Digitized by the Internet Archive
in 2025

https://archive.org/details/institutionescat0010vari

POUGET.

INSTITUTIONES

CATHOLICÆ.

X.

TOMUS X. CONTINET

III. Part. Sect. II.

Cap. 1. *De Oratione in genere.*

2. *De Oratione mentali.*

3. *De Oratione vocali in genere.*

4. *De Oratione Dominica.*

5. *De quibusdam aliis precationum formulis.*

6. *De publicis Ecclesiæ precibus et Officiis in genere.*

INSTITUTIONES

CATHOLICÆ

FATHERS LIBRARY

IN MODUM CATECHESEOS,

IN QUIBUS QUIDQUID AD RELIGIONIS HISTORIAM ET ECCLESIÆ DOGMATA, MORES, SACRAMENTA, PRECES, USUS ET CÆREMONIAS PERTINET, TOTUM ID BREVI COMPENDIO EX SACRIS FONTIBUS SCRIPTURÆ ET TRADITIONIS EXPLANATUR;

EX GALLICO IDIOMATE IN LATINUM SERMONEM TRANSLATÆ:

ADJECTIS SINGULIS È SCRIPTURA ET TRADITIONE PETITIS PROBATIONIBUS ET TESTIMONIIS.

AUCTORE EODEM ET INTERPRETE FRANCISCO-AMATO POUGET, MONTISPESSULANÆO, PRESBYT. CONGREGATIONIS ORATORII GALLICANI, SACRÆ FACULTATIS PARISIENSIS DOCTORE THEOLOGO.

EDITIO NOVA, CUM EMENDATIONIBUS ET APPENDICE.

FATHERS ALMA COLLEGE 254 LIBRARY Alma, California

TOMUS DECIMUS.

APUD PERISSE FRATRES, BIBLIOPOLAS,

LUGDUNI
in priori domo
VIA MERCATORIA, 49,
ET VIA CENTRALI, 60.

PARISIIS
in recentiori domo
VIA SANCTI-SULPITII, 38.

1857

1072

Rev. James Vila P.P.

Avenione, Typis Fr. Seguin, via dicta Bouquerie, 13.

INSTITUTIONES CATHOLICÆ

AD FORMAM CATECHISMI.

TERTIÆ PARTIS SECTIO II.

De Oratione, omnibusque ad eam pertinentibus.

CAPUT PRIMUM.

De Oratione in genere.

§. 1. Quid sit Oratio, quæ variæ ejus species.

I. QUID est Oratio?

R. Oratio est elatio mentis ad Deum.

I. Quâ ratione mens nostra ferri ad Deum potest?

R. Fertur ad Deum anima, dum eum laudat, dum adorat, dum gratias agit de acceptis beneficiis, dum petit à Deo auxilium, dum offert se suaque Deo. Itaque quintuplex orationis genus: adoratio, laus, gratiarum actio, petitio, oblatio.

Potest autem oratio uno ex illis quinque modis fieri quadrupliciter, vel interiùs, vel exteriùs, vel privatim, vel publicè.

Oratio interior solâ mente perficitur, nec prodit verba (A); ideoque dicitur oratio mentalis.

(A) 1. REG. I. 13. Porrò Anna loquebatur in corde suo, tantùmque labia illius movebantur, et vox penitùs non audiebatur.

S. JOAN. CHRYSOST. *De Ann. homil.* 2. *pag.* 965. Precationem multa cum attentione perficias. (1. *Reg.* I.) Quod sanè hæc facit, dùm non sermone prolixo, sed crebris ac frequentibus precibus adiit Deum. Deindè posteaquàm Sacerdos illi occlusit os (nam hoc est, quod ait (*Ibid.* 13.), Observabat os ejus, et labia ejus movebantur, vox autem illius non audiebatur); coacta est obedire Sacerdoti, et ab orando desistere. Et vox quidem illi interclusa est; at non est exclusa fiducia, sed vehementiùs etiam cor clamabat intùs. Nam illa potissimùm est deprecatio, cùm ab intimis voces sursùm feruntur: hoc præcipuè mentis est exercitatæ, non intentione vocis, sed animi fervore precationem absolvere. Sic oravit et Moses (*Exod.* XIV. 15.): cui cùm nihil voce resonaret, Deus tamen, *Quid*, inquit, *clamas ad me.* Homines quidem externam hanc vocem tantùm audient, at Deus et ante hanc intùs inclamante audit. Itaque fieri potest, ut etiam qui non clamant audiantur, ut per forum ambulans

Oratio exterior prodit in verba : ideòque dicitur vocalis. Sed adverte vocalem orationem nullius esse meriti, imò à Deo rejici ut mendacem (B), nisi à mente prodeat, nisi vox cum mente consonet.

Oratio privata ea est, quam quisque apud se privatim edit, sive solà mente, sive et voce fiat.

Oratio publica ea est, quæ fit in frequenti conventu fidelium. Adverte tamen Divinum officium, etiam cùm privatim persolvitur, censeri orationem publicam ; quia dum illud Clerici, sive intra, sive extra Ecclesiam, sive soli, sive cum aliis persolvunt, orant semper ut Ministri Ecclesiæ, fungunturque munere publico ; et quidem tali munere, quo, si sacrificii oblationem excipias, non aliud ferè præstantius.

I. Ex variis illis orandi modis quinam acceptior Deo, privatus an publicus ?

R. Uterque præceptus à Deo, uterque proindè acceptus illi plus magis pro majori vel minori orantium fervore. Si tamen cætera sint paria, publica oratio plus habet in se virtutis et efficaciæ quàm privata. Nam 1° Tota Ecclesia simul orans plus habet virtutis ad impetrandum quàm privati : tunc vis quædam infertur Deo : et *hæc vis Deo grata est*, inquit Tertullianus. (*Apolog. cap.* 39.) (C)

quis oret accuratissimè, ut in consessu amicorum aliorumque, quidvis aliud agens vehementi clamore invocet Deum, clamore, inquam, interno, etiam si nihil faciat, quod à quoquam præsentium sentiatur. Quod sanè tum hæc fecit mulier : Vox, inquit, illius non audiebatur, et exaudivit illam Deus. Tantus erat illius clamor internus !

(B) ISAI. XXIX. 13. Appropinquat populus iste ore suo, et labiis suis glorificat me ; cor autem ejus longè est à me, etc. (*Matth.* XV. 8. *Marc.* VII. 6.)

(C) TERTUL. *Apologet. c.* 39. Corpus sumus de conscientia religionis et disciplinæ unitate, et spei fœdere. Coïmus in cœtum et congregationem, ut ad Deum, quasi manu factâ precationibus ambiamus orantes. Hæc vis Deo grata est.

S. JOAN. CHRYSOST. *Eclog. de dilect. homil.* 2. *pag.* 691. Vis discere quanta sit orationis in Ecclesia factæ potentia ? vinctus aliquando fuit Petrus, multisque circumdatus erat catenis : oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia pro eo, et statim eum à carcere liberavit. Quid igitur hac oratione potentius fuerit, quæ columnam et turrim Ecclesiæ adjuvit ? Et catechumenis quidem permissum hoc nondum est, quoniam necdum ad hanc pervenere fiduciam : vobis autem et pro terrarum orbe, et pro Ecclesia, quæ usque ad terminos terræ extenditur, et pro gubernantibus ipsam et præsidentibus orationes facere præcipitur. Cum animi igitur alacritate obedite, opere testantes, quòd magna vis est orationis in Ecclesia à populo concorditer oblatæ. Nam cùm inter homines, populo sontes viros, cùm ad mortem trahuntur, petente, Rex multitudine motus, sententiam deponat : multò magis Rex cœlestis à vobis placatus petita præstabit. Non audistis, quòd ita Petrus de carcere ereptus sit, quoniam erat oratio prolixa quæ pro eo fiebat ? Quantò majus esse nostrâ creditis exiguitate, ad Deum pro tanto accedere populo et supplicare ? Nam si pro meipso precari fiduciam non habeo, multò minùs pro aliis : beneplacentium enim hoc est. Cùm igitur etiam ipse offenderim, quomodo pro alio deprecabor ? Quòd enim unus pro multis oret, res magnæ est fiduciæ, multæque indigens libertatis : Multos autem simul congregatos pro uno supplicationem facere, nihil grave videbitur. Oratio qui-

2° Infirmi et tepidi cum fervidis et perfectis simul orantes participant aliquid horum fervoris ; et sic faciliùs exaudiuntur.

3° Si duo vel tres congregati fuerint in nomine Christi (*Matth.* XXVIII. 20.), Christus solemniter promisit se in medio eorum fore (D) : quantò magis si tota Ecclesia coëat.

I. Quænam oratio omnium perfectissima?

R. Ea quam Dominicam dicimus ; quia Christus eam docuit : in illa enim continetur quidquid desiderare, quidquid à Deo petere possumus et debemus, ut dicemus infrà fusiùs. (*Hujus Sect. Cap.* 4.)

I. In omnibus orationibus, quæ publicè fiunt, quænam cæteris perfectior?

R. Sacrosanctum Missæ sacrificium.

1° Enim illud alias omnes orationis species in se complectitur, adorationem, laudem, gratiarum actionem, petitionem et oblationem.

2° Christus ipse, fons omnis gratiæ et virtutis, *de cujus plenitudine omnes accipimus* (*Joan.* I. 16.), offert ibi semetipsum Deo, et offertur à tota Ecclesia. Hæc dicemus infrà fusiùs. (*Hujus Sect. Cap.* 7.)

§. 2. De necessitate orationis.

I. Undè oritur necessitas orationis ?

R. 1. Ex Christi præcepto. 2. Ex Christi exemplo. 3. Ex nostra inopia. 4. Ex supremo Dei in homines imperio et dominio. 5. Ex infinitis ejus erga nos beneficiis.

I. Quid præcepit ea de re Christus ?

R. Multa ea de re præcepit Christus ; multa præcepere post Christum Apostoli. *Vigilate*, inquit Christus, *omni tempore orantes.* (*Luc.* XXI. 36. XXII. 40.) *Orate ne intretis in tentationem. Petite et accipietis.* (*Joan.* XVI. 24.) *Oportet semper orare et non deficere.* (*Luc.* XVIII. 1.) (A) Similia his habentur

dem domi etiam fieri potest : sic autem, ut in Ecclesia, non potest, ubi tanta patrum multitudo, ubi clamor ad Deum unanimiter emittitur. Non ita Dominum per te solum orans audiris, sicut cum fratribus tuis. Hic enim majus quid est unanimitas videlicet et consonantia, charitatisque vinculum, et Sacerdotum orationes. Propterèa namque Sacerdotes præpositi sunt, ut multitudinis orationes, cùm sint infirmiores, horum velut potentiorum precibus se conjungentes, pariter cum illis in cœlum ascendant. Si namque Petrum Ecclesiæ audivit oratio, (*lege* Petro profuit Ecclesiæ oratio,) et illam ex carcere columnam eduxit, quomodo tu, quæso, ipsius potentiam contemnis ? Quemadmodum enim charitatis virtus intervallo non arcetur, ita nec orationis efficacia.

(D) MATTH. XVIII. 19. Iterùm dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcunque petierint, fiet illis à Patre meo, qui in cœlis est. 20. Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

S. ATHANAS. Episc. Alexand. *ad Imperat. Constant. apol.* Si pro ipsius Salvatoris pacto in consensu duorum, quodcunque petierint fiet ; quid igitur futurum, ubi ex tot tantisque populis in unum congregatis, una vox respondeatur acclamantium, Amen ?

(A) LUC. XVIII. 1. Dicebat autem et parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare et non deficere, 2. dicens : Judex quidam erat in qua-

in omnibus Apostolorum epistolis : ex his unum et alterum seligere satis est. *Vigilate in orationibus*, inquit Petrus. (1. *Petr.* VI. 7.) *Sine intermissione orate*, inquit Paulus. (1. *Thess.* V. 17.)

I. Quî fieri potest ut sine intermissione oretur, ut semper oretur ?

R. Quod ait Apostolus (1. *Thess.* V. 17.), *Sine intermissione orate*, inquit S. Augustinus, *quid est aliud quàm beatam vitam quæ nulla nisi æterna est, ab eo, qui eam solus dare potest, sine intermissione desiderate. Semper ergo hanc à Domino Deo desideremus et oremus semper.* (*Epist.* 130. *aliàs* 121. *ad Probam cap.* 9. *n.* 18.)

Quidquid aliud agas, inquit alibi S. Augustinus (*Enarrat. in Ps.* XXXVII. *n.* 14.), *si desideras illud sabbatum, non intermittis orare. Si non vis intermittere orare, noli intermittere desiderare. Continuum desiderium tuum, continua vox tua. Tacebis si amare destiteris. Qui tacuerunt ? De quibus dictum est*, Quoniam abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum. (*Matth.* XXIV. 12.) *Frigus charitatis, silentium cordis : flagrantia cordis, clamor cordis est. Si semper manet charitas, semper clamas ; si semper clamas, semper desideras.*

Non possumus quidem semper in genua provolvi ; non possumus ore Deum laudare vel orare semper ; non possumus actus charitatis elicere semper, et quolibet instanti. Sed nihil obstat quominùs amor continuus et desiderium continuum in cordibus nostris perseveret. Stat amor, stat desiderium cum occupationibus necessariis. Si Deum verè diligimus, ad Deum à nobis omnia referuntur ; omnia recto fine, recto ordine fiunt. Etiam si actu non cogitetur Deus, diligitur tamen, quæritur ; adeòque oratur. Nam ut patet ex verbis suprà dictis S. Augustini, amor, desiderium, oratio cordis, idem sunt. Non potest ergo præceptum orationis perfectè impleri, quin præceptum charitatis impleatur. Nec intermittitur oratio propriè loquendo, nisi quando cessatur amore Dei. *Si semper manet charitas, semper clamas. Tacebis, si amare destiteris.* (B)

dam civitate qui Deum non timebat, et hominem non reverebatur. 3. Vidua autem quædam erat in civitate illa, et veniebat ad eum, dicens : Vindica me de adversario meo. 4. Et nolebat per multum tempus. Post hæc autem dixit intra se : Et si Deum non timeo, nec hominem revereor : 5. Tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne in novissimo veniens suggillet me. 6. Ait autem Dominus : Audite quid Judex iniquitatis dicit. 7. Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, et patientiam habebit in illis ? 8. Dico vobis, quia citò faciet vindictam illorum.

(B) S. Joan. Chrysost. *Homil. de Diversis. de Orat. Homil.* 2. *pag.* 686. In conspectu Domini orat, qui totam animam suam colligit, et nihil habet cum terra commune : sed in ipsum se transfert cœlum, atque omnem ex animo expellit humanam cogitationem. Sic enim orantem oportet orare, ut totam suam mentem colligens et contendens, animo dolente Deum invocet, et neque prolixos extendat sermones, neque in longum orationem producat, sed pauca et simplicia verba dicat. Non

enim in verborum multitudine, sed in mentis sobrietate positum est, ut quis exaudiatur. Atque hoc ex precibus Annæ matris Samuelis videre est.... (1. *Reg.* I.) Propterea enim multa tam in communibus, quàm in privatis rebus præter sententiam nobis eveniunt, quoniam non circa spiritualia primùm, tum verò circa secularia negotia studium exhibemus. Nonne scis, quòd si veniens Deum adoraveris, et præsentis hìc occupationis sis particeps, magis tibi illa, quæ in manibus habentur, facilia reddantur? Sed seculares habes curas? Propter has saltem hùc occurre, ut allectà per hanc exercitationem Dei benevolentiâ, ita tutus prodeas, ut ipsum habeas auxiliatorem, ut supernâ currente manu, dæmonibus inexpugnabilis fias. Nam si preces consequaris spirituales, si communis orationis particeps fias, si Dei compares auxilium, si ipsius armis munitus ita progrediaris, jam neque diabolus ipse contra te respicere poterit, nedum homines improbi, qui injuriâ te afficere et calumniari student. Quòd si è domo in forum egressus, et hujusmodi armis nudus inventus fueris, omnibus insidiantibus expugnabilis eris. Neque mihi quispiam dicat, fieri non posse, ut homo secularis, foro affixus continuè, per diem oret, et ad Ecclesiam excurrat: potest enim, et quàm facillimè. Nam licèt in Ecclesiam currere facile non sit, pro foribus illic constitutus, et foro affixus orare potest. Et hoc multi fecêre frequenter; et clamante intùs magistratu, comminante, contendente, furente, pro foribus stantes signo muniti, et pauca verba mente orantes, ingressi mutaverunt eum atque mitigaverunt, et mitem ex fero reddidere: nihilque aut à loco, aut à tempore, aut à silentio ad orationem istam impediti sunt. Nec enim tam voce opus est, quàm cogitatione: neque manuum extensione, quàm animi intentione: neque figurâ, sed intellectu. Quoniam et Samuelis mater Anna, non quia claram et magnam edidit vocem, propter hoc audiebatur, sed quia intùs in corde multùm clamabat: ait enim (1. *Reg.* I.), Vox ejus non audiebatur, et exaudivit eam Deus. Ne igitur nos excusemus dicentes, non esse facile quempiam orare secularibus negotiis implicitum, et propè se oratoriam domum non inventientem. Nam ubicunque sis, potes altare tuum constituere. Nihil enim locus prohibet, nec impedit tempus. Sed etsi genua non flectas, etsi pectus non percutias, nec manus in cœlum extendas, si mentem solùm ferventem exhibeas, orationem perfectam consummaveris. Licet enim et forum petentem, et solum ambulantem, prolixas orationes facere. Licet et in officina sedentem, et pelles suentem, animam Domino dedicare. Licet enim servo et amenti, et ascendenti, et descendenti, et culinæ adstanti, cùm ad Ecclesiam ire non poterit, orationem facere prolixam,.... et solertem. Non enim locum Deus veretur, sed unum solum exquirit, fervidam mentem et continentem animam. Nam et Paulus non in oratorio, sed supinus in carcere jacens, neque erectus stans, neque genua flectens: (Non enim sinebat lignum, quo pedibus vinctis tenebatur (*Act.* XVI.)): quoniam jacens studiosè oravit, carcerem concussit, et labefactavit fundamenta, carcerisque custodem ligavit, et post hæc ad sacram initiationem deduxit. Et Ezechias haud rectus stans, neque genua flectens, sed supinus propter ægritudinem in lectulo jacens, cùm ad parietem seipsum convertisset, quoniam Deum ferventer et casto animo invocavit (4. *Reg.* XX.); et prolatam revocavit sententiam, et magnam sibi conciliavit benevolentiam, atque ad pristinam rediit sanitatem. Et latro in cruce distentus, paucis verbis cœleste regnum assecutus est. (*Luc.* XXIII.), Et Jeremias in cœno et in lacu (*Jer.* XXXVIII.); et in lacu ferisque Daniel (*Daniel.* VI.); et Jonas in ipso ceti ventre (*Jonas.* II.) Deum deprecati, imminentia mala universa dissolverunt, et cœlestem gratiam sibi conciliaverunt. Quid igitur orans dicere debes? Quod Cananæa. Sicut enim illa dicebat: *Miserere mei, filia mea malè à dæmonio vexatur* (*Matth.* XV. 22.): Ita et tu dicito, Miserere mei, anima mea valdè malè à dæmonio vexatur. Magnus siquidem dæmon, peccatum: dæmonium habens, misericordiam invenit; peccans odio habetur. Miserere mei, breve verbum, et clementiæ pelagus continet: ubi enim misericordia, ibi sunt omnia bona. Etiamsi extra Ecclesiam sis, clama et dic: Miserere mei; etsi non movens labia, sed mente clamans: nam et tacentes Deus exaudit. Non quæritur locus, sed loci principium. Jere-

mias in cœno erat, et Deum exoravit : et Job erat in sterquilinio, et Deum reddidit propitium (*Job.* II.) : Jonas etiam in ventre ceti, Deum facilem habuit. Etiamsi in balneo sis, ora; ubicunque sis, ora. Templum es, ne locum quæras. Mare erat ante Judæos, et post terga Ægyptii, et medius Moyses, nihil loquens (multa enim in oratione angustia :) et dicit ei Deus : *Quid clamas ad me?* (*Exod.* XIV. 15.) Et tu igitur, cùm tibi advenerit tentatio, ad Deum confuge, Dominum invoca. Nunquid enim homo est, ut locum petas? Deus semper propè est. Adhuc loquente te dicam : *Ecce adsum.* (*Isai.* LVIII. 9.) Nondùm orationem fecisti, et ipse medicinam præbet. Si enim mentem puram ab impuris affectionibus habeas, licèt in foro sis, sive in via, sive in judicio constitutus, sive in diversorio, sive in officina stans, sive ubicunque tandem sis, Deo poteris invocato petitionem obtinere.

S. AUGUST. *Epist.* 130. *alias* 121. *ad Probam, cap.* 1. *n.* 1. Quod enim majus oportuit esse negotium viduitatis tuæ, quàm persistere in oratione nocte ac die, secundùm Apostoli admonitionem? Ille quippè ait : *Quæ autem verè vidua est et desolata speravit in Domino, et persistit in oratione nocte ac die....* (1. *Tim.* V. 5.) Quomodo occupaverit cor tuum, præcipuèque sibi vindicaverit orandi cura, nisi quia prudenter intelligis quòd in hoc mundo et in hac vita nulla anima possit esse secura.

N. 2. Cui ergo facile est, ut etiam dives intret in regnum cœlorum, inspiravit tibi piam sollicitudinem, de qua me consulendum putasti, quonam modo esset tibi orandum... Quomodo enim tu sic studeres orare Deum, nisi sperares in eo? Quomodo autem sperares in eo, si sperares in incerto divitiarum, et contemneres præceptum saluberrimum (1. *Tim.* VI. 17.) : *Præcipe divitibus hujus mundi non superbè sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum.*

Cap. 2. *n.* 5. In iis igitur vitæ hujus tenebris, in quibus *peregrinamur à Domino*, quandiù *per fidem ambulamus, non per speciem* (2. *Cor.* V. 6. 7.), desolatam debet se Christiana anima reputare, ne desistat orare : et Scripturarum divinarum sanctarumque sermoni discat (2. *Petr.* I. 19.), tanquam lucernæ in obscuro loco positæ, fidei oculum intendere, donec dies lucescat, et lucifer oriatur in cordibus nostris. Hujus enim lucernæ quidam fons ineffabilis lumen illud est, quod sic lucet in tenebris, ut non comprehendatur à tenebris, cui vivendo fide corda mundanda sunt.

Cap. 3. *n.* 7. Ut persistas in orationibus die ac nocte desolatam te esse memineris. Non enim Apostolus qualicunque viduæ hoc munus tribuit, *sed quæ verè vidua est et desolata speravit in Domino, et persistit in orationibus die ac nocte.* (1. *Tim.* V. 5.) Quod verò sequitur, vigilantissimè cave. *Quæ autem in deliciis agit, vivens mortua est.* (*Ibid.* 6.) Agit enim homo in iis quæ diligit, quæ pro magno appetit, quibus beatum se esse credit.

Cap. 4. *n.* 9. Audisti qualis ores, nunc audi et quid ores; undè me maximè consulendum putasti, quoniam te permovet quod ait Apostolus (*Rom.* VIII. 26.), *Quid enim oremus sicut oportet nescimus :* et timuisti ne magis tibi obsit, non sicut oportet orare, quàm non orare. Quod itaque dici breviter potest : Ora beatam vitam. Hanc enim habere omnes homines volunt. Nam et qui pessimè et perditè vivunt, nullo modo ita viverent, nisi eodem modo se esse vel posse fieri beatos putarent. Quid ergo aliud oportet te orare, nisi id quod cupiunt et mali et boni, sed ad quod perveniunt, non nisi boni.

Cap. 5. *n.* 10. Velle enim quod non deceat, idem ipsum miserrimum : nec tam miserum est non adipisci quod velis, quàm adipisci velle quod non oporteat. Quid tibi videtur? Hæc verba nonne ab ipsa veritate per quemlibet hominem dicta sunt? Possumus ergo hic dicere, quod et Apostolus ait de quodam propheta Cretensi, cùm ejus illi sententia placuisset : (*Tit.* I. 13.) *Testimonium hoc verum est.*

N. 11. Vide jam quæ homines non indecenter velint. Alius vult conjugari, alius conjugio viduatus deinceps continenter eligit vivere, alius nullum concubitum nec in ipsis nuptiis experiri. Et si aliud hic alio melius reperitur, nullum tamen istorum possumus dicere indecenter aliquid velle : sic et optare filios, nuptiarum scilicet fructum; et eis qui susceptì fuerint vitam ac salutem, quo voto plerumque occupatur etiam

continentia vidualis ; nam et si spreto conjugio jam non optant etiam filios procreare, optant tamen quos procreaverunt incolumes vivere. Ab hac omni cura immunis est virginalis integritas. Habent tamen omnes caros et caras, quibus non indecenter optant etiam temporalem salutem. Sed cùm istam salutem in seipsis et in eis quos diligunt adepti homines fuerint, num poterimus eos dicere jam beatos ? Habent enim aliquid quod non dedecet velle : sed si alia non habent majora atque meliora et utilitatis decorisque pleniora, adhuc à beata vita longè absunt.

Cap. 6. *n.* 12. Placetne igitur ut super salutem istam temporalem optent sibi ac suis honores et potestates ? Sanè, si ut per hoc consulant eis, qui vivunt sub eis, non propter hæc ipsa, sed propter aliud quod indè fit bonum, decet ea velle : si autem propter inanem fastum elationis pompamque superfluam vel etiam noxiam vanitatis, non decet. Quocircà si optant sibi ac suis etiam sufficientiam rerum necessariarum, de qua sic Apostolus loquitur ; (* 1. *Tim.* VI. 6.) *Est autem quæstus magnus pietas cum sufficientia. Nihil enim intulimus in hunc mundum, sed nec auferre hinc aliquid possumus ; victum et tegumentum habentes his contenti simus. Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et laqueum et desideria multa stulta et noxia, quæ mergunt homines in interitum et perditionem. Radix enim omnium malorum est avaritia, quam quidam appetentes à fide erraverunt, et inseruerunt se doloribus multis.* Hanc ergo sufficientiam non indecenter vult, quisquis vult, nec ampliùs vult : alioquin non ipsam vult, et ideò nec decenter vult. Hanc optabat et pro hac orabat qui dicebat (*Prov.* XXX. 8.), *Divitias et paupertatem ne dederis mihi : constitue autem mihi quæ necessaria sunt sufficienter, ut ne satiatus mendax efficiar, et dicam, Quis me videt ? aut pauper factus furer, et perjurem nomen Dei mei.* Vides certè et istam sufficientiam non appeti propter se ipsam, sed propter salutem corporis, et congruentem habitum personæ hominis, quo habitu non sit inconveniens eis, cum quibus honestè officiosèque vivendum est.

N. 13. In his itaque omnibus incolumitas hominis et amicitia propter se ipsa appetuntur : sufficientia verò rerum necessariarum non propter se ipsam, sed propter duo superiora quæri solet, cùm decenter quæritur... Sed ii nos multùm justèque delectant, à quibus vicissim sanctè castèque diligimur. Ista cùm habentur, ut teneantur, cùm autem non habentur, ut habeantur, orandum est.

N. 14. Hoccine totum, et hæc sunt omnia quibus beatæ summa vitæ colligitur, an aliquid aliud veritas docet quod his omnibus præferatur ? Nam et illa sufficientia, et ipsa incolumitas, vel propria vel amicorum, quandiù temporalis est, pro æternæ vitæ adeptione abjicienda est ; quanquam fortassè corpus, animus verò nullo modo sanus existimandus est, qui non temporalibus æternis præponit. Neque enim in tempore utiliter vivitur, nisi ad comparandum meritum, quo in æternitate vivatur. Ad illam ergo unam vitam, quâ cum Deo et de Deo vivitur, cætera quæ utiliter et decenter optantur, sine dubio referenda sunt. In eo quippè nosmetipsos diligimus, si Deum diligimus : et ex alio præcepto proximos nostros sicut nosmetipsos ita verè diligimus, si eos ad Dei similem dilectionem, quantùm in nobis est, perducamus. Deum igitur diligimus propter seipsum, et nos ac proximos propter ipsum : nec cùm ita vivimus, jam nos in ipsa beata vita constitutos existimemus, quasi nihil sit ampliùs quod oremus. Quomodo enim jam benè vivimus, cùm illud adhuc desit, propter quod unum benè vivimus ?

Cap. 8. *n.* 15. Ut quid ergo per multa dispergimus, et quærimus quid oremus, timentes ne fortè sicut non oportet oremus, ac non potiùs cum psalmo dicimus, (*Ps.* XXVI. 4.) *Unam petii à Domino hanc requiram, ut habitem in domo Domini omnes dies vitæ meæ : ut contempler delectationes Dei, et visitem templum ejus* ? Ibi namque omnes dies non veniendo, et transeundo fiunt omnes, nec initium alterius est finis alterius : omnes sine fine simul sunt, ubi nec ipsa vita habet finem, cujus illi dies sunt. Propter hanc adipiscendam vitam beatam, ipsa vera vita beata nos orare docuit, non in multiloquio, tanquam eo fiat, ut exaudiamur, quo loquaciores sumus, cùm eum oremus qui novit, sicut ipse Dominus ait (*Matth.* VI. 8.), quid nobis necessarium sit, priùs quàm petamus ab eo. Undè mirùm videri potest, quamvis multiloquium prohibuerit, cur nos sic orare adhor-

tatus sit, priusquam petamus ab eo, ut diceret, *oportet semper orare et non deficere.* (*Luc.* XVIII. 1.) Viduæ cujusdam proposito exemplo, quæ de suo adversario cupiens vindicari, judicem iniquum sæpè interpellando flexit ad audiendum, non justitiâ vel misericordiâ permotum, sed tædio superatum: ut hinc admoneremur, quàm certiùs nos exaudiat misericors et justus Dominus Deus sine intermissione orantes, quando illa nec ab iniquo et impio judice potuit assiduâ interpellatione contemni: et quàm libens, atque placatus bona desideria impleat eorum, à quibus aliena peccata novit ignosci (*Luc.* X. 1. 5.), si quò cupiebat illa pervenit, quæ voluit vindicari. Ille quoque cui amicus de via venerat, nec quod ei apponeret habebat, ab amico sibi tres panes cupiens commodari... Jam cum suis servis dormientem petitor instantissimus, et molestissimus excitavit, ut daret ei quantos volebat, magis et ipse vitando tædium, quàm benevolentiam cogitando: ut hinc intelligeremus, si dare cogitur qui cùm dormiat, à petente excitatur invitus, quantò det benigniùs, qui nec dormire novit, et dormientes nos excitat ut petamus.

N. 16. Hinc est illud, (*Ibid.* 9. *et seq.*) *Petite et accipietis: quærite et invenietis; pulsate et aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit, et quærens invenit, et pulsanti aperietur. Aut qui ex vobis homo, à quo filius suum panem petit, nunquid lapidem porrigit illi? aut si piscem petit, nunquid serpentem porrigit illi? aut si ovum petit, nunquid porrigit ei scorpium? Si ergo vos cùm sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quantò magis Pater vester cœlestis dabit bona petentibus se?..* Qui novit bona data dare filiis suis, petere nos et quærere et pulsare compellit.

N. 17. Quod quare faciat, qui novit, quid nobis necessarium sit, priùs quàm petamus ab eo, movere animum potest, nisi intelligamus quòd Dominus et Deus noster non voluntatem nostram sibi velit innotescere, quam non potest ignorare; sed exerceri in orationibus desiderium nostrum, quò possimus capere quod præparat dare. Illud enim valdè magnum est, sed nos ad capiendum parvi et angusti sumus.

Cap. 9. *n.* 18. In ipsa ergo fide et spe et charitate continuato desiderio semper oramus. Sed ideò per certa intervalla horarum et temporum etiam verbis rogamus Deum, ut illis rerum signis nos ipsos admoneamus, quantumque in hoc desiderio profecerimus nobis ipsis innotescamus, et ad hoc augendum nos ipsos acriùs excitemus. Dignior enim sequetur effectus, quem ferventior præcedit affectus. Ac per hoc et quod ait Apostolus, sine intermissione orate, quid est aliud, quàm beatam vitam, quæ nulla nisi æterna est, ab eo qui eam solus dare potest, sine intermissione desiderare? Semper ergo hanc à Domino Deo desideremus, et oremus semper. Sed ideò ab aliis curis atque negotiis quibus ipsum desiderium quodam modo tepescit, certis horis ad negotium orandi mentem revocamus, verbis orationis nos ipsos admonentes, in id, quod desideramus, intendere, ne quod tepescere cœperat omninò frigescat, et penitùs exstinguatur, nisi crebriùs inflammetur. Undè et illud quod idem Apostolus ait (*Philipp.* IV. 6.), *Postulationes vestræ innotescant apud Deum*, non sic accipiendum est, tanquam Deo innotescant, qui eas et antequam essent utique noverat, sed nobis innotescant apud Deum per tolerantiam, non apud homines per jactantiam. Aut fortè etiam innotescant Angelis qui sunt apud Deum, ut quodam modo eas offerant Deo et de his consulant, et quod eo jubente implendum esse cognoverint, sicut oportere ibi cognoverint, hoc nobis vel evidenter, vel latenter apportent. Dixit enim Angelus homini: (*Tob.* XII. 12.) *Et nunc quando orabas tu et Sara, ego obtuli orationem vestram in conspectu claritatis Dei.*

Cap. 10. *n.* 19. Quæ cùm ita sint, etiam cùm diù orare vacat, id est, cùm alia bonarum et necessariarum actionum non impediuntur officia, quamvis et in eis, ut dixi, desiderio illo semper orandum sit, non est improbum nec inutile. Neque enim, ut nonnulli putant, hoc est orare in multiloquio, si diutiùs oretur. Aliud est sermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam et de ipso Domino scriptum est (*Luc.* VI. 12.), quòd pernoctaverit in orando, et quòd prolixiùs oraverit: ubi quid aliud quàm nobis præbebat exemplum, in tempore precator opportunus, cum Patre exauditor æternus?

N. 20. Dicuntur fratres in Ægypto crebras quidem habere orationes, sed

eas tamen brevissimas, et raptim quodammodo jaculatas, ne illa vigilanter erecta, quæ oranti plurimùm necessaria est, per productiores moras evanescat, atque hebetetur intentio. Ac per hoc etiam ipsi satis ostendunt, hanc intentionem, sicut non est obtundenda, si perdurare non potest; ita si perduraverit, non citò esse rumpendam. Absit enim ab oratione multa locutio, sed non desit multa precatio, si fervens perseverat intentio. Nam multùm loqui, est in orando rem necessariam superfluis agere verbis. Multùm autem precari, est ad eum, quem precamur, diuturnâ et piâ cordis excitatione pulsare. Nam plerumque hoc negotium plus gemitibus quàm sermonibus agitur, plus fletu quàm affatu. Ponit autem lacrymas nostras in conspectu suo, et gemitus noster non est absconditus ab eo, qui omnia per verbum condidit, et humana verba non quærit.

Cap. 11. *et* 12. *n.* 21. *et* 22. *Vide infrà hujusce Sect. Cap.* 4. §. *litt.* (B) *in his docet* nihil aliud à Deo esse petendum quàm quod in oratione Dominica continetur.

N. 23. Hæc (quæ oratione Dominicâ petere docemur,) et pro nobis et pro nostris et pro alienis, atque pro ipsis inimicis sine fluctu dilationis oranda sunt: quamvis alius pro isto, alius pro illo, sicut se habent propinquitates, vel longinquitates necessitudinum in corde orantis oriatur, aut excellat affectus. Qui autem dicit in oratione, verbi gratiâ, Domine multiplica divitias meas, aut da mihi tantas, quantas illi vel illi dedisti, aut honores meos auge, fac me in hoc seculo præpotentem atque clarentem, vel si quid ejusmodi est; et hæc dicit eorum habens concupiscentiam, non id attendens, ut ex his secundùm Deum prosit hominibus: puto eum non invenire in oratione Dominica, quò possit hæc vota coaptare. Quamobrem pudeat saltem petere quæ non pudet cupere; aut si et hoc pudet, sed cupiditas vincit, quantò meliùs hoc petitur, ut etiam ab isto cupiditatis malo liberet, cui dicimus, *Libera nos à malo.*

Cap. 13. *n.* 24. Habes quantùm arbitror, non solum qualis ores, verùm etiam quid ores: non me docente, sed illo qui omnes nos docere dignatus est. Beata vita quærenda est, hæc à Domino Deo petenda est. Quid sit beatum esse, à multis multa sunt disputata. Sed nos ad multos, et ad multa ut quid imus? Breviter in scriptura Dei veraciterque dictum est: *Beatus populus cujus est Dominus Deus ipsius.* (*Ps.* CXLIII. 15.) In ipso populo ut simus, atque ad eum contemplandum et cum eo sine fine vivendum pervenire possimus, *Finis præcepti est charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta.* (1. *Tim.* I. 5.) In eisdem tribus, pro conscientia bona spes posita est. Fides ergo et spes et charitas ad Deum perducunt orantem, hoc est, credentem, sperantem, desiderantem, et quæ petat à Domino in Dominica oratione considerantem. Jejunia et ab aliis voluptatibus sine salutis neglectu carnalis concupiscentiæ refrenatio, maximèque eleemosynæ multùm adjuvant orationem, ut possimus dicere: *In die tribulationis meæ Deum exquisivi manibus meis, nocte coram eo, et non sum deceptus.* (*Ps.* LXXVI. 3.) Quomodo enim Deus incorporalis et impalpabilis manibus exquiritur, nisi operibus exquiratur.

Cap. 14. *n.* 25. Adhuc est fortasse quod quæras, cur Apostolus dixerit (*Rom.* VIII. 26.), *Quid enim oremus, sicut oportet, nescimus.* Neque enim ullo modo credendum est vel ipsum vel quibus ista dicebat, Dominicam nescisse orationem. Cur ergo putamus hoc eum dixisse, quod nec temerè potuit, nec mendaciter dicere, nisi quia molestiæ tribulationesque temporales plerumque prosunt, vel ad sanandum tumorem superbiæ, vel ad probandam exercendamve patientiam, cui probatæ et exercitatæ clarior merces uberiorque servatur, vel ad quæcunque flagellanda, et abolenda peccata; tamen nos nescientes quid ipsa prosint, ab omni tribulatione optamus liberari? Ab hac ignorantia nec seipsum Apostolus ostendit alienum, nisi fortè quid oraret sicut oportet sciebat (1. *Cor.* XII. 7.), quando in revelationum magnitudine ne extolleretur, datus est illi stimulus carnis, angelus Satanæ qui eum colaphizaret, propter quod ter Dominum rogavit, ut eum auferret ab eo, utique sicut oportet nesciens quid oraret. Denique Dei responsum: cur non fieret, quod vir tantus orabat, et quare fieri non expediret, audivit, *Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur.* (*Ibid.* 9.)

N. 26. In his ergo tribulationibus, quæ possunt et prodesse et nocere, quid oremus sicut oportet nescimus : et tamen quia dura, quia molesta, quia contra sensum nostræ infirmitatis sunt, universali humanâ voluntate, ut à nobis hæc auferantur, oramus. Sed hoc devotionis debemus Domino Deo nostro, ut si non ea abstulerit, non ideò nos ab eo negligi existimemus, sed potiùs piâ patientiâ malorum bona speremus ampliora : sic enim virtus in infirmitate perficitur. Nonnullis quippè impatientibus Dominus Deus quod petebant concessit iratus, sicut contrà Apostolo negavit propitius. Nam legimus Israelitæ quid et quomodo rogaverint et acceperint (*Num.* XI. 33.) : sed expletâ concupiscentiâ, impatientia est graviter castigata. Dedit et Regem petentibus secundùm cor eorum, sicut scriptum est (1. *Reg.* VIII. 7.), non secundùm cor suum. Dedit etiam quod diabolus postulavit, ut probandus ejus famulus tentaretur. (*Job.* I. 12. *et* II. 6.) Exaudivit rogantes et immundus spiritus, ut in multos sues legio dæmonum mitteretur. (*Luc.* VIII. 32.) Hæc scripta sunt, ne fortè se quisque magnipendat, si fuerit exauditus, cùm aliquid impatienter petit, quod non impetrare plus prosit ; aut se abjiciat, et de divina erga se miseratione desperet, si non exaudiatur, cùm fortè aliquid petit, quo accipiendo affligatur atrociùs, vel à prosperitate corruptus penitùs evertatur. In talibus ergo quid oremus sicut oportet, nescimus. Undè si aliquid contra quàm oramus acciderit, patienter ferendo et in omnibus gratias agendo, hoc potiùs oportuisse quod Dei, non quod nostra voluntas habuit, minimè dubitare debemus. Nam et hujusmodi exemplum præbuit nobis ille Mediator, qui cùm dixisset, *Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste* (*Matth.* XXVI. 39.), humanam in se voluntatem ex hominis susceptione transformans, continuò subjecit, *Verùm non quod ego volo, sed quod tu vis Pater.* (*Rom.* V. 19.) Undè non immeritò per unius obedientiam justi constituuntur multi.

N. 27. Quisquis autem illam unam petit à Domino, et hanc requirit, certus ac securus petit, nec timet ne fortè obsit cùm acceperit, sine qua nihil prodest, quidquid aliud orando sicut oportet acceperit. Ipsa est enim una vera et sola beata vita (*Ps.* XXVI. 4.), ut contemplemur Domini delectationem in æternum, immortales, atque incorruptibiles corpore ac spiritu. Propter hanc unam cætera requiruntur, et non indecenter petuntur. Istam quisquis habuerit, omnia quæ vult habebit, nec aliquid ibi velle habere poterit, quod non decebit : ibi quippè est fons vitæ, quem sitire nunc oportet in oratione quandiù in spe vivimus, et quod speramus nondum videmus, in protectione alarum ejus, ante quem est omne desiderium nostrum, ut inebriemur ab ubertate domûs ejus, et torrente voluptatis ejus potemur (*Ps.* XXXV. 9.) : quoniam apud eum est fons vitæ, et in lumine ejus videbimus lumen : quando satiabitur in bonis desiderium nostrum : et nihil erit ultrà quod gemendo quæramus, sed quod gaudendo teneamus. Verumtamen quia ipsa est pax quæ præcellit omnem intellectum, etiam ipsam in orationem poscendo, quid oremus sicut oportet nescimus. Quod enim sicuti est cogitare non possumus, utique nescimus ; sed quidquid cogitanti occurrerit abjicimus, respuimus, improbamus, non hoc esse quod quærimus novimus, quamvis illud nondum quale sit noverimus.

Cap. 15. *N.* 28. Est ergo in nobis quædam, ut ita dicam, docta ignorantia, sed docta Spiritu Dei, qui adjuvat infirmitatem nostram. Nam cùm dixisset Apostolus (*Rom.* VIII. 25 *et seq.*) ; *Si autem quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus*, ibi subjecit, *similiter et Spiritus adjuvat infirmitatem nostram. Quid enim oremus sicut oportet nescimus : sed ipse Spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus : qui autem scrutatur corda, scit quid Spiritus sapiat, quia secundùm Deum interpellat pro sanctis.* Quod non sic est intelligendum, ut existimemus sanctum Spiritum Dei, qui in Trinitate incommutabilis Deus est, et cum Patre et Filio unus Deus, tanquam aliquem qui non sit quod Deus est interpellare pro sanctis. Dictum quippè est, *interpellat pro sanctis*, quia interpellare sanctos facit, sicut dictum est, *Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligatis eum* (*Deut.* XIII. 3.), hoc est, ut scire vos faciat. Interpellare itaque sanctos facit gemitibus inenarrabilibus, inspirans eis desiderium etiam adhuc incognitæ tantæ rei, quam per patientiam

I. Quid exemplo suo docuit nos Christus circa necessitatem orationis ?

R. Quanta sit orationis necessitas, non verbis solum exspectamus. Quomodo enim narratur, quando desideratur, quod ignoratur? Nam utique si omni modo ignoraretur, non desideraretur; et rursùs, si videretur, non desideraretur, nec gemitibus quæreretur.

Cap. 16. *N.* 29. Concerta in oratione vincere hoc seculum, ora in spe, ora fideliter et amanter, ora instanter, atque patienter ora sicut vidua Christi. Quamvis enim ad omnia membra ejus, hoc est, ad omnes qui in eum credunt, et ejus corpori sociantur, orare pertineat, specialiter tamen diligentior cura orationum in Scripturis ejus viduis invenitur injuncta. (1. *Reg.* I. 2. *Luc.* II. 26.) Nam duæ fuerunt Annæ honorabiliter nominatæ: una conjugata, quæ sanctum Samuelem peperit, alia vidua, quæ Sanctum Sanctorum, cùm adhuc infans esset agnovit. Oravit et conjugata in dolore animi, et afflictione cordis, quia filios non habebat: tunc ipsum Samuelem impetravit, et acceptum Deo reddidit, quia cùm posceret, vovit. (1. *Reg.* I. 11.) Sed oratio ejus, quomodo ad orationem illam Dominicam pertineat, non facilè reperitur, nisi quia in eo quòd ibi positum est, *Libera nos à malo* (*Matth.* VI. 13.), non parvum malum videbatur et nuptam esse et fructu carere nuptiarum. Cùm sola excuset nuptias procreandorum causa filiorum. De illa verò Anna vidua vide quid scriptum sit (*Luc.* II. 37.), *quia non discedebat de templo, jejuniis et obsecrationibus serviens nocte ac die.* Nec aliundè Apostolus.... *Quæ autem verè vidua est*, inquit (1. *Tim.* V. 5.), *et desolata, speravit in Domino et persistit in orationibus die ac nocte.* Et Dominus cùm semper ad orandum et non deficiendum nos hortaretur, viduam commemoravit (*Luc.* XVIII. 1.), quæ licèt iniquum et impium judicem, ac Dei et hominum contemptorem, ad audiendam causam suam assiduè interpellando convertit. Quàm ergo præ cæteris viduæ debent vacare orationibus, satis hinc intelligi potest, quod omnibus ad suscipiendum orandi studium de viduis propositum est orationis exemplum.

N. 30. Quid autem in hoc operis genere in viduis electum est, nisi destitutio et desolatio? Quapropter si se omnis anima intelligat, in hoc seculo destitutam atque desolatam quandiù peregrinatur à Domino, profectò quamdam viduitatem suam Deo defensori assiduâ et impensissimâ precatione commendat. Ora ergo ut vidua Christi, nondum habens ejus conspectum, cujus precaris auxilium; et licèt sis ditissima, sicut pauper ora. Nondum enim veras futuri seculi divitias habes, ubi nulla damna formides. Licèt habeas filios et nepotes numerosamque familiam,... sicut desolata ora: incerta sunt enim omnia temporalia, etiam usque in finem vitæ hujus in nostram consolationem mansura. Tu autem si ea quæ sursùm sunt quæris et sapis (*Coloss.* III. 1.), æterna et certa desideras, quæ quandiù nondum habes, etiam salvis omnibus, atque obsequentibus tuis, tanquam desolatam deputare te debes. Et si tu, profectò etiam tuo exemplo religiosissima nurus tua, et aliæ sanctæ viduæ virginesque sub vestra cura securiùs constitutæ: quantò enim magis domum vestram piè tractatis, tantò impensiùs orationibus instare debetis, rerum præsentium non occupatæ negotiis, nisi quæ flagitat causa pietatis.

N. 31. Sanè memineritis et pro nobis non negligenter orare. Nolumus enim sic nobis honorem quem periculosum gerimus deferatis, ut adjutorium, quod necessarium novimus, auferatis. A familia Christi oratum est pro Petro; oratum est pro Paulo (*Act.* XII. 5.), et vos in ejus familia esse gaudemus, et incomparabiliter plus quàm Petrus et Paulus orationum fraternarum auxiliis indigemus. Orate certatim concordi sanctoque certamine: non enim adversùs alterutrum certatis, sed adversùs diabolum sanctis omnibus inimicum. (*Tob.* XII. 8.) In jejuniis et vigiliis et omni castigatione corporis quàm plurimùm adjuvatur oratio. Faciat quæque vestrùm quid poterit. Quod altera minùs potest, in ea quæ potest facit, si in altera diligit, quod ideò, quia non potest, ipsa non facit: proindè quæ minùs valet, non impediat plus valentem. Conscientiam quippè vestram Deo debetis: nemini autem vestrùm aliquid debeatis, nisi ut invicem diligatis. Exaudiat te Dominus qui potens est facere supra quam petimus aut intelligimus.

Christus sed et exemplo nos docuit : ipse enim maximam vitæ partem agebat in oratione.

Erat sæpiùs *pernoctans in oratione Dei.* (*Luc.* VI. 12.) Non agebat quidquam , non suscipiebat quidquam nisi præmissâ oratione. Oravit in templo. (C) Oravit in deserto. (D) Oravit in montibus. (E) Oravit privatis in domibus. (F) Oravit ante Discipulorum electionem. (G) Oravit ante quælibet miracula. (H) Oravit post Baptismum , oravit ante Transfigurationem. (I) Oravit in horto. (k) Ubi, quando non oravit?

(C) *Evangelistæ omnes Christum in templo docentem turbas toties inducunt , ut pænè vitam in illo ipsum transegisse dicere. Hinc* Luc. XIX. 47. Et erat docens quotidiè in templo. *Et Christus ipse ad Judæos qui eum in horto comprehenderunt , ait ,* Matth. XXV. 55. Quotidiè apud vos sedebam docens in templo , et non me tenuistis.

Et Joan. XVIII. 20. Ego semper docui in Synagoga , et in templo , quò omnes Judæi conveniunt. *At Synagogas uti et templum maximè ad orationem destinatas fuisse nemo nescit.*

(D) Marc. I. 35. Et diluculò valdè surgens , egressus abiit in desertum locum , ibique orabat.

Luc. V. 16. Ipse autem secedebat in desertum , et orabat.

IX. 12... Hic in loco deserto sumus.... 18. Et factum est , cùm solus esset orans , etc.

(E) Matth. XIV. 23. Et dimissâ turbâ , ascendit in montem solus orare. Vesperè autem facto solus erat ibi.

Luc. VI. 12. *Vide infrà hocce* §. *litt.* (G) *et* IX. 28. *ibid. litt.* (I)

(F) Matth. XIX. 13. Tunc oblati sunt ei parvuli, ut manus eis imponeret , et oraret.

Luc. XI. 1. Et factum est : cùm esset in quodam loco orans , etc.

At his omissis , num verisimile est Christum , qui antè cœpit facere *quàm* docere , *ut ait* Luc. Act. I. 1. *nunquam clauso cubiculi ostio orasse , cùm* Matth. VI. 6. *id expressè Discipulis suis præceperit , his verbis :* Tu autem cùm oraveris intra in cubiculum tuum , et clauso ostio , ora Patrem tuum in abscondito , etc.

(G) Luc. VI. 12. Factum est autem in illis diebus , exiit in montem orare , et erat pernoctans in oratione Dei. 13. Et cùm dies factus esset, vocavit Discipulos suos : et elegit duodecim ex ipsis.

(H) Matth. XIV. 19. Acceptis quinque panibus et duobus piscibus , aspiciens in cœlum benedixit , etc. (*Marc.* VI. 41. *Luc.* IX. 16.)

Et Joan. VI. 11. Accepit ergo Jesus panes : et cùm gratias egisset , distribuit discumbentibus , etc.

Marc. VII. 32. Et adducunt ei surdum et mutum.... 34. Et suspiciens in cœlum , ingemuit.

Matth. XXVI. 26. Cœnantibus autem eis , accepit Jesus panem , et benedixit.... 27. Et accipiens calicem gratias egit. (*Marc.* XIV. 22. 23. *Luc.* XXII. 19.

(I) Luc. III. 21.... Et Jesu baptizato et orante apertum est cœlum.

IX. 28.... Assumpsit Petrum , et Jacobum , et Joannem , et ascendit in montem ut oraret. 29. Et facta est dùm oraret , species vultûs ejus altera.

Joan. XVII. 1. Hæc locutus est Jesus : et sublevatis oculis in cœlum , dixit : Pater , venit hora , clarifica Filium tuum , ut Filius tuus clarificet te , etc.

(K) Matth. XXVI. 30. Et Hymno dicto, exierunt in montem oliveti.... 36.... Venit Jesus.... in villam quæ dicitur Gethsemani , et dixit Discipulis suis : Sedete hîc , donec vadam illùc , et orem.... 39. Et progressus pusillum , procidit in faciem suam , orans , etc.... 42. Iterùm secundò abiit , et oravit.... 44. Iterùm abiit , et oravit tertiò , eumdem sermonem dicens.

Eadem leges , Marc. XIV. 32. *et seq.*

Luc. XXII. 39. Et egressus ibat secundùm consuetudinem in montem olivarum. Secuti sunt autem illum et Discipuli. 40. Et cùm pervenisset ad locum , dixit illis ; Orate ne intretis in tentationem. 41. Et ipse avulsus

I. Cur ais ex nostra inopia sequi necessitatem orationis ?

R. Non enim possumus à nobis quidquam quasi à nobis : omnis nostra sufficientia ex Deo est. (2. *Cor.* III. 5.) Omnia nobis à Deo per Christum. *Ex plenitudine* Christi *omnes accepimus.* (*Joan.* I. 16.) At quidquid accipimus à Deo per Christum , id sola oratio impetrat. (L).

Sacramenta sunt quidem instrumenta gratiæ Dei , quia per Sacramenta gratiam Dei recipimus : sed ipsa Sacramentorum administratio adjunctam habet orationem , et quædam ex eis solà oratione perficiunt. Adde quòd ipsa Sacramentorum susceptio gratia est quædam , quam sola oratio impetrat.

Sola , inquam , oratio Dei gratias impetrat : nec jam ullæ conceduntur nisi orationibus. Quod quidem ut evidentiùs et fusiùs pateat , adverte Christum , ut diximus , esse omnium erga nos Dei beneficiorum fontem. De plenitudine ejus omnes accepimus. (*Joan.* I. 16. III. 16.) *Ut filium suum unigenitum daret* nobis Deus , fecit quidem sola Dei erga nos dilectio. *Ipse prior dilexit nos* (1. *Joan.* IV. 19.) , nec opinantes quidem statuit per Christum reconciliare sibi. Nec tamen voluit Christum dare priusquàm hominum vota et orationes diù præcessissent. Voluit homines experiri diù quæ esset generis humani miseria , ut ipsa tantæ miseriæ experientia doceret eos ad Deum clamare de profundo. Venit tandem tandiù exspectatus mediator hominum Deus et homo Christus Jesus , Ecclesiamque oratione et fuso sanguine formavit. Nec ullam jam dat ulli gratiam quæ prosit ad salutem , nisi hanc impetraverit oratio Ecclesiæ et membrorum ejus. Qui nondum ergo justificati sunt per Christum , non justificantur , nisi ipsis justificationis gratiam impetraverit Ecclesia cum membris suis orans. Qui jam justificati sunt , non nisi junctis cum Ecclesia precibus impetrant sibi augmentum gratiæ , et perseverantiæ donum , et præmium vitæ æternæ. Nec quidquam habent orationes illæ meriti nisi per Christum ejusque sanguinis efficaciam. Quanta sit orationis necessitas hoc uno maximè patet , etiamsi alia momenta deessent. Hoc autem ex S. Augustini scriptis sumpsimus. (M)

est ab eis quantum jactus est lapidis : et positis genibus orabat , 42. dicens : Pater si vis , transfer calicem istum à me : verumtamen non mea voluntas , sed tua fiat. 43. Apparuit autem illi Angelus de cœlo , confortans eum. Et factus in agonia prolixiùs orabat. 44. Et factus est sudor ejus sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.

(L) JOAN. VI. 66. Nemo potest venire ad me , nisi fuerit ei datum à Patre meo.

XV. 5. Sine me nihil potestis facere.

XVI. 23... Amen , amen dico vobis : si quid petieritis Patrem in nomine meo , dabit vobis.

(M) M. NICOLE. *Traité de l'unité de l'Eglise , contre M. Jurieu , livre 3. chap.* 14. Il est certain que dans la voie ordinaire , la rémission des péchés que Dieu donne aux ames , soit dans le Baptême , soit dans la Pénitence , est toujours jointe à deux choses , sans lesquelles cette rémission ne s'opère point.

La première consiste dans les prières du corps des justes animés du S. Esprit, qui, par les gémissemens ineffables que le S. Esprit forme dans leurs cœurs, obtiennent efficacement de Dieu la justification des pécheurs : et c'est ce que S. Augustin appelle le gémissement de la Colombe : *gemitum Columbæ.*

La seconde est le ministère des Pasteurs, qui confèrent comme Ministres de Dieu cette rémission des péchés par l'administration des Sacremens du Baptême, ou de la Pénitence, et qui appliquent et dispensent avec autorité ce que l'Eglise a obtenu.

On peut trouver une image sensible du concours de ces deux causes, en ce qui est rapporté dans le livre d'Esther, de la délivrance des Juifs, que la malice d'Aman avait fait condamner à mort par le Roi Assuérus.

Il fallut pour cela que la Reine Esther obtînt leur délivrance par ses prières, ensuite de la promesse qu'Assuérus lui fit de lui accorder tout ce qu'elle lui demanderait, quand même ce serait la moitié de son Royaume.

Ce fut sur cette prière qu'Assuérus accorda la délivrance des Juifs par un Edit public et solennel, qui est rapporté dans le livre d'Esther. Mais pour exécuter cet Edit, il fallut que les Gouverneurs des Provinces y tinssent la main, et qu'ils appuyassent les Juifs, selon l'ordre qui leur en est donné par cet Edit même.

Voilà l'image et de l'efficace des prières de l'Eglise, et du ministère des Pasteurs, et de la suprême autorité de Dieu dans la rémission des péchés.

L'action du S. Esprit qui remet les péchés est jointe en même temps, et au ministère des Pasteurs, qui donnent cette rémission par l'autorité de Dieu, et aux prières de l'Eglise, qui l'obtient : et cela a donné lieu à deux manières différentes d'expliquer les clefs de l'Eglise.

Car les autres Pères, comme S. Hilaire (*Can.* 16. *in Matth.*) S. Ambroise (*liv.* 1. *de Pœnit. cap.* 2.) S. Chrysostome (*liv.* 1. *de Sacerd.*) S. Grégoire le Grand (*Homil.* 86. *in Evang.*) ayant considéré seulement que l'action ministérielle des Pasteurs, faite par l'autorité de Dieu, est toujours suivie de la rémission des péchés dans les ames bien disposées : et ne faisant pas une attention expresse à ces prières de l'Eglise qui l'obtient, quoiqu'ils les reconnaissent, n'ont attribué ce pouvoir de lier et de délier qu'aux seuls Pasteurs, sans parler précisément de la nécessité des prières de l'Eglise ; parce qu'en effet le ministère et la dispensation des clefs n'appartient qu'aux Pasteurs.

.... Mais cela n'empêche pas, qu'en considérant d'un autre côté, qu'il ne se donne aucune grâce dans l'Eglise, qui ne soit obtenue par ses prières ; que c'est elle qui fléchit la miséricorde de Dieu, qu'il a établi cet ordre de sauver chaque particulier par les prières du corps entier : cela n'empêche pas, dis-je, qu'on ne puisse dire que c'est l'Eglise qui donne la rémission des péchés : parce qu'elle obtient efficacement cette rémission, et qu'on ne l'obtient point sans elle. Ainsi l'on peut fort bien expliquer les clefs de l'Eglise de ces prières efficaces du corps vivant de l'Eglise animé du S. Esprit.

Car comme c'est parler très-juste, que de dire que les Juifs furent délivrés par les prières d'Esther ; que la résurrection du fils de la veuve de Naïm fut accordée à l'affliction de la mère, dont Jésus-Christ fut touché ; que ce furent Marthe et Marie qui obtinrent la résurrection du Lazare : C'est aussi une vérité très-solide, très-sainte et très-édifiante, que tous les pécheurs sont délivrés du joug du démon par les prières des membres vivans de l'Eglise.

Dieu leur dit, comme Assuérus fit à Esther, *Petite et accipietis.* (*Matth.* VII. *et* XXI. 22.) Il ne se contente pas de le dire, il forme en eux par son S. Esprit ces prières mêmes, et il exécute comme Assuérus les desirs et les prières de l'Eglise son épouse, non-seulement en accordant aux pécheurs la rémission des péchés, quand ils reçoivent les Sacremens avec les dispositions requises ; mais en leur donnant même ces dispositions dans la vue de ces prières. Car c'est l'avantage que les prières de l'Eglise ont au-dessus même du ministère, que le ministère ne coopère qu'aux grâces données à ceux qui sont bien disposés, mais que les prières de l'Eglise obtiennent et les dispositions et les grâces. Les Ministres les confé-

I. Cur asseris necessitatem orationis fundamentum habere in supremo Dei erga nos dominio et imperio ?

R. Quia ex hoc supremo imperio sequitur necessitas adorationis, laudis, gratiarum actionis, oblationis sacrificii, petitionis : nostri non eget Deus. *Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* (*Ps.* XV. 2.) Nos verò egemus ipsius : *quia ipse fecit nos, et non ipsi nos* (*Ps.* XCIX. 3.), et *ipse potest perdere nos* (*Jacob.* IV. 12.) ; et *in manu ejus sumus omnes nos* (*Sap.* VII. 16.), sicut vasa in manu figuli.

I. Cur tandem ex infinitis Dei erga nos beneficiis sequi prædicas orationis necessitatem ?

R. Quia hinc sequitur necessitas et gratiarum actionis, et laudis, et adorationis, et oblationis, imò et petitionis ut nova impetrentur. Quæ omnia per se patent.

I. Quænam illa sunt Dei erga nos beneficia ?

R. Tot et tanta sunt, ut ea ne cogitatione quidem assequi liceat, nedùm enumerare. Ut tamen ea quantùm in nobis est objiciamus animo, juvat ea ad tria capita revocare ; nimirùm ad ea quæ generalia sunt, ad ea quæ specialia, et ad ea quæ personalia.

Generalia dicuntur ea quæ ad omnes omninò homines spectant, qualia sunt creatio, mors Christi, etc.

rent, mais l'Eglise les obtient, comme Esther obtint la délivrance des Juifs, exécutée ensuite par les Satrapes et les Gouverneurs des Provinces.

.... Un prince ne donnerait-il rien à son favori, lorsqu'il lui promettrait de lui accorder tout ce qu'il voudrait obtenir de lui ? Or les prières que l'Eglise fait à Dieu sont fondées sur une promesse beaucoup plus grande, plus authentique, et qui a bien une autre étendue. Elle s'approche du trône de Dieu avec confiance, en se fondant sur les mérites de son époux. Elle lui expose les désirs qu'il a lui-même formés en elle, et qu'il n'a formés qu'afin de les exaucer. Le S. Esprit fait prier l'Eglise, et il exécute ce qu'il lui a fait demander.

Ainsi ces prières de l'Eglise sont quelque chose de très-grand, de très-réel, de très-efficace dans la religion Chrétienne. C'est ce qui obtient la résurrection et la vie de tous les morts spirituels, et c'est la source par voie d'impétration de toutes les grâces qui se distribuent à tous les membres particuliers.

Il ne serait donc nullement étrange que S. Augustin eût attribué à ces prières, la rémission des péchés qui se donne dans le Baptême et dans la Pénitence, et qu'il y eût fait consister ce que l'on appelle les clefs de l'Eglise, en tant qu'elles ont été données au corps de l'Eglise : non en reconnaissant dans l'Eglise une autorité suprême de ministère, qui s'exerce en son nom par les Pasteurs ; mais en y reconnaissant une force d'obtenir de Dieu ce qu'elle lui demande par son Esprit.

Cette pensée ne serait point vaine, ni indigne de S. Augustin, comme ce n'est point une pensée vaine.... de dire que la Reine Esther fut la cause de la délivrance de son peuple. Et c'est pourquoi Mardochée en l'exhortant à aller trouver le Roi, se sert de ces paroles mêmes : Parlez au Roi pour nous, et délivrez-nous de la mort, *loquere Regi pro nobis, et libera nos de morte.* (*Esther* XV. 3.)

.... C'est un don excellent du S. Esprit animant le corps de l'Eglise, remuant les cœurs de ceux qui le composent, et leur inspirant ce qu'il veut exécuter par son opération divine et toute-puissante. Il ne veut rien faire dans les cœurs des hommes, ni dans l'administration des Sacremens, qu'il ne l'ait fait obtenir à son Eglise par les prières qu'il forme en elle.

Specialia, quæ non ad omnes, sed vel ad solos Christianos pertinent, vel non ab omnibus, sed à quibusdam solùm recipiuntur : verbi gratiâ, Sacramentorum susceptio, justificatio, etc. Licèt enim pro omnibus mortuus sit Christus (*Concil. Trid.*), non omnes tamen justificantur, non omnes sacramenta suscipiunt, *non omnium est fides* (2. *Thess.* II. 2.), non omnes audiunt verbum Dei.

Personalia, ea sunt quæ singuli, Deo miserante, recipiunt ad salutem : verbi gratiâ, si quis piè et Christianè institutus est, si pervenit ad veritatis cognitionem, si peccato solutus est, si temporalibus flagellis et castigationibus probatus, si quidquid præ cupiditate expetit, id Deo miserante denegetur, etc. Uno verbo, quidquid habemus à Deo est : nihil est quod non possit ad salutem conferre. Ut autem quidquid id est ad salutem conferat, hoc Dei beneficio fit. Agenda ergo gratiæ Deo de omnibus. Petendum à Deo ut benè utamur donis ejus. (*Ps.* XXXIII. 2.) *Benedicam Dominum in omni tempore*, inquit Propheta, *semper laus ejus in ore meo.* (N)

I. Quinam orare debent ?

R. Quicunque gaudent rationis usu. Omnes ad vitam æternam vocantur : omnes ergo debent hoc agere, ut ad vitam æternam perveniant; quod quidem sine oratione fieri nequit.

§. 3. Quis orandus. Pro quibus orandum.

I. Quis orandus ?

R. 1. Solus Deus orandus, ut fons et origo bonorum omnium.

2. Solus Christus orandus, ut mediator Deum inter et homines.

3. Beatam Virginem Deiparam, sanctos Angelos cæterosque omnes cum Christo regnantes et licet et maximè expedit invocare, ut nostros apud Christum intercessores. (A)

I. Pro quibus orandum ?

R. Debet unusquisque orare primùm pro seipso, deindè pro proximo : hoc enim sequitur ex præcepto charitatis erga proximum : *orate pro invicem ut salvemini*, inquit Jacobus Apostolus; *Multùm* (X. 16.) *enim valet deprecatio justi assidua.*

(N) 1. Thess. v. 17. Sine intermissione orate. 18. In omnibus gratias agite. Hæc est enim voluntas Dei in Christo Jesu, in omnibus vobis.

(A) Concil. Trident. *Sess.* 25. *De invocatione Sanct.* (*Episcopi, et docendi munus sustinentes*) fideles diligenter instruant, docentes eos, Sanctos unà cum Christo regnantes orationes suas pro hominibus Deo offerre : bonum atque utile esse suppliciter eos invocare ; et ob beneficia impetranda à Deo per Filium ejus Jesum Christum Dominum nostrum, qui solus noster Redemptor et Salvator est, ad eorum orationes, opem auxiliumque confugere; illos verò, qui negant Sanctos æternâ felicitate in cœlo fruentes invocandos esse, aut qui asserunt vel illos pro hominibus non orare, vel eorum, ut pro nobis etiam singulis orent, invocationem esse idololatriam, vel pugnare cum verbo Dei, adversarique honori unius Mediatoris Dei et hominum Jesu Christi, vel stultum esse in cœlo regnantibus voce vel mente supplicare, impiè sentire.

De Invocatione Sanctorum vide quæ diximus suprà hujusce Operis Parte 2. *Sect.* 3. *Cap.* 1. §. 3.

Itaque orandum pro omnibus hominibus, pro Pastoribus, pro Regibus cæterisque omnibus qui in sublimitate sunt, pro Magistratibus, pro genere propinquis, pro amicis, pro inimicis, pro justis et peccatoribus; imò et pro hæreticis et infidelibus. (B)

(B) BARUCH. I. 11. Orate pro vita Nabuchodonosor Regis Babylonis, et pro vita Baltassar filii ejus, ut sint dies eorum sicut dies cœli super terram; 12. et ut det Dominus virtutem nobis, et illuminet oculos nostros, ut vivamus sub umbra Nabuchodonosor Regis Babylonis, et sub umbra Baltassar filii ejus, et serviamus eis multis diebus, et inveniamus gratiam in conspectu eorum. 13. Et pro nobis ipsis orate ad Dominum Deum nostrum: quia peccavimus Domino Deo nostro, et non est aversus furor ejus à nobis usque in hunc diem.

1. MACCHAB. XII. 11. Nos ergo in omni tempore sine intermissione in diebus solemnibus, et cæteris quibus oportet, memores sumus vestrî in sacrificiis quæ offerimus, et in observationibus, sicut fas est et decet meminisse fratrum.

MATTH. V. 44. Orate pro persequentibus et calumniantibus vos: 45. ut sitis filii Patris vestri, qui in cœlis est.

ACT. XII. 5. Et Petrus quidem servabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo.

COLOSS. IV. 3. Orantes simul et pro nobis, ut Deus adaperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi.

1. THESSAL. V. 25. Fratres orate pro nobis.

1. TIM. II. 1. Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus: 2. pro Regibus, et omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietam et tranquillam vitam agamus, in omni pietate et castitate. 3. Hoc enim bonum est, et acceptum coram Salvatore nostro Deo, 4. qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire.

TERTULL. *Apolog. cap.* 30. Nos pro salute Imperatorum Deum invocamus æternum, Deum verum, Deum vivum.... De pectore oramus pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, et quæcunque hominis et Cæsaris vota sunt. Hæc ab alio rogare non possum, quàm à quo scio me consecuturum; quoniam et ipse est qui solus præstat.

Cap. 31. Hoc agite boni Præsides, extorquete animam Deo supplicantem pro Imperatore. Adulati nunc sumus Imperatori, et mentiti vota quæ diximus ad evadendam scilicet vim. Planè proficit ista fallacia. Admittis nos enim probare quodcunque defendimus. Qui ergo putaveris nihil nos de salute Cæsarum curare, inspice Dei voces, litteras nostras, quas neque ipsi supprimimus, et plerique casus ad extraneos transferunt.... Scilote ex illis præceptum esse nobis, ad redundantiam benignitatis, etiam pro inimicis Deum orare, et persecutoribus nostris bona precari. Qui magis inimici et persecutores Christianorum, quàm de quorum majestate convenimur in crimen? Sed etiam nominatim atque manifestè, *Orate*, inquit, *pro Regibus, et pro Principibus, et Potestatibus, ut omnia tranquilla sint vobis.* Cùm enim concutitur imperium, concussis etiam cæteris membris ejus; utique et nos licèt extranei à turbis, in aliquo loco casûs invenimur.

Cap. 39. Oramus etiam pro Imperatoribus, pro Ministris eorum, ac Potestatibus, pro statu seculi, pro rerum quiete, pro mora finis.

Lib. ad Scapulam, cap. 2. Christianus nullius est hostis, nedum Imperatoris: quem sciens à Deo suo constitui, necesse est ut et ipsum diligat, et revereatur et honoret, et salvum velit cum toto Romano Imperio, quousque seculum stabit: tandiù enim stabit. Colimus ergo et Imperatorem sic, quomodo et nobis licet, et ipsi expedit, ut hominem à Deo secundum, et quidquid est à Deo consecutum, et solo Deo minorem. Hoc et ipse volet. Sic enim omnibus major est, dùm solo vero Deo minor est. Sic et ipsis diis major est, dùm et ipsi in potestate sua sunt. Itaque

I. Licetne commendare se orationibus fidelium ?

R. Et licet et maximè juvat. Id patet exemplo justorum utriusque Testamenti, et ipsorum Apostolorum. (C)

et sacrificamur pro salute Imperatoris, sed Deo nostro et ipsius, et quomodo præcepit Deus, purâ prece. Non enim eget Deus, conditor universitatis, odoris aut sanguinis alicujus. Hæc enim dæmoniorum pabula sunt. Dæmones autem non tantùm respuimus, verùm et revincimus, et quotidiè traducimus, et de hominibus expellimus, sicut plurimis notum est. Ita nos magis oramus pro salute Imperatoris, ab eo eam postulantes, qui præstare potest.

S. Aug. *Epist.* 230. *aliàs* 121. *ad Probam*, *cap.* 12. *n.* 23. *Vide suprà hujusce Capitis* §. 2. *litt.* (B)

Epist. 217. *aliàs* 107. *ad Vitalem*, *cap.* 1. *n.* 1. Cùm de te mihi essent nuntiata non bona, et rogavi Dominum, et donec mihi bona nuntientur, adhuc rogo ut litteras meas nec aspernanter sumas, et salubriter legas. Si hanc exaudit pro te orationem meam, etiam de te gratiarum actionem donat ut offerram. Quod si impetro, procul dubio non contradices huic ipsi principio Epistolæ meæ. Hoc enim pro te oro, ut sis rectæ fidei. Si hoc ergo pro charis nostris non tibi displicet ut oremus, si hanc orationem recognoscis esse Christianam, si et tu pro charis tuis talia vel orare te recolis, vel orare te debere cognoscis : quomodo dicis quod te audio dicere, *ut rectè credamus in Deum*, *et Evangelio consentiamus*, *non esse donum Dei*, *sed hoc nobis esse à nobis*, *id est*, *ex propria voluntate*, *quam nobis in nostro corde non operatus est ipse ?*

N. 2. Dic ergo apertissimè nos pro iis, quibus Evangelium prædicamus, non debere orare ut credant, sed eis tantummodò prædicare. Exsere contra orationes Ecclesiæ disputationes tuas, et quando audis Sacerdotem Dei ad altare exhortantem populum Dei, orare pro incredulis ut eos Deus convertat ad fidem, et pro catechumenis ut eis desiderium regenerationis inspiret, et pro fidelibus ut in eo quod esse cœperunt, ejus munere perseverent, subsanna pias voces, et dic te non facere quod hortatur, id est, Deum pro infidelibus, ut eos fideles faciat, non rogare, eo quòd non sint ista divinæ miserationis beneficia, sed humanæ officia voluntatis.

Cap. 2. *n.* 6. Lege expositorem ejus beatissimum Cyprianum, et quemadmodum exposuerit quod ibi dicitur (*Matth.* VI. 10.), *Fiat voluntas tua*, *sicut in cœlo et in terra*, diligenter attende, et obedienter intellige : profectò docebit te orare pro infidelibus inimicis Ecclesiæ, secundùm præceptum Domini, dicentis, *Orate pro inimicis vestris* (*Matth.* V. 44.) : et hoc orare, ut fiat voluntas Dei, sicut in eis qui jam fideles sunt.... Nempè isti pro quibus inimicis Dominus nos jussit orare, et gloriosissimus Martyr sic exposuit, quod in oratione dicimus, *fiat voluntas tua*, *sicut in cœlo et in terra* (*Matth.* VI. 10.), ut ipsis etiam poscamus fidem, quam fideles habent.

Cap. 4. *n.* 13. Oramus ut voluntas corrigatur, doctrinæ consentiatur, natura sanetur.

N. 14. Jam verò ut perseverent in eo quod esse cœperunt, etiam pro seipsis orant fideles.

Enarrat. seu Serm. 4. *in Ps.* XXX. *v.* 16. *n.* 2. *Erue me de manibus inimicorum meorum et à persequentibus me.* Dicamus hoc, et unusquisque de inimicis suis dicat hoc. Bonum est enim, et orare debemus ut nos Deus eruat de manibus inimicorum nostrorum. Sed intelligendi sunt inimici, pro quibus orandum sit, et contra quos orandum sit. Inimici homines, qualescunque fuerint, non sunt odio habendi ; ne cùm odit malus quem patitur malum, sint duo mali. Diligat bonus et quem patitur malum, ut vel unus sit malus. Illi inimici sunt contra quos orandum est, diabolus et angeli ejus ; ipsi nobis invident regnum cœlorum, ipsi nolunt ut ascendamus, undè illi dejecti sunt ; ab his oremus erui animam nostram. Nam et quando adversùm nos homines incitantur, vasa ipsorum fiunt.

(C) 1. Reg. VII. 8. Dixeruntque (Judæi) ad Samuelem : Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, ut salvet nos de manu Philistinorum. 9. Tulit autem Samuel agnum lactentem unum, et obtulit

I. Impetrantne justi quidquid supplices à Deo petunt pro aliis ?

R. Nullus quidem peccator ad Deum convertitur, nisi per gratiam, quam justi per Christum suis apud Deum precibus impetrant. Sed non omnes justorum orationes fusæ pro cæteris exaudiuntur. Justi enim orant pro salute omnium, ut præcepit Apostolus ; nec tamen omnes salvantur. Horum Deus miseretur : hos justè punit, quidquid agant justi pro eorum salute impetranda. (D)

illum holocaustum integrum Domino : et clamavit Samuël ad Dominum pro Israël, et exaudivit eum Dominus.

JUDITH. VIII. 28. Dixerunt illi (Judith) Ozias et Presbyteri.... 29. Nunc ergo ora pro nobis, quoniam mulier sancta es, et timens Deum. 30. Et dixit illis Judith. : Sicut quod potui loqui, Dei esse cognoscitis : 31. Ita quod facere disposui, probate si ex Deo est, et orate, ut firmum faciat Deus consilium meum. 32. Stabitis vos ad portam nocte istâ, et ego exeam cum Abra mea : et orate, ut, sicut dixisti, in diebus quinque respiciat Dominus populum suum Israël. 33. Vos autem nolo ut scrutemini actum meum, et usque dùm renuntiem vobis, nihil aliud fiat, nisi oratio pro me ad Dominum Deum nostrum.

ESTHER. IV. 16. Vade et congrega omnes Judæos, quos in Susan repereris, et orate pro me.

2. THESS. III. 1. De cætero fratres orate pro nobis, ut sermo Dei currat, et clarificetur, sicut et apud vos. 2. Et ut liberemur ab importunis, et malis hominibus : non enim omnium est fides.

PHILEM. 4. Gratias ago Deo meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis.

HEBRÆOR. XIII. 18. Orate pro nobis.

JACOB. V. 16. Orate pro invicem ut salvemini.

S. IGNATIUS. *Epist. ad Romanos.* Pro me petite ut consequar. Memores estote in vestris precibus Ecclesiæ Syriæ, quæ mei loco Deo pastore utitur.

(D) ECCLE. VII. 14. Considera opera Dei, quòd nemo possit corrigere quem ille despexerit.

1. JOAN. V. 16. Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, et dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem : non pro illo dico ut roget quis.

S. AMBROSIUS *lib.* 1. *de Pœnit. cap.* 9. *aliàs* 8. *n.* 40. Sed dicitis : Scriptum est, *si peccaverit homo in hominem, orabunt pro eo ad Dominum : si autem in Dominum peccaverit homo, quis orabit pro eo ?* (1. *Reg.* II. 25.) Primùm.... tunc ista paterer objicere, si solis prævaricantibus non relaxares pœnitentiam. Tamen quid scrupuli ista affert quæstio ? Non enim scriptum est : Nullus orabit pro eo : sed, *Quis orabit ?* hoc est, quis ille sit, qui in tali causa orare possit, quæritur, non excluditur.

N. 42. Similiter igitur accipiendum est : *Quis orabit pro eo ?* hoc est singularis vitæ aliquis debet orare pro eo, qui peccavit in Dominum. Quò major culpa, eò majora sunt quærenda suffragia. Non enim quicunque de vulgo pro Judæorum populo, sed Moyses rogavit (*Exod.* XXXII. 31.), quando vituli caput fidei immemores adoraverunt. Nunquid erravit Moyses ? Atqui non erravit, qui quod rogavit et meruit, et impetravit. Quid enim talis affectus non impetraret, quando se objecit pro populo, dicens : *Et nunc si dimittis illis peccatum, dimitte : sin autem, dele me de libro vitæ ?* (*Ibid.* 32.) Vides quia non tanquam deliciosus intercessor, et fastidii plenus sibi consulat, ne offensionem contrahat, quod Novatianus metuere se dicit : sed magis omnium memor, sui immemor, offendere non timebat ipse, ut plebem ab offensionis periculo exueret et liberaret.

N. 43. Meritò ergo scriptum est : *Quis orabit pro eo ?* hoc est, talis qualis Moyses qui se offerat pro peccantibus : talis qualis Jeremias, cui Prophetæ cùm esset dictum à Domino Deo nostro, *Noli orare pro populo isto* (*Jerem.* VII. 16.) : tamen oravit, et veniam meruit. Denique interces-

I. Quid petere licet pro cæteris ?

R. Quidquid possumus et debemus pro nobis petere. Hoc est, vitam æternam, et quidquid ad vitam æternam conducit. De his agemus infrà fusius. (*Hujusce Cap.* §. 6.)

I. Licetne orare pro mŏrtuis ?

R. Sancta et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, inquit Spiritus sanctus in libro secundo Macchabæorum. (XII. 46.) Id ipsum ex perpetuo usu Ecclesiæ et certissima traditione constat. (E)

sione prophetică, et obsecratione tanti Vatis inflexus Dominus dicit ad Jerusalem; quoniam ea quoque pœnitentiam pro delictis egerat, dicens (*Baruch.* III. 1. *et* 2.) : *Domine omnipotens, Deus Israël, anima in angustiis, et spiritus anxius clamat ad te : audi Domine, et miserere.* Et jubet luctûs vestimenta deponi, et abjici gemitus pœnitentiæ; sic enim scriptum est in fine libri (*Baruch.* V. 1.) : *Exue te, Jerusalem, stolâ luctûs et vexationis tuæ, et indue te decorem ejus, quæ à Deo data est tibi gloria in æternum.*

Cap. 10. *aliàs* 9. *n.* 44. Tales igitur deprecatores in delictis maximis sunt requirendi; nam si quicunque de populo orent, non exaudiuntur.

S. AUG. *tract.* 102. *in Joan. n.* 1. Domini verba nunc ista tractanda sunt, *Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* (*Joan.* XVI. 23.) Jam dictum est.... propter eos qui nonnulla petunt à Patre in Christi nomine, nec accipiunt, non peti in nomine Salvatoris quidquid petitur contra rationem salutis. Non enim sonum litterarum ac syllabarum, sed quod sonus ipse significat, et quod eo sono rectè ac veraciter intelligitur, hoc accipiendus est dicere cùm dicit *in nomine meo.* Undè qui hoc sentit de Christo, quod non est de unico Dei filio sentiendum, non petit in ejus nomine, etiam si non taceat litteris ac syllabis Christum : quoniam in ejus nomine petit, quem cogitat cùm petit. Qui verò quod est de illo sentiendum sentit, ipse in ejus nomine petit, et accipit quod petit, si non contra suam salutem sempiternam petit. Accipit autem quando debet accipere. Quædam enim non negantur, sed ut congruo dentur tempore differuntur. Ita sanè intelligendum est quod ait, *dabit vobis*, ut ea beneficia significata sciantur his verbis, quæ ad eos qui petunt propriè pertinent. Exaudiuntur quippè omnes sancti pro se ipsis, non autem pro omnibus exaudiuntur vel amicis, vel inimicis suis, vel quibuslibet aliis : quia non utcunque dictum est, *dabit*, sed *dabit vobis.*

N. 2. *Usque modo*, inquit (*Ibid.* 24.), *non petistis quidquam in nomine meo, petite et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.* Hoc quod dicit gaudium plenum, profectò non carnale sed spiritale gaudium est : et quando tantum erit, ut aliquid ei jam non sit addendum, procul dubio tunc erit plenum. Quidquid ergo petitur quod pertineat ad hoc gaudium consequendum, hoc est in nomine Christi petendum, si divinam intelligimus gratiam, si verè beatam poscimus vitam. Quidquid autem aliud petitur, nihil petitur : non quia nulla omninò res est, sed quia in tantæ rei comparatione, quidquid aliud concupiscitur, nihil est.... Etiam sic ergo rectè intelligi potest, *Amen, amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis :* non quodlibet intelligatur, sed aliquid, quod non in beatæ vitæ comparatione sit nihil. Et quod sequitur, *usque modò non petistis quidquam in nomine meo*, duobus modis intelligi potest, vel quia non in nomine meo petistis, quòd nomen non sicut cognoscendum est cognovistis : vel non petistis quoniam in comparatione rei quam petere debuistis, pro nihilo habendum est quod petistis. Ut igitur in ejus nomine non nihil, sed gaudium plenum petant, (quoniam si aliquid aliud petunt, idem aliquid nihil est;) exhortatur dicens : *Petite et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum :* id est, Hoc in nomine meo petite, ut gaudium vestrum sit plenum, et accipietis. Isto enim bono in petendo perseverantes sanctos suos nequaquam misericordia divina fraudabit.

(E) S. AUG. *de cura pro mortuis gerenda, cap.* 1. *n.* 1. *et cap.* 18. *et ultimo*

I. Pro quibus mortuis orandum ?

R. Pro iis solùm quos credibile est forsan igne purgatorio detineri. Sancti cum Christo regnantes nostris precibus nequaquam indigent. Nec prodesset orare pro damnatis : His enim jam nulla spes salutis affulget. (F)

I. Quid orandum pro mortuis ?

R. Ut Deus illis locum refrigerii, lucis et pacis benignus indulgeat.

I. Licetne specialiùs orare pro quibusdam mortuis, quam pro cæteris ?

R. Id ordo charitatis postulat, ut pro illis oremus specialiùs, quibus plura debemus, qui magis indigent orationibus : sed in iis qui purgatorio igne torquentur, nullum prætermittere licet in orationibus, sicut nullum prætermittit Ecclesia. (G)

§. 4. Qui sint effectus orationis.

I. Qui sunt orationis effectus ?

R. Plurimos afferre licet : hos præcipuè : per orationem :

1° Deum colimus. (A)

2° Imus de virtute in virtutem : augetur in nobis fides, spes, charitas, humilitas : uno verbo virtutes omnes incrementum accipiunt.

3° Omnes tentationes superamus. (B)

n. 22. *Vide suprà Part.* 2. *Sect.* 4. *Cap.* 2. §. 24. *litt.* (B) (E) (F) *et Sect.* 1. *Cap.* 5. §. 18. *hujusce Partis, litt.* (G).

Lib. 9. *Confess. cap.* 12. *etc. Vide superiùs* §. 18. *Cap.* 5. *Sect.* 1. *hujusce Partis, litt.* (L)

S. ANSELM. *Orat.* 24. *circa finem.* Oravi ut infirmus et peccator : exaudi, exaudi tu sicut potens et miserator : et non solùm amicis et inimicis meis, quæ precatus sum tribuas ; sed sicut unicuique expedire, et voluntati tuæ non disconvenire, omnibus vivis et defunctis misericordiæ tuæ remedia distribuas : et me non sicut vult cor meum, nec sicut petit os meum : sed sicut scis me debere velle et petere, semper exaudias.

Vide alias Auctoritates PP. §§. *suprà allegatis, tum* §. 13. *Cap.* 7. *hujusce Sectionis.*

(F) *Vide ibidem.*

(G) *Vide ibidem.*

(A) PSAL. CXL. 1. Domine, clamavi ad te, exaudi me : intende voci meæ, cùm clamavero ad te. 2. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo : elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

S. AUG. *in Ps.* CXL. *v.* 2. *n.* 5. Oratio ergo purè directa de corde fideli, tanquam de ara sancta surgit incensum. Nihil est delectabilius odore Domini : sic oleant omnes qui credunt.

(B) MATTH. XXVI. 41. Vigilate, et orate ut non intretis in tentationem.

S. HILARIUS *in Ps.* LXIII. *n.* 6.... *Exaudi, Deus, orationem meam cùm tribulor : à timore inimici eripe animam meam.* Ingruentibus malis.... per quæ fides nostra et spes periclitatur, ad eum qui solus mederi his potest refertur oratio. Metus est enim, ne infirmam per naturam et consortium carnis animam undique subrepentium illecebrarum æstus absorbeat..... Vigilandum ergo in oratione Dei est, et semper orandum : ut cùm fatigari anima et affligi subrepentium illecebrarum aculeis cœperit, Deus semper oratus exaudiat, nosque ab his quæ timemus eripiat. Ait enim *à timore inimici eripe animam meam.* Deus enim non tum tantùm orandus est, cùm quæ timentur ingruerint ; sed timenda ea sunt, quæ cùm cœperint adesse dominantur : et semper atque indefessis precibus orandus est, ut nos à timore eorum, quorum dominatum timemus, eripiat.

4° Flectimus iram Dei, consequimurque Dei misericordiam nobis et aliis. (C)

5° Quidquid petierimus, impetramus ; si tamen petierimus nihil præter æquum et bonum. (D)

(C) GENES. XXXII. 24. (Jacob) mansit solus : et ecce vir luctabatur cum eo usque mane. 25. Qui cùm videret quòd eum superare non posset, tetigit nervum femoris ejus, et statim emarcuit. 26. Dixitque ad eum : Dimitte me, jam enim ascendit aurora. Respondit, Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. 27. Ait ergo, Quod nomen est tibi ? Respondit, Jacob : 28. At ille ; Nequaquam, inquit, Jacob appellabitur nomen tuum ; sed Israël : quoniam si contra Deum fortis fuisti, quantò magis contra homines prævalebis ? 29. Interrogavit eum Jacob : Dic mihi quo appellaris nomine ? Respondit, Cur quæris nomen meum ? Et benedixit ei in eodem loco.

EXOD. XXX. 10. Deprecabitur Aaron super cornua ejus (altaris thymiamatis) semel per annum, in sanguine quod oblatum est pro peccato, et placabit super eo in generationibus vestris.

XXXII. 9. Ait Dominus ad Moysen : Cerno quòd populus iste duræ cervicis sit. 10. Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, faciamque te in gentem magnam. 11. Moyses autem orabat Dominum Deum suum, dicens : Cur Domine irascitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxisti de terra Ægypti, in fortitudine magna et in manu robusta ? 12. Ne quæso dicant Ægyptii : Callidè eduxit eos, ut interficeret in montibus, et deleret è terra : quiescat ira tua, et esto placabilis super nequitia populi tui. 13. Recordare Abraham, Isaac et Israël, servorum tuorum, quibus jurasti per temetipsum, dicens : Multiplicabo semen vestrum, sicut stellas cœli ; et universam terram hanc de qua locutus sum dabo semini vestro, et possidebit eam semper. 14. Placatusque est Dominus ne faceret malum quod locutus fuerat, adversùs populum suum.

PSAL. CV. 21. Obliti sunt (Israëlitæ) Deum qui salvavit eos.... 23. Et dixit ut disperderet eos : si non Moyses electus ejus stetisset in confractione in conspectu ejus : ut averteret iram ejus ne disperderet eos.

EZECHIEL. XIII. 5. Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israël, ut staretis in prælio in die Domini.

LUC. XI. *Vide inferiùs Conditionem* 6. §. 7. *hujus Cap. litt.* (X)

(D) ISAI. XXX. 19. Plorans nequaquam plorabis, miserans miserebitur tui : ad vocem clamoris tui statim ut audierit, respondebit tibi.

LVIII. 9. Tunc invocabis, et Dominus exaudiet : clamabis, et dicet : Ecce adsum. Si abstuleris de medio tui catenam, et desieris extendere digitum, et loqui quod non prodest.

LIX. 1. Ecce non est abbreviata manus Domini ut salvare nequeat, neque aggravata est auris ejus ut non exaudiat : 2. sed iniquitates vestræ diviserunt inter vos et Deum vestrum, et peccata vestra absconderunt faciem ejus à vobis ne exaudiret..... 4. Non est qui invocet justitiam.

JOANN. VI. 24. Usque modò non petistis quidquam in nomine meo : petite et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.

PSAL. CXLIV. 18. Propè est Dominus omnibus invocantibus eum in veritate. 19. Voluntatem timentium se faciet, et deprecationem eorum exaudiet : et salvos faciet eos.

S. AUG. *in Ps.* CXLIV. *n.* 4. *et* 22. *Vide* §. *seq. litt.* (A)

Scripturæ sacræ innumera nobis suppetunt exempla, quibus orationis vis et efficacia demonstratur. Pauca ex pluribus hîc exscribemus.

GENES. XXV. 21. Deprecatusque est Isaac Dominum pro uxore sua, eò quòd esset sterilis : qui exaudivit eum, et dedit conceptum Rebeccæ.

EXOD. XIV. 11. Cùmque levaret Moyses manus, vincebat Israël : sin autem paululùm remisisset, vincebat Amalec.

XXXII. 9. *Vide suprà hocce* §. *litt.* (C)

JUDIC. III. 9. Et (Israelitæ) clamaverunt ad Dominum : qui suscitavit eis salvatorem, et liberavit eos, Othoniel videlicet filium Cenez, fratrem Caleb minorem.

VI. 7. Et clamavit (populus Israël) ad Dominum, postulans auxilium

contra Madianitas. 8. Qui misit ad eos virum prophetam, etc.... 14. Respexitque ad eum (Gedeonem) Dominus, et ait: Vade in hac fortitudine tua, et liberabis Israël de manu Madian.

1. REG. I. 10. Cùm esset Anna amaro animo oravit ad Dominum, flens largiter. 11. et votum vovit dicens: Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famulæ tuæ, et recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederisque servæ tuæ sexum virilem: dabo eum Domino omnibus diebus vitæ ejus.... 19.... Cognovit autem Elcana Annam uxorem suam: et recordatus est ejus Dominus. 20. Et factum est post circulum dierum, concepit Anna, et peperit filium, vocavitque nomen ejus Samuël: eò quòd à Domino postulasset eum.

II. 20. Et benedixit Heli Elcanæ et uxori ejus: dixitque ei: Reddat tibi Dominus semen de muliere hac, pro fœnore quod commodasti Domino... 21. Visitavit ergo Dominus Annam, et concepit, et peperit tres filios et duas filias: et magnificatus est puer Samuël apud Dominum.

VII. 8. *Vide* §. *super. litt.* (C)

3. REG. XVIII. 36. Cumque jam tempus esset ut offerretur holocaustum, accedens Elias Propheta, ait: Domine Deus Abraham, et Isaac, et Israël ostende hodiè quia tu es Deus Israël, et ego servus tuus, et juxta præceptum tuum feci omnia verba hæc. 37. Exaudi me: ut dicat populus iste, quia tu es Dominus Deus, et tu convertisti cor eorum iterùm. 38. Cecidit autem ignis Domini, et voravit holocaustum, et ligna et lapides, pulverem quoque, et aquam quæ erat in aquæductu lambens.... 42.... Elias autem ascendit in verticem Carmeli, et pronus in terram posuit faciem suam inter genua sua.... 44. In septima autem vice, ecce nubecula parva quasi vestigium hominis ascendebat de mari. Qui ait: Ascende, et dic Achab: Junge currum tuum et descende, ne occupet te pluvia. 45. Cumque se verteret hùc atque illùc, ecce cœli contenebrati sunt, et nubes et ventus, et facta est pluvia grandis.

4. REG. XIII. 4. *Vide* §. *seq. litt.* (F)

XIX. 14. Itaque cùm accepisset Ezechias litteras de manu nunliorum, et legisset eas, ascendit in domum Domini, et expandit eas coram Domino: 15. et oravit in conspectu ejus.... 20. Misit autem Isaïas filius Amos ad Ezechiam, dicens: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Quæ deprecatus es me super Sennacherib rege Assyriorum, audivi.

1. MACHAB. VII. 36. Et intraverunt Sacerdotes, et steterunt ante faciem altaris et templi, et flentes dixerunt: 37. Tu Domine elegisti domum istam ad invocandum nomen tuum in ea, ut esset domus orationis et observationis populo tuo. 38. Fac vindictam in homine isto, et exercitu ejus, et cadant in gladio: memento blasphemias eorum, et ne dederis eis ut permaneant.... 40.... Et oravit Judas et dixit: 41. Qui missi erant à Rege Sennacherib, Domine, quia blasphemaverunt te, exiit Angelus, et percussit ex eis centum octoginta quinque millia: 42. Sic contere exercitum istum in conspectu nostro hodiè; et sciant cæteri quia malè locutus est super sancta tua: et judica illum secundùm malitiam illius. 43. Et commiserunt exercitus prælium tertiâ decimâ die mensis Adar: et contrita sunt castra Nicanoris, et cecidit ipse primus in prælio.

2. MACHAB. VIII. 2. Et invocabant Dominum ut respiceret in populum qui ab omnibus calcabatur: et misereretur templo, quod contaminabatur ab impiis: 3. misereretur etiam exterminio civitatis, quæ esset illicò complananda, et vocem sanguinis ad se clamantis audiret: 4. memoraretur quoque iniquissimas mortes parvulorum innocentum, et blasphemias nomini suo illatas, et indignaretur super his. 5. At Machabæus, congregatâ multitudine, intolerabilis gentibus efficiebatur: ira enim Domini in misericordiam conversa est.

X. 16. Hi verò qui erant cum Machabæo, per orationes Dominum rogantes, ut esset sibi adjutor, impetum fecerunt in munitiones Idumæorum. 17. Multaque vi insistentes, loca obtinuerunt, occurrentes interemerunt, et omnes simul non minùs viginti millibus trucidaverunt.... 25. Machabæus autem, et qui cum ipso erant, appropinquante illo, deprecabantur Dominum, caput terrâ aspergentes, lumbosque ciliciis præcincti, 26. ad altaris crepidinem provoluti, ut sibi propitius, inimicis autem eorum esset inimicus, et adversariis adversaretur, sicut lex di-

cit. 27. Et ita post orationem, sumptis armis, longiùs de civitate procedentes, et proximi hostibus effecti, resederunt. 28. Primo autem solis ortu utrique commiserunt: isti quidem victoriæ et prosperitatis sponsorem cum virtute Dominum habentes: illi autem ducem belli animum habebant. 29. Sed, cùm vehemens pugna esset, apparuerunt adversariis de cœlo viri quinque in equis, frenis aureis decori, ducatum Judæis præstantes: 30. Ex quibus duo Machabæum medium habentes, armis suis circumpsetum incolumem conservabant: in adversarios autem tela et fulmina jaciebant, ex quo et cæcitate confusi, et repleti perturbatione cadebant. 31. Interfecti sunt autem viginti millia quingenti, et equites sexcenti.... 38. Quibus gestis in hymnis et confessionibus benedicebant Dominum, qui magna fecit in Israël, et victoriam dedit illis.

XI. 6. Ut autem Machabæus, et qui cum eo erant cognoverunt expugnari præsidia, cum fletu et lacrymis rogabant Dominum et omnis turba simul, ut bonum Angelum mitteret ad salutem Israël.... 8. Cumque pariter prompto animo procederent, Jerosolymis apparuit præcedens eos eques, in veste candida, armis aureis hastam vibrans. 9. Tunc omnes simul benedixerunt misericordem Dominum, et convaluerunt animis: non solùm homines, sed et bestias ferocissimas et muros ferreos parati penetrare. 10. Ibant igitur prompti de cœlo habentes adjutorem et miserantem super eos Dominum.

XV. 21. Considerans Machabæus adventum multitudinis, et apparatum varium armorum, et ferocitatem bestiarum, extendens manus in cœlum, prodigia facientem Dominum invocavit, qui non secundùm armorum potentiam, sed prout ipsi placet, dat dignis victoriam. 22. Dixit autem invocans hoc modo: Tu Domine, qui misisti Angelum tuum sub Ezechia rege Juda, et interfecisti de castris Sennacherib centum octoginta quinque millia: 23. Et nunc dominator cœlorum mitte Angelum tuum bonum ante nos, in timore et tremore magnitudinis brachii tui, 24. ut meluant qui cum blasphemia veniunt adversùs sanctum populum tuum. Et hic quidem ita peroravit. 25. Nicanor autem et qui cum ipso erant, cum tubis et canticis admovebant. 26. Judas verò et qui cum eo erant, invocato Deo, per orationes congressi sunt: 27. Manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes, prostraverunt non minùs triginta quinque millia, præsentiâ Dei magnificè delectati. 28. Cumque cessassent, et cum gaudio redirent, cognoverunt Nicanorem ruisse cum armis suis. 29. Facto itaque clamore, et perturbatione excitatâ, patriâ voce omnipotentem Dominum benedicebant.

TOB. XII. 12. Quando orabas cum lacrymis, et sepeliebas mortuos, et derelinquebas prandium tuum; et mortuos abscondebas per diem in domo tua, et nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino. 13. Et quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentatio probaret te. 14. Et nunc misit me Dominus ut curarem te, et Saram uxorem filii tui à dæmonio liberarem.... 20.... Vos autem benedicite Deum, et narrate omnia mirabilia ejus.... 22. Tunc prostrati per horas trés in faciem, benedixerunt Deum: et exsurgentes narraverunt omnia mirabilia ejus.

ESTHER IV. 16. Vade et congrega omnes Judæos, quos in Susan reperieris, et orate pro me. Non comedatis, et non bibatis tribus diebus, et tribus noctibus: et ego cum ancillis meis similiter jejunabo, et tunc ingrediar ad regem, contra legem faciens, non vocata, tradensque me morti et periculo.

XIII. 8. Mardochæus autem deprecatus est Dominum, memor omnium operum ejus; 9. Et dixit: Domine, Domine rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta sunt posita, et non est qui possit tuæ resistere voluntati, si decreveris salvare Israël. 10. Tu fecisti cœlum et terram, et quidquid cœli ambitu continetur. 11. Dominus omnium es, nec est qui resistat majestati tuæ. 12. Cuncta nosti, et scis, quia non pro superbia et contumelia, et aliqua gloriæ cupiditate, fecerim hoc, ut non adorarem Aman superbissimum.... 15. Et nunc Domine rex Deus Abraham, miserere populi tui, quia volunt nos inimici nostri perdere, et hæreditatem tuam delere. 16. Ne despicias partem tuam, quam redemisti tibi de Ægypto. 17. Exaudi deprecationem meam, et propitius esto sorti et funiculo tuo, et converte luctum nostrum in gaudium, ut viventes laude-

mus nomen tuum, Domine, et ne claudas ora te canentium. 18. Omnis quoque Israël pari mente et obsecratione clamavit ad Dominum, eò quòd eis certa mors impenderet.

XIV. 1. Esther quoque regina confugit ad Dominum, pavens periculum, quod imminebat. 2. Cùmque deposuisset vestes regias, fletibus et luctui apta indumenta suscepit, et pro unguentis variis, cinere et stercore implevit caput, et corpus suum humiliavit jejuniis : omniaque loca, in quibus antèà lætari consueverat, crinium laceratione complevit. 3. Et deprecabatur Dominum Deum Israel, dicens : Domine mi, qui rex noster es solus, adjuva me solitariam, et cujus præter te nullus est auxiliator alius.... 11. Ne tradas, Domine, sceptrum tuum his, qui non sunt, ne rideant ad ruinam nostram : sed converte consilium eorum super eos, et eum, qui in nos cœpit sævire, disperde. 12. Memento, Domine, et ostende te nobis in tempore tribulationis nostræ, et da mihi fiduciam, Domine Deus Deorum, et universæ potestatis. 13. Tribue sermonem compositum in ore meo in conspectu leonis, et transfer cor illius in odium hostis nostri, ut et ipse pereat, et cæteri qui ei consentiunt. 14. Nos autem libera manu tuâ, et adjuva me nullum aliud auxilium habentem, nisi te, Domine, qui habes omnium scientiam.... 19. Deus fortis super omnes, exaudi vocem eorum qui nullam aliam spem habent, et libera nos de manu iniquorum, et erue me à timore meo.

XV. 11. Convertitque Deus spiritum regis in mansuetudinem, etc.

JUDITH. IV. 8. Et clamavit omnis populus ad Dominum instantiâ magnâ, et humiliaverunt animas suas in jejuniis, et orationibus, ipsi et mulieres eorum. 9. Et induerunt se Sacerdotes ciliciis, et infantes prostraverunt contra faciem templi Domini, et altare Domini operuerunt cilicio : 10. Et clamaverunt ad Dominum Deum Israël unanimiter, ne darentur in prædam infantes eorum, et uxores eorum in divisionem, et civitates eorum in exterminium, et sancta eorum in pollutionem, et fierent opprobrium gentibus. 11. Tunc Eliachim, Sacerdos Domini magnus, circuivit omnem Israël, allocutusque est eos, 12. dicens : Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in jejuniis, et orationibus in conspectu Domini.... 15. Ad hanc igitur exhortationem ejus deprecantes Dominum, permanebant in conspectu Domini, 16. Ita ut etiam hi, qui offerebant Domino holocausta, præcincti ciliciis offerrent sacrificia Domino, et erat cinis super capita eorum. 17. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, ut visitaret populum suum Israël.

IX. 1. Judith ingressa est oratorium suum : et induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum : et prosternens se Domino, clamabat ad Dominum, dicens : 2. Domine Deus patris mei Simeon,.... 17. Deus cœlorum, creator aquarum, et Dominus totius creaturæ, exaudi me miseram deprecantem, et de tua misericordia præsumentem. 18. Memento, Domine, testamenti tui, et da verbum in ore meo, et in corde meo consilium corrobora, ut domus tua in sanctificatione tua permaneat : 19. Et omnes Gentes agnoscant, quia tu es Deus, et non est alius præter te.

XIII. 6. Stetitque Judith ante lectum, orans cum lacrymis, et labiorum motu in silentio, 7. dicens : Confirma me Domine Deus Israël, et respice in hac hora ad opera manuum mearum, ut, sicut promisisti, Jerusalem civitatem tuam erigas : et hoc, quod credens per te posse fieri cogitavi, perficiam. 8. Et cùm hæc dixisset, accessit ad columnam, quæ erat ad caput lectuli ejus, et pugionem ejus, qui in ea ligatus pendebat, exsolvit. 9. Cumque evaginasset illum, apprehendit comam capitis ejus, et ait : Confirma me, Domine Deus, in hac hora. 10. Et percussit bis in cervicem ejus, et abscidit caput ejus.

XIV. 17. Quod cùm audissent principes virtutis Assyriorum, sciderunt omnes vestimenta sua, et intolerabilis timor et tremor cecidit super eos, et turbati sunt animi eorum valdè, etc.

DAN. III. 23. Viri autem hi tres, id est, Sidrach, Misach, et Abdenago, ceciderunt in medio camino ignis ardentis, colligati.... 24. Et ambulabant in medio flammæ, laudantes Deum, et benedicentes Domino.... 46. Et non cessabant qui miserant eos ministri regis succendere fornacem; naphthâ, et stuppâ, et pice, et malleolis, 47. et effundebatur flamma super fornacem cubitis quadraginta novem : 48. Et erupit, et

I. Habetne oratio semper illos effectus ?

R. Habet; modò rectè fiat. Tunc autem rectè fit, cùm quis dispositus ut par est, rectè petit quæ petendæ sunt: maximè si petat pro semetipso. Nam justi rectè pro aliis orantes non semper exaudiuntur, ut jam diximus superiori paragrapho.

incendit quos reperit juxta fornacem de Chaldæis, 49. Angelus autem Domini descendit cum Azaria, et sociis ejus, in fornacem; et excussit flammam ignis de fornace, 50. et fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem, et non tetigit eos omnino ignis, neque contristavit, nec quidquam molestiæ intulit. 51. Tunc hi tres quasi ex uno ore laudabant, et glorificabant, et benedicebant Deum in fornace, dicentes: 52. Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum..... 91. Tunc Nabuchodonosor rex obstupuit, et surrexit properè, et ait optimatibus suis: Nonne tres viros misimus in medium ignis compeditos? Qui respondentes regi, dixerunt: Verè rex. 92. Respondit, et ait: Ecce ego video quatuor viros solutos, et ambulantes in medio ignis, et nihil corruptionis in eis est, et species quarti similis filio Dei. 93. Tunc accessit Nabuchodonosor ad ostium fornacis ignis ardentis, et ait: Sidrach, Misach, et Abdenago, servi Dei excelsi, egredimini, et venite. Statimque egressi sunt Sidrach, Misach, et Abdenago de medio ignis, etc.

VI. 7. (*Dixerunt Persarum Satrapæ Regis Dario, Rex,*) consilium inierunt omnes principes regni tui, Magistratus, et Satrapæ, Senatores, et Judices, ut decretum imperatorium exeat, et edictum: Ut omnis qui petierit aliquam petitionem à quocunque Deo et homine, usque ad triginta dies, nisi à te rex, mittatur in lacum leonum.... 9. Porrò rex Darius proposuit edictum, et statuit. 10. Quod cùm Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam: et fenestris apertis in cœnaculo suo contra Jerusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, et adorabat, confitebaturque coram Deo suo, sicut et antè facere consueverat.... 16. Tunc rex præcepit; et adduxerunt Danielem, et miserunt eum in lacum leonum.... 19. Tunc rex primo diluculo consurgens, festinus ad lacum leonum perrexit; 20. Appropinquansque lacui, Danielem voce lacrymabili inclamavit, et affatus est eum: Daniel serve Dei viventis, Deus tuus, cui tu servis semper, putasne valuit te liberare à leonibus? 21. Et Daniel regi respondens, ait: Rex in æternum vive; 22. Deus meus misit Angelum suum, et conclusit ora leonum, et non nocuerunt mihi: quia coram eo justitia inventa est in me: sed et coram te, rex, delictum non feci. 23. Tunc vehementer rex gavisus est super eo, et Danielem præcepit educi de lacu: eductusque est Daniel de lacu, et nulla læsio inventa est in eo, quia credidit Deo suo.

XIII. 42. Exclamavit autem voce magnâ Susanna, et dixit: Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant, 43. Tu scis quoniam falsum testimonium tulerunt contra me: et ecce morior, cùm nihil horum fecerim, quæ isti malitiosè composuerunt adversùm me. 44. Exaudivit autem Dominus vocem ejus, etc.

ACTOR. XVI. 25. Mediâ autem nocte, Paulus et Silas orantes, laudabant Deum; et audiebant eos qui in custodia erant. 26. Subitò verò terræ motus factus est magnus, ita ut moverentur fundamenta carceris, et statim aperta sunt omnia ostia: et universorum vincula soluta sunt.

XXVIII. 8. Contigit autem, patrem Publii febribus et dysenteriâ vexatum jacere. Ad quem Paulus intravit: et cùm orasset, et imposuisset ei manus, salvavit eum.

JACOB. V. 16.... Orate pro invicem, ut salvemini; multùm enim valet deprecatio justi assidua. 17. Elias homo erat similis nobis passibilis: et oravit ut non plueret super terram, et non pluit annos tres, et menses sex. 18. Et rursùm oravit: et cœlum dedit pluviam, et terra dedit fructum suum.

Lege etiam exemplum Cornelii, ACT. X. 1. §. 5. *proximè seq. litt.* (A)

§. 5. Quæ debeat esse affectio in Orante.

I. Ut utilis sit oratio, quæ debet esse in orante affectio? quis status animi?

R. Quadruplex potest esse orantium statùs.

Primus est eorum qui sunt in statu gratiæ.

Alter eorum qui tenentur quidem peccati mortalis vinculo, sed dolent tamen, voluntquè ad meliorem frugem se convertere.

Tertius eorum qui, cùm infidelitate vel hæresi teneantur, ad veritatem tamen verè anhelant ejusque studio flagrant.

Quartus eorum qui peccato sic delectantur, ut velint omninò in eo perseverare, nec ullum habeant non peccandi propositum; imò velint novis in dies peccatis priora peccata cumulare.

Hâc distinctione præhabitâ, dico utilem esse orationem, si alioqui rectè fiat, ab iis qui affecti sunt uno ex tribus prioribus modis. (A)

(A) PSAL. CXLIV. 18. Prope est Dominus omnibus invocantibus eum: omnibus invocantibus eum in veritate.

S. AUG. *in Ps.* CXLIV. *n.* 4. (*Job.* I. 21.) *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit ita factum est; sit nomen Domini benedictum:* ergo per singulos dies laudavit qui etiam in die tristi laudavit. Breve magisterium est, ut semper laudes Deum, veroque corde, non falso dicas; *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo.* (*Ps.* XXXIII. 2.) Breve magisterium est, scilicet ut noveris eum misericorditer dare cùm dat, misericorditer auferre cùm tollit: nec te credas à misericordia ejus derelinqui, qui tibi aut blanditur dando, ne deficias; aut corripit exsultantem, ne pereas. Sive ergo in ejus donis, sive in ejus flagellis, lauda tu. Laus flagellantis, medicina est vulneris. *Per singulos*, inquit, *dies benedicam te.* (*Ps.* CXLIV. 2.) Prorsùs per singulos dies, fratres, benedicite: omninò quidquid acciderit, benedicite Deum. Etenim ne accidat aliquid, quod ferre non potestis, ipse facit. Ideò cum timore debes esse, quando tibi benè est, neque te ad hoc parare, quasi ut nunquam tenteris. Si enim nunquam tentaris, nunquam probaris. Nonne melius est tentari et probari, quàm non tentatum reprobari? *Et laudabo nomen tuum in seculum, et in seculum seculi.* (*Ibid.*)

N. 22. *Prope est Dominus invocantibus eum.* (*Prov.* I. 28.) Et ubi est illud, Erit enim cùm invocabunt me, et non exaudiam eos? Ergo vide quod sequitur, *omnibus qui invocant eum in veritate.* Nam multi cum invocant non in veritate. Aliud ab illo quærunt et ipsum non quærunt. Quare amas Deum? Quia dedit mihi sanitatem. Istud manifestum est, ipse dedit. Non enim ab ullo est ulla salus nisi ab illo. Quia dedit mihi, inquit, uxorem divitem, qui nihil habebam, et servientem mihi. Et hoc ipse dedit, verum dicis. Dedit, inquit, filios et multos et bonos, dedit familiam, dedit omnia bona. Ideò amas? Ideò nihil amplius quæris? Esto esuriens, adhuc pulsa ad januam patrisfamilias, habet adhuc quod det. In mendicitate es cum omnibus his quæ accepisti, et nescis. Pannosam carnem mortalitatis adhuc portas, stolam illam gloriæ immortalitatis nunquid accepisti, et quasi jam saliatus non rogas? *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam quia ipsi saturqbuntur.* (*Matth.* V. 6.) Ergo si bonus est Deus, quia ista tibi dedit: quantò beatior eris, cùm seipsum tibi dederit? Desiderasti tantà ab illo, rogo te desidera et ipsum. Neque enim verè dulciora sunt ista, quàm ille, aut ex aliqua parte comparanda sunt illi. Ergo qui Deum ipsum, à quo accepit de quibus gaudiet, præponit his omnibus rebus quas accipit, ipse invocat Deum in veritate. Nam ut noveritis, si talibus hominibus proponatur, et dicatur,

Quid si ista omnia, de quibus gaudes, velit tibi auferre Deus? Jam non amabitur: non erit qui dicat, *Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit ita factum est; sit nomen Domini benedictum.* (*Job.* I. 21.) Sed fortè cui abstulit, quid dicit? Deus quid tibi feci? Quare mihi abstulisti, et illis dedisti? Iniquis das, et tuis tollis. Accusas Deum quasi injustum, et te laudas quasi justum. Convertere, accusa te, lauda illum. Tunc eris rectus, cùm in omnibus quæ facit, Deus tibi placet; in omnibus malis quæ pateris, Deus tibi non displicet. Hoc est, invocare Deum in veritate. Qui sic invocant Dominum, exaudit eos: *propè est*, id est, nondum dedit quod vis, ibi est tamen. Quomodo medicus, si fortè aliquid imponat, vel oculo, vel visceribus, quod urendo sanet, si roget æger ut tollatur illi, medicus exspectat tempus, non facit quod rogat æger: non tamen recedit. Et propè est et non facit: et ideò magis non facit, quia propè est. Curando enim imposuit quod imposuit, et curando non facit quod rogatur. Non te exaudit ad præsentem voluntatem? exaudiendo ad futuram sanitatem; et hoc utique ad voluntatem. Nam utique sanus esse vult, etiam qui uri non vult. *Prope est* ergo *Dominus invocantibus eum;* sed quibus *omnibus?* Omnibus *qui invocant eum in veritate.* Tales omnes confirmat decidentes, *qui invocant eum in veritate.*

MATTH. VI. 6. Tu autem cùm oraveris, intra cubiculum tuum, et clauso ostio ora patrem tuum in abscondito; et pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi.

XI. 28. Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos.

LUC. XVIII. 1. Dicebat autem et parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare et non deficere.

ACT. X. 1. Vir autem quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius... 2... faciens eleemosynas multas plebi, et deprecans Deum semper. 3. Is vidit in visu manifestè.... Angelum Dei introeuntem ad se, et dicentem sibi, Corneli: 4.... Orationes tuæ, et eleemosynæ tuæ, ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.

S. AUG. *Serm.* 115. *alias* 36. *de verbis Domini, cap.* 1. *n.* 1. Lectio sancti Evangelii ædificat nos ad orandum et credendum, et non de nobis, sed de Domino præsumendum. Quæ ad orandum major hortatio quàm ut nobis de judice iniquo proponeretur similitudo? Judex enim iniquus, nec Deum timens, nec hominem reverens, audivit tamen viduam interpellantem se, victus tædio, non pietate inclinatus. Si ergo exaudivit, qui oderat quòd rogabatur, quomodo exaudit qui ut rogemus hortatur? Cùm ergo nobis ista è contrario comparatione Dominus suaderet, *quia oportet semper orare, et non deficere* (*Luc.* XVIII. 1.); adjecit et ait, *verumtamen cùm venerit Filius hominis, putas inveniet fidem in terra?* (*Ibid.* 8.) Si fides deficit, oratio perit. Quis enim orat quod non credit? Undè et Apostolus beatus, cùm ad orandum exhortaretur, ait, *omnis quicunque invocaverit nomen Domini, salvus erit.* (*Rom.* X. 13.) Et ut ostenderet fidem fontem esse orationis, nec posse ire rivum, ubi caput aquæ siccatur, adjunxit, atque ait, *Quomodo autem invocabunt in quem non crediderunt?* (*Ibid.* 14.) Ergo ut oremus, credamus; et ut ipsa non deficiat fides, quà oramus, oremus. Fides fundit orationem, fusa oratio fidei impetrat firmitatem. Fides, inquam, fundit orationem, fusa oratio etiam ipsi fidei impetrat firmitatem. Etenim ne in tentationibus deficeret fides, propterea Dominus ait: *Vigilate et orate, ne intretis in tentationem.* (*Luc.* XXII. 46.) *Vigilate*, inquit, *et orate, ne intretis in tentationem.* Quid est, in tentationem intrare, nisi à fide exire? Intantum enim tentatio proficit inquantum fides deficit, et intantum tentatio deficit, inquantum fides proficit. Nam ut apertiùs noverit charitas vestra, de fide ne deficeret et periret, dixisse Dominum, *Vigilate et orate, ne intretis in tentationem:* eo loco Evangelii ait, (*Ibid.* 31. *et* 32.) *Hâc nocte postulavit satanas vexare vos sicut triticum, et ego rogavi pro te, Petre, ne deficiat fides tua.* Rogat qui tuetur, et non rogat qui periclitatur? Quod autem ait Dominus, *cùm venerit filius hominis, putas inveniet fidem in terra?* (*Luc.* XVIII. 8.) de fide dixit, quæ perfecta est. Ipsa enim vix invenitur in terra. Ecce plena est Dei Ecclesia: quis hùc accederet, si nulla esset fides? Quis non montes transferret, si plena esset fides? Attendite ipsos Apos-

Qui verò quarto loco positi sunt, illi non modò sine fructu orant, sed et ipsis suis orationibus provocant Deum ad iracundiam nedùm placent. (B) Eorum enim Oratio falsa,

tolos : dimissis omnibus suis, calcatâ spe seculi, Dominum non sequerentur nisi magnam haberent fidem ; et tamen si plenam haberent fidem non dicerent Domino, *Auge nobis fidem.* (*Luc.* XVII. 5.) Vide etiam illum utrumque de eo confitentem (vide fidem, et non plenam fidem) qui cùm obtulisset Domino filium suum à malo dæmonio sanandum, et esset interrogatus utrùm crederet, respondit et ait, *Credo, Domine, adjuva incredulitatem meam* (*Marc.* IX. 23.) ; *Credo*, inquit, *credo Domine :* ergo est fides. Sed *adjuva incredulitatem meam :* ergo non plena est fides.

Cap. 2. *n.* 2. Sed quia fides non est superborum, sed humilium, *Dixit ad quosdam qui sibi justi videbantur, et spernebant cæteros, similitudinem hanc : Duo homines ascenderunt in templum orare, unus Pharisæus et alter publicanus. Pharisæus dicebat, Gratias tibi, Deus, quia non sum sicut cæteri homines.* (*Luc.* XVIII. 9. 10. 11.) Diceret saltem sicut multi homines. Quid est *sicut cæteri homines*, nisi omnes præter ipsum ? Ego, inquit, justus sum, cæteri peccatores. *Non sum sicut cæteri homines, injusti, raptores, adulteri.* Et ecce tibi ex vicino Publicano majoris tumoris occasio. *Sicut*, inquit, *Publicanus iste.* Ego, inquit, solus sum, iste de cæteris est. Non sum, inquit, talis qualis iste, per justitias meas, quibus iniquus non sum. *Jejuno bis in sabbato, decimas do omnium quæcunque possideo.* (*v.* 2.) Quid rogaverit Deum, quære in verbis ejus, nihil invenies. Ascendit orare : noluit Deum rogare, sed se laudare. Parum est non Deum rogare, sed se laudare ; insuper et roganti insultare. *Publicanus autem de longinquo stabat* (*v.* 13.) ; et Deò tamen ipse propinquabat. Cordis conscientia removebat, pietas applicabat. *Publicanus autem de longinquo stabat* : sed Dominus eum de propinquo attendebat. *Excelsus enim Dominus et humilia respicit.* (*Ps.* CXXXVII. 6.) Excelsos autem, qualis erat ille Pharisæus, à longè cognoscit. Excelsa quidem Deus à longè cognoscit, sed non ignoscit. Adhuc audi humilitatem Publicani. Parum est quia ille de longinquo stabat : *Nec oculos suos ad cælum levabat ?* Ut aspiceretur, non aspiciebat. Respicere sursùm non audebat : premebat conscientia, spes sublevabat. Adhuc audi : *Percutiebat pectus suum.* Prenas de se ipso exigebat : Propterea Dominus confitenti parcebat. *Percutiebat pectus suum, dicens ; Domine propitius esto mihi peccatori.* Ecce qui rogat. Quid miraris si Deus ignoscit, quando ipse se agnoscit ? De Pharisæo et Publicano accepisti controversiam, audi sententiam : audisti superbum accusatorem, audisti reum humilem ; audi nunc judicem. *Amen dico vobis.* Veritas dicit, Deus dicit, Judex dicit : *Amen dico vobis, descendit justificatus de templo Publicanus ille, magis quàm ille Pharisæus.* (*Luc.* X. 14.) Dic Domine causam. Ecce video Publicanum justificatum magis de templo descendere, quàm Pharisæum. Quæro quare. Quæris quare ? Audi quare. *Quia omnis qui se exaltat, humiliabitur ; et qui se humiliat, exaltabitur.* Audisti sententiam, cave causam malam : aliud dico, audisti sententiam, cave superbiam.

N. 13. Peccatores exaudit Deus. Si enim peccatores Deus non exaudiret, frustrà ille Publicanus oculos in terram demittens, et pectus suum percutiens, diceret, *Domine, propitius esto mihi peccatori.* (*Luc.* XVIII. 13.) Et ista confessio meruit justificationem, quomodo iste cæcus illuminationem.

(B) JOB. XI. 13. Tu autem firmasti cor tuum, et expandisti ad eum manus tuas. 14. Si iniquitatem, quæ est in manu tua, abstuleris à te, et non manserit in tabernaculo tuo injustitia : 15. Tunc levare poteris faciem tuam absque macula, et eris stabilis, et non timebis.

PROV. XXVIII. 9. Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio ejus erit exsecrabilis.

JOAN. XV. 7. Si manseritis in me, et verba mea in vobis manserint : quodcunque volueritis petetis, et fiet vobis.

1. JOAN. III. 21. Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum : 22. Et quidquid petierimus, accipiemus ab eo : quoniam mandata ejus custodimus, et ea, quæ sunt placita coram eo, facimus.

ISAI. I. 13. Ne offeratis ultrà sacrificium frustrà : incensum abominatio est mihi. Neomeniam, et sabbatum, et festivitates alias non feram, iniqui sunt cœtus vestri : 14. Calendas vestras, et solemnitates vestras odivit anima mea : facta sunt mihi molesta, laboravi sustinens. 15. Et cùm extenderitis manus vestras, avertam oculos meos à vobis, et cùm multiplicaveritis orationem non exaudiam : manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.

MATTH. XV. 8. Populus hic labiis me honorat (*Isai.* XXIX. 13.) : cor autem eorum longè est à me. Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas et mandata hominum.

TERTULL. *De Oratione cap.* 10. Memoria præceptorum viam orationibus sternit ad cœlum, quorum præcipuum est, ne priùs ascendamus ad Dei altare, quàm si quid discordiæ, vel offensæ cum fratribus contraxerimus, resolvamus. Quid est enim ad pacem Dei recedere sine pace? ad remissionem debitorum cum retentione? Quomodo placabit patrem iratus in fratrem, cùm omnis ira ab initio interdicta sit nobis? Nam et Joseph dimittens fratres suos ad perducendum patrem : et *ne*, inquit, *irascamini in via* (*Gen.* XLV. 24.) ; nos scilicet monuit. Aliàs enim via cognominatur disciplina nostra. Tum ne in via orationis constituti ad Patrem cum ira incedamus. Exindè apertè Dominus amplians legem, iram in fratrem homicidio superponit ; ne verbo quidem mala permittit expungi ; etiam si irascendum est, non ultra solis receptum, ut Apostolus admonet. (*Ephes.* IV. 26.) Quàm autem temerarium est aut diem sine oratione transigere, dum cessas fratri satisfacere, aut orationem perseverante iracundiâ perdere. Nec ab ira solummodò, sed omni omninò confusione animi libera debet esse orationis intentio, de tali spiritu emissa, qualis est spiritus ad quem mittitur. Neque enim agnosci poterit à Spiritu sancto spiritus inquinatus aut tristis à læto, aut impeditus à libero. Nemo adversarium recipit, nemo nisi comparem suum admittit.

Cap. II. Cæterùm quæ ratio est manibus quidem ablutis, spiritu verò sordente orationem obire? Quando et ipsis manibus, spiritales munditiæ sint necessariæ, ut à falso, à cæde, à sævitia, à veneficiis, ab idololatria, cæterisque maculis quæ spiritu conceptæ manuum opera transiguntur, puræ alleventur.

S. AUG. *In Joan. Evang. cap.* 10. *Tract.* 45. *n.* 11. Per Ezechielem prophetam Dominus objurgat Pastores, et dicit inter cætera de ovibus : *Errantem ovem non revocastis.* (*Ezech.* XXXIV. 4.) Et errantem dicit, et ovem appellat. Si quando errabat ovis erat, cujus vocem ut erraret audiebat? Procul dubio enim non erraret, si vocem pastoris audiret : sed ideò erravit, quia vocem audivit alieni : vocem furis et latronis audivit. Certè latronum vocem non audiunt oves : *Qui venerunt*, inquit, et intelligimus præter me, id est, Qui venerunt præter me, *fures sunt latrones, et non audierunt eos oves.* Domine, si non audierunt eos oves, quomodo errant oves? Si oves non audiunt nisi te, tu autem veritas es : quisquis veritatem audit, non utique errat. Illi autem errant, et oves appellantur. Nam si in errore ipso oves non appellarentur, non diceretur per Ezechielem, errantem ovem non revocastis. Quomodo et errat et ovis est? Vocem alieni audivit? Certè *non audierunt eos oves.* Deindè modò multi colliguntur ad ovile Christi, et ex hæreticis fiunt catholici ; à furibus tolluntur, pastori redduntur : et aliquando murmurant, tædium patiuntur ad revocantem, et non intelligunt jugulantem : verumtamen etiam cùm renitentes venerint quæ oves sunt, agnoscunt vocem pastoris, et se venisse lætantur, et errasse erubescunt. Quando ergo in illo errore tanquam in veritate gloriabantur, et utique non audiebant vocem pastoris, et alienum ideò sequebantur, oves erant an non erant?

N. 12. Audistis, Fratres, altitudinem quæstionis. Dico ergo, *Novit Dominus qui sunt ejus* (2. *Tim.* II. 19.) : Novit præscitos, novit prædestinatos : de illo quippè dicitur (*Rom.* VIII. 30. *et seq.*), *Quos autem præscivit, et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædestinavit, ipsos et vocavit : et quos vocavit, ipsos et justificavit ; quos autem justificavit, ipsos et glorificavit. Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Adde adhuc, *Qui proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non et cum*

illo omnia nobis donavit? Sed quibus nobis? Præscitis, prædestinatis, justificatis, glorificatis: de quibus sequitur, *Quis accusabit adversùs electos Dei?* (*Ibid.* 33.) Novit ergo Dominus qui sunt ejus, ipsæ sunt oves. Aliquando se ipsæ nesciunt, sed pastor novit eas, secundùm istam prædestinationem, secundùm istam Dei præscientiam, secundùm electionem ovium, ante constitutionem mundi: nam et hoc dicit Apostolus, *Sicut elegit nos in ipso ante constitutionem mundi.* (*Ephes.* I. 4.) Secundùm istam ergo præscientiam Dei et prædestinationem, quàm multæ oves foris, quàm multi lupi intùs; et quàm multæ oves intùs, et quàm multi lupi foris. Quid est quod dixi, quàm multæ oves foris? Quàm multi modò luxuriantur, casti futuri; quàm multi blasphemant Christum, creditori in Christum; quàm multi se inebriant, futuri sobrii: quàm multi rapiunt res alienas, donaturi suas: verumtamen modò vocem alienam audiunt, alienos sequuntur. Item quàm multi intùs laudant, blasphematuri; casti sunt, fornicaturi; sobrii sunt, se vino posteà sepulturi; stant, casuri; non sunt oves. (De prædestinatis enim loquimur: de his loquimur quos novit Dominus qui sunt ejus.) Et tamen ipsi quandiù rectè sapiunt, Christi vocem audiunt. Ecce audiunt ipsi, non audiunt illi: et tamen secundùm prædestinationem non oves isti, oves illi.

N. 13. Adhuc manet quæstio, quæ mihi interim nunc videtur ita posse dissolvi. Est aliqua vox, est, inquam, vox aliqua pastoris, in qua oves non audiunt alienos, in qua non oves non audiunt Christum. Quæ est ista vox? *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* (*Matth.* X. 22.) Hanc vocem non negligit propriùs, non audit alienus: nam et ille hoc ei prædicat, ut perseveret apud ipsum usque in finem; sed non apud eum perseverando, non audit hanc vocem. Tentatio accidit, persevera usque in finem.... Usque in quem finem perseverabis? Quousque finias viam... *Concorda cum adversario tuo citò, dum es cum eo in via.* (*Matth.* V. 25.) Audisti, credidisti, concordasti. Si adversabaris, concorda. Si tibi præstitum est concordare, noli ulteriùs litigare. Quando enim finiatur via nescis.

in Psal. LXV. *n.* 5. Confitere te cæcum, ut illuminari merearis... Fratres mei, qualiscunque Episcopi vox sonuit vobis: rogamus vos ut caveatis. Quicunque in Ecclesia estis, nolite insultare eis, qui non sunt intùs; sed orate potiùs, ut et ipsi intùs sint. *Potens est enim Deus iterùm inserere eos.* (*Rom.* XI. 23.)

N. 19. *Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea.* (*Ps.* LXV. 14.) Quæ est distinctio in votis? Hæc est distinctio, ut te accuses, illum laudes: te intelligas creaturam, illum creatorem; te tenebras, illum illuminatorem, cui dicas, *Tu illuminabis lucernam meam Domine, Deus meus illuminabis tenebras meas.* (*Ps.* XVII. 29.) Nam quando dixeris, ò anima, quia ex te tibi lucet, non distingues. Si non distingues, non reddes vota distincta. Redde vota distincta, confitere te mutabilem, illum incommutabilem: confitere sine illo nihil esse, ipsum autem sine te perfectum esse; te indigere illo, illum autem tui non indigere. Clama ad illum, *Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non indiges.* (*Ps.* XV. 2.)

N. 20. *Holocausta medullata offeram tibi.* (*Ps.* LXV. 15.) Quid est *medullata?* Intùs teneam charitatem tuam, non erit in superficie, in medullis meis erit quod diligo te. Nihil enim interius medullis nostris: interiora ossa sunt carne, medullæ interiores sunt ipsis ossibus. Quisquis ergo in superficie colit Deum, magis placere vult hominibus; aliud autem intùs sentiens, non offert holaucausta medullarum.

N. 24... Quandiù hic sumus, hoc rogemus Deum, ut non à nobis amoveat deprecationem nostram, et misericordiam suam, id est, ut perseveranter oremus, et perseveranter misereatur. Multi enim languescunt in orando, et in novitate suæ conversionis fervenler orant, posteà languidè, posteà frigidè, posteà negligenter, quasi securi fiunt. Vigilat hostis: dormis tu. Ipse Dominus præcepit in Evangelio, *Quia oportet semper orare, et non deficere.* (*Luc.* XVIII. 1.) Et dat similitudinem de illo iniquo judice, qui nec Deum timebat, nec hominem reverebatur, quem interpellabat illa vidua quotidiè ut audiret eam: et cessit tædio, qui non flectebatur misericordiâ, et ait sibi judex nequam, (*Ibid.* 4. *et seq.*) *Si nec*

mendax, hypocrisis vitio infecta, Deumque non orare sed irridere videtur, qui eo tempore supplex petit ab eo misericordiam, quo sic peccatis delectatur, ut ab iis discedere nullatenùs velit. (C)

Adverte tamen non rarò contingere peccatorem qui peccato delectatur, ad orationem eâ mente accedere ut impetret à Deo gratiam discedendi ab affectu peccati. Placet quidem etiamnum peccatum, sed oratur ut ne placeat. Oratur Deus ut det non peccandi voluntatem, et præveniente misericordiâ sic mentem afficiat, ut cesset tandem affectus peccandi, ut ne cumulus accedat ad priora delicta. Qui sic affectus orat, hujus certè utilis oratio. Debet hujus peccatoris affectio referri ad classem eorum quos suprà secundo loco posuimus. Hæc enim est initium aliquod conversionis. Hac imperfectâ voluntate, hoc qualicunque desiderio maximi peccatores, divinâ gratiâ agente, solent ad se primùm revocari. Cavendum ne sub specie præposteri metùs Dei per orationem irritandi, negligatur illa tenuis aura gratiæ adspirantis, quæ si arripiatur, potest tandem adducere peccatorem ad optatum conversionis et pœnitentiæ portum. Quisquis ergo humili mente orat, actus aliquo saltem vel fugiendi, vel odio habendi peccati desiderio, quamvis nondùm omnem affectum peccati deposuerit, is orat utiliter. Si fortè non sufficiet ejus oratio ad impetrandam misericordiam Dei, ad hoc certè satis erit ut suam ipse miseriam sentiat. (D)

Si quis autem nullâ actus humilitate, nullâ compunctione cordis, nullo pœnitentiæ desiderio, Deum adit, quasi pro suo jure postulaturus misericordiam, quam ne desiderat quidem; Quis non intelligit tali oratione Deum non flecti, sed irrideri, irritari, injuriâ affici? Id agunt quotidiè peccatores, qui solâ ducti consuetudine Deum orant, et aliud cogitant in suis vitiis semper pertinaces.

Deum timeo, nec homines revereor, vel propter tædium, quod mihi quotidiè facit hæc vidua, audiam causam ejus, et vindicabo eam. Et ait Dominus, *si judex nequam hoc fecit, Pater vester non vindicabit electos suos, qui ad eum clamant die ac nocte? Ita dico vobis faciet judicium eorum citò.* Ergo non deficiamus in oratione. Ille quod concessurus est, et si differt, non aufert: Securi de pollicitatione ipsius non deficiamus orando, et hoc ex beneficio ipsius est.

(C) Job. xi. 13. etc. *Vide suprà hocce §. litt.* (B)

(D) 3. Reg. xxi. 29. Nonne vidisti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus est mei causâ, non inducam malum in diebus ejus, sed in diebus filii sui inferam malum domui ejus.

4. Reg. xiii. 1. Anno vigesimo tertio Joas filii Ochoziæ regis Juda, regnavit Joachaz filius Jehu super Israël in Samaria decem et septem annis. 2. Et fecit malum coram Domino, secutusque est peccata Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israël, et non declinavit ab eis. 3. Iratusque est furor Domini contra Israël, et tradidit eos in manus Hazael regis Syriæ, et in manu Benadad filii Hazael, cunctis diebus. 4. Deprecatus est autem Joachaz faciem Domini, et audivit eum Dominus: vidit enim angustiam Israël, quia attriverat eos Rex Syriæ. 5. Et dedit Dominus salvatorem Israëli, et liberatus est de manu Regis Syriæ: habitaverunt que filii Israël in tabernaculis suis sicut heri et nudiustertius.

§. 6. Quid petendum à Deo sit.

I. Quænam à Deo petenda sunt ?

R. Quidquid licitè desiderari potest, illud et licet à Deo petere. (A) Deus enim omnium largitor bonorum est. (*Jacob.* I. 17.)

Quædam tamen facienda in iis distinctio.

Alia enim omninò, et absolutè petenda sunt.

Alia non nisi sub conditione petenda.

I. Quænam omninò et absolutè petenda sunt ?

R. Vita æterna, et quidquid necessarium prorsùs est ad ejus consecutionem : verbi gratiâ, remissio peccatorum, virtutes, gratiæ Dei necessariæ ad cognoscenda et observanda præcepta Dei et Ecclesiæ, et ad ritè obeunda nostræ conditionis officia. (B)

I. Quænam sub conditione petenda sunt ?

R. Quæcunque possunt vel prodesse vel obesse ad salutem et ad justitiam.

Hæc enim eatenùs solùm et desiderare et petere licet, quatenùs Deus novit ea ad salutem et ad justitiam profutura. (C)

(A) JOAN. XV. 7. Si manseritis in me, et verba mea in vobis manserint : quodcunque volueritis petetis, et fiet vobis.

(B) S. AUG. *Epist.* 130. *aliàs* 121. *ad Probam, cap.* 4. *n.* 9. *etc. Vide suprà hujusce Cap.* §. 2. *litt.* (B)

(C) MATTH. VI. 33. Quærite ergo primùm Regnum Dei, et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis.

VII. 7. Petite, et dabitur vobis : quærite, et invenietis : pulsate, et aperietur vobis. 8. Omnis enim qui petit, accipit : et qui quærit, invenit : et pulsanti aperietur. 9. Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, nunquid lapidem porriget ei ? 10. Aut si piscem petierit, nunquid serpentem porriget ei ? 11. Si ergo vos, cùm sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris ; quantò magis pater vester, qui in cœlis est, dabit bona petentibus se ?

S. AUG. *Serm.* 2. *in Psal.* XXXVI. *n.* 20. Etiam Apostoli scripserunt plebibus ut orarent pro se, et Apostoli orantes dicebant, *Dimitte nobis debita nostra.* (*Matth.* VI. 12.) Et Apostolus Joannes dixit, *Advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum : et ipse est exoratio pro peccatis nostris.* (1. *Joan.* II. 1.) Itaque ô populi, talem elige Sacerdotem, pro quo non cogaris orare, sed de cujus oratione pro te securus esse possis : ipse est Dominus noster Jesus Christus, unus Sacerdos, *Unus mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus.* (1. *Tim.* II. 5.)

In Psal. LIII. *n.* 5. Temporalibus quippè gaudent, bona æterna desiderare non norunt. Ad te perveniat oratio mea, ex desiderio æternorum tuorum beneficiorum excussa et jaculata : ad aures tuas emitto eam, adjuva eam ut perveniat, ne deficiat in itinere medio, et quasi collapsa corruat. Sed et si non mihi eveniunt modò bona quæ postulo, securus sum tamen quia posteà venient. Nam et in delictis dicitur quidam rogasse Deum, et non exaudivit bono suo. Desideria enim secularia incitaverant illum ad orandum, et in tribulationibus temporalibus positus, optaverat ut transirent tribulationes temporales..... Et tamen hoc ipsum quod non exaudisti, non ad insipientiam mihi non exaudisti, sed magis ad sapientiam non exaudisti, ut intelligerem quid à te petere deberem. Ea enim petebam quæ malo meo fortassis acciperem. Petis divitias, ô homo, quanti sunt eversi per divitias suas ? Undè scis, utrum tibi sint profuturæ divitiæ ? Nonne multi pauperes tutiùs latebant, divites facti, mox ut lucere cœperunt, præda fortioribus fuerunt ? Quantò meliùs laterent,

I. Cur eatenùs solùm desiderare, vel petere licet?

R. Quia hæc nisi prosint, oberunt ad salutem: at nunquam licet id petere, id velle, quod noceat. (D)

quantò meliùs nescirentur, qui cœperunt quæri, non propter quod erant, sed propter quod habebant? In his ergo temporalibus, fratres, admonemus vos, et exhortamur in Domino, ut non petatis aliquid quasi fixum, sed quod vobis Deus expedire scit. Quid enim vobis expediat omninò nescitis. Aliquando quod putatis obesse, hoc prodest. Ægri enim estis, nolite medico dictare quæ vobis medicamenta velit apponere. Si Doctor Gentium Paulus Apostolus dicit, *Quid enim oremus sicut oportet, nescimus:* (*Rom.* VIII. 26.) quantò magis nos? Qui tamen, cùm sibi videretur prudenter orare, ut ab eo auferretur stimulus carnis, angelus Satanæ, qui eum colaphizabat, ne in magnitudine revelationum extolleretur, quid audivit à Domino? Nunquid factum est quod volebat? Non, ut fieret quod expediebat. Quid ergo audivit à Domino? *Ter*, inquit, *rogavi Dominum, ut auferret eum à me, et dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur.* (2. *Cor.* XII. 8. *et* 9.) Ego medicamentum ad vulnus posui: quando posuerim novi, quando auferendum sit novi. Non recedat ægrotus à manibus medici, non det consilium medico. Ita sunt ista omnia temporalia. Tribulationes sunt: si benè colis Deum, noveris quia novit quid cuique expediat: prosperitates sunt, magis cave, ne ipsæ corrumpant animum tuum, ut ab eo qui hæc dedit recedat.

N. 10. *Voluntariè sacrificabo tibi...* (*Ps.* LIII. 8.) Quare ergo voluntariè? Quia gratis amo quod laudo. Laudo Deum, et in ipsa laude gaudeo: ipsius laude gaudeo, quo laudato non erubesco.... Deus noster laudetur voluntate, ametur charitate; gratuitum sit quod amatur, et quod laudatur. Quid est gratuitum? Ipse propter se, non propter aliud. Si enim laudas Deum, ut det tibi aliquid aliud, jam non gratis amas Deum. Erubesceres, si te uxor tua propter divitias amaret, et fortè, si tibi paupertas accideret, de adulterio cogitaret. Cùm ergo te à conjuge gratis amari velis, tu Deum propter aliud amabis? Quod præmium accepturus es à Deo, ò avare? Non tibi terram, sed seipsum servat, qui fecit cœlum et terram. *Voluntariè sacrificabo tibi:* noli ex necessitate. Si enim propter aliud laudas Deum, ex necessitate laudas. Si adesset tibi quod amas, non laudares. Pete tu in hoc tempore Deum.... quod tibi prosit in posterum; pete quod te adjuvet in æternum. Ipsum autem gratis dilige: quia meliùs ab eo non invenis quod det quàm se ipsum; aut si invenis melius, hoc pete.

In Psal. LXXVI. *n.* 2. *v.* 2. *Voce meâ*, inquit, *ad Dominum clamavi.* Sed multi clamant ad Dominum pro divitiis acquirendis, damnisque devitandis, pro suorum salute, pro stabilitate domûs suæ, pro felicitate temporali, pro dignitate seculari, postremò pro ipsa etiam salute corporis, quæ patrimonium est pauperis. Pro his atque hujusmodi rebus multi clamant ad Dominum: vix quisquam propter ipsum Dominum. Facile quippè homini est quodlibet desiderare à Domino, et ipsum Dominum non desiderare: quasi verò suavius esse possit, quod dat, quàm ipse qui dat. Quisquis ergo pro alia re qualibet clamat ad Dominum, nondum est transiliens. Hic verò transiliens... *vox mea*, inquit, *ad Deum.* Et nunquid sine causa? Vide quid sequitur: *et attendit mihi.* Verè tunc tibi attendit, quando ipsum quæris, non quando per ipsum aliud quæris.

N. 3. *v.* 3. *In die tribulationis meæ Deum exquisivi.* Quis es, qui hoc facis? *In die tribulationis tuæ* vide quid exquiras? Si carcer facit tribulationem, exire de carcere exquiris: si febris facit tribulationem, sanitatem exquiris: si fames facit tribulationem, saturitatem exquiris; si damna faciunt tribulationem, lucrum exquiris: si peregrinatio facit tribulationem, civitatem tuæ carnis exquiris... Vis esse transiliens? In die tribulationis tuæ Deum exquire: non per Deum aliud, sed ex tribulatione Deum, ut ad hoc Deus removeat tribulationem, ut securus inhæreas Deo. *In die tribulationis meæ Deum exquisivi:* non aliud aliquid, sed Deum exquisivi.

Ep. 130. *aliàs* 121. *ad Probam*, *Cap.* 5. *n.* 11. *Vide suprà hujusce Cap.* 2. *litt.* (B)

(D) S. AUG. *ibid.*

I. Quænam illa sunt, quæ vel prodesse, vel obesse possunt?

R. 1° Omnia bona temporalia, sive animi, sive corporis, sive naturæ, sive fortunæ.

2° Multa spiritualia bona, habitâ ratione temporis et circumstantiarum, possunt vel prodesse, vel obesse: verbi gratiâ, hoc vel illud vitæ institutum amplecti; horum vel illorum hominum uti familiari consuetudine; hoc vel illud nosse, vel ignorare; hìc, vel illic morari. Hæc, aliaque id genus aliis prosunt, aliis obsunt ad salutem; nec ea petere à Deo licet, nisi quatenùs esse profutura Deus noverit. (E)

(E) S. Aug. *ubi suprà.*

In Joan. Evang. cap. 14. *Tract.* 73. *n.* 1. *Ego ad Patrem vado, et quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciam.* (*Joan.* XIV. 12. *et* 13.) Sic ergo perrexit ad Patrem, ut non relinqueret indigentes, sed exaudiret petentes. Sed quid est, *quodcunque petieritis*, cùm videamus plerumque fideles ejus petere, et non accipere? An fortè propterea, quia male petunt? Nam hoc exprobravit Apostolus Jacobus dicens, *Petitis et non accipitis, eò quòd malè petatis, ut in concupiscentiis vestris insumatis.* (*Jacob.* IV. 3.) Malè ergo usurus eo quod vult accipere, Deo potiùs miserante non accipit. Proindè si hoc ab illo petitur, undè homo lædatur exauditus, magis metuendum est, ne quod posset non dare propitius, det iratus. An non videmus Israëlitas malo suo impetrasse, quod culpabili concupiscentiâ petierunt. (*Num.* XI. 32.)

N. 4. Sanè quædam quamvis in nomine ejus petamus, id est, secundùm Salvatorem et secundùm magistrum petamus: non tunc quando petimus facit, sed tamen facit. Neque enim quia et illud petimus, ut veniat regnum Dei (*Matth.* VI. 10.) propterea non facit quod petimus, quia non statim cum illo in æternitate regnamus: differtur enim quod petimus, non negatur. Verumtamen orantes tanquam seminantes non deficiamus, tempore enim proprio metemus. Et simul petamus, quando benè petimus: quia et ad hoc pertinet, quod in eadem oratione Dominica dicimus, *ne nos inferas in tentationem.* (*Ibid.* 13.) Neque enim parva est tentatio, si contra tuam sit causam tua postulatio.

In Psal. LXXXV. *Serm. ad plebem in pervigilio solemnitatis, fortè S. Cypriani, et apud Carthaginem habitus, n.* 1. Quando loquimur ad Deum deprecantes, non indè Filium separemus, et quando precatur corpus Filii, non à se separet caput suum: sitque ipse unus salvator corporis sui Dominus noster Jesus Christus Filius Dei, qui et oret pro nobis, et oret in nobis, et oretur à nobis. Orat pro nobis, ut Sacerdos noster; orat in nobis, ut caput nostrum; oratur à nobis, ut Deus noster. Agnoscamus ergo et in illo voces nostras, et voces ejus in nobis.... Oratus ergo in forma Dei, orat in forma servi. Ibi creator, ibi creatus, creaturam mutandam non mutatus assumens, et secum nos faciens unum hominem caput et corpus. Oramus ergo ad illum, per illum, in illo; et dicimus cum illo, et dicit nobiscum.... Noli aliquid dicere sine illo, et non dicit aliquid sine te.

N. 2. *Inclina Domine aurem tuam, et exaudi me.* (*Ps.* LXXXV. 1.) Ille ex forma servi dicit, tu serve in forma Domini Dei tui: *Inclina Domine aurem tuam.* Inclinat aurem, si tu non erigas cervicem. Humiliato enim appropinquat: àb exaltato longè discedit, nisi quem ipse humiliatum exaltaverit.... *Inclina Domine aurem tuam et exaudi me: quoniam egenus. et inops sum ego.* Ergo non inclinat aurem ad divitem, et ad inopem et egenum inclinat aurem, id est, ad humilem, et confitentem, ad indigentem misericordiâ; non ad saturatum, et extollentem se, et jactantem, quasi nihil ei desit, et dicentem: *Gratias tibi, quia non sum sicut Publicanus iste.* (*Luc.* XVIII. 11.) Dives enim Pharisæus jactabat merita sua, inops Publicanus confitebatur peccata sua.

N. 3. Nec sic accipiatis, Fratres, quod dixi, ad divitem non inclinat aurem suam, tanquam non exaudiat Deus eos, qui habent aurum et ar-

gentum, et familiam, et fundos : si sic fortè nati sunt, aut eum locum rerum humanarum tenent, tantùm meminerint, quod ait Apostolus : *Præcipe divitibus hujus mundi non superbè sapere.* (1. *Tim.* VI. 17.) Qui enim non superbè sapiunt, in Deo pauperes sunt : et pauperibus, atque inopibus, et egenis inclinat aurem suam. Norunt enim spem suam non esse in auro et argento, neque in illis rebus, quibus ad tempus circumfluere videntur. Sufficit ut divitiæ non illos perdant, ut non obsint sat est : nam prodesse nihil possunt. Planè prodest opus misericordiæ et in divite et in paupere : in divite ex voluntate et opere, in paupere ex sola voluntate. Cùm ergo talis est contemnens in se quidquid est undè superbia solet inflari, pauper Dei est : inclinat illi aurem suam, novit enim contribulatum cor ejus.... Erat Abraham in divitiis pauper humilis, tremens omnia præcepta et obaudiens. Usque adeò autem pro nihilo habebat illas divitias, ut jussus à Domino filium suum immolaret, cui servabat divitias. (*Gen.* XII. 10.) Discite ergo esse inopes et pauperes, sive qui habetis aliquid in isto seculo, sive qui non habetis. Nam et hominem mendicum invenis superbientem, et hominem habentem divitias invenis confitentem. *Resistit Deus superbis*, (*Jacob.* IV. 6.) et holosericatis et panosis : *humilibus autem dat gratiam*, et habentibus aliquam substantiam hujus seculi et non habentibus. Interior inspector est Deus, ibi appendit, ibi examinat.... Videte, quia meritum exauditionis suæ, id est, quo exaudiretur, in eo posuit, ut diceret ; *Quoniam inops, et egenus ego sum.* (*Ps.* LXXXV. 1.) Observa ne non sis egenus et inops : si non fueris non exaudieris. Quidquid est circa te vel in te undè possis præsumere, abjice à te : tota præsumptio tua Deus sit : illius indigens esto, ut ipse implearis. Quidquid enim aliud habueris sine ipso, latiùs inanis es.

N. 4. *Custodi animam meam quoniam sanctus sum.* (*v.* 2.) Hoc verò, *quoniam sanctus sum*, nescio utrùm potuerit fortè alius dicere, nisi ille qui sine peccato erat in hoc mundo ; peccatorum omnium non commissor, sed dimissor.... Ergo, *Quoniam sanctus sum*, cùm audio, vocem ejus agnosco, et hic separo meam ? Certè inseparabiliter à corpore suo loquitur, cùm sic loquitur. Et audebo ego dicere, *Quoniam sanctus sum?* Si sanctus tanquam sanctificans, et nullo sanctificante indigens ; superbus et mendax : si autem sanctus sanctificatus, secundùm id quod dictum est, *sancti estote, quia et ego sanctus sum* (*Levit.* XIX. 2. *Ps.* LX. 3.) ; audeat et Corpus Christi, audeat et unus ille homo clamans à finibus terræ, cum capite suo, et sub capite suo dicere, *Quoniam sanctus sum.* Accepit enim gratiam sanctitatis, gratiam baptismi, et remissionis peccatorum.... Non est ista superbia elati, sed confesssio non ingrati.... Dic Deo tuo sanctus sum quia sanctificasti me ; quia accepi, non quia habui ; quia tu dedisti, non quia merui. De capite tuo dignitatem cape.

N. 5. *Miserere mei Domine, quoniam ad te clamavi totâ die* (*v.* 3.), non unà die. *Totâ die*, omni tempore intellige : ex quo Christus gemit in pressuris, usque in finem seculi quo transeunt pressuræ.... (*Rom.* VIII. 3.) Caput autem nostrum ad dexteram Patris interpellat pro nobis. Alia membra recipit, alia flagellat, alia mundat, alia consolatur, alia creat, alia vocat, alia revocat, alia corrigit, alia redintegrat.

N. 6. *Jucunda animam servi tui, quoniam ad te, Domine, levavi animam meam.*... (*v.* 4.) In terra enim erat, et in terra amaritudinem sentiebat : ne in amaritudine contabesceret, ne omnem tuæ gratiæ suavitatem amitteret, levavi eam ad te : jucunda eam apud te. Solus enim tu es jucunditas : amaritudine plenus est mundus.... Cor leva in cœlum.... Gradus affectus sunt : iter tuum, voluntas tua est. Amando ascendis, negligendo descendis. Stans in terra, in cœlo es, si diligas Deum.

N. 7. *Quoniam tu Domine suavis et mitis.* (*v.* 5.) Quid est *mitis?* Portans me, donec perficias me.... Videat (quisque) quanta aguntur in corde humano ; quemadmodum ipsæ plerumque orationes impediantur variis cogitationibus, ita ut vix stet cor ad Deum suum ; et vult se tenere ut stet, et quodammodo fugit à se, nec invenit cancellos quibus se includat, aut obices quosdam quibus retineat avolationes suas, et vagos quosdam motus, et stet jucundari à Deo suo. Vix est ut occurrat talis oratio inter multas orationes.... Patitur ista nostra (Deus,) et exspectat tamen à nobis orationem, ut perficiat nos. Et quando illi eam dederimus accipit

gratè, et exaudit; nec meminit tantas quas incondite fundimus, et accipit unam quam vix invenimus. Quis enim est, Fratres mei, homo, cum quo si cœperit amicus ejus colloqui, et voluerit ille respondere collocutioni ejus, et viderit eum averti à se, et aliud loqui ad alium, quis hoc ferat? Aut si fortè interpelles Judicem, et constituas eum loco ut te audiat, et subitò cùm ad eum loqueris, dimittas eum, et incipias fabulari cum amico tuo, quando te tolerat? Et tolerat Deus tot corda precantium, et diversas res cogitantium: omitto dicere et noxias, omitto dicere aliquando perversas, et inimicas Deo. Ipsas superfluas cogitare injuria est ejus, cum quo loqui cœperas. Oratio tua locutio est ad Deum. Quando legis Deus tibi loquitur, quando oras Deo loqueris. Sed quid? Desperandum est de genere humano, et dicendum jam ad damnationem pertinere omnem hominem, cui subrepserit aliqua cogitatio oranti, et interruperit orationem ipsius? Si hoc dixerimus, Fratres, quæ spes remaneat, non video. Porrò quia est aliqua spes ad Deum, quia magna est ejus misericordia; dicamus ei, *jucunda animam servi tui, quoniam ad te, Domine, levavi animam meam.* Et quomodo eam levavi? Quomodo potui, quomodo tu vires dedisti, quomodo eam fugientem apprehendere valui?

N. 8. *Et multùm misericors.* Non enim solùm misericors, sed *multùm misericors.* Abundat enim iniquitas nostra, abundat et misericordia tua. *Et multùm misericors es omnibus invocantibus te.* Et quid est quod dicit multis locis Scriptura, Quia invocabunt, et non exaudiam eos; (certè *misericors omnibus invocantibus te:*) nisi quia quidam invocantes, non ipsum invocant.... Invocas quidquid amas: invocas quidquid in te vocas: invocas quidquid vis ut veniat ad te. Porrò si Deum propterea invocas, ut veniat ad te pecunia, ut veniat ad te hæreditas, ut veniat ad te secularis dignitas, illa invocas quæ vis ut veniant ad te: sed Deum tibi adjutorem ponis cupiditatum, non exauditorem desideriorum. Deus bonus, si det quod vis. Quid, si malè vis, nonne erit magis non dando misericors? Porrò si non dederit, jam nihil tibi Deus est; et dicis, Quantùm rogavi, quàm sæpè rogavi, et non sum exauditus! Quid enim petebas? Fortè mortem inimici tui. Quid si et ille petebat tuam? Qui te creavit, ipse et illum; homo es, homo est et ille: Deus autem judex est: audit ambos, et non exaudit ambos. Tristis es, quia non es exauditus contra illum: gaude, quia non est exauditus contra te. Ego, inquis, non hoc petebam; non inimici mei petebam mortem, sed vitam petebam filii mei. Quid mali petebam? Nihil mali petebas, sicut tu sentiebas. Nam quid, (*Sap.* IV. 11.) si ille *raptus est, ne malitia mutaret intellectum illius?* Sed peccator, inquis, erat; et ideò volebam eum vivere, ut corrigeretur. Tu volebas eum vivere, ut melior esset: quid si Deus noverat, si viveret, pejorem futurum? Undè ergo nosti quid illi prodesset, mori an vivere? Si ergo non nosti, redi ad cor tuum, dimitte Deo consilium suum. Quid ergo, inquis, faciam? Quid orem? Quid ores? Quod te docuit Dominus, quod te docuit cœlestis magister. Invoca Deum tanquam Deum: ama Deum tanquam Deum. Illo melius nihil est: ipsum desidera, ipsum concupisce. Vide invocantem Deum in alio Psalmo (*Ps.* XXVI.), *Unam petii à Domino, hanc requiram.* Quid est quod petii? *Ut inhabitem in domo Domini per omnes dies vitæ meæ.* Ut quid hoc? Ut contempler delectationem Domini. Si ergo amator Dei esse vis, sincerissimis medullis castisque suspiriis ipsum dilige, ipsum ama, illi flagra, illi inhia, quo jucundius nihil invenis, quo melius, quo lætius, quo diuturnius. Quid enim tam diuturnum, quàm id quod est sempiternum? Non times ne aliquando à te pereat, qui facit ne tu pereas. Si ergo tu invocas Deum, tanquam Deum, securus esto, exaudiris.

N. 9.... Redi ad conscientiam tuam, libra, interroga, parcere illi noli, si verè Deum invocasti, certus esto, quia id fortè quod volebas temporaliter ideò non dedit, quia non tibi proderat. Ædificetur in hoc cor vestrum, Fratres, cor Christianum, cor fidele, ne incipiatis tristes facti, veluti frandati desideriis vestris, ire in indignationem contra Deum. Etenim non expedit contra stimulum calcitrare. (*Act.* IX. 5.) Recurrite ad Scripturas: Exaditur diabolus, non exauditur Apostolus. Quid vobis videtur? Quomodo exaudiuntur dæmones? Petierunt se ire in porcos, et concessum est eis. (*Matth.* VIII. 32.) Quomodo exauditus est diabolus?

§. 7. Quæ sint conditiones orationis.

I. Quâ ratione orandum est ut impetrentur à Deo quæ recta sunt ?

R. Orandum 1° In nomine Christi : 2° In spiritu et veritate : 3° Cum humilitate et compunctione cordis : 4° Cum attentione, atque adeò cum prævia mentis præparatione : 5° Cum fiducia : 6° Cum perseverantia.

1ª. Conditio. *Orandum in nomine Christi.*

I. Quid hoc rei est, *orare in nomine Christi ?*

R. Est petere per Christum et in Christo quidquid necessarium est ad salutem. Si quid enim aliud peteretur, etiam interposito Christi nomine, non tamen propterea censeretur in nomine Christi facta oratio : *Non enim petitur in nomine Salvatoris quidquid petitur contra rationem salutis*, inquit S. Augustinus. (*Tract.* 120. *in Joan. n.* 1.) (A)

Petiit Job tentandum, et accepit. (*Job.* I. 12.) Quomodo non est Apostolus exauditus ? *In magnitudine, inquit, revelationum ne extollar, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus satanæ qui me colaphizet : propter quod ter Dominum rogavi, ut auferret eum à me, et dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur.* (2. *Cor.* XII. 7. *et seq.*) Exaudivit eum, quem disponebat damnare, et non exaudivit eum quem volebat sanare. Nam et æger petit multa à medico, non dat medicus : non exaudivit ad voluntatem, ut exaudiat ad sanitatem. Ergo medicum tuum pone Deum, pete ab illo salutem, et salus tua ipse erit : non quasi salutem extrinsecùs, sed ut salus ipse sit : ne rursùs ames aliam salutem, præter ipsum. Sed quomodo habes in Psalmo, *Dic animæ meæ, Salus tua ego sum....* (*Ps.* XXXIV. 3.) Considerate Fratres, quæ dat Deus peccatoribus ; et hinc intelligite, quid servet servis suis. Peccatoribus blasphemantibus eum quotidiè dat cœlum et terram, dat fontes, fructus, salutem, filios, copias, ubertatem : hæc omnia bona non dat nisi Deus. Qui talia peccatoribus dat, quid eum putas serv re fidelibus suis ? Hoccine de illo sentiendum est, quia, qui talia malis dat, nihil servat bonis ? Immò verò servat, non terram, sed cœlum. Vilius fortè aliquid dico, cùm dico cœlum : sed seipsum, qui fecit cœlum. Pulchrum est cœlum, sed pulchrior est fabricator cœli.... Sed planè cum patientia salutem exspecta. Quibus te medicamentis curet, ille novit ; quibus sectionibus, quibus ustionibus, ille novit. Tu tibi ægritudinem comparasti peccando : ille venit non solum fovere, sed et secare et urere. Non vides quanta homines patiuntur sub medicorum manibus, spem incertam homine promittente ? Sanaberis, dicit medicus, sanaberis, si secuero. Et homo dicit, et homini dicit : nec qui dicit certus est, nec qui audit ; quia ille dicit homini qui, non fecit hominem, et non perfectè scit quid agatur in homine ; et tamen ad verba hominis plus nescientis quid agatur in homine credit homo, subdit membra, ligari se patitur, aut plerumque etiam non ligatus secatur, aut uritur ; et accipit fortè salutem paucorum dierum, jam sanatus quando moriatur ignorans ; et fortasse dum curatur, moritur, et fortasse curari non poterit. Cui autem promisit Deus aliquid, et fefellit ?

N. 10. *Auribus infige, Domine, orationem meam.* (*v.* 6.) Magnus orantis affectus. *Auribus infige, Domine, orationem meam* ; id est, non exeat de auribus tuis oratio mea, fige illam in auribus tuis.... Respondeat Deus, et dicat nobis, Vis figam orationem tuam in auribus meis ? Fige in corde tuo legem meam.

Epistola ad Probam, cap. 14. *n.* 25. *Vide suprà hujusce Cap.* §. 2. *litt.* (B)

(A) S. AUG. *in Joan. Evang. cap.* XIV. *Tract.* 73. *n.* 2. Quomòdo ergo intelligendum est, *Quodcunque petieritis, hoc faciam* (*v.* 13.), si Deus aliqua petentibus fidelibus etiam consulendo non facit ? An fortè solis Apostolis dictum debemus accipere ? Absit... Nunquid in eum soli Apos-

I. Cur orandum in nomine Christi ?

R. Quia, *nullum aliud nomen datum hominibus, in quo nos oporteat salvos fieri.* (*Act.* IV. 12.) *Unus mediator Dei et hominum, Deus et homo Christus Jesus, per quem solùm habemus accessum ad Deum.* (1. *Tim.* II. 5. *Rom.* V. 2.) (B)

I. Fiuntne in nomine Christi orationes ad Sanctos ab Ecclesia Catholica directæ ?

toli crediderunt ? Ad eos itaque loquebatur, dicendo, *qui credidit in me*, in quibus, eo donante, etiam nos sumus, qui utique non quodcunque petierimus accipimus.

N. 3. Evigila igitur, homo fidelis, et vigilanter audi quòd illic positum est, *in nomine meo.* Qui promisit ergo tam magnum beneficium, quid vocatur ? Utique Christus Jesus ? Christus significat regem, Jesus significat Salvatorem ; non utique nos salvos faciet, quicunque rex, sed rex salvator : ac per hoc quodcunque petimus adversùs utilitatem salutis, non petimus in nomine Salvatoris. Et tamenipse Salvator est, non solùm quando facit quod petimus, verùm etiam quando non facit : quoniam quod videt peti contra salutem, non faciendo potiùs se exhibet Salvatorem. Novit enim medicus, quid pro sua, quid contra suam salutem poscat ægrotus ; et ideò contraria poscentis non facit voluntatem, ut faciat sanitatem. Quapropter quando volumus ut faciat quodcunque petimus, non utcunque, sed in nomine ejus petamus, hoc est, in nomine Salvatoris petamus. Non ergo contra nostram salutem petamus.... Propterea non salùm Salvator, sed etiam magister bonus, ut faciat quodcunque petierimus, in ipsa oratione quam nobis dedit, docuit quid petamus ; ut etiam sic intelligamus, non petere nos in nomine Magistri, quod petimus præter regulam ipsius magisterii.

Tract. 102. *in Joan. n.* 1. *et* 2. *Vide superiùs* §. 3. *hujusce Cap. litt.* (D)

(B) S. Aug. *Lib.* 1. *de Confess. cap.* 5. *n.* 5. Quis mihi dabit acquiescere in te ? Quis mihi dabit ut venias in cor meum, et inebries illud, ut oblviscar mala mea, et unum bonum meum amplectar te ? Quid mihi es ? Miserere, ut loquar. Quid tibi sum ipse ut amari te jubeas à me, et nisi faciam irascaris mihi, et mineris ingentes miserias ? Parvane ipsa est, si non amem te ? Hei mihi ! Dic mihi per miserationes tuas, Domine Deus meus, quid sis mihi. *Dic animæ meæ : Salus tua ego sum.* (*Ps.* XXXIV. 3.) Sic dic, ut audiam. Ecce aures cordis mei ante te, Domine : aperi eas, et *dic animæ meæ : Salus tua ego sum.* Curram post vocem hanc, et apprehendam te. Noli abscondere à me faciem tuam ; moriar, ne moriar, ut eam videam.

N. 6. Augusta est domus animæ meæ, quò venias ad eam : dilatetur abs te. Ruinosa est : refice eam. Habet quæ offendant oculos tuos, fateor et scio : sed quis mundabit eam ? aut cui alteri præter te clamabo ? *Ab occultis meis munda me, Domine, et ab alienis parce servo tuo.* (*Ps.* XVIII. 13. *et* 14.) Credo propter quod et loquor, Domine tu scis. Nonne tibi prolocutus sum adversùm me delicta mea, Deus meus ; et tu dimisisti impietatem cordis mei ? Non judicio contendo tecum, qui veritas es ; et ego nolo fallere me ipsum, ne mentiatur iniquitas mea sibi. Non ergo judicio contendo tecum ; quia *si iniquitates observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit ?* (*Ps.* CXXIX. 3.)

Lib. 10. *cap.* 43. *n.* 69. Quomodo nos amasti, Pater bone, qui Filio tuo unico non pepercisti, sed pro nobis impiis tradidisti eum ? Quomodo nos amasti, pro quibus ille (*Philipp.* II. 6. *et* 8.), non rapinam arbitratus esse æqualis tibi, factus est subditus usque ad mortem crucis, unus ille in mortuis liber, et potestatem habens ponendi animam suam, et potestatem habens iterùm sumendi eam : pro nobis tibi victor et victima : et ideò victor, quia victima : pro nobis tibi Sacerdos, et sacrificium : et ideò Sacerdos, quia sacrificium : faciens tibi nos de servis filios, de te nascendo, nobis serviendo. Meritò mihi spes valida in illo est, quòd sanabis omnes languores meos, per eum qui sedet ad dexteram tuam et te interpellat pro nobis ; alioquin desperarem. Multi enim et magni sunt iidem languores mei, multi sunt et magni ; sed amplior est medicina tua.

R. Fiunt : nam id unum à Sanctis petimus, ut ipsi nobis-cum Christum orent, et apud eum pro nobis intercessores accedant : nec patet ipsis ad Deum Patrem aditus nisi per Christum. (C)

I. Adoratio, laus, gratiarum actio, sacrificium, oblatio, debentne et in Christi nomine fieri ?

R. Debent. Hæc enim omnia, orationis species sunt, quibus fertur anima ad Deum ; non potest autem ad Deum ferri anima, nisi per Christum. Aliâ viâ non patet aditus ad Deum.

2ª. Conditio. *Orandum in spiritu et veritate.*

I. Quid hoc rei est orare in spiritu et veritate ?

R. Est orare ex corde, et eâ mente, ut oratio exaudiatur. (D)

I. Cur orandum in spiritu et veritate ?

R. Quia (*Joan.* IV. 24.) *Deus spiritus est, et eos, qui adorant eum, in spiritu et veritate adorare oportet.* (*Ibid.* 23.) *Pater enim tales quærit, qui adorent eum.* Qui secùs faxint imitantur Judæos, et hypocritas, de quibus ait Christus, *populus hic labiis me honorat : cor autem eorum longè est à me.* (*Isaï.* XXIX. 13. *Matth.* XV. 8.) (E)

3ª. Conditio. *Orandum cum humilitate, et compunctione cordis.*

I. Quid hoc rei est, orare cum humilitate et compunctione cordis ?

R. Est abjicere se coram Deo in oratione, deprimere se, gerere se pro mendico et egeno, ad Deum de profundo miseriæ clamare, et misericordiam gemitibus impetrare. (F)

(C) CONCIL. TRIDENT. *Sess.* 25. *Tit. De invocatione Sanctorum. Vide suprà hujusce Cap.* §. 3. *litt.* (A)

(D) S. CYRILL. ALEX. *Lib.* 17. *de adoratione et cultu in spiritu et veritate Tom.* 1. *Omnes evolvendi sunt, si quid sit adorare in spiritu et veritate cupias pernoscere.*

Lege S. AUG. *Epist.* 130. *aliàs* 121. *ad Probam, præsertim cap.* 13. *n.* 24. *suprà* §. 2. *hujusce Capitis, litt.* (B)

(E) MATTH. VI. 5. Cùm oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis et in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus : amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

S. CYRILLUS ALEXAND. *de adoratione in spiritu et veritate, lib.* 14. *Pag.* 512. Antè itaque purificari eos necesse est, qui fuerunt divinæ familiaritatis amatores, quibusque propositum est animo ad omne virtutis genus promptò atque alacri illi velut assistere atque ministrare : ejusmodi verò qui fuerit, is non ineptus erit jam ad ipsum quoque Deum aliquatenùs contemplandum.

(F) ECCLI. XXXV. 21. Oratio humiliantis se, nubes penetrabit : et donec appropinquet non consolabitur : et non discedet donec altissimus aspiciat.

JUDITH. IX. 16... Nec superbi ab initio placuerunt tibi : sed humilium et mansuetorum semper tibi placuit deprecatio.

ISAIÆ. LXVI. 2. Ad quem autem respiciam nisi ad pauperculum, et contritum spiritu, et trementem sermones meos ?

PSAL. XXXIII. 19. Juxtà est Dominus iis, qui tribulato sunt corde : et humiles spiritu salvabit.

PSAL. CI. 18. Respexit in orationem humilium, et non sprevit precem eorum.

LUC. VII. 6. Misit ad eum (Jesum) Centurio amicos, dicens : Domine noli vexari : non enim sum dignus ut sub tectum meum intres. 7. Propter

I. Cur sic orandum ?

R. 1° Quia *superbis resistit Deus, humilibus autem dat gratiam.* (*Jacob.* IV. 6.) *Sacrificium Dei spiritus contribulatus : cor contritum, et humiliatum Deus non despicit* (*Ps.* L. 19.), superbum et elatum despicit.

2° Quia reverà egeni sumus, et pauperes, et infirmi, et peccatores, nec possumus vel resurgere, vel stare sine Dei auxilio. (G)

quod et me ipsum non sum dignum arbitratus ut venirem ad te : sed dic verbo, et sanabitur puer meus.

XVIII. 11. Pharisæus stans, hæc apud se orabat : Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominum : raptores, injusti, adulteri : velut etiam hic Publicanus. 12. Jejuno bis in sabbato : decimas do omnium quæ possideo. 13. Et publicanus à longè stans, nolebat nec oculos ad cœlum levare : sed percutiebat pectus suum, dicens : Deus propitius esto mihi peccatori. 14. Dico vobis, descendit hic justificatus in domum suam ab illo : Quia omnis qui se exaltat, humiliabitur ; et qui se humiliat, exaltabitur.

(G) S. AUG. *in Ps.* LXVIII. *serm.* 2. *n.* 14. Discamus esse pauperes et dolentes. *Beati enim pauperes, quoniam ipsorum est regnum cœlorum* (*Matth.* V. 3.) ; et, *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* (*Ibid.* 5.) Hoc ergo ipse priùs jam nobis ostendit : et ideò *pauper et dolens ego sum.* (*ibid.* 30.) Totum corpus ejus hoc dicit. Corpus Christi in hac terra pauper est et dolens. Sed sint divites Christiani. Prorsùs si Christiani sunt, pauperes sunt ; in comparatione divitiarum cœlestium quas sperant, omne aurum suum arenam deputant. *Pauper et dolens ego sum.* (*ibid.*)

N. 15. *Et salus vultûs tui Deus suscepit me.* Nunquid desertus est pauper iste, quando tu dignaris pannosum pauperem applicare ad mensam tuam? Porrò autem pauperem istum salus vultûs Dei suscepit : in vultu suoabscondit ejus egestatem. De illo quippè dictum est, *abscondes eos in abscondito vultûs tui.* (*Ps.* XXX. 21.) In illo autem vultu quæ sint divitiæ, vultis nosse ? Divitiæ istæ hoc tibi præstant, ut quodvis, quando vis prandeas : illæ verò, ut nunquam esurias. *Pauper et dolens ego sum ; et salus vultûs tui, Deus, suscepit me.* (*Ibid.* 31.) Ad quam rem ? Ut jam non sim pauper, non sim dolens ? *Laudabo nomen Dei cum cantico, magnificabo eum in laude.* (*v.* 32.)

N. 16. *Et placebit Deo :* hoc quòd eum laudabo, placebit : *super vitulum novellum, cornua producentem et ungulas.* Gratius illi erit sacrificium laudis, quàm sacrificium vituli. *Sacrificium laudis glorificabit me, et ibi via est in qua ostendam illi salutare Dei : immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua.* (*Ps.* XLIX. 23. *Ibid.* 14.) Ergo laudabo Deum : et plus ei placebit, quàm vitulus novellus, cornua producens et ungulas. Ampliùs ergo placebit Deo laus ejus exiens de ore meo, quàm magna victima adducta ad aram ipsius.

N. 18. *Quoniam exaudivit pauperes Dominus.* (*v.* 34.) Exaudivit pauperes, nec exaudiret pauperes, nisi essent pauperes. Vis exaudiri ? Pauper esto. Dolor de te clamet, non fastidium. *Quoniam exaudivit pauperes Dominus, et compeditos suos non sprevit.* Offensus à servis, fecit eos compeditos : sed clamantes de compedibus non contempsit. Quæ sunt istæ compedes ? Mortalitas, corruptibilitas carnis, compedes sunt, quibus ligati sumus. Et vultis nosse istarum compedum gravitatem ? Indè dicitur : *corpus quod corrumpitur aggravat animam.* (*Sap.* IX. 15.) Quando homines in seculo divites esse volunt, istis compedibus pannos quærunt. Sed sufficiant panni compedum : tantum quære, quantum depellendæ satis necessitati est. Cùm autem superflua quæris, compedes tuas onerare desideras. In tali ergo custodia vel solæ compedes remaneant. *Sufficiat dici malitia sua.* (*Matth.* VI. 34.) De ista malitia clamamus ad Deum ; *Quoniam exaudivit pauperes Dominus, et compeditos suos non sprevit.*

Serm. 2. *in Psal.* XXIX. *n.* 19. *Nunquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam ?* (*v.* 10.) Confessio gemina est, aut peccati, aut

4ª. Conditio. *Orandum attentè, atque adeò cum prævia præparatione.*

I. Quid hoc rei est orare attentè ?

R. Est sic orare, ut cogitemus quis, quid, cui loquamur.

I. Cur orandum attentè ?

R. Ut faciliùs exaudiamur.

I. Inutiles ergo et infructuosæ sunt orationes, si sine mentis attentione, et cum mentis distractione fiant ?

R. Si distractio voluntaria sit, inutilis oratio est : sin minùs, miseretur Deus infirmitatis humanæ, et exaudit orantes ex intimo amoris affectu, licèt aliqua cogitatio aliena subrepserit minùs cauta. (H).

laudis. Quando nobis malè est, in tribulationibus confiteamur peccata nostra ; quando nobis benè est, in exsultatione justitiæ confiteamur laudem Deo : sine confessione tamen non simus.

N. 22... Gemit tibi humilitas mea, cantabit tibi gloria mea... Confitenti iniquitatem tuam dimittit tibi peccata tua, ut ei posteà laudes ipsius confitens in æternum, non compungaris in peccato.

Enarrat. 2. *in Ps.* XXXIII. *v.* 7. *n.* 11. *Iste inops clamavit, et Dominus exaudivit eum.* Docet te quomodo exaudiaris. Ideò non exaudiris, quia dives es. Ne fortè clamabas, et non exaudiebaris, audi quare : *Iste inops clamavit, et Dominus exaudivit eum.* Inops clama, et exaudit Dominus. Et quomodo clamabo inops ? Ut et si habes aliquid, non indè præsumas de viribus tuis : ut intelligas te indigentem, ut intelligas te tandiù esse pauperem, quandiù non habes illum, qui facit te divitem.

S. BERNARD. *serm.* 36. *in Cantica*, *n.* 5. Quomodo non verè humiliabitur (anima) in hac vera cognitione sui, cùm se perceperit oneratam peccatis : mole hujus mortalis corporis aggravatam, terrenis intricatam curis, carnalium desideriorum fæce infectam, cæcam, curvam, infirmam, implicitam multis erroribus, expositam mille periculis, mille timoribus trepidam, mille difficultatibus anxiam, mille suspicionibus obnoxiam, mille necessitatibus ærumnosam, proclivem ad vitia, invalidam ad virtutes ? Undè huic jam extollentia oculorum, undè levare caput ? Nonne magis convertetur *in ærumna sua, dùm configitur spina ?* (*Ps.* XXX. 4.) Convertetur, inquam, ad lacrymas, convertetur ad planctus et gemitus, convertetur ad Dominum, et in humilitate clamabit : *Sana animam meam, quia peccavi tibi.* (*Ps.* XL. 5.) Porrò conversa ad Dominum recipiet consolationem, quia pater est misericordiarum, et Deus totius consolationis.

N. 6. Ego quandiù in me respicio, in amaritudine moratur oculus meus : si autem suspexero, et levavero oculos ad divinæ miserationis auxilium ; temperabit mox amaram visionem mei visio læta Dei, cui et dico : *Ad me ipsum anima mea conturbata est, propterea memor ero tui.* (*Ps.* XLI. 7.) Nec mediocris Dei visio, pium et deprecabilem experiri, sicut reverà benignus et misericors est, et præstabilis super malitia : quippè, cujus natura bonitas, et cui proprium est misereri semper et parcere. Tali itaque experimento, et tali ordine salubriter innotescit Deus, cùm priùs se homo noverit in necessitate positum, et clamabit ad Dominum, et exaudiet eum, et dicet, *Eruam te, et honorificabis me..* (*Ps.* XLIX. 15.)

JUDITH. IX. 16. *Vide litt. super.*

(H) S. AUG. *in Ps.* LXXXV. *n.* 7. *Vide suprà* 2. 6. *hujusce Cap. litt.* (E)

In Psalm. CXVIII. *Serm.* 29. *n.* 1. Clamor ad Dominum, qui fit ab orantibus, si sonitu corporalis vocis fiat, non intento in Deum corde ; quis dubitet inaniter fieri ? Si autem fiat corde, etiam silente corporis voce ; alium quemlibet hominem potest latere, non Deum. Sive ergo cum voce carnis, quando id opus est, sive cum silentio, ad Deum, cùm oramus, corde clamandum est. Est autem clamor cordis, magna cogitationis intentio ; quæ cùm est in oratione, magnum exprimit desiderantis et petentis affectum, ut non desperet effectum. Tunc porrò in toto corde clamatur, quando aliundè non cogitatur.

Enarrat. in Psal. CXXXIX. *n.* 10. (David) velut evidentiùs exprimens affectum animi sui, ait, *vocem deprecationis meæ*, vitam deprecationis meæ, animam deprecationis meæ, non quod sonat in verbis meis, sed undè vivunt verba mea. Cæteri enim strepitus sine anima, soni dici possunt, voces non possunt. Vox propriè animatorum est, vivorum est. Quàm multi autem deprecantur Deum, et non sentiunt Deum, nec benè cogitant de Deo? Sonum deprecationis habere possunt, vocem non possunt; quia vita ibi non est. Hujus qui vivebat, quia Deum suum intelligebat, et à quo liberaretur videbat, et à quibus liberaretur sentiebat, ipsa erat vox deprecationis ejus.

S. JOAN. CHRYSOST. *de Anna Homil.* 2. *pag.* 964. Nam omnes quidem oramus, sed non omnes in conspectu Dei. Etenim cùm corpore in terra prostrato, et ore temerè delirante, mens ubique per domum ac forum circumvagatur: quo ore talis posset dicere, quòd oraverit in conspectu Dei? Nam in conspectu Domini orat, qui orat undequaque colligens suam mentem, nihil habens cum terra commercii; sed ad ipsum Deum totus commigrans, omni cogitatione humanâ ab animo depulsâ: quemadmodum id temporis hæc fecit mulier: totam enim sese collegerat, ac mentem intenderat, atque ita Deum invocavit animo dolente.

S. CYPRIAN. *De Orat. Dominica, pag.* 107. *Edit. Oxon.* Quando autem stamus ad orationem, Fratres dilectissimi, vigilare, et incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis carnalis et secularis abscedat, nec quidquam tunc animus, quàm id solum cogitet quod precatur. Ideò et Sacerdos ante orationem præfatione præmissâ, parat fratrum mentes, dicendo: *Sursùm corda*: ut dùm respondet plebs, *habemus ad Dominum*, admoneatur nihil aliud se quàm Dominum cogitare debere. Claudatur contra adversarium pectus, et soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei, tempore orationis adire patiatur: obrepit enim frequenter et penetrat, et subtiliter fallens preces nostras à Deo avocat, ut aliud habeamus in corde, et aliud in voce; quando intentione sincerâ Dominum debeat non vocis sonus, sed animus et sensus orare. Quæ autem segnitia est alienari et rapi ineptis cogitationibus et profanis, cùm Dominum deprecaris; quasi sit aliud quod magis debeas cogitare quàm quod cum Deo loqueris? Quomodo te audiri à Domino postulas, cùm te ipse non audias? Vis esse Deum memorem tui cùm rogas; quando tu ipse memor tui non sis? Hoc est, ab hoste in totum non cavere; hoc est, quando oras Deum, majestatem Dei negligentiâ orationis offendere; hoc est, vigilare oculis, et corde dormire; cùm debeat Christianus, et cùm dormit oculis, corde vigilare, sicut scriptum est ex persona Ecclesiæ loquentis in Cantico canticorum: *Ergo dormio, et cor meum vigilat.* (*Cant.* V. 2.) Quapropter sollicitè, et cautè Apostolus admonet, dicens: *instate orationi vigilanter in ea* (*Coloss.* IV. 2.); docens scilicet, et ostendens, eos impetrare quod postulant de Deo posse, quos Deus videat in oratione vigilare.

S. BERNARD. Abbas, *Serm.* 25. *de diversis*, *n.* 5. Fiducialiter jam postulare potest qui ejusmodi est: tantùm caveat, ne fortè aut postulet non postulanda; aut nimis postulet quæ à Deo sunt postulanda: aut ea tepide quærat, quæ toto affectu, et omni tempore sunt quærenda. *Petitis, et non accipitis*, ait Jacobus, (IV. 3.) *eò quòd malè petatis, ut in concupiscentiis vestris insumatis.* Sic agit omnis qui terrena quærit ultra necessitatem, qui mundialem gloriam sectatur, aut voluptatem. Tale est etiam quod solent seculares homines mortem inimicorum in orationibus postulare, cæteraque similia quæ non oportet. An verò temporalia, si defuerint, petenda quidem sunt, quantùm necessitas humana requirit; sed juxta beati Gregorii sententiam, non sunt hæc nimiè requirenda. In quo genere etiam illa spiritualia sunt, sine quibus nihilominùs salus constare potest, ut sermo scientiæ, gratia curationum, omniaque de quibus certum non habemus quòd expediant nobis: utpotè si te fatiget tentatio, supplicandum quidem pro ea ut auferatur à te; sed non nimis obnixè, quoniam in talibus meminisse semper oportet Apostolicæ illius sententiæ: *Nos enim quid oremus, sicut oportet, nescimus* (*Rom.* VIII. 26.); Et Deo magis committere, quàm temerè aliquid apud nos definire. Hæc autem sunt toto affectu, et omni tempore postulanda: hæc sunt, pro

I. Quandonam distractio mentis voluntaria censetur?

R. Voluntaria esse potest, vel in se, vel in sua causa.

In se, si aliud consultò et datâ operâ cogitetur inter orandum.

In sua causa, si illa mentis aberratio hinc orta sit, quòd quis solis rebus exterioribus et transitoriis deditus, et mundi amore captus semper extra se versetur.

Quod ut perfectiùs intelligatur, adverte quod ait Christus, *Ex abundantia cordis os loquitur* (*Matth.* XII. 34.), id in oratione non minùs quàm in privatis colloquiis locum habere. *Amore*, inquit S. Augustinus, *petitur*, *amore quæritur*, *amore* quibus incessanter et quàm obnixè poterunt ad Deum clament desideria tua: ut habeas gratiam ejus bonam, et placere possit in oculis pietatis ipsius, et in eo vivas, et moriaris in ipso, ut gloriam ejus videre, et ipso frui in perpetuum merearis. De his enim dictum est: *Sine intermissione orate.* (*Luc.* XVIII. 2.) Undè et Propheta, *Exquisivit*, inquit, *te facies mea; faciem tuam, Domine, requiram* (*Ps.* XXVI. 13.); et alibi, *Unam*, ait, *petii à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.* (*Ibid.* 7.)

N. 7. Jam verò de reverentia orationis, in eo quod lectum est in capitulo ipsius Regulæ, vos modò sollicitavit auctoritas, ex cujus occasione aliqua de oratione dicenda putavi. (*Reg. S. Bened. cap.* 20.) Illud tamen breviter dico; nonnullos.... experiri interdum in oratione ariditatem, et hebetudinem quamdam mentis: ut solis orantes labiis, non satis attendant, neque quid dicant, neque cui loquantur, pro eo quòd velut ex consuetudine quadam cum minùs digna reverentia et sollicitudine accesserunt. Quid enim aliud cogitare debet frater intrans ad orationem, quàm propheticum illud: *ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei?* (*Ps.* XLI. 4.) Omninò si quidem oportet nos orationis tempore curiam intrare cœlestem, illam utique curiam, in qua Rex Regum stellato sedet solio, circumdante innumerabili, et ineffabili beatorum spirituum exercitu. Undè et ipse qui viderat, quia majorem numerum non invenit: *millia*, ait, *millium ministrabant ei, et decies centena millia assistebant ei.* (*Daniel.* VII. 10.) Quantâ ergo cum reverentiâ, quanto timore, quantâ illùc humilitate accedere debet, à palude sua procedens, et repens ranuncula vilis? Quàm tremebundus, quàm supplex, quàm humilis, quàm denique sollicitus, et toto intentus animo majestati gloriæ, in præsentia Angelorum, in concilio justorum et congregatione sanctorum assistere poterit miser homuncio?

N. 8. In cunctis igitur actionibus nostris multâ opus est animi vigilantiâ, sed præcipuè in oratione. Etenim, sicut in Regula nostra legimus (*S. Bened. cap.* 29.) licèt horâ omni et omni loco oculi Domini nos speculentur, maximè tamen in oratione. Licèt enim semper videamur, sed tunc etiam præsentamus et ostendimus nos, quasi facie ad faciem cum Deo loquentes. Porrò quamvis ubique sit Deus, in cœlo tamen orandus est, ibique orationis tempore cogitandus: ut mens nostra non oratorii tecto, non aëris spatio, non ipsâ retardetur nubium densitate, juxta eam formam, quæ nobis à Christo tradita est, ubi ait; *Sic orabitis: Pater noster, qui es in cœlis,* (*Matth.* VI. 9.) Cœlum enim quàdam prærogativâ etiam sedes, sive thronus Dei vocatur: quia ad eam comparationem, quâ Deum in cœlis Angeli sancti et electorum animæ vident, nos miseri, et peregrini super terram vix solum nomen habere videmur. Sic igitur oret qui orat, tanquam assumptus et præsentatus ei, qui sedet super excelsum thronum in Angelis, qui minimè ceciderunt; et elevatum in hominibus, quos suscitavit de pulvere inopes, et erexit de stercore pauperes. (*Ps.* CXII. 7.) Sic, inquam, semetipsum consideret, et sic attendat, tanquam præsentatum Domino majestatis ut dicat cum Abraham: *Loquar ad Dominum meum, cùm sim pulvis et cinis* (*Gen.* XVIII. 27.): et quia tuo præcepto commonitus, tuâ institutione formatus, id præsumo Domine fons pietatis.

pulsatur, amore revelatur, amore denique in eo quod revelatum fuerit permanetur. (*Lib.* 1. *de moribus Eccles. Cath. cap.* 17. *n.* 31.) Si ergo nullo cor nostrum amore Dei, sed sola mundi cupiditate flagrat, si solis exterioribus delectatur, si fascinatione nugacitatis absorbetur, his rebus jugiter mens occupata, et inter orandum his solùm occupabitur: vagabitur semper extra se. Est autem illa mentis evagatio voluntaria saltem in sua causa: nam mundi cupiditas, illius distractionis causa, voluntaria est (1)

(1) S. BERNARD. Abbat. *In Ascens. Dom. Serm.* 5. *n.* 6. Hinc quidem sursùm trahimur, sed retrahimur indè deorsùm.

N. 7. Nimirùm advertere potes in omnibus ferè religiosis congregationibus viros repletos consolatione „... die ac nocte meditantes in lege Dei, crebrò suspicientes in cœlum, et puras manus in oratione levantes..... Contrà sanè invenire est homines pusillanimes et remissos, deficientes sub onere, virgâ et calcaribus indigentes: quorum oratio sine cordis intentione, lectio sine ædificatione... Exsurgamus, obsecro, quicunque hujusmodi sumus, resarciamus animas, spiritum recolligamus, abjicientes perniciosam tepiditatem, et si non quia periculosa est, et Deo solet (ut interdùm miserabiliter plangimus) etiam vomitum provocare; certè quia molestissima, plena miseriæ et doloris, inferno planè proxima, et umbra mortis jure censetur.

N. 8. Si quærimus quæ sursùm sunt, etiam sapere et prælibare interim studeamus. Fortè enim poterit intellectui et affectui non inconvenienter aptari, quòd et quærere quæ sursùm sunt, et sapere admonemur: ut in principalibus... membris suis nostra corda manibus quibusdam pii conatûs et exercitii spiritualis levare studeamus ad Deum. Omnes (ni fallor) quæ sursùm sunt quærimus intellectu fidei et judicio rationis; sed non æquè forsitan sapimus omnes quæ sursùm sunt, tanquam inescati his quæ sunt super terram, violento quodam præjudicio affectionis. Undè enim ea, quam paulò ante ostendimus, animorum diversitas, tanta disparilitas studiorum, conversationum tanta dissimilitudo? Undè spiritualis gratiæ inopia tanta quibusdam, cùm aliis copia tanta exuberet? Profectò nec avarus, nec inops est gratiæ distributor: sed ubi vacua vasa desunt, stare oleum necesse est. Undique sese ingerit amor mundi: cum consolationibus, immò desolationibus suis observat aditus, per fenestras irruit, mentem occupat, sed non ejus qui dixit: *Renuit consolari anima mea; memor fui Dei et delectatus sum* (*Ps.* LXXVI. 3.), Præoccupatum nempè secularibus desideriis animum delectatio sancta declinat; nec misceri poterunt vera vanis, æterna caducis, spiritualia corporalibus, summa imis, ut pariter sapias quæ sursùm sunt, et quæ super terram.

S. AUG. *In Joan. Evang. Cap.* 1. *Tract.* 6. *n.* 1. *in fine.* Amor noster pro invicem gemat ad Deum: ipse enim gemitus columbæ est.

N. 2. Si ergo gemitus columbæ est, quod omnes novimus, gemunt autem columbæ in amore; audite quid dicat Apostolus... *Quid enim oremus sicut oportet*, inquit, *nescimus: sed ipse Spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* (*Rom.* VIII. 26.) Quid ergo, Fratres mei, hoc dicturi sumus, ubi perfecta et æterna beatitudo est ei cum Patre et Filio... Non ergo Spiritus sanctus in semetipso apud semetipsum in illa Trinitate, in illa beatitudine, in illa æternitate substantiæ gemit: sed in nobis gemit; quia gemere nos facit. Nec parva res est, quòd nos docet Spiritus sanctus gemere: insinuat enim nobis quia peregrinamur, et docet nos in patriam suspirare; et ipso desiderio gemimus. Cui benè est in hoc seculo, immò qui putat quod ei benè sit, qui lætitiâ rerum carnalium, et abundantiâ temporalium, et vanâ felicitate exsultat, habet vocem corvi: vox enim corvi clamosa est, non gemebunda. Qui autem novit in pressura se esse mortalitatis hujus, et peregrinari se à Domino (2. *Corinth.* v. 6.), nondùm tenere illam perpetuam, quæ nobis promissa est, beatitudinem, sed habere illam in spe, habiturus in re,

I. Quid facto opus, ut caveantur faciliùs, quæ subindè obrepùnt in oratione, mentis evagationes ?

R. Faciendum quod monet Spiritus sanctus his verbis, *Ante orationem præpara animam tuam, et noli esse quasi homo qui tentat Deum.* (*Eccli.* XVIII. 23.)

Quæ verba ut intelligantur, advertendum est tentari Deum ab eo, qui se exponit peccati periculo ; qui autem imparatus accedit ad orationem, exponit se periculo orandi voluntariè sine attentione, quod quidem peccatum esse jam diximus.

I. Quæ præparatio prævia esse debet orationi ?

R. Præparatio ad orationem alia remota, alia proxima.

Remota in eo posita est, ut agatur vita juxta leges Evangelicas, à mundi cupiditatibus, et ab otio, et à nugis aliena.

Proxima in eo posita est, ut ante orationem mens ad se redeat, cogitet quale negotium agendum sit, ante cujus conspectum veniatur, quâ ratione orandum sit. *Cùm oraveris*, inquit Christus, *intra in cubiculum tuum, et clauso ostio ora Patrem.* (*Matth.* VI. 6.) Hìc de ostio cordis præcipuè agitur.

I. Cur ais hanc ad orationem necessariam esse dispositionem prævìam, ut agatur vita juxta leges Evangelicas ? Id enim si ita est, qui nondùm alieni sunt à mundi cupiditatibus, horum orationem nunquam attentam esse posse videatur ?

R. Illud sic intelligendum est, ut sensus sit, nunquam attentam fore orationem illius, qui sic mundi cupiditate distrahitur, ut ab illa cupiditate liberari nolit omninò. Is enim, ut jam diximus (*Hujusce Condit. Resp.* 4.), ex abundantia cordis loquetur, et vix oculos levabit ad Dominum, cùm reprehendet eum cor suum (*Matth.* XII. 34.) ; aliud cogitabit : Deum colet labiis, cor autem ejus longè erit à Deo. (*Isai.* XXIX. 13. *Matth.* XV. 8.)

Qui autem jam incipit cogitare de levando onere cupiditatis, de rumpendis vinculis carnis et sanguinis, etiamsi vincula illa nondùm disrupta sint, orare tamen potest rectè, et attentè ; quia jam ille ex animo ad Deum redit, et in se revertitur. Vide quæ jam ea de re diximus §. 5. hujusce Capitis. (K)

cùm Dominus venerit in manifestatione præclarus, qui priùs in humilitate venit occultus : qui hoc novit, gemit. Et quandiù propter hoc gemit, benè gemit : Spiritus illum docuit gemere, à columba didicit gemere. Multi enim gemunt in infelicitate terrena, vel quassati damnis, vel ægritudine corporis prægravati, vel carceribus inclusi, vel fluctibus maris jactati, vel aliquibus inimicorum insidiis circumsepti gemunt : sed non columbæ gemitu gemunt, non amore Dei gemunt, non Spiritu gemunt. Ideò tales cùm ab ipsis pressuris fuerint liberati, exsultant in grandibus vocibus : ubi apparet quia corvi sunt, non columbæ.... Qui sunt corvi ? Qui sua quærunt. Qui columbæ ? Qui ea quæ Christi sunt, quærunt.

(K) ISAIÆ I. 15. Cùm extenderitis manus vestras, avertam oculos meos à vobis : et cùm multiplicaveritis orationem, non exaudiam : manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.

5ª. Conditio. *Orandum cum fiducia.*

I. Quid hoc rei est orare cum fiducia ?

R. Idem est quod orare cum fide, nihil dubitantes, sed planè confidentes posse Deum et velle dare nobis misericorditer quod supplices ab eo petimus.

I. Cur orare debemus cum fiducia ?

R. Quia alioqui nihil impetrabimus ; juxta illud Jacobi Apostoli : (I. 5. 6. *et* 7.) *Si quis vestrûm indiget sapientiâ, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, et non improperat; et dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hæsitans ; qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento movetur, et circumfertur. Non ergò æstimet homo ille quòd accipiat aliquid à Domino.* (L)

I. Quibus maximè momentis excitari possumus ad orandum cum fiducia ?

R. His maximè. 1. Potest Deus, utpotè omnipotens, dare nobis quidquid petierimus, et liberare nos ab omni peccato, quantumcunque grave illud fuerit. (M)

2. Id solus Deus potest ; solus potest levare inopiam, sanare infirmitatem, largiri gratiam, nec nisi orantibus hanc vulgò misericordiam impertitur. (N)

3. Non vult Deus mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat. (*Ezech.* XXXIII. 11.) *Vivo ego, dicit Dominus Deus : nolo mortem impii, sed ut convertatur impius à via sua, et vivat. Convertimini, convertimini à viis vestris pessimis : et quare moriemini domus Israël ?* (O)

S. Aug. *Tractat.* 35. *in Joan. n.* 1. Sequamur Christum lumen mundi, ne ambulemus in tenebris. Tenebræ metuendæ sunt, morum, non oculorum : et si oculorum, non exteriorum, sed interiorum, undè discernitur non album et nigrum, sed justum et injustum.

N. 3. Mens nostra, quæ est oculus animæ, nisi veritatis lumine radietur, et ab eo qui illuminat, nec illuminatur, mirabiliter illustretûr, nec ad sapientiam, nec ad justitiam poterit pervenire. Ipsa est enim via nostra justè vivere. Quomodo autem non offendat in via, cui non lucet lumen ? Ac per hoc in tali via videre opus est, in tali via videre magnum est.

N. 9. *et ultimo.* Obsecro vos, amate mecum, currite credendo mecum : patriam supernam desideremus, supernæ patriæ suspiremus, peregrinos nos hic esse sentiamus.

(L) Sapient. I. 1. Diligite justitiam, qui judicatis terram. Sentite de Domino in bonitate, et in simplicitate cordis quærite illum : 2. Quoniam invenitur ab his, qui non tentant illum : apparet autem eis, qui fidem habent in illum.

Marc. XI. 24. Propterea dico vobis, Omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, et evenient vobis.

Jacob. I. 5. Si quis autem vestrûm indiget sapientiâ, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, et non improperat : et dabitur ei. 6. Postulet autem in fide nihil hæsitans : qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento movetur et circumfertur. 7. Non ergo æstimet homo ille, quòd accipiat aliquid à Domino.

(M) Matth. VIII. 2. Et ecce leprosus veniens adorabat eum, dicens : Domine, si vis, potes me mundare : et extendens Jesus manum, tetigit eum, dicens : Volo. Mundare. 4. Et confestim mundata est lepra ejus.

(N) Matth. VII. 7. *Vidè suprà hujusce Capitis* §. 6. *litt.* (C)

(O) Matth. XI. 28. Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos.

4. Ex tot ac tantis quæ collata jam sunt nobis à Deo beneficiis, conjicere possumus quæ deinceps sperare liceat. (P)

5. Quantacunque sint peccata et scelera quorum reatu tenemur; longè his major est Dei omnipotentis misericordia. (Q)

6. *Habemus Pontificem magnum, qui penetravit cœlos* (*Hebr.* IV. 14.); salvatorem et mediatorem et advocatum, et intercessorem *Jesum filium Dei. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* (1. *Joan.* II. 1.) (R)

7. Ipse promisit sæpiùs impetraturos nos quidquid petierimus Deum in nomine ejus. (S)

(P) S. Aug. *in Psal.* XXXIII. *Enarr.* 1. *n.* 1. Quemamodum hîc scriptum est, quia *beatus vir qui sperat in eum* (*Matth.* VII. 7.), speremus omnes; quòd pulsantibus aperturus est. Non enim hortaretur nos ut pulsaremus, si nollet aperire pulsantibus. Si enim aliquando contingit, ut qui disponebat semper claudere (*Luc.* XI. 8.), tædio compulsus ad manum pulsantis contra dispositionem suam surgat et aperiat, ne diù pulsantem patiatur: quantò magis sperare debemus citiùs aperturum illum, qui ait, *Pulsate, et aperietur vobis* (*Ibid.* 9.)? Pulso ergo nunc intentione cordis ad Dominum, ut dignetur nobis hoc mysterium revelare. Pulset mecum et charitas vestra intentione audiendi et humilitate orandi pro nobis.

Serm. 2. *n.* 8. *Inquisivi Dominum et exaudivit me.* Ubi exaudivit Dominus? Intùs. Ubi dat? Intùs. Ibi oras, ibi exaudiris, ibi beatificaris. Orasti, exauditus es, beatificatus es; et non scit qui juxta te stat; gestum est totum in occulto, sicut Dominus in Evangelio dicit, *Intra in cubiculum tuum, claude ostium tuum, et ora in occulto, et Pater tuus qui videt in occulto, reddet tibi.* (*Matth.* VI. 6.) Cùm ergo intras cubiculum tuum, intras cor tuum.... Aufer indè cupiditatum sordes, auferlabem avaritiæ, auferlabem superstitionum, auferlabem sacrilegia, et malas cogitationes: odia, non dico adversùs amicum, sed etiam adversùs inimicum: auferista omnia, intra in cor tuum, et gaudebis ibi. Cùm ibi cœperis gaudere, ipsa munditia cordis tui delectabit te, et faciet orare.... Intra, munda omnia, leva oculos tuos ad Deum, et statim te exaudiet.

N. 9... Ipsum Dominum quære, exaudiet te, et adhuc te loquente dicet, Ecce adsum... (*Isaï.* LXV. 24. *et* LVIII. 9.)

Enarrat. in Ps. L. *n.* 5. Iste ergo Psalmus, sicut cautos facit eos qui non ceciderunt, sic desperatos esse non vult qui ceciderunt. Quisquis peccasti, et dubitas agere pœnitentiam pro peccato tuo, desperando salutem tuam, audi David gementem. Ad te Nathan Propheta non est missus, ipse David ad te missus est. Audi eum clamantem, et simul clama; audi gementem, et congemisce; audi flentem, et lacrymas junge; audi correctum, et condelectare. Si tibi non potuit intercludi peccatum, spes veniæ non intercludatur.

N. 6. *Miserere*, inquit, *mei secundùm magnam misericordiam tuam.* (*v.* 1. (Subveni gravi vulneri secundùm magnam medicinam tuam. Grave est quod habeo, sed ad omnipotentem confugio. De meo tam lethali vulnere desperarem, nisi tantum medicum reperirem.

N. 18. Ita plenus es adipe misericordiæ, ut ad te conversis, non solùm quibuslibet peccatoribus; sed etiam impiis non sit desperandum.

In Ps. LXVIII. *n.* 16. *et* 18. *serm.* 2. *Vide suprà hocce* §. *litt.* (G)

(Q) Matth. VII. 8. *Vide suprà hujusce Capitis* §. 6. *litt.* (C)

Joan. XVI. 23. Amen, amen dico vobis: si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. 24. Usque modò non petistis quidquam in nomine meo: petite, et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.

(R) 1. Joan. II. 1. Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum: et ipse est propitiatio pro peccatis nostris.

(S) 2. Paralip. XXXIII. 12. Qui (*Manasses*) postquam coangustatus est, oravit Dominum Deum: et egit pœnitentiam valdè coram Deo patrum

8. Misericordiam jam orationibus suis, et gratiam consecuti sunt quàm plurimi peccatores, quorum fortè non erant peccata nostris leviora. (T)

9. Tandem (*Rom.* VIII. 26. *et* 27.) sanctus *Spiritus adjuvat infirmitatem nostram ; nam quid oremus sicut oportet nescimus : sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus.*

suorum. 13. Deprecatusque est eum, et obsecravit intentè, et exaudivit eraticnem ejus, reduxitque eum Jerusalem in regnum, et cognovit Manassès, quòd Dominus ipse esset Deus.

LUC. VII. 37. Et ecce mulier, quæ erat in civitate peccatrix, ut cognovit quòd accubuisset in domo Pharisæi, attulit alabastrum unguenti : 38. et stans retrò secùs pedes ejus, lacrymis cœpit rigare pedes ejus, et capillis capitis sui tergebat, et osculabatur pedes ejus, et unguento ungebat.... 44. Et conversus ad mulierem, dixit Simoni : Vides hanc mulierem ? Intravi in domum tuam ; aquam pedibus meis non dedisti : hæc autem lacrymis rigavit pedes meos, et capillis suis tersit. 45. Osculum mihi non dedisti : hæc autem ex quo intravit, non cessavit osculari pedes meos. 46. Oleo caput meum non unxisti : hæc autem unguento unxit pedes meos. 47. Propter quod dico tibi : Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Cui autem minus dimittitur, minus diligit. 48. Dixit autem ad illam : Remittuntur tibi peccata.

XV. 18. Surgam, et ibo ad patrem meum, et dicam ei : Pater, peccavi in cœlum, et coram te : 29. jam non sum dignus vocari filius tuus : fac me sicut unum de mercenariis tuis... 22. Dixit autem pater ad servos : Citò proferte stolam primam, et induite illum, et date annulum in manum ejus, et calceamenta in pedes ejus : 23. et adducite vitulum saginatum, et occidite, et manducemus, et epulemur : 24. quia hic filius meus mortuus erat, et revixit : perierat, et inventus est.

XVIII. 11. *Vide suprà hocce §. litt.* (F)

XXIII. 40. Respondens autem alter increpabat eum dicens : Neque tu times Deum, quòd in eadem damnatione es. 41. Et nos quidem justè, nam digna factis recipimus : hic verò nihil mali gessit. 42. Et dicebat ad Jesum : Domine, memento mei, cùm veneris in regnum tuum. 43. Et dixit ei Jesus : Amen dico tibi ; hodiè mecum eris in Paradiso.

(T) S. JOAN. CHRYSOST. *Non esse desper. serm.* 56. *Tom.* 5. *pag.* 749. Cùm igitur aliquam videris oriri difficultatem, vel in matrimonio, vel in aliquo alio rerum statu, Deum precare : hic solus optimus è malis emergendi modus. Magna quippè est orationis armatura. Hoc et sæpenumero dixi, et nunc dico, neque dicere cessabo : Licèt peccator sis, converte oculus tuos in Publicanum, qui repulsam non tulit, qui tam multis se peccatis expiavit... Vide quàm multa tibi exempla suppetant. Syrophœnissa, Publicanus, latro in cruce, amicus in parabola, qui tres panes petebat, neque tam propter amicitiam, quàm propter assiduitatem obtinuit. Horum unusquisque si dixisset : Peccator sum et pudore suffusus, et idcircò accedere non debeo, nihil promovisset. At quoniam illorum quisque non ad peccatorum suorum respexit magnitudinem, sed ad divitias benignitatis Dei confidens et audax fuit, et quamvis peccator præter dignitatem suam postulavit, et quæ voluit quisque perfecit. Hæc igitur omnia mente versemus, et assiduè preces fundamus, vigiles, confidentes, bonæ spei pleni, multo cum studio. Quanto cum studio exteri adversùs inimicos preces fundunt ; tanto cum studio nos pro inimicis, et pro fratribus preces fundamus, et omninò cuncta quæ in rem nostram fuerint oblinebimus. Benignus enim est, qui largitur ; nec adeo nos desideramus accipere, ac desiderat ille largiri. Hæc igitur omnia cùm sciamus, licèt in infimum nequitiæ profundum simus devoluti, ne sic quidem de salute nostra desperemus, sed bona etiam cum spe accedamus, nobisque persuadeamus omninò fore, ut quod petimus assequamur ; si ex præscripto latarum ab ipso legum petamus.

6ª. Conditio. *Orandum perseveranter.*

I. Quid hoc rei est, orare perseveranter ?

R. Hoc est sic orare, ut nunquam ab oratione cessetur. Quod quomodo fieri possit, jam diximus.

I. Cur nunquam cessare debemus ab oratione ?

R. 1. Quia nunquam cessare debemus ab amore Dei. Porrò semper orat, qui semper amat, ut diximus.

2. Hoc Christi Domini præceptum est, ut nunquam ab oratione cessetur. (V)

(V) Luc. xviii. 1. Oportet semper orare, et non deficere.
1. Thess. v. 17. Sine intermissione orate.
Ephes. vi. 18. Per omnem orationem et obsecrationem, orantes omni tempore in Spiritu : et in ipso vigilantes, in omni instantia et obsecratione pro omnibus sanctis ; 19. et pro me, ut detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Evangelii.

S. Aug. *In Ps.* cxviii, *Serm.* 14. *n.* 2. Si ergo scire volumus quo modo hæc mandata quæsierit, vel quærenda sint, illud intueamur quod dicit magister bonus, et doctor, et dator : *Petite, et accipietis ; quærite, et invenietis ; pulsate, et aperietur vobis* (*Matth.* vii 7.) : et paulò post ; *si ergo vos*, inquit, *cùm sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quantò magis Pater vester qui in cœlis est, dabit bona petentibus se ?* (*Ibid.* 21.) Ubi evidenter ostendit quod dixerat, petite, quærite, pulsate, nonnisi ad poscendi, hoc est, orandi instantiam pertinere. Alius porrò Evangelista non ait, Dabit bona petentibus se, quæ multipliciter possunt intelligi, vel corporalia vel spiritalia : sed circumcidit indè alia, satisque diligenter expressit, quid nos vehementer atque instanter voluerit poscere Dominus ; et ait (*Luc.* xi. 13.), *Quantò magis Pater vester de cœlo dabit Spiritum bonum petentibus se ?* Hic est ille Spiritus, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris (*Rom.* v. 5.), ut Deum proximumque diligendo divina mandata faciamus. Hic est ille Spiritus in quo clamamus, Abba, Pater. (*Rom.* viii. 15.) Ac per hoc ipse nos facit petere, quem desideramus accipere ; ipse nos facit quærere, quem cupimus invenire ; ipse nos facit pulsare, ad quem nitimur pervenire. Hoc docet Apostolus, qui cùm dicat in Spiritu sancto nos clamare, Abba, Pater, rursùs alio loco dicit, *Dedit Deus Spiritum filii sui in corda nostra clamantem, Abba, Pater.* (*Gal.* iv. 6.) Quomodo nos clamamus, si ipse clamat in nobis, nisi quia clamare nos facit, dùm habitare cœpit in nobis? Etiam hoc itaque agit acceptus, ut largiùs accipiendus petendo, quærendo, pulsando, poscatur. Sive enim ut vita bona petatur, sive ut benè vivatur ; quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei (*Rom.* viii. 14.) : Ergo, *ambulabam*, inquit, *in latitudine, quoniam mandata tua exquisivi.* (*v.* 45.) Exquisierat et invenerat, quoniam petierat et acceperat Spiritum bonum, quo factus bonus benè faceret bona, ex fide quæ per dilectionem operatur.

S. Joan. Chrysost. *de Ann. Homil.* 2. *pag.* 973. Non ait, deprecor Dominum, supplico Domino ; sed, *Effundo animam meam coram Domino* (1. *Reg.* i. 15.) : hoc est, me ipsum totam converti ad Dominum, mentem meam exinanivi apud illum, toto animo, totaque virtute precationem meam peregi. Deo narravi calamitatem meam, ostendi vulnus, ille potest dare remedium.

Serm. 57. *Tom.* 5. *pag.* 761. An non igitur erubescimus et confundimur, cùm justum videmus annos quadraginta exspectasse, nec abstilisse : nos verò post unam vel alteram petitionem sæpè deficimus, et indignamur? Tametsi hic multam apud Deum fiduciam habebat, sed patienter exspectabat : At nos innumeris onerati peccatis, pravâ conscientiâ torti, nec ullam erga Dominum benevolentiam exhibentes, nisi priusquàm eloculi fuerimus, audiamur, animo concidimus, ægrè ferimus, à precatione absistimus : quò fit, ut vacuis semper manibus recedamus. Quis spatio viginti annorum pro una re Deum precatus est, sicut hic justus? Vel potiùs quis viginti solos menses ?

3. Novo in dies indigemus auxilio Dei ; nova quotidiè necessitas adest postulantibus.

4. Sæpè suum differt auxilium Deus, nec dat nisi pulsantibus ostium, et perseverantibus usque ad improbitatem. (X)

I. Cur non statim exaudiuntur à Deo preces supplicantium ?

R. 1. Ut probetur magis orantium fides.

2. Ut oretur instantiùs et cum majori fervore. Oramus tepidè, et remissè, quia languet in nobis desiderium æternorum : fervens foret oratio, si ferveret desiderium. Jam verò Deus nihil nisi desiderantibus concedit ; et quidem citiùs tardiùsve, pro majori vel minori orantium instantia.

3. Ut sentiamus et experiamur magis, quantâ miseriâ, quantâ infirmitate, quot et quantis necessitatibus opprimamur : eoque experimento reddamur humiliores, cautiores, vigilantiores ; et majori studio et sollicitudine curramus ad medicum et liberatorem. (Y)

S. Joan. Damasc. *lib.* 4. *de fide Orthod. cap.* 18. Qui petit accipit, et qui quærit invenit, et pulsanti aperietur. (*Matth.* vii. 8.) Pulsemus igitur.... Cæterùm illud caveamus, ne negligenter ac defunctoriè pulsemus, sed alacri potiùs ac constanti animo, ne pulsando defatigemur, animisque frangamur ; sic demùm enim nobis aperietur.

(X) Luc. xi. 5. Et ait ad illos, (*ad discipulos Jesus*) Quis vestrûm habebit amicum, et ibit ad illum mediâ nocte, et dicet illi : Amice, commoda mihi tres panes, 6. quoniam amicus meus venit de via ad me, et non habeo quod ponam ante illum. 7. Et ille deintùs respondens, dicat : Noli mihi molestus esse, jam ostium clausum est, et pueri mei mecum sunt in cubili, non possum surgere, et dare tibi. 8. Et si ille perseveraverit pulsans : dico vobis, etsi non dabit illi surgens, eò quòd amicus ejus sit, propter improbitatem tamen ejus surget, et dabit illi quotquot habet necessarios. 9. Et ego dico vobis : Petite, et dabitur vobis : quærite, et invenietis ; pulsate, et aperietur vobis. 10. Omnis enim qui petit, accipit : et qui quærit, invenit : et pulsanti aperietur. 11. Quis autem ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi ? Aut piscem : nunquid pro pisce serpentem dabit illi ? 12. Aut si petierit ovum, nunquid porriget ei scorpionem ? 13. Si ergo vos cùm sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris : quantò magis Pater de cœlo dabit Spiritum bonum petentibus se ?

xviii. 1. *vide litt. super.*

Matth. xv. 22. Et ecce mulier Chananæa à finibus illis egressa clamavit, dicens ei : Miserere meî Domine fili David : filia mea malè à dæmonio vexatur. 23. Qui non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli ejus rogabant eum, dicentes : Dimitte eam : qui clamat post nos. 24. Ipse autem respondens ait : Non sum missus nisi ad oves, quæ perierunt domûs Israël. 25. At illa venit, et adoravit eum dicens : Domine adjuva me. 26. Qui respondens ait : Non est bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus. 27. At illa dixit : etiam Domine : nam et catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. 28. Tunc respondens Jesus, ait illi : O mulier, magna est fides tua : fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia ejus ex illa hora.

(Y) Eccli. ii. 1. Fili accedens ad servitutem Dei, sta in justitia, et timore, et præpara animam tuam ad tentationem. 2. Deprime cor tuum, et sustine : inclina aurem tuam, et suscipe verba intellectûs ; et ne festines in tempore obductionis. 3. Sustine sustentationes Dei : conjungere Deo, et sustine ut crescat in novissimo vita tua. 4. Omne quod tibi applicitum fuerit, accipe : et in dolore sustine, et in humilitate tua patientiam habe : 5. Quoniam in igne probatur aurum et argentum, homines verò receptibiles in camino humiliationis. 6. Crede Deo, et recuperabit

I. Si quis ergo eo animo, eo modo vacet orationi quo vacandum esse suprà dixisti, hujus orationem acceptam Deo fore confidis ?

R. Confido certè et spondeo. Unum tamen est quod dictis te : et dirige viam tuam, et spera in illum. Serva timorem illius, et in illo veterasce. 7. Metuentes Dominum sustinete misericordiam ejus : et non deflectatis ab illo ne cadatis. 8. Qui timetis Dominum, credite illi : et non evacuabitur merces vestra. 9. Qui timetis Dominum, sperate in illum : et in oblectationem veniet vobis misericordia. 10. Qui timetis Dominum, diligite illum, et illuminabuntur corda vestra. 11. Respicite filii nationes hominum et scitote, quia nullus speravit in Domino, et confusus est. 12. Quis enim permansit in mandatis ejus, et derelictus est ? Aut quis invocavit eum, et despexit illum ? 13. Quoniam pius et misericors est Deus, et remittet in die tribulationis peccata : et protector est omnibus exquirentibus se in veritate.

S. AUG. *In Joan. Evang. cap.* 16. *Tract.* 103. *n.* 3. In ea verò pressura quam post ejus glorificationem acceptò Spiritu sancto pertulerunt (*Apostoli*,) non eum (*Christum*, seu *fidem Christi*) reliquerunt : quamvis fugerent de civitate in civitatem, ab ipso non refugerunt ; sed ut habentes pressuram in mundo, in illo pacem tenerent, non ab ipso refugæ fuerunt, sed ipsum potiùs refugium habuerunt. Dato quippè illis Spiritu sancto, factum est in eis quod nunc dictum est eis, *Confidite, ego vici mundum.* Confiderunt, et vicerunt. In quo, nisi in illo ? Non enim vicisset ille mundum, si ejus membra vincerel mundus. Undè ait Apostolus, *gratias Deo, qui dat nobis victoriam* (1. *Corinth.* XV. 57.) ; continuòque subjecit, *per Dominum nostrum Jesum Christum*, qui dixerat suis, *Confidite, ego vici mundum.* (*Joan.* XVI. 55.)

Tract. 102. *in Joan. n.* 1. *et* 2. *vide superiùs* §. 3. *hujusce Cap. litt.* (D)

In Ps. XXI. *Enar.* 1. *n.* 5. *In te speraverunt patres nostri :* (*v.* 5.) omnes justi scilicet, non quærentes suam laudem, sed tuam. *Speraverunt, et eruisti eos.*

N. 6. *In te speraverunt, et non sunt confusi.* (*v.* 6.) In te speraverunt, nec eos fefellit spes. Non enim in se illam posuerunt.

Enarr. 2. *n.* 6. Et vide quid dicat : *In te speraverunt patres nostri, speraverunt, et eruisti eos.* Et novimus et legimus, quàm multos patres nostros sperantes in se eruit Deus. Eruit ipsum populum Israël de terra Ægypti (*Exod.* XII. 51.) ; eruit tres pueros de camino ignis (*Dan.* III.) ; eruit Danielem de lacu leonum (*Daniel* XIV.) ; eruit Susannam de falso crimine (*Dan.* XIII.) : omnes invocaverunt, et eruti sunt.

In Ps. XXX. *Enarr.* 1. *n.* 20.... Etiam eos quos emendas, multùm amas : sed ne dissolutâ securitate negligentiùs agant, abscondis ab eis dulcedinem amoris tui, quibus utile est timere te. *Perfecisti sperantibus in te.* (*v.* 20.) Perfecisti autem hanc dulcedinem sperantibus in te, non enim subtrahis eis quod usque in finem perseveranter exspectant.

N. 23. *Idcò exaudisti Domine vocem orationis meæ, cùm clamarem ad te.* (*v.* 23.) Idcò modum ponens emendationi, et ostendens me pertinere ad curam tuam, exaudisti, Domine, vocem orationis meæ, cùm eam ex tribulatione nimis intenderem.

Enarrat. 2. *n.* 3. Quid mirum si est aliquis pavor in passione etiam justorum, etiam sanctorum. Pavor est ex humana infirmitate, spes est ex divina promissione. Quod paves tuum est, quod speras donum Dei est in te. Et melius in pavore tuo noscis te, ut in liberatione tua glorifices qui fecit te. Paveat humana infirmitas, non in eo pavore deficit divina misericordia. Denique pavens iste indè cœpit : *in te Domine speravi, non confundar in æternum.* (*v.* 2.) Videtis quia et pavet, et sperat : videtis quia pavor iste non est sine spe. Etiamsi est aliqua in humano corde conturbatio, non recedit divina consolatio.

Enarrat. 4. *n.* 3. Noli me audire secundùm judiciariam severitatem, sed secundùm misericordissimam bonitatem. *Salvum me fac in tua misericordia.*

In Ps. CXLIV. *n.* 4. *et* 22. *Vide suprà* §. 5. *hujusce Cap. litt.* (A)

Vide Auctoritates Patrum §. *sequenti, litt.* (B)

adjiciatur, scilicet, ad orationem accedere debere jejunium et eleemosynam. (Z)

(Z) TOBIE XII. 8. Bona est oratio cum jejunio et eleemosyna magis quàm thesauros auri recondere.

JUDITH. IV. 8. Et clamavit omnis populus ad Dominum instantiâ magnâ, et humiliaverunt animas suas in jejuniis, et orationibus, ipsi et mulieres eorum.

1. MACHAB. III. 44. Et congregatus est conventus, ut essent parati in prælium; et ut orarent, et peterent misericordiam et miserationes.... 46. Et congregati sunt, et venerunt in Maspha contra Jerusalem: quia locus orationis erat in Maspha antè in Israël. 47. Et jejunaverunt illâ die, et induerunt se ciliciis, et cinerem imposuerunt capiti suo, et discinderunt vestimenta sua.... 50. Et clamaverunt voce magnâ in cœlum.

S. CYPRIANUS *de orat. Dominicâ in fine, pag.* 107. *edit. Oxonii in fol. ann.* 1700. (*scriptus an.* 252.) Orantes autem non infructuosis, nec nudis precibus ad Deum veniant: inefficax petitio est, cùm precatur Deum sterilis oratio. Nam cùm *omnis arbor non faciens fructum excidatur, et in ignem mittatur* (*Matth.* VIII. 19.): utique et sermo non habens fructum, promereri Deum non potest, qui nullâ est operatione fœcundus; et ideò Scriptura divina instruit dicens: *Bona est oratio cum jejunio, et eleemosyna.* (*Tom.* XII. 8.) Nam qui in die judicii præmium pro operibus, et eleemosynis redditurus est; hodiè quoque ad orationem cum operatione venienti benignus auditor est. Sic denique Cornelius centurio cùm oraret meruit audiri. (*Act.* X. 1.) Fuit faciens multas eleemosynas in plebem, et semper orans Deum, huic circa horam nonam oranti adstitit Angelus testimonium reddens sui operis, et dicens: *Corneli, orationes tuæ, et elcemosynæ tuæ ascenderunt ad memoriam coram Deo.* (*Ibid.* 4.) Citò orationes ad Deum ascendunt, quas ad Deum merita nostri operis imponunt. Sic et Raphael Angelus Tobiæ oranti semper, et semper operanti, testis fuit dicens (*Tom.* XII. 8. 12. *et seq.*): * « Opera Dei revelare et confiteri honorificum est. Nam quando orabas tu et Sara, ego obtuli memoriam orationis vestræ in conspectum claritatis Dei, et cùm sepelires tu mortuos simpliciter: et quia non ès cunctatus exsurgere, et derelinquere prandium tuum, sed abiisti, et condidisti mortuum, missus sum tentare te, et iterùm me misit Deus curare te, et Saram nurum tuam. Ego enim sum Raphaël unus ex septem Angelis sanctis qui assistimus et conversamur ante claritatem Dei. » Per Isaïam quoque Deus admonet, et docet similia contestans. « * Solve, (*inquit*) (*Isai* LVIII. 6. *et seq.*) omnem nodum injustitiæ, resolve suffocationes impotentium commerciorum. Dimitte quassatos in requiem, et omnem consignationem injustam dissipa. Frange esurienti panem tuum, et egenos sine tecto induc in domum tuam, si videris nudum vesti, et domesticos seminis tui non despicies. Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, et vestimenta tuo citò orientur, et præibit ante te justitia, et claritas Dei circumdabit te. Tunc exclamabis et Deus exaudiet te, et dùm adhuc loqueris, dicet: Ecce adsum. » Adesse se promittit, et audire ac protegere se eos dicit, qui injustitiæ modos de corde solventes, et eleemosynas circa domesticos Dei secundùm ejus præcepta facientes, dùm audiunt quod Deus præcipit fieri, ipsi quoque à Deo merentur audiri. Beatus Apostolus Paulus in necessitate pressuræ adjutus à fratribus, opera bona quæ fiunt, sacrificia Dei dixit esse: « Sum, (inquit,) » recipiens ab Epaphrodito ea quæ à vobis missa sunt, odorem suavitatis, sacrificium acceptum, et placitum Deo. (*Philip.* IV. 8.) » Nam quando quis misceretur pauperis, Deum fœnerat: et qui dat minimis, Deo donat, spiritaliter Deo suavitatis odorem sacrificat.

S. AUG. *Enarr. in Psal.* XLII. *n.* 7. *Spera*, inquit, *in Dominum, quoniam confitebor illi.* (*v.* 5.) Quid illi confiteberis? *Salutare vultûs mei Deus meus.* Tu es salutare vultûs mei, tu sanabis me. Æger ad te loquor; agnosco medicum, non me jacto sanum. Quid est, agnosce medicum, non me jacto sanum? Quod in alio Psalmo dicitur, *Ego dixi, Domine, miserere mei, sana animam meam, quoniam peccavi tibi.* (*Ps.* XL. 5.)

N. 8. Hæc vox, Fratres, tuta est: sed vigilate in operibus bonis... *Frange*

§. 8. Quomodo Deus exaudiat orantes.

I. Quicunque orant Deum, ut par est, impetrantne à Deo quod postulant ?

R. Impetrant quidem, sed non semper eo modo quo postulant. Rem explico.

1. Non impetrant semper temporalia ; ea sæpè Deus negat propitius, licèt illa petere liceat, ut diximus. (*Sup.* §. 6.)

2. Impetrant semper remissionem peccatorum, virtutes, cæteraque necessaria ad salutem consequendam.

3. Non exaudit semper Deus rectè orantes ad eorum voluntatem, sed exaudit semper ad eorum necessitatem, vel utilitatem. (*S. Aug. in Joan.* 102. *n.* 1.) Quædam denegat misericors, quæ concederet iratus : quædam non denegat, sed ut congruo dentur tempore differt. Novit ipse quid nobis necesse sit. (1. *Petr.* v. 7.) *Omnem nostram sollicitudinem projiciamus in eum, quia ipsi cura est de nobis.* Eligat ipse viam quam ipse judicaverit utiliorem nobis : nos id unum appetamus, ut *faciamus ejus voluntatem corde magno, et animo volenti*, ut habetur in Scriptura. (2. *Macch.* 1. 3. (A)

esurienti panem tuum, audisti ab Isaïa : (LVIII. 7.) noli jejunium putare sufficere. Jejunium te castigat, non alterum reficit. Fructuosæ erunt angustiæ tuæ, si alteri præstiteris latitudinem. Ita jejuna, ut alio manducante prandisse te gaudeas, propter orationes, ut exaudiaris. Ibi enim ait, *adhuc loquente te dicam, Ecce adsum ; si fregeris ex animo esurienti panem.* (*Ib.* 9. *et* 10.) Quia plerumque fit à tristibus et à murmurantibus, ut careant tædio interpellantis, non ut reficiant viscera indigentis. *Hilarem autem datorem diligit Deus.* (2. *Cor.* IX. 7.) Si panem dederis tristis, et panem et meritum perdidisti. Ergo ex animo fac : ut ille qui intùs videt, loquente te, dicat, Ecce adsum. Quàm celeriter accipiuntur orationes benè operantium : et hæc justitia hominis in hac vita, jejunium, eleemosyna, oratio. Vis orationem tuam volare ad Deum ? Fac illi duas alas, jejunium, et eleemosynam.

(A) S. AUG. *Tract.* 73. *in Joan. n.* 1. *et* 4. *Vide superiùs hujusce Cap.* §. 6. *litt.* (E)

In Psal. LV. *n.* 12. Tu ora pro eis (dolosis, simulatoribus et insidiatoribus,) et noli dicere, Nunquid et talem hominem Deus correcturus est, tam malum et tam perversum ? Noli desperare, quem roges attende, non pro quo roges. Magnitudinem morbi vides, potentiam medici non vides... Sustine, ora.

N. 13. Imples tribulationibus omnia, ut in tribulationibus positi homines recurrant ad te, ne deliciis et securitate perversâ seducantur... Ad hoc enim exagitat tribulatio, ut exinaniat vas quod plenum est nequitiâ, et impleatur gratiâ.

N. 17. Nos ergo Deum amemus, Fratres, purè et castè. Non est castum cor, si Deum ad mercedem colit. Quid ergo ? Mercedem de Dei cultu non habebimus ? Habebimus planè, sed ipsum Deum quem colimus... Si non amas, parum est : si amas, si suspiras, si gratis colis eum, à quo gratis emptus es (non enim eum promerueras ut te redimeret,) si consideratis in te beneficiis ejus suspiras, et inquietum habes cor desiderio ejus ; noli extra eum aliquid ab eo quærere, ipse tibi sufficit. Quantumlibet sis avarus, sufficit tibi Deus... Illum ergo sic diligamus, ut aliud præter ipsum non diligatur : et sit in nobis quod diximus, quod cantavimus, quia et hîc vox nostra est (*v.* 10.) : *In quacunque die invocavero te, ecce scivi quoniam Deus meus es tu.* Hoc est invocare Deum, gratis invocare. Proindè de quibusdam quid dictum est ? *Dominum non invocaverunt.* (*Ps.* XV. 5.) Quasi Dominum sibi invocare videbantur ; et petebant eum de hæreditatibus, de amplianda pecunia, de prolonganda vita ista, de cæteris tem-

I. Peccatores autem et impios in peccatis perseverantes anditne aliquando Deus ? Conceditne aliquando quod postulant ?

R. Tradit illos sæpè Deus in desideria cordis eorum , et concedit iratus quod illi postulant. Quandoque autem denegat illud propitius. *Petitis* , inquit Jacobus Apostolus (IV.3.), *et non accipitis , eò quòd malè petatis : ut in concupiscentiis vestris insumatis.* Cùm ergo nobis noxia petimus, si accipimus , signum est Deum irasci nobis vehementer : et valdè timendum ne tradiderit nos in desideria cordis , ut faciamus quæ non conveniunt. Sin minùs id concedit , si negat , signum est benignitatis et paternæ providentiæ. (B)

poralibus rebus : et quid de illis Scriptura ? *Dominum non invocaverunt.*

N. 19. In te est quod voveas et reddas. De cordis arca profer laudis incensum , de cellario bonæ conscientiæ profer sacrificium fidei. Quidquid profers , accende charitate. In te sint vota quæ reddas laudis Deo.

N. 20. *et ult. in fine.* De nemine desperemus , pro omnibus quos patimur oremus , à Deo nunquam recedamus. Patrimonium nostrum ipse sit , spes nostra ipse sit. Ipse hic consolator , ibi munerator , ubique vivificator et vitæ dator.

In Psal. LXXXVII. *n.* 15. Avertit Deus ab orantibus faciem , non exaudiendo ad id quod volunt , quando sibi nesciunt expedire quod petunt. Et inops est Ecclesia, cùm esurit et sitit peregrina, undè satietur in patria.. Et ad hoc exaltantur etiam in seculo isto quædam membra ejus , ut in eis sit major humilitas. Et super ipsum corpus , id est , unitatem Sanctorum atque fidelium , cui caput est Christus , transeunt iræ Dei , non autem manent : quia non de fideli , sed de infideli dictum est (*Joan.* III. 36.) : *Ira Dei manet super eum.* Et terrores Dei conturbant infirmitatem fidelium ; quia omne quod accidere potest , etiamsi non accidat, prudenter timetur. Et aliquando terrores ipsi ita conturbant animum cogitantis circumpendentibus malis, ut sicut aqua undique circumfluere videantur, et simul circumdare metuentem. Et quia Ecclesiæ in hoc mundo peregrinanti ista non desunt , dùm modò in his , modò in illis membris ejus usquequaque contingunt : ideò dixit , *totâ die* , continuationem significans temporis, donec finiatur hoc seculum. Et sæpè amici et noti periclitantes secundùm seculum , sanctos formidine deserunt. De quibus dicit Apostolus (2. *Tim.* IV. 16.) , *Omnes me reliquerunt , non illis imputetur.* Sed ut quid hæc omnia , nisi ut oratio hujus sancti corporis manè , id est , post noctem infidelitatis in luce fidei præveniat Deum , donec veniat salus illa , in cujus nondùm re , sed jam *spe salvi facti sumus* (*Rom.* VIII. 24.) , eamque cum patientia fideliter exspectamus ? Ubi nec repellet Dominus orationem nostram , quoniam tunc nihil erit petendum , sed quidquid rectè petitum est , obtinendum : nec faciem suam avertet à nobis , quoniam videbimus eum sicuti est : nec inopes erimus , quia copia nostra ipse *Deus erit omnia in omnibus* (1. *Cor.* XV. 28.) ; nec laborabimus , quia nulla remanebit infirmitas : nec exaltati humiliabimur et conturbabimur , quia nulla ibi erit adversitas : nec iram Dei vel transeuntem sustinebimus , quia in ejus benignitate manente manebimus : nec terrores ejus nos conturbabunt , quia promissa reddita nos beabunt : nec territus longè fiet à nobis notus et amicus , ubi nullus erit qui timeatur inimicus.

(B) S. AUG. *In Epist. Joan. cap.* III. *Tract.* 6. *n.* 6. Non erat in Paulo radix illa charitatis , undè omnes boni fructus procedebant ? Quis hoc demens dixerit ? Ubi ergo invenimus petiisse Apostolum, et non accepisse? Ait ipse (2. *Cor.* XII. 7. *et seq.*), « In magnitudine revelationum ne extol- » lar , datus est mihi stimulus carnis meæ , angelus satanæ , qui me cola- » phizet : propter quod ter Dominum rogavi ut auferret eum à me ; et » dixit mihi , Sufficit tibi gratia mea , nam virtus infirmitate perficitur. » Ecce non est exauditus , ut auferretur abi llo angelus Satanæ. Sed quare ? Quia non ei proderat. Ergo exauditus est ad salutem , qui non est exauditus ad voluntatem. Noverit magnum sacramentum charitas vestra ;

quod ideó commendamus vobis, ne excidat vobis in tentationibus vestris. Sancti ad salutem per omnia exaudiuntur, semper exaudiuntur ad salutem æternam : ipsam desiderant ; quia secundùm hanc semper exaudiuntur.

N. 7. Sed discernamus exauditiones Dei. Invenimus enim quosdam non exaudilos ad voluntatem, exauditos ad salutem : et rursùs quosdam invenimus exauditos ad voluntatem, et non exauditos ad salutem. Hoc discernite, hoc tenete exemplum ejus, qui non est exauditus ad voluntatem, sed exauditus ad salutem. Audi Apostolum Paulum ; nam ipsam exauditionem ad salutem ostendit illi Deus : *Sufficit tibi*, inquit, *gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur.* (2. *Cor.* XII. 9.) Rogasti, clamasti, ter clamasti ; ipsum semel quod clamasti audivi, non averti aures meas à te ; novi quid faciam ; tu vis auferri medicamentum, quo ureris ; ego novi infirmitatem, quâ gravaris. Ergo iste ad salutem exauditus est, ad voluntatem non est exauditus. Quos invenimus exauditos ad voluntatem, non exauditos ad salutem ? Invenimus, putamus, aliquem nequam, aliquem impium exauditum à Deo ad voluntatem, non exauditum ad salutem ? Si alicujus hominis exemplum posuero, fortè dicturus es mihi ; Tu illum dicis iniquum, nam justus erat : si justus non esset, à Deo non exaudiretur. Talem propositurus sum, de cujus iniquitate et impietate nemo dubitet. Diabolus ipse petiit Job, et accepit... Ipse diabolus petiit sanctum virum tentandum, et accepit (*Job.* I. 12.) : petiit Apostolus ut auferretur ab eo stimulus carnis, et non accepit. (2. *Cor.* XII. 7.) Sed Apostolus magis exauditus est quàm diabolus : Apostolus enim exauditus est ad salutem etsi non ad voluntatem ; diabolus exauditus est ad voluntatem, sed ad damnationem. Ideò enim concessus est iste tentandus, ut eo probato esset ille cruciandus. Sed hoc, Fratres, non tantùm in veteribus libris invenimus, sed in Evangelio. Petierunt dæmones à Domino, cùm eos excluderet ab homine, ut ire permitterentur in porcos. (*Luc.* VIII. 32.) Non eis posset dicere Dominus, ut nec illùc accederent ? Non enim, si nollet, rebellaturi erant contra Regem cœli et terræ. Certi tamen mysterii grátiâ et certâ dispensatione dimisit dæmones in porcos, ut ostenderet diabolum in eis dominari, qui vitam porcorum gerunt. Dæmones ergo exauditi sunt, Apostolus non exauditus ? An potiùs quod verius est dicamus, immò Apostolus exauditus est, dæmones non sunt exauditi ? Illorum voluntas facta est, ejus sanitas perfecta est.

N. 8. Secundùm hoc intelligere debemus, quia Deus etsi voluntati nostræ non dat, saluti dat. Quid si enim hoc petieris quod tibi obest, et medicus novit quia obest tibi ? Non enim non te exaudit medicus, quando fortè tu frigidam aquam petis, et si prodest, statim dat : si non prodest, non dat. Non exaudivit, an potiùs ad sanitatem exaudivit, quia voluntati contradixit ? Sit ergo in vobis charitas, Fratres, sit in vobis : et securi estote : et quando non vobis datur quod petitis, exaudimini ; sed nescitis. Multi dati sunt in manus suas malo suo : de quibus dicit Apostolus, *Tradidit eos Deus in desideria cordis eorum.* (*Rom.* I. 24.) Petiit aliquis magnam pecuniam : accepit malo suo. Quando illam non habebat, parùm timebat : habere illam cœpit, præda factus est potentiori. Nonne malo suo exauditus est, qui voluit habere undè à latrone quæreretur, quem pauperem nemo quærebat ? Discite rogare Deum, ut medico committatis, quod ipse novit faciat. Tu morbum confitearis, ille medicamentum adhibeat. Tu tantum charitatem tene. Nam ille secare vult, urere vult : tu si clamas, et non exaudiris in sectione, in ustione et tribulatione, novit ille quò usque putre est. Tu jam vis revocet manus, et ille vulneris sinum attendit : scit quò usque perveniat. Non te exaudit ad voluntatem, sed exaudit ad sanitatem. Certi ergo estote, Fratres mei, quia quod ait Apostolus verum est (*Rom.* VIII. 26.), *Quid enim oremus sicut oportet nescimus, sed ipse Spiritus interpellat gemitibus inenarrabilibus*, quia ipse interpellat pro sanctis. Quid est, ipse Spiritus interpellat pro sanctis, nisi ipsa charitas quæ in te per Spiritum facta est ? Ideò enim dicit idem Apostolus, *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* (*Rom.* V. 5.) Charitas ipsa gemit, charitas ipsa orat : contra hanc aures claudere

non novit, qui illam dedit. Securus esto, charitas roget: et ibi sunt aures Dei. Non fit quod vis, sed fit quod expedit. Ergo *quidquid postulaverimus* inquit, *accipiemus ab eo.* (I. *Joan.* III. 22.) Jam dixi, si ad salutem intelligas, nulla quæstio est: si non ad salutem, quæstio est, et magna, quæ te calumniatorem facit Paulo Apostolo.

In Psal. XXI. *Enarr.* 2. *n.* 4. *Per diem et noctem clamavi, et non exaudies.* (*v.* 3.) Multi enim clamant in tribulatione, et non exaudiuntur: sed ad salutem, non ad insipientiam. Clamavit Paulus ut auferretur ab eo stimulus carnis; et non est exauditus, ut auferretur; et dictum est ei, *sufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur.* (2. *Cor.* XII. 9.) Ergo non est exauditus, sed non ad insipientiam, sed ad sapientiam: ut intelligat homo medicum esse Deum, et tribulationem medicamentum esse ad salutem, non pœnam ad damnationem. Sub medicamento positus ureris, secaris, clamas: non audit medicus ad voluntatem, sed audit ad sanitatem.

N. 5. *Tu autem in sancto habitas, laus Israël.* (*v.* 4.) In illis habitas, quos sanctificasti, et quos facis intelligere, quia ad utilitatem quosdam non exaudis, et ad damnationem quosdam exaudis. Ad utilitatem non est exauditus Paulus, ad damnationem exauditus est diabolus. Petiit Job ad tentandum, et concessum est. (*Job.* I. 12.) Dæmones petierunt se ire in porcos, et exauditi sunt. (*Matth.* VIII. 31.) Dæmones exaudiuntur, Apostolus non exaudîtur: sed illi exaudiuntur ad damnationem, Apostolus non exauditur ad salutem: *quia non ad insipientiam mihi. Tu autem in sancto habitas, laus Israël.* Quare non exaudis et tuos? Quare dico ista? Mementote semper dici, Deo gratias:.... omnibus dico, quia in tribulatione positus Christianus probatur, si non dereliquit Deum suum. Nam quando benè est homini, desertus est sibi Christianus. Ignis intrat in fornacem, et fornax aurificis magni sacramenti res est. Ibi est aurum, ibi est palea, ibi ignis in angusto operatur. Ignis ille non est diversus, et diversa agit; paleam in cinerem vertit, auro sordes tollit. In quibus autem habitat Deus, utique in tribulatione meliores fiunt, tanquam aurum probati. Et si forlè petierit inimicus diabolus, et concessum illi fuerit: sive aliquo dolore corporis, sive aliquo damno, sive amissione suorum, fixum cor habeat in illo qui se non subtrahit; et si quasi subtrahit aurem ploranti, sed apponit misericordiam deprecanti.

In Psal. XXVI. *Enarr.* 2. *n.* 7. Habemus enim hîc felicitates diversas generis humani, et miser quisque dicitur quando illi subtrahitur quod amat. Amant ergo homines diversas res; et quando quisque quod amat habere videtur, felix vocatur. Verè autem felix est, non si id habeat quod amat: sed si id amet quod amandum est. Multi enim miseri magis habendo quod amant, quàm carendo. Amando enim rex noxias miseri, habendo sunt miseriores. Et propitius Deus, cùm malè amamus, negat quod amamus: iratus autem dat amanti quod malè amat. Habes evidenter dicentem Apostolum, *Tradidit illos Deus in concupiscentiam cordis eorum.* (*Rom.* I. 24.) Dedit ergo quod amabant, sed damnando. Habes rursùm negantem petitum: *Propter quod ter Dominum rogavi*, inquit, *ut auferret eum à me* (stimulum videlicet carnis), *et dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur.* (2. *Cor.* XII. 8. *et* 9.) Ecce illos dedit in concupiscentiam cordis eorum, Paulo Apostolo negavit quod oravit: illis dedit ad damnationem, huic negavit ad sanitatem. Cùm autem id amamus quod vult Deus ut amemus, procul dubio daturus est nobis. Hæc est illa una, quæ debet amari, *ut habitemus in domo Domini per omnes dies vitæ nostræ.* (*Ps.* XXVI. 4.)

N. 14. *Cantabo et psallam Domino.* (*v.* 6.) Securi erimus, et securi cantabimus, et securi psallemus, cùm contemplabimur delectationem Domini, et protegemur templum ejus, in illa incorruptione, *quando absorbebitur mors in victoriam.* (1. *Cor.* V. 54.)..... Modò quid? *Exaudi Domine vocem meam* (*v.* 7.), gemamus modò, oremus modò. Gemitus non est nisi miserorum, oratio non est nisi indigentium. Transiet oratio, succedet laudatio: transiet fletus, succedet gaudium. Interim modò, quando in diebus malorum nostrorum sumus, non cesset oratio nostra ad Deum, à quo unam illam petamus; et ab ipsa petitione non desinamus, donec ad eam, illo donante ac perducente, perveniamus. *Exaudi, Domine*, ve-

cem meam, quâ clamavi ad te; miserere mei, et exaudi me. Unam illam petit, tam diù rogans, flens, gemens, non petit nisi unam. Finivit omnes cupiditates, remansit illa una quam petit.

N. 15. Audi quia hanc petit: *Tibi dixit cor meum, Quæsivi vultum tuum.* (*v.* 8.) Hoc est ergo quod paulò antè dixit, ut contempler delectationem Domini. *Tibi dixit cor meum, Quæsivi vultum tuum.* Si gaudium nostrum in isto sole esset, non cor nostrum diceret, *Quæsivi vultum tuum;* sed, oculi corporis nostri. Cor nostrum cui dicit, *Quæsivi vultum tuum*, nisi ei qui pertinet ad oculum cordis? Lucem istam quærunt oculi carnis, lucem illam quærunt oculi cordis. Sed vis illam lucem, quæ videtur oculis cordis, videre: quia ipsa lux Deus est. *Deus enim lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ.* (1. *Joan.* I. 5.)

N. 16. *Tibi dixit cor meum, Quæsivi vultum tuum, Domine vultum tuum requiram.* Unam petii à Domino, hanc requiram, vultum tuum. *Non avertas faciem tuam à me.* (*v.* 9.) Quomodo se fixit in ista una petitione. Vis impetrare? aliud noli petere. Uni suffice, quia una tibi sufficiet.

In Psal. XXXIII. *Enar.* 2. *n.* 20. *Oculi Domini super justos.* (*v.* 16.) Noli ergo timere, labora: oculi Domini super te sunt. *Et aures ejus ad preces eorum.* Quid vis ampliùs? Si murmurantem servum in domo magna non audiret pater familias, quereretur, et diceret, Quanta hic patimur, et nemo nos audit. Nunquid dicis illud de Deo, Quanta patior, et nemo me audit? Si audiret me, fortè dicis, tolleret mihi tribulationem: clamo, et tribulor. Tantùm tu tene vias ejus, et quando tribularis audit te. Sed medicus est, adhuc putre habes nescio quid. Clamas; sed adhuc secat; et non tollit manum, nisi secuerit quantum videtur. Etenim medicus crudelis est qui exaudit hominem, et parcit vulneri et putredini... Sic et Deus noster plenus est charitate: sed ideò videtur non exaudire, ut sanet et parcat in sempiternum.

Enar. in Psalm. LIX. *n.* 7. *Ut eruantur dilecti tui: salvum me fac dexterâ tuâ, et exaudi me.* (*v.* 7.) Dexterâ tuâ, Domine, salvum me fac: ita salvum me fac, ut ad dexteram stem. *Salvum me fac dexterâ tuâ:* non salutem temporalem peto, de hac fiat voluntas tua. Ad tempus quid nobis prosit, penitùs ignoramus: *Quid enim oremus sicut oportet, nescimus:* (*Rom.* VIII. 26.) sed *salvum me fac dexterâ tuâ:* ut et si in tempore isto tribulationes aliquas patiar, transactâ nocte omnium tribulationum ad dexteram inveniar inter oves, non ad sinistram inter hædos (*Matth.* XXV. 33.); *salvum me fac dexterâ tuâ, et exaudi me.* Quia jam illud peto quod dare vis: non *verbis delictorum meorum clamo per diem, ut non exaudias, et nocte, ut non exaudias, et non ad insipientiam mihi,* (*Ps.* XXI. 2. *et* 3.) sed utique ad commonitionem, addendo saporem de valle salinarum, ut in tribulatione noverim quid petam: peto autem vitam æternam; ergo exaudi me, quia dexteram tuam peto. Intelligat ergo charitas vestra, omnem fidelem habentem in corde verbum Dei cum timore, timentem judicium futurum, viventem probabiliter, ne de illo blasphemetur nomen sanctum Domini ejus, multa deprecari secundùm seculum, et non exaudiri; ad vitam autem æternam semper exaudiri. Quis enim sanitatem non petat, cùm ægrotat? Et tamen fortè adhuc ægrotare ei utile est. Potest fieri ut hinc non exaudiaris: non tamen exaudiaris ad voluntatem, ut exaudiaris ad utilitatem. At verò cùm illud petis, ut det tibi vitam æternam Deus, ut det tibi regnum cœlorum Deus, ut det tibi regnum cœlorum Deus, ut det tibi ad dexteram Filii sui stare, cùm venerit judicare terram: securus esto, accipies, si modò non accipis: non enim jam venit tempus ut accipias. Exaudiris, et nescis: quod petis agitur, et si nescis in quo agitur. In radices res est, nondùm in fructu. *Salvum me fac dexterâ tuâ, et exaudi me.*

N. 8. *Deus locutus est in sancto suo.* (*v.* 8.) Quid times ne non fiat quod Deus locutus est?.... De Deo non est quod tu timeas: quia verax est, constat; quia omnipotens est; constat; fallere te non potest, habet undè faciat. Quid ergo times ne decipiaris? Opus est ut tu te non decipias, et perseveres usque in finem, cùm daturus est quod promisit.

Enar. in Psalm. CXLIV. *n.* 19. *Oculi omnium in te sperant, et tu das escam illis in opportunitate.* (*v.* 15.) Prorsùs tanquam reficiens ægrotum in opportunitate, quando debet accipere, tunc das; et quod debet, hoc das.

Hinc sequitur, 1° agendas esse gratias Deo non minùs in adversis quàm in prosperis : multùm enim adversa prosunt ad salutem ut plurimùm.

Itaque aliquando desideratur ab illo, et non dat : novit horam dandi, qui curat. Quare ista dico, Fratres? Ne quis quando fortè non fuerit exauditus aliquid justùm petens à Deo : nam quando injustum aliquid petit, in pœnam suam exauditur : sed aliquid non injustum petens, si fortè non fuerit exauditus, non minuatur animo, non deficiat, exspectent oculi ejus ad escam, quam ille dat in opportunitate. Quando non dat, ideò non dat ne obsit quod dat. Neque enim aliquid injustum petebat Apostolus, quando rogabat ut auferretur ab eo stimulus carnis, angelus Satanæ à quo colaphizabatur : et tamen rogavit, et non accepit ; quia tempus adhuc erat exercendæ infirmitatis, non escæ opportunitatis. *Sufficit*, inquit, *tibi gratia mea ; nam virtus in infirmitate perficitur.* (2. *Cor.* XII. 9.) Petit Job tentandum diabolus, et accepit. (*Job.* I. 11.) Attendite, Fratres mei, magnum mysterium, discendum, repetendum, tenendum animo, nunquam obliviscendum, propter abundantiam tentationum in isto seculo. Quid dicam ? Reverà comparandus Apostolus diabolo ? Apostolus rogat, et non accipit ; diabolus petit, et accipit. Sed non accepit Apostolus propter perfectionem suam, accepit diabolus ad damnationem suam. Denique ipse Job accepit sanitatem in opportunitate. Dilatus tamen, ut probaretur, et diù sedit in vulnere, et multa dixit ; et rogabat Deum ut auferrentur ab eo ista, et Deus non auferebat. Citiùs diabolum exaudivit ad eum tentandum, quàm ipsum Job ad sanandum. Discite ergo non murmurare adversùs Deum, et quando non exaudimini, ne deficiat in vobis quod suprà scriptum est, *Per singulos dies benedicam te.* (*v.* 2.) Ipse Filius, ipse unicus, pati utique venerat, solvere quod non debebat, mori in manibus peccatorum, sanguine suo delere chirographum mortis nostræ ; ad hoc venerat ; et tamen ut tibi ostenderet exemplum patientiæ, *transfiguravit corpus humilitatis nostræ conforme corpori gloriæ suæ.* (*Philipp.* III. 21.) *Pater*, inquit, *si fieri potest, transeat calix iste à me.* (*Matth.* XXVI. 39.) Et ut impleret, quamvis non acciperet quod petere videbatur, *Per singulos dies benedicam te : Verùm non quod ego volo*, ait, *sed quod tu vis, Pater. Oculi omnium in te sperant, et tu das escam illis in opportunitate.* (*v.* 15.)

N. 20. *Aperis tu manum tuam, et imples omne animal benedictione.* (*v.* 16.) Et si non das aliquando, das tamen in opportunitate : differs, non aufers, et hoc in opportunitate.

N. 21. *Justus Dominus in omnibus viis suis.* (*v.* 17.) Et quando cædit, et quando curat, justus est ; et apud eum iniquitas non est. Denique omnes sancti in tribulationibus constituti, priùs justitiam ejus laudaverunt, et sic beneficia petiverunt. Priùs dixerunt, Justum est quod facis. Sic rogavit Daniel, sic alii sancti : Justa sunt judicia tua, benè passi sumus, rectè passi sumus. (*Dan.* III. 27. *et* IX. 5. *etc.*) Non dederunt Deo injustitiam, non ei dederunt iniquitatem et insipientiam. Laudaverunt primò flagellantem, et sic senserunt cibantem. *Justus Dominus in omnibus viis suis.* Nemo putet illum injustum, quando mali aliquid forlè patitur : sed ipsius justitiam laudet, et suam injustitiam accuset. *Justus Dominus in omnibus viis suis, et sanctus in omnibus operibus suis.*

In Psal. CXLIV. *n.* 4. *et* 22. *Vide suprà* §. 5. *hujusce Cap. litt.* (A)

Tract. 73. *in Joan. n.* 1. *et* 4. *Vide suprà hujusce Cap.* §. 6. *litt.* (E)

Epist. 130. *aliàs* 121. *ad Probam, cap.* 14. *n.* 25. *et* 26. *Vide suprà hujusce Cap.* §. 2. *litt.* (B)

Tract. 6. *in Epist.* 1. *Joan. n.* 8. *Vide suprà hocce.* §. *litt.* (B)

S. LEO *Serm.* 54. *de Pass. Dom.* 5. *cap.* 2. Quia nos *quid oremus, sicut oportet, nescimus ;* (*Rom.* VIII. 26.) et utile nobis est, ne fiat plerumque quod volumus, Deus justus et bonus, quando ea quæ nocitura sunt, petuntur ; negando miseretur.

D. PRIMAS. Episc. *comment. In Epist. ad Corinth.* 2. *pag.* 207. *Propter quod ter Dominum rogavi, ut discederet à me.* (2. *Cor.* XII. 8.) Intelligimus etiam sanctos contraria aliqua postulasse : simul et discimus, quòd importuna petitio vel responsum mereatur, si non meretur effectum. Nam quando quod non expedit, non dat Deus tunc magis exaudit.

2° Id à Deo enixè petendum est, ut deneget nobis quidquid noverit nobis esse impedimento ad salutem, quidquid præ cupiditate petierimus; nec concedat nisi quod utile nobis, et necessarium esse judicaverit. (C)

§. 9. Quo corporis habitu orandum.

I. Quo corporis habitu orandum?

R. Hic interest inter orationem publicam et secretam.

Si publica oratio sit, nihil melius quàm tenere corporis habitum, quem Clerus habet; adeò ut stetur stante Clero, flectantur genua Clero in genua provoluto, consideatur ubi sedet.

Si privatim fiat oratio, nullà lege tenemur certum aliquem corporis habitum præ alio inter orandum servare. Rectè oratio fit, quocunque corporis situ fiat, ubi mens tendit et anhelat ad Deum enixè. (A)

(C) S. AUGUST. *ubi suprà, et in Psal.* LIII. *n.* 5. *et* 10. *Vide suprà* §. 6. *hujusce Cap. litt.* (C)

In Psal. XXXIII. *Enarr.* 2. *n.* 3. *Benedicam Dominum.* (*v.* 2.) Quando *benedicam Dominum?* Quando tibi benefacit? Quando abundant secularia? Quando multum abundat frumenti, olei, vini, auri, argenti, mancipiorum, pecorum, salusque ista mortalis invulnerata et incorrupta persistit, ea quæ nascuntur crescunt omnia, nihil immaturà morte subtrahitur, felicitas tota abundat in domo, circumfluunt omnia, tunc benedices Dominum? Non; sed in omni tempore. Ergo et tunc, et quando ista secundùm tempus et secundùm flagella Domini Dei nostri turbantur, auferuntur, minùs nascuntur, jam nata dilabuntur. Fiunt enim hæc, et indè sequitur penuria, egestas, labor, dolor et tentatio. Sed tu qui cantasti, *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo*, et quando ista dat, benedic; et quando ista tollit, benedic. Quia ille dat, ille tollit: sed seipsum à benedicente se non tollit.

(A) S. AUG. *lib.* 2. *ad Simplician. quæst.* 4. Quod autem quæris, *Intravit Rex David, et sedit ante Dominum* (2. *Reg.* VII. 18.), quid aliud intelligendum est, nisi quia sedit in conspectu Domini; sive ubi erat arca testamenti, per quam sacratior et commendatior quædam præsentia Domini accipi potest; sive quia oraturus sedit, quod non fit rectè nisi in conspectu Dei, hoc est in intimis cordis? Potest enim et sic accipi quod dictum est, *ante Dominum*; ubi nullus esset hominum qui audiret orantem. Sive ergo propter arcam testamenti, sive propter secretum locum semotum ab arbitris, sive propter intimum cordis ubi erat orantis affectus, convenienter dictum est, *sedit ante Dominum.* Nisi forlè quod sedens oravit, hoc movet: cùm et sanctus Elias hoc fecerit, quando pluviam orando impetravit. (2. *Reg.* XVIII. 42.) Quibus admonemur exemplis, non esse præscriptum quomodo corpus constituatur ad orandum, dùm animus Deo præsens peragat intentionem suam. Nam et stantes oramus, sicut scriptum est: *Publicanus autem de longinquo stabat* (*Luc.* XVIII. 13.); et fixis genibus, sicut in Actibus Apostolorum legimus (*Act.* VII. 39. *et* XX. 36.): et sedentes, sicut ecce David et Elias. Nisi autem etiam jacentes oraremus, non scriptum esset in Psalmis, *Lavabo per singulas noctes lectum meum, in lacrymis meis stratum meum rigabo.* (*Ps.* VI. 7.) Cùm enim quisque orationem quærit, collocat membra, sicut ei occurrerit accommodata pro tempore positio corporis ad movendum animum. Cùm autem non quæritur, sed infertur appetitus orandi, hoc est, cùm aliquid repentè venit in mentem, quo supplicandi moveatur affectus gemitibus inenarrabilibus, quocunque modo invenerit hominem, non est utique differenda oratio, ut quæramus quò secedamus, aut ubi stemus, aut ubi prosternamur. Gignit enim sibi mentis intentio solitudinem, et sæpè etiam obliviscitur vel ad quam cœli partem, vel in qua positione corporis membra illud tempus invenerit.

Expedit tamen orando, 1. genua flectere quotidiè exemplo Apostoli. (B)

2. Tempore Paschali et Dominicis diebus stando orare decet ex mente Ecclesiæ, etiam privatim; idque in memoriam Dominicæ Resurrectionis. (C)

(B) EPHES. III. 14. Hujus rei gratiâ flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, 15. ex quo omnis paternitas in cœlis et in terra nominatur, 16. ut det vobis secundùm divitias gloriæ suæ, virtute corroborari per Spiritum ejus in interiorem hominem.

3. REG. VIII. 54. Factum est autem, cùm complesset Salomon orans Dominum omnem orationem et deprecationem hanc, surrexit de conspectu altaris Domini: utrumque enim genu in terram fixerat, et manus expanderat in cœlum.

DANIEL. VI. 10. *Vide infrà hocce* §. *litt.* (H)

1. ESDRÆ. X. 1. Sic ergo orante Esdra, et implorante eo, et flente, et jacente ante templum Dei....

(C) S. AUG. *Epist.* 55. *aliàs* 119. *ad inquisit. Januar. Lib.* 2. *cap.* 15. *n.* 28. Dies quinquaginta.... qui celebrantur post Domini resurrectionem, jam in figura non laboris, sed quietis et lætitiæ. Propter hoc et jejunia relaxantur, et stantes oramus, quod est signum resurrectionis.

Cap. 17. *n.* 32. Ut autem stantes in illis diebus et omnibus Dominicis oremus, utrum ubique servetur ignoro.

S. BASIL. *Lib. de Spirit. sanct. Cap.* 27. In primaSabbati erecti perficimus deprecationes, sed rationem non omnes novimus. Non solùm enim quòd veluti simul cùm Christi resuscitati, quæ sursùm sunt quærere debeamus, in die resurrectionis datæ nobis gratiæ stando precantes nosmetipsos commonefacimus; sed quòd is dies videatur aliquo modo imago venturi seculi.... Necessarium igitur in hoc die Ecclesia suos alumnos docet, stantes absolvere preces suas, ut assiduâ commonitione vitæ illius nunquam desituræ, non negligamus ad eam demigrationem parare viaticum. Quin et totum tempus usque ad Pentecosten, admonitio est resurrectionis quam in illo seculo exspectamus. Nam unus ille, et primus dies septies multiplicatus, septem sacræ Pentecostes hebdomadas absolvit. A primo enim incipiens in principium desinit, per similes qui in medio intercedunt dies quinquagies evolutus. Undè et æternitatem similitudine refert, dùm velut in motu circulari, ab iisdem orsus signis in eadem desinit. In quo corporis erecto habitu precari potiùs nos Ecclesiæ ritus docuerunt, nimirùm per evidentem commotionem quasi transferentes mentem nostram à præsentibus ad futura. Insuper et quoties genua flectimus, et rursùs erigimur, ipso facto ostendimus quòd ob peccatum in terram delapsi sumus, et per humanitatem ejus qui creavit nos, in cœlum revocati sumus.

Lib. 2. CONSTIT. *quæ trib.* APOST. *cap.* 57. Deindè cuncti pariter consurgentes et in Orientem spectantes, egressis catechumenis et pœnitentibus, precentur Deum, *qui ascendit super cœlum cœli, idque ad Orientem....* (*Ps.* CXVII. 34.) Posteà verò fiat sacrificium, cuncto populo stante, et silentio precante.

CONCIL. NICÆN. Oecum. I. *can.* 20. Quoniam sunt in die Dominica quidam ad orationem genua flectentes, et in diebus Pentecostes; propterèa itaque statutum est à sancta Synodo, quoniam consona et conveniens per omnes Ecclesias custodienda consuetudo est, ut stantes ad orationem vota Domino reddamus.

CONCIL. QUINISEXT. IN TRULLO, *can.* 90. Dominicis genu non flectere, à divinis nostris patribus, Christi resurrectionem honorantibus, canonicè accepimus. Ne ergo hujus observationis evidentiam ignoremus, fidelibus manifestum facimus, quòd post vespertinum Sacerdotum ad altare sabbato ingressum, ex consuetudine quæ servatur, nemo genu flectat, usque ad sequentem vesperam in die Dominico: in qua post ingressum in Completorio, genua rursùs flectentes, Domino preces sic offerimus. Salvatoris enim nostri resurrectionis præcursorem noctem, quæ fuit post sabbatum, accipientes, hymnos ab ea spiritaliter incipi-

3. Aliquando humi prosternere se Christi exemplo maximè juvat ad instantiam orationis. (D)

4. Quin et sedendo orare licet exemplo Eliæ. (E)

5. Manus et oculos ad cœlum levare expedit exemplo Moysi, Davidis, Christi ipsius, et Apostoli verba sumendo ad litteram. (F)

6. Non abs re fuerit quandoque faciem ad Orientem inter orandum convertere; quod prioribus seculis ex Apostolica traditione religiosè servabatur. (G)

7. Sanctum est et maximè laudabile orare facie versâ ad proximiorem Ecclesiam, in qua Christus in venerabili Sacramento asservatur: quemadmodum olim Judæi ubicunque orarent, vertebant se ad Templum Hierosolymitanum. (H)

Sua est singulis hisce corporis habitibus utilitas, modò mens reipsâ oret; et exteriori illo corporis motu excitentur in animo affectiones, quibus ferri ad Deum debemus, ut sit Deo accepta oratio. (I)

mus, festum ex tenebris in lucem finientes; ut in perfecto et integro die ac nocte nos resurrectionem celebremus.

(D) MATTH. XXVI. 39. Et progressus pusillùm procidit in faciem suam, orans.

(E) 3. REG. XVIII. 42. Elias autem ascendit in verticem Carmeli, et pronus in terram posuit faciem suam inter genua sua.

(F) EXOD. XVII. 11. Cumque levaret Moyses manus, vincebat Israël.

PSAL. CXX. 1. Levavi oculos meos in montes, undè veniet auxilium mihi.

CXL. 2. Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

JOAN. XVII. 1. (Jesus) sublevatis oculis in cœlum, dixit: Pater venit hora, clarifica Filium tuum.

1. TIMOTH. II. 8. Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira, et disceptatione.

(G) TERTUL. *Apolog. cap.* 16. Alii planè humaniùs et verisimiliùs solem credunt Deum nostrum. (Christianorum scilicet).... Indè suspicio, quòd innotuerit nos ad Orientis regionem precari.

S. BASIL. *Lib. de Spirit. sanct. cap.* 27. Ut ad Orientem versi precemur, quæ nos docuit Scriptura. *Et cùm ex Traditione id factum fuisse multis probavit, subjungit:* Hanc ob causam omnes spectamus ad Orientem cùm precamur. Pauci tamen novimus, quòd id facientes antequam requirimus patriam, videlicet Paradisum, quem consuevit Deus in Eden ad Orientem.

S. JOAN. DAMASC. *Orthod. fidei Lib.* 4. *cap.* 13. *de adoratione ad Orientem:* Non simpliciter et fortuitò ad Orientem adoramus, sed.... quia Deus est lux intelligibilis, et sol justitiæ, et Oriens in Scripturis nominatur Christus: dedicandus illi Oriens est ad orationem.... Dicit autem divinus David: *Regna terræ cantate Deo, psallite Domino, qui ascendit supra cœlum cœli ad Orientem.* (*Ps.* LXVII. 33. *et* 34.) Et quia dicit Scriptura, Plantavit Deus paradisum in Eden ad Orientem, ubi hominem quem plasmavit, posuit: quem transgredientem, exilio mulctavit, et è regione paradisi ipsum habitare fecit, ab Occidente videlicet. Antiquam igitur patriam requirentes, et ad ipsam suspirantes, Deum adoramus.... Verum etiam et Christus crucifixus ad Occidentem respiciebat, et sic adoramus ad ipsum suspirantes. Et assumptus ad Orientem ferebatur, et sic ipsum Apostoli adoraverunt. Et sic veniet, quemadmodum intuebantur ipsum euntem in cœlum.... Ipsum igitur exspectantes, ad Orientem adoramus. Non scripta autem est hæc Apostolorum traditio: nam multa sine scripto nobis tradita sunt.

(H) DANIEL. VI. 10. (*Daniel*) fenestris apertis in cœnaculo suo contra Jerusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, et adorabat, confitebaturque coram Deo suo.

(I) S. AUG. *Lib. de cura pro mort. gerenda, cap.* 5. *n.* 7. Nam et orantes

I. Quid causæ fuit cur prioribus seculis Christiani versâ ad Orientem facie orarent ?

R. Ut hoc exteriori signo testarentur esse se in terris hospites, peregrinos et exules ; et anhelare se ad Christum, qui vocatur Oriens in Scripturis, et ad Orientem versus in cœlum ascendit, ut pia traditio fert. (K)

I. Nunquid superstitionis est in illis observationibus ?

R. Nihil prorsùs : ubi enim legitima et pia ratio subest, nulla superstitio est. Cavendum tamen ne tantâ religione serventur illi corporis habitus, ut negligatur quod præcipuum est in oratione, nimirùm fervor orationis et instantia : alio qui Judæorum instar, non ut Christianos decet, oratio fieret.

I. Quid facto opus ut id caveatur ?

R. Hoc sedulà mente recolendum quod ait Christus, *In Spiritu et veritate adorare oportet.* (*Joan.* IV. 24.) Corde maximè et mente orandum est. Tunc juvant illi exteriores corporis situs, cùm signum sunt interioris affectùs mentis, vel cùm ad excitandas pias affectiones movent. (L) Alioqui fictè et simulatè totum hoc negotium agitur, et oratione Deus irritatur magis quàm placatur. (M) Quantò magis Divinam iracundiam provocant, qui habitu parùm decenti, parùm ad modestiam composito, profanis et turpibus signis et nutibus proximorum oculos offendunt ? Næ illi ipso suo corporis habitu significant se ad Ecclesiam non tam orationis quàm irrisionis et ludibrii causâ convenire. *Intelligite hoc qui obliviscimini Deum.* (*Ps.* XLIX. 22. ((N)

de membris sui corporis faciunt quod supplicantibus congruit, cùm genua figunt, cùm extendunt manus, vel etiam prosternuntur solo, et si quid aliud visibiliter faciunt ; quamvis eorum invisibilis voluntas et cordis intentio Deo nota sit, nec ille indigeat his indiciis, ut humanus ei pandatur animus : sed hinc magis seipsum excitat homo ad orandum gemendumque humiliùs atque ferventiùs. Et nescio quomodo, cùm hi motus corporis fieri nisi motu animi præcedente non possint, eisdem rursùs exteriùs visibiliter factis, ille interior invisibilis qui eos fecit augetur : ac per hoc cordis affectus, qui ut fierent ista præcessit, quia facta sunt crescit. Verumtamen si eo modo quisque teneatur, vel etiam ligetur, ut hæc de suis membris facere nequeat, non idcò non orat interior homo ante oculos Dei in secretissimo cubili, ubi compungitur, sternitur.

(K) S. JOAN. DAMASC. *Orthod. fidei Lib.* 4. *cap.* 13. *Vide suprà hocce* §. *litt.* (G)

S. AUG. *Lib.* 2. *de Serm. Dom. in monte, cap.* 5. *n.* 18. Cujus rei significandæ gratiâ, cùm ad orationem stamus, ad Orientem convertimur, undè cœlum surgit : non tanquam ibi habitet et Deus, quasi cæteras mundi partes deseruerit, qui ubique præsens est, non locorum spatiis, sed majestatis potentiâ : sed ut admoneatur animus ad naturam excellentiorem se convertere, id est, ad Deum, cùm ipsum corpus ejus quod est terrenum, ad corpus excellentius, id est, ad corpus cœleste convertitur.

(L) S. AUGUST. *ubi suprà, maximè verò Lib.* 2. *ad Simplician. quæst.* 4. *suprà hocce* §. *litt.* (A) *et lib. de Cura pro mort. gerenda, cap.* 5. *n.* 7. *ibid. litt.* (I)

(M) ISAI. I. 15. Cùm extenderitis magnus vestras, avertam oculos meos à vobis : et cùm multiplicaveritis orationem, non exaudiam : manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.

(N) AMOS. VI. 1. Væ qui opulenti estis in Sion.... optimates capita populorum, ingredientes pompaticè domum Israël (id est, Templum.)

§. 10. Quo tempore, quibus diebus et horis præcipuè orandum.

I. Tenemurne certum aliquod tempus orationi impendere?

R. Vel sumitur oratio latiùs pro interiori mentis affectu, quo fit ut amemus, desideremus, sitiamus Deum, omnia referamus ad eum, ipsi uni vivamus.

Vel sumitur strictiùs pro actuali elatione mentis ad Deum, quæ fit, ut diximus (§. 1. *hujusce Cap.*), adoratione, laude, gratiarum actione, petitione, vel oblatione.

Si priori modo sumatur, nullum vitæ tempus, nullum instans debet esse ab oratione vacuum, nunquam enim vacare licet ab amore Dei. Atque hoc sensu impleri et potest et debet, ut diximus (*Ibid.* §. 2.), præceptum orationis continuæ.

Cùm autem nec per necessarias vitæ occupationes, nec per infirmitatem nobis liceat vacare semper orationi posteriori modo sumptæ, necessarium est huic saltem aliquod tempus quotidiè impendere, idque multiplici de causa.

1. Ut excitemur ad amandum Deum jugiter, et ad novos in dies progressus in Dei dilectione faciendos.

2. Ne torpeat sensim et exstinguatur in nobis desiderium æternæ beatitudinis.

3. Ut renovemur spiritu mentis nostræ, et foveatur ignis Divinus, quo debet ardere continuò mens nostra, ne fortè sopitus ignis et cineribus oppressus exstinguatur tandem, ut fit, nisi suscitetur identidem.

4. Ut anima, quæ terrenis adhuc desideriis implicatur, ex intervallo saltem ad Divina respiret. (*Ex Mand. præfix. Brev. Paris.*)

5. Ne seducat nos et obscuret fascinatio nugacitatis: ne transvertat sensum nostrum inconstantia concupiscentiæ: ne infinitis propemodùm tentationibus undique appetiti pereamus.

6. Ut quas per fragilitatem humanam admittimus quotidiè culpas, eas et revocemus in memoriam, et expiemus oratione, quâ fit ut Divinàm misericordiam impetremus. (A)

I. Quod maximè tempus dandum orationi?

R. Orandum præcipuè illis diebus, qui ex institutione Dei vel Ecclesiæ destinantur specialiùs orationi: quales sunt Dominici dies et festivi.

Præterea multæ sunt occasiones quibus aliis etiam diebus orandum specialiùs.

1. Cum adest ægritudo, afflictio, tentatio, persecutio, periculum animæ vel corpori: uno verbo, instante qualibet necessitate. (B)

(A) S. AUGUST. *Epist. ad Probam, quæ est* 130. *aliàs* 121. *Vide suprà* §. 2. *hujusce Cap. litt.* (B)

In Psal. XXXVII. *n.* 24. *Vide suprà* §. 1. *Cap.* 5. *Sect.* 1. *hujusce Partis, litt.* (A)

(B) PSAL. XLIX. 15. Et invoca me in die tribulationis: eruam te, et honorificabis me.

2. Tempore publicæ calamitatis et afflictionis et angustiæ. (C)

3. Cùm suscipitur vel finitur quæcunque res alicujus momenti ; idque exemplo Christi. (D)

4. Post acceptum à Deo singulare aliquod beneficium. (E)

5. Tandem orandum instantiùs pro proximo quoties ob instantem necessitatem quamlibet specialioribus fidelium orationibus indiget.

Habes in Psalmis varias et multiplices et luculentissimas illas quidem orandi formulas, quas in supradictis occasio-

JACOB. V. 13. Tristatur aliquis vestrûm ? Oret. Æquo animo est ? Psallat. 14. Infirmatur quis in vobis ? Inducat Presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum.... 15. Et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus.

TOB. III. 1. Tunc (*postquam percussit eum Dominus cæcitate*) Tobias ingemuit, et cœpit orare cum lacrymis, 2. dicens : Justus es Domine, etc.

(C) JUDITH. IV. 8. *Vide suprà hujusce Cap.* §. 4. *litt.* (D) *ut et* 1. MACHAB. III. 44. *hujusce Cap.* §. 7. *litt.* (Z)

OSEE. VI. 1. In tribulatione sua manè consurgent ad me : Venite, et revertamur ad Dominum, 2. quia ipse cepit, et sanabit nos : percutiet, et curabit nos.

(D) LUC. VI. 12. *Vide suprà* §. 2. *hujusce Cap. litt.* (G)

XXII. 17. Et accepto calice gratias egit, et dixit : Accipite et dividite inter vos.

JUDITH. XIII. 6. *et* 7. *Vide supra hujusce Cap.* §. 4. *litt.* (D)

1. MACHAB. III. 44. *Vide suprà hujusce Cap.* §. 7. *litt.* (Z)

IV. 30. Et viderunt exercitum fortem, et oravit, et dixit : Benedictus es Salvator Israël, qui contrivisti impetum potentis in manu servi tui David, et tradidisti castra alienigenarum in manu Jonathæ filii Saûl, et armigeri ejus. 31. Conclude exercitum istum in manu populi tui Israel, et confundantur in exercitu suo et equitibus.... 34. Et commiserunt prælium.

(E) EXOD. XV. 1. (*Post transmissum populum per mare rubrum, et submersum Pharaonem et exercitum ejus,*) Tunc cecinit Moyses et filii Israël carmen hoc Domino, et dixerunt : Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est, equum et ascensorem ejus dejecit in mare, etc.

JUDIC. V. 1. (*Occiso Sisarâ, et exercitu illius deleto,*) Cecinerunt Debbora et Barac filius Abinoëm in illo die, dicentes : 2. Qui sponte obtulistis de Israël animas vestras ad periculum, benedicite Domino, etc.

1. REG. I. 27. Pro puero isto (*Samuele ego Anna*) oravi, et dedit mihi Dominus petitionem meam, quam postulavi eum. 28.... Et oravit Anna, et ait ;

II. 1. Exsultavit cor meum in Domino, et exaltatum est cornu meum in Deo meo, etc.

ISAI. XXXVIII. 9. Scriptura Ezechiæ, regis Juda, cùm ægrotasset et convalnisset de infirmitate sua. 10. Ego dixi : In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi, etc.

JONÆ II. 2. Et oravit Jonas ad Dominum Deum suum de ventre piscis : 3. et dixit : Clamavi de tribulatione mea ad Dominum, et exaudivit me.

LUC. I. 42. Exclamavit voce magnâ Elisabeth, et dixit : Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui.... 45. Et beata quæ credidisti, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi à Domino. 46. Et ait Maria : Magnificat anima mea Dominum, etc.

Ibid. 64. Apertum est autem illicò os ejus (*Zachariæ*), et lingua ejus, et loquebatur benedicens Deum.... 67.... Et prophetavit, dicens : 68. Benedictus Dominus Deus Israel : quia visitavit, et fecit redemptionem plebis suæ, etc.

II. 28. Et ipse (*Simeon*) accepit eum (*Jesum*) in ulnas suas, et benedixit Deum, et dixit : 29. Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace, etc.

nibus adhibere licet. (*Vide Psalmos recitandos in afflictione, angustia, gratiarum actione, etc. Indicarem eos omnes, ni multis in Psalteriis à viris piis et eruditis Gallicè translatis dudum confecta res esset; eos itaque pius Lector adire potest.*)

I. Nunquid et quotidiè certis quibusdam horis orationi vacandum?

R. Vacandum certè: et quidem eâ ratione adimpletur aliquatenùs, ex S. Augustino, quod præceptum est, ut sine intermissione oremus. Id, inquam, sanctissimè fit, cùm nullo die orandi tempora intermittuntur. (F)

I. Quibus horis orationi vacandum quotidiè?

R. Vacandum manè, vacandum et vesperè. Prætereà fieri nihil utilius potest quàm si qualibet die oretur identidem per repetita frequentiùs intervalla. Septies in Dei laudem dicebat Domino David: prætereà mediâ nocte surgebat assiduè ad confitendum Domino, nec propterea Regiis occupationibus deerat. (G)

Hujus exemplo statas singulis diebus et noctibus et discretas ab invicem horas indixit Ecclesia ad publicam orationem. Primum olim nocturnum reddebat circa noctis initium: ad secundum nocturnum surgebat mediâ nocte: desinente nocte tertium nocturnum persolvebat: paulò ante solis ortum canebat matutinas laudes: horâ tertiâ post solis ortum ad tertiam, ad sextam meridie, ad nonam horâ post meridiem tertiâ, ad vesperas sole cadente conveniebat. Sic septies in die et semel mediâ nocte Davidis exemplo dicebantur Domino laudes. (*Ps.* CXVIII. 62. *et* 164.) Succedente tempore, tribus nocturnis in unum officium junctis, additum est manè ad solis ortum officium Primæ, et post solis occasum officium Completorii: sicque retinetur etiamnum mos vetus, repetitis septies in die vicibus et semel in nocte conveniendi ad publicam orationem. (H)

(F) LUC. XVIII. 1. Oportet semper orare et non deficere.

S. AUGUST. *de Hæresib. ad Quodvultdeum*, *Hæres.* 57. *cap.* 57. Postremam ponit Epiphanius Massilianorum hæresim: quod nomen ex lingua Syra est. Græcè autem dicuntur *eukitai*, ab orando sic appellati: Tantùm enim orant, ut eis qui hoc de illis audiunt incredibile videatur. Nam cùm Dominus dixerit, *Oportet semper orare, et non deficere* (*Luc.* XVIII. 1.); et Apostolus, *Sine intermissione orate* (1. *Thessal.* v. 17.): quod sanissimè sic accipitur, ut nullo die intermittantur certa tempora orandi: isti ita nimis hoc faciunt, ut hinc judicarentur inter hæreticos nominandi.

(G) PSAL. CXVIII. 62. Mediâ nocte surgebam ad confitendum tibi.

Ibid. 164. Septies in die laudem dixi tibi, super judicia justitiæ tuæ.

(H) S. CLEMENS, *sive* AUCTOR *Constitution. Apost. lib.* 8. *cap.* 34. Precationes facite manè, tertiâ horâ, ac sextâ, et nonâ, et vesperè, atque in gallicinio: manè gratias agentes quòd Dominus adductâ nocte, et inducto in die illuminavit nos: tertiâ horâ, quoniam in ea Dominus sententiam damnationis excepit à Pilato: sextâ, quòd in ea crucifixus est: nonâ, quia cuncta crucifixo Domino commota sunt, dùm horrent impiorum Judæorum temeritatem, nec ferre possunt contumeliam Deo illatam: vesperè gratias agentes, quòd nobis noctem dederit laborum diurnorum requiem: in gallorum cantu, eò quòd illa hora nuntiet adventum diei, ad facienda opera lucis.

S. HIERON. *Epist.* 54. *aliàs* 7. *ad Lætam.* Præponatur ei probæ fidei, et

morum ac pudicitiæ virgo veterana, quæ illam doceat, et assuescat exemplo ad orationes et psalmos nocte surgere; manè hymnos canere; tertiâ, sextâ, nonâ horâ stare in acie quasi bellatricem Christi: accensâque lucernaculâ, reddere sacrificium vespertinum.

Epist. 18. *aliàs* 22. *ad Eustochium*, *aliquantò ante finem.* Post hæc quanquam Apostolus orare nos semper jubeat, et sanctis etiam ipse sit somnus oratio, tamen divisas orandi horas debemus habere: ut si fortè aliquo fuerimus opere detenti, ipsum nos ad officium tempus admoneat. Horam tertiam, sextam, nonam, diluculum quoque et vesperam nemo est qui nesciat. Nec cibi sumantur nisi oratione præmissâ: nec recedatur à mensa, nisi referatur Creatori gratia. Noctibus bis terque surgendum, revolvenda quæ de Scripturis memoriter retinemus. Egredientes de hospitio, armet oratio; regredientibus de platea, oratio occurrat antequam sessio: nec priùs corpusculum requiescat, quàm anima pascatur. Ad omnem actum, ad omnem incessum manus pingat Domini crucem.

S. Basil. *Regul. fusiùs disputat. cap.* 37. Illæ statis temporibus præscriptæ orationes, negligendæ non sunt, quas observari in conventibus solemne est et quotidianum. Siquidem eâ re à nobis necessariò hujusmodi tempora delecta sunt, quòd in eorum singulis peculiaris quædam Dei in nos beneficiorum est commemoratio. Ac matutinum quidem, ut primi animi et mentis nostræ motus consecrentur Deo. Neque ullius rei curæ antè aditum ad nos demus, quàm nos in cogitatione de Deo oblectaverimus: sicut scriptum est: *Memor fui Dei, et delectatus sum.* (*Ps.* LXXVII. 4.) Neque corpus priùs ad functionem alicujus moveamus, quàm illud fecerimus quod dictum est: *Orabo ad te, Domine, manè exaudies vocem meam. Manè adstabo tibi.* (*Ps.* V. 4. *et* 5.) Tertiâ verò horâ, ut in ea ad orationem surgatur, fratresque omnes in unum congregentur, licèt diversis in locis, alii in aliis operibus sint occupati: idque eâ re ut admoniti doni Spiritûs, quod circiter hanc ipsam horam Apostolis datum fuit, uno eodemque animo cuncti illum venerentur, ab eoque petant, ut et ipsi digni sint, qui sanctificationem suscipiant: simulque ut salutaris sibi doctrinæ, et recti itineris dux esse et auctor velit, illum imitantes qui dixit (*Ps.* L. 12. *et seq.*) *Cor mundum crea in me Deus, et Spiritum rectum innova in visceribus meis. Ne projicias me à facie tua, et Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi lætitiam salutaris tui, et Spiritu principali confirma me*: et alio in loco (*Ps.* CXLII. 10.), *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam*; atque ita denuò ad intermissa opera redeatur. Quòd si sors aliquos vel propter operum, vel propter locorum naturam eo tempore abesse longiùs contigerit, quàm ut unà cum aliis præstò esse possint, ii ubicunque fuerint, ea necessariò ibi exsequi debent, quæ communiter statuta sunt, nihil hæsitante omninò. *Quia ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo*, inquit Dominus, *ibi in medio eorum sum.* (*Matth.* XVII. 20.) Porrò sextâ horâ, Sanctorum exemplo, necessariam esse orationem judicavimus, apud quos est *vesperè et manè et meridiè narrabo et annuntiabo et exaudiet vocem meam.* (*Ps.* LIV. 18.) In qua quidem, ut liberemur ab incursu et dæmonio meridiano, nonagesimus etiam Psalmus recitetur. De nona verò, quòd ea ad orationem nobis necessaria sit, id Apostoli ipsi declaraverunt in Actis, in quibus est, quòd *Petrus et Joannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam.* (*Act.* III. 1.) Completo verò jam die, pro iis omnibus quæ in ea data nobis fuerint, feliciterve nobis evenerint, gratiarum actio succedat: eorumque, quæ vel per consensum aut secùs contra animi sententiam prætermissa sint, confessio: ac sicubi latens delictum aliquod admissum fuerit verbis, operibusve, aut etiam corde, pro his omnibus oratione adhibitâ veniam nobis à Deo comprecabimur. Siquidem ad similia peccata iterum evitanda, valdè utilis est præteritorum consideratio. Idcircò David dicit, *Quæ dicitis in cordibus vestris, et in cubilibus vestris compungimini.* (*Ps.* IV. 5.) Tum autem primis se jam noctis intendentibus tenebris, sequitur petitio, ut quies, quam sumus capturi, inoffensa et ab omni perturbatione ac vitio libera sit: quâ horâ etiam necessariò nonagesimus recitari Psalmus debet. De tempore autem dimidiæ noctis, quòd id ad orationem necessarium sit,

traditum nobis est à Paulo et Sila in Actis. Scriptum enim sic : *Circiter autem mediam noctem Paulus et Silas laudabant Deum.* (*Act.* XVI. 25.) Atque hoc quidem etiam concentor Psalmorum confirmat, sic dicens : *Medià nocte surgebam ad confitendum tibi, super judicia justitiæ tuæ.* (*Ps.* CXVIII. 62.) Post intervertendum diluculum est, et ad orationem surgendum ; cavendumque ne dies nos in lectulo dormientes opprimat : et ille imitandus, qui dixit, *Prævenerunt oculi mei diluculum, ut meditarer eloquia tua.* (*Ibid.* 148.) Porrò ex his omnibus, quæ diximus statis temporibus, nullum ab iis prætermitti debet, quorum vitæ præpositum est, utquæ acturi sunt, omnia ad laudem Dei et Christi ejus referant ; atque utilis etiam, meo quidem judicio, hæc in orationibus et Psalmorum decantationibus, quæ certis temporibus fiunt, diversitas est atque varietas, ob eam causam, quòd in perpetua similitudine et æqualitate rerum animo nescio quo modo torpedo quædam plerumque oboritur atque tædium, eaque re aliud agens ad futiles et vagas cogitationes aberrat. In vicissitudine autem varietateque cùm psalmodiæ, tum singularum horarum rationis et studium ipsum renovatur, et attentio instauratur.

R. P. LUD. THOMASSINUS. Cong. Orat. Gall. Sacerd. *Eccles. discipl. de benef. part.* 1. *lib.* 2. *cap.* 71. *n.* 1. Ita fidelibus præcipiunt constitutiones Apostolicæ : *Precationes facite manè, tertiâ, sextâ, nonâ, vesperè atque ad galli cantum.* (*Lib.* 8. *cap.* 34.) Manè, ut Patri luminum de ortu diei agantur gratiæ : tertiâ, quia eâ horâ sol justitiæ Christus morti addictus est : sextâ, quia circa meridiem affixus cruci, et splendidissimè à terra exaltatus est : nonâ, quia tum immortalis vitæ parens mortali vitâ excessit : vesperè, ut ei gratiæ agantur, qui eo tempore tumulatus, veræ quietis auspex nobis factus est. Ad galli cantum, quia Christo resurgente, rediviva immortalis lux filios lucis ad laborem et ad opus æternæ salutis vocat. His horis congregabantur fideles ad Ecclesiam ; id, si per infideles minùs liceret, conveniebant in domo aliqua. *Si ad Ecclesiam prodire non licuerit propter infideles, congregabis, Episcope, in domo aliqua.* (*Ibid.*) At si nec in omnes, nec in domo aliqua convenire daretur, privatim quisque, vel duo, tresve simul hoc pietatis munere fungebantur : *Quòd si neque in domo, neque in Ecclesia congregari poterunt, psallat sibi unusquisque, legat, oret ; vel duo simul aut tres.* (*Ibid.*) Ubi enim fuerint, *inquit Dominus* (*Matth.* XVIII. 20.), duo aut tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

N. 2. Paucissimis his verbis ea omnia continentur, quæ duobus tribusve sequentibus capitibus edisserere aggredimur. Ostendemus enim, 1. ab ipso exorientis Ecclesiæ primordio Divinum officium in usu fuisse, iisdem propè horis, Psalmis iisdem quibus nunc ac Lectionibus contextum. 2. Decantatum illud aut recitatum publicè in Ecclesia, aut Oratoriis privatis, quandiù ibi conventus agere licuit. 3. Eà lege obligatos potissimùm fuisse Clericos, quippè qui cum Episcopo conventui et orationi publicæ præesse deberent. 4. Quin et laïcos eâdem lege comprehensos fuisse, cùm ad omnes verba faciat indiscriminatim Apostolica constitutio. 5. Si convenire nec in Ecclesia liceret, nec in domo aliqua privatim, ab unoquoque fieri idem secretò oportuisse. Hæc sunt quibus illustrandis præcipuam dabimus operam, dùm perpetuam sanctorum Patrum, Conciliorum et Historicorum in idem conspirantium traditionem contexemus.

N. 3. Auctor est Socrates sancto Ignatio, tertio post Petrum Antiocheno Episcopo, visendos se exhibuisse Angelos, qui adorandæ Trinitatis laudes alternis choris concinerent ; hunc deinceps canendi ritum tenuisse Antiochenam Ecclesiam, quam cæteræ deinceps omnes æmulatæ sint. Viri docti et emunctioris quàm Socrates fuerit naris, non acquieverunt huic Socratis, ne dicam vulgi imperiti narrationculæ, malueruntque Augustino assentiri, qui ab Apostolis et ab ipso Christo initium et exemplum repetit, et legem : et ad id testimonio utitur sacrarum litterarum. En verba Augustini (*Epist.* 119. *nunc* 54. *cap.* 18. *n.* 35.), « Maximè illud quod de Scripturis defendi potest, sicut de Hymnis et » Psalmis canendis ; cùm et ipsius Domini, et Apostolorum habeamus » documenta, et exempla et præcepta. » Cùm ergo Psalmos et Hymnos cum Apostolis Christus decantaverit, et de spiritali Psalmorum cantu crebra sit apud Paulum mentio, et commendatio frequens ; similius ;

veri est hæc Ecclesiasticæ psalmodiæ primordia fuisse, primùm in Ecclesia Palæstinæ, ex Salomonis templo, ejusque concentibus, et tum deinde in Orientalibus Ecclesiis universis. Quàm erat illud Socratis ludicrum et incertum, tam solidum istud est et inconcussum Ecclesiastici cantûs fundamentum.

Idem porrò alibi Augustinus affirmat, concini quidem solitos in Ecclesia Alexandrina Psalmos, sed tam modico flexu vocis, ut lector idem esset qui cantor: et etiam tum cùm cancret, legenti propior esset, quàm canenti. (*Confess. lib.* 10. *cap.* 33.) «Quod de Alexandrino Episcopo Athanasio sæpè mihi dictum commemini, qui tam modico flexu vocis faciebat sonare lectorem Psalmi, ut pronuntianti vicinior esset, quàm canenti.»

N. 4. Constat ergo ab initio in morem Hierosolymitani templi, Psalmos in Ecclesia cani familiare prorsùs fuisse. At unum tantùm fuisse qui caneret; Clericos verò alios pariter cum laïcis ceciniisse spiritu, ceciniisse mente, donec gravissimis de causis, quæ infrà explanabuntur, et Clero et plebi copia facta est unà canendi. Tunc alternantibus choris cani cœptum est; utque religiosissimæ cæremoniæ auctoritas accederet, antiquitatem quoque aliqui et cœlestem originem accersere ei voluerunt, ab illa quam narrat Socrates Angelici cantûs visione. In templo Salomonis præter cantores, quos ei rei David instituerat, aut eorum successores, canebat nemo: ita nec Christiana plebs in Ecclesia. Adde quòd primis illis temporibus, ne Clerus quidem, nedum plebs poterat Psalterium edidicisse, ut omnes concinerent. Eusebius, quod de Essenorum conventu dixit, canente uno auscultare cæteros, id de Christianis dictum esse voluit. (*Euseb. Hist. Eccles. lib.* 7. *cap.* 30.) Unum volebat tantùm Athanasius cantorem, qui seu caneret, seu legeret. In Epistola synodali concilii Antiocheni, ubi damnatus Paulus Samosatensis est, legimus impurissimum illum atque audacissimum hominem, sublatis qui antè in Ecclesia canebantur Psalmis, Hymnos cani jussisse in sui ipsius commendationem exaratos. Id facillimè obtineri poterat, si vel unus cantoris officio in Ecclesia fungeretur, vel plures quidem, sed quorum unus alterum exciperet. Et hæc est quæ restituta cum cæteris ornamentis Ecclesiæ psalmodia est, ut vult Eusebius, postquam est à Constantino libertate donata.

N. 5. Justinus quidem Martyr de Psalmodia Ecclesiastica horarum canonicarum siluit in Apologia secunda, ubi Dominicam synaxim descripsit, eamque quæ tunc celebrabatur Missam, in qua et legi solitas Scripturas ait, et multas preces Deo fundi. Quanquam posset contendere non inumeritò quis, et in his precibus, et in illis Scripturarum lectionibus Psalmos comprehendi, qui recitarentur, aut etiam levissimo vocis flexu canerentur. Id si minùs arrideat, at non negabis nequaquam in brevissima illa Apologia locum esse potuisse toti explicandæ Ecclesiarum disciplinæ. Canones Apostolici meminère Cantorum, quare et fuerit tum necesse est Divini officii decantatio, qualem suprà ex constitutionibus Apostolicis accepisti. Vetat Concilium Antiochenum, ne quis in Ecclesia cantet, nisi legitimi constituti cantores: *canonicoi psaltai.* Ergo nondum canebat in Ecclesia populus, immò ne cæteri quidem Clerici, etsi velim maximè adessent. Statuit eadem Synodus, ut cum libris aliis sacris legatur Evangelium die Sabbati. Scilicet is erat in Orientis Ecclesiis festus dies, sicut et dies Dominicus. Quem morem hactenùs retinuimus. Solis enim festis diebus et Dominicis Evangelia leguntur, ferialibus non leguntur. Statuit præterea eadem Synodus, ne perpetua sit Psalmorum decantatio; sed post singulos Psalmos fiat lectio, ut rerum varietas attentionem acuat. Ut Lectorum tantùm erat legere, ita et cantare Cantorum, reliquo tum populo, tùm Clero silente, auscultante, adorante. Mansit perstatque hactenùs in universa Ecclesia et in canonicis horis is Psalmorum cantus, non perpetuus, sed Scripturarum lectione etiam nunc suavissimè interpunctus. Statuit denique eadem Laodicena Synodus (*can.* 59.), ut ne Psalmi alii cantentur, neu legantur libri alii in Ecclesia, nisi veteris ac novi Testamenti. Nondùm ergo Hymni, nondùm sanctorum vitæ aut gesta, nondùm Sanctorum Patrum Homiliæ in officio Divino erant. Quam autem dicit Synodus liturgiam Nonæ, litur-

giam Vesperæ (*can.* 18. 19.), Missam ego crediderim, quæ horâ nonâ nunc, ut in stationibus, seu semi jejuniis, nunc horâ vespertinâ, ut jejuniorum diebus celebraretur; si necdùm usu receptum ibi erat, quod posteà fuit, ut nullis jejuniorum diebus Missa celebraretur.

N. 6. Monachorum disciplina sanctissima lucem non modicam aspergit iis quæ de Ecclesiasticis officiis hùc congeremus. Quod enim à matre acceperant non sine fœnore filii reddidêre. Discipuli quidem illi primùm fuêre Ecclesiæ, sed ii quos ipsa deindè compendiosum sibi atque honorificum sequi duxit et imitari. Refert in vita Pachomii, quam latinam fecit Dionysius Exiguus, sanctissimum virum objectâ sibi cœlesti visione didicisse, Monachis suis præscribi oportere, ut per diem orarent duodecies, duodecies vesperè, et nocte similiter. Cumque is precum numerus minor Pachomio videretur, respondisse Angelum, infirmiorum rationem haberi oportere: qui firmiores enim ac perfectiores essent, eos sine intermissione orare, ac pace plenissimâ, suavissimaque contemplatione ullo tumultu frui. Sozomenus ubi agit de Pachomii discipulis mille et trecentis, et Monachis aliis usque ad septem millia, asserit eos nocte Psalmos duodecim, manè totidem, totidemque vesperè decantasse. (*Hist. Eccles. lib.* 3. *cap.* 13.) Habet hodiè feriale officium eumdem Psalmorum numerum ad nocturnam psalmodiam; eumdem habent minores horæ quatuor diurnæ, nec multùm dissimilem Vesperæ cum completorio.

Sed audiendus hìc Cassianus, qui rem totam enucleatissimè persequitur. Cùm enim dissentirent inter se Thebaïdos et Ægypti Monachi de numero Psalmorum qui essent singulis canonicis horis assignandi, visendum se eorum oculis objecit Angelus cœlo allapsus, eorumque veste indutus. Is eo tempore quo auspicanda erant divina officia, undecim Psalmos cecinit, quorum singulis subjiciebatur brevis illa et cœlesti igne tota deflagrans oratiuncula, quam Collectam vocant: his addidit et duodecimi Psalmi cantum, quo expleto adjectoque *Alleluia*, in cœlos rursùs evolavit. Non poterat illud dissidium aptiùs efficaciusque componi. Ipsa jam Cassiani verba promo, ex quibus multa alia sciqlillabunt nec inutilia, nec injucunda. (*Cassian. de can. noct. Orat. lib.* 5. *et* 6.) « Unus in medium psalmos Domino cantaturus exsurgit. Cumque sedentibus cunctis, » ut est moris, nunc usque in Ægypti partibus, et in psallentis verba » omni cordis intentione defixis, undecim Psalmos orationum interjec- » tione distinctos contiguis versibus parili pronuntiatione cantasset, » duodecimum sub *Alleluia* responsione consummans, quæstioni pariter » et cæremoniis finem imposuit. » Addit Cassianus exindè inolevisse morem duodecim Psalmos cantandi, tum ad nocturna officia, tum ad vespertina: tam in vespertinis, quàm in nocturnis conventibus. In graliam porrò eorum, quibus cordi erant Scripturæ sacræ, additæ posteà sunt lectiones duæ, una veteris, altera novi Testamenti, sed utraque libera, et pro voluntate recitanda. Die tamen Sabbati utraque è novo Testamento sumebatur, altera è Pauli epistolis aut Apostolorum actibus, altera ex Evangeliis: quod etiam nunc servatur à Pascha ad Pentecosten; quia qui interlabuntur dies pro festis habebantur.

N. 7. In verbis Cassiani illud sedulò observa, ejus enim diligentiam in investigandis Monachorum Ægypti Orientisque moribus nihil effugerat: observa, inquam, eam apud illos fuisse consuetudinem, ut ex iis unus Psalmos caneret, cæteri verò silentio et attentione maximâ orarent. Cùm autem Monastico instituto antiquior esset Ecclesia annis admodùm trecentis, ut infrà demonstrabitur: perspicuum est id ab Ecclesia sumpsisse Monachos; in qua cùm unus psalleret, Clerici reliqui cum plebe non aliud quàm tacili orabant, et tum omnes succinebant concinebantque simul solemnem illam doxologiam, *Gloria Patri*. In Monasteriis verò sub finem singulorum Psalmorum, is qui erat Præpositus collectam recitabat. Hoc enim docet Cassianus, expleto quolibet Psalmo omnes unà surrexisse, spiritu paulisper orasse, tùm rursùm omnes in genua simul procidisse, ut adorarent Deum; surrexisse omnes denuò, et tum à Præposito Collectam recitatam. (*Ibid. cap.* 7.) « Antequàm flectant genua, » paulisper orant stantes: post hæc puncto brevissimo procidentes humi » velut adorantes tantùm Divinam clementiam, summâ velocitate consurgunt, ac rursùs erecti expansis manibus, etc. Cùm is qui oratio-

» nem collecturus est, è terra surrexit, omnes pariter eriguntur. » Hinc collectæ nomen. Breviores fuisse mentales hujusmodi orationes notat Cassianus, ut esset et ferventior oratio, nec in diversa facilè distraheretur. Addit et his brevissimis orationibus interrumpi solitos Psalmos qui longiores essent. Si quis verò è Cantoribus junior adhuc, continuos versus paulò plures caneret, signo facto ab eo qui præerat, consurrexisse simul omnes, et spiritu orasse. Denique Psalmorum duodecim jam inter Monachos partitionem fuisse, ut unus caneret sex, totidem alter: aut canerent quatuor singuli tres, aut tres singuli quatuor; ut canerent semper nec pauciores quàm duo, nec plures quàm quatuor. « Quantalibet » multitudo convenerit, nunquam ampliùs psallant in synaxi, quàm » quatuor Fratres. »

N. 8. Horum maxima pars viget etiam nunc. Nam officium nocturnum feriale duodecim Psalmorum est. In officio nunc sedemus, nunc stamus; vel alternatim stantibus aliis alii sedent. Diebus Festis aut Dominicis sumuntur Lectiones è novo Testamento. Psalmodiam et lectionem brevi prece mentali, aut genu flexo, aut oratione, sive collectâ finimus et intercidimus. Denique Psalmos longiores interrupto cantu secamus in plures. Suspicari libet in locum orationis mentalis, cui fortassè minùs idonea fæx vulgi esse videbatur, subrogatam esse alicubi orationem Dominicam, quæ et ipsa plerumque silentio dicitur, vel doxologiam, hoc est, Trinitatis gloriam.

Neque verò illud prætereundum quod ait Cassianus, Monachos Ægypti, stante illo qui psalleret, idcircò *humillimis sedibus insidentes* fuisse, quia post diurnum opus ac laborem aliquantulum quiescere necesse esset; post completa denique officia, in suas singulos se recepisse cellulas, et exortum usque dici orasse, quo orationi labor manuum succederet. (*Ibid. cap.* 12.) « Idem rursùs orationum officium, velut peculiare sacri- » ficium studiosiùs celebrant, donec nocturno operi ac meditationi ope- » ratio diurna succedat. » Porrò somnus quantuluscunque ille fuit, ante officium nocturnum capiebatur.

N. 9. Ex eodem Cassiano Monachi Ægypti nocturno tantùm et vespertino tempore ad Divinam psalmodiam in Ecclesia convenlebant, exceptis Sabbatis Dominicisque diebus, quibus horâ prætereà tertiâ ad Missam et communionem congregabantur. Diebus cæteris nulla erat Horarum distinctio. Diem totum vacabant operi manuum, et inter operandum Psalmis, lectioni, meditationique Scripturæ operam dabant. Contrà in Palæstina, in Mesopotamia et in Oriente universo Horarum erat partitio in Tertiam, Sextam et Nonam, quibus singulis tres assignabantur Psalmi, ut alternis labori manuum oratio, et orationi labor succederet. « Supra- » dictarum horarum solemnitates trinis Psalmis quotidiè finiuntur, ita » ut necessaria operationis officia spiritualibus obsequiis nullatenùs va- » leant impediri. » (*Cassian. de can. diurno orat. et Psalm. modo, lib. 3. cap. 2. 3. et 4.*) Quòd ad horam Primam attinet, auctor est Cassianus, suo illam ævo in Monasteriis Galliæ superadditam fuisse, assignatis suis illi Psalmis tribus et Collectis: *Tribus Psalmis et orationibus celebratis.* Quæ nunc nobis Prima, illi *Matutina canonica functio dicitur.* Undè conjiceret quis has esse potius matutinas Laudes, quæ manè nobis canuntur: undè ille ait eam celebratam fuisse ante ortum solis: *Usque ad solis ortum, quo jam sine offensione vel lectio parari, vel opus manuum possit assumi.* His ille addit ea esse septem orandi tempora, quæ Regius vates, Divinorumque condilor Psalmorum his verbis indigitavit, *septies in die laudem dixi tibi.* (*Ps.* CXVIII. 164.) Non tamen facilè constabit septenarius hic numerus, nisi vespertinum Officium facias bipartitum, ut aliud sit lucernarium, ut illi quidem appellitabant, aliud vespertinum ipsum officium, cui lucernarium præibat, ut infrà docebimus.

N. 10. Attingendæ nunc nobis strictim sunt vigiliæ quæ semel hebdomadis singulis celebrabantur, eà nocte quæ Sabbatum inter et Dominicam fluit. Docet Cassianus hyeme, quo tempore noctes sunt longiores, vigilias ad quartum usque galli cantum produci: tum Fratres horis duabus somnum capere, ut alacriores in iisdem pietatis officiis totum Dominicum diem possint exigere. Porrò ut excitaretur animi attentio, nocturnum officium in tres partes secari solitum: tres Psalmos à stantibus

et alternantibus choris decantatos fuisse : tum sedisse omnes, ut tres Psalmos alios à totidem Monachis cantandos auscultarent ; his successisse tres Lectiones. (*Ibid. cap.* 8.) « Eas vigilias tripartitis distinguunt » officiis, etc. Nam stantes Antiphonas tres concinuerunt, humi post hæc, » vel humillimis sedibus insidentes, tres Psalmos uno modulante respon- » det ; et his sub eadem quiete residentibus, ternas adjiciunt Lectiones. » Quæ proximæ accedunt ad nocturnum nunc Dominicæ officium. Dividitur enim in Nocturna tria, Psalmos octodecim, et novem Lectiones. Matutinum appellamus, ex quo tempore matutinæ Laudes uno cum iis tenore canuntur. Observat Cassianus in Monasteriis Orientis sub finem nocturni officii eosdem ferè solitos recitari Psalmos, quibus Laudes hodiè constant matutinæ. Quamobrem non immeritò dixeris, eam quoque officii Divini partem, cui nomen fecimus Laudes jam tum usitatam fuisse Monachis ; et nocturnis officiis, quæ penè ad diluculum protrahebantur, adjungi cœpisse. Observat denique manè Dominico die semel convenire, quòd Tertia et Sexta simul cum Missa jungerentur, uti etiam nunc mos habet.

V. 11. Quantacunque autem rerum rituumque diversitas observari posset, erat tamen inter Ægypti, Thebaïdis, Orientis et Palæstinæ Monasteria, mira quædam consensio et consonantia incredibilis, quæ utique aliundè proficisci poterat, quàm ex eo quòd Monachi id in solitudine facerent, quod in Ecclesiis antè fieri ipsi vidissent. 2. Quòd autem è Monachis non ii tantùm officium Psalmosque decantarent, qui in sacris erant Ordinibus ; sed et ad unum omnes, ne iis quidem exceptis, qui illiterati prorsùs erant, et haberi poterant pro laïcis : id ex eo factum est, quòd in Ecclesia ipsa prioribus seculis laïci fideles eo etiam fungerentur, vel publicè, vel privatim munere decantandi vel recitandi horas canonicas. Nam recitandi officii lege nullà speciali tenebantur, sive Monachi, sive Moniales, nec tale quidquam profitebantur ; sed ad id quotidianum pensum eos adigebat vetustissima et generalis fidelium consuetudo, quæ etsi apud laïcos forsan aliquos intepuisset, eam necesse erat in Monasteriis renovari ac recalescere. 3. Quas horas Canonicas in Ecclesiam convenientes non canebant, eas privatim singulis suis in cellulis recitabant. Quod argumento est, idem inter fideles, maximè verò inter Clericos viguisse, ut privatim psallerent illas canonici pensi horas, quas in Ecclesiæ conventu per occupationes quaslibet persolvere non licuisset. 4. Ideò et auctor est Ruffinus, cùm Monachi Fratres in solitudine invisebant, diurnas nocturnasque horas eo ferè tempore persolvere solitos, quo ipsa Monasteria. (*Ruffin. de vitis Patrum, lib.* 3. *cap.* 5.) « Facto vespere orationes et Psalmos secundùm consuetudinem complebant ; similiter etiam et nocte fecerunt, etc. Vesperè ad luminaria » addidit super consuetudinem alios Psalmos, et post completas oratio- » nes dixit eis, etc. Non possumus propter vos omnem Canonem psallere, » ideoque repausate modicùm, quia de itinere fatigati estis. » Hic sanè perspicis quo ex fonte manet vox illa Horarum *Canonicarum*, nempè ex Canone, sive regula et numero Psalmorum, cuique seorsim officio præfixorum, quo penso fungebantur etiam qui perlustrabant in eremo vastissima cellulas Fratrum, solatii spiritalis aliquid vel petituri, vel vicissim impertituri. Hi, perindè ut et alii complures Monachorum mores, ab eorum vel Clericorum, vel laïcorum fidelium imitatione descenderant, qui prima aureaque Ecclesiæ secula illustrabant.

Cap. 72. *N.* 1. Epiphanius circumspectè orationem à psalmodia secernens, docet in Ecclesia celebrari solere officia matutinæ et vespertinæ psalmodiæ ; at Monachos se totos impendere psalmodiæ, orationi, Scripturis lectitandis et memoriæ commendandis. (*Exposit. fid. Cathol. cap.* 23.) « Matutinæ Laudes in Ecclesia Catholica, matutinæque preces assiduè » celebrantur : Lucernales item Psalmi et orationes, etc. Magna verò ex » parte Monachi in decantandis Psalmis ac perpetuis orationibus, et » sacrarum litterarum lectionibus, et iisdem memoriter pronunciandis » exercent. » Dixerat antè Clemens Alexandrinus, (*Stromat. lib.* 7.) plerosque certas sibi orandi præfixisse horas, certa tempora, uti horam Tertiam, Sextam, Nonam : Gnosticum verò, et qui verè sit contemplator, cum sine intermissione orare, et sumendo cibo præmittere lectionem Scripturarum.

N. 2. Dixit verò tam copiosè Basilius in laudem psalmodiæ, ut non facilè adjicere quidquam possis. Vel plebem enim affirmat ita Psalmorum cantu delinitam fuisse, ut domi, forisque et inter ipsa urbium compita psallerent. (*Basil. Homil. in Ps.*) *Psalmorum eloquia et domi cantillant, et medio in foro secum circumferunt.* Agit alibi (*Serm. de instit. Monast. et in Regul. fusius disput. cap.* 37.) de horis septem, quæ Psalmis canendis in Monasteriis sunt dicatæ: nocte mediâ, manè, horâ tertiâ, sextâ, nonâ, vesperè; eamque orationem quæ meridiana est, in duas dividi observat, unam quæ cibum præcedat, alteram quæ sequatur: ut septenarius efficiatur horarum numerus. Multa multi deblaterarunt in Basilium, quasi in instituendis Monasteriis multa novasset, et psalmodiam priscam adulterasset. Ille autem in Epistola ad Clerum Neocæsariensem, has nænias diluens, ostendit non aliud agere se quàm insistere in vestigia antiquissimorum Ægypti, Palæstinæque et Mesopotamiæ Monasteriorum; eorum se instituta sin minùs assequi, certè sequi: in iis enim omnibus psalmodiam religiosissimè et sui ubique simillimam observari. (*Epist.* 63) *Quòd propter psalmodias accusamur, qui jam obtinuerunt ritus omnibus Ecclesiis Dei concordes sunt et consoni.* Ait autem Basilius populos in Ecclesias ante diei exortum confluere, ibi primùm genu flexo orare, tum surgere ad psalmodiam; Psalmos quandoque alternantibus decantari choris, quandoque unum canere, cæteros omnes succinere: ita per vices psalmodiam et orationem ad diem usque produci: denique ad ortum lucis, Psalmorum rursùs resumi cantum: idque in tota factitari Ægypto, Libya, Thebaïde, Palæstina, Arabia, Syria. « De nocte populus consurgens domum » precationis petit, etc. Tandem ab oratione surgentes, ad psalmodiam » traducuntur. Et nunc quidem in duas partes divisi, alternis succinen- » tes psallunt, nunc uni ex ipsis hoc muneris dato, ut quod canendum » est prior ordiatur, reliqui succinunt, etc. Ita psalmodiæ varietate, » precibusque intersertis noctem superant. Illucescente verò jam die, om- » nes pariter Psalmum confessionis offerunt Deo. » Ergo si ex Basilio fideles, si Monachi in Divino officio tam assidui fuêre, quantò magis Clerici, quorum erat illius propositum ad imitandum exemplum? Gregorius Nazianzenus Basilii encomium adornans (*Orat.* 21.) inter virtutes cæteras non omisit illius in jejuniis et orationibus assiduitatem, insuperabilem in vigiliis et psalmodiis vigorem. Sed committendum non est, ut excidat nobis quod in Regula Monachis præcipit Basilius, (*Regul. cap.* 107.) ut privatim horas canonicas recitent, siquando non licuerit eas cum fratribus in choro decantare. « Si enim corporaliter adesse cum cæteris non » occurrat ad orationis locum, in quocunque loco inventus fuerit, quod » devotionis est expleat. »

N. 3. Si Gregorium Nyssenum audis in vita Beatæ Macrinæ sororis suæ, erat in Monasteriis sacrarum Deo Virginum *perpetuum precandi studium, et assidua Psalmorum decantatio, quæ nec die, nec nocte intermittebatur.* Neque dubium ullum esse potest, quin ibi observarentur horæ canonicæ. Meminit enim infrà vespertini officii: vel Missæ illius, quæ in vespertino officio celebratur (*pros tas epiluchnious Eucharistias execaleito.*) Docet et noctes integras psallendo exactas in solemnitatibus Martyrum. Quid autem pulchrius, quid disertius, quàm quod habet Gregorius Nyssenus de suo in Arabiam itinere? Currus illi in Monasterium versus erat, quod jejunio et psalmodiæ consecrarat, cum reliquis piæ peregrinationis comitibus. *Vehiculum nobis pro Ecclesia et Monasterio erat omnibus per totam viam simul psallentibus et jejunantibus.* Habes hic horas canonicas, vel decantatas, vel recitatas saltem privatim, etiam dùm iter facerent. Quis enim dubitet eos in Ecclesia illa gestatoria eamdem exercuisse psalmodiam, quæ notissima, quæ familiaris omnibus erat, et in Ecclesiasticis synaxibus à puero instillata animis?

N. 4. Chrysostomus non contentus id pervicisse, ut Clerici nocturnis officiis adessent omnes; laïcos ipsos secularibusque implicatos occupationibus urgebat, ut si diem terrena tibi negotia interciperent, Deo saltem noctes Divinisque laudibus vendicarent. (*Pallad. in vit. S. Chrysost.*) « Fideles quoque laïcos exhortabatur, vigiliis nocturnis in Ecclesia insis- » tere: uxores autem horum domi manere, interdiù orantes: idcò quòd » viris die otium non esset. Hæc omnia quosque negligentiores de Clero

» constristabant, totis noctibus dormire consuetos. » Quo expressius dici nihil, nihil efficacius potest, ut intelligas eam fuisse legem Clericis omnibus positam, ut diurnis et nocturnis in Ecclesia officiis adessent : cùm sanctissimum Episcopum videas in id nervos omnes contendere, ut primævam fidelium pietatem excitet, et horis canonicis omnes, diurnis feminas, viros nocturnis assiduè velit interesse. Ad id quoque alibi idem Chrysostomus allicit (*Homil. in Ps.* XLI.), ut orationi psalmodiam, et vicissim contexant ; utque Prophetarum lectioni præcipuè incumbant. Exponit et alicubi cur in Ecclesia legantur Actus Apostolorum post Paschа, quod etiam nunc in usu est. (*Tom.* 5. *serm.* 63.)

N. 5. Instat idem vehementissimè, ut quibus abundant opes, ii in villis Ecclesias sibi vel Oratoria construant, Presbyterumque ibi et Diaconum habeant; qui Dominico quoque die incruentam victimam immolent, et diebus singulis laudes concinant Divinas. (*Homil.* 18. *in Act.*) « Educa Diaconum et Sacerdotalem ordinem. Preces illic perpetuæ prop-« ter te ; laudes et synaxes propter te ; oblatio per singulos dies Domini-» cos, etc. Quanta res est, matutinis et vespertinis esse hymnis præsen-» tem, etc. Parum est pro villa quotidiè preces ad Deum fieri? » Quæ satis superque demonstrant, ab ejusmodi Ecclesiarum Ministris, tametsi eæ cæteris Ecclesiis longè inferiores essent, diebus tamen singulis Psalmos decantari solitos fuisse. Hinc licet æstimes, quæ fuerit Clericorum aliorum ad orandum et ad psallendum lex, quæ obligatio, cùm ii in ordinatione ipsa sua, personandæ Divinis laudibus Ecclesiæ sacrisque quibuslibet ministeriis excolendæ addicti essent omnes.

Quod autem alibi dicit Chrysostomus (*Serm.* 52. *Tom.* 5. *in eos qui Pasch. jejunant*), Missam in Oriente ter, aut quater tantùm singulis celebrari hebdomadis ; argumento est certas fuisse et præscriptas preces alias, quas diebus cæteris privatim recitarent Clerici ; quemadmodum et pleraque factitabant Monasteria, ubi die Sabbati tantùm et Dominico, aut ipso solo Dominico synaxis et sacrificium agebatur ; cùm per singulos omninò dies ibidem stata celebraretur psalmodia.

Denique si alibi (*in Epist.* 1. *ad Timoth. Homil.* 6.) sanctus Pater Monasteriis adscribit psalmodiam quotidianam, Nocturni temporis, Matutini, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, et Vesperarum, conjici quidem potest non in omnibus certè Ecclesiis eas omnes horas à Clericis decantatas fuisse : cùm nec omnes in omnibus Monasteriis decantarentur, ut suprà dictum est. Sed ita existimari par est, ut à Monachis, ita et à Clericis privatim recitatas fuisse eas canonicas horas, quæ in Ecclesiis publicè non canerentur. Addit enim verò Chrysostomus virtutes simillimas in Clero, atque in Monasteriis efflorescere.... Sed Palladius aliquantò disertiùs in Chrysostomi vita (*cap.* 9. *et* 10.) cùm ait quadraginta illos Episcopos in ejus defensionem conjuratos, cùm Ecclesiarum fores eis occluderentur, Paschæ vigilias et officia suis in diversoriis celebrasse. *Reversi Episcopi vigilias intra sua diversoria celebrarunt.* Tunc carceres ipsi pro Ecclesiis fuère. Adeò novum non erat, et synaxim et psalmodiam, quacunque occasione in Ecclesia non posset, intra privatas tunc domos celebrari. *Carceres in Ecclesiæ faciem transière ; Hymni et oblationes Mysteriorum in carceribus agebantur.*

N. 6. Ad Theodoretum festino, ut à quo multa et singularia et mira edocendi simus. Quorum primum illud esto, quod habet de ea apud Antiochiam institutione, ut Clero in duos choros partito, alternis Psalmi canerentur. Cùm enim Ariani nihil non molirentur, ut ejus Ecclesiæ quæ prima Christiani nominis parens fuit, fidei integritatem labefactarent : laïci duo, Diodorus et Flavianus, hic Antiochenus posteà, ille Tarsensis Episcopus creatus, pietate ambo insignes, perdilissimorum hominum conatibus fortissimè et vigilantissimè restitère : utque plebem in priscæ fidei constantia roborarent pietatis officio quopiam, quo etiam abstergeretur tristitia quædam ex adversariorum importunitate collecta, Psalmos alternis choris ab ipsa plebe cani debere persuaserunt (*Theodoret. Hist. Eccles. lib.* 2. *cap.* 24.) : « Hi duo quanquam annumerati laïcis, » tamen noctu et interdiu ad pietatis studium omnes sedulò excitarunt. » hi Psallentium choro in duas partes diviso, Hymnos Davidicos alternis » canendos tradiderunt. » Addit Theodoretus eam indè consuetudinem

irrepsisse, ac convolasse in alias omnes Ecclesias, etiam remotissimas: *Quæ res primùm incœpta Antiochiæ, ubique pervasit, et ad ultimas orbis terræ partes pervagata est.* Hæc omninò veri sunt similiora, quàm quæ refert Socrates de visione Ignatii. Constat enim donec istud Antiochiæ immutatum est, eos psallere tantùm in Ecclesia solitos, qui erant ex officio Cantores: Clericos autem cæteros non concinuisse nisi ad finiendos Psalmos doxologiâ *Gloria Patri*, *Amen*, *Alleluia*, vel aliâ hujusmodi quâpiam sacri concentûs clausulâ. At præeunte Antiochenæ Ecclesiæ exemplo cœptum ubique illud est, ut populi ipsi Psalmos concinerent.

Narrat Sozomenus (*Hist. Eccles. lib.* 8. *cap.* 8.) Arianos Constantinopoli Ecclesiis omnibus ejectos, noctu in porticibus publicis convenisse, divisoque choro in partes duas cecinisse Psalmos, et inter psallendum cantilenas quasdam, quæ hæreseos suæ summa continerent capita interseruisse. Quo rescito Chrysostomus, ut Catholicæ plebis alacritatem acueret, allernis choris canere Psalmos addocuit: « Populum suum ad similem » canendi modum excitavit. » Et infrà: « Catholici ex hac causa in hunc » modum canere exorsi, in hunc usque diem ita perseveraruut. » Dicemus proximo capite, ut Ambrosius Mediolani non multùm absimili occasione eumdem morem invexerit; undè is tandem in Occidentem omnem permanavit.

Variarum præterea Horarum Ecclesiasticarum varii meminêre; imprimis de iis intelligi potest S. IGNATIUS Martyr, *in Ep. ad Ephes.* Festinate igitur crebriùs convenire in gratiarum actionem Dei, et in gloriam (*sunerchestai eis eucharistian Theou kai eis doxan*). Cùm enim crebrò in idipsum convenitis, destruuntur potentiæ satanæ; et solvitur perditio ipsius in concordia vestræ fidei.

S. CYPRIAN. *de Orat Dominic.* In orationibus verò celebrandis invenimus observasse cum Daniele tres pueros in fide fortes, et in captivitate victores, horam tertiam, sextam, nonam, sacramento scilicet Trinitatis.... Quæ horarum spatia jampridem spiritaliter determinantes adoratores Dei, statutis et legitimis ad precem temporibus serviebant; et manifestata postmodum res est sacramenta olim fuisse; quòd antè sic justi precabantur. Nam super Discipulos horâ tertiâ descendit Spiritus sanctus, qui gratiam Dominicæ repromissionis implevit. (*Act.* I. 4.) Item Petrus horâ sextâ in tectum superius ascendens, signo pariter et voce Dei monentis instructus est, ut omnes ad gratiam salutis admitteret, cùm de emundandis gentilibus antè dubitarel. (*Act.* X. 9.) Et Dominus horâ sextâ crucifixus, ad nonam peccata nostra sanguine suo abluit (*Matth.* XXVII. 45.), ut et redimere et vivificare nos posset: tunc victoriam suam passione perfecit. Sed nobis, Fratres dilectissimi, præter horas antiquitùs observatas, orandi nunc et spatia et sacramenta creverunt. Nam et manè orandum est, ut resurrectio Domini matutinâ oratione celebretur. Quod olim Spiritus sanctus designabat in Psalmis dicens: (*Ps.* V. 2.) *Rex meus et Deus meus, quoniam ad te orabo, Domine; manè exaudies vocem meam: manè assistam tibi, et contemplabor te.* Et iterùm per Prophetam loquitur Dominus (*Osee* VI. 1.): *Diluculo vigilabunt ad me dicentes: Eamus et revertamur ad Dominum Deum nostrum.* Recedente item sole ac die cessante, necessariò rursùs orandum est. Nam quia Christus sol verus, et dies est verus, sole ac die seculi recedente, quando oramus et petimus ut super nos lux denuò veniat, Christi precamur adventum, lucis æternæ gratiam præbiturum.

S. EPIPHAN. *in Exposit. fidei Cathol. n.* 23. Matutinæ insuper laudes in Ecclesia Catholica, matutinæque preces assiduè celebrantur, lucernales item Psalmi et orationes.

Acta S. THEOD. ANCYR. *apud* THEOD. RUINART *in act. Mart. sincer. pag.* 559. Nec enim cibum sumere consueverat sanctus? nisi benedicente Presbytero. Cùm ergo in vicum venissent qui missi erant, occurrerunt Presbytero egredienti ab Ecclesia post horam orationis sextam.

Ex Epist. S. VIGILII Episc. Trident *ad Simplician. Episc. Mediol. de Martyr. SS. Sisinnii, Martyrii et Alexandri, apud* THEOD. RUINART *in Act. Mart. sincer. pag.* 686. Levitis aliquantis in Ecclesia deprehensis, hymnum cantantibus matutinum, fit vasta depopulatio, sæva direptio: pre-

4.

Quotidiè olim conveniebat frequenter pia plebs in Ecclesiam ad matutinas laudes (I) ante solis ortum ; et ad vespertinas sub solis occasum : (K) ut sic omnis actio atque operatio à Deo semper inciperet, et per eum cœpta finiretur. Hinc ortus est mos ad hæc usque tempora solemniùs matutinas et vespertinas laudes quàm cætera officia diufna vel nocturna cantare.

Hunc morem conveniendi in Ecclesiam ad matutinam vel vespertinam orationem jure ac meritò commendant etiamnum Episcopi, et restituunt quantùm fieri potest in singulis parœciis. Cui quidem piæ institutioni si minùs licet singulis fidelibus sua accommodare opera et negotia ; hunc saltem exemplo Davidis teneant morem, ut septies in die et semel singulis noctibus, si non longas, at ferventes ad Deum preces habeant. (L)

I. Quid agendum in oratione matutina ?

R. 1. Adorandus Deus per Christum.

2. Agendæ gratiæ Deo pro acceptis ab eo beneficiis, maximè pro transacta feliciter nocte superiori.

3. Petenda venia peccatorum.

4. Prævidendæ et offerendæ Deo actiones et operationes omnes diurnæ.

5. Petendum ab eo auxilium, ut ne peccetur.

6. Ut fiant isthæc omnia faciliùs et efficaciùs, maximè expedit B. Mariæ, Angelorum custodum Sanctorumque omnium patrocinium et præsidium implorare.

I. Quidagendum in oratione vespertina ?

R. 1. Adorandus Deus per Christum.

2. Agendæ Deo gratiæ pro acceptis ab eo, maximè hac ipsâ die beneficiis.

3. Discutienda severiùs conscientia, ut revocentur in mentem peccata singula quæ hac die admissa sunt.

4. Horum cæterorumque omnium venia suppliciter à Deo petenda.

5. Ineundum certum et stabile propositum non peccandi, et præterita peccata pœnitentiæ laboribus eluendi.

6. Orandus Deus ut servet et liberet nos ab omni malo, ab omni peccato, et ab insidiis diaboli, hac nocte potissimùm.

7. Tandem, ut fiant isthæc omnia faciliùs et efficaciùs,

fanantur omnia tam secreta quàm divina mysteria, fit postremò præda religio.

(I) *Olim* Matutinæ laudes *dicebantur : Officium enim* nocturnum *veteres vocitabant, quod nunc* Matutinum, *seu* Matutinas *appellamus.*

(K) Lucernarium *à veteribus appellabatur : cùm enim cadente die, ipso noctis initio celebraretur, ad illius recitationem accendebantur lampades, cerei aut lucernæ. E contrà cùm* Prima, Tertia, Sexta *et* Nona, *lucente solo canerentur, nullæ ad hæc officia lucebant lampades aut cerei. Mos nullos ad has Horas cereos accendendi viget etiam nunc in Ecclesia Narbonensi, Parisiensi, et forsan aliis compluribus.*

(L) *Vide* S. Hieron. *Epist.* 18. *alias* 22. *ad Eustoch. suprà hocce* §. *litt.* (H)

maximè expedit, quemadmodum in oratione matutina, B. Mariæ, Angelorum Custodum et Sanctorum omnium præsidium implorare.

§. 11. Quo loco orandum. Quæ debeatur sacris Oratoriis et Templis reverentia.

I. Quo loco orandum ?

R. 1. Ubique implendum præceptum orationis continuæ. Nullibi quippè cessandum ab amore Dei : ubique Deo anhelare, Deum desiderare tenemur.

2. Oratio publica fieri debet vel in Ecclesia vel in aliis locis ad id specialiter destinatis.

3. Orationi privatæ locus nullus specialiter assignatur. Ubique locorum et potest et debet ferri anima frequenter ad Deum, et jaculatorias, ut vocant, orationes ad eum emittere, quas ipse solus audiat.

4. Nonnullæ tamen cautiones adhibendæ quoad locum orationis privatæ, ut fiat efficaciùs.

I. Quæ cautiones ?

R. 1. Seligendus ad orationem locus quantùm fieri potest ab hominum oculis et strepitu secretus, tum ut fiat oratio cum majori libertate et attentione, tum ut præripiatur omnis occasio inanis gloriæ ; juxta illud Christi Domini (*Matth.* VI. 5. *et* 6.) : *Cùm oratis non eritis sicut hypocritæ, qui amant in Synagogis et in angulis plateaurum stantes orare, ut videantur ab hominibus : amen dico vobis receperunt mercedem suam. Tu autem cùm oraveris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio ora Patrem tuum in abscondito : et Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.*

2. Optimum est ad Ecclesiam sæpius, etiam privatæ orationis causâ convenire. Tùm quia illic Christi præsentia fidem auget : tùm quia domus Dei domus orationis est, utpotè ad id speciali consecratione destinata, in qua proindè plus habent orationes efficacitatis.

3. Cùm oramus in Ecclesia, hoc maximè servare nos, præsertim peccatores insignes decet, exemplo Publicani Evangelici, ut ne propiùs ad altare majus accedamus, sed præ humilitate et reverentia locum à sanctuario remotiorem seligamus. (A)

I. Quo loco Ecclesiæ orandum dùm divina celebrantur officia ?

R. Clero sanctuarium et chorus ; plebi navis, ut vocant, Ecclesiæ designatur.

I. Nunquamne licet laïcis in choro vel in sanctuario Ecclesiæ manere dùm aguntur divina officia ?

R, 1. In sanctuario manere non debent unquam, id vel ipsa loci reverentia postulat.

(A) Luc. XVIII. 13. Publicanus à longè stans, nolebat nec oculos suos ad cœlum levare.

2. Mulieres in choro ne maneant et debita Christo ejusque Ministris reverentia et leges Ecclesiæ vetant. (B)

3. Quin et ipsi viri debent à chori ingressu prohiberi, dùm sufficiens est Clericorum numerus ad omnia subsellia occupanda. Excipienda tamen solemnia illa officia, in quibus more jam in Ecclesiis recepto, solent Magistratus in chori subselliis sedere.

4. Si quando cæteros laïcos in chorum admitti ex indulgentia contingat, caveant illi sedulò ne quidquam importent confusionis in Officiorum celebratione, in cantu, in sacris ritibus.

I. In quo posita est debita sacris oratoriis et templis reverentia ?

R. Præter illa quæ mox dicta sunt toto hocce paragrapho, multa alia sunt quæ servari oporteat ad templorum reverentiam.

1. Præcipit Apostolus mulieres velatas orare in Ecclesiis. (C) Quàm longè aberrant ab hoc præcepto quæ ob id unum videntur ad Ecclesiam convenire, ut præbeant spectaculum vanitatis, exhibeantque se cum ornatu ferè meretricio, à Christianæ modestiæ et simplicitatis norma perquàm alieno.

2. Honesto semper et ad modestiam composito habitu corporis orandum, adeò ut adstantes ædificentur, ut Apostoli verbis utar.

3. Cavendum ab omni inani et præpostera confabulatione. Silendum ibi imprimis. (D)

(B) Concil. Laodic. *post an.* 300. *can.* 44. Quòd non oportet mulierem ad altare ingredi.

Concil. Paris. VI. *ann.* 829. *cap.* 45. Quòd autem mulieres ingredi ad altare non debeant, et in Concilio Laodicensi capitulo 44. et in Decretis Gelasii Papæ titulo 26. copiosè invenitur.

(C) 1. Cor. xi. 5. Omnis autem mulier orans.... non velato capite deturpat caput suum.... 10. Ideò debet mulier potestatem habere supra caput propter Angelos, *id est, velum, quod est signum subjectionis suæ, propter Sacerdotes et Clericos.*

(D) S. Joan. Chrysost. *Homil.* 1. *in verba Isaiæ*, Vidi Dominum, *post medium.* Sic oportet nos assistere, tatem Deo glorificationem offerentes, metuentes ac trementes, ac tanquam illum ipsis mentis oculis intuentes. Adest enim hîc omninò, nec tamen ullo modo circumscribitur, vocesque nostras recenset. Sic igitur contrito corde et submisso laudem depromentes reddamus eam acceptam, et velut incensum boni odoris ad cœlum submittamus. *Cor* enim, inquit, *contritum et humiliatum Deus non despiciet.* (*Ps.* l. 29.) Verùm Propheta, inquis, exhortatur ut cum jubilo glorificationem peragamus : *Jubilate*, inquit, *Domino omnis terra.* (*Ps.* lxv. 1.) Verùm neque nos talem jubilationem prohibemus, sed vocem prohibemus nihil significantem. Neque prohibemus vocem laudis, sed vocem absurditatis et inconditam, ac mutuas inter vos contentiones, manus incassùm temerèque sublatas in aërem, pedes supplodentes, indecoros effeminatosque cantus, qui sunt eorum qui in theatris et hippodromiis otiantur. Iusus : illinc nobis perniciosa invehuntur exempla, illinc irreligiosæ vulgaresque voces, illinc manuum absurditates, contentiones, concertationes, moresque incompositi.

Paulò post. Verùm etiam alius quidam gravis obambulat morbus. Quis tandem iste ? Quòd, qui proposuerunt cum Deo colloqui eique servitium

exhibent, :.nox hoc omisso suum quisque vicinum arripiunt, ordinantque res domesticas, quæque fiunt in foris, quæque in populo, quæque in theatris, quæque in exercitu, et quomodo alia quidem sunt administrata, alia rursùs neglecta, et quid in gerendis rebus plus satis fuerit, quid diminutum: in summa, de rebus omnibus vel publicis vel privatis hic colloquuntur. Et quâ tandem veniâ digna sunt ista? Atqui qui cum Rege terreno colloquitur, de his tantùm verba facit, de quibus ille voluerit audire, et de quibus Rex fuerit percontatus. Quòd si quis ausit injicere secùs quàm ille velit, extremo supplicio afficietur. Tu verò cum Rege Regum colloquens, cui cum horrore serviunt Angeli, omisso cum illo cœpto sermone, de luto, de pulvere, de telis arancarum loqueris: nihil enim aliud sunt hujus vitæ negotia. Et quomodo sustinebis istius contemptûs pœnam?

Circa finem. Proindè si hùc adveniens sua quisque examinet delicta, nec alium incusabit, et præsentem glorificationem resonabit. Quod autem exigitur ad decentem modestiam, hoc est: primùm, corde contrito accedere ad Deum: proximùm, cordis affectum ipso visibili habitu declarare, statu, manuum decorâ compositione, placidâ contractaque voce: nam id facile est, et potest quisquis voluerit. Qui fiet igitur, ut omnes fungantur suo officio? Ponamus nobis ipsis legem, dicamusque, in publicam utilitatem lex prodita est, et hujus utilitatis oportet nos omnes esse participes. Quapropter et indecoras voces premamus, manuumque gesticulationes corripiamus, has conjunctas exhibentes Deo, nec incompositis motibus attollantur. Odit enim hoc Deus et aversatur. Sicut contrà, compositum ac modestum amat expetitque: *Ad quem*, inquit, (*Isai.* LXVI. 2.) *respiciam, nisi ad mansuetum et quietum et trementem verba mea?* Dicamus alii aliis, Non vult Deus ut simul cum ipso loquamur, et inter nos fabulemur; nec patitur ut omisso cum ipso colloquio, præsentium colloquia suscitemus, cœnoque margaritas contaminemus. Siquidem hoc suam contumeliam esse ducit, non glorificationem. Quòd si quis voluerit hoc præceptum præterire, obturemus illi os, tanquam nostræ salutis insidiatori, expellamus, ex Ecclesiæ sanctæ castris ejiciamus. Hoc si fecerimus, nostra quidem peccata superiora facilè diluemus, ipsum autem Dominum habebimus in medio nostrûm unà cum sanctis Angelis choros agentem, et cuique modestiæ coronas distribuentem.

Homil. 74. *in Matth. init. moral.* Quomodo autem cùm tantis sordibus refertus malè intùs oleas, in Ecclesiam et templa sancta venire audes? Nam si qui mortuum in Regiam obruerit, is ultima supplicia luet, cogita tu quàm acerbâ pœnâ vexaberis, qui atria hæc adire sancta, et obscœno fœtore implere non erubescis. Imitare meretricem illam, (*Matth.* XXVI.) quæ pretioso Christi pedes unxit unguento, et bono totam replevit domum odore: cujus tu contrarium in hac domo facis.... Sed primùm audi quid te psallere oporteat: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.* (*Ps.* CXL. 2.) Quòd si non incensum, sed mordacissimus abs te, ac graviter olens fumus ascendat, quibus suppliciis dignus eris? Quis autem iste fumus est tam gravis, quàm molestus? Multi ad formas mulierum aspiciendas, ad adolescentulorum pulchritudinem curiosiùs intuendam, in Ecclesiam veniunt: deindè non miraris, quomodo undique fulmina non deferuntur, quomodo cuncta funditùs non evertuntur? Hæc enim non fulminibus solùm, sed etiam gehennæ supplicio dignissima. Verùm Deus cùm longanimis et misericors sit, ut in pœnitentiam te adducat, iram suam interea retinet. Quid facis homo, mulierum speciem curiosiùs in Ecclesia perscrutaris, nec horrescis tantâ templum Dei afficiens contumeliâ? Prostibulumne tibi videtur Ecclesia, et foro ignobilior? Nam in foro erubescis, etiam times ne quis te videat mulierem sectari: in Ecclesia verò Dei, cùm ipse Deus alloquatur, et ab ipsis deterreat: eo ipso tempore maximè fornicatione ac adulterio uteris, quo tibi magnâ voce intonatur, ut ab his fugias; nec horrescis, nec pavescis, nec stupes.

Homil. 36. *in primam ad Corinth. in moral.* Quondam psallebant in unum omnes, facimus et nos: sed tum, una omnium mens, cor omnium unum fuit: hodiè ne una quidem in mente concordiam ullam reperias, sed belli undique omnia fervent. Pacem et nunc Episcopus velut paternam do-

mum ingressus omnibus optat, sed pacis ejus nomen frequens quidem exstat, res prorsùs nulla. Tum etiam domus Ecclesiæ erant, nunc verò Ecclesia domus, imò domo qualibet profana magis : nam in domo quidem ordo servari solet. Hera thronum occupat, omni cum venustate famulæ tacitæ sedentes texunt, familiarium quisque quod imperatum est in manibus habet : hic verò magnus tumultus, magna confusio, nihilque à caupona differunt nostra, tanta turba, tantus risus, quantus in balneis, quantus in foro, clamantibus, tumultuantibus omnibus, atque hæc quidem in urbe nostra solùm. Nam alibi ne amicum quidem, in quem post longum tempus incidisti, compellare licet ; sed foris ista fiunt, et rectè quidem : neque enim tonstrina aut unguentaria taberna Ecclesia est, aut officina forensis : sed locus Angelorum, locus Archangelorum, Regia cœli, cœlum ipsum. Quemadmodum igitur si cœlum quispiam in angustum redactum illùc inducat, etiamsi patrem, etiamsi fratrem videns, tamen præ stupore non alloquare, sic neque aliud quidquam quàm sancta sonare decet. Num et hîc cœlum dubitas ? Mensam istam vide, cujus gratiâ constituta sit, et quapropter ; cogita quis hîc sit progressurus, ante progressum certè horrebis. Nam et thronum modò regis videns, animo consurgit quisquis egressum regis exspectat : et tu igitur, ante illud horrendum tempus animo tremisce, animo commoveare, priusquam vela reducta, et chorum Angelorum progressum vides, in ipsum ultrò cœlum ascende.... Quod de pauperum contemptoribus Paulus seorsimque edentibus, domos non habetis ? Ecclesias contemnitis, cæteros pudore afficitis, inquit (1. *Cor.* XI. 22.) idem mihi cum his quoque qui hîc tumultuando, clamando, omnia complent, expostulare permittetis. Quid enim, domos ad nugandum non habetis ? Ecclesiam Dei contemnitis, si quis est qui modestus, qui tacitus esse velit, corrumpitis ? Atqui jucundum colloqui cum familiari. Esto sanè, non veto ; sed domi, sed foris, sed in balneis fiat. Ecclesia enim non dissipandi, sed discendi locus est. Nunc autem foro nil differt, et si non sit temerarium dictu, fortassè nec scenâ ipsâ : adeò prostitutis istinc scortis petulantius, quæ hùc mulieres congregantur, sese comunt, et sine dubio non paucos etiam hîc sollicitant homines intemperatos. Si quis corrumpere matronam conatur, locum hunc maximè idoneum putat. Emere quid aut mercari lubet, magis idonea Ecclesia est quàm forum : sæpiùs enim de his rebus hîc quàm in ipsis officinis loquuntur.

Homil. 15. *in Epist. ad Hebr. in moral.* Omnia nostra risus sunt, facetiæ et urbanitas ; jam nihil est stabile, nihil grave. Non ad seculares viros ista loquor tantùm, sèd novi quos significo. Risu enim repleta est Ecclesia. Si ille et ille facetum quiddam loquatur, risus confestim sedentes occupat : et quod adhuc mirabilius est, in isto tempore orationis non quiescunt multi à risu, ubique vagantur. Diabolus omnes illigavit, omnes occupavit, omnibus dominatur, exhonoratus est Christus, contemptus est, nullius momenti habetur Ecclesia.... Stat Sacerdos Dei orationem offerens cunctorum, tu autem rides, nihil timens : et ille quidem tremens orationem pro te offert, tu autem contemnis. Non advertis Scripturam dicentem : *Væ contemptoribus* (*Act.* XIII. 41.) ? Non contremiscis ? Non colligis temetipsum ? Et in aulam quidem regiam intraturus, et habitu, et oculis, et incessu, et in cunctis aliis componis et ornas temetipsum : hùc autem ingressurus, ubi verè est aula regia, et talis qualis cœlestis est, rides ? Et tu quidem scio, quia non vides. Audi tamen quia Angeli præsentes sunt ubique, et maximè in domo Dei adstant Regi, et omnia plena sunt incorporeis illis virtutibus. Iste mihi sermo etiam ad mulieres dicitur. Illæ inter viros quidem non citò audent hoc facere : et si faciunt, non tamen semper, sed in tempore remissionis. Hîc autem et velas et obnubis caput tuum. Dic mihi, et rides, ô mulier in Ecclesia sedens ? Ingressa es confiteri peccata tua, procidere Deo, postulare et deprecari pro delictis tuis, et cum risu hoc facis ? Quomodo ergo eum propitiare poteris ? Et quid ? Malum est risus, inquis ? Non est malum risus, sed malum quando fit importuno tempore et inmoderato.

SALVIAN. *Lib.* 3. *de Provident.* Ecclesias vel potiùs templa atque altaria Dei minoris reverentiæ quidam habent, quàm cujuslibet minimi ac municipalis judicii domum. Siquidem intra januas non modò illustrium

4. Diligendus decor domùs Dei, et quod quisque potest id ad ejus ornatum et cultum ultrò conferendum est.

5. Insignia gentilitia in funeribus intùs ad parietes Ecclesiæ ita adhibenda, ut ne affigantur sanctuario, et exsequiis post annum elapsum absolutis, absque parietum detrimento aut deturpatione facilè tollantur; ut monet S. Carolus Borromæus in Synodo XI. diœcesana. Absit ut Christiani id quasi pro suo jure postulent quod vergat in Ecclesiæ Dei dedecus. (E)

portarum, sed etiam Præsidum aut Præpositorum non omnes passim intrare præsumunt, nisi quos aut Judex vocaverit, aut negotium traxerit, aut ipsa honoris proprii dignitas introïre permiserit: ita ut si quispiam ingressus insolenter fuerit, aut cædatur, aut propellatur, aut aliquà verecundià atque existimationis suæ labe mulctetur. In templa autem vel potiùs in altaria atque in sacraria Dei, passim omnes sordidi ac flagitiosi sine ulla penitùs reverentia sacri honoris irrumpunt: non quia non omnes ad exorandum Deum currere debeant, sed quia qui ingreditur ad placandum, non debet egredi ad exacerbandum: neque ejusdem officii est, indulgentiam poscere et iracundiam provocare. Novum siquidem monstri genus est, eadem penè omnes jugiter faciunt, quæ fecisse se plangunt. Et qui intrant Ecclesiasticam domum, ut mala antiqua defleant, exeunt; et quid dico exeunt, in ipsis penè hæc orationibus suis ac supplicationibus moliuntur. Aliud quippè ora hominum, aliud corda agunt; et dùm verbis præterita mala plangunt, sensu futura meditantur: ac sic oratio eorum auctrix est magis criminum, quàm exoratrix, ut verè illa in eis Scripturæ maledictio compleatur, ut de oratione ipsa exeant condemnati: *et oratio eorum fiat in peccatum.* (*Ps.* CVIII. 7.) Denique si vult quispiam scire quid in templo hujusmodi homines cogitaverint, videat quid sequatur. Siquidem consummatis solemnibus sacris, statim ad consuetudinaria omnium studia discurrunt, alii scilicet ut furentur, alii ut inebrientur, alii ut fornicentur, alii ut latrocinentur: ut evidenter appareat hoc eos esse meditatos, dùm intra templum sunt, quod postquam egressi fuerint exsequuntur.

CONCIL. MEDIOLAN. I. *sub* S. CAROLO, *Tit. de Ecclesiis et earum cultu, part.* 2. In Ecclesia, præsertim cùm Divina celebrantur officia, vel verbum Dei prædicatur, nemo hæc audeat, deambulare, nugari, circulos habere, negotiis operam dare: cum mulieribus, de quibus suspicio esse possit, colloqui, altaribus, fontibus Baptismi vel aquæ benedictæ adhærere: in limine aut ante fores immorari: aversus ab Eucharistiæ sacramento irreverenter sedere, aut cùm in Missa sustollitur, stare: aut quovis modo Divina officia perturbare, aut irreverenter in Ecclesia versari.

(E) S. CAROL. *in Synod. Diœces.* XI. *Act. Eccles. Mediol. part.* 2. *pag.* 323. Insignia familiarum, quæ in funere ad parietes Ecclesiæ adhibentur, ita affigantur, ut exsequiis de more absolutis, absque parietum detrimento aut deturpatione tollantur.

M. MARÉCHAL, *Traité des Droits honorifiques des Seigneurs dans les Eglises, chap.* 5. *des Litres et ceintures funèbres.* Il serait plus décent, plus pieux et plus religieux de ne point peindre de Litre au dedans, au moins de n'en point peindre autour de toute l'Eglise. C'est en quelque façon la défigurer, et la bigarrer de choses profanes, et souvent de figures indécentes.

L'abus va jusques-là, que quelques-uns n'ont point eu la discrétion de ne point faire noircir ni peindre leur Litre sur peintures d'image des Saints, même sur les croix qui marquaient la Dédicace de l'Eglise. Ces croix sont peintes, ou en plat, ou appliquées en pierre et en bosse au nombre de douze, en mémoire de Notre-Seigneur Jesus-Christ et de ses douze Apôtres, qui furent les premières colonnes de l'Eglise. C'est un crime d'effacer les armes du Prince, même de gâter celles de son simple Seigneur de fief suzerain. C'en est un bien plus grand d'effacer ces croix, *signa Dei*.... En effet, ce sont les armes de Dieu que l'Evêque met dans

6. Cavendum item ne sacris indumentis insignia stemmatave familiarum, aliaque profana contexantur. Id monet ibidem S. Carolus. Et certè videtur is ritus non nisi ad inanem ostentationem introductus. (F)

7. Cavendum ne contra parietes Ecclesiæ sordes fiant, vel conjiciantur.

8. Ecclesiarum atriis et cœmeteriis ea reverentia adhibenda, ut ne quid profanum in iis fieri sinatur. (G)

l'Eglise, lorsqu'il la dédie; pour marquer que Dieu en prend possession : ces croix ne sont pas seulement bénites, elles sont sacrées avec la sainte huile; c'est encore un crime plus énorme de mettre ses armoiries sur ces croix.... A moins d'avoir oublié entièrement son devoir, et le respect, l'amour et la révérence que nous devons à Dieu; il faut renoncer absolument à toutes ces prétentions fastueuses, vaines, ridicules, et indignes d'un Chrétien.... Il est très-raisonnable d'y garder (*dans les Eglises*) beaucoup de décence, tant pour la sépulture que pour les autres honneurs mondains, qu'on recherche plus pour satisfaire la vanité des vivans, qu'afin de soulager les défunts.... Un grand Seigneur du Royaume blâmait les Litres, disant que c'était vouloir faire porter aux Eglises, le deuil de personnes qui sont récompensées au monde, par leurs vanités, des bienfaits dont ils devraient attendre la récompense au Ciel.

(F) MATTH. VI. 1. Attendite ne justitiam vestram facialis coram hominibus, ut videamini ab eis : alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in cœlis est.

S. CAROL. *In Synod. diœces.* XI. *Act. Eccles. Mediol. part.* 2. 323. Sacris indumentis et locis ne insignia stemmatave familiarum, aliaque profana appingantur, contexantur, aut sculpantur. Quæ verò contexta, apposita, pictaque septem ab hinc annis sunt, ea duorum mensium spatio amoveantur; iis tantummodò exceptis, quæ in sepulcrorum operimentis insculpta sunt, si modò non emineant.

(G) CONCIL. MEDIOLAN. I. *sub* S. CAROLO, *part.* 2. *tit. de Eccles. et earum cultu.* Ne clericus aut alius quivis in Ecclesiis, earumve cœmeterio, atrio, vestibulo, aut porticu, foribusve quidquam venale proponat, ne si ad usum quidem Sacrificii vel Ecclesiæ futurum sit. Nemini cum venaticis canibus, vel volucribus in Ecclesiam ingredi liceat; neque hastam, vel sclopetos, balistas, aliave ejusdem generis in eam inferre. Ne mendici eleemosynæ causâ in Ecclesiis vagentur, sed extra januam consistant.

CONCIL. SALGUNSTAD. Statuit etiam sancta Synodus, ut mala consuetudo, quæ apud omnes penè jam inolevit, omninò prohibeatur, hoc est, quòd colloquia sua in atrio alicujus Ecclesiæ constituunt habenda, et tunc ea in ipsa maximè exercent Ecclesia, ubi orationes et Divina tantùm fieri æquum est officia.

SYNOD. CAMERT. *Ann.* 1587. *c.* 17. *de Ecclesiis.* Quoniam domum Dei decet sanctitudo, etc. obambulationes, aut divagationes etiam mendicorum, quando Divina officia inibi celebrantur, strepitus, clamores, profanas imagines et picturas penitùs inhibemus, sicuti et in earum vestibulis vel atriis ludos aliquos exerceri, aut venale quidquam proponi contra sacrorum Canonum, Apostolicarumque Constitutionum, et novissimè Constitutionis Pii V. præscriptum.

Hæc fusè probat Doctissimus D. THIERS, *in sua Dissertatione de Atriis Basilicarum, Templorumque Porticibus*, Dissertation sur les Porches des Eglises, *in qua multa reperies scitu dignissima.*

CAPUT SECUNDUM.

De Oratione in specie ; ac primùm de oratione mentali.

§. 1. Quid sit oratio mentalis : quæ ejus necessitas , quæ facilitas.

I. Quid est oratio mentalis ?

R. Ea est quæ mente perficitur, nec prorumpit in voces.

I. Estne utilis ejusmodi oratio?

R. Utilissima , si rectè fiat : ejusque exstant exempla multa in Scripturis. (A)

I. Estne plus in ejusmodi oratione difficultatis quàm in oratione vocali ?

R. Nequaquam. Cur enim difficilius erit orare Deum mente quàm voce.

I. Necessariane est hæc oratio sicut et vocalis ?

R. Necessaria omninò : et quidem magis aliquo sensu necessaria quàm vocalis. Nam potest oratio rectè fieri mente sine vocis sono ; non potest rectè fieri voce , quin simul et mente fiat.

I. Cur ergo mentalis oratio tantæ difficultatis esse vulgò creditur, ut pauci capaces illius esse dicantur ?

R. Quia mentalis orationis falsam sibi ideam ut plurimùm homines animo fingunt : aliud pro alio sumunt. In eo positam esse putant orationem hujusmodi, ut multa animo subtiliter et curiosè cogitentur, et operoso subjiciantur examini et ratiocinio ; quod quidem cùm à paucis fieri possit, hinc colligunt paucorum esse mentalem orationem.

Næ errant illi vehementer. Neque enim oratio mentalis in cogitatione vel ratiocinio posita est , sed in mentis ad Deum affectu. Orat ergo mens rectè, quoties ex intimo illo affectu fertur ad Deum , etiamsi nequeat multa subtiliter et curiosè vel cogitare vel disceptare.

I. Quæ ergo recta methodus mentalis orationis faciendæ ?

R. Quacunque tandem methodo id fiat, orat rectè quisquis , sive loquatur sive sileat , ex intimo cordis affectu tendit in Deum , et suam sentit infirmitatem e indigentiam , et de peccatis dolet et pœnitentiam agere vult , et cogitat ineundæ novæ vitæ rationem , et minimè ficto salutis æternæ desiderio tenetur , et auxilia ad id necessaria supplex à Deo petit , et de beneficiis jam acceptis gratias agit , et offert se Deo hostiam vivam , et posthabitis omnibus cupiditatibus et affectionibus legi Dei contrariis , se suaque omnia devovet Deo.

I. Ut isthæc omnia fiant nunquid utile est saltem pias

(A) 1. Reg. i. 13. Porrò Anna loquebatur in corde suo.

3. Reg. xviii. 46. Elias autem ascendit in verticem Carmeli , et pronus in terram posuit faciem suam inter genua sua. *Cùm Orationem ejus Scriptura taceat , hinc mente tantùm orasse Prophetam satis rectè conjicitur.*

inter orandum cogitationes cum attentione mentis adhibere?

R. Id necessarium prorsùs, nedùm utile. Neque enim fertur et movetur voluntas nisi in bonum jam cognitum. Ut ergo excitemur ad dolorem de peccatis, ad amorem veritatis et justitiæ, ad gratiarum actionem pro beneficiis acceptis, etc. necesse est haberi priùs cogitationem et cognitionem peccatorum, veritatis, justitiæ, beneficiorum Dei; necesse est isthæc omnia obversari animo, et attentà mente complecti.

I. Dixisti superiùs orationem mentalem non positam esse in cogitatione et ratiocinio : jam ais cogitationem et ratiocinium adorationem omninò requiri : loqueris ergo inter se pugnantia ?

R. Nequaquam hæc inter se pugnant. Oratio, ut diximus, est cordis ad Deum ascensus. Non ascendit quidem, non fertur ad Deum voluntas, nisi mentis cogitatio præcesserit: sed cave ne putes propterea orationem esse in ipsa cogitatione positam. Non potest orare quin cogites priùs ; sed quantumlibet cogitaveris de Deo, nisi desiderium et gemitus cordis ad cogitationem accesserit, non orasti. (B)

(B) S. AUGUST. *Enar. in Psal.* 111. *n.* 4. *Voce meâ ad Dominum clamavi* (*v.* 5.) ; id est, non corporis voce, quæ cum strepitu verberati aëris promitur ; sed voce cordis, quæ hominibus silet, Deo autem sicut clamor sonat. Quâ voce Susanna exaudita est (*Dan.* XIII. 44.) : et de qua voce ipse Dominus præcipit, ut in cubiculis clausis, id est, in secretis cordis sine strepitu oretur. (*Matth.* VI. 6.) Nec facilè quisquam dixerit hâc voce minùs orari, si nullus verborum sonus reddatur ex corpore : quoniam et silentes cùm in cordibus oramus, si alienæ ab affectu orantis cogitationes intercurrant, nondùm dici potest, *voce meâ ad Dominum clamavi.* Neque hoc rectè dicitur, nisi cùm sola anima nihil carnis nihilque carnalium intentionum in oratione attrahens, loquitur Domino, ubi solus audit. Clamor autem etiam iste dicitur, propter vim ipsius intentionis.

In Psal. V. *n.* 2. *Intellige clamorem meum.* (*v.* 2.) Benè ostendit quis iste sit clamor, quàm interior de cordis cubili sine strepitu corporis perveniat ad Deum : quandoquidem vox corporalis auditur, spiritalis autem intelligitur. Quanquam hoc sit etiam exaudire Dei, non aure carnali, sed majestatis præsentiâ.

In Psal. XXX. *Enar.* 4. *n.* 10. Clamor ad Deum non est voce, sed corde. Multi silentes labiis, corde clamaverunt : multi ore strepentes, corde averso nihil impetrare potuerunt. Si ergo clamas, clama intùs, ubi audit Deus.

In Psal. XXXVII. *n.* 14. *Et ante te omne desiderium meum.* (*v.* 10.) Non enim ante homines, qui cor videre non possunt : sed *ante te est omne desiderium meum.* Sit desiderium tuum ante illum ; et *Pater qui videt in occulto, reddet tibi.* (*Matth.* VI. 6.) Ipsum enim desiderium tuum, oratio tua est : et si continuum desiderium, continua oratio. Non enim frustrà dixit Apostolus, *sine intermissione orantes.* (1. *Thess.* V. 17.) Nunquid sine intermissione genuflectimus, corpus prosternimus, aut manus levamus, ut dicat ; *sine intermissione orate ?* Aut si sic dicimus nos orare, hoc puto sine intermissione non possumus facere. Est alia interior sine intermissione oratio, quæ est desiderium. Quidquid aliud agas, si desideras illud Sabbatum, non intermittis orare. Si non vis intermittere orare, noli intermittere desiderare. Continuum desiderium tuum, continua vox tua est. Tacebis, si amare destiteris. Qui tacuerunt ? De quibus dictum est, *Quoniam abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum.* (*Matth.* XXIV. 12.) Frigus charitatis, silentium cordis est : flagrantia charitatis, clamor cordis est. Si semper manet charitas, semper clamas ; si semper clamas, semper desideras ; si desideras, requiem recordaris.

In Psal. LXXVI. *n.* 6. *Memor fui Dei, et delectatus sum.* (*v.* 4.) Prædicandus igitur est Deus, cujus iste memor factus delectatus est, et consolatus in quadam tristitia, et quodam modo salute desperatâ recreatus: prædicandus est Deus.

N. 8. *Cogitavi dies antiquos.* (*v.* 6.) Benè est illi, videte quæ cogitat, rogo vos. Intùs est, apud se cogitat dies antiquos.... Dicat nobis in ipso interiore cubiculo suo quid egerit, quò pervenerit, quid transilierit, ubi manserit: *Cogitavi dies antiquos, et annorum æternorum memor fui.* Qui sunt anni æterni? Magna cogitatio. Videte si vult ista cogitatio, nisi magnum silentium. Ab omni forinsecùs strepitu, ab omni rerum humanarum tumultu intùs requiescat, qui cogitare vult annos istos æternos... Anni æterni cogitandi sunt, anni qui stant, qui non venientibus et abeuntibus diebus peraguntur; anni de quibus alio loco Scriptura dicit Deo, *Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.* (*Ps.* CI. 28.) Hos annos, iste transiliens, non in garrulitate forinsecùs, sed in silentio cogitavit. *Et annorum æternorum memor fui.*

N. 9. *Et meditatus sum nocte cum corde meo.* (*v.* 7.).... *Garriebam, et scrutabar spiritum meum.* Si scrutaretur iste terram, ut venas auri inveniret, nemo eum desipere diceret; immò sapientem multi dicerent, qui vellet ad aurum pervenire: quanta homo habet intùs, et non fodit? Scrutabatur iste spiritum suum, et cum ipso spiritu suo loquebatur, et in ipsa locutione garriebat. Seipsum interrogabat, seipsum examinabat, in se judex erat. Et sequitur: *Scrutabar spiritum meum.* Timendum ne in ipso spiritu suo remaneat.

N. 10. Angustatus in hac vita vehementer, multùm de vita alia cogitavit, ubi ista non fit tentatio.

N. 12. *Et dixi* (*v.* 11.) Jam seipsum transiliens, quid dixit? *Nunc cœpi.* Hic jam nullum periculum est: nam et in meipso remanere periculum fuit. *Et dixi, Nunc cœpi: hæc est immutatio dexteræ Excelsi.* Modò me cœpit mutare Excelsus; modò cœpi aliquid ubi securus sim; modò intravi aliquam aulam gaudiorum, ubi nullus timeatur inimicus: modò cœpi esse in ea regione, ubi non anticipent vigilias omnes inimici mei. *Nunc cœpi: hæc est immutatio dexteræ Excelsi.*

N. 13. *Memor fui operum Domini.* (*v.* 12.) Jam videte illum spatiari in operibus Domini. Garriebat enim foris, et contristatus indè defecit spiritus ejus: garrivit intùs cum corde suo, et cum spiritu suo, et perscrutatus eumdem spiritum suum, memor fuit annorum æternorum, memor fuit misericordiæ Domini, quia non repellet Dominus in æternum: et cœpit jam in ejus operibus securus gaudere, securus exsultare. Audiamus jam opera ipsa, et exsultemus et nos. Sed affectibus etiam nos transiliamus, nec ad temporalia gaudeamus. Habemus enim et nos cubile nostrum. Quare non illùc intramus? quare non silentio agimus? quare non spiritum nostrum perscrutamur? quare annos æternos nos cogitamus? quare in operibus Dei non lætamur? Sic nunc audiamus, et ipso dicente delectemur, ut etiam cùm hinc abierimus, faciamus quod ipso loquente faciebamus; si tamen facimus cœptum ipsius quod dixit, *Nunc cœpi.* Gaudere in operibus Dei, est oblivisci et te, si potes illo solo delectari. Quid enim melius illo? Non vides, quia cùm ad te redis, in deteriorem redis? *Memor operum Domini: quia memor ero ab initio mirabilium tuorum.*

N. 14. *Et meditabor in omnibus operibus tuis, et in affectionibus tuis garriam.* (*v.* 13.) Ecce tertium garrire. Garrivit foris, quando defecit; garrivit in spiritu suo intùs, quando profecit; garrivit in operibus Dei, quando pervenit quò profecit. *Et in affectionibus tuis garriam:* non in affectionibus meis. Quis vivit sine affectionibus? Et putatis, Fratres, quia qui Deum timent, Deum colunt, Deum diligunt, nullas habent affectiones? Verè hoc putabis, et putare audebis, quòd affectiones habeat fabula, theatrum, venatio, aucupium, piscatus, et non habeant opera Dei, et non habeat meditatio Dei interiores affectiones quasdam suas, cùm inspicitur mundus, et ponitur ante oculos spectaculum naturæ rerum, et in his quæritur artifex, et invenitur nusquam displicens et super omnia placens?

N. 15. *Deus in sancto via tua.* (*v.* 14.) Iuspicit jam opera misericordiæ

I. Fateberis saltem inhabiles esse ad orationem mentalem eos qui inhabiles sunt ad ejusmodi cogitationes ; et quorum animus ferre talem contentionem nequit ?

R. Fateor quidem : sed simul adverte neminem esse suæ mentis et rationis compotem , qui talem ferre facilè non possint animi contentionem , qui sit inhabilis ejusmodi cogitationibus , adeoque orationi mentali. Res patebit liquidiùs ex hoc uno exemplo quod ex multis seligo , hominis peccatoris qui tactus dolore cordis intrinsecùs petit à Deo supplex veniam peccatorum.

Dei circa nos , ex his garrit , et in his affectionibus exsultat. Primò indè cœpit , *In sancto via tua.* Quæ via tua in sancto ? *Ego sum* , inquit , *via , veritas et vita.* (*Joan.* XIV. 6.) Redite ergo homines ab affectionibus vestris. Quò itis ? quò curritis ? quò non solùm à Deo , sed etiam à vobis fugitis ? *Redite prævaricatores ad cor* (*Isai.* XLVI. 7.) : scrutamini spiritum vestrum , recolite annos æternos , invenite misericordiam Dei circa vos , attendite opera misericordiæ ejus : *In sancto via ejus. Filii hominum usquequò graves corde ?* (*Ps.* IV. 3.) Quid quæritis in affectionibus vestris ? *ut quid diligitis vanitatem , et quæritis mendacium ? Et scitote quoniam magnificavit Dominus sanctum suum.* (*Ibid.* 4.) *In sancto via tua.* Ad ipsum ergo attendamus , Christum attendamus , ibi via ejus. *Deus in sancto via tua. Quis Deus magnus , sicut Deus noster ?* (LXXVI. 14.)

In Psal. CXVIII. *Serm.* 19. *n.* 4. *Lex* , inquit , *tua meditatio mea est.* (*v.* 77.) Hæc meditatio nisi esset in fide , quæ per dilectionem operatur (*Galat.* V. 6.) , nunquam propter eam posset ad illam vitam quispiam pervenire. Hoc dicendum putavi , ne quisquam , cùm totam legem memoriæ mandaverit , eamque creberrimâ recordatione cantaverit , non tacens quod præcipit , nec tamen vivens ut præcipit , arbitretur se fecisse quod legit.... Hæc meditatio amantis est cogitatio , et tantùm amantis (*Matth.* XXIV. 12.) , ut charitas non frigescat hujus meditationis suæ , quantâlibet abundantiâ constipetur iniquitatis alienæ.

Enar. in Psal. CXIX. *n.* 9. Quàm multi enim sonant voce , et corde muti sunt ? Et quàm multi tacent labiis , et clamant affectu ? Quia ad cor hominis aures Dei : sicut aures corporis ad os hominis , sic cor hominis ad aures Dei. Multi clauso ore exaudiuntur , et multi in magnis clamoribus non exaudiuntur. Affectibus orare debemus.

In Psal. CXL. Oratio ergo purè directa de corde fideli , tanquam de ara sancta surgit incensum. Nihil est delectabilius odore Domini.

In Psal. CXLI. *n.* 2. *Voce meâ ad Dominum clamavi.* (*v.* 2.) Sufficeret , *voce ad Dominum clamavi :* fortè non frustrà additum est *meâ.* Multi enim clamant ad Dominum , non voce suâ , sed voce corporis sui. Homo ergo interior , in quo cœpit habitare Christus per fidem (*Ephes.* III. 17.) , voce suâ , non strepitu labiorum , sed in affectu cordis clamet ad Dominum. Non ubi homo audit , ibi Deus audit : nisi voce pulmonum et laterum et linguæ clames , homo te non audit ; cogitatio tua clamor est ad Dominum.

N. 3. *Effundam ante eum precem meam.* (*v.* 3.) Quid est *ante eum* ? In conpectu ejus. Quid est , in conspectu ejus ? Ubi videt. Ubi autem non videt ? Ita enim dicimus , ubi videt , quasi alicubi non videat. Sed in isto cœtu rerum corporalium vident et homines , vident et animalia : ille autem videt , ubi homo non videt. Nam cogitationem tuam nullus hominum videt , Deus autem videt. Ibi ergo effunde precem tuam , ubi solus ille videt qui remunerat. Nam in abscondito te Dominus Jesus Christus jussit orare : sed si agnoscas cubiculum tuum , et mundes , ibi rogas Deum. *Cùm autem oratis* , inquit (*Matth.* VI. 5. *et* 6.) , *nolite esse sicut hypocritæ , qui stant in plateis et vicis orantes , ut videantur ab hominibus. Tu autem cùm oras , intra in cubiculum tuum , et claude ostium , et deprecare Deum tuum in occulto : et qui videt in occulto , reddet tibi.* Si homines redditurî sunt , effunde ante homines precem tuam : Si Deus redditurus est , effunde ante eum precem tuam , et claude ostium , ne tentator ingrediatur.

Contritio nihil aliud est quàm animi dolor, et detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. (*Concil. Trid. sess.* 14. *cap.* 4.) Agnoscis hìc verba Concilii Tridentini à nobis superiùs allata. (*Hujusce Part. Sect.* 1. *Cap.* 5. §. 3.) Ut autem habeatur ille dolor, illud propositum, necesse est ut cognoscamus quæ sint Dei præcepta, quæ res pugnent contra legem Dei; examinandum nunquid contra legem Dei peccatum sit, quæ causa peccati fuerit, quâ viâ pateat reditus ad Deum, quâ ratione superanda impedimenta salutis, quæ sint occasiones peccatorum fugiendæ, quid noceat, quid prosit. Id fieri sine mentis cogitatione, sine animi contentione nequit. Ergo cogitatio et mentis contentio quædam requiruntur prorsùs ad orationem. Jam verò quis suæ mentis compos, quis ad peccandum habilis, dici queat inhabilis ad cogitationes ejusmodi? Quis tantillam ferre contentionem animi non potest? Potestne alioqui ritè suscipi pœnitentiæ sacramentum à quoquam? Tanta vis est in hoc uno exemplo ad demonstrandum quod dixi, ut alia proferre superfluum prorsùs esse videatur.

I. Cur ergo passim homines existimant aliquid subesse in oratione mentali facienda mysterii, multum esse difficultatis?

R. Quia plerumque fit ut homines verbis pascantur, non rebus, et ad aliquid amplectendum vel fugiendum non ratione, sed anticipatâ per errorem vel pravum animi affectum opinione moveantur.

§. 2. De Meditatione.

I. Quid hoc rei est meditari?

R. Meditari idem est quod attentè cogitare rem aliquam. Si quis cùm causam sit acturus secum ipse meditetur, aut si quid aliud attentè cogitet, non reprehenditur, inquit Tullius.

I. Quid tenemur præcipuè meditari?

R. Tenemur maximè legem Dei meditari. Nihil est quod frequentiùs et majori studio nobis et Scriptura sacra et sancti Patres commendent? (A)

(A) DEUTER. VI. 6. *et* PSAL. I. 1. *Vide in seq. Respons.*

PSAL. XXXIII. 2. Benedicam Dominum in omni tempore: semper laus ejus in ore meo. 3. In Domino laudabitur anima mea: audiant mansueti, et lætentur. 4. Magnificate Dominum mecum: et exaltemus nomen ejus in idipsum. 5. Exquisivi Dominum, et exaudivit me: et ex omnibus tribulationibus meis eripuit me. 6. Accedite ad eum, et illuminamini: et facies vestræ non confundentur.... 9. Gustate, et videte quoniam suavis est Dominus: Beatus vir, qui sperat in eo.

PSAL. XXXVI. 4. Delectare in Domino: et dabit tibi petitiones cordis tui. 5. Revela Domino viam tuam, et spera in eo, et ipse faciet. 6. Et educet quasi lumen justitiam tuam, et judicium tuum tanquam meridiem. 7. Subditus esto Domino et ora eum.... 30. Os justi meditabitur sapientiam, et lingua ejus loquetur judicium. 31. Lex Dei in corde ipsius, et non supplantabuntur gressus ejus.

PSAL. LXXII. 23. Ut jumentum factus sum apud te: et ego semper tecum.... 28. Mihi autem adhærere Deo bonum est: ponere in Domino Deo

spem meam : ut annuntiem omnes prædicationes tuas in portis filiæ Sion.

Psal. lxxvi. 4. Memor fui Dei, et delectatus sum, et exercitatus sum : et defecit spiritus meus. 5. Anticipaverunt vigilias oculi mei : turbatus sum, et non sum locutus. 6. Cogitavi dies antiquos : et annos æternos in mente habui. 7. Et meditatus sum nocte cum corde meo, et exercitabar, et scopebam spiritum meum. 12. Memor fui operum Domini ; quia memor ero ab initio mirabilium tuorum. 13. Et meditabor in omnibus operibus tuis ; et in adinventionibus tuis exercebor.

Psal. cxviii. 2. Beati qui scrutantur testimonia ejus, in toto corde exquirunt eum, etc. *Lege hunc Psalmum integrum : quippè nihil aliud clamat, quàm Dei legem esse meditandam.*

Proverb. vi. 21. Ne recedant ab oculis tuis (eloquia mea) : custodi ea in medio cordis tui.

vi. 21. Liga ea in corde tuo jugiter, et circumda gutturi tuo. 22. Cùm ambulaveris, gradiantur tecum ; cùm dormieris, custodiant te, et evigilans loquere cum eis.

viii. 34. Beatus homo, qui audit me (sapientiam), et qui vigilat ad fores meas quotidiè et observat ad postes ostii mei.

Eccle. iv. 17. Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei, et appropinqua ut audias.

Eccli. vi. 28. Investiga illam (sapientiam), et manifestabitur tibi, et continens factus ne derelinquas eam : 29. In novissimis enim invenies requiem in ea, et convertetur tibi in oblectationem.... 37. Cogitatum tuum habe in præceptis Dei, et in mandatis illius maximè assiduus esto : et ipse dabit tibi cor, et concupiscentia sapientiæ dabitur tibi.

S. Ambros. *lib.* 2. *de Caïn et Abel, cap.* 6. *n.* 19. Nova igitur fides renovatorum, valida, pubescens, incrementum virtutis acquirens, non remissa, non fessa, non senio quodam marcida, et vigore ignava, apta sacrificio est, quæ pullulet quodam virenti germine sapientiæ, et juvenili divinæ cognitionis fervore pubescat ; habeat tamen succum doctrinæ veteris.... Cibus nobis sit cognitio Patriarcharum, epuletur animus in Prophetarum oraculis ; tali saginâ mens pascatur interior. Sed jam non species agni sit, at veritas corporis Christi. Non umbra legis perstringat oculos : sed apertè Dominicæ gratia passionis, et splendor resurrectionis aciem mentis illuminet.

N. 20. Si autem offeres Sacrificium de primitivis ovibus, frixum in igne, frixum pingue.... Quod significat fidem tuam, velut igni probatam esse debere, et sancto fervere Spiritu.... Uratur igitur verbo Domini sicut igne virtus animæ tuæ.... Sermo igitur plurimus Scripturarum animam confirmat, et quodam spiritalis gratiæ colorat vapore ; rationabilia quoque inventa corroborat, dissolvitque omnem vim irrationabilium passionum.

N. 21. Oblationem autem atque orationem oportet non confusam esse, sed competenti divisione distinctam.... Redoleat igitur oratio tua prudentiam erga cognitionem Dei, et veritatem fidei : redoleat temperantiam, quam etiam à conjugibus exigendam putavit Apostolus, dicens (1. *Corinth.* vii. 5.) : *Nolite fraudare invicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi.* Et lex castificatos ante hesternum et nudiustertianum diem ad sacrificium accedere jubet. (*Exod.* xix. 10.) Fortitudinem teneat oratio, ut nullo interpoletur metu, nullà lassitudine deficiat. Tunc enim debet esse intentio ad precandum robustior, cùm urgemur adversis. Justitiam custodiat precatio, quam si tenuisset Judas, non in peccatum facta esset ejus oratio. Quando enim magis ab injustis operibus ac pravis studiis abstinere debemus, quàm tunc quando Dei justitiam deprecamur ?

N. 22. Superest ut de continua et jugi oratione dicamus, quòd immorari nos et vacare orationi oportet. Pernoctabat Dominus in oratione, non ut sibimet prodesset, sed ut nos doceret. Frequens enim oratio quamdam operatur disciplinam orandi ; quia et ipse usus docibiles Dei facit, indocibiles negligentia. Bona igitur exercitatio. Denique corporis virtus exercitatione augetur frequenti : at inexercitata minuitur et labitur, Plurimi enim exercitii dissuetudine etiam naturalem dissolvêre virtutem. Similiter animæ fortitudo exercitationis assiduitate solidatur ;

ut labor ipse disciplinæ sit non oneri futurus, sed usui. Hunc cibum menti nostræ deferamus, qui multâ attritus meditatione ac politus, cor hominis sicut illud cœleste manna confirmet. Quod non otiosè tritum ac politum accipimus; eò quòd cœlestium Scripturarum alloquia diù terere ac polire debemus, toto animo et corde versantes; ut succus ille spiritalis cibi in omnes se venas animæ diffundat.... Apostolico succo pasta fidelium pinguescit oratio.

S. Basil. *Regul. fusius explicat. cap.* 37. Orationi verò et Psalmorum modulationi, sicut in aliis etiam plerisque nullum non esse tempus idoneum, ita videlicet, ut vel in eo ipso, dùm manibus opus tractamus, et linguâ nonnunquam, quandocunque id fieri potest, aut expedit potiùs, et ad fidei ædificationem conducit, munere hoc fungi possimus: sin id minùs, corde certè in Psalmis et hymnis et canticis spiritualibus Deum collaudemus, sicut scriptum est (*Coloss.* III. 16.): atque ita orationi satisfaciamus: interim dùm laboramus gratias agentes Deo, qui ad opera facienda, nfanuum vires nobis suppeditaverit: Itemque ad percipiendam artium singularum cognitionem, ingenium largitus sit, materiamque donaverit, ex qua instrumenta conficerentur, tum eam etiam, quæ artibus iis esset subjecta, quam in manibus habeamus operantes: simulque etiam ipsum orantes, ut opera manuum nostrarum dirigantur ad eum finem, ut ipsi placeamus. Hoc modo etiam mentem à futilibus cogitationibus cohibemus, quandocunque in singulis, quæ administramus, operibus, conficiendi felicitatem à Deo postulamus, et ei gratias agimus, qui ad ea administranda vires nobis tribuerit, et à proposito ineundæ gratiæ illius non aberramus.... Etenim nisi hæc ita se habeant, qui fieri potest, ut inter se illa concordent, quædicta sunt ab Apostolo, *Sine intermissione orantes* (1. *Thessal.* v. 17.); et illud, *Nocte et die laborantes.* (*Ibid.* II. 9.)

Constit. Monast. cap. 2. Tu quandocunque vel factum ipsius (Christi) audieris memorari, vel dictum, ea nolito negligenter, et tanquam aliud agens audire (2. *Thessal.* III. 8.): quin stude potiùs, ut mente tecum ipse cogitando, rimandoque ad eorum profundum pervenias, eorumque quæ ibi opertè traduntur, particeps fieri contende. Etenim Martha quidem hospitio Dominum suscipit: ad ejus verò pedes assidet Maria (*Luc.* x. 39.); laudandum sanè in utraque sorore studium. Cæterùm tu res distinguito. Nam Martha ipsa in ministerio occupata, ea parabat, quæ hospitis corpori futura erant necessaria; contrà Maria, cùm ad pedes illius assideret, audiendis quæ ab eo dicebantur vacabat. Sic altera Domini partem illam, quæ tangi aspectu poterat, reficiebat: altera parti illi, quæ occulta cerni non poterat, consulebat. Verè enim qui aderat, is et homo erat et Deus, idem Dominus ambarum mulierum studium approbabat.... Cæterùm præcipuum spiritualis doctrinæ locum tenet, reliqua verò omnia in secundis consistunt. *Maria* enim, inquit, *optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* (*Luc.* x. 42.) Proindè si tibi quoque in animo fuerit Christi arcanis imbui, et ad pedes illius assederis, et Evangelium ipsius susceperis; totam ibi rem deseres familiarem tuam, et vacuus ab omni sollicitudine deges, corporis proprii etiam obliviscere, atque hoc modo in contemplationibus versans, familiariùs cum eo colloqui poteris, ut Mariam ita imitère, et supremæ gloriæ fructum consequare. Porrò quandocunque oras, cave diligenter, ne quæ petis, perversè petas, et adversùm te Dominum irrites, non pecuniam, non gloriam humanam, non ut agas pro potestate, non aliud quippiam ex numero eorum, quæ citò prætervolant; sed pete regnum Dei, et quæ ad usum corporis pertinent, omnia ille tibi suppeditabit, quemadmodum ipse Dominus dicit: *Quærite primùm Regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis.* Duplex est autem, Charissime, orandi modus: quorum alter in glorificatione, adhibitâ animi submissione cernitur: alter in petitione, qui quidem priori subjicitur. Cùm oras igitur, nolito confestim ad petitionem accedere: Quòd si hoc non facis, indicio es ipse de voluntate tua, te scilicet, quòd necessitate urgearis, Deo preces adhibere. Quapropter quandocunque instituis orare, conjugem, liberos, teque adeò ipsum relinquito, à terraque procul abscedito, cœlumque superato, et naturas omnes tam quæ cerni, quàm quæ cerni non

possunt, relinquito, et ab ejus glorificatione exorditor, qui omnia condidit; cumque in eo satis fueris commoratus, non mente vagà, neque hùc, illucve temerè deerrante, neque (ut Græcorum mos est) fabulas garriens, sed de sacrosanctis litteris carpens, quæ dicas, dic, Gratias ago tibi Domine, propter incredibilem clementiam, etc.

S. Aug. *Confess. lib.* 11: *cap.* 2. *n.* 2. Quando autem sufficio linguâ calami enuntiare omnia hortamenta tua, et omnes terrores tuos, et consolationes, et gubernationes, quibus me perduxisti prædicare verbum, et sacramentum tuum dispensare populo tuo? Et si sufficio hæc enuntiare ex ordine, carò mihi valent stillæ temporum. Et olim inardesco meditari in lege tua, et in ea tibi confiteri scientiam et imperitiam meam, primordia illuminationis tuæ, et reliquias tenebrarum mearum, quousque devoretur à fortitudine infirmitas. Et nolo in aliud horæ diffluant, quas invenio liberas à necessitatibus reficiendi corporis, et intentionis animi, et servitutis quam debemus hominibus, et quam non debemus, et tamen reddimus.

N. 3. Domine Deus meus, intende orationi meæ, et misericordia tua exaudiat desiderium meum, quoniam non mihi soli æstuat, sed usui vult esse fraternæ charitati: et vides in corde meo quia sic est. Sacrificem tibi famulatum cogitationis et linguæ meæ; et da quod offeram tibi. Inops enim et pauper sum; tu dives in omnes invocantes te, qui securus curam nostri geris. Circuncide ab omni temeritate omnique mendacio interiora et exteriora labia mea. Sint castæ deliciæ meæ Scripturæ tuæ, nec fallar in eis, nec fallam ex eis. Domine attende, et miserere, Domine Deus meus, lux cæcorum et virtus infirmorum, statimque lux videntium et virtus fortium, attende animam meam, et audi clamantem de profundo. Nam nisi adsint et in profundo aures tuæ, quo ibimus? quo clamabimus? *tuus est dies, et tua est nox*, ad nutum tuum momenta transvolant. Largire indè spatium meditationibus nostris in abdita legis tuæ, neque adversùs pulsantes claudas eam. Neque enim frustrà scribi voluisti tot paginarum opaca secreta. Aut non habent illæ silvæ cervos suos recipientes se in eas, et resumentes, ambulantes, et pascentes, recumbentes, et ruminantes? O Domine, perfice me, et revela mihi eas. Ecce vox tua gaudium meum, vox tua super affluentiam voluptatum. Da quod amo: amo enim: et hoc tu dedisti. Ne dona tua deseras, nec herbam tuam spernas sitientem. Confitear tibi quidquid invenero in libris tuis; et audiam vocem laudis, et te bibam, et considerem mirabilia de lege tua, ab usque principio, in quo fecisti cœlum et terram, usque ad regnum tecum perpetuum sanctæ civitatis tuæ.

N. 4. Domine, miserere mei, et exaudi desiderium meum. Puto enim quòd non sit de terra, non de auro et argento, et de lapidibus, aut decoris vestibus, aut honoribus et potestatibus, aut voluptatibus carnis, neque de necessariis corpori, et huic vitæ peregrinationis nostræ; quia omnia nobis apponuntur quærentibus regnum et justitiam tuam. Vide, Domine Deus meus, undè sit desiderium meum. *Narraverunt mihi injusti delectationes, sed non sicut lex tua, Domine.* (*Psal.* CXVIII. 85.) Ecce undè est desiderium meum. Vide, Pater, aspice, et vide, et approba, et placeat in conspectu misericordiæ tuæ invenire me gratiam ante te, ut aperiantur pulsanti mihi interiora sermonum tuorum. Obsecro per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, *virum dexteræ tuæ, filium hominis, quem confirmasti tibi* (*Ps.* LXXIX. 18.) mediatorem tuum et nostrum, per quem nos quæsisti non quærentes te, quæsisti autem ut quæreremus te; Verbum tuum, per quod fecisti omnia, in quibus et me; Unicum tuum, per quem vocasti in adoptionem populum credentium, in quo et me: per eum te obsecro, qui sedet ad dexteram tuam, et te interpellat pro nobis, *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, et scientiæ absconditi.* (*Colos.* II. 3.) Ipsos quæro in libris tuis. Moyses de illo scripsit: hoc ipse ait: hoc veritas ait.

In Psal. XXXII. *Enarrat.* 3. *n.* 25. Spectemus nos mente ea quæ dicuntur in sensibus divinarum Scripturarum, et gaudeamus tali spectaculo.

Enarrat. in Ps. XXXVI. *Serm.* 1. *n.* 3. Mores nequissimos vides, facultates copiosissimas perspicis; et dicit cor tuum, nullum esse divinum judicium, omnia casibus ferri, et fortuitis motibus ventilari. Nam si Deus,

I. Quo tempore tenemur legem Dei meditari?

R. Die ac nocte. *Erunt*, inquit Deus in libro Deuteronomii (VI. 6. *et 7.*), *Verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodiè in corde tuo.... Et meditaberis in eis sedens in domo tua et ambu-*

inquis, res humanas respiceret, floreret illius iniquitas, et mea innocentia laboraret? Omnis morbus animi habet in Scripturis medicamentum suum: qui ergo sic ægrotat, ut ista dicat in corde suo, bibat potionem Psalmi hujus. Quid est? Iterùm inspiciamus, quid dicebas? Quid dicebam, inquis, nisi quod vides? Mali florent, boni laborant: quomodo ista videt Deus? Accipe, bibe: ipse tibi hanc, de quo ista murmuras, temperavit potionem: tantùm ne recuses saluberrimum poculum; accommoda per aurem os cordis, et bibe quod audis. *Noli æmulari in malignantibus, neque æmuleris facientes iniquitatem* (*v.* 1.). *Quoniam tanquam fenum citò arescent, et sicut olera prati citò cadent.* (*v.* 2.) Quod tibi longum videtur, citò est Deo: subjunge te Deo, et tibi citò erit.

Enarrat. in Psal. XXXVIII. *n.* 2. Succensa igni sunt, quæ facit malè ardens cupiditas: et effossa sunt, quæ facit malè jacens timiditas. Hinc enim peccata omnia, aut cupiendo, aut timendo. Transiliat ergo iste omnia, quibus teneri posset in terra: erigat scalas suas, exerat pennas suas, videat utrùm quisquam agnoscat hîc se: immò verò in Domini gratia multi se agnoscunt, qui fortè jam vilem habentes mundum, et omnia quæ delectant in mundo, eligunt rectè vivere, dùm hîc vivunt in gaudiis quibusdam spiritalibus. Et hæc undè erunt adhuc ambulantibus super terram, nisi ex divinis eloquiis, ex verbo Dei, ex parabola aliqua Scripturarum scrutata et investigata, ex dulcedine inventionis, quam præcessit labor inquisitionis? Sunt quædam deliciæ sanctæ et bonæ in libris.

Enarrat. in Psal. LXXVI. *n.* 6. *Memor fui Dei, et delectatus sum.* (*v.* 4.).... Prædicandus igitur est Deus, cujus iste memor factus delectatus est, et consolatus in quadam tristitia, et quodam modo salute desperatâ recreatus: prædicandus est Deus.

Enarrat. in Psal. XCIII. *n.* 6. *Fuistis enim*, inquit, *aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino; sicut filii lucis ambulate.* (*Ephes.* V. 8.) *Lux*, inquit, *in Domino non in vobis.* Cor ergo in libro: si cor in libro, cor in firmamento cœli. Si ibi est cor, indè luceat, et non movebitur iniquitatibus subterpositis; non quia ibi est in cœlo per carnem, sed quia ibi est per conversationem; secundùm quod dictum est: *Nostra autem conversatio in cœlis est.* (*Philip.* III. 20.) Non potes cogitare illam civitatem, quia nondùm vides. Vis cogitare Cœlum? Librum Dei cogita. Audi Psalmum; *Et in lege ejus meditabitur die ac nocte.* (*Ps.* I. 2.) Et ibi beatus dictus est, *qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiæ non sedit, sed in lege Domini fuit voluntas ejus.* (*Ibid.* 1.) Vide luminare in cœlo: *Et in lege ejus meditabitur die ac nocte.* Vult patienter ferre omnia? Non descendat de cœlo, et in lege ejus mediletur die ac nocte. Ergo in cœlo cor ejus: si in cœlo cor ejus, omnes iniquitates quæ fiunt in terra ad tempus, omnes felicitates malorum hominum, omnes labores justorum, meditanti die ac nocte legem Dei, nulli sunt; et patienter tolerat omnia, et erit beatus eruditus à à Deo. Et quomodo in firmamento cœli? Quia lex firmamentum est. *Beatus vir quem tu erudieris, Domine, et ex lege tua docueris eum: ut mitiges eum à diebus malignis, donec fodiatur peccatori fovea.* (*v.* 12. *et* 13.)

In Psal. CXVIII. *serm.* 24. *n.* 5. Non vis confundi ab exspectatione tua? Non intermittas meditari justificationes meas. Sentiens istam meditationem plerumque animæ languoribus impediri; *Adjuva me*, inquit, *et salvus ero, et meditabor in justificationibus tuis semper.* (*v.* 117.)

Enarrat. in Psal. CXXIII. *n.* 3. In hoc Psalmo vox nostra est. Sic audite, tanquam vos ipsos audiatis: sic audite, tanquam in speculo Scripturarum vos ipsos attendatis. Cùm enim tanquam speculum attendis Scripturas, exhilaratur facies tua: cùm similem te invenies exsultatione spei membris quibusdam Christi, quæ membra ista cantarunt; eris et tu in ipsis membris, et cantabis ista.

lans in itinere, dormiens atque consurgens. Beatus vir, inquit Regius Psaltes (*Ps.* I. 1. *et* 2.), *qui in lege Dei meditabitur die ac nocte.*

I. Qui fieri potest, ut actu cogitemus legem Dei die ac nocte, etiam inter dormiendum?

R. Id fieri nequit; neque id quoque his verbis præcipitur. Horum sensus est, oportere nos legem Dei scriptam gerere jugiter in cordibus, et sic agere, ut *lucerna sit* indesinenter *pedibus nostris verbum Dei, et lumen semitis nostris.* (*Ps.* CXVIII. 105.) Debet lex Dei continuò ob oculos nostros poni, adeò ut agamus nihil nisi ex ejus norma et beneplacito. Illud autem ut fiat, necesse est nos actu meditari in lege Dei tam frequenter, ut aliquatenùs dici possit nos in ea meditari die ac nocte.

I. Quod maximè tempus seligendum est ad actualem legis Dei meditationem?

R. Manè adstandum Domino exemplo Davidis, et videndum ut in lege Domini ambulemus totâ die. Vesperè examinandum in quibus contra legem Dei peccatum sit. Meridie dandum et aliquid temporis huic meditationi. (B)

I. Litterarum rudes et imperiti possuntne legem Dei meditari, quam ne legere quidem sciunt?

R. Et ipsi legem Dei meditari possunt et debent. Nemo enim tam rudis et imperitus, quin teneatur scire præcepta Dei et Ecclesiæ. Deindè possunt imperiti et rudes legem Dei ex Pastorum et magistrorum ore vel lectione percipere. Adde quòd ex occurrentibus rerum eventibus, ex piorum et impiorum exemplis, possunt abundè sumere sibi quod meditentur. (C)

(B) PSAL. V. 5. Manè adstabo tibi, et videbo; quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.

PSAL. LIV. 18. Vesperè, et manè, et meridiè narrabo et annuntiabo: et exaudiet vocem meam.

PSAL. LXII. 2. Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo. Sitivit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea..... 7. Si memor fui tuî super stratum meum, in matutinis meditabor in te.

S. JOAN. CHRYSOST. *Homil.* 2. *in Psal.* I. *Vide suprà hujusce Partis Sect.* 1. *Cap.* 5. 2. 8. *litt.* (A)

(C) S. AUG. *Enarrat.* 2. *in Psal.* XXVI. *n.* 12. *Circumivi*, inquit, *et immolavi in tabernaculo ejus hostiam jubilationis.* (V. 6.) Circumeat animus tuus per universam creaturam: undique tibi clamabit creatura, Deus me fecit. Quidquid te delectarit in arte, artificem commendat; magisque si circumeas universa, consideratio concipit artificis laudem. Vides cœlos, magna opera Dei sunt. Vides terram, Deus fecit seminum numeros, diversitates germinum, multitudinem animalium. Circumi adhuc cœlos usque ad terram, nihil relinquas: undique omnia tibi resonant conditorem; et ipsæ species creaturarum, voces sunt quædam creatorem laudantium. Quis autem explicet universam creaturam? quis illam explicet laudibus? quis dignè laudet cœlum et terram, mare, et omnia quæ in eis sunt? Et ista quidem visibilia. Quis dignè laudet Angelos, sedes, dominationes, principatus, et potestates? Quis dignè laudet hoc ipsum, quod in nobis viget, vegetans corpus, movens membra, sensus exerens, et memoriâ tam multa complectens, intellectu tam multa discernens, quis dignè laudet? At si in istis creaturis Dei sic laborat humanus sermo, in Creatore quid agit, nisi sola restet sermone

I. Ergo necessarium est omnibus hoc meditationis genus?

R. Ita necessarium est, ut nihil suprà. *Desolatione desolata est omnis terra, quia nullus est qui recogitet corde*, inquit Deus, apud Jeremiam, (XII. 2.) (D)

deficiente jubilatio? *Circumivi, et immolavi in tabernaculo ejus hostiam jubilationis.*

(D) ISAI. LVII. 1. Justus perit, et non est qui recogitet in corde suo; et viri misericordiæ colliguntur, quia non est qui intelligat.

AGGÆI I. 5. Et nunc hæc dicit Dominus exercituum: Ponite corda vestra super vias vestras. 6. Seminastis multum, et intulistis parum: comedistis, et non estis satiati: bibistis, et non estis inebriati: operuistis vos, et non esti calefacti: et qui mercedes congregavit, misit eas in sacculum pertusum (*Deut.* XXVIII. 38.) 7. Hæc dicit Dominus exercituum: Ponite corda vestra super vias vestras. (*Agg.* VI. 15.)

II. 14. Si tetigerit pollutus in anima ex omnibus his, nunquid contaminabitur? Et responderunt Sacerdotes, et dixerunt: Contaminabitur, 15. Et respondit Aggæus, et dixit: Sic populus iste, et sic gens ista ante faciem meam, dicit Dominus, et sic omne opus manuum eorum: et omnia quæ obtulerunt ibi, contaminata erunt. 16. Et nunc ponite corda vestra à die hac et suprà..... 18. Percussi vos vento urente, et aurugine, et grandine omnia opera manuum vestrarum: et non fuit in vobis, qui reverteretur ad me, dicit Dominus. 19. Ponite corda vestra ex die ista, et in futurum..... Ponite super cor vestrum.

S. BERNARD. Abbas, *de considerat. lib.* 1. *cap.* 1. Invitus, ni fallor, avelleris à tuæ Rachelis amplexibus; et quoties id pati contigerit, toties dolor tuus renovetur necesse est. At quando non contingit? Quoties vis, et incassùm? quoties moves, nec promoves? quoties conaris, et non datur ultrà; eniteris, et non paris? tentas, et abriperis: et ubi incipis, ibi deficis; et dùm adhuc ordiris, succident te? *Venerunt filii usque ad partum, et vires non habet parturiens.* (4. *Reg.* XIX. 3.) Nosti hoc? Nemo te meliùs. Attritæ frontis es, et instar vitulæ Ephraïm, ait Propheta (*Osee* X. 11.) doctus diligere triturам, si pace tuâ, sic se habent res tuæ. Absit: hæc est pars illius, qui datus est in reprobum sensum. Ab his sanè cupio tibi pacem, non cum his. Nihil plus metuo tibi pace istâ. Miraris, si unquam possit accidere? Etiam dico tibi, si res, ut assolet, per consuetudinem in incuriam venerit.

Cap. 2. *n.* 2. Quid non invertat consuetudo? quid non assiduitate durctur? quid non usui cedat? Quantis quod præ amaritudine priùs exhorrebant, usu ipso malè in dulce conversum est? Audi justum quid lamentetur super hujuscemodi: *Quæ priùs tangere nolebat anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt.* (*Job.* VI. 7.) Primùm tibi importabile videbitur aliquid: processu temporis, si assuescas, judicabis non adeò grave, paulò post et leve senties, paulò post nec senties; paulò post etiam delectabit. Ita paulatim in cordis duritiam itur, et ex illa in aversionem. Sic gravis et continuus dolor, citiùs, ut dixi, habiturus est exitum, aut sanitatem profectò, aut insensibilitatem.

N. 3. Hinc prorsùs, hinc tibi timui semper, et timeo, ne dilato remedio, dolorem non sustinens, periculo te irrevocabiliter desperatus immergas. Vereor, inquam, ne in mediis occupationibus, quoniam multæ sunt, dùm difficilis finem, frontem dures, et ita sensim te ipsum quodammodo sensu prives justi utilisque doloris. Multò prudentiùs te illis subtrahas vel ad tempus, quàm patiere trahi ab ipsis, et duci certè paulatim quò tu non vis. Quæris quò? Ad cor durum. Nec pergas quærere, quid illud sit: si non expavisti, tuum hoc est. Solum est cor durum, quod semetipsum non exhorret, quia nec sentit. Quid me interrogas? Interroga Pharaonem. Nemo duri cordis salutem unquam adeptus est, nisi quem fortè miserans Deus, abstulit ab eo, juxta Prophetam, cor lapideum, et dedit cor carneum. (*Ezech.* XXXVI. 20.) Quid ergo durum? Ipsum est quod nec compunctione scinditur, nec pietate mollitur, nec movetur precibus; minis non cedit, flagellis duratur. Ingratum ad beneficia est, ad consilia infidum, ad judicia sævum, invercundum ad turpia, impavidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium in divina,

præteritorum obliviscens, præsentia negligens, futura non providens. Ipsum est, cui præteritorum, præter solas injurias, nihil omninò non præterit; præsentium nihil non perit: futurorum nulla, nisi forlè ad ulciscendum, prospectio seu præparatio est. Et ut brevi cuncta horribilis mala complectar, ipsum est quod nec Deum timet, nec hominem reveretur. En quo trahere te habent hæ occupationes maledictæ: si famen pergis, ut cœpisti, ita dare te totum illis, nil tui tibi relinquens. Perdis tempus: si licet nunc alterum me tibi exhibere Jethro (*Exod.* XVIII. 18.), tu quoque in his stulto labore consumeris, quæ non sunt nisi afflictio spiritûs, evisceratio mentis, evacuatio gratiæ.

Cap. 3. *n.* 4. Nolo dissimules servitutem, in quam certè in dies, dùm nescis, redigeris. Hebetati cordis indicium est, propriam non sentire continuam vexationem. *Vexatio dat intellectum auditui*, ait quidam. (*Is.* XXIII. 19.) Verum est; sed si nimia non fuerit. Nam si sit, non planè intellectum dat, sed contemptum. Denique *impius cùm in profundum malorum venerit, contemnit.* (*Prov.* XVIII. 3. Expergiscere ergo, et pessimæ servitutis jugum jam jamque imminens, immò jam non modicè premens, non tantùm cave, sed horre.

Cap. 4. *n.* 5. *Pretio empti estis, nolite effici servi hominum.* (1. *Corinth.* VII. 23.) Quid servilius indigniusque, præsertim summo Pontifici, quàm, non dico omni die, sed penè omni horà, insudare talibus rebus, et pro talibus? Denique quando oramus? quando docemus populos? quando ædificamus Ecclesiam? quando meditamur in lege? Et quotidie perstrepunt in palatio leges, sed Justiniani, non Domini. Justènc etiam istud? Tu videris. Nam certè *lex Domini immaculata, convertens animas.* (*P.* XVIII. 8.) Hæ autem non tam leges, quàm lites sunt et cavillationes, subvertentes judicium. Tu ergo Pastor Episcopus animarum, quâ mente, obsecro, sustines coram te semper silere illam, garrire istas? Fallor, si non movet tibi scrupulum perversitas hæc. Pulo quòd et interdùm compellat clamare ad Dominum cum Propheta: *Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua.* (*Ps.* CXVIII. 75.) I ergo, et aude liberum profiteri sub tam gravi mole inconvenientiæ hujus, et cui fas non sit cervicem subducere. Nam si potes et non vis, multò magis servus es hujus ipsius tam perversæ voluntatis tuæ.

Cap. 7. *n.* 8. Nunc autem quoniam dies mali sunt (*Ephes.* V. 16.) sufficit interim admonitum esse, non totum te, nec semper dare actioni; sed considerationi aliquid tui et cordis et temporis sequestrare. Hoc autem dico necessitatem intuens, non æquitatem, quanquam non sit præter æquum, necessitati cedere. Nam si liceret quod deceret, absolutè per omnia et in omnibus præferendam, et vel solam, vel maximè colendam eam, quæ ad omnia valet, id est, pietatem, prorsùs irrefragabilis ratio demonstrat. Quid sit pietas quæris? Vacare considerationi.... Quid tam pertinens ad cultum Dei, quàm quod ipse hortatur in Psalmo: *Vacate et videte quoniam ego sum Deus* (*Psal.* XLV. 11.)? quod sanè in partibus considerationis præcipuum est. Quid denique tam valens ad omnia, quàm quæ ipsius quoque actionis partes, benignâ quâdam præsumptione suas facit, præagendo quodammodo, et prærordinando quæ agenda sunt? Necessario sanè; ne fortè quæ et prævisa et præmeditata poterant esse proficua, præcipitata magis periculo fiant. Quod tibimet, si recordaris in ipsis actionibus causarum, et in magnis quibusque negotiis, magnarumve consiliis rerum frequenter accidisse non ambigo. Et primùm quidem ipsum frontem suum, id est, mentem, de qua oritur, purificat consideratio. Deindè regit affectus, dirigit actus, corrigit excessus, componit mores, vitam honestat et ordinat; postremò divinarum pariter et humanarum rerum scientiam confert. Hæc est quæ confusa determinat, hiantia cogit, sparsa colligit, secreta rimatur, vera vestigat, verisimilia examinat, ficta et fucata explorat. Hæc est quæ agenda prærordinat, acta recogitat, ut nihil in mente resideat, aut incorrectum, aut correctione egens. Hæc est quæ in prosperis adversa præsentit, in adversis quasi non sentit: quorum alterum fortitudinis, alterum prudentiæ est.

Cap. 8. *n.* 11. Hæc dixerim hortans ad vacandum considerationi, cujus beneficio hæc et similia advertuntur. Cui tam pio, tamque utili otio, nullam in vita operam dare, nonne vitam perdere est?

I. Quid in lege Dei meditari potissimùm debemus ?

R. Quæ futura sunt hominis novissima, mortem, judicium, damnationem, vel vitam æternam. Hinc convertendus animus ad intelligenda penitiùs præcepta Dei, et varia peccatorum genera, et quæ spectant ad Christianæ vitæ rationem.

Sed non sistendum in sterili speculatione ; veniendum ad praxim ; videndum quomodo intùs affecti simus circa varia hæc præcepta, quæ subjiciuntur oculis, vel auribus ; quid in iis placeat et delectet, quid displiceat. Sentiendum pondus propriæ infirmitatis et corruptionis et miseriæ. Hinc excitandi interiores in corde gemitus. Hinc implorandum Dei auxilium. Hinc proponendum sibi quid facto opus sit. Hinc tandem vigilandum, ne à suscepto semel vitæ Christianæ proposito recedatur. Isthæc omnia qui faxit, hujus meditationem et orationem optimam fuisse dixerim.

I. Tenenturne omnes omninò Christiani hâc ratione vacare meditationi et orationi ?

R. Ex mox dictis constat, neminem suæ mentis compotem ab hac meditationis et orationis lege eximi. Id autem facile est demonstrare liquidiùs, adeò ut nullus superesse possit ambigendi locus. Nemo est quin teneatur legem Dei intùs in corde gerere, ad hujus legis lancem omnia sua dicta factaque perpendere, de peccatis quibus illa violatur dolere et gemere, horum veniam à Deo petere, inire vitæ novæ propositum et rationem, vigilare ut nova illa vitæ ratio semel suscepta teneatur. Isthæc autem omnia agere, quid aliud est, quàm vacare meditationi et orationi ?

I. Estne multum difficultatis in eo meditationis et orationis genere ?

R. Nihil in eo difficultatis est amanti, et vitam æternam desideranti. Si verò frigido loquor, nescit quid loquor. Qui volunt vitam agere in deliciis, in peccatis, his omnia difficilia. Illi ferè nunquam orant, ut par est, ferè nunquam cogitant Deum : semper extra se rapiuntur. (E)

CAPUT TERTIUM.

De Oratione vocali in genere.

I. Quid est vocalis oratio ?

R. Ea est, ut diximus, quæ voce promitur.

I. Utilisne est vocalis oratio ?

R. Ejus utilitas constat ex Psalmis, ex Canticis, ex omnibus Ecclesiæ precibus. *Implemini Spiritu sancto*, inquit Apostolus (*Ephes.* v. 18. 19. *et* 20.), *loquentes vobismetipsis in Psal-*

(E) *Hæc copiosiùs pertractata qui legere volet, adeat* D. Nicole *librum perutilem de Oratione mentali, Gallicè scriptum hoc titulo :* Traité de l'Oraison, *in*-8.

mis, et hymnis, et canticis spiritualibus; cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino; gratias agentes semper pro omnibus, in nomine Domini nostri Jesu Christi Deo et Patri. (A)

I. Estne oratio vocalis necessaria?

R. Necessaria prorsùs ad Psalmos, ad hymnos, ad cantica, ad officia publica Ecclesiæ, quibus adesse tenemur. Tenemur insuper laudare voce, sicut et mente Deum: tenemur recitare quotidiè formulam orationis, quam Christus ipse tradidit. Hinc patet evidenter necessitas orationis vocalis.

I. Quæ conditiones ad orationem vocalem requiruntur, ut rectè, et utiliter fiat?

R. Eædem, quas suprà diximus (*Hujus Sect. Cap.* 1. §. 7.) ad omne genus orationis requiri. Sive mente, sive voce fiat oratio, orandum 1° In nomine Christi: 2° In spiritu et veritate: 3° Cum humilitate et compunctione cordis: 4° Cum attentione mentis: 5. Cum fiducia: 6. Cum perseverantia.

I. Possuntne utiliter recitari variæ precationum formulæ, quæ passim in libris editis sparsæ sunt?

R. Modò preces illæ nihil habeant sanæ religioni et pietati contrarium, probenturque ab Episcopis, et vitentur abusus, qui solent in vocalium precum recitatione subrepere, possunt illæ cum ingenti fructu recitari. Habes in oratione Dominica, in Psalmis, in Canticis cæterisque Ecclesiæ precibus eximias orandi formulas. Eduntur passim in orbe Christiano libri, quibus preces plurimæ continentur luculentissimæ illæ quidem, partim ex Scripturis, partim ex SS. PP. collectæ. Talis est, quem typis ab annis aliquot mandari jussit Eminentissimus Cardinalis de Noailles librum precum horariarum; et alii plures, qui fidelium manibus cum maximo fructu teruntur.

I. Quinam abusus solent in vocalium precum recitatione subrepere?

R. 1. Recitantur sæpiùs illæ preces ore tenùs, cor autem longè est à Deo, mens longè aberrat ab oratione. (B)

2. Id sibi inducunt in animum sæpissimè Christiani ad amorem Dei, ad contritionem, ad gratiarum actionem, etc. sufficere, si recitentur attentè actus amoris, contritionis, gratiarum actionis, qui passim in libris editi reperiuntur.

3. Putant in multiloquio se faciliùs exaudiendos, quod quidem Christus arguit. (C)

(A) Coloss. III. 16. Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientia, docentes, et commonentes vosmetipsos in Psalmis, hymnis et canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo. 17. Omne quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Jesu Christi, gratias agentes Deo et Patri per ipsum.

(B) Isai. XIXX. 13. Eò quòd appropinquat populus iste ore suo, et labiis suis glorificat me, cor autem ejus longè est à me, et timuerunt me mandato hominum et doctrinis.

(C) Matth. VI. 7. Orantes autem, nolite multùm loqui, sicut Ethnici. Putant enim quòd in multiloquio suo audiantur. 8. Nolite ergo assimilari eis.

I. Quid facto opus, ut caveatur ab illis erroribus?

R. 1. Mens et voluntas cum lingua consonent.

2. Excitandi, quantùm fieri potest, in voluntate affectus, qui in formulis actuum amoris, contritionis, gratiarum actionis exprimuntur. Nec propterea existimandum hos affectus sequi necessariò ex attenta recitatione harum orationis formularum; sed orandus Deus, ut dignetur ipse affectus illos in cor nostrum misericorditer infundere.

3. Sive longæ, sive breves fundantur orationes, id animo statuendum, haberi à Deo rationem fervoris et fidei, non brevitatis aut diuturnitatis in exaudiendis precibus. Cùm cor silet, nec ad Deum movetur, nîmia est oratio vel brevissima; diuturnior è contra brevis est, cùm cor ad Deum tendit, et illum alloquitur. (D)

(D) S. AUG. *Lib.* 2. *de sermone Domini in monte, cap.* 3. *n.* 10. *Et cùm oratis*, inquit, *non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis, et in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus.* (*Matth.* VI. 5.) Neque hîc videri ab hominibus nefas est; sed ideò hæc agere, ut videaris ab hominibus.... Adjungit similiter, *amen dico vobis, perceperunt mercedem suam:* hinc ostendens id se prohibere, ne eas merces appetatur, quâ stulti gaudent, cùm laudantur ab hominibus.

N. 11. *Vos autem cùm oratis, introite in cubicula vestra.* (*Ibid.* 6.) Quæ sunt ista cubicula, nisi ipsa corda, quæ in Psalmo etiam significantur, cùm dicitur: *Quæ dicitis in cordibus vestris, et in cubilibus vestris compungimini?* (*Ps.* IV. 5.) Et, *claudentes ostia orate*, ait, *Patrem vestrum in abscondito.* (*Matth.* VI. 6.) Parum est intrare in cubicula, si ostium pateat importunis, per quod ostium ea quæ foris sunt improbè se immergunt, et interiora nostra appetunt. Foris autem diximus esse omnia temporalia et visibilia, quæ per ostium, id est, per carnalem sensum in cogitationes nostras penetrant, et turbâ vanorum phantasmatum orantibus obstrepunt. Claudendum est ergo ostium, id est, carnali sensui resistendum est, ut oratio spiritalis dirigatur ad Patrem, quæ fit in intimis cordis, ubi oratur Pater in abscondito. *Et Pater*, inquit, *vester, qui videt in abscondito, reddet vobis.* (*Id. Ibid.*)

N. 12. *Orantes autem, nolite*, ait, *multùm loqui, sicut Ethnici: arbitrantur enim quòd in multiloquio suo exaudiantur.* (*Ibid.* 7.) Sicut hypocritarum est præbere se spectandos in oratione, quorum fructus est placere hominibus; ita Ethnicorum, id est, Gentilium in multiloquio se putare exaudiri... *Nolite itaque similes illis esse*, dicit unus et verus magister (*Ibid.* 8.): *scit enim Pater quid vobis necessarium sit, antequam petatis ab eo.* Si enim verba multa ad id proferuntur, ut instruatur et doceatur ignarus, quid eis opus est ad rerum omnium cognitorem, cui omnia quæ sunt, eo ipso quo sunt, loquuntur, seseque indicant facta: et ea quæ futura sunt, ejus artem sapientiamque non latent, in qua sunt, et quæ transierunt, et quæ transitura sunt, omnia præsentia, et non transeuntia?

N. 13. Sed quoniam, quamvis pauca, tamen verba et ipse dicturus est, quibus nos doceat orare, quæri potest cur vel his verbis paucis opus sit ad eum qui scit omnia antequam fiant, et novit, ut dictum est, quid nobis sit necessarium, antequam petamus ab eo? Hic primò respondetur non verbis nos agere debere apud Deum, ut impetremus quod volumus, sed rebus quas animo gerimus, et intentione cogitationis, cum dilectione pura et simplici affectu: sed res ipsas verbis nos docuisse Dominum nostrum, quibus memoriæ mandatis eas ad tempus orandi recordemur.

N. 14. Sed rursùs quæri potest, sive rebus, sive verbis orandum sit, quid opus sit ipsâ oratione, si Deus jam novit quid nobis necessarium sit: nisi quia ipsa orationis intentio cor nostrum serenat et purgat, capaciusque efficit ad excipienda divina munera, quæ spiritaliter nobis infunduntur. Non enim ambitione precum nos exaudit Deus, qui semper para-

I. Quâ linguâ recitandæ sunt orationes vocales ?

R. Si de privatis precibus quæstio sit, rectiùs orat, qui intelligit quod loquitur. Si quis enim oret ignotâ linguâ, *Spiritus* quidem ejus *orat*, *mens autem* ejus *sine fructu est* : qui autem orat noto sibi idiomate, *orat spiritu*, *orat et mente*, *psallit spiritu*, *psallit et mente*. (1. *Cor.* XIV. 14 *et* 15.)

Si autem de publicis orationibus agatur, orandum omninò eâ linguâ, quâ utitur Ecclesia. Id planè demonstrabimus infrà (*Hujus. Sect. Cap.* 6. §. 1.) : simulque ostendemus idem omninò sentire Ecclesiam eâ de re cum Apostolo.

CAPUT QUARTUM.

De Oratione Dominicâ.

§. 1. De oratione Dominicâ in genere. Explicatur ejus proœmium.

I. Quænam oratio omnium excellentissima ?

R. Oratio, quam Dominicam ideò dicimus, quia illius auctor est Christus. (A)

Hæc autem cæteris omnibus antecellit, tum quia ea a Christus ipse tradidit, tum quia paucis verbis illa complectitur quæcunque petere à Deo debemus, et quo ordine petenda sunt. (B)

tus est dare suam lucem nobis, non visibilem, sed intelligibilem et spiritalem : sed nos non semper parati sumus accipere, cùm inclinamur ad alia, et rerum temporalium cupiditate tenebrarum (*forsan* tenebramur.) Fit ergo in oratione conversio cordis ad eum, qui semper dare paratus est, si nos capiamus quod dederit : et in ipsa conversione purgatio interioris oculi, cùm excluduntur ea quæ temporaliter cupiebantur, ut acies cordis simplicis ferre possit simplicem lucem, divinitùs sine ullo occasu aut immutatione fulgentem : nec solùm ferre, sed etiam manere in illa, non tantùm sine molestia, sed etiam cum ineffabili gaudio, quo verè ac sinceriter beata vita perficitur.

S. AMBROS. *Lib.* 2. *de Cain et Abel*, *cap.* 6. *n.* 23. Si quis debitum solvat, et in referendo injuriam faciat creditori, intolerabilius est utique, quàm non reddidisse quod debebat. Non ergo quantitas solutionis, sed animus reddentis, et qualitas consideratur et affectus.

(A) MATTH. VI. 9. Sic ergo vos orabitis : Pater, etc. *Vide etiam litt. seq.*

(B) S. CYPRIAN. *de Oratione Dominica*, *Edit. Oxonii in fol. ann.* 1700. *pag.* 99. Evangelica præcepta, Fratres dilectissimi, nihil sunt aliud, quàm magisteria divina, fundamenta ædificandæ spei, firmamenta corroborandæ fidei, nutrimenta fovendi cordis, gubernacula dirigendi itineris, præsidia obtinendæ salutis : quæ dùm dociles credentium mentes in terris instruunt, ad cœlestia regna perducunt. Multa et per Prophetas servos suos dici Deus voluit, et audiri ; sed quantò majora sunt, quæ Filius loquitur, quæ Dei sermo, qui in Prophetis fuit, propriâ voce testatur : non jam mandans, ut paretur venienti via, sed ipse veniens, et viam nobis aperiens et ostendens ; ut qui in tenebris mortis errantes improvidi et cæci priùs fuimus, luce gratiæ illuminati, iter vitæ duce et rectore Domino teneremus. Qui inter cætera salutaria sua monita, et præcepta divina, quibus populo suo consuluit ad salutem, etiam orandi ipse formam dedit ; ipse quid precaremur monuit et instruxit. Qui fecit vivere, docuit et orare, benignitate eâ scilicet, quâ et cætera dare, et conferre dignatus est ; ut dum prece et oratione, quàm Filius docuit, apud Patrem loquimur, faciliùs audiamur. Jam prædixerat

horam venire (*Joan.* IV. 24.) : quando veri adoratores adorarent Patrem in spiritu et veritate, et implevit quod antè promisit ; ut qui Spiritum, et veritatem de ejus satisfactione percepimus, de traditione quoque ejus verè et spiritaliter aderemus. Quæ enim potest esse magis spiritalis oratio, quàm quæ à Christo nobis data est, à quo nobis et Spiritus sanctus missus est ? Quæ vera magis apud Patrem precatio, quàm quæ à Filio, qui est veritas (*Joan.* XIV. 6.), de ejus ore prolata est ? ut aliter orare, quàm docuit, non ignorantia sola sit, sed et culpa ; quando ipse posuerit, et dixerit : *Rejicitis mandatum Dei, ut traditionem vestram statuatis.* (*Marc.* VII. 8.) Oremus itaque, fratres dilectissimi, sicut magister Deus docuit. Amica et familiaris oratio est Deum de suo rogare ; ad aures ejus ascendere Christi oratione. Agnoscat Pater Filii sui verba. Cùm precem facimus, qui habitat ipse sit et in voce. Et cùm ipsum habeamus apud Patrem advocatum pro peccatis nostris (1. *Joan.* III. 1.) ; quando peccatores pro delictis nostris petimus, advocati nostri verba promamus. Nam cùm dicat, quia, *quodcunque petierimus à Patre in nomine ejus, dabit nobis* (*Joan.* XVI. 23.), quantò efficaciùs impetramus quod petimus in Christi nomine, si petamus ipsius oratione ?

Sit autem orantibus sermo et precatio cum disciplina, quietem continens et pudorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare : placendum est divinis oculis, et habitu corporis et modo vocis : nam ut impudentis est clamoribus strepere, ita contrà congruit verecundo modestis precibus orare. Denique magisterio suo Dominus secretò orare nos præcepit, (*Matth.* VI. 6.) in abditis et semotis locis, in cubilibus ipsis, quod magis convenit fidei, ut sciamus Deum ubique esse præsentem, audire omnes et videre, et majestatis suæ plenitudine in abdita quoque et occulta penetrare, sicut scriptum est : *Ego Deus approximans, et non Deus de longinquo. Si absconditus fuerit homo in absconditis, ego ergo non videbo eum ? Nonne cœlum et terram ego impleo ?* (*Jerem.* XXIII. 23.) Et iterùm, *in omni loco oculi Dei speculantur bonos et malos.* (*Prov.* XIV. 3.) et quando in unum cum fratribus convenimus, et sacrificia divina cum Dei Sacerdote celebramus, verecundiæ et disciplinæ memores esse debemus : non passim ventilare preces nostras inconditis vocibus ; nec petitionem commendandam modestè Deo, tumultuosà loquacitate jactare. Quia Deus non vocis, sed cordis auditor est : nec admonendus est clamoribus, qui cogitationes hominum videt, probante Domino et dicente : *Quid cogitatis nequam in cordibus vestris ?* (*Luc.* V. 22.) et alio loco : *Et scient omnes Ecclesiæ, quia ego sum scrutator renis et cordis.* (*Apocal.* II. 23.) Quod Anna in primo Regnorum libro, Ecclesiæ typum portans, custodit et servat, quæ Dominum non clamosà petitione, sed tacitè et modestè intra ipsas pectoris latebras precabatur. Loquebatur prece occultà ; sed manifestà fide ; loquebatur non voce, sed corde : quia sic Deum sciebat audire ; et impetravit efficaciter quod petiit, quia fideliter postulavit. Declarat hoc Scriptura divina, quæ dicit : *Loquebatur in corde suo, et labia ejus movebantur, et vox ejus non audiebatur ; et exaudivit eam Deus.* (1. *Reg.* I. 13.) Item legimus in Psalmis : *Dicite in cordibus vestris, et in stratis vestris, et transpungimini.* (*Ps.* IV. 5.) Per Jeremiam quoque hæc eadem Spiritus sanctus suggerit et docet, dicens : *In sensu autem tibi debet adorari Deus.* (*Bar.* VI. 5.) Adorans autem, Fratres dilectissimi, nec illud ignoret, quemadmodum in templo cum Pharisæo Publicanus oraverit, non allevatis in cœlum impudenter oculis, nec manibus insolenter erectis (*Luc.* XVIII. 10.) ; sed pectus suum pulsans, et peccata intùs inclusa confitens, divinæ misericordiæ implorabat auxilium. Et cùm sibi Pharisæus placeret, sanctificari hic magis meruit, qui sic rogavit, qui spem salutis non in fiducia innocentiæ suæ posuit, cùm innocens nemo sit ; sed peccata confessus humiliter oravit ; et exaudivit orantem, qui semper humilibus ignoscit.... Qualia autem sunt, Fratres dilectissimi, orationis Dominicæ sacramenta, quàm multa, quàm magna, breviter in sermone collecta ; sed in virtute spiritaliter copiosa, ut nihil omninò prætermissum sit, quod non in precibus atque orationibus nostris cœlestis doctrinæ comprehendatur.

S. Aug. *Epist.* 30. *aliàs* 121. *ad Probam cap.* 11. *n.* 21. Nobis ergo verba necessaria sunt, quibus commonemur et inspicianus quid petamus,

non quibus Dominum, seu docendum, seu flectendum esse credamus. Cùm ergo dicimus *Sanctificetur nomen tuum* (*Matth.* VI. 9. *Luc.* XI. 2. *et seq.*), nos ipsos admonemus desiderare, ut nomen ejus, quod semper sanctum est, etiam apud homines sanctum habeatur, hoc est, non contemnatur; quod non Deo sed hominibus prodest: et in eo quod dicimus, *adveniat regnum tuum*, quod seu velimus, seu nolimus utique veniet, desiderium nostrum ad illud regnum excitamus, ut nobis veniat, atque nos in eo regnare mereamur. Cùm dicimus, *Fiat voluntas tua sicut in cœlo, et in terra*, nobis ab illo precamur ipsam obedientiam, ut sic à nobis fiat voluntas ejus, quemadmodum fit in cœlestibus ab Angelis ejus. Cùm dicimus, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè;* per id quòd dicitur, *hodiè*, significatur hoc tempore, ubi vel illam sufficientiam petimus, à parte quæ excellit, id est, nomine panis totam significantes: vel sacramentum fidelium, quod in hoc tempore necessarium est, non tamen ad hujus temporis, sed ad illam æternam felicitatem assequendam. Cùm dicimus, *Dimitte nobis debita nostra, sicut nos dimittimus debitoribus nostris*, nos admonemus et quid petamus, et quid faciamus, ut accipere mereamur. Cùm dicimus, *Ne nos inferas in tentationem;* nos admonemus hoc petere, ne deserti ejus adjutorio alicui tentationi vel consentiamus decepti, vel cedamus afflicti. Cum dicimus, *libera nos à malo*, nos admonemus cogitare, nondùm nos esse in eo bono, ubi nullum patiemur malum. Et hoc quidem ultimum, quod in Dominica oratione positum est tam latè patet, ut homo Christianus in qualibet tribulatione constitutus in hoc gemitus edat, in hoc lacrymas fundat, hinc exordiatur, in hoc immoretur, ad hoc terminet orationem. His enim verbis res ipsas memoriæ nostræ commendari oportebat.

Cap. 12. *n.* 22. Nam quælibet alia verba dicamus, quæ affectus orantis, vel præcedendo formet, ut clareat: vel consequendo attendit, ut crescat; nihil aliud dicimus, quàm quod in ista Dominica oratione positum est, si rectè et congruenter oramus. Quisquis autem id dicit, quod ad istam Evangelicam precem pertinere non possit, etiam si non illicitè orat, carnaliter orat: quod nescio quemadmodum non dicatur illicitè, quandoquidem Spiritu renatos, non nisi spiritaliter decet orare. Qui enim dicit verbi gratiâ, *Clarificare in omnibus gentibus, sicut clarificatus es in nobis* (*Eccli.* XXXVI. 4.): et *Prophetæ tui fideles inveniantur* (*Ibid.* 18.), quid aliud dicit, quàm *sanctificetur nomen tuum?* Qui dicit, *Deus virtutum converte nos, et ostende faciem tuam, et salvi erimus* (*Ps.* LXXIX. 4.), quid aliud dicit, quàm, *veniat regnum tuum?* Qui dicit, *Itinera mea dirige secundùm verbum tuum. et ne dominetur mei omnis iniquitas* (*Ps.* CXVIII. 133.), quid aliud dicit, quàm, *fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra?* Qui dicit, *Paupertatem et divitias ne dederis mihi* (*Prov.* XXX. 8.), quid aliud dicit, quàm, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè?* Qui dicit (*Ps.* CXXXI. 1.), *Memento Domine David, et omnis mansuetudinis ejus:* aut (*Ps.* VII. 4. *et* 5.) *Domine si feci istud, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuentibus mihi mala;* quid aliud dicit, quàm, *dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris?* Qui dicit, *Aufer à me ventris concupiscentias, et desiderium concubitûs ne apprehendat me* (*Eccli.* XXIII. 6.), quid aliud dicit, quàm, *Ne nos inferas in tentationem?* Qui dicit, *Erue me ab inimicis meis Deus, et ab insurgentibus super me libera me* (*Ps.* LVIII. 2.), quid aliud dicit, quàm, *libera nos à malo?* Et si per omnia precationum sanctarum verba discurras, quantùm existimo nihil invenies, quod in ista Dominica non contineatur et concludatur oratione. Undè liberum est aliis atque aliis verbis, eadem tandem in orando dicere, sed non debet esse liberum alia dicere.

Ante hos, TERTUL. *lib. de Oratione paulò post initium.* Brevitas ista (*istius Dom. orationis....*) quantùm substringitur verbis, tantùm diffunditur sensibus. Neque enim propria tantùm orationis officia complexa est, venerationem Dei, aut hominis petitionem, sed omnem pænè sermonem Domini, omnem commemorationem disciplinæ, ut reverà in oratione breviarium totius Evangelii comprehendatur. Incipit à testimonio Dei et merito fidei, cùm dicimus. *Pater qui in cœlis es.* Nam et Deum oramus, et fidem commendamus, cujus meritum hæc est appellatio. Scriptum est, *Qui in eum crediderint, dedit eis potestatem ut filii Dei vocentur.* (*Joan.* I.

Hæc præfatiunculam habet et petitiones septem. (C).

12.) Quàm frequentissimè Dominus Patrem nobis pronuntiavit Deum; immò et præcepit, ne quem in terris patrem vocemus, nisi quem habemus in cœlis. (*Matth.* XXIII. 9.) Itaque sic adorantes etiam præceptum obimus. Felices qui patrem agnoscunt.... Dicendo autem patrem, Deum quoque cognominamus. Appellatio ista et pietatis et potestatis est. Item in Patre Filius invocatur. *Ego* enim, inquit, *et Pater unum sumus.* (*Joan.* X. 30.) Ne mater quidem Ecclesia præteritur: siquidem in Filio et Patre mater recognoscitur, de qua constat et patris et filii nomen.

(C) S. AUG. *Enchir. cap.* 114. *n.* 30. Ex ista fidei confessione, quæ breviter symbolo continetur, et carnaliter cogitata lac parvulorum est, spiritaliter autem considerata atque tractata cibus est fortium, nascitur spes bona fidelium, cui charitas sancta comitatur. Sed de iis omnibus, quæ fideliter sunt credenda, ea tantùm ad spem pertinent, quæ oratione Dominicà continentur. *Maledictus enim omnis*, sicut divina testantur eloquia, *qui spem ponit in homine* (*Jerem.* XVII. 5.): ac per hoc et in se ipso qui spem ponit, hujus maledicti vinculo innectitur. Ideò non nisi à Domino Deo petere debemus, quidquid speramus nos vel benè operaturos, vel pro bonis operibus adepturos.

Cap. 115. Proindè apud Evangelistam Matthæum, septem petitiones continere Dominica videtur oratio: quarum tribus æterna poscuntur, reliquis quatuor, temporalia, quæ tamen propter æterna consequenda sunt necessaria. Nam quod dicimus (*Matth.* VI. 9. *et seq.*) *Sanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum, fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra,* (quod non absurdè quidam intellexerunt, in spiritu et corpore,) omninò sine fine retinenda sunt: et hic inchoata quantumcunque proficimus, augentur in nobis; perfecta verò, quod in alia vita sperandum est, semper possidebuntur. Quod verò dicimus, « Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè; et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos » dimittimus debitoribus nostris, et ne nos inferas in tentationem, sed » libera nos à malo, » quis non videat ad præsentis vitæ indigentiam pertinere? In illa itaque vita æterna, ubi nos semper speramus futuros, et nominis Dei sanctificatio, et regnum ejus, et voluntas ejus in nostro spiritu et corpore perfectè atque immortaliter permanebunt. Panis verò quotidianus ideò dictus est, quia hic est necessarius, quantus animæ carnique tribuendus est, sive spiritaliter, sive carnaliter, sive utroque intelligatur modo. Hic est etiam quam poscimus remissio, ubi est commissio peccatorum; hic tentationes, quæ nos ad peccandum vel alliciunt, vel impellunt; hic denique malum undè cupimus liberari: illic autem nihil istorum est.

Cap. 116. Evangelista verò Lucas in oratione Dominica petitiones non septem, sed quinque complexus est: ne ab isto utique discrepavit; sed quomodo istæ septem sint intelligendæ, ipsâ suâ brevitate commonuit. Nomen quippè Dei sanctificatur in spiritu, Dei autem regnum in carnis resurrectione venturum est. Ostendens ergo Lucas tertiam petitionem, duarum superiorum esse quodammodo repetitionem, magis eam prætermittendo facit intelligi. Deindè tres alias adjungit, de pane quotidiano, de remissione peccatorum, de tentatione vitanda. At verò quod ille (Matthæus) in ultimo posuit, *sed libera nos à malo*; iste non posuit, ut intelligeremus ad illud superius, quod de tentatione dictum est, pertinere. Ideò quippè ait, *sed libera*; non ait, et libera, tanquam unam petitionem esse demonstrans: (noli hoc, sed hoc:) ut sciat unusquisque in eo se liberari à malo, quòd non infertur in tentationem.

Lib. 2. *de Sermon. Domini in monte, cap.* 4. *n.* 15. Sed jam considerandum est, quæ nos orare ille præceperit, per quem et discimus quid oremus, et consequimur quod oramus. *Sic itaque orate vos*, inquit, (*Matth.* VI. 9.) *Pater noster, etc....* Cùm in omni deprecatione benevolentia conciliauda sit ejus, quem deprecamur, deindè dicendum quid deprecemur; laude illius ad quem oratio dirigitur, solet benevolentia conciliari, et hoc in orationis principio poni solet; in quo Dominus noster nihil aliud nos dicere jussit, nisi *Pater noster qui es in cœlis.* Multa enim dicta sunt in laudem Dei, quæ per omnes sanctas Scripturas variè, la-

Præfatiuncula hæc est :

Pater noster, qui es in cœlis.

Jam septem petitiones sequuntur :

1. *Sanctificetur nomen tuum.*
2. *Adveniat regnum tuum.*
3. *Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra.*
4. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè.*
5. *Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.*
6. *Et ne nos inducas in tentationem.*
7. *Sed libera nos à malo. Amen.*

Circa septem illas petitiones adverte tres priores ad Deum, quatuor posteriores ad nos pertinere. (D) Quanquam si

tèque diffusa polerit quisque considerare, cùm legit : nusquam tamen invenitur præceptum populo Israel, ut diceret, *Pater noster*, aut ut oraret Patrem Deum ; sed Dominus eis insinuatus est, tanquam servientibus, id est, secundùm carnem adhuc viventibus. Hoc autem dico, cùm mandata Dei acceperint, quæ observare jubebantur : nam Prophetæ sæpè ostendunt eumdem Dominum nostrum, etiam Patrem eorum esse potuisse, si ab ejus mandatis non aberrarent : sicuti est illud, *Filios genui, et exaltavi ; ipsi autem spreverunt me* (*Isaï.* 1. 2.) : et illud, *Ego dixi, Dii estis, et filii Excelsi omnes* (*Psalm.* LXXXI. 6.) : et illud, *Si Dominus sum, ubi est timor meus ? et si pater sum, ubi est honor meus ?* (*Malach.* I. 6.) Et alia permulta, ubi arguuntur Judæi, qui filii esse peccando noluerunt : exceptis eis quæ in Prophetia dicuntur de futuro populo christiano, quòd Patrem Deum esset habiturus, secundùm illud Evangelicum, *Dedit eis potestatem filios Dei fieri* (*Joan.* 1. 12.) ; Apostolus autem Paulus dicit, *Quandiù hæres parvulus est, nihil distat à servo* (*Galat.* IV. 1.) ; et spiritum adoptionis nos accepisse commemorat, *in quo clamamus, Abba Pater.* (*Ibid.* 6.)

N. 16. Et quoniam quòd vocamur ad æternam hæreditatem, ut simus Christi cohæredes, et in adoptionem filiorum veniamus (*Rom.* VIII. 23.), non est meritorum nostrorum, sed gratiæ Dei, eamdem ipsam gratiam in orationis principio ponimus, cùm dicimus, *Pater noster.* Quo nomine et charitas excitatur : quid enim charius filiis esse debet quàm pater ? Et suppliex affectus, cùm homines dicunt Deo, *Pater noster* ; et quædam impetrandi præsumptio, quæ petituri sumus ; cùm priusquàm aliquid peteremus tam magnum donum accepimus, ut sinamur dicere, *Pater noster*, Deo. Quid enim jam non det filiis petentibus, cùm hoc ipsum antè dederit, ut filii essent ? Postremò quanta cura animum tangit, ut qui dicit, *Pater noster*, tanto Patre non sit indignus. Si enim quisquam plebeius Senatorem grandioris ætatis ab eo ipso patrem vocare permittatur, sine dubio trepidabit, nec facilè audebit, cogitans humilitatem generis sui, et opum indigentiam, et plebeiæ personæ vilitatem : quantò ergo magis trepidandum est appellare Patrem Deum, si tanta est labes, tantæque sordes in moribus, ut multò justiùs eas à sua conjunctione Deus expellat, quàm ille Senator cujusvis mendici egestatem. Quandoquidem ille hoc contemnit in mendico, quò et ipse potest rerum humanarum fragilitate devenire : Deus autem in sordidos mores nunquam cadit. Et gratias misericordiæ ipsius, qui hoc à nobis exigit, ut Pater noster sit : quod nullo sumptu, sed solà bonà voluntate comparari potest. Admonentur etiam hîc divites, vel genere nobiles secundùm seculum, cùm Christiani facti fuerint, non superbire adversùs pauperes et ignobiles : quoniam simul dicunt Deo, *Pater noster :* quod non possunt verè ac piè dicere, nisi se fratres esse cognoscant.

(D) S. AUG. *Serm.* 56. *aliàs de diversis* 18. *in Matth. cap.* VI. *de oratione Dom. cap.* 14. *n.* 19. *Sanctificetur nomen tuum, veniat regnum tuum, fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra.* Tres istæ petitiones sunt propter vitam humanam : semper enim sanctificatum in nobis debet esse nomen

Dei, semper in regno ejus esse debemus, semper voluntatem ejus facere debemus. Hoc in æternum erit. Panis quotidianus modò est necessarius. Jam ab hoc articulo cætera quæ oramus, ad præsentis vitæ necessitatem pertinent. Panis quotidianus in hac vita necessarius est: dimitti debita nostra in hac vita necessarium est. Nam cùm ad illam veniemus, debita finimus. In hac terra tentatio est, in hac terra periculosè navigatur, in hac terra per rimas fragilitatum subintrat aliquid, quod debeat sentinari. Cùm autem facti fuerimus æquales Angelis Dei, absit ut dicamus, absit ut rogemus Deum, ut dimittat debita nostra, quæ nulla erunt. Hic ergo panis quotidianus, hìc ut debita dimittantur, hìc ut non intremus in tentationem; quia in illa vita tentatio non intrat: hìc ut liberemur à malo; quia in illa vita malum nullum, sed bonum sempiternum permanebit.

Serm. 58. *aliàs* 42. *inter homil.* 50. *in Matth. cap.* VI. *de orat. Dom. cap.* 10. *n.* 12. Tres ergo petitiones superiores, *Sanctificetur nomen tuum veniat regnum tuum; fiat voluntas tua, sicut in cœlo, et in terra*, æternæ sunt. Quatuor autem sequentes ad istam vitam pertinent. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè.* Nunquid quotidie petituri sumus panem quotidianum, quando ad illam satietatem venerimus? *Dimitte nobis debita nostra:* nunquid in illo regno dicemus, quando debita non habebimus? *Ne nos inferas in tentationem:* Nunquid tunc dicere poterimus, quando nulla erit tentatio? *Libera nos à malo:* nunquid dicemus, quando nullum erit undè liberemur? Quatuor ergo ista propter vitam nostram quotidianam nobis necessaria sunt, tria verò illa propter æternam. Sed omnia petamus, ut ad illam perveniamus; et hìc rogemus, ne ab illa separemur.

De Serm. Dom. in monte sec. Matth. Lib. 2. *cap.* 10. *n.* 36. Sed harum septem petitionum consideranda et commendanda distinctio est. Nam cùm vita nostra temporaliter nunc agatur, atque speretur æterna, et cùm æterna priora sint dignitate, quàmvis temporalibus priùs actis ad illa transeatur: trium primarum petitionum impetrationes quanquam in hac vita, quæ isto seculo agitur, exordium capiant: nam et sanctificatio nominis Dei ab ipso humilitatis Domini adventu agi cœpit; et adventus regni ejus, quo in claritate venturus est, non jam finito seculo, sed in fine seculi manifestabitur; et perfectio voluntatis ejus, sicut in cœlo et terra, sive justos et peccatores cœlum et terram intelligas, sive spiritum et carnem, sive Dominum et Ecclesiam, sive omnia simul, ipsâ perfectione nostræ beatitudinis, et ideò seculi terminatione complebitur. Tamen omnia tria in æternum manebunt: nam et sanctificatio nominis Dei sempiterna erit, et regni ejus nullus est finis, et perfectæ nostræ beatitudini æterna vita promittitur. Permanebunt ergo ista tria consummata atque cumulata in illa vita, quæ nobis promittitur.

N. 37. Reliqua verò quatuor quæ petimus, ad temporalem istam vitam pertinere mihi videntur. Quorum primum est, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè.* Hoc ipso enim quòd dictus est quotidianus panis, sive spiritalis significetur, sive in sacramento aut in victu isto visibilis, ad hoc tempus pertinet quod appellavit hodiè: non quia spiritalis cibus non est sempiternus; sed quia iste qui quotidianus dictus est in Scripturis, sive in strepitu sermonis, sive quibusque temporalibus signis exhibetur animæ: quæ omnia tunc utique non erunt, cùm *omnes erunt docibiles Deo* (*Isaï.* LIV. 15. *Joan.* VI. 45.), et ipsam ineffabilem lucem veritatis, non motu corporum significantes, sed puritate mentis haurientes. Nàm fortassè et propterea panis dictus est, non potus, quia panis frangendo atque mandendo, in alimentum convertitur; sicut Scriptura aperiendo et disserendo animam pascunt: potus verò paratus, sicuti est, transit in corpus: ut isto tempore panis sit veritas, cùm quotidianus panis dicitur; tunc autem potus, cùm nullo labore disputandi et sermocinandi, quasi frangendi atque mandendi, opus erit, sed solo haustu sinceræ et perspicuæ veritatis. Et peccata nunc nobis dimittuntur, et nunc dimittimus; quæ harum quatuor reliquarum secunda petitio est: tunc autem nulla erit venia peccatorum; quia nulla peccata. Et tentationes temporalem istam vitam infestant: non autem erunt, cùm perfectum erit quod dictum est, *Abscondes eos in abscondito vultûs tui.* (*Ps.* XXX. 21.) Et malum à quo liberari optamus, et ipsa liberatio à malo ad

propriè loquamur, nulla ex iis est, quæ ad nostram utilitatem non referatur, et ad gloriam Dei, ut dicemus infrà fusiùs (*Hujusce Cap.* §. 2.) ubi singulæ illæ petitiones explicabuntur.

I. Quandonam orationem illam recitare expedit?

R. Quotidiè recitandam esse constat ex ipso illius contextu. Petimus enim à Deo, ut det nobis hodiè panem nostrum quotidianum. Et vocat eam S. August. quotidianam contra peccata quotidiana medicinam. (E)

I. Cur vocamus Deum, *Patrem nostrum*, initio hujus orationis?

R. 1. Ut benevolentiam Dei nobis conciliemus, invocantes Deum, non ut dominum servi, sed ut patrem filii.

2. Ut ipsa consideratio adoptionis divinæ, cujus participes sumus per gratiam, moveat nos ad orandum cum fiducia, et ad reddendam paterno erga nos amori mutuam grati

hanc utique vitam pertinet, quam et justitiâ Dei mortalem meruimus, et undè ipsius misericordiâ liberamur.

(E) S. Aug. *Serm.* 17. *aliàs* 28. *ex homil.* 50. *cap.* 5. *n.* 5. Propter ipsa peccata humana, et tolerabilia, et tantò crebriora, quantò minora, constituit Deus in Ecclesia tempore misericordiæ prærogandæ quotidianam medicinam, ut dicamus, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* (*Matth.* VI. 12.): ut his verbis lotâ facie ad altare accedamus, et his verbis lotâ facie corpore Christi et sanguine communicemus.

Serm. 181. *aliàs* 29. *de verbis Apost. cap.* 6. *n.* 8. Mortifera peccata, quæ uno ictu perimunt. Talia non facit bonæ fidei, et bonæ spei Christianus: sed illa sola, quæ quotidiano orationis penicillo tergantur. Humiles et devoti dicamus quotidiè: *Dimitte nobis debita nostra* (*Ibid.*): sed si faciamus quod sequitur, *sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Sponsio hæc cum Deo, vera sponsio et fixa conditio est.... Prorsùs oremus, ut Deus dimittat: sed faciamus quod dicitur, dimittamus et nos debitoribus nostris. Cùm dimittimus, et dimittitur nobis. Quotidiè dicimus hoc, et quotidiè facimus, et quotidiè fit in nobis. Non hic sumus sine peccato, sed exibimus hinc sine peccato.

Serm. 213. *aliàs de tempore* 119. *in tradit. Symboli* 2. *cap.* 8. *n.* 8. Quoniam victuri sumus in isto seculo, ubi quis non vivit sine peccato, ideò remissio peccatorum non est in sola ablutione sacri baptismatis, sed etiam in oratione Dominica et quotidiana, quam post octo dies accepturi estis. In illa invenietis quasi quotidianum baptismum vestrum, ut agatis Deo gratias, qui donavit hoc munus Ecclesiæ suæ, quod confitemur in Symbolo: ut cùm dixerimus, *Sanctam Ecclesiam*, adjungamus, *Remissionem peccatorum. Hæc alibi passim.* (*In Symbol. Apost.*)

Enchirid. cap. 71. *n.* 19. De quotidianis autem brevibus levibusque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana fidelium oratio satisfacit. Eorum est enim dicere, *Pater noster qui es in cœlis* (*Matth.* VI. 9.), qui jam Patri tali regenerati sunt ex aqua et Spiritu. Delet omninò hæc oratio minima, et quotidiana peccata: delet et illa, à quibus vita fidelium etiam sceleratè gesta, sed pœnitendo in melius mutata discedit: si quemadmodum veraciter dicitur, *Dimitte nobis debita nostra* (*Ibid.* 12.), quoniam non desunt quæ dimittantur; ita veraciter dicatur, *sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*: id est, si fiat quod dicitur; quia et ipsa eleemosyna est, veniam petenti homini ignoscere.

Cap. 78. *n.* 21. *versùs finem.* Propter hæc atque hujusmodi peccata, et alia, licèt iis minora, quæ fiunt verborum et cogitationum offensionibus, Apostolo Jacobo confitente ac dicente, *in multis enim offendimus omnes* (*Jacob.* III. 2.): oportet, ut quotidiè crebròque oremus Dominum, atque dicamus, *dimitte nobis debita nostra* (*Matth.* VI. 12.): nec in eo quod sequitur mentiamur, *sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.*

animi vicem. Ne quid faciamus indignum tali ac tantâ charitate Dei nostri. (F)

I. Cur dicimus *Pater noster*, non *Pater mi*, etiam cùm privatim recitamus illam orationem?

(F) S. CYPRIAN. *de orat. Domin. pag.* 100. *versùs finem.* Ante omnia pacis doctor atque unitatis magister, singillatim noluit et privatim precem fieri, ut quis cùm precatur, pro se tantùm precetur. Non enim dicimus, Pater meus qui es in cœlis; nec, Panem meum da mihi hodiè: nec dimitti sibi tantùm unusquisque debitum postulat; aut ut in tentationem non inducatur, atque à malo liberetur, pro se solo rogat. Publica est nobis et communis oratio; et quando oramus, non pro uno, sed pro toto populo oramus; quia totus populus unum sumus. Deus pacis et concordiæ magister, qui docuit unitatem, sic orare unum pro omnibus voluit, quomodo in uno omnes ipse portavit. Hanc orationis legem servaverunt tres pueri in camino ignis inclusi; consonantes in prece, et spiritûs consensione concordes. Quod declarat Scripturæ divinæ fides, et dùm docet quomodo oraverint tales, dat exemplum quod imitari in precibus debeamus, ut tales esse possimus. (*Tunc illi tres*, inquit (*Daniel* III. 51.), *quasi ex uno ore hymnum canebant, et benedicebant Dominum.* Loquebantur quasi ex uno ore, et nondùm illos Christus in carne visus docuerat orare, et idcircò orantibus fuit impetrabilis et efficax sermo; quia promerebatur Dominum pacifica, et simplex, et spiritalis oratio. Sic et Apostolos cum discipulis post ascensum Domini invenimus orasse. *Erant*, inquit, *perseverantes omnes unanimes in oratione cum mulieribus et Maria, quæ fuit Mater Jesu, et fratribus ejus.* (*Act.* I. 14.) Perseverabant in oratione unanimes; orationis suæ et instantiam simul et concordiam declarantes. Quia Deus, *qui inhabitare facit unanimes in domo* (*Ps.* LXVII. 7.), non admittit in divinam et æternam domum, nisi eos apud quos est unanimis oratio. *Sic*, ait, *orate: Pater noster qui es in cœlis.* (*Matth.* VI. 9.) Homo novus, renatus et Deo suo per ejus gratiam restitutus, *Pater*, primo in loco dicit, quia filius esse jam cœpit: *in sua*, inquit, *propria venit, et sui eum non receperunt. Quotquot autem eum receperunt, dedit illis potestatem, ut filii Dei fierent, his qui credunt in nomine ejus.* (*Joan.* I. 11. *et* 12.) Qui ergo credidit in nomine ejus, et factus est Dei filius; hinc debet incipere, ut et gratias agat, et profiteatur se Dei filium, dùm nominat Patrem sibi esse in cœlis Deum. Contestetur quoque inter prima nativitatis suæ verba renuntiasse se terreno et carnali patri, et Patrem solum nosse se et habere cœpisse qui sit in cœlis, sicut scriptum est (*Deut.* XXXIII. 9.): *Qui dicunt patri et matri, Non novi te, et filios suos non agnoverunt: Hi custodierunt præcepta tua, et testamentum tuum servaverunt.* Item Dominus in Evangelio suo præcepit, ne vocemus nobis patrem in terra, quòd sit scilicet nobis *unus Pater, qui est in cœlis.* (*Matth.* XXIII. 9.) Et Discipulo qui mentionem defuncti patris fecerat, respondit, *Sine, mortui mortuos suos sepeliant.* (*Matth.* VIII. 22. *Luc.* XI. 60.) Dixerat enim patrem suum mortuum, cùm sit credentium Pater vivus. Nec hoc solùm, fratres dilectissimi, animadvertere et intelligere debemus, quòd appellemus Patrem, qui sit in cœlis: sed conjungimus et dicimus, *Pater noster*, id est, eorum qui credunt, eorum qui per eum sanctificati, et gratiæ spiritalis nativitate reparati, filii Dei esse cœperunt. Quæ vox Judæos etiam perstringit et percutit, qui Christum sibi per Prophetas annuntiatum, et ad se priùs missum, non tantùm infideliter spreverunt, sed et crudeliter necaverunt: qui jam non possunt Patrem Deum vocare, cùm Dominus eos confundat, et redarguat; dicens (*Joan.* VIII. 44.): *Vos de diabolo patre nati estis, et concupiscentias patris vestri facere vultis. Ille enim homicida fuit ab initio, et in veritate non stetit, quia veritas non est in illo.* Et per Isaïam Prophetam Deus clamat indignans (*Isaï.* I. 2. *et seq.*), *Filios generavi et exaltavi; ipsi autem me spreverunt. Agnovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui, Israël autem me non cognovit, et populus meus me non intellexit. Væ genti peccatrix, et populus plenus peccatis, semen nequam filii scelesti. Dereliquistis Dominum, et in indignationem misistis illum sanctum Israël.* In quorum exprobrationem Christiani quando oramus, *Pater noster* dici-

R. 1. Ut intelligamus nos, quod in illa oratione petimus, non pro nobis solis, sed pro universa Ecclesia petere, cujus omnes membra sumus. (G)

2. Ut hinc nobis constet, quâ charitate diligendus sit proximus, cujus necessitates non secùs ac nostras debemus offerre Deo, ut dignetur et ipsis opem ferre.

3. Ut vel ditissimus quisque Christianorum advertat habere se Patrem cumdem cum pauperibus, et ignobilibus; atque ita moveatur ad ferendam ipsis ceu fratribus opem. (H)

I. Cur addidit Christus hæc verba, *Qui es in cœlis*, cùm Deum ubique esse certissimum sit?

R. 1. Quia cœlum, utpotè pars nobilior universi, sedes Dei dicitur in Scripturis. Deus enim suam ibi gloriam, suas perfectiones magnificentiùs ostendit.

2. Ut discamus ipsi sursùm in cœlis habere cor, illucque toto mentis desiderio ferri, ubi habitat Pater noster, et dat suis filiis hæreditatem, et mirabilia operatur in sanctis suis. (I)

mus; quia noster esse cœpit, et Judæorum, qui eum reliquerunt, esse desiit: nec peccator populus potest esse filius; sed quibus remissa peccatorum datur, eis filiorum nomen adscribitur; eis et æternitas repromittitur, Domino ipso dicente (*Joan.* VIII. 34. *et* 35.): *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati: servus autem non manet in domo in æternum, filius autem manet in æternum.* Quanta autem Domini indulgentia, quanta circa nos dignationis ejus et bonitatis ubertas; qui sic nos voluerit orationem celebrare in conspectu Dei, ut Deum Patrem vocemus, et ut est Christus Dei Filius, sic et nos Dei filii nuncupemur? Quod nomen nemo nostrùm in oratione auderet attingere, nisi ipse nobis sic permisisset orare. Meminisse itaque, fratres dilectissimi, et scire debemus, quia quando Patrem Deum dicimus, quasi filii Dei agere debemus, ut quomodo nos nobis placemus de Deo Patre, sic sibi placeat et ille de nobis. Conversemur quasi Dei templa, ut Deum in nobis constet habitare. Nec sit degener actus noster à Spiritu, ut qui cœlestes ac spiritales esse cœpimus, non nisi spiritalia et cœlestia cogitemus, et agamus; quia et ipse Dominus Deus dixit (1. *Reg.* II. 30.), *eos qui clarificant me, clarificabo, et qui me spernit, spernetur.* Beatus quoque Apostolus Paulus in Epistola sua (1. *Cor.* VI. 20.) posuit; *Non estis vestri; empti enim estis pretio magno: clarificate et portate Deum in corpore vestro.*

S. AUG. *Suprà hujusce* §. *litt.* (B *et* C)

(G) TERTULL. *suprà hujusce* §. *litt.* (B) S. CYPRIAN. *et* S. AUG. *Ibidem.*

(H) *Vide ibidem, litt.* (C) S. AUG. *Lib.* 2. *de Serm. Domini in monte, cap.* 4. *n.* 16.

(I) S. AUG. *Lib.* 2. *de Serm. Domini in monte, cap.* 5. *n.* 17. Utatur ergo voce novi Testamenti populus novus, ad ælernam hæreditatem vocatus, et dicat, *Pater noster qui es in cœlis:* id est, in sanctis et justis. Non enim spatio locorum continetur Deus: sunt enim cœli excellentia quidem mundi corpora, sed tamen corpora, quæ non possunt esse nisi in loco: sed si in cœlis tanquam in superioribus mundi partibus locus Dei esse creditur, melioris meriti sunt aves, quarum vita est Deo vicinior. Non autem scriptum est, Propè est Dominus excelsis hominibus, aut eis qui in montibus habitant; sed scriptum est, *Propè est Dominus obtritis corde* (*Ps.* XXXIII. 19.); quod magis pertinet ad humilitatem. Sed quemadmodum terra appellatus est peccator, cùm ei dictum est (*Genes.* III. 19.), *Terra es, et in terram ibis:* sic cœlum justus è contrario dici potest. Justis enim dicitur, *Templum enim Dei sanctum es, quod estis vos.* (1. *Corinth.* III. 17.) Quapropter si in templo suo habitat Deus, et Sancti Templum ejus sunt; rectè dicitur, *qui es in cœlis*, qui es in Sanctis. Et accommodatissima ista similitudo est, ut spiritaliter tantum interesse

§. 2. Explicantur singulæ petitiones orationis Dominicæ.

Prima Petitio. *Sanctificetur nomen tuum.*

I. His verbis, *Sanctificetur nomen tuum* petimusne accedere nomini Dei novum aliquem gradum sanctitatis ?

R. Nequaquam. Deus enim et sanctitatem et cæteras omnes perfectiones in summo gradu complectitur ; nec quidquam de integro habere potest. Hoc ergo petimus, ut nomen Dei cognoscatur, honoretur, colatur ab omnibus hominibus, sicut in cœlo colitur ab Angelis. (A)

videatur inter justos et peccatores quantum corporaliter inter cœlum et terram.

N. 15. Et ideò qui visibilibus adhuc pulchritudinibus dediti sunt, nec possunt aliquid incorporeum cogitare : quoniam necesse est cœlum præferant terræ : tolerabilior est opinio eorum, si Deum, quem adhuc corporaliter cogitant, in cœlo potiùs credant esse quàm in terra : ut cùm aliquando cognoverint dignitatem animæ cœleste etiam corpus excedere, magis eum quærant in anima, quàm in corpore etiam cœlesti ; et cùm cognoverint quantùm distet inter peccatorum animas et justorum, sicut non audebant, cùm adhuc carnaliter saperent, eum in terra collocare, sed in cœlo ; sic posteà, meliori fide vel intelligentiâ magis eum in animis justorum, quàm in peccatorum requirant. Rectè ergo intelligitur, quod dictum est, *Pater noster qui es in cœlis*, in cordibus justorum esse dictum, tanquam in templo sancto suo. Simul etiam ut qui orat, in se quoque ipso velit habitare quem invocat : et cùm hoc affectat, teneat justitiam ; quo munere invitatur ad inhabitandum animum Deus.

(A) TERTUL. *de orat. Dom. pag.* 150. (*Nomen Dei*) *ut sanctificetur* postulamus : non quòd deceat homines benè Deo optare, quasi sit et aliud de quo ei possit optari, aut laboret nisi optemus. Planè benedici Deum omni loco ac tempore condecet ob debitam semper memoriam beneficiorum ejus ab omni homine : sed et hoc benedictionis vice fungitur. Cæterùm quando non sanctum et sanctificatum, et per semetipsum nomen Dei, cùm cæteros sanctificet ex semetipso ? Cui illa Angelorum circumstantia non cessant dicere, *sanctus, sanctus, sanctus.* Proindè igitur et nos Angelorum si meminerimus, candidati jam hinc cœlestem illam in Deum vocem, et officium futuræ claritatis ediscimus. Hoc quantùm ad gloriam Dei. Alioquin quantùm ad nostram petitionem, cùm dicimus *sanctificetur nomen tuum*, id petimus, ut sanctificetur in nobis, qui in illo sumus : simul et in cæteris quos adhuc gratia Dei exspectat, ut et huic præcepto pareamus, orando pro omnibus, etiam pro inimicis nostris. Ideòque suspensâ enuntiatione non dicentes, Sanctificetur in nobis, in omnibus dicimus.

S. AUG. *Lib.* 2. *de serm. Dom. in monte, cap.* 5. *n.* 19. Jam videamus, quæ sint petenda. Dictum est enim quis sit qui petitur, et ubi habitet. Primùm autem omnium quæ petuntur hoc est, *sanctificetur nomen tuum.* Quod non sic petitur, quasi non sit sanctum nomen Dei, sed ut sanctum habeatur ab hominibus : id est, ita illis innotescat Deus, ut non existiment aliquid sanctius, quod magis offendere timeant. Neque enim, quia dictum est (*Ps.* LXXV. 2.), *Notus in Judæa Deus, in Israël magnum nomen ejus*, sic intelligendum est, quasi alibi minor sit Deus, alibi major : sed ibi magnum est nomen ejus, ubi pro suæ majestatis magnitudine nominatur. Ita ibi dicitur sanctum nomen ejus, ubi cum veneratione et offensionis timore nominatur.

Epist. 130. *alias* 121. *ad Probam cap.* 11. *n.* 21. *Vide superiùs* §. 1. *hujusce Capitis litt.* (B)

Serm. 58. *aliàs Homil.* 42. *ex homiliis* 50. *cap.* 2. *n.* 3. *Sanctificetur nomen tuum*, dicimus, *veniat regnum tuum.* Sanctificatio nominis Dei est, quâ efficimur nos sancti : nam nomen ejus semper est sanctum.

Serm. 56. *aliàs* 48. *de diversis, cap.* 4. *n.* 4. Verba ergo quæ Dominus

Hinc sequitur his verbis petere nos à Deo :

1. Ut omnes fidei lumine destituti adducantur ad cognitionem veritatis, et convertantur ad Deum.

2. Ut hæreses omnes exstinguantur, et schismata comprimantur, et ad unitatem Ecclesiæ redeant omnes hæretici, et schismatici.

3. Ut deleantur prorsùs omnia crimina, quibus nomen Dei polluitur, et ignominiâ afficitur inter homines.

4. Ut peccatores omnes ex animo pœnitentiam agant.

5. Ut studium virtutis homines omnes amplectantur.

6. Ut nos ipsi nihil loquamur, agamus nihil quod indignum sit adoptione filiorum Dei, cujus jam primitias accepimus, et consummationem exspectamus.

7. Ut omnes omninò Christiani novos in dies progressus faciant in via sanctitatis, et tandem usque in finem perseverent. (B)

noster in oratione docuit, forma est desideriorum. Non tibi licet petere aliud, quàm quod ibi scriptum est.

N. 5. *Vos ergo*, inquit (*Matth.* VI. 9.), *dicite, Pater noster qui es in cœlis.* Ubi vos (videlis) Deum Patrem habere cœpistis, sed habebitis, cùm nati fueritis. Quanquam et modò antequàm nascamini, illius semine concepti estis, tanquam in utero Ecclesiæ in fonte pariendi. *Pater noster, qui es in cœlis.* Mementote vos Patrem habere in cœlis. Mementote vos de patre Adam natos in mortem, de Patre Deo regenerandos ad vitam. Quæ et dicitis, in cordibus vestris dicite. Sit orantis affectus, et erit exaudientis effectus. *Sanctificetur nomen tuum.* Quid rogas, ut sanctificetur nomen Dei? sanctum est. Quid rogas, quod jam sanctum est? Deindè cùm rogas : ut sanctificetur nomen ipsius, nonne quasi pro illo illum rogas, et non pro te? Intellige, et pro te rogas. Hoc enim rogas, ut quod semper sanctum est in se, sanctificetur in te. Quid est *sanctificetur*? Sanctum habeatur, non contemnatur. Ergo vides, quia cùm optas, tibi bonum optas. Tibi enim malum est, si contempseris nomen Dei, non Deo.

Serm. 57. *aliàs* 9. *de diversis*, *cap.* 4. *n.* 4. Ideò *Sanctificetur nomen tuum*, dictum est. Hoc etiam ab illo petimus, ut sanctificetur nomen ejus in nobis : nam semper est sanctum. Quomodo autem sanctificatur nomen ejus in nobis, nisi dùm nos efficit sanctos? Nos enim fuimus non sancti, et per nomen ejus efficimur sancti : ipse autem semper sanctus... et nomen ipsius semper sanctum. Pro nobis rogamus, non pro Deo. Non enim benè optamus Deo, cui nihil mali potest aliquando evenire : sed optamus nobis bonum, ut sanctificetur sanctum nomen ejus : quod semper sanctum est, sanctificetur in nobis.

Lib. 3. *Locut. de Levit. n.* 54. *Et sanctificabor in medio filiorum Israël* (*Levit.* XXII. 32.), quod est, sanctus habebor : neque enim Dominus, etiam præter filios Israël non est sanctus. Eo sensu dictum est et in oratione Dominica (*Matth.* VI. 9.), *sanctificetur nomen tuum*, id est, sanctum habeatur ab hominibus.

(B) S. CYPRIANUS *de orat. Dominica*, *pag.* 102... Dicimus *sanctificetur nomen tuum.* Non quòd optemus Deo, ut sanctificetur orationibus nostris : sed quòd petamus ab eo, ut nomen ejus sanctificetur in nobis. Cæterùm à quo Deus sanctificetur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit (*Levit.* XX. 7.), *Sancti estote, quoniam et ego sanctus sum*, id petimus et rogamus, ut qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus perseveremus, et hoc quotidiè deprecamur. Opus est enim nobis quotidianâ sanctificatione : ut qui quotidiè delinquimus, delicta nostra sanctificatione assiduâ repurgemus. Quæ autem sit sanctificatio, quæ nobis de Dei dignatione confertur, Apostolus prædicat dicens (1. *Cor.* VI. 9. 10. *et* 11.) : *Neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum appetitores, neque fures, neque fraudatores,*

neque ebriosi, neque maledici, neque raptores, regnum Dei consequentur. Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed justificati estis in nomine Domini Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri. Sanctificatos nos dicit in nomine Domini Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri. Hæc sanctificatio, ut in nobis permaneat oramus : et quia Dominus et judex noster sanato à se et justificato comminatur jam non delinquere, ne quid ei deterius fiat, hanc continuis orationibus precem facimus, hoc diebus ac noctibus postulamus, ut sanctificatio et vivificatio, quæ de Dei gratia sumitur, ipsius protectione servetur.

S. Aug. *de correptione et gratia, cap.* 6. *n.* 10. Nos negare quidem non possumus, etiam perseverantiam in bono proficientem usque in finem, magnum esse Dei munus : nec esse nisi ab illo, de quo scriptum est (*Jacob.* I. 17.), *Omne datum optimum et omne donum perfectum de sursum est, descendens à Patre luminum.* Sed non ideò est ejus qui non perseveraverit, negligenda correptio, ne forlè det illi Deus pœnitentiam, et resipiscat de diaboli laqueis. Correptionis quippè utilitati hanc sententiam subjunxit Apostolus, dicens, sicut suprà commemoravi, *Cum modestia corripientem diversa sentientes, ne quando det illis Deus pœnitentiam.* (2. *Tim.* II. 25.) Nam si dixerimus istam perseverantiam tam laudabilem, tamque felicem sic esse hominis, ut ei non sit ex Deo, illud primitùs evacuamus, quod ait Dominus Petro (*Luc.* XXII. 32.), *Ego rogavi pro te, ne deficiat fides tua.* Quid enim ei rogavit, nisi perseverantiam usque in finem ? Quæ profectò si ab homine homini esset, à Deo poscenda non esset. Deindè cùm dicit Apostolus (2. *Cor.* XIII. 7.) *Oramus autem ad Deum, ne quid faciatis mali ;* procul dubio perseverantiam eis orat ad Deum. Neque enim nihil mali facit, qui bonum deserit ; et à quo declinare debet, inclinatur in malum, non perseverans in bono. Illo etiam loco (*Philip.* I. 3. *et seq.*), ubi dicit, *Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, semper in omni prece mea pro omnibus vobis, cum gaudio deprecationem faciens, super communione vestra in Evangelio à prima die usque nunc : confidens hoc ipsum, quoniam qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Jesu :* quid aliud eis quam perseverantiam in bono usque in finem de Dei miseratione promittit ? Itemque ubi dicit (*Coloss.* IV. 12.), *Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est, servus Christi Jesu, semper certans pro vobis in orationibus, ut stetis perfecti et pleni in omni voluntate Dei ;* quid est, *ut stetis*, nisi ut perseveretis ? Undè dictum est de diabolo, *in veritate non stetit* (*Joan.* VIII. 44.) ; quia fuit ibi, sed non permansit. Nam utique isti in fide jam stabant. Nec aliud oramus, cùm oramus, ut qui stat stet, nisi ut perseveret. Item Judas Apostolus cùm dicit, *Ei autem qui potens est conservare vos sine offensione, et constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in lætitia* (*Jud.* 24.), nonne apertissimè ostendit donum Dei esse, in bono perseverare usque in finem ? Quid enim aliud donat, qui conservat sine offensione, ut constituat ante conspectum gloriæ suæ, immaculatos in lætitia, nisi perseverantiam bonam ? Quid est etiam quod in Apostolorum Actibus legimus (*Act.* XIII. 48.), *Audientes autem gentes gavisæ sunt, et exceperunt verbum Domini, et crediderunt quotquot erant ordinati in vitam æternam ?* Quis in vitam æternam potuit ordinari, nisi perseverantiæ dono ? Quandoquidem *qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* (*Matth.* X. 22.) Quâ salute, nisi æternâ ? Cùm verò in oratione Dominica Deo Patri dicimus (*Matth.* VI. 9.), *sanctificetur nomen tuum*, quid aliud dicimus, quàm ut nomen ejus sanctificetur in nobis ? Quod cùm jam per lavacrum regenerationis effectum sit, quare quotidiè à fidelibus poscitur, nisi ut in eo quod factum est in nobis, perseveretur à nobis ? Nam et beatus Cyprianus hoc sic intelligit (*Vide suprà hacce litt.* B) : exponens quippè hanc eamdem orationem, *Dicimus*, inquit, etc..... Ecce gloriosissimus Martyr hoc sentit, quod in his verbis quotidiè fideles Christi petunt, et perseverent in eo quod esse cœperunt. Nullo autem dubitante, quisquis à Domino ut in bono perseveret precatur, donum ejus esse talem perseverantiam confitetur.

De dono perseverantiæ, ad Prosper. et Hilar. cap. 2. *n.* 2. Videamus utrùm hæc perseverantia, de qua dictum est (*Matth.* X. 22.), *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*, donum sit Dei. Quòd si non sit, quomodo verum est, quod Apostolus ait (*Philipp.* I. 29.), *Vobis donatum*

I. Cur petimus à Deo ut sanctificetur nomen ejus ?

R. Petitionis hujus, sicut et cæterarum omnium quibus constat oratio Dominica, principium est fides, cui si accedat *Charitas de corde puro et conscientia bona, et fide non ficta*, longè perfectior est petitio. Cùm enim inest in homine charitas ejusmodi, 1° Deum perfectiùs diligit, adeoque peroptat illum ab omnibus cognosci, coli, amari. 2° Seipsum diligit, ut par est; adeoque vult omninò Deum cognoscere, colere, adorare. 3° Proximum diligit sicut seipsum; adeoque idem vult, et peroptat proximo, quod sibi.

I. Qui ergo blasphemiis, imprecationibus aliisque criminibus nomen Dei afficiunt injuriâ et dedecore, illi non possunt hanc primam orationis Dominicæ petitionem pronuntiare ?

R. Si sine ullo pœnitentiæ ac religionis sensu petitionem illam pronuntient, videant ne ipsi ex ore suo judicentur. Aliud enim agunt, aliud orant, aliud loquuntur. Ipsâ suâ oratione profitentur velle se nomen Dei coli et sanctificari ab omnibus; et tamen illud ipsum nomen ipsi polluere non verentur, nec pudet.

I. Quid ergo facto opus, ut ex animo fieri possit hæc petitio, *Sanctificetur nomen tuum ?*

R. Id exprimendum opere quod voce. Id agendum ut et nos ipsi colamus, et veneremur sanctum Dei nomen dictis et factis; et cæteri, quantùm in nobis est dictis et factis colant et venerentur.

Secunda Petitio. *Adveniat regnum tuum.*

I. Quid petimus à Deo his verbis, *Adveniat Regnum tuum ?*

R. Id petimus ut regnet Deus in nobis, et in cæteris hominibus, quemadmodùm in Angelis regnat.

est pro Christo, non solùm ut credatis in eum, verùm etiam ut patiamini pro eo ? Horum quippè unum pertinet ad initium, alterum ad finem : utrumque tamen est Dei donum, quia utrumque dictum est esse donatum.

N. 3. Cur autem perseverantia ista poscitur à Deo, si non datur à Deo ? An et ista irrisoria petitio est ?... O homo non verborum tuorum tantùm, verùm etiam cogitationum testis est Deus ; si aliquid à tanto divite veraciter ac fideliter poscis : ab illo, à quo poscis, te accipere crede quod poscis. Noli eum labiis honorare, et super eum corde te extollere, credens à te ipso tibi esse, quod ab illo te fingis orare. An ab illo perseverantia ista fortè non poscitur ? Jam hoc qui dicit, non meis disputationibus refellendus, sed sanctorum orationibus onerandus est. An verò quisquam eorum est, qui non sibi poscit à Deo, ut perseveret in eo : cùm ipsâ oratione, quæ Dominica nuncupatur, quia eam Dominus docuit, quando oratur à sanctis, nihil penè aliud quàm perseverantia posci intelligatur ?

N. 4. *Postquam suprà allata S. Cypriani verba exscripsit, ex his infert :* In sanctificatione igitur perseverantiam, hoc est, ut in sanctificatione perseveremus, nos ab eo petere iste doctor intelligit, cùm sanctificari dicimus, *Sanctificetur nomen tuum.* Quid est enim aliud petere quod accipimus, nisi ut id quoque nobis præstetur, ne habere desinamus ? Sicut ergo sanctus, cùm Deum rogat, ut sanctus sit, id utique rogat, ut sanctus esse permaneat : ita utique et castus, cùm rogat ut castus sit : continens, ut continens sit ; justus, ut justus ; pius, ut pius ; et cætera quæ contra Pelagianos dona esse defendimus, hoc sine dubio petunt, ut in eis perseverent bonis, quæ se accepisse noverunt. Quòd si accipiunt, profectò et ipsam perseverantiam magnum Dei donum, quo cætera dona ejus conservantur, accipiunt.

Hinc sequitur id nos petere his verbis :

1° Ut summum Dei imperium omnes omninò homines agnoscant, ipsique ex animo subjiciantur.

2° Ut omnes justi paternam Dei erga se providentiam et protectionem experiantur ; et confundantur, vel convertantur omnes, qui persequuntur eos injustè.

3° Ut Ecclesia Dei per totum orbem effundatur, et destructo imperio dæmonis et peccati, absorbeatur mors in victoria Christi.

4° Ut Christus solus regnet in nostris et omnium hominum cordibus ; et hoc agat per gratiam suam, ut regnet in nobis justitia, et pax, et sanctitas.

5° Ut dignetur vocare nos olim in consortium regni sui in patria cœlesti.

6° Ut veniat dies in qua Christus judicaturus est vivos et mortuos, et palàm triumphaturus, postquam posuerit inimicos suos scabellum pedum suorum, ut dicitur in Scripturis. (C)

(C) Psal. cix. 1. Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

Tertull. *De orat. Veniat quoque regnum tuum*, ad id pertinet, quod et *Fiat voluntas tua*, in nobis scilicet. Nam Deus quando non regnat, in cujus manu cor omnium regum est ? Sed quidquid nobis optamus, in illum auguramur ; et illi deputamus, quod ab illo exspectamus. Itaque si ad Dei voluntatem, et ad nostram suspensionem pertinet regni Dominici repræsentatio, quomodo quidam protractum quemdam seculo postulant ; cùm regnum Dei, quod ut adveniat oramus, ad consummationem seculi tendat ? Optamus maturiùs regnare, et non diutiùs servire. Etiamsi præfinitum in oratione non esset de postulando regni adventu, ultrò eam vocem protulissemus festinantes ad spei nostræ complexum. Clamant ad Dominum invidiâ animæ Martyrum sub altari : *Quonam usque non ulcisceris, Domine, sanguinem nostrum, de incolis terræ* ? Nam utique ultio illorum à seculi fine dirigitur. Immò quàm celeriter veniat, Domine, regnum tuum, votum Christianorum, confusio nationum, exsultatio Angelorum, propter quod conflictamur, immò potiùs propter quod oramus.

S. Cypr. *De Orat. Dom.* Sequitur in oratione : *Adveniat regnum tuum.* Regnum etiam Dei repræsentari nobis petimus ; sicuti et nomen ejus ut in nobis sanctificetur postulamus. Nam Deus quando non regnat ? aut apud eum quando incipit, quod et semper fuit, et esse non desinit ? Nostrum regnum petimus advenire à Deo nobis repromissum, Christi sanguine et passione quæsitum ; ut qui in seculo antè servivimus, postmodum Christo dominante regnemus, sicut ipse pollicetur, et dicit (*Matth.* xxv. 34.), *Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.* Potest verò, fratres dilectissimi, et ipse Christus esse regnum Dei, quem venire quotidiè cupimus, cujus adventus, ut citò nobis repræsentetur, optamus. Nam cùm resurrectio ipse nostra sit, quia in ipso resurgemus : sic et regnum Dei potest ipse intelligi, quia in illo regnaturi sumus. Benè autem regnum Dei petimus, id est, regnum cœleste, quia est et terrestre regnum. Sed qui renuntiavit jam seculo : major est et honoribus ejus, et regno : et ideò qui se Deo et Christo dedicat, non terrena, sed cœlestia regna desiderat. Continuâ autem oratione et prece opus est, ne excidamus à regno cœlesti, sicut Judæi, quibus hoc priùs promissum fuerat, exciderunt, Domino manifestante, et probante : « Multi, (inquit *Matth.* viii. 11. *et* 12.), venient ab » Oriente et Occidente, et recumbent cum Abraham, Isaac, et Jacob in » regno cœlorum ; Filii autem regni expellentur in tenebras exteriores : » illic erit ploratio et stridor dentium. » Ostendit quia antè filii regni

Judæi erant, quando et filii Dei esse perseverabant : Postquam cessavit circa illos nomen paternum, cessavit et regnum. Et ideò Christiani, qui in oratione appellare Patrem Deum cœpimus, nos et ut regnum Dei nobis veniat, oramus.

S. AUG. *De Serm. Dom. in monte, lib.* 2. *cap.* 6. *n.* 20. Deindè sequitur (*Matth.* XXIV. 14.), *Adveniat regnum tuum.* Sicut ipse Dominus in Evangelio docet, tunc futurum esse judicii diem, cùm Evangelium prædicatum fuerit in omnibus gentibus : quæ res pertinet ad sanctificationem nominis Dei. Non enim et hìc ita dictum est, *Adveniat regnum tuum*, quasi nunc Deus non regnet. Sed fortè quis dicat, *adveniat* dictum esse in terram. Quasi verò non etiam ipse nunc regnet in terra, semperque in ea regnavit à constitutione mundi. *Adveniat* ergo accipiendum est, manifestetur hominibus. Quemadmodùm enim etiam præsens lux absens est cæcis, et eis qui oculos claudunt : ita Dei regnum, quamvis nunquam discedat de terris, tamen absens est ignorantibus. Nulli autem licebit ignorare regnum Dei, cùm ejus Unigenitus non solùm intelligibiliter, sed etiam visibiliter in homine Dominico (*Lege* Deo *ex* 4. *Retract. cap.* 19. *n.* 5.) de cœlo venerit judicaturus vivos et mortuos. Post quod judicium, id est, cùm discretio et separatio justorum ab injustis facta fuerit, ita inhabitabit justos Deus, ut non opus sit quemquam doceri per hominem, sed sint omnes, ut scriptum est, *Docibiles Deo.* (*Isai.* LIV. 13. *Joan.* VI. 45.) Deindè beata vita omni ex parte perficietur in sanctis in æternum, sicuti nunc cœlestes Angeli sanctissimi atque beatissimi, solo Deo illustrante, sapientes et beati sunt : quia et hoc promisit Dominus suis : *in resurrectione erunt*, inquit, *sicut Angeli in cœlis.* (*Matth.* XXII. 30.)

Lib. de dono perseverantiæ, cap. 2. *n.* 5. Quid cùm dicimus, *veni t regnum tuum* (*Matth.* VI. 10.), num aliud poscimus, nisi ut veniat et nobis, quod esse venturum non dubitamus omnibus sanctis? Ergo et hìc, qui jam sancti sunt, quid orant, nisi ut in ea sanctitate, quæ illis data est, perseverent? Neque enim aliter eis veniet regnum Dei, quod non aliis, sed his qui perseverant usque in finem, certum est esse venturum.

Serm. 56. *aliàs de diversis* 48. *in Matth.* 6. *de orat. Dom. cap.* 4. *n.* 6. *Veniat regnum tuum.* (*v.* 10.) Cui dicimus? Et si non petamus, non est venturum regnum Dei? De illo enim regno dicitur, quòd erit post finem seculi. Nam regnum semper habet Deus, et nunquam est sine regno, cui servit universa creatura. Sed quod regnum optas? De quo scriptum est in Evangelio (*Matth.* XXV. 34.), *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab initio seculi.* Ecce de quo dicimus, *veniat regnum tuum :* ut in nobis veniat, optamus; ut in illo inveniamur, optamus. Nam ecce veniet : sed quid tibi prodest, si ad sinistram te inveniet? Ergo et hìc tibi benè optas, pro te oras. Hoc desideras, hoc cupis orando, ut sic vivas, quomodo ad regnum Dei, quod est omnibus sanctis dandum, pertineas. Ergo, ut benè vivas, tibi oras, cùm dicis, *veniat regnum tuum.* Pertineamus ad regnum tuum : veniat et nobis quod ventum est sanctis et justis tuis.

Serm. 57. *aliàs de diversis* 9. *in Matth.* VI. *de orat. Dom. cap.* 5. *n.* 5. *Veniat regnum tuum.* Petamus, non petamus, venire habet. Habet quidem regnum Deus sempiternum. Quando enim non regnavit? Quando regnare cœpit? Quando regnum ejus initium non habet, nec finem habebit. Sed ut sciatis, quia et hoc pro nobis oramus, non pro Deo : (non enim sic dicimus, *veniat regnum tuum*, quasi optantes, ut regnet Deus :) regnum ipsius nos erimus, si in illum credentes in eo profecerimus. Omnes fideles redempti sanguine Unici ipsius, erunt regnum ipsius. Venturum est autem ipsum regnum, cùm facta fuerit resurrectio mortuorum : tunc enim veniet ipse. Et cùm resurrexerint mortui, dividet eos, sicut ipse dicit, et ponet alios ad dexteram, alios ad sinistram. Dicet eis, qui ad dexteram erunt; *Venite benedicti patris mei, percipite regnum.* (*Matth.* XXV. 34.) Hoc est, quod optamus et rogamus, quando dicimus, *veniat regnum tuum*, ut nobis veniat. Nam si nos reprobi fuerimus, illud regnum aliis venturum est, non nobis : si autem in eo numero fuerimus, qui pertinent ad membra unigeniti Filii ejus, nobis veniet regnum

I. Quâ fronte ergo peccatores, quos peccati nullatenùs pudet, nec pœnitet, hoc audent petere à Deo, ut adveniat ejus; et non tardabit. Nunquid enim secula tanta restant, quanta transierunt? Apostolus Joannes dixit, *Filioli, novissima hora est.* (1. *Joan.* II. 18.) Sed pro ipso die magno longa est hora: et ipsa hora novissima videte quot annos ducat. Tamen sic vobis sit quasi qui vigilet, dormiat, surgat, et regnet. Modò vigilemus, morte dormiemus, in fine resurgemus, sine fine regnabimus.

Serm. 58. *aliàs* 42. *inter Homil.* 50. *in Matth.* VI. *de orat. Dom. cap.* 2. *n.* 3. Dicimus, *veniat regnum tuum.* (*v.* 10)... Optamus etiàm venire regnum ejus: veniet etsi nolumus; sed optare et orare, ut veniat regnum ejus, nihil est aliud, quàm optare ab illo, ut dignos nos faciat regno suo, ne fortè, quod absit, veniat, et non nobis veniat. Multis enim non est venturum, quod tamen venturum est. Eis enim venturum est, quibus dicetur, *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi* (*Matth.* XXV. 34.): illis non veniet, quibus dicetur, *Discedite à me maledicti in ignem æternum.* (*Ibid.* 41.) Cùm ergo dicimus, *veniat regnum tuum;* oramus ut nobis veniat. Quid est ut nobis veniat? Ut bonos nos inveniat. Hoc ergo oramus, ut bonos nos faciat: tunc enim nobis veniet regnum ejus.

In Epist. Joan. cap. IV. *Tract.* 9. *n.* 2. Cœpit aliquis credere diem judicii: si cœpit credere, cœpit et timere. Sed quia timet adhuc, nondùm habet fiduciam in die judicii, nondùm est in illo perfecta charitas. Nunquid tamen desperandum est? In quo vides initium, cur desperas finem? Quod initium video, inquis? Ipsum timorem. Audi Scripturam (*Eccli.* I. 16.): *Initium sapientiæ timor Domini.* Cœpit ergo timere diem judicii: timendo corrigat se: vigilet adversùs peccata sua; incipiat reviviscere interiùs, et mortificare membra sua, quæ sunt super terram, sicut Apostolus dicit (*Coloss.* III. 5.): *Mortificate membra vestra quæ sunt super terram.* Spiritalia nequitiæ dicit membra super terram: nam sequitur et exponit, *avaritiam, immunditiam*, et cætera, quæ illic exsequitur. Quantùm autem mortificat iste, qui timere cœpit diem judicii, membra sua super terram, tantùm surgunt et corroborantur membra cœlestia. Membra autem cœlestia, omnia opera bona. Surgentibus cœlestibus membris, incipit desiderare quod timebat. Timebat enim ne veniret Christus, et inveniret impium, quem damnaret: desiderat ut veniat, quia inventurus est pium, quem coronet. Jam cùm cœperit desiderare venientem Christum casta anima, quæ desiderat amplexus sponsi, renuntiat adultero; fit virgo interiùs ipsâ fide, spe, et charitate. Habet jam fiduciam in die judicii: non contra se pugnat quàndo orat, et dicit, *adveniat regnum tuum.* (*Matth.* VI. 10.) Qui enim timet ne veniat regnum Dei, timet ne exaudiatur. Quomodo orat, qui timet ne exaudiatur? Qui autem orat cum fiducia charitatis, optat jam ut veniat. De ipso desiderio dicebat quidam in Psalmo, *Et tu Domine usquequò? Convertere, Domine, et erue animam meam.* (*Ps.* VI. 4. *et* 5.) Gemebat se differri. Sunt enim homines, qui cum patientia moriuntur: sunt autem quidam perfecti, qui cum patientia vivunt. Quid dixi? Qui adhuc desiderat istam vitam, quando illi venerit dies mortis, patienter tolerat mortem: luctatur adversùm se, ut sequatur voluntatem Dei; et hoc potiùs agit animo, quod eligit Deus, non quod eligit voluntas humana; et ex desiderio vitæ præsentis fit lucta cum morte; et adhibet patientiam et fortitudinem ut æquo animo moriatur: iste patienter moritur. Qui autem desiderat, sicut dicit Apostolus (*Philip.* I. 23.), *dissolvi et esse cum Christo*, non patienter moritur; sed patienter vivit, delectabiliter moritur. Vide Apostolum patienter viventem, id est, cum patientia hic non amare vitam; sed tolerare. *Dissolvi*, inquit, *et esse cum Christo multò magis optimum: manere autem in carne necessarium propter vos.* Ergo, Fratres, date operam, intùs agite vobiscum, ut desideretis diem judicii. Aliter non probatur perfecta charitas, nisi cùm cœperit ille dies desiderari. Illi autem eum desiderat, qui fiduciam habet in illo: ille autem fiduciam habet in illo, cujus conscientia non trepidat in charitate perfecta atque sincera.

Epist. 130. *aliàs* 121. *ad Probam cap.* 11. *n.* 21. *Vide superiùs* §. 1. *hujusce Cap. litt.* (E)

regnum Christi et Dei, cùm ipsi nihil aliud agant, quàm ut regnet in ipsis cupiditas, et totis viribus obnitantur ne Christus regnet in suis cæterorumque hominum cordibus ?

R. Næ illos sua ipsa oratio condemnat. Orant voce tenùs, ut adveniat regnum Dei in se : agunt omninò ne adveniat.

I. Cur priori petitioni, ut sanctificetur nomen Dei, hanc alteram subjicimus, ut adveniat regnum ejus ?

R. Quia regnum Christi in nobis, sive per gratiam in præsenti vitâ, sive per gloriam in futura, finis est petitionis, quà rogamus, ut nomen Dei tum in nobis, tum in aliis sanctificetur.

Tertia Petitio. *Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra.*

I. Quid petimus à Deo his verbis, *Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra ?*

R. Petimus hoc à Deo nobis tribui, ut quemadmodùm Angeli cæterique beati, Deo in cœlis adhærentes, divinam ejus adimplent voluntatem ; ita et nos in terris Deo ex animo constanter adhærendo, eamdem voluntatem impleamus.

I. Voluntatis Dei nomine quid intelligis ?

R. Illud intelligo, 1. quod vult Deus à nobis fieri.

2. Quod Deus ineffabili suâ providentiâ disponit circa varios rerum eventus, sive illi ad nos spectent, sive ad alios.

I. Quid vult Deus à nobis fieri ?

R. Hæc est voluntas Dei, 1. ut fugiamus ejus quæ in mundo est concupiscentiæ corruptionem ; ut ne sequamur desideria carnis ; ut vincamus omni ex parte libidines.

2. Ut abstineamus ab omni peccato, et de præteritis agamus pœnitentiam.

3. Ut sectemur omne bonum, et virtutes omnes amplectamur.

4. Ut ad quod nos vocat Deus vitæ genus et institutum, id suscipiamus, ubi non obscura divinæ vocationis argumenta nobis innotuerint.

5. Ut in qua vocatione vocati sumus, in ea permaneamus, ejusque ritè obeamus munera et officia.

6. Ut exemplis, precibus, adhortationibus adducamus, quantùm in nobis est, proximum, ad faciendam Dei voluntatem.

Uno verbo hæc est voluntas Dei sanctificatio nostra ; ut Deum et proximum diligendo salvemur, et alios, quod in nobis est, adjuvemus ad salutem consequendam. (D)

Hac ergo explicatione præhabitâ, jam liquidò constat his verbis, *Fiat voluntas tua*, hanc nobis et proximo nostro gratiam postulari, ut Deo in omnibus obsequentes aptemur ad omne opus bonum (*Hebr.* XIII. 21.), et sanctè impleamus omnia Christianæ vitæ præcepta, sive illa quæ ad omnes omninò, sive illa quæ ad quosdam solùm, habitâ ratione conditionis, pertinent, sive illa quæ singularia dici pos-

(D) 1. Thessal. IV. 4. Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra.

sunt. De his omnibus jam suprà egimus. (2. *Part. Sect.* 1. *Cap.* 2. §. *ult.*)

I. Jam alteram expende hujus petitionis partem, quam superiùs dixisti in eo positam esse, ut subjiciamur voluntati Dei in iis, quæ spectant ad varios rerum eventus, qui divinâ providentiâ diriguntur ?

R. Quidquid accidit in rerum natura, id Deo jubente vel permittente fieri certissimâ fide constat, ut jam alibi probavimus.

His ergo verbis, *Fiat voluntas tua*, id petimus, ut circa illa quæ variè accidunt id velimus, id et proximus velit, quod divina providentia ordinaverit.

Quæ autem variè accidunt, ea vel prospera nobis sunt, vel adversa.

In prosperis, hujus orationis, *Fiat voluntas tua*, is sensus est, ut agamus gratias Deo, simulque ab eo supplices petamus, ut si nobis id noxium fore judicaverit quod nobis arridet, hoc propitius à nobis avertat. Hæc est enim voluntas Dei sanctificatio nostra. Quidquid ergo obest saluti, id et voluntati Dei adversatur. Cùm ergo petimus ut fiat voluntas Dei, id consequenter petimus, ut avertat Deus à nobis quidquid alienum fore à salute nostra judicaverit.

In adversis, hujus orationis, *Fiat voluntas tua*, is sensus est,

1. Nos subjici Deo, exemplo Christi dicentis Patri, *Non sicut ego volo, sed sicut tu.* (*Matth.* XXVI. 39.)

2. Nos gratias agere Deo semper et in omnibus, etiam in adversis, agnoscentes in iis amicam manum Patris sævientis ad filiorum correctionem. (E)

3. Nos id supplices à Deo petere, ut his flagellis temporalibus eruditi, *à noxiis quoque vitiis abstinentes*, et à terrenarum rerum cupiditatibus abstracti *faciliùs cœlestia capiamus.* (*Collect. fer.* 4. *hebd.* 3. *Quadr. Collect. fer.* 5. *hebd.* 4. *Quadr.*)

I. Cur petimus à Deo hanc gratiam, ut illius voluntati subjiciamur in omnibus ?

R. Quia habemus in membris nostris legem repugnantem legi Dei, ut ait Apostolus (*Rom.* VII. 23.) ; nec liberari possumus à servitute legis illius, quæ est in membris nostris, nisi per gratiam Christi. Eò usque sumus infirmi et fragiles, ut nisi Deo adjuvante nec possimus subjici legi Dei, nec in ea subjectione perseverare.

I. Cur postquam diximus Deo, *Adveniat regnum tuum*, statim nec priùs subjicimus ista, *Fiat voluntas tua, etc.* ?

R. Quia, ut Christus regnet in nobis, et nos consortes

(E) Hebr. XII. 5... Fili mi, noli negligere disciplinam Domini : neque fatigeris dùm ab eo argueris. (*Prov.* III. 11.) 6. Quem enim diligit Dominus castigat (*Apoc.* III. 19.) flagellat autem omnem filium, quem recipit. 7.... In disciplina perseverate. Tanquam filiis vobis offert se Deus. Quis enim filius, quem non corripit pater ? 8. Quòd si extra disciplinam estis, cujus participes facti sunt omnes : ergo adulteri, et non filii estis. 9. Deindè patres quidem carnis nostræ eruditores habuimus, et reverebamur eos : non multò magis obtemperabimus Patri spirituum, et vivemus?

efficiat regni sui, necesse est nos ipsius subjectos esse imperio, ipsius fecisse in omnibus voluntatem.

I. Est ergo nexus aliquis inter tres illas priores orationis Dominicæ petitiones?

R. Patet illa connexio evidenter ex dictis. Petimus 1. sanctificari à nobis nomen Dei. Ut id fiat, petimus 2. venire in nos regnum Dei. Ut autem regnare possit Deus in cordibus nostris, hoc tertio loco petimus, ut voluntati Divinæ subjiciamur in omnibus. (F)

(F) TERTULL. *de orat.* Secundùm hanc formam subjungimus, *fiat voluntas tua in cœlo et in terra* (*Matth.* VI. 10.), non quòd aliquis obsistat quominùs voluntas Dei fiat, et ei successum voluntatis suæ oremus; sed in omnibus petimus fieri voluntatem ejus. Ex interpretatione enim figurata carnis et spiritûs, nos sumus cœlum et terra. Quanquam etsi simpliciter intelligendum est, idem tamen est sensus petitionis, ut in nobis fiat voluntas Dei in terris, ut possit scilicet fieri et in cœlis. Quid autem Deus vult, quàm incedere nos secundùm suam disciplinam? Petimus ergo substantiam et facultatem voluntatis suæ subministret nobis, ut salvi simus et in cœlis et in terris; quia summa est voluntatis ejus, salus eorum quos adoptavit. Est et illa Dei voluntas, quam Dominus administravit prædicando, operando, sustinendo. Sic enim ipse pronuntiavit, non suam, sed Patris facere se voluntatem. (*Joan.* VI. 38.) Sine dubio quæ faciebat, ea erant voluntas Patris, ad quæ nunc nos velut ad exemplaria provocamur, ut et prædicemus, et operemur, et sustineamus ad mortem usque. Quæ ut implere possimus, opus est Dei voluntate. Item dicentes, *Fiat voluntas tua*, vel eò nobis benè optamus, quòd nihil mali sit in Dei voluntate, etiam si quid pro meritis cujusque secùs irrogatus. Jam hoc dicto ad sufferentiam nosmetipsos præmonemus. Dominus quoque cùm sub instantiam passionis infirmitatem carnis demonstrare jam in sua carne voluisset, *Pater*, inquit, *transfer poculum istud.* (*Marc.* XIV. 36.) Et recordatus, *nisi quòd mea non, sed tua fiat voluntas.* (*Luc.* XXII. 42.) Ipse erat voluntas et potestas Patris, et tamen ad demonstrationem sufferentiæ debitæ voluntati se Patris tradidit.

S. CYPR. *de orat. Dom.* Addimus quoque et dicimus, *Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra* (*Matth.* VI. 10.), non ut Deus faciat quod vult, sed ut nos facere possimus quos Deus vult. Nam Deo quis obsistit, quominùs quod velit faciat? Sed quia nobis à diabolo obsistitur, quominùs per omnia noster animus atque actus Deo obsequatur; oramus et petimus, ut fiat in nobis voluntas Dei; quæ ut fiat in nobis, opus est Dei voluntate, id est, ope ejus et protectione; quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgentiâ et misericordiâ tutus est. Denique et Dominus infirmitatem hominis, quem portabat ostendens, ait: *Pater si fieri potest, transeat à me Calix iste.* (*Matth.* XXVI. 39.) Et exemplum Discipulis suis tribuens, ut non voluntatem suam, sed Dei faciant, addidit dicens, *Verumtamen non quod ego volo, sed quod tu.* (*Ibid.*) Et alio loco dicit, *Non descendi de cœlo ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me.* (*Joan.* VI. 38.) Quòd si filius obaudivit, ut faceret Patris voluntatem: quantò magis servus obaudire debet, ut faciat Domini voluntatem. Sicut in Epistola sua Joannes quoque ad faciendam Dei voluntatem hortatur et instruit dicens (1. *Joan.* II. 15. *et seq.*): *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, non est charitas Patris in illo. Quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et ambitio seculi, quæ non est à Patre, sed ex concupiscentia mundi: et mundus transibit, et concupiscentia ejus. Qui autem fecerit voluntatem Dei, manet in æternum*, quomodo et Deus manet in æternum. Qui in æteruum manere volumus, Dei qui æternus est, voluntatem facere debemus. Voluntas autem Dei est, quam Christus et fecit et docuit; Humilitas in conversatione, stabilitas in fide, verecundia in verbis, in factis justitia, in operibus misericordia, in moribus disciplina: injuriam facere non nosse, et factam posse tolerare, cum fratribus pacem tenere,

Deum toto corde diligere, amare in illo quòd Pater est, timere quòd Deus est, Christo nihil omninò præponere, quia nec nobis quidquam ille præposuit; charitati ejus inseparabiliter adhærere, crucì ejus fortiter ac fidenter assistere; quando de ejus nomine et honore certamen est, exhibere in sermone constantiam, quà confitemur; in quæstione fiduciam, quà congredimur; in morte patientiam, quà coronamur: hoc est cohæredem Christi esse velle, hoc est præceptum Dei facere, hoc est voluntatem Patris adimplere. Fieri autem petimus voluntatem Dei ut in cœlo et in terra; quod utrumque ad consummationem nostræ incolumitatis pertinet et salutis. Nam cùm corpus è terra, et spiritum possideamus è cœlo, ipsi terra et cœlum sumus; et in utroque, id est, et corpore, et spiritu, ut Dei voluntas fiat oramus. Est enim inter carnem et spiritum colluctatio, et discordantibus adversùs se invicem quotidiana congressio; ut non quæ volumus ipsa faciamus; dùm spiritus cœlestia et divina quærit, caro terrena et secularia concupiscit: et ideò petimus impensè inter duo ista, ope et auxilio Dei concordiam fieri: ut dùm et in spiritu et in carne voluntas Dei geritur, quæ per eum renata est anima servetur. Quod apertè atque manifestè Apostolus Paulus suà voce declarat (*Galat.* v. 17. *et seq.*): *Caro*, inquit, *concupiscit adversùs spiritum, et spiritus adversùs carnem: hæc enim invicem adversantur sibi, ut non quæ vultis ipsa faciatis. Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt adulteria, fornicationes, immunditiæ, spurcitiæ, idololatriæ, veneficia, homicidia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, provocationes, simultates, dissensiones, hæreses, invidiæ, ebrietates, commessationes, et his similia, quæ prædico vobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Fructus autem Spiritûs est charitas, gaudium, pax, magnanimitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia, castitas.* Et idcircò quotidianis, imò continuis orationibus hoc precamur, et in cœlo et in terra voluntatem circa nos Dei fieri: quia hæc est voluntas Dei, ut terrena cœlestibus cedant, spiritalia et divina prævaleant.

Potest et sic intelligi, Fratres dilectissimi, ut quoniam mandat et monet Dominus (*Matth.* v. 44.) etiam inimicos diligere, et pro iis quoque qui nos persequuntur orare; petamus et pro illis qui adhuc terra sunt, et necdum cœlestes esse cœperunt, ut et circa illos voluntas Dei fiat, quam Christus hominem conservando et redintegrando perfecit. Nam cùm Discipuli ab eo non jam terra appellentur, sed *sal terræ;* (*Ibid.* 13.) et Apostolus primum hominem vocet de terræ limo, secundum verò de cœlo (1. *Cor.* xv. 47.); meritò et nos qui esse debemus Patri Deo similes, *qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos* (*Matth.* v. 45.), sic Christo monente oramus et petimus, ut precem pro omnium salute faciamus, ut quomodò in cœlo, id est, in nobis per fidem nostram voluntas Dei facta est, ut essemus è cœlo; ita et in terra, hoc est, in illis non credentibus fiat voluntas Dei ut qui adhuc sunt primâ nativitate terreni, incipiant esse cœlestes, ex aqua et Spiritu nati.

S. Aug. *De serm. Domini in monte, Lib.* 2. *cap.* 6. *n.* 21. Post illam petitionem, quà dicimus, *adveniat regnum tuum*, sequitur, *Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra:* id est, Sicut est in Angelis, qui sunt in cœlis, voluntas tua, ut omninò tibi adhæreant, teque perfruantur, nullo errore obnubilante sapientiam eorum, nullâ miseriâ impediente beatitudinem eorum, ita fiat in sanctis tuis, qui in terra sunt, et de terra, quod ad corpus attinet, facti sunt, et quamvis in cœlestem habitationem atque immutationem, tamen de terra assumendi sunt. Ad hoc respicit etiam illa Angelorum prædicatio, *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (*Luc.* ii. 14.); ut cùm præcesserit bona voluntas nostra, quæ vocantem sequitur, perficiatur in nobis voluntas Dei, sicuti est in cœlestibus Angelis: ut nulla adversitas resistat nostræ beatitudini, quod est pax. Item *Fiat voluntas tua*, rectè intelligitur, obediatur præceptis tuis; *Sicut in cœlo et in terra*, id est, sicut ab Angelis, ita ab hominibus. Nam fieri voluntatem Dei, cùm obtemperatur præceptis ejus, ipse Dominus dicit, cùm ait (*Joan.* iv. 34.), *Meus cibus est ut faciam voluntatem ejus, qui me misit;* et sæpè (*Joan.* vi. 38.) *Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui me misit:* et cùm ait (*Matth.* xii.

49. *et* 50.), *Ecce mater mea et ecce fratres mei, et quicunque fecerit voluntatem Dei, hic mihi est frater, et mater, et soror.* Qui ergo faciunt voluntatem Dei, in illis utique fit voluntas Dei: non quia ipsi faciunt ut velit Deus; sed quia faciunt quod ille vult, id est, faciunt secundùm voluntatem ejus.

N. 22. Est etiam ille intellectus, *Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra*, sicut in sanctis et justis, ita etiam in peccatoribus. Quod adhuc duobus modis accipi potest; sive ut oremus etiam pro inimicis nostris: (quid enim sunt aliud habendi, contra quorum voluntatem christianum et catholicum nomen augetur:) ut ita dictum sit, *Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra*, tanquam si diceretur, Faciant voluntatem tuam sicut justi, ita etiam peccatores, ut ad te convertantur. Sive ita, *Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra*, ut sua cuique tribuantur: quod fiet extremo judicio, ut justis præmium, peccatoribus damnatio retribuatur, cùm agni ab hædis separabuntur. (*Matth.* XXV. 33.)

N. 23. Ille etiam non absurdus, immò et fidei et spei nostræ convenientissimus intellectus est, ut cœlum et terram accipiamus, spiritum et carnem. Et quoniam dicit Apostolus (*Rom.* VII. 25.), *Mente servio legi Dei, carne autem legi peccati;* videmus factam voluntatem Dei in mente, id est, in spiritu: *cùm autem absorpta fuerit mors in victoriam, et mortale hoc induerit immortalitatem* (1. *Cor.* XV. 54.), quod fiet carnis resurrectione, atque illâ immutatione quæ promittitur justis, secundùm ejusdem Apostoli prædicationem; fiat voluntas Dei et in terra, sicut in cœlo; id est, ut quemadmodùm spiritus non resistit Deo, sequens et faciens voluntatem ejus; ita et corpus non resistat spiritui vel animæ, quæ nunc corporis infirmitate vexatur, et in carnalem consuetudinem prona est: quod erit summæ pacis in vita æterna, ut non solùm velle adjaceat nobis, sed etiam perficere bonum. *Nunc enim velle*, inquit, *adjacet mihi, perficere autem bonum, non:* (*Rom.* VII. IX.) quia nondùm in terra sicut in cœlo, id est, nondùm in carne sicut in spiritu facta est voluntas Dei. Nam et in miseria nostra fit voluntas Dei, cùm ea patimur per carnem, quæ nobis mortalitatis jure debentur, quam peccando meruit nostra natura: sed id orandum est, ut sicut in cœlo, ita et in terra fiat voluntas Dei; id est, ut quemadmodùm corde condelectamur legi secundùm interiorem hominem (*Ibid.* 22.), ita etiam corporis immutatione factâ, huic nostræ delectationi nulla pars nostra terrenis doloribus seu voluptatibus adversetur.

N. 24. Nec illud à veritate abhorret, ut accipiamus, *Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra*, sicut in ipso Domino nostro Jesu Christo, ita et in Ecclesia; tanquam in viro qui Patris voluntatem implevit, ita et in femina quæ illi desponsata est. Cœlum enim et terra convenienter intelligitur, quasi vir et femina; quoniam terra cœlo fœcundante fructifera est.

De dono perseverantiæ cap. 3. *n.* 6. Tertia petitio est, *Fiat voluntas tua in cœlo et in terra* (*Matth.* VI. 10.): vel quod in plerisque codicibus legitur, magisque ab orantibus frequentatur, *sicut in cœlo et in terra*: quod plerique intelligunt, sicut sancti Angeli, et nos faciamus voluntatem tuam. Vult autem ille Doctor et Martyr (*S. Cyprianus*), cœlum et terram intelligi spiritum et carnem; et hoc nos orare, ut voluntatem Dei re utraque concordante faciamus. Vidit in his verbis et alterum sensum sanissimæ fidei congruentem: ut scilicet pro infidelibus, qui sunt adhuc terra, terrenum tantùm hominem primâ nativitate portantes, orare intelligantur fideles, qui cœlesti homine induti, non immeritò cœli nomine nuncupantur. Ubi evidenter ostendit, et initium fidei esse donum Dei, quando non tantùm pro fidelibus, ut augeatur in eis vel perseveret fides, verùm etiam pro infidelibus, ut habere incipiant eam quam penitùs non habebant, et contra quam corda insuper inimica gestabant, sancta orat Ecclesia. Verùm nunc non de initio fidei, sed de illa quæ habenda est usque in finem perseverantia disputamus, quam petunt uti-que etiam sancti, qui faciunt voluntatem Dei, dicentes in oratione, *Fiat voluntas tua.* Cùm enim jam facta sit in eis, cur ut fiat adhuc petunt, nisi ut perseverent in eo quod esse cœperunt? Quamvis hic dici possit, non petere sanctos, ut voluntas Dei fiat in cœlo, sed ut fiat in terra sicut in

cœlo : ut terra scilicet imitetur cœlum, id est, ut homo Angelum, vel infidelis fidelem : ac per hoc id sanctos poscere, ut sit quod nondùm est, non ut perseveret quod est. Quantàlibet enim homines sanctitate præpolleant, nondùm sunt æquales Angelis Dei : nondùm ergo sicut in cœlo in eis fit voluntas Dei. Quòd si ita est, in ea quidem parte quâ optamus, ut homines ex infidelibus fiant fideles, non perseverantia, sed initium videtur optari : in ea verò quâ optamus, ut homines in faciendâ voluntate Dei æquentur Angelis Dei, cùm hoc orant sancti, perseverantiam demonstrantur orare ; quoniam nemo pervenit ad illam summam, quæ in regno est, beatitudinem, nisi in ea sanctitate quam sumpsit in terra, perseveravit usque in finem.

Serm. 56. *aliàs de diversis* 48. *in Matth.* IV. *de orat. Dom. cap.* 5. *n.* 7. *Fiat voluntas tua.* Si non illud tu dicas, non faciet Deus voluntatem suam ? Memento quod in Symbolo reddidisti, *Credo in Deum Patrem omnipotentem.* Si omnipotens est, cur oras, ut fiat voluntas ejus ? Quid est ergo, *Fiat voluntas tua* (*v.* 10.) ? Fiat in me ut non resistam voluntati tuæ. Ergo et hîc pro te oras, et non pro Deo. Fiet enim voluntas Dei in te, etsi non fit à te. Nam et quibus dicturus est, *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi* (*Matth.* XXV. 34.), fiet in illis voluntas Dei, ut justi et sancti accipiant regnum : et quibus dicturus est, *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus* (*Ibid.* 41.), fiet in illis voluntas Dei, ut mali damnentur in ignem sempîternum. Aliud est, ut fiat à te. Ut ergo fiat in te, non sine causa oras, nisi ut benè sit tibi. Sive ergo benè sit tibi, sive malè sit tibi, fiet in te : sed fiat et à te. Quare ergo dico, *Fiat voluntas tua in cœlo et in terra* ; et non dico, Fiat voluntas tua à cœlo et à terra ? Quia quod fit à te, ipse facit in te. Nunquam fit à te, quod non ipse facit in te ; sed aliquandò facit in te, quod non fit à te ; nunquam autem aliquid fit à te, si non facit in te.

V. 8. Quid est autem, *in cœlo et in terra ?* Faciunt Angeli voluntatem tuam, faciamus et nos. *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo et in terra :* Mens cœlum est, caro terra est. Quando dicis, si tamen dicis, quod ait Apostolus (*Rom.* VII. 25.), *mente servio legi Dei, carne autem legi peccati ;* fit voluntas Dei in cœlo, sed nondùm in terra. Cùm verò menti consenserit, *et absorpta fuerit mors in victoriam* (*Cor.* XV. 54.), ut nulla desideria carnalia remaneant cum quibus mens confligat, cùm transierit rixa in terra, cùm transierit bellum cordis, cùm transierit quod dictum est (*Galat.* V. 7.), *caro concupiscit adversùs spiritum, et spiritus adversùs carnem : hæc enim invicem adversantur, ut non ea quæ vultis faciatis.* Cùm ergo hoc bellum transierit, omnisque concupiscentia in charitatem fuerit commutata, nihil in corpore remanebit quod spiritui resistat, nihil quod dometur, nihil quod frenetur, nihil quod calcetur ; sed totum per concordiam pergetad justitiam, fiet voluntas Dei in cœlo et in terra. *Fiat voluntas tua in cœlo et in terra.* Perfectionem optamus, quando hoc oramus. Item, *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo et in terra.* In Ecclesia spirituales cœlum sunt, carnales terra sunt. *Fiat* ergo *voluntas tua, sicut in cœlo et in terra*, ut quomodò tibi serviunt spirituales, sic tibi mutati in melius serviant et carnales. *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo et in terra.* Est et alius sensus pius valdè. Moniti enim sumus orare pro inimicis nostris. Ecclesia, cœlum est ; inimici Ecclesiæ, terra sunt. Quid est ergo. *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo et in terra ?* Credant inimici nostri, quomodo et nos in te credimus : fiant amici, finiant inimicitias. Terra sunt, ideò nobis adversantur : cœlum fiant, et nobiscum erunt.

Serm. 57. *aliàs de diversis* 9. *in Matth.* VI. *de Orat. Dom. cap.* 6. *n.* 6. Tertiò petimus, *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, ita et in terra.* (*v.* 10.) Et hoc nobis benè optamus. Nam voluntas Dei necesse est ut fiat. Voluntas Dei est, ut regnent boni, damnentur mali. Numquid potest ista voluntas non fieri ? Sed quid nobis benè optamus, quando dicimus, *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, ita et in terra ?* Audite. Multis enim modis hæc petitio intelligi potest, et multa sunt cogitanda in ista petitione : quando rogamus Deum, *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, ita et in terra :* Quomodo te non offendant Angeli tui, sic te non offendamus et nos. Iterùm quomodo intelligitur, *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, ita et in terra ?* Sancti omnes

Patriarchæ, omnes Prophetæ, omnes Apostoli, spiritales omnes tanquam cœlum sunt Deo : nos autem in comparatione ipsorum terra sumus : *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, ita et in terra ;* sicut in illis, ita et in nobis. Item, *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, ita et in terra :* Ecclesia Dei cœlum est, inimici ejus terra sunt. Benè optamus inimicis nostris, ut credant et ipsi, et fiant Christiani : et fiat voluntas Dei, sicut in cœlo, ita et in terra. Item, *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, ita in terra :* Spiritus noster cœlum est, caro terra. Quomodo innovatur spiritus noster credendo, sic caro innovetur resurgendo : et fiat voluntas Dei, sicut in cœlo, ita et in terra. Item mens nostra, quâ videmus veritatem : et condelectamur ipsi veritati, cœlum est. Ecce cœlum : *Condelector legi Dei secundùm interiorem hominem.* (*Rom.* VII. 22.) Quid est terra ? *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.* (*Ibid.* 23.) Quando ista pugna transierit, et concordia plena carnis et spiritûs facta fuerit, fiat voluntas Dei, sicut in cœlo, ita et in terra. Quando petitionem istam dicimus, omnia ista cogitemus, et omnia ista à Patre petamus. Omnia autem ista, charissimi, tria quæ diximus, tres petitiones istæ ad vitam æternam pertinent. Quòd enim sanctificatur in nobis nomen Dei nostri, æternum erit. Quòd regnum ipsius veniet, ubi semper vivemus, æternum erit. Quòd voluntas ejus fit, sicut in cœlo, ita et in terra, omnibus modis, quos exposui, æternum erit.

Serm. 58. *aliàs* 12. *inter homil.* 50. *in Matth.* VI. *de Orat. Dom. cap.* 3. *n.* 4. Audimus, *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, ita et in terra.* (*v.* 10.) Serviunt tibi Angeli in cœlo, nos serviamus tibi in terra. Non te offendunt Angeli in cœlo, non te offendamus in terra. Quomodo illi faciunt voluntatem tuam, sic faciamus et nos. Et hîc quid oramus, nisi ut boni simus ? Quando enim facimus voluntatem Dei, (nam ipse sine dubio facit suam,) tunc fit voluntas ejus in nobis. Et aliter benè intelligimus, *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, ita et in terra.* Accipimus præceptum Dei, et placet nobis, placet menti nostræ. *Condelectamur* enim *legi Dei secundùm interiorem hominem.* (*Rom.* VII. 22.) Tunc fit voluntas ejus in cœlo. Cœlo enim comparatur spiritus noster, terræ autem caro nostra. Quid est ergo, *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, et in terra* ? Ut quomodo menti nostræ placet tua jussio, sic ei consentiat caro nostra ; et tollatur rixa illa de medio, quæ describitur ab Apostolo (*Galat.* V. 17.) : *Caro enim concupiscit adversùs spiritum, spiritus autem adversùs carnem.* Quando contra carnem concupiscit spiritus, jam facta est voluntas ejus in cœlo ; quando contra spiritum non concupiscit caro, jam facta est voluntas ejus in terra. Erit autem plena concordia, quando ipse voluerit : sit modò pugna, ut possit esse victoria. Etiam sic benè intelligi potest, *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, ita et in terra :* ut cœlum ponamus Ecclesiam, quia portat Deum ; terram autem infideles, quibus dictum est, *Terra es et in terram ibis.* (*Genes.* III. 19.) Quando ergo oramus pro inimicis nostris, inimicis Ecclesiæ, inimicis nomini Christiano, hoc oramus, ut fiat voluntas ejus, *sicut in cœlo, ita et in terra ;* id est, sicut in tuis fidelibus, sic in tuis blasphematoribus ; ut omnes cœlum fiant.

Lib. 2. *contra Maximinum Arianum, aliàs* 3. *cap.* 20. *n.* 3. Non ergo voluntatem suam fecit ; quia peccatum non fecit ; sed voluntatem fecit illius, qui eum misit. Tunc enim facit homo voluntatem Dei, quando facit justitiam, quæ ex Deo est.

In Psal. XXXI. *Enarr.* 2. *n.* 26. *et ultimo.* Ecce tu volebas vivere, non volebas tibi aliquid accidere ; sed Deus aliud voluit : duæ voluntates sunt ; sed voluntas tua corrigatur ad voluntatem Dei, non voluntas Dei detorqueatur ad tuam. Prava est enim tua, regula est illa : stet regula, ut quod pravum est, ad regulam corrigatur. Videte quomodo hoc docet Dominus Jesus-Christus : *Tristis est anima mea usque ad mortem :* et *Pater si fieri potest, transeat à me calix iste.* (*Matth.* XXVI. 38. *et* 39.) Ecce ostendit humanam voluntatem. Sed vide rectum cor : *Verùm non quod ego volo, sed quod tu vis, Pater.* Hoc ergo fac, gaudens in his quæ tibi accidunt : et si venerit dies ille ultimus, gaude ; aut si surrepit humanæ cujusdam voluntatis fragilitas, citò dirigatur in Deum ; ut sis in eis quibus dicitur, *gloriamini omnes recti corde.* (*v.* 11.)

Enarrat. in Psal. XXXV. *n.* 16. Illi sunt recti corde qui sequuntur in hac

vita voluntatem Dei. Voluntas Dei est aliquando ut sanus sis, aliquando ut ægrotes : si quando sanus es, dulcis est voluntas Dei, et quando ægrotas, amara est voluntas Dei ; non recto corde es. Quare ? Quia non vis voluntatem tuam dirigere ad voluntatem Dei, sed Dei vis curvare ad tuam. Illa recta est, sed tu curvus : voluntas tua corrigenda est ad illam, non illa curvanda est ad te : et rectum habebis cor. Benè est in hoc seculo, benedicatur Deus qui consolatur ; laboratur in seculo, benedicatur Deus, quia emendat et probat, et eris recto corde, dicens : *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo.* (*Psal.* XXXIII. 2.)

Enarrat. in Ps. XLIV. *v.* 7. *n.* 17. *Virga directionis, virga regni tui.* Directionis virga est, qui dirigit homines. Curvi erant, distorti erant : sibi regnare cupiebant, se amabant, facta sua mala diligebant ; non voluntatem suam Deo subdebant ; sed voluntatem Dei ad suas concupiscentias flectere volebant. Irascitur enim peccator et iniquus plerumque Deo, quia non pluit ; et non vult sibi Deum irasci, quia fluit. Et ad hoc propemodum sedent quotidiè homines, ut disputent contra Deum : Hoc facere debuit, hoc non benè fecit. Tu videlicet vides quid facias, ille nescit ? Distortus tu es, ille rectus est. Distortum ad rectum quando conjungis ? Collineari non potest. Tanquam si in pavimento æquali ponas lignum curvum ; non adjungitur, non cohæret, non coaptatur pavimento : pavimentum ubique æquale est ; sed illud curvum est, non coaptatur æquali. Ergo Dei voluntas æqualis est, tua curva est : propterèa tibi curva videtur illa, quia tu illi coaptari non potes : dirige ad illam te, ne illam velis curvare ad te ; quia non potes, frustrà conaris : illa semper directa est. Vis illi hærere ? Corrigere. Erit virga ipsius qui te regit, virga directionis.

Enarrat. in Ps. LXIII. *v.* 11. *n.* 18. Qui sunt recti corde ? Qui omnia quæcunque in hac vita patiuntur, non ea tribuunt insipientiæ, sed consilio Dei ad medicinam suam, nec præsumunt de justitia sua, ut putent se injustè pati quod patiuntur, aut ideò esse Deum injustum, quia non plura patitur qui plus peccat. Videte fratres.... Aliquid sentis, sive secundùm corpus, sive secundùm dispendium Dei familiaris, sive per orbitatem aliquam charissimorum tuorum : noli respicere eos quos nosti iniquiores te... ut displiceat tibi consilium Dei... Sine curare : novit quid agat, qui vulnus novit... Patere ergo quidquid pateris recto corde : novit Deus quid tibi donet, quid tibi subtrahat. Quod tibi donat, ad consolationem valeat, non ad corruptionem : et quod tibi subtrahit, ad tolerantiam valeat, non ad blasphemiam. Si autem blasphemas, et displicet tibi Deus, et tu tibi places, perverso corde et distorto es : et hoc pejus, qui cor Dei vis corrigere ad cor tuum, ut hoc ille faciat quod tu vis, cùm tu debeas facere quod ille vult. Quid ergo ? Vis detorquere cor Dei, quod semper rectum est, ad pravitatem cordis tui ? Quantò meliùs ad rectitudinem Dei corrigis cor tuum ? Nonne hoc te docuit Dominus tuus, de cujus passione modò loquebamur ? Noxne infirmitatem tuam portabat, quando dixit, *Tristis est anima mea usque ad mortem* ? (*Matth.* XXVI. 38.) Nonne te ipsum in se figurabat, cùm dicebat, *Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste ?* (*Ibid* 39.) Non enim duo corda et diversa Patris et Filii : sed in forma servi portavit cor tuum, ut doceret illud exemplo suo.... Non consentit Deus cordi tuo, consenti tu cordi Dei. Audi vocem ipsius : *Verùm non quod ego volo, sed quod tu vis, Pater.* (*Ibid.*)

S. HILARIUS *in Ps.* CXXXIV. *n.* 22. *Domine, nomen tuum in seculum.* (*v.* 13.) Nunquid à nobis optandum hoc Deo est, aut æterna virtus eget voto nostro, ut maneat in æternum ? Ut in nobis potiùs maneat, optandum est. Sicuti cùm dicimus, *Adveniat regnum tuum, fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra* (*Matth.* VI. 10.) ; non utique hæc Deo proveniant optamus ; ut sanctificetur, qui sanctus est ; ut voluntas sua fiat, cujus factum in voluntate est. Nostræ hæc potiùs rei vota sunt, ut per egregia fidei nostræ opera nomen ejus sanctificetur in nobis : Ait enim, *Estote sancti, quoniam ego sanctus sum* (*Levit* XI. 44.) ; ut in nos regnum ejus adveniat, et digni æterno regno per indultam nobis æternitatis substantiam simus : quia spes vitæ est confiteri regnum ejus ; et dicenti sibi latroni, *Domine, memento mei, cùm veneris in regnum tuum*, respondit, *Amen dico tibi*,

Quarta Petitio. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè.*

I. Quid petimus à Deo his verbis, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè ?* (*Matth.* VI. 11.)

R. Petimus à Deo, ut det nobis quotidiè quod necesse est ad salutem animæ et corporis.

I. Cur illud *Panis* nomine significatur?

R. 1. Cum nihil sit magis ad vitam necessarium quàm panis, hoc nomine Deus intelligi voluit quidquid ad vitam tum animæ tum corporis necesse est. (G)

2. Hoc verbo significare voluit Christus, optanda et petenda esse necessaria, non superflua. (H)

I. Cur additur ea vox, *Hodiè?*

R. Ut intelligamus,

1. Quod ait Christus (*Ibid.* 34.), *Nolite solliciti esse in crastinum; crastinus dies sollicitus erit sibi ipsi. Sufficit diei malitia sua.* Adeoque quotidiè petendum quod ad hanc diem sufficiat.

2. Vel ditissimo cuique petendum esse à Deo panem suum quotidianum, ad vitæ etiam temporis sustentationem, non secùs ac pauperioribus. Quo enim largiente divitiæ habentur, eodem Deo jubente possunt amitti : nec rarum est homines vel ditissimos ad extremam paupertatem devenire. (I)

hodiè mecum eris in Paradiso (*Luc.* XXIII. 42. *et* 43.); ut sicuti voluntati ejus in cœlis ad indefessis et cœlestibus virtutibus paretur, ita et à nobis in terra pareatur, ne corporalis nos infirmitas ad exsequenda ejus voluntate deflectat :.... ut nobis quoque nihil aliud in opere sit, per quod sanctificatur nomen ejus ; nihil aliud in spe, per quod et in nos regnum ejus speramus ; nihil aliud in voluntate, per quod ei æternæ à nobis laudes sunt deferendæ. Profectus hic voti nostri indigentiæ res est, ut nobiscum nomen ejus maneat in æternum.

(G) GENES. III. 19. In sudore vultûs tui vesceris pane, donec revertaris in terram, de qua sumptus es.

XVIII. 5. Ponamque buccellam panis, et confortate cor vestrum.

XXVIII. 20.... Si fuerit Deus mecum,.... et dederit mihi panem ad vescendum, et vestimentum ad induendum ; 21.... erit mihi Dominus in Deum.

PSAL. XIII. 4. Qui devorant plebem meam sicut escam panis ?

XLI. 4. Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte.

LII. 5.... Qui devorant plebem meam, ut cibum panis ?

ISAI. III. 7.... Non sum medicus, et in domo mea non est panis.

IV. 1... Panem nostrum comedemus, et vestimentis nostris operiemur.

PROV. IX. 5. Venite, comedite panem meum, et bibite vinum quod miscui vobis.

(H) PROV. XXX. 8... Mendicitatem et divitias ne dederis mihi : tribue tantùm victui meo necessaria.

(I) 1. REG. II. 5. Repleti priùs, pro panibus se locaverunt : et famelici saturati sunt, donec sterilis peperit plurimos : et quæ multos habebat filios infirmata est. 6. Dominus mortificat et vivificat, deducit ad inferos et reducit. 7. Dominus pauperem facit et ditat, humiliat et sublevat. 8. Suscitat de pulvere egenum, et de stercore elevat pauperem : ut sedeat cum principibus, et solium gloriæ teneat. Domini enim sunt cardines terræ.

JOB. I. 14. Nuntius venit ad Job, qui diceret : Boves arabant, et asinæ pascebantur juxta eos. 15. Et irruerunt Sabæi, tuleruntque omnia, et pueros percusserunt gladio, et evasi ego solus ut nuntiarem tibi. 16. Cumque adhuc ille loqueretur, venit alter, et dixit : Ignis Dei cecidit è

3. Neminem ne perfectissimum quidem immunem esse à necessitate petendi panem quotidianum ad sustentationem animæ non secùs ac peccatores vel flagitiosissimos.

4. Ut horum omnium intuitu humiliemur sub potenti manu Dei; et divinæ providentiæ nos omniaque nostra permittamus.

I. Cur vetuit Christus, ne solliciti simus in crastinum?

R. Ut subditi divinæ providentiæ, deponamus omnem anxiam curam circa temporalia.

I. Prohibeturne hoc Christi præcepto omnis cura et sollicitudo circa vitæ necessaria?

R. Non omnis cura et labor, sed sollicitudo solùm anxia et immodica ex diffidentia erga Deum profecta prohibetur. Quod ergo homines carnales et fide destituti agunt cum anxietate et sollicitudine nimia, quia non ex fide, id Christiani debent agere cum fide, servato in omnibus ordine charitatis et justitiæ, sine ulla perturbatione animi, omnem sollicitudinem in Deum, quia ipsi cura est de nobis.

I. Quænam petimus à Deo sub *Panis* nomine necessaria corpori?

R. Quidquid necesse est ad victum, ad vestitum et tectum.

I. Licet ergo isthæc desiderare et petere?

R. Licet, modò tamen ne excedantur limites necessitatis et justitiæ; et sic ista petamus à Deo ut parati simus ad ferendam ultrò horum privationem, si Deus voluerit. Et hæc quidem ratio est, cur non petamus à Deo panem nostrum quotidianum, nisi postquam præmisimus hanc petitionem, *Fiat voluntas tua.* (*Matth.* VI. 10.)

cœlo, et tactas oves puerosque consumpsit, et effugi ego solus ut nuntiarem tibi. 17. Sed et illo adhuc loquente, venit alius, et dixit: Chaldæi fecerunt tres turmas, et invaserunt camelos; nec non et pueros percusserunt gladio, et ego fugi solus ut nuntiarem tibi. 18. Adhuc loquebatur ille, et ecce alius intravit, et dixit: Filiis tuis et filiabus vescentibus et bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti, 19. repentè ventus vehemens irruit à regione deserti, et concussit quatuor angulos domûs, quæ corruens oppressit liberos tuos, et mortui sunt, et effugi ego solus ut nuntiarem tibi.

BARONIUS *ad ann. Christi* 561. *Tomo* 7. *p.* 473. *Edit. in fol. Rom. ann.* 1596. Hoc anno, trigesimo quinto imperatoris Justiniani mense novembri structas fuisse insidias ad occidendum ipsum Justinianum Augustum habet Hist. miscell. auctor. Cùm, re detectâ, in crimen adductus Belisarius pœnas dedit, bonis et dignitate exutus. Porrò sequenti anno mense Martio dimissum fuisse Belisarium ea de causa detentum, atque suis dignitatibus restitutum idem auctor affirmat: quem et post biennium Bysantii mortuum esse, Cedrenus tradit. Sed adversantur Latini nonnulli, qui eum excæcatum, exutumque omnibus dignitatibus atque divitiis mendicare stipem fuisse coactum asserunt.... Accipe de his imprimis Joannis Græci auctoris Iambos.

Iste Belisarius Imperator magnus,
Justinianeis existens temporibus Imperator,
Ad omnem quadrantum terræ cùm expletisset victorias,
Posteà invidiâ excæcatus (ô fortunam instabilem!)
Poculum ligneum detinens clamabat plebi in stadio;
Belisario obolum date Imperatori,
Quem fortuna quidem clarum fecit, excæcavit invidia.

6.

I. Cur Deus denegat quandoque servis suis necessaria corpori?

R. 1. Ut probet eorum fidem. 2. Ut eos à mundi cupiditatibus abstrahat, et doceat cœlestia sapere non terrena. 3. Ut hac temporali inopiâ peccata eorum expientur et deleantur. 4. Ut det locum exercendæ eorum patientiæ. 5. Ut coronentur magnificentiùs. Uno verbo, in hæc Deus paternam suam erga suos dilectionem exerit, majorique eorum consulit bono. (K)

(K) S. JOAN. CHRYSOST. *De provident. Dei lib.* 1. Et sudores (*Deus*) illi adjecit et labores (*Adamo post peccatum.*) Nihil enim minùs otio et quieti natum est, quàm hominis natura. Si enim his addicti, ne sic quidem peccare desistimus: quò scelerum progressa non esset audacia nostra, si nos affluere deliciis et otio constituisset Deus? *Omnia enim*, inquit, *mala otiositas docuit.* (*Eccli.* XXXIII. 29.) Attestantur autem nostræ huic rationi et quæ quotidiè fiunt, et quæ majoribus nostris contigerunt. *Sedit*, inquit, (*Exod.* XXXII. 6.), *populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere*: ac rursùm, *Incrassatus est et impinguatus et recalcitravit dilectus.* (*Deut.* XXXII. 15.) Consona quoque his beatus David loquitur, dicens: *Cùm occideret eos tunc exquirebant eum, et revertebantur, et diluculo veniebant ad eum.* (*Ps.* LXXVII. 34.) Ad Jerusalem quoque per Jeremiam loquitur Deus: *Per omnia erudire Jerusalem, ne recedat anima mea à te.* (*Jerem.* VI. 8.) Quòd autem non solùm malis, verùm et bonis humiliari atque incurvari salutare sit, rursùm significat Propheta, cùm dicit: *bonum mihi, Domine, quia humiliasti me, ut discam justificationes tuas.* (*Ps.* CXVIII. 17.) Post hunc et Jeremias hæc eadem, sed non eisdem verbis exclamat: *Bonum*, inquiens, *viro, si jugum tulerit grave à juventute sua, sedebit solitarius, et tacebit.* (*Thren.* III. 27. *et* 28.) Et de seipso Deum obsecrat, dicens: *Non sis tu mihi parcens in alienationem in die mala.* (*Jerem* XLVI. 28.) Beatus item Paulus, qui tanto munere gratiæ cœlestis effulsit, tantumque naturam excessit humanam, boni tamen hujus utilitate indigebat, quocirca etiam dicebat: (2. *Cor.* XII. 7. *et seq.*) *Datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ, qui me colaphizet, ut non extollar. Propter quod ter Dominum rogavi, ut recedat à me, et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur.* Poterat certè sine persecutionibus, et pressuris, laboribusque et sudoribus prædicatio perfici. Sed tamen id noluit Christus prædicantibus parcens, ipsorumque commodis per omnia consulens. Quocirca dicebat illis (*Joan.* XVI. 33.): *In mundo pressuram habebitis.* Cupientibusque cœleste regnum ingredi, angustam viam arripiendam jubet (*Matth.* VII. 13.), quasi non aliter intrare liceat: ideò pressuræ et tentationes, et quæcunque nobis tristia contingunt, non minùs Dei providentiam, summamque clementiam inducunt, quàm læta et jucunda... Profectò enim multò melius, multoque convenientius est justis occasiones suppeditari, quibus ad virtutem se exerceant, voluntatemque ostendant suam: Eos verò qui non sunt hujusmodi, ex propria puniri negligentia, quàm istorum causà illis etiam coronas suas adimi... Quæ enim promissa sunt nobis, regnum cœlorum est, et vita æterna, et incorruptio, et infinita illa bona atque immortalia. Quæ autem interim contingunt, valdè ab his remota atque aliena sunt. Mors enim nos et corruptio sequitur, et pœna et supplicium, et tentationes variæ atque perpetuæ. Hujus ergo rei gratiâ hoc facit Deus, permittitque contraria promissis advenire? Non planè absque ratione. Verùm ex hoc duo maxima bona elicit, dùm ex altero certissimum potentiæ suæ argumentum capimus, quòd scilicet possit desperatissima promissa sua, spe atque opinione meliùs perficere. Ex altero autem nostros animos erudit, cuncta sibi credere fideliter, et si dictis facta contraria videantur emergere: quippe spei virtus ejusmodi est, ut eum qui sincerè sustineat, nunquam confundi permittat. Si enim hi, qui promissa in hoc seculo acceperunt, ita insigniter affecti sunt: quid nos facere necesse est, qui non in præsenti vita, sed in futuro seculo bona illa sempiterna exspectamus? In

hoc enim seculo pressuræ nobis angustiæque promittuntur. Quid ergo est quod perturbet? Quâ oratione induci potes, ut suspecta habeas promissa Dei?... Sed sunt qui seculi negotiis dediti, quietè ac licenter vivunt. Et istud quoque prædixit Christus: *Amen, amen dico*, inquit, *vobis, quia plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudebit.* (*Joan.* XVI. 20.) Sed et in prioribus generationibus hoc fermè videas contigisse. Quippè Babylonii cùm Deum ignorarent, opibus potentiaque pollebant: Judæi verò captivitatis atque servitutis premebantur injuriis. Et Lazarus ille (*Luc.* XVI. 10.), qui regnis cœlestibus, æternisque gaudiis potiri meruit, ulceribus plenus canum linguis erat expositus, atque perpetuò cum fame pugnabat: dives verò in honore ac frequenti constipatione servorum, et requie et deliciis vitam ducebat. Verùm ut huic nihil apud inferos profuêre deliciæ, atque illa omnia: ita nec Lazaro fames, aut ulcera, nec omnia simul congesta incommoda vitæ præsentis obstiterunt: sed veluti quidam athleta fortissimus in æstu gravissimo, et algore luctans, et præclarè vicit, et coronatus immortaliter est. Quocirca vir quidam sapientissimus aiebat (*Eccli.* II. 1. *et* 2.), *Fili, sic accedas servire Domino; præpara animam tuam ad tentationem, dirige cor tuum et sustine, et ne festines in tempore inductionis.* Et post pauca (*Ibid.* 5.), *Quoniam*, inquit, *igne probatur aurum, homines verò acceptabiles in fornace humiliationis.* Rursumque alio loco scriptum est, *Fili, noli negligere disciplinam Dei, neque deficias cùm ab eo corriperis.* (*Prov.* III. 11.) Qui enim aurum in fornacem mittit, novit quatenùs illud incendi atque ignescere, et quando igne oporteat educi. Ideoque alter ex his, *Ne festines*, inquit, *tempore inductionis:* alter, *neque deficias*, inquit, *cùm ab eo corriperis.* Magnum reverà magnum, et excellens pressura est ad probandum virum, atque ad docendum patientiæ virtutem. Quid ergo, inquies, si illius nos magnitudo convellat, atque dejiciat. *Fidelis est Deus, qui non patietur nos tentari suprà quàm possumus; sed faciet cum tentatione exitum, ut possimus sustinere.* (1. *Cor.* X. 13.) Nam si ex dilectione correptio, ex odio verò derelictio est: neque ejusdem est quempiam simul et amare, et odisse: neque corripere quidem et derelinquere.... Cur ergo, inquies, non omnes qui eamdem elegère vitam, eisdem etiam laboribus certare facit? Quia non una apud Deum est exercitationis species, neque omnes qui eisdem opus habent, ejusdem statûs sunt: quippè et plurimi cùm eisdem morborum incommodis laborent, non eisdem tamen indigent medicamentis, sed alia quidem istis, alia illis apponuntur. Atque adeò et flagellorum modi varii sunt atque differentes. Et alius quidem morbo perpetuo probatur, alius gravissimâ inopiâ, vi atque injuriâ alius, hunc juges atque perpetuæ liberorum propinquorumque cæterorum orbitates excruciant, hicque ab omnibus abjicitur, nulliusque rei dignus æstimatur: ille quòd sibi in his derogetur, quorum nihil sibi sit conscius, gravissimum putat: atque alius aliter affligitur. Neque enim possibile est omnia nunc examussim numerare. Videntur tibi horum singula, si tuis ærumnis conferantur, levia ac nulla esse. Verùm si tu hæc expertus esses, addisceres profectò quantò id quod nunc te angit, his omnibus levius ac tolerabilius sit. Sed et si qui sunt, quorum sit levior quàm nostra castigatio, nihil penitùs miremur, aut perturbemur. Nam adjectio laborum, incrementum meritorum est, ac firmissimum munimen nostrum, quo freti nunquam, sive sponte, sive etiam inviti corruamus. Namque fastum ac tumorem animorum comprimit, negligentiam avertit, prudentioresque ac religiosiores efficit. Prorsùs verò, si quis omnia enumerare velit, plurima tentationum emolumenta reperiet: nullus quenunquam ex his, qui Dei maximè chari, atque acceptabiles fuerunt, sine pressuris vixit, etiamsi non ita nobis videatur. Nam si beatus Paulus tantum negotii sustinuit, nullus vero Paulo major est, aut etiam æqualis: quâ tandem ratione illi credantur hujusmodi auxilio non indiguisse?

Id deindè SS. veteris ac novi Testamenti exemplis fusè confirmat duobus libris sequentibus, quod adire potes.

De Provident. Orat. 5. Qua de causa, inquies, illi qui meretrices alit et parasitos et adulatores, et qui alienis sese ingerit negotiis, et diffluentem hanc et dissolutam vitam traducit, quasi è fonte quodam affluunt

divitiæ ? Alter probitati, temperantiæ, et justitiæ, et reliquis virtutibus perpetuò adhærescens, vix necessarium victum habet : cùm hic bonus sit, et laboriosam virtutis elegerit viam, ille verò malus, et dissolutam hanc remissamque ingressus sit nequitiæ viam. Cujus igitur rei causà malus hic dives, bonus ille pauper est ? Ut hic majorem habeat coronam, si ista perferat, et patientiâ utatur : ille verò majus supplicium, majorem pœnam, nisi vitam mutaverit, nisi melior fuerit, nisi Dominum suum agnoverit. Dilatio enim à Deo proposita, eos qui in nequitia permanent magis gravat, et rerum affluentia à Deo data, his qui non opportunè utuntur, magna ad damnationem accessio est. Sic et asperitas rerum et angustiæ, bonis viris accessio coronæ sunt, etiamsi interdùm prolabantur.

S. Aug. *De Civit. Dei*, *lib.* 1. *cap.* 8. *n.* 1. Patientia Dei ad pœnitentiam invitat malos, sicut flagellum Dei ad patientiam erudit bonos. Itemque misericordia Dei fovendos amplectitur bonos, sicut severitas Dei puniendos corripit malos. Placuit quippè divinæ providentiæ præparare in posterum bona justis, quibus non fruentur injusti ; et mala impiis, quibus non excruciabuntur boni. Ista verò temporalia bona et mala utrisque voluit esse communia : ut nec bona cupidiùs appetantur, quæ mali quoque habere cernuntur ; nec mala turpiter eviteutur, quibus et boni plerumque afficiuntur.

N. 3. Interest autem plurimùm, qualis sit usus, vel earum rerum quæ prosperæ, vel earum, quæ dicuntur adversæ. Nam bonus temporalibus nec bonis extollitur, nec malis frangitur : malus autem ideò hujuscemodi infelicitate punitur, quia felicitate corrumpitur. Ostendit tamen Deus sæpè etiam in his distribuendis evidentiùs operationem suam. Nam si nunc omne peccatum manifestà plecteret pœnà, nihil ultimo judicio servari putaretur : rursùs si nullum peccatum nunc puniret aperte Divinitas, nulla esse providentia divina crederetur. Similiter in rebus secundis ; si non eas Deus quibusdam petentibus evidentissimà largitate concederet, non ad eum ista pertinere diceremus : Itemque si omnibus eas petentibus daret, non nisi propter talia præmia serviendum illi esse arbitraremur ; nec pios nos faceret talis servitus, sed potiùs cupidos et avaros. Hæc cùm ita sint, quicunque boni et mali pariter afflicti sunt, non ideò ipsi distincti non sunt, quia distinctum non est quod utrique perpessi sunt. Manet enim dissimilitudo passorum etiam in similitudine passionum ; et licèt sub eodem tormento, non est idem virtus et vitium. Nam sicut sub uno igne aurum rutilat, palea fumat ; et sub eadem tribula stipulæ comminuuntur, frumenta purgantur ; nec ideò cum oleo amurca confunditur, qui eodem præli pondere exprimitur : ita una eademque vis irruens bonos probat, purificat, eliquat ; malos damnat, vastat, exterminat. Undè in eadem afflictione mali Deum detestantur atque blasphemant ; boni autem precantur et laudant. Tantùm interest, non qualia, sed qualis quisque patiatur. Nam pari motu exagitatum et exhalat horribiliter cœnum, et suaviter fragat unguentum.

Cap. 9. *n.* 1. Quid igitur in illa rerum vastitate Christiani passi sunt, quod non eis magis fideliter ista considerantibus ad profectum valeret ? Primò quòd ipsa peccata, quibus Deus indignatus, implevit tantis calamitatibus mundum, humiliter cogitantes, quamvis longè absint à facinorosis, flagitiosis atque impiis, tamen non usque adeò se à delictis deputant alienos, ut nec temporalia pro eis mala perpeti se judicent dignos. Excepto enim quòd unusquisque, quamlibet laudabiliter vivens, cedit in quibusdam carnali concupiscentiæ, etsi non ad facinorum immanitatem et gurgitem flagitiorum atque impietatis abominationem, ad aliqua tamen peccata vel rara, vel tantò crebriora, quantò minora : hoc ergo excepto, quis tandem facilè reperitur, qui eosdem ipsos, propter quorum horrendam superbiam, luxuriam, et avaritiam, atque execrabiles iniquitates et impietates, Deus, sicut minando prædixit, conterit terras, sic habeat, ut habendi sunt ; sic cum eis vivat, ut cum talibus est vivendum ? Plerumque enim ab eis docendis, admonendis, aliquando etiam objurgandis et corripiendis malè dissimulatur : vel cùm laboris piget, vel cùm eorum os coràm verecundamur offendere : vel cùm inimicitias devitamus, ne impediant et noccant in istis temporali-

bus rebus, sive quas adipisci adhuc appetit nostra cupiditas, sive quas amittere formidat infirmitas : ita ut quamvis bonis vita malorum displiceat, et ideò cum eis non incidant in illam damnationem, quæ post hanc vitam talibus præparatur, tamen quia propterea peccatis eorum damnabilibus parcunt, dùm eos in suis licèt levibus et venialibus metuunt, jure cum eis temporaliter flagellentur, quamvis in æternum minimè puniantur. Jure istam vitam quando divinitùs affliguntur cum eis, amaram sentiunt, cujus amando dulcedinem peccantibus eis amari esse noluerunt.

N. 3. Non mihi itaque videtur hæc parva esse causa, quare cum malis flagellantur et boni, quando Deo placet perditos mores etiam temporalium pœnarum afflictione punire. Flagellantur enim simul, non quia simul agunt malam vitam, sed quia simul amant temporalem vitam ; non quidem æqualiter, sed tamen simul ; quam boni contemnere deberent, ut illi correpti atque correcti consequerentur æternam.... Deindè habent aliam causam boni, quare temporalibus affligantur malis, qualem habuit Job : ut sibi ipse humanus animus sit probatus et cognitus, quantâ virtute pietatis gratis Deum diligat.

Enarrat. in Psal. XXXVI. *Serm.* 1. *n.* 8. Sed mercedem nondùm accipis, fortè quia capere nondùm potes. Jam enim ille potest dare, sed tu non potes accipere. Exercere operibus, labora in vinea : finito die pete mercedem (*Matth.* XX. *v.* 8.) : fidelis est qui te adducit ad vineam. *Subditus esto Domino, et obsecra eum.* (*Ps.* XXXVI. *v.* 7.)

N. 9. Ecce facio, subditus sum Domino, et obsecro eum. Sed quid tibi videtur ? Vicinus ille nequam, malè agens et florens est : furta ejus, adulteria ejus, rapinas ejus ego novi ; in omnibus elatus, superbus, per iniquitatem exaltatus non me dignatur agnoscere : in his quomodo durabo? Morbus ille est, bibe contra. *Ne subœmuleris eum qui prosperatur in vita sua.* (*Ibid.*) Prosperatur, sed in via sua : laboras, sed in via Dei. Illi prosperitas in via est, in perventione infelicitas : tibi labor in via, in perventione felicitas : quoniam iter impiorum peribit. *Novit Dominus vias justorum, et iter impiorum peribit.* (*Ps.* I. 6.) Has vias ambulas, quas novit Dominus ; et si laboras in eis, non te fallunt. Via verò impiorum felicitas transitoria : finità via, peracta est felicitas. Quare ? Quia via illa lata est, finis ejus in profundum inferni perducit. (*Matth.* VII. 13.) Via verò tua angusta est, et pauci ingrediuntur per eam ; sed ad quam latitudinem perveniant debes cogitare.... Credidisti in Christum, quare credidisti ? Quid tibi promisit ? Si felicitatem seculi hujus tibi promisit Christus, murmura adversùs illum, quando vides infidelem felicem. Quid tibi promisit felicitatis ? Quid, nisi in resurrectione mortuorum ? Quid autem in hac vita ? Quod ipse : quod ipse, inquam. An dedignaris, serve, discipule, quod Dominus, quod magister ? Nonne ab ipso audis ; *Non est servus major Domino suo, et non est discipulus super magistrum ?* (*Joan.* XIII. 16.) Ille pro te dolores, flagella, opprobria, crucem, mortem passus est. Et quid horum justo debebatur ? Quid non tibi peccatori debebatur ? Ergo tene directum oculum tuum, ne turbetur præ ira.

N. 11. De peccatore fecit Deus flagellum, dedit ei et honorem, dedit ei et potestatem. Aliquando enim facit hoc, dat peccatori potestatem : flagellantur indè res humanæ, emendantur indè pii. Peccatori illic hoc reddetur quod debetur ; et tamen factum est de illo undè proficiat pius, undè deficiat impius.

Enarrat. in Ps. XCIII. *n.* 16. Labor justorum flagellum est Patris, et felicitas peccatorum fovea ipsorum est.

Enarrat. in Ps. CXXII. *n.* 10. Quare illi qui benè vivunt, ita patiuntur ? Sed illi propterea patiuntur, ut probentur, ut tentationibus exerceantur, ut flagellis proficiant : quia *flagellat Deus omnem filium quem recipit.* (*Hebr.* XII. 6.)

Enarrat. in Psal. CXXXVI. *n.* 9. Cæduntur iniquitates, ut exstirpata cupiditate plantetur charitas Jerusalem ; miscentur amaritudines vitæ temporali, ut æterna desideretur ; erudiuntur in flagellis homines paternam accipientes disciplinam, ne judiciariam inveniant sententiam..... Priora tempora respicis, et quasi lætiora tibi videntur fuisse tempora pristina, quæ sic erant tanquam olivæ pendentes in arbore, ducentibus

I. Quænam petimus à Deo sub *Panis* nomine necessaria animæ ?

R. Quidquid ad salutem animæ confert. Illud autem ad tria capita reducitur : hujus panis nomine intelligitur, 1. verbum Dei, 2. gratia Dei, 3. sacrosancta Eucharistia.

I. Cur panis ille sive spiritualis, sive corporeus quotidianus dicitur ?

R. Quia eo quotidiè indigemus.

ventis, quasi quadam libertate auræ perfruentes vago quodam desiderio suo. Ventum est ut oliva mitteretur in torcular.... In arbore libertas, in torculari pressura. Cùm enim res humanæ conteruntur et premuntur, attendis quia crescit avaritia : attende quia crescit et continentia. Quare tam cæcus es, ut amurcam fluentem per plateas videas, oleum in gemellaria non videas ? Et hoc non sine causa. Qui enim malè versantur, publicè noti sunt ; qui autem se convertunt ad Deum, et à sordibus malarum cupiditatum purgantur, occulti sunt : quia et in ipso vel ex ipso torculari amurca apertè fluit ; oleum occultè eliquatur.

S. Greg. Mag. *Moral. lib.* 18. *in cap.* xxviii. *Beati Job. cap.* 22. *n.* 35. *Emittet super eum, et non parcet.* (*Job.* xxvii. 22.) Peccatorem Deus quoties feriendo corrigit, ad hoc flagellum emittit, ut parcat. Cùm verò ejus vitam in peccato permanentem feriendo concludit, flagellum emittit, sed nequaquam parcit. Qui enim flagellum emisit ut parceret, ad hoc emittit quandoque ne parcat. In hac namque vita Dominus tantò magis studet, ut parcat, quantò magis exspectando flagellat ; sicut ipse voce Angeli Joannem ait : *Ego quos amo arguo et castigo.* (*Apoc.* iii. 19.) Et sicut aliàs dicitur, *Quem diligit Dominus, castigat : flagellat autem omnem filium quem recipit.* (*Hebr.* xii. 6.) E contra autem de flagello damnationis scriptum est : *In operibus manuum suarum comprehensus est peccator.* (*Ps.* ix. 17.) De quo per Jeremiam Dominus dicit, dùm incorrigibiliter delinquentes populos videt, quos non jam sub disciplina filios, sed sub districta percussione intuetur ut hostes : *Plagâ inimici percussi te castigatione crudeli.* (*Jerem.* xxx. 14.) Et quod hîc dicitur, *non parcet*, ibi quoque verbis aliis declaratur : *Quid clamas super contritione tua ? insanabilis est dolor tuus.* (*Ibid.* 15.) Undè hoc semper electi provident ; ut antè ad justitiam redeant, quàm sese ira judicis inexstinguibiliter accendat, ne ultimo flagello deprehensi, simul eis finiatur vita cum culpa.

Lib. 21. *in cap.* xxxi. *Beati Job. Nunquid non perditio est iniquo, et alienatio operantibus iniquitatem ?* (*v.* 3.)

Cap. 4. *n.* 8. Festina consolatio bonorum, est consideratus finis malorum. Dùm enim ex eorum interitu malum conspiciunt quod evadunt, leve existimant quidquid adversi in hac vita patiuntur. Erant ergo nunc reprobi, et delectationum suarum desideria compleant : in finis sui damnatione sensuri sunt, quia mortem malè viventes amaverunt. Transitorio autem verbere affligantur electi, ut à pravitate flagella corrigant, quos paterna pietas ad hæreditatem servat. Nunc etenim flagellatur justus, et verbere disciplinæ corrigitur : quia ad æternæ hæreditatis patrimonium præparatur. In suis autem voluptatibus relaxatur injustus, quia tantò ei temporalia bona suppetunt, quantò æterna denegantur. Injustus ad debitam mortem curreus, effrenatis voluptatibus utitur ; quia et vituli qui mactandi sunt, in liberis pastibus relinquuntur. At contrà justus à delectationis transitoriæ jucunditate restringitur, quia et nimirùm vitulus ad laboris usum vitæ deputatus, sub jugo retinetur. Negantur electis in hac vita bona terrena ; quia et ægris, quibus spes vivendi est, nequaquam à medico cuncta quæ appetunt, conceduntur. Dantur autem reprobis bona, quæ in hac vita appetunt : quia et desperatis ægris omne quod desiderant, non negatur. Perpendant igitur justi quæ sint mala, quæ iniquos manent, et nequaquam eorum felicitati invideant ; quæ percurrit, Quid est enim quòd de eorum gaudiis admirentur, quando et ipsi per iter asperum ad salutis patriam, et illi quasi per amœna prata ad foveam tendunt.

Id per se patet de victu, vestitu, et tecto, qui panis corporeus dicitur.

Nec minùs id constat de pane spirituali.

De verbo Dei id conceptis verbis affirmat Christi : *Non in solo pane vivit homo*, inquit, *sed et in omni verbo, quod procedit de ore Dei.* (*Matth.* IV. 4.)

Quantæ necessitatis sit non singulis solùm diebus, sed et singulis ferè momentis gratia Dei, patet ex his Christi verbis, *Sine me nihil potestis facere.* (*Joan.* XV. 5.)

Tandem sacrosanctam Eucharistiam panem nostrum quotidianum dici posse constat ex SS. Patribus. Ad hoc enim institutum est augustissimum hoc Sacramentum, ut sit quotidianus cibus. Sic nobis vivendum esset, ut illum possemus quotidiè sumere ; quod si nondùm nobis id per vitæ sanctitatem licet, ad hoc tendere debet omnis nostra actio atque operatio, ut ad hanc tandem vitæ puritatem perveniamus, ut nobis quotidiè liceat sacrosancto Domini corpori communicare. Hic fuit in hujus Sacramenti institutione Christi scopus, ea mens est Ecclesiæ. Ideoque offertur quotidiè Sacrificium, ut si qui cæteris sanctiores sunt, iis ad quotidianum convivium pateat aditus, cæterique communicent saltem mente et spiritu huic sacrosancto convivio. Et ne vacaret ullus dies à sacrosancti corporis Dominici communione, hoc olim fuit in more positum, ut quibus diebus agebatur Missa præsanctificatorum, ut fit apud nos feriâ sextâ majoris hebdomadæ, his diebus et laïci communicarent.

I. Quæ connexio est hujus quartæ petitionis cum superioribus ?

R. Facilis connexio, ut cuique vel paululùm attendenti per se patet.

Petimus à Deo panem quotidianum, id est, auxilia omnia necessaria animæ et corpori ad faciendam ejus voluntatem, ut huic subjecti regnet et habitet in nobis, atque ita sanctificetur in nobis, et per nos nomen ejus. (L)

(L) TERTULL. *de orat.* Sed quàm eleganter divina sapientia ordinem orationis instruxit ; ut post cœlestia, id est, post Dei nomen, Dei voluntatem, et Dei regnum, terrenis quoque necessitatis petitioni locum faceret ? Nam et dixerat Dominus, *Quærite priùs regnum, et tunc vobis etiam hæc adjicientur.* (*Matth.* VI. 33. *Luc.* XII. 31.) Quanquam *panem nostrum quotidianum da nobis hodiè*, spiritaliter potiùs intelligamus. Christus enim panis noster est, quia vita Christus, et vita panis. *Ego sum*, inquit, *panis vitæ.* (*Joan.* VI. 35.) Et paulò suprà : *Panis est sermo Dei vivi, qui descendit de cœlis.* (*Ibid.* 33.) Tum quòd et corpus ejus in pane censetur : *Hoc est Corpus meum.* (*Matth.* XXVI. 26.) Itaque petendo panem quotidianum, perpetuitatem postulamus in Christo, et individuitatem à corpore ejus. Sed et quia carnaliter admittitur ista vox, non sine religione potest fieri et spiritalis disciplinæ. Panem enim peti mandat, quod solum fidelibus necessarium est : *Cæteræ enim nationes requirunt.* (*Matth.* VI. 32.) Ita et exemplis inculcat, et parabolis retractat, cùm dicit : *Nunquid panem filiis pater aufert, et canibus tradit ?* (*Matth.* XV. 26.) Item, *Nunquid filio panem poscenti lapidem tradit ?* (*Matth.* VII. 9.) Ostendit enim quid à patre filii exspectent. Sed et nocturnus ille pulsator panem poscebat. (*Luc.*

XI. 5.) Meritò autem adjecit, *Da nobis hodiè;* ut qui præmiserat, *Nolite de crastino cogitare quid edatis.* (*Matth.* VI 34.) Cui rei parabolam quoque commodavit illius hominis, qui provenientibus fructibus ampliationem horreorum et longæ securitatis spatia cogitavit, is ipsâ nocte moritur. (*Luc.* XII. 16. *et seq.*)

S. CYPR. *De orat. Dom.* Procedente oratione postulamus et dicimus, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè.* (*Matth.* VI. 11.) Quod potest et spiritaliter et simpliciter intelligi: quia et uterque intellectus utilitate divinâ proficit ad salutem. Nam panis vitæ Christus est, et panis hic omnium non est, sed noster est: et quomodo dicimus, *Pater noster*, quia intelligentium et credentium pater est; sic et panem nostrum vocamus, quia Christus, noster (qui corpus ejus contingimus) panis est. Hunc autem panem dari nobis quotidiè postulamus, ne qui in Christo sumus, et Eucharistiam quotidiè ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo graviore delicto, dùm abstenti et non communicantes à Christi corpore separemur; ipso prædicante et monente (*Joan.* VI. 51. *et* 52.), « Ego sum panis vitæ, qui de cœlo descendi. Si quis ederit de meo pane, » vivet in æternum. Panis autem quem ego dedero, caro mea est pro se» culi vita. » Quando ergo dicit in æternum vivere, si quis ederit de ejus pane; ut manifestum est eos vivere, qui corpus ejus attingunt, et Eucharistiam jure communicationis accipiunt: ita contrà timendum est et orandum, ne dùm quis abstentus separatur à Christi corpore, procul remaneat à salute; comminante ipso et dicente (*Ibid.* 54.), *Nisi ederitis carnem filii hominis, et biberitis sanguinem ejus, non habebitis vitam in vobis.* Et ideò panem nostrum, id est, Christum dari nobis quotidiè petimus, ut qui in Christo manemus et vivimus, à sanctificatione ejus et corpore non recedamus.

Potest verò et sic intelligi, ut qui seculo renuntiavimus, et divitias ejus et pompas fide gratiæ Spiritalis abjecimus, cibum nobis tantùm petamus et victum; quando instruat Dominus et dicat, *Qui non renuntiat omnibus quæ sunt ejus, non potest meus discipulus esse.* Qui autem Christi cœpit esse discipulus, secundùm magistri sui vocem renuntians omnibus (*Luc.* XIV. 33.), diurnum debet cibum petere, nec in longum desideria petitionis extendere; ipso iterùm Domino præscribente et dicente (*Matth.* VI. 34.), *Nolite in crastinum cogitare, crastinus enim dies ipse cogitabit sibi. Sufficit diei malitia sua:* Meritò ergo Christi Discipulus victum sibi in diem postulat, qui de crastino cogitare prohibetur: quia et contrarium sibi sit et repugnans, ut quæramus in seculo diù vivere, qui petimus regnum Dei velociter advenire. Sic beatus Apostolus monet, formans et corroborans spei nostræ ac fidei firmitatem. « Nihil, (inquit,)* » (1. *Timoth.* VI. 7. *et seq.*) intulimus in hunc mundum, verum nec au» ferre possumus. Habentes itaque exhibitionem et tegumentum, his » contenti simus. Qui autem volunt divites fieri incidunt in tentationem, » et muscipulum, et desideria multa et nocentia, quæ mergunt hominem » in perditionem et in interitum. Radix enim omnium malorum est cu» piditas, quam quidam appetentes naufragaverunt à fide, et inseruerunt » se doloribus multis. » Docet non tantùm contemnendas, sed et periculosas esse divitias, illic esse radicem malorum blandientium, cæcitatem mentis humanæ occultâ deceptione fallentium. Undè et divitem stultum seculares copias cogitantem, et se exuberantium fructuum largitate jactantem redarguit Deus, dicens (*Luc.* XII. 20.): *Stulte, hâc nocte expostulatur anima tua: quæ ego parasti cujus erunt?* Lætabatur stultus in fructibus ipsâ nocte moriturus, et cui vita jam deerat, victûs abundantiam cogitabat. (*Matth.* XIX. 21.) Contrà autem Dominus perfectum et consummatum docet fieri, qui omnibus suis venditis, atque in usum pauperum distributis, thesaurum sibi condat in cœlo. Eum dicit posse se sequi, et gloriam Dominicæ passionis imitari, qui expeditus et succinctus nullis laqueis rei familiaris involvitur, sed solutus ac liber facultates suas ad Deum antè præmissas, ipse quoque comitatur. Ad quod ut possit quisque nostrùm parare se; sic discat orare, et de orationis lege qualis esse debeat noscere. Neque enim deesse quotidianus cibus potest justo, cùm scriptum sit (*Prov.* X. 3.), *Non occidit Dominus fame animam justam.* Et iterùm: (*Ps.* XXXVI. 25.) *Junior fui et senui, et non vidi justum*

derelictum, neque semen ejus quærens panem. Item Dominus promittat, et dicat (*Matth.* VI. 31. *et seq.*) : « Nolite cogitare dicentes : Quid edemus, » aut quid bibemus, aut quid vestiemur ? Hæc enim nationes quærunt. » Sit autem Pater vester, quia horum omnium indigetis. Quærite primò » regnum Dei, et justitiam ejus, et hæc omnia apponentur vobis. » Quærentibus regnum et justitiam Dei, omnia promittit apponi. Nam cùm Dei sint omnia, habenti Deum nihil deerit : si Deo ipse non desit. Sic Danieli in leonum lacu jussu Regis incluso, prandium divinitùs procuratur; et inter feras esurientes et parcentes, homo Dei pascitur. (*Daniel* XIV. 40.) Sicut alitur Helias in fuga : et in solitudine corvis ministrantibus, et volucribus cibum sibi apportantibus in persecutione nutritur. (3. *Reg.* XVIII. 6.) Atque, ô humanæ malitiæ detestanda crudelitas ! feræ parcunt, aves pascunt, et homines insidiantur et sæviunt.

S. AUG. *De Serm. Dom. in monte, cap.* 7. *n.* 25. Quarta petitio est, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè.* (*Matth.* VI. 2.) Panis quotidianus aut pro iis omnibus dictus est, quæ hujus vitæ necessitatem sustentant, de quo cùm præciperet, ait, *Nolite cogitare de crastino* (*Ibid.* 34.) ; ut ideò sit additum, *da nobis hodiè :* aut pro Sacramento Corporis Christi, quod quotidiè accipimus : aut pro spiritali cibo, de quo idem Dominus dicit, *Operamini escam quæ non corrumpitur* (*Joan.* VI. 27.) : et illud, *Ego sum panis vitæ, qui de cœlo descendi.* (*Ibid.* 35. 41.) Sed horum trium quid sit probabilius, considerari potest. Nam fortè quispiam moveatur, cur oremus pro his adispicendis quæ huic vitæ sunt necessaria, veluti est victus et tegumentum, cùm ipse Dominus dicat, *Nolite solliciti esse quid edatis, vel quid induamini.* (*Matth.* VI. 31. *Luc.* XII. 22.) An potest quisque de ea re, pro qua adipiscenda orat, non esse sollicitus ; cùm tantà intentione animi oratio dirigenda sit, ut ad hoc totum illud referatur quod de claudendis cubiculis dictum est ? (*Matth.* VI. 33.) Et illud quod ait, *Quærite primùm regnum Dei, et justitiam ejus ; et hæc omnia apponentur vobis ?* (*Luc.* XII. 31.) Non ait utique, Quærite primùm regnum Dei, et deindè ista quærite : sed, *hæc omnia*, inquit, *apponentur vobis*, scilicet etiam non quærentibus. Quomodo autem rectè dicatur non quærere aliquis quod ut accipiat intentissimè Deum deprecatur, nescio utrùm inveniri queat.

N. 26. De Sacramento autem Corporis Domini ut illi non moveant quæstionem, qui plurimi in Orientalibus partibus, non quotidiè cœnæ Dominicæ communicant, cùm iste panis quotidianus dictus sit.... Illud certè debet occurrere cogitantibus, regulam nos orandi à Domino accepisse, quam transgredi non oportet, vel addendo aliquid, vel prætereundo. Quod cùm ita sit, quis est qui audeat dicere, semel tantùm nos orare debere orationem Dominicam ; aut certè etiamsi iterùm vel tertiò, usque ad eam tantùm horam quâ corpori Domini communicamus, posteà verò non sic orandum per reliquas partes dici ? Non enim jam dicere poterimus, *da nobis hodiè*, quod jam accepimus : aut poterit quisque cogere, ut etiam ultimâ diei parte sacramentum illud celebremus.

N. 27. Restat igitur ut quotidianum panem accipiamus spiritalem, præcepta scilicet divina, quæ quotidiè oportet meditari, et operari : nam de ipsis Dominus dicit, *Operamini escam quæ non corrumpitur.* (*Joan.* VI. 27.) Quotidianus autem iste cibus nunc dicitur, quandiù ista vita temporalis per dies decedentes succedentesque peragitur. Et revera quandiù nunc in superiora, nunc in inferiora, id est nunc, in spiritalia, nunc in carnalia animi affectus alternat, tanquam ei qui aliquando pascitur cibo, aliquando famem patitur, quotidiè panis necessarius est, quo reficiatur esuriens, et relabens erigatur. Sicut itaque corpus nostrum in hac vita, ante illam scilicet immutationem, cibo reficitur, quia sentit dispendium : sic et animus, quoniam temporalibus affectibus quasi dispendium ab intentione Dei patitur, præceptorum cibo reficiatur. *Da nobis hodiè* autem dictum est, quandiù dicitur hodiè, id est, in hac temporali vita. Sic enim cibo spiritali post hanc vitam saturabimur in æternum, ut non tunc dicatur quotidianus panis : quia ibi temporis volubilitas, quæ diebus dies succedere facit, undè appelletur quotidiè, nulla erit. Ut autem dictum est, *Hodiè si vocem ejus audieritis* (*Ps.* XCIV. 8.) ; quod interpretatur Apostolus in Epistola quæ est ad Hebræos

(III. 13.) : Quandiù dicitur *hodiè :* ita et hîc accipiendum est, *da nobis hodiè.* Si quis etiam de victu corporis necessario, vel de sacramento Dominici corporis istam sententiam vult accipere ; oportet ut conjunctè accipiantur omnia tria, ut scilicet quotidianum panem simul petamus et necessarium corpori, et sacratum visibilem, et invisibilem verbi Dei.

De dono Persever. cap. 4. *n.* 7. Quarta petitio est, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè.* (*Matth.* VI. 11.) Ubi beatus Cyprianus ostendit quomodo et hîc intelligatur perseverantia postulari. Ait quippè inter cætera : (S. *Cypr. de orat. Dom. sup. litt.*) (L) « Hunc autem panem dari nobis » quotidiè postulamus, ne qui in Christo sumus, et Eucharistiam quotidiè ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo graviore delicto, » dùm abstenti et non communicantes à cœlesti pane prohibemur, à » Christi corpore separemur. » Hæc verba sancti hominis Dei, perseverantiam prorsùs à Domino sanctos indicant poscere, quando hac intentione dicunt, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè,* ne à Christi corpore separentur, sed in ea sanctitate permaneant, quâ nullum, quo indè separari mereantur, crimen admittant.

In Psal. XXXVI. *serm.* 3. *n.* 1. Ecce unusquisque in vobis, qui fortè jam senuit, respiciens cursus ætatis suæ jam peractos sibi, ubi cogitatione versatus fuerit in his quos novit, fortè non ei occurrit justus quærens panem, aut filius justi quærens panem : sed tamen respicit ad Scripturas divinas, et invenit angustatum Abraham justum, et famem passum in regione sua (*Genes.* XII. 10.), mutasse aliam regionem ; invenit et filium ipsius Isaac ejusdem famis causâ in alias isse regiones quærentem panem. (*Genes.* XXVI. 1.) Et quomodo erit verum, *Nunquam vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem ?* (*Ps.* XXXVI. 25.) Et si verum hoc invenit in spatio vitæ suæ ; aliter tamen invenit in lectione divina, quæ fidelior est, quàm vita hominum.

N. 12. Quid ergo facimus ? Adjuvent nos pia studia vestra, ut inspiciamus in his versibus Psalmi voluntatem Dei, quid nos intelligere velit. Metus est enim, ne unusquisque infirmus, non capiens spiritaliter intelligere Scripturas, eat in exempla humana, videatque aliquando bonos servos Dei esse in necessitate aliqua et inopia quærendi panis ; maximè et Paulum Apostolum cogitet, qui dicit, *In fame et siti, in frigore et nuditate* (2. *Corint.* XI. 27.) : et scandalizetur apud se ipsum, dicens, Certè-ne verum est quod cantavi, certè verum est quod in Ecclesia stans tam devotâ voce personui ; *Nunquam vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem ?* Fallunt nos Scripturæ, dicat apud se : et dissolvantur omnia ejus membra ab opere bono ; quibus membris intrinsecùs, quod est gravius, et in interiore homine resolutis, jam desistat ab opere bono, et dicat sibi, Ut quid benè operor ? ut quid panem meum frango esurienti, et nudum vestio, et sine tecto induco in domum meam, attendens ad id quod scriptum est, *Nunquam vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem :* cùm videam tot homines benè viventes, plerumque fame laborantes ? Sed si fortè erro ego, ut tam illum qui benè vivit, quàm illum qui malè vivit, putem benè vivere, et aliter illum novit Deus, id est, iniquum esse, quem ego justum puto ; quid facio de Abraham, quem justum ipsa Scriptura commendat ? Quid facio de ipso Apostolo Paulo, qui dicit, *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi ?* (1. *Cor.* IV. 16.) An ut etiam ego sim in malis, qualia ille pertulit *in fame et siti, in frigore et nuditate ?* (2. *Cor.* XI. 27.)

N. 5. Panis est enim verbum Dei, quod nunquam ab ore justi discedit. Nam et in capite suo justus iste tentatus, hoc respondit. Quando enim ipsi Domino esurienti, et famem patienti diabolus ait (*Matth.* IV. 3. *et* 4.), *Dic lapidibus istis ut panes fiant :* respondit, *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei.* Deindè, Fratres mei, attendite, quando non faciat justus voluntatem Dei. Semper enim facit, et secundùm voluntatem ejus vivit. Voluntas Dei de corde ejus non recedit : quia voluntas Dei, ipsa est lex Dei. Et quid dictum est de tali ? *Et in lege ejus meditabitur die ac nocte.* (*Ps.* I. 2.) Panem istum manducas unâ horâ, et dimittis ; panem illum verbi die ac nocte. Quando enim audis, aut quando legis, manducas ; quando indè cogitas, ruminas ut sis animal mundum, non immundum. (*Levit.* VI. 2. *et* 3.) Quod significat etiam sapientia per Salo-

monem dicens (*Prov.* XXI. 20.), *Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis, vir autem stultus glutit illum.* Qui enim glutit, ut non in illo appareat quod voravit, oblitus est quod audivit. Qui autem non est oblitus, cogitat, et cogitando ruminat, ruminando delectatur. Undè dicitur (*Prov.* II. 11.), *Cogitatio sancta servabit te.* Et ecce si servat te in ruminatione panis hujus sancta cogitatio, *nunquam vidisti justum derelictum, nec semen ejus quærens panem.*

Serm. 56. *aliàs de diversis* 48. *in Matth.* VI. *de orat. Dom. cap.* 6. *n.* 9. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè.* (*v.* 11.) Et hîc jam manifestum est, quòd pro nobis oramus. Quando dicis, *sanctificetur nomen tuum*, exponendum est tibi, quia pro te oras, non pro Deo. Quando dicis, *Fiat voluntas tua:* et hoc exponendum tibi est, ne putes quòd Deo benè optas, ut fiat voluntas ipsius, et non potiùs pro te oras. Quando dicis, *veniat regnum tuum*, et hoc exponendum est, ne putes quia Deo benè optas, ut regnet. Ab isto autem loco et deinceps usque in finem orationis, appareat quia pro nobis rogamus Deum. Quando dicis, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè*, profiteris te mendicum Dei. Sed noli erubescere: quantumlibet quis sit dives in terra, mendicus Dei est. Stat mendicus ante domum divitis: sed et ipse dives stat ante domum magni divitis. Petitur ab illo, et petit. Si non egeret: aures Dei oratione non pulsaret. Et quid eget dives? Audeo dicere, ipso pane quotidiano eget dives. Quare enim abundant illi omnia? Undè, nisi quia Deus dedit? Quid habebit, si Deus subtrahat manum suam? Nonne multi dormierunt divites, et surrexerunt pauperes? Et quod illi non deest, misericordiæ Dei est, non potentiæ ipsius.

N. 10. Sed istum panem, Charissimi, quo venter impletur, quo caro quotidiè reficitur; istum ergo panem videtis Deum dare, non solùm laudatoribus suis, sed etiam blasphematoribus: *qui facit solem suum oriri super bonos et malos, et pluit super justos et injustos.* (*Matth.* V. 45.) Laudas, pascit te: blasphemas, pascit te ut pœnitentiam agas: exspectat te, sed si non te mutaveris, damnat te. Quia ergo panem istum accipiunt à Deo, et boni et mali, putas non est aliquis panis quem petunt filii, de quo dicebat Dominus in Evangelio, *Non est bonum, tollere panem filiorum et mittere canibus?* (*Matth.* XV. 26.) Est planè. Quis est iste panis? et quare dicitur quotidianus? Et iste necessarius est: etenim sine illo vivere non possumus: sine pane non possumus. Impudentia est, ut à Deo petas divitias, non est impudentia, ut petas panem quotidianum. Aliud est undè superbias, aliud est undè vivas. Tamen quia iste panis visibilis et tractabilis datur et bonis et malis; est panis quotidianus, quem petunt filii. Ipse est sermo Dei, qui nobis quotidiè erogatur. Panis noster quotidianus est: indè vivunt non ventres, sed mentes. Necessarius est nobis etiam nunc operariis in vinea, cibus est non merces. Operario enim duas res debet, qui illum conducit ad vineam, cibum, ne deficiat; et mercedem, undè gaudeat. Cibus noster quotidianus in hac terra, sermo Dei est, qui semper erogatur Ecclesiis: merces nostra post laborem, vita æterna nominatur. Iterùm in isto pane nostro quotidiano si intelligas quod fideles accipiunt, quod accepturi estis baptizati; benè rogamus et dicimus, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè*, ut sic vivamus, ne ab illo altari separemur.

Serm. 57. *aliàs de diversis* 9. *in Matth.* VI. *de orat. Dom. cap.* 7. *n.* 7. Restant petitiones pro ista vita peregrinationis nostræ: ideò sequitur, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè.* (*v.* 11.) Da æterna, da temporalia. Promisisti regnum, noli negare subsidium. Dabis apud te sempiternum ornamentum, da in terra temporale alimentum. Ideò *quotidiè*, ideò *hodiè*, id est, hoc tempore. Cùm transierit vita, nunquid petemus panem quotidianum? Tunc enim non vocabitur *quotidiè*, sed *hodiè*. Nunc vocatur *quotidiè*, quando transit dies, et venit alius dies. Nunquid vocabitur *quotidiè*, quando erit æternus unus dies? Sanè duobus modis intelligenda est ista petitio de pane quotidiano: sive pro necessitate carnalis victûs, sive etiam pro necessitate spiritalis alimoniæ. Carnalis cibi necessitas, propter quotidianum victum, sine quo vivere non possumus. Victus est et tegumentum, sed à parte totum intelligitur. Quando panem petimus, ibi omnia accipimus. Norunt etiam spiritalem

alimoniam fideles, quam et vos sciturі estis, accepturi de altare Dei. Panis erit et ipse quotidianus, huic vitæ necessarius. Nunquid enim Eucharistiam accepturi sumus, cùm ad ipsum Christum venerimus, et cum illo in æternum regnare cœperimus? Ergo Eucharistia panis noster quotidianus est: sed sic accipiamus illum, ut non solùm ventre, sed et mente reficiamur. Virtus enim ipsa quæ ibi intelligitur, unitas est, ut redacti in corpus ejus, effecti membra ejus, simus quod accipimus. Tunc erit verè panis noster quotidianus. Et quod vobis tracto, panis quotidianus est: et quòd in Ecclesia lectiones quotidiè auditis, panis quotidianus est: et quòd hymnos auditis et dicitis, panis quotidianus est. Hæc enim sunt necessaria peregrinationi nostræ. Nunquid illùc quando venerimus, codicem sumus auditurі? Ipsum Verbum visurі, ipsum verbum auditurі, ipsum manducaturі, ipsum bibiturі, quomodo Angeli modò. Nunquid Angelis codices sunt necessarii, aut disputatores, aut lectores? Absit. Vivendo legunt: vident enim ipsam veritatem, et illo fonte satiantur, undè nos irroramur. Dictum est ergo de pane quotidiano; quia in ista vita nobis est necessaria hæc petitio.

Serm. 58. *aliàs* 42. *inter homilias* 50. *Matth.* VI. *de orat. Dom. cap.* 4. *n.* 5. Sequitur, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè* (*v.* 11.). Potest simpliciter accipi, orationem istam nos fundere pro victu quotidiano, ut abundet nobis; et si non abundat, non desit nobis. *Quotidianum* autem dixit, quandiù *hodiè* vocatur. (*Hebr.* III. 13.) Quotidiè vivimus, quotidiè surgimus, quotidiè saturamur, quotidiè esurimus. Det nobis panem quotidianum. Quare non dixit et tegumentum? Victus enim noster in cibo est et potu, tegumentum in vestitu et tecto. Nihil homo plus desideret. Quandoquidem dicit Apostolus (1. *Tim.* VI. 7. *et* 8.): *Nihil intulimus in hunc mundum; sed nec auferre aliquid possumus: victum et tegumentum habentes, his contenti simus.* Pereat avaritia, et dives est natura. Ergo si ad quotidianum victum pertinet, quia et hoc benè intelligitur, quod dicimus: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè;* non miremur, si nominato pane, et cætera necessaria intelligantur. Quomodo quando Joseph invitavit fratres suos; *Homines illi*, inquit, *hodiè mecum manducabunt panem.* (*Genes.* XLIII. 16.) Quare panem solum manducaturі erant? Sed à solo pane intellecta sunt cætera. Sic quando rogamus panem quotidianum, quidquid nobis propter carnem nostram in terra necessarium est, postulamus. Sed quid ait Dominus Jesus? (*Matth.* VI. 33.) *Quærite primùm regnum Dei et justitiam, et hæc omnia apponentur vobis.* Intelligitur etiam hoc valdè benè. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè*, Eucharistiam tuam, quotidianum cibunt. Norunt enim fideles quid accipiant, et bonum est eis accipere panem quotidianum huic tempori necessarium. Pro se rogant, ut boni fiant, ut in bonitate et fide et vita bona perseverent. Hoc optant, hoc orant; quia si non perseveraverint in vita bona, separabuntur ab illo pane. Ergo, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè*, quid est? Sic vivamus, ut ab altari tuo non separemur. Et verbum Dei, quod quotidiè vobis aperitur, et quodam modo frangitur, panis quotidianus est. Et quomodo illum panem ventres, sic istum esuriunt mentes. Et hunc ergo petimus simpliciter, et quidquid animæ nostræ et carni nostræ in hac vita necessarium est, quotidiano pane concluditur.

Contra Adimantum cap. 24. De eo quod scriptum est apud Salomonem (*Prov.* VI. 6. *et* 8.), *Imitare formicam, et intuere diligentiam ejus, quia ab æstatis tempore usque ad hiemem colligit sibi alimonias.* Neque hoc intelligunt Manichæi spiritaliter esse accipiendum.... Et ideò illud Adimantus ex Evangelio dicit adversum esse huic sententiæ, ubi Dominus ait, *Nolite cogitare de crastino.* (*Matth.* VI. 34.) Sed neque hoc intelligunt ad id pertinere, ut temporalia non amemus, neque timeamus ne nobis desint necessaria, et propter ipsa conquirenda vel Deo vel hominibus serviamus.... Sed tamen illud de formica ita positum est, ut quemadmodùm illa æstate colligit undè in hieme pascatur, sic unusquisque Christianus in rerum tranquillitate, quam significat æstas, colligat verbum Dei, ut in adversitate et tribulationibus, quæ hiemis nomine significantur, habeat undè spiritaliter vivat: Non enim *in pane solo vivit homo, sed in omni verbo Dei.* (*Matth.* IV. 4. *et Deuter.* VIII. 3.)

Quinta Petitio. *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.*

I. Quid petimus à Deo his verbis, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris?* (*Matth.* VI. 12.)

R. 1. Ut condonet nobis quòd adversùs ipsum peccavimus et deliquimus, sicut aliis et nos ea condonamus quæ ipsi in nos peccarunt et deliquerunt.

2. Ut quemadmodùm sumus misericordes in eos qui nobis aliquid debent, ita et suam ipse in nos, debitores utique suos, misericordiam exerceat.

Audiendus est ea de re S. Augustinus, cujus verba totum id luculenter explicant. (*Lib.* 2. *de serm. Dom. in monte cap.* 8.) Debita, *inquit*, peccata dici manifestum est, vel illo quod ait Dominus, *Non exies indè donec reddas novissimum quadrantem* (*Matth.* V. 26.); vel illo quo debitores appellavit, qui ei nuntiati sunt exstincti, vel in ruina turris (*Luc.* XIII. 4.), vel quorum sanguinem Herodes sacrificio miscuit. (*Ibid.* 1.) Dixit enim putare homines quòd illi ultra modum debitores essent, id est, peccatores; et addidit, *Amen dico vobis, nisi pœnitentiam egeritis, similiter*

S. AMBROS. *Exposit. Evang. sec. Luc. lib.* 8. *n.* 15. *Convertentur ad vesperum, et famem patientur ut canes.* (*Ps.* LVIII. 7. *et* 15.) Quod agnovit Chananitis illa mysterium, cui dicitur: *nemo tollit panem filiorum, et mittit canibus.* (*Matth.* XV. 26.) Agnovit hunc panem, non panem esse qui videtur, sed illum qui intelligitur; et ideò respondit: (*Ibid.* 27.) *Utique, Domine, nam et catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum.* Micæ istæ de illo pane sunt. Et quia panis verbum est, et fides verbi est, micæ velut quædam dogmata fidei sunt. Undè respondit Dominus, ut ostenderet fideliter dictum: *ô mulier, magna est fides tua!* (*Ibid.* 28.)

N. 16. O uberes micæ, quæ repellitis jejunium sempiternum, quæ colligentes pauperem æternis expletis alimentis! Abjiciebat vos de mensa sua Archisynagogus, cùm Prophetarum Scripturarum, et Legis interna mysteria refutaret: micæ enim sermones sunt Scripturarum, de quibus dicitur (*Ps.* XLIX. 17.): *Et projecisti sermones meos post te.* Abjiciebat vos Scriba, sed Paulus diligentissimè colligebat.

S. HIERONYM. *In cap.* VI. *Matth. lib.* 1. *pag.* 21. *edit. novæ, tom.* 4. *Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodiè. Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* (*Matth.* VI. 11. *et* 12.) Quod nos supersubstantialem expressimus, in Græco habetur, *epiousion*: quod verbum septuaginta Interpretes *periousion* frequentissimè transferunt. Consideravimus ergo in Hebræo, et ubicunque illi *periousion* expresserunt, nos invenimus SGOLLA, * quod Symmachus *exaireton*, id est, *præcipuum*, vel *egregium* transtulit; licèt in quodam loco *peculiare* interpretatus sit. Quando ergo petimus, ut peculiarem vel præcipuum nobis Deus tribuat panem, illum petimus qui dicit: *Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi.* (*Joan.* VI. 51.) In Evangelio, quod appellatur secundùm Hebræos, pro *supersubstantiali* pane reperi MAHAR ** quod dicitur *crastinum*; ut sit sensus, *panem nostrum crastinum*, id est, *futurum da nobis hodiè.* Possumus supersubstantialem panem et aliter intelligere, qui super omnes substantias sit, et universas superet creaturas. Alii simpliciter putant, secundùm Apostoli sermonem dicentis (1. *Tim.* VI. 8.), *Habentes victum et vestitum, his contenti sumus*, de præsenti tantùm cibo sanctos curam agere. Undè et in posterioribus sit præceptum, *Nolite cogitare de crastino.* (*Matth.* VI. 34.)

* סגולה ** מחר

moriemini. (*Ibid.* 5.) Non hìc ergo quisque urgetur pecuniam dimittere debitoribus, sed quæcunque in eum alius peccaverit. Nam pecuniam dimittere illo potiùs jubemur præcepto quod superiùs dictum est, *Si quis tibi tunicam tollere voluerit, et judicio tecum contendere, remitte ei et vestimentum.* (*Matth.* v. 40.) Nec ibi necesse est omni pecuniario debitori dimittere debitum, sed ei qui reddere noluerit, in tantum ut velit etiam litigare; *servum autem Domini*, ut ait Apostolus (2. *Tim.* II. 24.), *non oportet litigare.* Qui ergo vel spontè vel conventus pecuniam debitam reddere noluerit, dimittenda illi est. Duas enim ob res nollet reddere, vel quòd non habeat, vel quòd avarus sit, reique alienæ cupidus : utrumque autem pertinet ad inopiam : nam illa inopia est familiaris, hæc animi. Quisquis itaque tali dimittit debitum, inopi dimittit, opusque Christianum operatur, manente illâ regulâ, ut in animo paratus sit amittere quod sibi debetur. Nam si modestè ac leniter omni modo egerit, ut sibi restituatur, non tam intendens fructum pecuniæ, quàm ut hominem corrigat, cui sine dubio perniciosum est habere undè reddat, et non reddere; non solùm non peccabit, sed proderit etiam plurimùm, ne ille dùm alienam pecuniam lucrum facere vult, damnum fidei patiatur; quod tantò est gravius, ut nulla sit comparatio. Ex quo intelligitur etiam in ista quinta petitione, quâ dicimus, *Dimitte nobis debita nostra* (*Matth.* VI. 12.), non de pecunia quidem dici, sed de omnibus quæ in nos quisque peccat; ac per hoc etiam de pecunia. Peccat namque in te, qui tibi pecuniam debitam, cùm habeat undè reddat, recusat reddere. Quod peccatum si non dimiseris, non poteris dicere, *Dimitte nobis sicut et nos dimittimus;* si autem ignoveris, vides etiam de pecunia dimittenda admoneri eum, cui tali prece orare præcipitur.

I. Cur peccata intelliguntur in hac oratione nomine debitorum?

R. Quia per peccata debitores sumus justitiæ Divinæ, quæ reipsâ vult peccata omnia, sive in hoc seculo sive in futuro, pœnis expiari; ita ut nulla inulta abeant.

In hoc seculo quidem expiantur vel morbis, doloribus, afflictionibus, contradictionibus, adversitatibus, calamitatibus tum privatis tum publicis; vel voluntariâ pœnitentiâ, et castigatione peccatorum.

In futuro autem seculo vel suppliciis æternis, si de peccatis mortalibus quæstio sit; vel pœnis temporalibus et purgatoriis, si de venialibus, vel etiam de mortalibus quorum reatus in hoc seculo remissus sit, nondùm solutâ congruenti satisfactione.

I. Qui nullius sibi peccati conscii sunt, tenenturne sicut et cæteri petere à Deo veniam peccatorum?

R. Tenentur omninò. 1° Enim hoc ait Apostolus (1. *Cor.*

IV. 4.), *Nihil mihi conscius sum : sed non in hoc justificatus sum ; qui autem judicat me Dominus est*, qui scrutatur hominum et renes, et ante cujus conspectum nemo innocens. Nam *si iniquitates observaveris, Domine, Domine quis sustinebit ?* (*Ps.* CXXIX. 3.) Et aliæ sunt cogitationes Dei à cogitationibus hominum.

2. *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est*, inquit Joannes Apostolus. (1. *Joan.* I. 8.) *Non enim est homo qui non peccet*, inquit Salomon (3. *Reg.* VIII. 46.), excepto tamen Christo, qui, cùm et Deus sit, prorsùs impeccabilis est ; *excepta quoque sancta virgine Mariâ, de qua propter honorem Domini nullam prorsùs, cùm de peccatis agitur, haberi volo quæstionem*, inquit S. Augustinus. (*Lib. de nat. et grat. cap.* 36. *n.* 42.) (M)

(M) S. AUGUST. *de peccat. merit. et remiss. lib.* 2. *cap.* 10. *n.* 12. Non igitur contrarium testimonium est, *Qui natus est ex Deo, non peccat*, (*Joan.* III. 9.) ei testimonio quo jam natis ex Deo dicitur, *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, et veritas in nobis non est.* (1. *Joan.* I. 8.) Quandiù enim homo, quamvis totus spe jam, et jam in re ex parte regeneratione spiritali renovatus, adhuc tamen portat corpus quod corrumpitur et aggravat animam ; quid quò pertineat, et quid undè dicatur, etiam in uno homine distinguendum est. Nam, ut ego arbitror, non facilè cuiquam Scriptura Dei tam magnum justitiæ perhibet testimonium, quàm tribus famulis ejus Noë, Daniel, et Job, quos Ezechiel Propheta dicit ab imminente quadam iracundia Dei solos posse liberari. (*Ezech.* XIV. 14.).... Nec ideò quisquam sobrius dixerit ebrietatem non esse peccatum, quæ tamen subrepsit tanto viro : nam Noë, sicut legimus (*Gen.* XI. 21.), fuit aliquando ebrius ; quamvis absit ut fuerit ebriosus.

N. 13. Daniel verò post orationem quam fudit Deo, de se ipse dicit, *Cùm orarem et confiterer peccata populi mei Domino Deo meo.* (*Dan.* IX. 20.)

N. 14. Job autem post tam magnum de illo justitiæ testimonium Dei, quid dicat ipse videamus.... *Dinumerasti*, inquit, *omnes necessitudines meas, et nihil te latuit de peccatis meis : signasti peccata mea in folliculo, et annotasti si quid invitus commisi.* (*Job.* XIV. 16. *et* 17.) Ecce et Job confitetur peccata sua, et in veritate se dicit scire, quia non est justus quisquam ante Dominum. Et ideò iste hoc in veritate scit, quia *Si nos dixerimus non habere peccatum, ipsa veritas in nobis non est.* (1. *Joan.* I. 8.) Proindè secundùm modum conversationis humanæ, perhibet ei Deus tam magnum justitiæ testimonium.

Cap. 13. *n.* 18. Sunt ergo in terra justi, sunt magni, fortes, prudentes, continentes, patientes, pii, misericordes, temporalia mala omnia propter justitiam æquo animo tolerantes. Sed si verum est, immò quia verum est, *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus* (1. *Joan.* I. 8.) ; *et*, *Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens* (*Ps.* CXLII. 2.) ; non sunt sine peccato ; nec quisquam eorum tam arroganter insanit, ut non sibi pro suis qualibuscunque peccatis Dominicâ oratione opus esse arbitretur.

Cap. 14. *n.* 21. Sic itaque omnes, quicunque in hac vita divinarum Scripturarum testimoniis in bona voluntate atque actibus justitiæ prædicati sunt, et quicunque tales vel post eos fuerunt, quamvis non eisdem testimoniis prædicati atque laudati, vel nunc usque etiam sunt, vel posteà quoque futuri sunt, omnes magni, omnes justi, omnes veraciter laudabiles sunt, sed sine peccato aliquo non sunt : quoniam Scripturarum testimoniis, quibus de illorum laudibus credimus, hoc etiam credimus, non justificari in conspectu Dei omnem viventem (*Ibid.*) ; ideò rogari, ne intret in judicium cum servis suis ; et non tantùm universaliter fidelibus omnibus, verùm etiam singulis esse orationem Dominicam necessariam, quam tradidit Discipulis suis.

De perfect. just. hom. cap. 11. *n.* 24. Aliud est, esse sine peccato, quod

de solo in hac vita Unigenito dictum est: aliud, esse sine querela, quod de multis justis etiam in hac vita dici potuit: quoniam est quidam modus bonæ vitæ, de quo etiam in ista humana conversatione querela esse non possit. Quis enim justè queritur de homine qui nemini malè vult, et quibus potest fideliter consulit, nec contra cujusquam injurias tenet libidinem vindicandi, ut veraciter dicat, *Sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* (*Matth.* VI. 12.) Et tamen eo ipso quòd verum dicit, *Dimitte sicut et nos dimittimus*, sine peccato se non esse declarat.

Cap. 12. n. 29. Abstinet se autem ab omni re mala, qui peccato, sine quo non est, vel nunquam omninò consentit, vel si aliquando premitur, non opprimitur.... Legitur sanè homo sine crimine, legitur sine querela: at non legitur sine peccato, nisi Filius hominis, unus idemque Dei Filius unicus.

Cap. 21. *n.* 44. Quisquis ergo fuisse vel esse in hac vita aliquem hominem, vel aliquos homines putat, excepto uno Mediatore Dei et hominum, quibus necessaria non fuerit remissio peccatorum, contrarius est divinæ Scripturæ, ubi Apostolus ait (*Rom.* V. 12.), *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors; et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* Et necesse est ut impiâ contentione asserat, esse posse homines, qui sine mediatore Christo liberante atque salvante sint liberi salvique à peccato: cùm ille dixerit (*Matth.* IX. 12. *et* 13.), *Non est opus sanis medicus, sed malè habentibus: non veni vocare justos, sed peccatores.* Quisquis autem dicit, post acceptam remissionem peccatorum ita quemquam hominem justè vixisse in hac carne, vel vivere, ut nullum habeat omninò peccatum, contradicit Apostolo Joanni, qui ait, *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est.* (1. *Joan.* I. 8.) Non enim ait, habuimus; sed, habemus. Quod si quisquam asserit de illo peccato esse dictum, quod habitat in carne mortali nostra secundùm vitium quod peccantis primi hominis voluntate contractum est, cujus peccati desideriis ne obediamus Paulus Apostolus præcipit (*Rom.* VI. 12.); non autem peccare, qui eidem peccato, quamvis in carne habitanti, ad nullum opus malum omninò consentit, vel facti, vel dicti, vel cogitati, quamvis ipsâ concupiscentiâ moveatur, quæ alio modo peccati nomen accepit, quòd ei consentire peccare sit, nobisque moveatur invitis: subtiliter quidem ista discernit, sed videat quid agatur de Dominica oratione, ubi dicimus, *Dimitte nobis debita nostra* (*Matth.* VI. 12.); quod, nisi fallor, non opus esset dicere, si nunquam vel in lapsu linguæ, vel in oblectanda cogitatione, ejusdem peccati desideriis aliquantulùm consentiremus; sed tantummodò dicendum esset, *Ne nos inferas in tentationem, sed libera nos à malo.* (*Ibid.* 13.) Nec Jacobus Apostolus diceret, *In multis offendimus omnes.* (*Jacob.* III. 2.) Non enim offendit, nisi cui mala concupiscentia contra justitiæ rationem appetendo seu vilando, faciendum vel dicendum vel cogitandum aliquid quod non debuit, sive fallens, sive prævalens persuadet. Postremò, si excepto illo capite nostro, sui corporis Salvatore, asseruntur vel fuisse vel esse in hac vita aliqui homines justi sine aliquo peccato, sive nunquam consentiendo desideriis ejus, sive quia pro nullo peccato habendum est, quod tantum est, ut hoc pietati non imputet Deus, (quamvis aliter sit beatus sine peccato, aliter autem beatus *cui non imputat Dominus peccatum.*) (*Ps.* XXX. 2.) non nimis existimo reluctandum. Scio enim quibusdam esse visum, quorum de hac re sententiam non audeo reprehendere, quamquam nec defendere valeam. (*Lib. de nat. et grat. cap.* 36.) Sed planè quisquis negat, nos orare debere ne inducamur in tentationem: (negat autem hoc qui contendit ad non peccandum gratiæ Dei adjutorium non esse homini necessarium, sed solâ lege acceptâ humanam sufficere voluntatem, ab auribus omnium removendum, et ore omnium anathemandum esse non dubito.

Contra Epist. Parmen. lib. 2. *cap.* 7. *n.* 14. Qui autem rectissimè sapiunt, intelligunt, quemlibet hominum, quamvis pro jam consortio societatis humanæ non absurdè dici possit justissimè vivere, non posse tamen esse sine aliquo vitio, quandiù *caro concupiscit adversùs spiritum, spiritus autem adversùs carnem.* (*Galat.* VI. 17.) Et, *Qui natus est ex Deo, non peccat* (1. *Joan.* III. 9.): et, *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos-*

I. Quicunque recitant hanc orationis formulam, obtinentne remissionem peccatorum?

R. Non obtinent quicunque recitant eam sine contritione, sine proposito non peccandi, et satisfaciendi. Deum enim videtur irridere, qui veniam et remissionem petit hujus peccati cujus nec pudeat, nec tædeat, et quod iterùm committere velit.

Quòd si adsit contritio, et non peccandi propositum, impetrat hæc oratio remissionem peccatorum, si venialia illa sint.

Si verò mortalia, impetrat saltem hæc oratio gratiam necessariam ad suscipienda ritè Sacramenta, quibus peccata mortalia delentur. (N)

I. Cur huic orationi Christus addi voluit hanc clausulam, *sicut et nos dimittimus debitoribus nostris?*

metipsos seducimus, et veritas in nobis non est. (*Ibid.* I. 8.) Quamvis enim in quantum ex Deo nati sumus, non peccemus, inest tamen adhuc etiam quòd ex Adam nati sumus, quia nondùm absorpta est mors in victoriam (1. *Cor.* XV. 54.) quod etiam in corporum resurrectione promittitur, ut omninò beati et immaculati et incorrupti simus; qui jam secundùm fidem filii Dei sumus, sed secundùm speciem nondùm apparuit quod erimus.

S. HIERON. *Epist.* 43. *ad Ctesiphont. advers. Pelag.* Neque nunc mihi necesse est ire per singulos Sanctorum, et quasi in corpore pulcherrimo nævos quosdam et maculas demonstrare: quod plerique nostrorum simpliciter faciunt, cùm paucis sententiolis Scripturarum possint Hæreticorum, et per eos Philosophorum argumenta convinci. Quid enim dicit vas electionis? *Conclusit Deus omnia sub peccato, ut omnium misereatur.* (*Rom.* XI. 32.) Et in alio loco, *Omnes enim peccaverunt, et indigent gloriâ Dei.* (*Rom.* III. 23.) Ecclesiastes quoque, per quem se cecinit ipsa sapientia, liberè protestatur, et dicit: *Non est enim homo justus super terram, qui faciat bonum, et non peccet.* (*Eccle.* VII. 21.) Et iterùm: *Si peccaverit populus tuus, non est enim homo qui non peccet.* (3. *Reg.* VIII. 46.) Et, *Quis gloriabitur castum se habere cor?* Et, *Non est mundus à sorde, nec si unius diei fuerit super terram vita ejus.* (*Prov.* XX. 9.) Undè et David dicit, *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis concepit me mater mea.* (*Ps.* L. 7.) Et in alio Psalmo: *Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* (*Ps.* CXLII. 2.) Quod testimonium sub nomine pietatis novâ argumentatione deludunt. Aiunt enim ad comparationem Dei nullum esse perfectum, quasi Scriptura hoc dixerit. Neque enim ait, *Non justificatur ad comparationem tui omnis vivens*; sed, *Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* Quando enim dicit, *In conspectu tuo*, hoc intelligi vult, quòd etiam qui hominibus sancti videntur, Dei scientiæ atque notitiæ nequaquam sancti sint.

Lib. 3. *Dialog. advers. Pelag.* Qui non potest suis viribus et labore venire ad Jesum, quomodo potest omnia simul peccata vitare? et vitare in perpetuum, et Dei sibi potentiæ nomen assumere? Si enim ille *anamartetos*, quæ inter me et Deum erit distantia?

CONCIL. TRIDENT. *Sess.* 6. *ann.* 1554. *can.* 23. Si quis hominem semel justificatum dixerit ampliùs peccare non posse, nec gratiam amittere, atque ideò eum qui labitur et peccat, nunquam verè fuisse justificatum; aut contrà posse in tota vita peccata omnia etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodùm de beata virgine Maria tenet Ecclesia; anathema sit.

(N) S. AUGUST. *Enrichid. cap.* 71. *n.* 19. *Vide suprà* §. 1. *hujusce Cap. litt.* (E) *ut et alias Auctoritates ibid. allatas.*

Lib. 21. *De Civit. Dei, cap.* 27. *n.* 2. *etc. Vide etiam sup. hujus Operis Part.* 2. *Sect.* 1. *Cap.* 1. §. 2. *litt.* (E)

R. 1. **Ut moveatur Deus ad condonanda nobis debita nostra faciliùs, ex eo quòd et ipsi condonaverimus ultrò debitoribus nostris.**

2. **Ut intelligamus non posse quemquam impetrare remissionem peccatorum, nisi remiserit et ipse fratri suo acceptam ab eo injuriam qualemcunque.** (O)

(O) TERTUL. *de orat. cap.* 7. Consequens erat ut observatà Dei liberalitate, etiam clementiam ejus precaremur. Quid enim alimenta proderunt, si illi reputamur reverà quasi taurus ad victimam? Sciebat Dominus se solùm sine delicto esse. Docet itaque, petamus dimitti nobis debita nostra. Exomologesis est petitio veniæ; quia qui petit veniam, delictum confitetur. Sic et pœnitentia demonstratur acceptabilis Deo, quia vult eam quàm mortem peccatoris. Debitum autem in Scripturis delicti figura est, quod perindè judicio debeatur, et ab eo exigatur, nec evadat justitiam exactionis; nisi donetur exactio, sicut illi servo Dominus debitum remisit. (*Matth.* XVIII. 27. *et seq.*) Hùc enim spectat exemplum parabolæ totius. Nam et quòd idem servus à Domino liberatus, non perindè parcit debitori suo, ac propterea delatus penès dominum, tortori delegatur ad solvendum novissimum quadrantem, id est, modicum usque delictum, eò compelit, quòd remittere nos quoque profitemur debitoribus nostris. Jam et alibi ex hac specie orationis: *Remittite*, inquit, *et remittetur vobis.* (*Marc.* XI. 25.) Et cùm interrogasset Petrus, si septies remittendum esset fratri: *Immò*, inquit, *septuagies septies* (*Matth.* XVIII. 21. *et* 22.); ut legem in melius reformaret, quòd in Genesi de Caïn septies, de Lamech autem septuagies septies ultio reputata est. (*Gen.* IV. 24.)

S. CYPRIAN. *de orat. Dom.* Post hæc et pro peccatis nostris deprecamur: *Et remitte nobis debita nostra, sicut et nos remittimus debitoribus nostris.* (*Matth.* VI. 12.) Post subsidium cibi petitur et venia delicti: ut qui à Deo pascitur, in Deo vivat: nec tantùm præsenti et temporali vitæ, sed et æternæ consulatur, ad quam veniri potest, si peccata donentur: quæ debita Dominus appellat, sicut in Evangelio suo dicit: *Dimisi tibi omne debitum, quia me rogasti.* (*Matth.* XVIII. 32.) Quàm necessariè autem, quàm providenter et salutariter admonemur, quòd peccatores sumus, qui pro peccatis rogare compellimur, ut dùm indulgentia de Deo petitur, conscientiæ suæ animus recordetur. Ne quis sibi quasi innocens placeat, cùm innocens nemo sit, et se extollendo plus peccat; instruitur et docetur peccare se quotidiè, dùm quotidiè pro peccatis jubetur orare. Sic denique et Joannes in Epistola sua monet dicens (1. *Joan.* I. 8.): *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, et veritas in nobis non est. Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis et justus est Dominus, qui nobis peccata dimittat.* In Epistola sua utrumque complexus est, quòd et rogare pro peccatis debeamus, et impetremus indulgentiam cùm rogamus. Ideò et fidelem dixit Dominum ad dimittenda peccata, fidem pollicitationis suæ reservantem. Quia qui orare nos pro debitis et peccatis docuit, paternam misericordiam promisit, et veniam securam. Adjunxit planè et addidit legem, certâ nos conditione et sponsione constringens, ut sic nobis dimitti debita postulemus, secundùm quod et ipsi debitoribus nostris dimittimus: scientes impetrari non posse quod pro peccatis petimus, nisi et ipsi circa debitores nostros paria fecerimus. Idcircò et alio in loco dicit: *in qua mensura mensi fueritis, in ea remetietur vobis.* (*Matth.* VII. 2.) Et servus qui post dimissum sibi à domino omne debitum, conservo suo noluit ipse dimittere, in carcerem relegatur. (*Matth.* XVIII. 34.) Quia indulgere conservo suo noluit, quod sibi à domino indultum fuerat, amisit. Quæ adhuc fortiùs Christus in præceptis suis majore censuræ suæ vigore proponit: *Cùm steteritis*, inquit, (*Marc.* XI. 25. *et* 26.) *ad orationem, remittite si quid habetis adversùs aliquem, ut et Pater vester qui in cœlis est, remittat peccata vestra vobis: si autem vos non remiseritis, neque Pater vester qui in cœlis est remittet vobis peccata vestra.* Excusatio tibi nulla in die judicii superest, cùm secundùm tuam sententiam judiceris, et quod feceris, hoc ipse patiaris. Pacificos enim et concordes atque unanimes esse in domo sua Deus præcipit; et quales nos fecit secundà nativitate,

tales vult renatos perseverare ; ut qui filii Dei esse cœpimus, in Dei pace maneamus ; et quibus Spiritus unus est, unus sit et animus et sensus. Sic nec sacrificium Deus recipit dissidentis, et ab altari revertentem priùs fratri reconciliari jubet (*Matth.* v. 24.), ut pacificis precibus et Deus possit esse placatus. Sacrificium Deo majus est pax nostra, et fraterna concordia, et de unitate Patris et Filii et Spiritûs Sancti plebs adunata. Neque enim in sacrificiis quæ Abel et Cain primi obtulerunt (*Gen.* IV. 4.), munera eorum Deus, sed corda intuebatur ; ut ille placeret in munere, qui placebat in corde. Abel pacificus et justus dùm Deo sacrificat innocenter, docuit et cæteros quando ad altare munus offerunt, sic venire cum Dei timore, cum simplici corde, cum lege justitiæ, cum concordiæ pace. Meritò ille dùm in sacrificio Dei talis est ipse, postmodùm sacrificium Deo factus est ; ut martyrium primus ostendens, initiaret sanguinis sui gloriâ Dominicam Passionem ; qui et justitiam Domini habuerat et pacem. Tales denique à Domino coronantur ; tales in die judicii cum Domino vindicabuntur. Cæterùm discordans et dissidens, et pacem cum fratribus non habens, secundùm quod beatus Apostolus et Scriptura sancta testatur, nec si pro nomine Christi occisus fuerit, (1. *Cor.* XIII. 3.) crimen dissensionis fraternæ poterit evadere : quia sicut scriptum est : *Qui fratrem suum odit, homicida est* (1. *Joan.* III. 15.) ; nec ad regnum cœlorum pervenit, aut cum Deo vivit homicida. Non potest esse cum Christo, qui imitator Judæ maluit esse, quàm Christi. Quale delictum est, quod nec baptismo sanguinis potest ablui ? Quale crimen est, quod martyrio non potest expiari ?

S. Aug. *Serm.* 56. *alias de diversis* 48. *cap.* 7. *n.* 11. *Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* (*Matth.* VI. 12.) Et ista petitio non est exponenda, quia pro nobis petimus. Nobis enim debita dimitti postulamus. Debitores enim sumus, non pecuniarum, sed peccatorum. Dicis modò forlè ; Et vos ? Respondemus, Et nos. Et vos Episcopi sancti, debitores estis ? Et nos debitores sumus. Et vos ? Absit, Domine ; noli tibi facere injuriam. Non injuriam mihi facio, sed verum dico : debitores sumus. *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, et veritas in nobis non est.* (1. *Joan.* I. 8.) Et baptizati sumus, et debitores sumus. Non quia aliquid remansit, quod nobis in baptismo non dimissum fuerit : sed quia vivendo contrahimus quod quotidiè dimittatur. Qui baptizantur et exeunt, sine debito ascendunt, sine debito pergunt. Qui autem baptizantur et tenentur in hac vita, de fragilitate mortali contrahunt aliquid, undè etsi non naufragatur, tamen oportet ut sentinetur. Quia si non sentinatur, paulatim ingreditur undè tota navis mergatur. Et hoc orare, sentinare est.

Cap. 8. *n.* 12. Dimissis ergo peccatis omnibus per lavacrum regenerationis, in magnas angustias contrusi fuerimus, si non nobis daretur quotidiana mundatio sanctæ orationis. Eleemosynæ et orationes mundant peccata ; tantùm ne talia committantur, undè necesse sit separari nos à pane quotidiano ; vitantes debita, quibus debetur certa et severa damnatio. Nolite vos justos dicere, quasi non habeatis undè dicatis, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* (*Matth.* VI. 12.)

Cap. 9. *n.* 13. Quotidiè ergo dicamus ; et corde vero dicamus, et quod dicimus faciamus : *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Sponsionem facimus cum Deo, pactum et placitum. Hoc tibi dicit Dominus Deus tuus : Dimitte, et dimitto. Non dimisisti : tu contra te tenes, non ego.

Cap. 10. *n.* 14. Jam propter illa quotidiana peccata, de quibus loquùs sum, quia necessarium est nobis dicere, velut quotidianâ mundatione istâ, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris :* quid facietis ? Habetis inimicos. Quis enim vivat in hac terra non habens inimicum ? Intendite vobis, diligite illos. Nullo modo tibi potest nocere sæviens inimicus, quantùm tibi noces, si non diligis inimicum. Ille enim nocere potest aut villæ tuæ, aut pecori tuo, aut domui tuæ, aut servo tuo, aut ancillæ tuæ, aut filio tuo, aut conjugi tuæ ; aut, ut multùm, si illi data fuerit potestas, carni tuæ. Nunquid quomodo tu, animæ tuæ ? Extendite vos ad istam perfectionem, charissimi, exhortor

vos. Sed nunquid ergo illud donavi vobis ? Ille vobis donavit, cui dicitis, *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, ita et in terra.* (*Matth.* VI. 10.) Tamen non vobis videatur impossibile : ego scio, ego novi, ego probavi esse homines Christianos, qui diligunt inimicos suos. Si vobis impossibile visum fuerit, non faciatis. Primò credite, posse fieri ; et orate, ut fiat in vobis voluntas Dei. Quid enim tibi prodest malum inimici tui ? Si malum nullum haberet, nec inimicus tuus esset. Bonum illi opta, fiuiat mala, et non erit tibi inimicus. Non enim inimica est tibi in illo natura humana, sed culpa. Nunquid ideò tibi est inimicus, quòd habet animam et carnem ? Hoc est, quod tu : animam habes, animam habet : carnem habes, carnem habet. Consubstantialis tuus est : simili de terra facti estis : à Domino animati estis. Hoc est ille quod tu : respice fratrem tuum. Primi duo parentes nostri erant, Adam et Eva ; ille pater, illa mater : ergo nos fratres. Omittamus originem primam : Deus pater, Ecclesia mater : ergo nos fratres. Sed inimicus meus Paganus est, Judæus est, Hæreticus est ; et undè jam dudùm dixi, *Fiat voluntas tua sicut in cœlo, ita et in terra.* (*Matth.* VI. 10.) O Ecclesia, inimicus tuus est Paganus, Judæus, hæreticus : terra est. Si cœlum es, invoca Patrem, qui est in cœlis, et pro inimicis tuis ora : quia et Saulus inimicus erat Ecclesiæ ; sic oratum est pro illo, factus est amicus. Non solùm destitit esse persecutor, sed laboravit ut esset adjutor. Et si verum quæras, oratum est contra illum ; sed contra ejus malitiam inimici tui : illa moriatur, et ille vivat. Si enim mortuus fuerit inimicus tuus, quasi inimico caruisti, sed nec amicum invenisti. Si autem mortua fuerit malitia ejus, et inimicum amisisti, et amicum invenisti.

Cap. 11. *n.* 15. Adhuc dicitis, Quis potest, quis illud fecit ? Deus illud faciat in cordibus vestris. Et ego scio, pauci illud faciunt, magni sunt qui faciunt, spiritales faciunt. Nunquid tales sunt omnes in Ecclesia fideles ad altare accedentes, corpus et sanguinem Christi sumentes ? Nunquid tales sunt omnes ? Et tamen omnes dicunt, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* (*Matth.* VI. 12.) Si respondeat illi Deus, Quid à me petitis ut faciam quod promisi, quando vos non facitis quod præcepi ? Quid promisi ? Dimittere debita vestra. Quid præcepi ? Ut et vos dimittatis debitoribus vestris. Quomodo potestis hoc facere, si non diligatis inimicos ? Quid ergo facturi sumus, Fratres ? Ad tantam paucitatem redigitur grex Christi ? Si soli illi debent dicere, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*, qui diligunt inimicos ; nescio quid faciam, nescio quid dicam. Dicturus enim vobis sum, Si non diligitis inimicos vestros, nolite orare ? Non audeo : immò ut diligatis orate. Sed nunquid vobis dicturus sum, Si non diligitis inimicos vestros, nolite in oratione Dominica dicere, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* ? Puta quia dico, Nolite dicere : si non dixeritis, non dimittuntur : si dixeritis, et non feceritis, non dimittuntur : Ergo dicendum est et faciendum, ut dimittantur.

Cap. 12. *n.* 16. Dilige inimicos. Si non potes diligere sævientem, dilige vel pelentem. Dilige hominem qui tibi dicit, Frater, peccavi, ignosce mihi. Tunc si non ignoveris, non dico, Deles orationem de corde tuo ; sed, Deleberis de libro Dei.

Cap. 13. *n.* 17. Si non dimiseris, non illi noces, sed tibi. Nam ille scit quid est facturus. Non vis tu dimittere conservus conservo tuo : ibit ad Dominum vestrum, et dicet ei, Domine, rogavi conservum meum, ut dimitteret mihi, et noluit dimittere ; tu mihi dimitte. Nunquid non licet Domino debita relaxare servi sui ? Ille acceptâ venià à Domino recedit absolutus, tu remanes obligatus. Quomodo obligatus ? Venturum est tempus orationis, venturum est ut dicas : *Dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris ;* respondebit tibi Dominus (*Matth.* XVIII. 32. *et* 33.), *Serve nequam, cùm tanta mihi deberes, rogasti me, et dimisi tibi ; Nonne oportebat et te misereri conservi tui, sicut et ego tui misertus sum* ? De Evangelio sunt verba ista, non de corde meo. Si autem rogatus dimiseris veniam postulanti, jam potes dicere orationem istam.

Serm. 58. *aliàs* 42. *inter Homil.* 50. *cap.* 5. *n.* 6. *Dimitte nobis debita nostra* (*Matth.* VI. 12.), dicimus, et dicamus ; quia verum dicimus. Quis enim

I. Qui ergo recitant orationem Dominicam, nondùm depositâ offensione et malevolentiâ, illi incassùm orant?

R. Non solùm orant frustrà; sed et suum ipsi sibi judicium dicunt. Qui enim ais Deo, *Dimitte nobis sicut et nos dimittimus*, Deum oras ut agat tecum eo planè modo quo tu agis cum proximo. Non dimittis proximo debenti tibi, oras ergo ut nec Deus dimittat tibi quod peccasti; ergo proprio te ore judicas et condemnas. (P)

I. Quis censetur acceptas injurias verè et ex animo condonasse?

R. Qui depositâ omni offensione diligit proximum, etiam inimicum, sicut seipsum.

De condonatione injuriarum jam fusè egimus. (*Part.* 2. *Sect.* 2. *Cap.* 4. §. 6.)

I. Quæ est connexio hujus petitionis cum superioribus?

R. Hoc nobis in animo esse debet, ut glorificetur per nos Deus, et regnet in nobis. Ut id fiat, necesse est ejus nos voluntati subjici: ut autem ejus voluntati subjiciamur, duo planè necessaria sunt; primùm, ut det nobis quod necesse est animæ et corpori; alterum, ut dimittat peccata nostra, ne illa obsint gratiæ Dei.

Sexta Petitio. *Ne nos inducas in tentationem.*

I. Quis sensus est hujus petitionis, *Ne nos inducas in tentationem?*

R. Antequàm huic quæstioni respondeam, necesse est nosse priùs quid *tentationis* nomine designetur; item quid sibi velint hæc verba, *inducere aliquem in tentationem.*

I. Quid ergo significat ea vox *tentatio*, *tentare*?

R. Tentatio sumitur in genere pro experimento et periculo. Cùm alicujus rei periculum et experimentum facimus, id tentare dicimus, ut patet ex his exemplis è Cicerone petitis: *Tento te quo animo accipias.* (*Cicero orat.* 2. *de leg. agrar.*) *Homines in prœliis belli fortunam tentare et periclitari solent.* (*Orat.* 7. *in Verrem.*) *Experiar et tentabo omnia.* (*Brutus Epist.* 16. *ad Cicer.*)

hic vivit in carne, et non habet debita? Quis est homo sic vivens, ut ei non sit ista oratio necessaria? Inflare se potest, justificare non potest. Bonum est illi, ut imitetur Publicanum, nec tumescat sicut Pharisæus, qui ascendit in templum, et jactavit merita sua, texit vulnera sua. (*Luc.* XVIII. 10. *etc.*) Ille autem scivit quare ascenderit, qui dicebat, *Domine, propitius esto mihi peccatori.* (*Ibid.* 13.) Hoc Dominus Jesus: considerate, Fratres mei: hoc Dominus Jesus orare docuit Discipulos suos, illos magnos primos Apostolos suos, arietes nostros. Si ergo pro peccatis suis dimittendis arietes orant, agni quid debent facere: de quibus dictum est, *Afferte Domino filios arietum?* (*Ps.* XXVIII. 1.) Hoc ergo scitis vos in Symbolo reddidisse, quia inter cætera nominastis remissionem peccatorum. Remissio peccatorum una est, quæ semel datur; alia, quæ quotidiè datur. Remissio peccatorum una est, quæ semel datur in sancto Baptismate: alia, quæ quandiù vivimus hîc datur in Dominica oratione. Propter quod dicimus, *Dimitte nobis debita nostra.*

(P) MATTH. VI. 15. Si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.

S. AUG. *Serm.* 56. *alias de divers.* 48. *Vide litt. præced.*

Tentamus autem ut plurimùm, ut faciamus periculum rei ignotæ. Hoc sensu Deus tentat neminem, tentat nihil. *Omnia enim nuda et aperta sunt oculis ejus* (*Hebr.* IV. 13.): et ipse corda hominum novit.

Tentamus quoque ad eruditionem et exercitationem, non nostram, sed alterius. Sic tentat præceptor discipulum, ut eum erudiat, ut ejus doctrinam probet, et manifestam faciat cæteris auditoribus. Sic Deus tentare homines sæpiùs dicitur in Scripturis, ut det locum illis exercendæ virtutis, ut virtus eorum innotescat, et sit exemplo cæteris, ut ampliori mercede et præmio donetur. Tentasse Deus Abrahamum dicitur, cum dedit illi præceptum immolandi filii. (Q) Tentat nos Deus quotidiè adversitatibus, morbis, paupertate, etc. His fides nostra et virtus probantur sicut aurum in fornace. Probationes illæ solent in Scripturis tentationes appellari. (R).

Tandem tentatio sumitur in malam partem, pro deceptione et impulsione ad peccatum. Quo sensu Deus tentat neminem; sed unus quisque tentatur vel à dæmone, qui ideò satanas, id est, tentator dicitur, vel ab eis qui agunt instigante diabolo, vel à propria concupiscentia. (S)

I. Jam dic, quæso, quid significent hæc verba, *inducere aliquem in tentationem?*

R. His verbis non una subjecta notio est.

Primò enim idem sonant quod suggerere alicui peccatum, impellere aliquem ad peccandum: et hæc quidem notio cæteris usitatior. Hoc modo Deus neminem inducit in tentationem. Quis ferre possit hanc Deo fieri contumeliam, ut dicatur auctor, suasor et impulsor peccati?

Unusquisque autem in tentationem eo modo inducitur vel à satana, vel à mundo, vel à propria concupiscentia. Inducit ad peccandum diabolus, suggerendo malitiam, aliasque adhibendo quas habet mille nocendi artes. Inducit ad peccandum mundus suis terroribus, amoribus, ut ait S. Augustinus. (*Lib. de corrept. et grat. cap.* 22. *n.* 35.) Fallit erroribus et exemplis, allicit blanditiis et voluptatibus,

(Q) GENES. XXII. 1. Quæ postquam gesta sunt, tentavit Deus Abraham, et dixit ad eum: Abraham, Abraham. At ille respondit, Adsum. 2. Ait illi: Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, et vade in terram visionis: atque ibi offeres eum in holocaustum super unum montium quem monstravero tibi.

(R) DEUT. XIII. 3. Non audies verba Prophetæ illius, aut somniatoris: quia tentat vos Dominus Deus vester, ut palàm fiat utrum diligatis eum an non, in todo corde, et in tota anima vestra. *Ait Deus loquens de falsis Prophetis.*

TOB. XII. 13. Et quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentatio probaret te.

PROV. XVII. 3. Sicut igne probatur argentum, et aurum camino: ita corda probat Dominus.

ECCLI. II. 5. Quoniam in igne probatur aurum et argentum, homines verò receptibiles in camino humiliationis.

(S) MATTH. IV. 3. Et accedens tentator, dixit ei: Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant, etc.

terret persecutionibus. Tandem propria nos ad peccandum inducit concupiscentia pravis affectionibus. (T)

De triplici illo tentationum genere jam egimus in prima Parte hujus Operis satis superque. (*Sect.* 2. *Cap.* 3. §. 8. *et* 11.)

2. Inducere in tentationem dicitur, qui cùm possit, non impedit tamen, ne homo à tentatione superetur et peccet.

Hoc modo dici potest Deus inducere hominem in tentationem (quanquam non ita propriè :) potest enim Deus si velit vel amovere tentationem, vel sic adjuvare hominem, ne à tentatione superetur et peccet. Multos tamen Deus occulto sed æquissimo judicio sic relinquit in manu consilii sui, ut sinat eos à tentatione superari.

3. Hominem in tentationem inducere dicitur, qui cùm possit eum à peccandi periculo removere vel avocare, eum tamen vel ponit vel sinit esse in illo concursu rerum : in quo habitâ ratione fragilitatis et pravæ affectionis aut indolis, adest ipsi præsens occasio peccandi, cui succumbit.

Et hoc modo dici potest Deus homines in tentationem inducere. *Tradit* enim sæpissimè *Deus eos in desideria cordis eorum, ut faciant ea quæ non conveniunt*, inquit Apostolus. (*Rom.* I. 28.) Divitias, honores, aliaque bona temporalia concedit, tametsi noverit illis homines esse malè usuros.

In eo suam Deus exerit vel justitiam vel misericordiam.

Justitiam quidem ; neque enim deserit quemquam Deus, nisi priùs ab ipso desertus fuerit ; nec tradit quemquam in prava cordis desideria, nisi in pœnam præcedentis peccati.

Misericordiam autem : cùm scilicet suos deserit ad tempus, ut tentatione superati, in superbia vel negligentiæ pœnam, surgant cautiores, vel ut ait S. Augustinus (*Lib. de corrept. et grat. cap.* 9. *n.* 24.) doctiores et humiliores. (V)

(T) Jacob. I. 13. Nemo cùm tentatur dicat, quoniam à Deo tentatur : Deus enim intentator malorum est : ipse autem neminem tentat. 14. Unusquisque verò tentatur à concupiscentia sua abstractus, et illectus.

(V) S. Aug. *Serm.* 57. *aliàs* 9. *de diversis, cap.* 9. *n.* 9. *Ne nos inferas in tentationem.* (*Matth.* VI. 13.).... In Sancti Job libro legimus, *Nunquid non tentatio est vita humana super terram?* (*Job.* VII. 1.) Quid ergo rogamus? Quid, audite. Apostolus Jacobus dicit, *Nemo cùm tentatur dicat quòd à Deo tentatur.* (*Jacob.* I. 13.) Tentationem istam malam dixit, quâ quisque decipitur, et diabolo subjugatur, ipsam dixit tentationem. Est enim alia tentatio, quæ appellatur probatio : de ipsa tentatione scriptum est, *Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligitis eum.* (*Deut.* XIII. 3.) Quid est, *ut sciat?* Ut scire vos faciat : nam ipse novit. In illa tentatione quâ quisque decipitur et seducitur, neminem tentat Deus : sed planè judicio suo alto et occulto quosdam deserit. Cùm ille deseruerit, invenit quid faciat tentator. Non enim invenit adversùs se luctatorem, sed continuò illi se exhibet possessorem, si deserat Deus. Ne deserat ergo nos, ideò dicimus, *Ne nos inferas in tentationem. Unusquisque enim tentatur*, ait idem Apostolus Jacobus, *à concupiscentia sua abstractus et illectus : deindè concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum ; peccatum autem cùm consummatum fuerit, generat mortem.* (*Jacob.* I. 14. *et* 15.) Quid nos docuit? Ut pugnemus contra concupiscentias nostras. Etenim in Baptismo sancto peccata dimissuri estis : concupiscentiæ remanebunt, cum quibus regenerati pugnetis. Restat enim conflictus in vobis ipsis. Nullus hostis metuatur extrinsecùs : te vince, et mundus est victus. Quid tibi facturus est tentator extraneus, sive diabolus, sive minister diaboli? Quicunque

homo proponit lucrum, ut seducat, avaritiam in te non inveniat : quid facit propositor lucri ? Si autem avaritia in te inventa fuerit, viso lucro inardescis, vitiosæ escæ caperis laqueo. Si autem in te non invenerit avaritiam, remansit frustrà extenta muscipula. Proponit tibi tentator pulcherrimam feminam : adsit intùs castitas, victa est foris iniquitas. Ut ergo non te capiat propositâ pulchritudine mulieris alienæ, cum tua libidine intùs pugna. Non sentis hostem tuum, sed sentis concupiscentiam tuam. Diabolum non vides, sed quid te delectet vides. Vince intùs quod tu sentis. Pugna, pugna : quia qui te regeneravit, judex est : proposuit luctam, parat coronam. Sed quia sine dubio vinceris, si illum adjutorem non habueris, si te deseruerit : ideò ponis in oratione, *Ne nos inferas in tentationem.* Ira judicis donavit quosdam concupiscentiis suis : et dicit illud Apostolus : *Tradidit illos Deus in concupiscentiam cordis illorum.* (*Rom.* I. 24.) Quomodo tradidit ? Non cogendo, sed deserendo.

Cap. 10. *n.* 10. *Libera nos à malo*, potest ad eamdem ipsam sententiam pertinere. Ideò sic est, ut intelligas unam sententiam, *Ne nos inferas in tentationem*, *sed libera nos à malo.* (*Matth.* VI. 13.) Ideò addidit, *sed :* ut ostenderet hoc totum ad unam sententiam pertinere, *Ne nos inferas in tentationem, sed libera nos à malo.* Quomodò ?.... Liberando nos à malo, non nos infert in tentationem : non nos inferendo in tentationem, liberat nos à malo.

Lib. de corrept. et grat. cap. 8. *n.* 17. Hic si à me quæratur, cur Deus perseverantiam non dederit, quibus eam quâ Christianè viverent, dilectionem dedit : me ignorare respondeo. Non enim arrogantèr, sed agnoscens modulum meum, audio dicentem Apostolum : *O homo, tu quis es qui respondeas Deo* ? (*Rom.* IX. 20.) et, *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quàm inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus!* (*Rom.* XI. 33.) Quantùm itaque nobis judicia sua manifestare dignatur, gratias agamus : quantùm verò abscondere, non adversùs consilium ejus murmuremus, sed hoc quoque nobis saluberrimum esse credamus... Si ergo confiteris, donum Dei esse perseverare in bono usque in finem, cur hoc donum ille accipiat, ille non accipiat, puto quòd mecum pariter nescis, et ambo hîc inscrutabilia judicia Dei penetrare non possumus.

N. 18. Mirandum est quidem, multùmque mirandum, quòd filiis suis quibusdam Deus quos regeneravit in Christo, quibus fidem, spem, dilectionem dedit, non dat perseverantiam ; cùm filiis alienis scelera tanta dimittat, atque impertità gratiâ faciat filios suos.... Certè hîc judicia Dei, quoniam justa et alta sunt, nec vituperari possunt, nec penetrari.... De utrisque ergo exclamemus : *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quàm inscrutabilia sunt judicia ejus!* (*Rom.* XI. 33.)

Cap. 9. *n.* 23. Apostolus cùm dixisset, *Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperatur in bonum* (*Rom.* VIII. 28.) ; Sciens nonnullos diligere Deum, et in eo bono usque in finem non permanere, mox addidit, *His qui secundùm propositum vocati sunt.* (*Ibid.*) Hi enim in eo quòd diligunt Deum, permanent usque in finem ; et qui ad tempus indè deviant, revertuntur, ut usque in finem perducant, quod in bono esse cœperunt.

N. 24. Talibus Deus diligentibus eum omnia cooperatur in bonum ; usque adeò prorsùs omnia, ut etiam si qui eorum deviant et exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt atque doctiores. Discunt enim in ipsa via justa cum tremore se exsultare debere, non sibi arrogando tanquam de sua virtute fiduciam permanendi, nec dicendo in abundantia sua, *Non movebimur in æternum.* (*Ps.* XXIX. 7.) Propter quod eis dicitur, *Servite Domino in timore, et exsultate ei cum tremore, ne quando irascatur Dominus, et pereatis de via justa.* (*Ps.* II. 11.) Neque enim ait, Et non veniatis ad viam justam ; sed, *ne pereatis*, inquit, *de via justa :* quid ostendens, nisi eos esse commonitos, qui jam ambulant in via justa, ut in timore Deo serviant, id est, *Non altum sapiant, sed timeant....* (*Rom.* XI. 20.) Non enim habebat hunc timorem et tremorem, qui dicebat in abundantia sua, *Non movebor in æternum.* (*Ps.* XXIX. 7.) Sed quia filius erat promissionis, non perditionis, expertus Deo paulùm deserente, quid esset ipse : *Domine, inquit, in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem ; avertisti faciem tuam à me, et factus sum conturbatus.* (*Ibid.* 8.) Ecce doctior, et ob hoc etiam humilior,

tenuit viam, jam videns et confitens, in voluntate sua Deum decori ejus præstitisse virtutem : quod sibi ipse tribuens, et de se præsumens in tali abundantia quam præstiterat Deus, non de illo qui eam præstiterat, dicebat, *Non movebor in æternum.* Factus est ergo conturbatus, ut se inveniret, et humiliter sapiens, non solùm æternæ vitæ, verùm etiam in hac vita piæ conversationis et perseverantiæ, in quo spes habenda esset, addisceret. Hæc vox et Apostoli Petri esse potuit : dixerat quippè et ipse in abundantia sua, *Animam meam pro te ponam* (*Joan.* XIII. 37.); sibi festinando tribuens, quod ei fuerat à Domino posteà largiendum. Avertit autem ab illo faciem Dominus, et factus est conturbatus ; ita ut eum, mori pro illo metuens, ter negaret. Sed rursùs convertit ad eum faciem suam Dominus, et culpam lacrymis diluit. Quid est enim aliud, *Respexit eum* (*Luc.* XXII. 61.); nisi faciem, quam paululùm ab illo averterat, revocavit ad eum ? Factus ergo fuerat conturbatus; sed quia didicit non de se ipso fidere, etiam hoc ei profecit in bonum, faciente illo qui diligentibus eum omnia cooperatur in bonum ; quia secundùm propositum vocatus erat, ut nemo eum posset eripere de manu Christi, cui datus erat.

N. 25. Nemo ergo dicat, non esse corripiendum qui exorbitat de via justa, sed ei reditum et perseverantiam à Domino tantùm esse poscendam ; nemo prudens et fidelis hoc dicat. Si enim secundùm propositum vocatus est iste, procul dubio illi, etiam quòd corripitur, Deus cooperatur in bonum. Utrum autem ita sit vocatus, quoniam qui corripit nescit; faciat ipse cum charitate quod scit esse faciendum : scit enim talem corripiendum ; facturo Deo aut misericordiam aut judicium : misericordiam quidem, si à massa perditionis ille qui corripitur, gratiæ largitate discretus est, et non est inter vasa iræ quæ perfecta sunt in perditionem, sed inter vasa misericordiæ quæ præparavit Deus in gloriam (*Rom.* XI. 22. *et* 23.) : judicium verò, si in illis est damnatus, in his non est prædestinatus.

Cap. 13. *n.* 42. Hi ergo qui non pertinent ad istum certissimum et felicissimum (prædestinatorum ad gloriam) numerum, pro meritis justissimè judicantur. Aut enim jacent sub peccato, quod originaliter generatione traxerunt, et cum illo hæreditario debito hinc exeunt, quod non est regeneratione dimissum ; aut per liberum arbitrium illa insuper addiderunt : arbitrium, inquam, liberum, sed non liberatum ; liberum justitiæ, peccati autem servum, quo volvuntur per diversas noxias cupiditates, alii magis, alii minùs ; sed omnes mali, et pro ipsa diversitate diversis suppliciis judicandi. Aut gratiam Dei suscipiunt, sed temporales sunt, nec perseverant : deserunt et deseruntur. Dimissi enim sunt libero arbitrio, non accepto perseverantiæ dono, judicio Dei justo et occulto. *Hæc eadem toto ferè libro inculcat S. Doctor, uti et in sequenti, de quo hæc tantùm exscribenda suscepimus.*

De dono persever. cap. 5. *n.* 9. Jam verò cùm dicunt sancti, *Ne nos inferas in tentationem, sed libera nos à malo* (*Matth.* VI. 13.) ; quid aliud quàm ut in sanctitate perseverent, precantur ? Nam profectò concesso sibi isto Dei dono, quod esse Dei donum, cùm ab illo poscitur, satis apertèque monstratur : isto ergo concesso sibi dono Dei, ne inferantur in tentationem, nemo sanctorum non tenet usque in finem perseverantiam sanctitatis. Neque enim quisquam in proposito Christiano perseverare desistit, nisi in tentationem primitùs inferatur. Si ergo concedatur ei quod orat, ut non inferatur ; utique in sanctificatione, quam Deo donante percepit, Deo donante persistit.

Cap. 6. *n.* 11. Dicat mihi quisquis audet, utrum Deus dare non possit quod à se posci imperavit ? Hoc certè qui sapit, non dico desipit, sed insanit. Imperavit autem Deus, ut ei sancti ejus dicant orantes, *Ne inferas nos in tentationem.* (*Ibid.*) Quisquis igitur exauditur hoc poscens, non infertur in contumaciæ tentationem, quâ possit vel dignus sit perseverantiam sanctitatis amittere.

N. 12. At enim, *voluntate suâ quisque deserit Deum, ut meritò deseratur à Deo.* Quis hoc negaverit ? Sed ideò petimus, ne inferamur in tentationem, ut hoc non fiat. Et si exaudimur, utique non fit ; quia Deus non permittit ut fiat. Nihil enim fit, nisi quod aut ipse facit, aut fieri ipse

permittit. Potens ergo est, et à malo in bonum flectere voluntates, et in lapsum pronas convertere, ac dirigere in sibi placitum gressum. Cui non frustrà dicitur, *Deus tu conversus vivificabis nos* (*Psal.* LXXXIV. 7.) : non frustrà dicitur, *Ne des ad movendum pedem meum* (*Ps.* LXV. 9.) : non frustrà dicitur, *Ne tradas me, Domine, à desiderio meo peccatori* (*Psal.* CXXXIX. 9.) : postremò, ne multa commemorem, cùm vobis plura fortassis occurrant, non frustrà dicitur, *Ne nos inferas in tentationem.* (*Matth.* VI, 13.) Nam quisquis in tentationem non infertur, profectò nec in tentationem suæ malæ voluntatis infertur ; et qui in tentationem suæ malæ voluntatis non infertur, in nullam prorsùs infertur. *Unusquisque* enim *tentatur*, ut scriptum est (*Jacob.* I. 14.), *à concupiscentia sua abstractus et illectus : Deus autem neminem tentat* (*Ibid.* 13.) ; tentatione scilicet noxiâ. Nam est utilis, quâ non decipimur vel opprimimur, sed probamur, secundùm quod dictum est, *Proba me, Domine, et tenta me.* (*Ps.* XXV. 2.) Illâ ergo noxiâ tentatione, quam significat Apostolus, dicens, *Ne forte tentaverit vos qui tentat, et inanis sit labor noster* (1. *Thess.* III. 5.), Deus, ut dixi, neminem tentat ; hoc est, neminem infert aut inducit in tentationem. Nam tentari et in tentationem non inferri, non est malum, imò etiam bonum est : hoc est enim probari. Quod itaque dicimus Deo, *Ne nos inferas in tentationem :* quid dicimus, nisi, Ne nos inferri sinas ? Undè sic orant nonnulli, et legitur in codicibus pluribus, et hoc sic posuit beatissimus Cyprianus : *Ne patiaris nos induci in tentationem.* In Evangelio tamen Græco nusquam inveni, nisi, *Ne nos inferas in tentationem.* Tutiores igitur vivimus, si totum Deo damus, non autem nos illi ex parte, et nobis ex parte, committimus : quod vidit iste venerabilis martyr. Nam cùm eumdem locum orationis exponeret, ait post cætera, *Quando autem rogamus*, etc. *Ut infrà apud* Cyprianum, *litt.* (X)

Cap. 7. *n.* 13. Si ergo alia documenta non essent, hæc Dominica oratio nobis ad causam gratiæ quam defendimus sola sufficeret : quia nihil nobis reliquit, in quo tanquam in nostro gloriemur. Siquidem et ut non discedamus à Deo, non ostendit dandum esse nisi à Deo, cùm poscendum ostendit à Deo. Qui enim non infertur in tentationem, non discedit à Deo. Non est hoc omninò in viribus liberi arbitrii, quales nunc sunt : fuerat in homine antequàm caderet... Post casum autem hominis, nonnisi ad gratiam suam Deus voluit pertinere, ut homo accedat ad eum ; neque nisi ad gratiam suam voluit pertinere, ut homo non recedat ab eo.

N. 14. Hanc gratiam posuit *in illo, in quo sortem consecuti sumus, prædestinati secundùm propositum ejus qui universa operatur.* (*Ephes* I. 11.) Ac per hoc sicut operatur ut accedamus, sic operatur ne discedamus. Propter quod ei per Prophetam dictum est, *Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, et super filium hominis quem confirmasti tibi, et non discedimus à te.* (*Psal.* LXXIX. 18. *et* 19.) Iste certè non est Adam primus, in quo discessimus ab eo : sed Adam novissimus, super quem fit manus ejus, ut non discedamus ab eo. Christus enim totus cum membris suis est propter Ecclesiam, quæ est corpus ejus, plenitudo ejus.... In Christo enim sortem consecuti sumus, prædestinati secundùm propositum ejus qui universa operatur. Manus igitur Dei est ista, non nostra, ut non discedamus à Deo. Manus, inquam, ejus est ista, qui dixit, *Timorem meum dabo in cor eorum, ut à me non recedant.* (*Jerem* XXXII. 40.)

N. 15. Propter quod et posci à se voluit, ne inferamur in tentationem, quia et si non inferimur, nullà ab eo ratione discedimus. Quod poterat nobis et non orantibus dari : sed oratione nostrâ nos voluit admoneri, à quo accipiamus hæc beneficia. A quo enim, nisi ab illo accipimus, à quo jussum est ut petamus ? Prorsùs in hac re non operosas disputationes exspectet Ecclesia : sed attendat quotidianas orationes suas. Orat, ut incrudeli credant : Deus ergo convertit ad fidem. Orat, ut credentes perseverent : Deus ergo donat perseverantiam usque in finem. Hæc Deus facturum se esse præscivit. Ipsa est prædestinatio Sanctorum, quos elegit in Christo *ante constitutionem mundi, ut essent sancti et immaculati in conspectu ejus in charitate*, etc. (*Ephes.* I. 4.)

Cap. 8. *n.* 16. *Sed cur*, inquit, *gratia Dei non secundùm merita hominum datur ?* Respondeo, Quoniam Deus misericors est. *Cur ergo*, inquit, *non*

I. Jam exponas velim quid petamus à Deo his verbis, *Ne nos inducas in tentationem?*

R. Id rogamus, 1. ut ne sinat nos tentari à diabolo, vel saltem ne permittat nos tentari supra id quod possumus.

2. Ut ne nos deserat in tempore tentationis, nec patiatur *omnibus?* Et hîc respondeo, Quoniam Deus judex est. Ac per hoc et gratis ab eo datur gratia; et justo ejus in aliis judicio demonstratur, quid in eis quibus datur conferat gratia. Non itaque simus ingrati, quòd secundùm placitum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ tam multos liberat misericors Deus de tam debita perditione, ut si indè neminem liberaret, non esset injustus. Ex uno quippè omnes in condemnationem non injustam judicati sunt ire, sed justam. Qui ergo liberatur, gratiam diligat: qui non liberatur, debitum agnoscat. Si in remittendo debito bonitas, exigendo æquitas intelligitur; nusquam esse apud Deum iniquitas invenitur.

N. 18. « Sed si jam (inquit,) hoc oportebat, ut damnatis non omnibus, quid omnibus deberetur ostenderet, atque ita gratiùs suam gratiam vasis misericordiæ commendaret; cur in eadem causa me quàm illum potiùs puniet, aut illum quàm me potiùs liberabit? » Hoc non dico: si quæris quare; quia fateor me non invenire quid dicam. Si et hoc quæris quare; quia in hac re sicut justa est ira ejus, sicut magna est misericordia ejus, ita inscrutabilia judicia ejus.

N. 19. Deus autem melius esse judicavit, miscere quosdam non perseveraturos certo numero sanctorum suorum; ut quibus non expedit in hujus vitæ tentatione securitas, non possint esse securi. Multos enim à perniciosa elatione reprimit quod ait Apostolus: *Quapropter qui videtur stare, videat ne cadat.* (1. *Cor.* x. 12.) Voluntate autem suâ cadit, qui cadit; et voluntate Dei stat, qui stat. *Potens est enim Deus statuere illum* (*Rom.* xvi. 4.): non ergo se ipse, sed Deus. Verùm tamen bonum est non altum sapere, sed timere. (*Rom.* xi. 20.) In cogitatione autem sua vel cadit quisque, vel stat. Sicut autem Apostolus ait, quod in libro superiore memoravi, *Non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* (2. *Cor.* iii. 5.) Quem secutus et beatus Ambrosius audet, et dicit, *Non enim in potestate nostra cor nostrum, et nostræ cogitationes.* (*S. Ambr. de fug. secul. cap.* 1.) Quod omnis qui humiliter et veraciter pius est, esse verissimum sentit.

Cap. 11. *n.* 25. Quibus (Deus) non vult subvenire, non subvenit: de quibus in sua prædestinatione occulte quidem, sed justè aliud judicavit. *Non* enim est *iniquitas apud Deum* (*Rom.* ix. 14.); sed *inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus* (*Rom.* xi. 33.); *universæ autem viæ Domini misericordia et veritas.* (*Psal.* xxiv. 10.) Investigabilis ergo est misericordia, quâ cujus vult miseretur (*Rom.* ix. 18.) nullis ejus præcedentibus meritis: et investigabilis veritas, quâ quem vult obdurat, ejus quidem præcedentibus meritis, sed cum eo cujus miseretur plerumque communibus: Sicut duorum geminorum, quorum unus assumitur, unus relinquitur, dispar est exitus, merita communia: in quibus tamen sic alter magnâ Dei bonitate liberatur, ut alter nullâ ejus iniquitate damnetur. *Nunquid* enim *iniquitas est apud Deum? Absit.* (*Rom.* ix. 14.) sed investigabiles sunt viæ ipsius. Itaque misericordiam ejus in his qui puniuntur, sine dubitatione credamus: neque inscrutabilia scrutari, aut investigabilia vestigare conemur.

Cap. 12. *n.* 28. Conficitur itaque gratiam Dei non secundùm merita accipientium dari, sed *secundùm placitum voluntatis ejus, in laudem et gloriam ipsius gratiæ ejus* (*Ephes.* i. 5. *et* 6.), ut *qui gloriatur*, nullo modo in seipso, sed *in Domino glorietur* (1. *Cor.* i. 31.): qui hominibus dat quibus vult, quoniam misericors est: quod etsi non det, justus est: et non dat quibus non vult, *ut notas facial divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ.* (*Rom.* ix. 23.) Dando enim quibusdam quod non merentur, profectò gratuitam, et per hoc veram suam gratiam esse voluit: non omnibus dando, quid omnes merentur ostendit. Bonus in beneficio cæterorum, justus in supplicio cæterorum: et bonus in omnibus, quoniam bonum est, cùm debitum redditur; et justus in omnibus, quoniam justum est, cùm indebitum sine cujusquam fraude donatur.

succumbere satanæ insidiis : sed *faciat etiam cum tentatione proventum.* (1. *Cor.* x. 13.)

3. Ut ne tradat nos in desideria cordis nostri, si fortè noxia desideramus : sed det nobis vires ad vincendas cupiditates.

4. Ut sæviat in nos temporalibus flagellis, si fortè noverit nos prosperis esse dejiciendos in ruinam et præcipitium.

5. Ut det nobis vires necessarias ad vincendum mundum cum suis terroribus, erroribus, amoribus. (*S. Aug. lib. de correpț. et grat. cap.* 12. *n.* 35.)

6. Ut si fortè contingat nos tentationi præ fragilitate succumbere, det nobis saltem validas ad surgendum vires. (X)

(X) S. Aug. *Enchirid. cap.* 81. *n.* 22. Duabus ex causis peccamus, aut nondùm videndo quid facere debeamus, aut non faciendo quod debere fieri jam videmus : quorum duorum illud ignorantiæ malum est, hoc infirmitatis. Contra quæ quidem pugnare nos convenit : sed profectò vincimur, nisi divinitùs adjuvemur, ut non solùm videamus quid faciendum sit, sed etiam accedente sanitate, delectatio justitiæ vincat in nobis earum rerum delectationes, quas vel habere cupiendo, vel amittere metuendo, scientes videntesque peccamus ; jam non solùm peccatores, quod eramus etiam cùm per ignorantiam peccabamus, verùm etiam legis prævaricatores, cùm id non facimus quod faciendum, vel facimus quod non faciendum esse jam scimus. Quapropter non solùm si peccavimus, ut ignoscat, propter quod dicimus, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* (*Matth.* vi. 12.) ; verùm etiam ne peccemus, ut regat, propter quod dicimus, *Ne nos inferas in tentationem ;* ille rogandus est, cui dicitur in Psalmo, *Dominus illuminatio mea, et salus mea* (*Psal.* xxvi. 1.) : ut illuminatio detrahat ignorantiam, salus infirmitatem.

Epist. 145. *alias* 144. *ad Anastas. n.* 2. Cùm molestiæ in hujus vitæ fragilitate crebrescunt, æternam requiem nos desiderare compellunt. Mundus quippè iste periculosior est blandus quàm molestus, et magis cavendus cùm se illicit diligi, quàm cùm admonet cogitque contemni. Nam cùm omnia quæ in illo sunt, *concupiscentia* sint *carnis, et concupiscentia oculorum, et ambitio seculi* (*Joan.* ii. 16.), sæpè etiam iis qui talibus spiritalia, invisibilia, æterna præponunt, inserit se terrenæ suavitatis affectus, et delectationibus suis nostra comitatur officia. Quantò enim sunt charitati futura meliora, tantò sunt infirmitati violentiora præsentia. Et utinam ii qui ea videre et gemere noverunt, vincere et evadere mereantur : quod sine Dei gratia nullo modo voluntas implet humana ; quæ nec libera dicenda est, quandiù est vincentibus et vincientibus cupiditatibus subdita. *A quo enim quis devictus est, huic et servus addictus est* (2. *Petr.* ii. 19.) : Et, *Si vos Filius liberaverit*, ait ipse Dei Filius, *tunc verè liberi eritis.* (*Matth.* xxvi. 41.)

N. 8. Nam ut quid nobis dicitur, *Vigilate et orate ne intretis in tentationem ?* (*Matth.* vi. 12.) Ut quid etiam secundùm hanc exhortationem, cùm doceret orare, præcepit ut dicamus, *Ne nos inferas in tentationem :* si hoc non impletur ex adjutorio gratiæ divinæ, sed in totum est in arbitrio voluntatis humanæ.

Tertull. *de orat.* Adjecit ad plenitudinem tam expeditæ orationis, ut non de remittendis tantùm, sed etiam de avertendis in totum delictis supplicaremus, *Ne nos inducas in tentationem*, id est, ne nos patiaris induci, ab eo utique qui tentat. Cæterùm absit ut Dominus tentare videatur, quasi aut ignoret fidem cujusque, aut dejicere gestiens. Diaboli est et infirmitas et malitia. Nam et Abrahamum non tentandæ fidei gratia sacrificare de filio jusserat, sed probandæ ; ut per eum faceret exemplum præcepto suo, quo mox præcepturus erat, neque pignora Deo chariora habenda. Ipse à Diabolo tentatus, præsidem et artificem tentationis demonstravit. Hunc locum posterioribus confirmat : *Orate*, dicens, *ne tentemini.* (*Marc.* xiv. 38.) A Deo tentati sunt Dominum deserendo, qui

somno potiùs indulserant quàm orationi. Eò respondet clausula interpretans quid sit, *Ne nos deducas in tentationem.* Hoc est enim, *sed deveche nos à malo.*

S. CYPR. *de orat. Dom.* Illud quoque necessariè admonet Dominus, ut in oratione dicamus, *Et ne nos patiaris induci in tentationem.* Qua in parte ostenditur nihil contra nos adversarium posse, nisi Deus antè permiserit; ut omnis timor noster et devotio atque observatio ad Deum convertatur, quando in tentationibus nostris nihil malo liceat, nisi potestas indè tribuatur. Probat hæc Scriptura divina, quæ dicit: *Venit Nabuchodonosor Rex Babyloniæ in Hierusalem, et expugnabat eam, et dedit eam Deus in manum ejus.* (*4. Reg.* XXIV. 11.) Datur autem potestas adversùs nos malo secundùm peccata nostra, sicut scriptum est (*Isai.* XLII. 24. *et* 25.): *Quis dedit in direptionem Jacob et Israël eis qui prædabantur illum? Nonne Deus cui peccaverunt, et nolebant in viis ejus ambulare, neque audire legem ejus, et superduxit super eos iram animationis suæ?* Et iterùm, Salomone peccante, et à præceptis atque à viis Domini recedente, positum est, *Et excitavit Dominus satanam ipsi Salomoni.* (*3. Reg.* XI. 14.) Potestas verò dupliciter adversùs nos datur, vel ad pœnam cùm delinquimus, vel ad gloriam cùm probamur: sicuti de Job factum videmus, manifestante Deo et dicente: *Ecce omnia quæcunque habet, in manus tuas do: sed ipsum cave ne tangas.* (*Job.* I. 12.) Et Dominus in Evangelio loquitur tempore passionis ad Pilatum; *Nullam haberes adversùs me potestatem, nisi data esset tibi desuper.* (*Joan.* XIX. 11.) Quando autem rogamus ne in tentationem veniamus, admonemur infirmitatis et imbecillitatis nostræ, dùm sic rogamus, ne quis se insolenter extollat, ne quis sibi superbè atque arroganter aliquid assumat, ne quis aut confessionis aut passionis gloriam suam ducat, cùm Dominus ipse humilitatem docens dixerit, *Vigilate et orate, ne veniatis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma* (*Marc.* XIV. 30.): ut dùm præcedit humilis et summissa confessio, et datur totum Deo; quidquid suppliciter cum timore et honore Dei petitur, ipsius pietate præstetur.

S. AUG. *de serm. Dom. in monte, lib. 2. cap. 9. n. 30.* Sexta petitio est, *Et ne nos inferas in tentationem:* nonnulli codices habent, *inducas*, quod tantumdem valere arbitror: nam ex eo Græco quod dictum est *eis enegkes*, utrumque translatum est. Multi autem precando ita dicunt, *Ne nos patiaris induci in tentationem:* exponentes videlicet quomodo dictum sit, *inducas.* Non enim per seipsum inducit Deus, sed induci patitur eum, quem auxilio deseruerit, ordine occultissimo ac meritis. Causis etiam sæpè manifestis dignum judicat ille quem deserat, et in tentationem induci sinat. Aliud est autem induci in tentationem, aliud tentari. Nam sine tentatione probatus esse nullus potest, sive sibi ipsi, sicut scriptum est, *Qui non est tentatus, qualia scit?* (*Eccli.* XXXIV. 9.) sive alii, sicut Apostolus ait, *Et tentationem vestram in carne mea non sprevistis.* (*Galat.* IV. 13. *et* 14.) Hinc enim eos firmos ipse cognovit, quòd eis tribulationibus, quæ Apostolo secundùm carnem acciderant, non sunt à charitate deflexi. Nam Deo noti sumus et ante omnes tentationes, qui scit omnia antequam fiant.

N. 31. Quod itaque scriptum est, *Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligitis eum* (*Deut.* XIII. 3.): illâ locutione positum est, *ut sciat*, pro eo quod est, ut scire vos faciat: sicut diem lætum dicimus, quòd lætos faciat; frigus pigrum, quòd pigros facit; et innumerabilia hujusmodi, quæ sive in consuetudine loquendi, sive insermone Doctorum, sive in Scripturis sanctis reperiuntur.

N. 32. Non ergo hic oratur, ut non tentemur, sed ut non inferamur in tentationem: tanquam si quispiam cui necesse est igne examinari, non oret ut igne non contingatur, sed ut non exuratur. *Vasa enim figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis.* (*Eccli.* XXVII. 6.) Joseph ergo tentatus est illecebrâ stupri, sed non est illatus in tentationem (*Gen.* XXXIX. 7.): Susanna tentata est, nec ipsa inducta vel illata in tentationem (*Dan.* XIII. 20.); multique alii utriusque sexûs: sed Job maximè.

N. 34. Fiunt igitur tentationes per Satanam, non potestate ejus, sed permissu Domini, ad homines aut pro suis peccatis puniendos, aut pro Domini misericordia probandos et exercendos. Et interest plurimùm in

I. Peccatne qui tentatur sive à diabolo, sive à mundo, sive à propria concupiscentia ?

R. Peccat qui tentationi succumbit, et vincitur : non peccat qui tentatur ; Christus enim ipse tentari voluit. *Non enim habemus Pontificem*, inquit Apostolus, *qui non possit compati infirmitatibus nostris; tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.* (*Hebr.* IV. 15.) Et habemus in Evangeliis ductum fuisse Jesum *à spiritu in desertum, ut tentaretur à diabolo.* (*Matth.* IV. 1.) Non peccat ergo qui tentatur : imò si tentatio superetur, fit cum tentatione proventus, ut Apostoli verbis utar. (1. *Cor.* X. 13.)

I. Quid facto opus ut tentationes superentur ?

R. Occurrendum atque obsistendum tentationibus oratione et vigilantiâ. *Vigilate et orate*, inquit Christus, *ut non intretis in tentationem.* (*Matth.* XXVI. 41.)

I. In quo posita est illa vigilantia ?

R. 1. Ut fugiantur peccandi occasiones.

2. Ut nullum vacuum relinquatur ab officio et occupatione tempus.

3. Ut fugiatur frequentior hominum consuetudo.

4. Ut *samamus in omnibus*, ut monet Apostolus, *scutum fidei, in quo possimus omnia tela inimici ignea exstinguere, et galeam salutis, et gladium spiritûs, quod est verbum Dei.* (*Ephes.* VI. 16. *et* 17.)

I. Quid facto opus cùm actu tentamur ?

R. 1. Instantiùs et vehementiùs orandum.

2. Munienda frons sacro crucis signo.

3. Revocanda in mentem verba fidei, quibus possumus à malo avocari, ad bonum accendi, et omnia tela inimici repellere.

4. Si urget et premit diù tentatio, ea est manifestanda Confessario, vel alteri viro gravi, cujus consiliis possit ea faciliùs repelli.

I. Quid facto opus si fortè tentatione victi fuerimus ?

R. Petenda suppliciter à Deo venia : agenda pœnitentia, et adhibenda deinceps major cautio. *Fili peccasti*, inquit Scriptura, *ne adjicias iterùm, sed et de præteritis deprecare ut tibi dimittantur.* (*Eccli.* XXI. 1.)

qualem quisque tentationem incidat. Non enim in talem incidit Judas, qui vendidit Dominum, in qualem incidit Petrus, cùm territus Dominum negavit. Sunt etiam tentationes humanæ, credo cùm bono quisque animo, secundùm humanam tamen fragilitatem, in aliquo consilio labitur ; aut irritatur in fratrem studio corrigendi, paulò tamen ampliùs quàm Christiana tranquillitas postulat : de quibus Apostolus dicit : *Tentatio vos non apprehendat, nisi humana* (1. *Cor.* X. 13.) ; cùm idem dicat, *Fidelis Deus, qui vos non sinat tentari supra quam potestis ferre, sed faciet cum tentatione etiam proventum, ut possitis tolerare.* (*Id. Ibid.*) In qua sententia satis ostendit, non id nobis orandum esse ut non tentemur, sed ne in tentationem inducamur. Inducimur enim, si tales acciderint quas ferre non possumus. Sed cùm tentationes periculosæ, in quas inferri atque induci perniciosum est, aut prosperis rebus temporalibus, aut adversis oriantur, nemo frangitur adversarum molestiâ, qui prosperarum delectatione non capitur.

I. Quid connexionis est inter hanc petitionem orationis Dominicæ et superiorem ?

R. Postquam petiimus à Domino veniam de peccatis commissis, jam petimus auxilium et gratiam, ne peccemus iterùm præ fragilitate superati tentationibus.

Septima Petitio. *Sed libera nos à malo.*

I. Quid petimus his verbis, *Sed libera nos à malo ?* (*Matth.* VI. 13.)

R. Petimus ut liberet nos, 1° à potestate diabolica ; ut ne sinat *nos vinci à malo*, ut ait Apostolus (*Rom.* XII. 21.), id est, à diabolo.

2° Ab omni peccato, ut *non dominetur* nobis *omnis injustitia*, quod et petebat Propheta regius. (*Ps.* CXVIII. 133.)

3° A pœnis quas pro peccatis nostris meremur. Quod intellige de pœnis purgatoriis non secùs ac de pœnis inferorum.

4° A malis quibus et in hac vita solet Deus in peccatores animadvertere ; qualia sunt bella, morbi, pestilentiæ, vastitates, et cætera hujusmodi genera calamitatum.

Sed non petimus tamen ab illis calamitatibus et adversis liberari, nisi quatenùs novit Deus utile nobis esse ab iis eximi. Hoc unum enim hîc petimus à Deo, nimirùm, *ut liberet nos ab omni malo.* Malum nobis, si propriè loquamur, hoc unum est quod obest saluti æternæ. Si temporales calamitates prosint nobis ad salutem, tunc bonum et utile nobis est iis affligi. Contrà autem, si divitiis, dignitatibus, honoribus, sanitate, cæterisque rebus prosperis abutamur ad nostram perniciem et ruinam, tunc malum nobis esset iis donari.

I. Quicunque ergo divitiis, honoribus, cæterisque prosperis rebus abutuntur ad suam perniciem, illi petunt à Domino res adversas, cùm aiunt, *libera nos à malo ?*

R. Res per se loquitur. Petunt à Deo liberationem ab omni malo : ergo liberationem à prosperis rebus, quibus in suam perniciem abutuntur.

I. Id si ita est, falsa prorsùs et mendax est omnium ferè divitum petitio, cùm aiunt, *libera nos à malo ?*

R. Profectò hoc verum dicam. Nesciunt illi ut plurimùm quid petant, vel quid loquantur ; orant ferè semper sine ullâ mentis attentione. Si orarent ut Christianos decet, optarent certè quod petit Ecclesia, temporaliter potiùs macerari et affligi, quàm æternis addici suppliciis (*In Collect. Fer.* 6. *in Hebd. passion.*) ; id nisi optent ex animo, pravum et corruptum cor eorum et desiderium, oratio mendax ; aliud enim loquuntur et petunt à Deo, aliud desiderant. Oratio autem desiderium cordis est, ut diximus, ex S. Augustino. (§. 2. *Cap.* 1. *hujusce Sect.*)

I. Cur immittit Deus mala temporalia ?

R. 1. Ut peccata corrigantur et expientur.

2. Ut rerum humanarum fragilitatem experti, ab earum amore avocemur.

3. Ut majori, et perfectiori, et puriori dilectione adhæreamus Deo.

4. Ut à temporalium cupiditate alieni, æternorum amore et desiderio teneamur.

De his quædam jam suprà diximus. (*Hocce* §. *litt.* (C) *et* (F)

I. Quâ mente adversa omnia sustinenda sunt?

R. 1. Cum patientia et fide, totum se divinæ voluntati permittendo, et humiliando se sub potenti manu Dei.

2. Eâ mente ut accipiantur hæc ad peccatorum expiationem.

3. Cum gratiarum actione.

I. Quæ connexio est inter hanc ultimam orationis Dominicæ petitionem, et cæteras omnes?

R. Hæc superiorum veluti summa est. Cùm enim petimus à Deo ut liberet nos à malo, id petimus, ut ne nos inducat in tentationem; ut dimittat nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris; ut panem nostrum quotidianum det nobis; ut fiat voluntas ejus sicut in cœlo et in terra; ut adveniat regnum ejus: ut nomen ejus sanctificetur. Isthæc omnia hac unà petitione comprehendi per se patet. (Y)

(Y) TERTULL. *de Orat.* Compendiis paucorum verborum, quot attinguntur edicta Prophetarum, Evangeliorum, Apostolorum, Sermones Domini, parabolæ, exempla, præcepta? Quot simul expunguntur officia? Dei honor in Patre, fidei testimonium in nomine, oblatio obsequii in voluntate, commemoratio spei in regno, petitio vitæ in pane, exomologesis debitorum in deprecatione, solliciludo tentationum in postulatione tutelæ. Quid mirum? Deus solus dicere potuit, ut se vellet orari. Ab ipso igitur ordinata religio orationis, et de Spiritu ipsius jam tunc cùm ex ore Divino ferretur, animata suo privilegio ascendit in cœlum, commendans Patri quæ Filius docuit. Quoniam tamen Dominus prospector humanarum necessitatum, seorsùm post traditam orandi disciplinam, *Petite*, inquit, *et accipietis.* (*Joan.* XVI. 24.) Et sunt quæ petantur pro circumstantia cujusque, præmissâ legitimâ et ordinariâ oratione, quasi fundamento, accidentium jus est desideriorum, jus est superstruendi extrinsecùs petitiones, cum memoria tamen præceptorum, ne quantùm à præceptis, tantùm ab auribus Dei longè simus.

S. CYPRIANUS *de Orat. Dom. pag.* 106. Post ista omnia in consummatione orationis venit clausula, universas petitiones et preces nostras collectâ brevitate concludens. In novissimo enim ponimus: *Sed libera nos à malo* (*Matth.* VI. 13.), comprehendentes adversa cuncta, quæ contra nos in hoc mundo molitur inimicus; à quibus non potest esse fida et firma tutela, nisi nos Deus liberet, nisi deprecantibus atque implorantibus opem suam præstet. Quando autem dicimus: *Sed libera nos à malo*, nihil remanet quod ultrà adhuc debeat postulari: quando semel protectionem Dei adversùs malum petamus, quâ impetratâ contra omnia quæ diabolus et mundus operantur, securi stamus et tuti. Quis enim ei de seculo metus est, cui in seculo Deus tutor est? Quid mirum, Fratres dilectissimi, si oratio talis est quam Deus docuit, qui magisterio suo omnem precem nostram salutari sermone breviavit. Hoc jam per Isaïam Prophetam fuerat antè prædictum, cùm plenus Spiritu Sancto de Dei majestate ac pietate loqueretur: *Verbum consummans*, inquit, *et brevians in justitia: quoniam sermonem breviatum faciet Deus in toto orbe terræ.* (*Isaï.* X. 22. *et* 23.) Nam cùm Dei sermo Dominus noster Jesus Christus omnibus

venerit, et colligens doctos pariter et indoctos, omni sexui atque ætati præcepta salutis ediderit; præceptorum suorum fecit grande compendium, ut in disciplina cœlesti discentium memoria non laboraret, sed quod esset simplici fidei necessarium velociter disceret. Si cùm doceret quid sit vita æterna, sacramentum vitæ magnâ et divinâ brevitate complexus est, dicens (*Joan.* XVII. 3.), *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum et verum Deum, et quem misisti Jesum Christum.* Item cùm de lege et Prophetis præcepta prima et majora decerperet: *Audi*, inquit (*Marc.* XII. 29. 30. *et* 31.), *Israël, Dominus Deus tuus unus est. Et diliges Dominum Deum tuum de toto corde tuo, et de tota anima tua, et de tota virtute tua: hoc est primum mandatum, et secundum simile est huic: Diliges proximum tuum tanquam teipsum. In his duobus præceptis tota lex pendet et Prophetæ.* (*Matth.* XXII. 40.) Et iterùm, *Quæcunque volueritis ut faciant vobis homines bona, ita et vos facite illis. Hæc est enim lex et Prophetæ.* (*Matth.* VII. 12.)

S. AUG. *de peccat. merit. et remiss. lib.* 2. *cap.* 4. *n.* 4. Dominus orare nos docens, inter cætera monuit ut dicamus, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris; et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo.* (*Matth.* VI. 12. *et* 13.) Manet enim malum in carne nostra, non naturâ in qua divinitùs creatus est homo, sed vitio quo voluntate prolapsus est, ubi amissis viribus, non eâ quâ vulneratus est, voluntatis facilitate sanatur. De hoc malo dicit Apostolus, *Scio quoniam non habitat in carne mea bonum.* (*Rom.* VII. 18.) Cui malo non obedire cùm dicit, *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ad obediendum desideriis ejus.* (*Rom.* VI. 12.) Si ergo his desideriis concupiscentiæ carnis illicitâ voluntatis inclinatione consensimus, ad hoc sanandum dicimus, *Dimitte nobis debita nostra:* adhibentes remedium ex opere misericordiæ, in eo quod addimus, *Sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Ut autem non ei consentiamus, deprecamur adjutorium dicentes, *Et ne nos inferas in tentationem:* (vel sicut nonnulli codices habent, *Ne nos inducas in tentationem.*) Non quòd ipse Deus tali tentatione aliquem tentet; *nam Deus intentator malorum est, ipse autem neminem tentat* (*Jacob.* I. 13.): Sed ut si fortè tentari cœperimus à concupiscentia nostra, adjutorio ejus non deseramur, ut in eo possimus vincere, ne abstrahamur illecti. Deindè addimus quod perficietur in fine, cùm absorbebitur mortale à vita, *Sed libera nos à malo.* Tunc enim nulla erit talis concupiscentia, cum qua certare, et cui non consentire jubeamur. Sic ergo totum hoc in tribus beneficiis positum breviter peti potest: Ignosce nobis ea in quibus sumus abstracti à concupiscentia, adjuva ne abstrahamur à concupiscentia, aufer à nobis concupiscentiam.

Cap. 5. *n.* 5. Ad peccandum namque non adjuvamur à Deo: justa autem agere, vel justitiæ præceptum omni ex parte implere non possumus, nisi adjuvemur à Deo.

Serm. 297. *aliàs de diversis* 107. *in nat. Apost. cap.* 6. *n.* 9. *Libera me Domine ab homine malo.* (*Ps.* CXXXIX. 2.) Jam tu quisquis audis, non cogitas nisi inimico, quem pateris vicinum malum, potentem, consortem, civem. Forsitan de latrone ista cogitas, quando audis, *Libera me Domine ab homine malo;* et sic oras, quando oras, ut liberet te Deus ab homine malo, illo vel illo inimico tuo. Tu noli tibi esse malus. Audi me: liberet te Deus à te. Quando enim Deus gratiâ suâ misericordiâ de malo te facit bonum; undè te facit bonum, undè te liberat, nisi à te ipso homine malo? Omninò, Fratres mei, hoc verum est, hoc certum est, hoc fixum est: si Deus te liberaverit à te ipso homine malo, nihil tibi nocebit: quisquis fuerit alius homo malus.

Serm. 301. *aliàs de diversis* 110. *in solemn. SS. Machab. cap.* 1. *n.* 1. *Salus justorum à Domino, et protector eorum est in tempore tribulationis.* (*Ps.* XXXVI. 39.)

N. 2. Vidimus, novimus protectorem fuisse Dominum in tempore tribulationis trium virorum illorum, qui ambulabant inter ignes innoxios, et Dominum sine ulla læsione laudabant.

Cap. 2. Quando illi non ardebant et laudabant, aderat Dominus. Quando isti ardebant, confitebantur, tamen moriebantur; ubi erat Dominus? An fortè illi justi erant, isti peccatores? Audivimus enim istos paulò

antè, cùm passio eorum legeretur, confiteri peccata sua, et dicere, quòniam omnia illa irascente Domino sibi, sed et paterno merito paterentur. (2. *Machab.* VII. 18. *et* 32.) Quid illi ? Legite, et videbitis etiam ipsos peccata propria confiteri, et dicere se meritò perpeti.... Pariter ergo justi peccata confitentes, pariter Deo gloriam dantes, pariter pro ejus legibus mori parati.

Cap. 3. Quare illi ab ignibus liberantur, isti ab ignibus consumuntur ? Ergo illis Deus aderat, hos deseruerat ? Absit. Immò utrisque adfuit ; illis in aperto, istis in occulto. Illos visibiliter liberabat ; istos invisibiliter coronabat. Illi quidem de morte liberati sunt ; sed in hujus vitæ tentatione manserunt : alii ne liberati, ad pericula reservati : uno tyranno victo, adhuc certaturi cum diabolo. Fratres mei, sicut Christiani intelligite. Machabæi meliùs et tutiùs liberati sunt. Ab illis tribus viris, cæteris remanentibus, illa una tentatio superata est : ab istis ista vita finita, quæ tota tentatio est. Deindè Divino judicio, occulto procul dubio, sed tamen justo, Nabuchodonosor meruit converti, Antiochus meruit obdurari. Ille invenit misericordiam, iste auxit superbiam.

Cap. 4. n. 3. Sed quantùm et quò usque auxit superbiam ? *Vidi impium exaltari super cedros Libani.* (*Ps.* XXXVI. 35.) Quò usque ? quandiù ? *Transivi, et ecce non erat : et quæsivi eum, et non est inventus locus ejus.* (*Ibid.* 36.)

Cap. 5. *n.* 4. Locum ejus quæris, et invenis ; sed hîc. Habet locum suum in hoc seculo. Non enim frustrà à Deo præscio crearetur, aut frustrà nutriretur, aut frustrà super eum sol oriretur, et pluvia funderetur, frustrà ei maligno et malè viventi tantà Dei patientiâ parceretur. Non est hoc frustrà : habet hîc locum suum. Et si non omnia possumus nos invenire : sed Deo nota sunt omnia, qui novit cuncta disponere. Ecce, ut de aliis taceamus, qualem locum hîc habuit iste miser Antiochus. Per eum populus Dei flagellatus est et probatus : per eum isti sancti juvenes coronati. Ergo habuit hîc locum suum. Malus erat : sed benè illo usus est, qui malus esse non potest. Sicut enim mali homines malè utuntur creaturis bonis : sic Creator bonus benè utitur hominibus malis. Novit quid indè agat, qui totum creavit humanum genus. Aurifex portat, aurifex appendit, aurifex librat. Pictor novit ubi ponat nigrum colorem, ut sit decora pictura ; et Deus nescit ubi ponat peccatorem, ut sit ordinata creatura ?

Cap. 6. Nisi Deus anterioribus seculis servaret suâ patientiâ peccatores, undè nascerentur hodiè tot fideles ? Alii mali servantur, ut boni indè nascantur. Boni gratiâ Dei : nam tota damnata est massa peccati. Quid diabolo nequius ? Et de illius nequitia quanta bona fecit Deus ? Non funderetur pro salute nostra sanguis Redemptoris, nisi per nequitiam desertoris. Lege Evangelium, et vide quid ibi scriptum est : *Immisit diabolus in cor Judæ, ut traderet Christum.* (*Joan.* XIII. 2.) Malus diabolus, malus Judas : qualis organarius, tale organum. Usus est ergo malè diabolus suo vase : usus est ambobus Dominus benè. Conati sunt ergo ad nostram perniciem : Deus hoc vertere dignatus est ad nostram salutem.

N. 6. Totus enim mundus fornax aurificis. Ibi justi tanquam aurum : ibi impii tanquam palea. Ibi tribulatio sicut ignis : ibi Deus sicut aurifex. Pius Deum laudat, aurum rutilat : impius Deum blasphemat, palea fumat. Ad unam tribulationem tanquam ad unum ignem, ille purgatur, ille vastatur : sed Deus aurifex in utroque laudatur.

Cap. 8. *n.* 7. Quando ergo videtis, Fratres, qui ex fide vivitis, quorum cor rectum est, qui futuram eamdemque veram et sempiternam felicitatem speratis ; quando videtis gaudentes et lætantes homines in ista falsa et deceptoria felicitate, si pii estis, dolete ; si sani estis, flete.... Magnus labor, istam solvere quæstionem. Verè labor est. Benè est illi, et malus est ; malè est illi, et bonus est : et super ambos judex est. Justus ergo judex dat bona malis, et mala bonis. *Labor est ante me.* (*Ps.* LXXII. 16.) Sed quò usque labor est ? *Donec introëam in sanctuarium Dei, et intelligam in novissima.* (*Ibid.* 17.) Ergo si intellexeris in novissima, erit requies inventionis, peribit labor quæstionis.

Cap. 9. *n.* 8. Intellige in novissima, ubi nemo erit felix malus, nemo infelix bonus.... Et hanc fidem habentes, nolite zelare in peccatoribus,

quando videtis eos quasi felices, falsò felices, reverà infelices. Et vos *lætamini in Domino.* (*Ps.* XXXI. 11.) Et si habetis fortè secundùm tempus divitias, honores, potestates, nolite indè vos putare felices.

Cap. 10. Scienti lætari in Domino, et intelligenti in novissima, felicitas mundi non est honor, sed onus. Felix homo secundùm seculum periclitatur, ne ipsà felicitate, non in corpore, sed in anima corrumpatur. Nam ista felicitas falsa est. Tales, et si videntur aliquid esse in hoc seculo, non lætantur, in præceptis Domini delectantur. Tunc quod jubet Deus, præponitur mundo, et blandienti et minanti; calcatur omne visibile.

Enarrat. in Psal. XCIII. *n.* 1. Notum est omnibus nobis, (atque utinam de numero eorum non simus,) multos murmurare adversùs Dei patientiam, et dolere iniquos homines et impios vel vivere in hac terra, vel etiam plurimùm posse: et quod est ampliùs, plerumque plurimùm posse malos adversùs bonos, et sæpè malos premere bonos: malos exsultare, bonos laborare: malos superbire, bonos humiliari. Attendentes talia in genere humano, (abundant enim,) pervertuntur impatientes et infirmi animi, quasi frustrà sint boni; quia Deus avertit vel avertere videtur oculos suos à bonis operibus piorum et fidelium, et augere malos in his quæ diligunt. Putantes ergo infirmi frustrà se benè vivere, aut invitantur ad imitandam malitiam eorum, quos quasi florere conspiciunt: aut si per infirmitatem vel personæ suæ vel animi, timent malè facere, ne aliquid illis secundùm leges seculi mali accidat, non quia justitiam diligunt, sed, ut dicam apertiùs, timentes damnari inter homines ab hominibus, abstinent se quidem à factis malis, sed non se abstinent à cogitationibus malis. Et inter cogitationes eorum iniquas præcipuè caput iniquitatis illa tenet impietas, quà videtur eis Deus negligere et non curare res humanas; et aut æqualiter habere bonos et malos; aut etiam, quod est perniciosiùs cogitare, insectari bonos et malis favere. Qui talia cogitat, etsi nihil mali alicui faciat, facit plurimum sibi, et in se ipsum impius est; et iniquitate suà non lædit Deum, sed interficit se. Neque nocent hominibus, quia timidi sunt qui talia cogitant; sed tamen homicidia eorum, adulteria eorum, fraudes et rapinas eorum videt Deus, et punit in cogitationibus eorum. Quid enim velint, ille attendit, cujus oculus non repellitur carne, ut non videat voluntatem. Tales si occasiones inveniant, non mali fiunt, sed manifestantur.

N. 2. Contra istam simplicem veracemque doctrinam, quà insinuatur hominibus bonis, ut ipsam justitiam diligant, et ex ea placere Deo velint, ab illo intelligant luce quadam intelligibili perfundi animam suam, ut faciant justa opera, et illam lucem sapientiæ omnibus quæ in seculo diliguntur præponant: contra istam doctrinam talia murmura sunt hominum; et si non procedant in voce, roduntur in corde. Quid ergo dicunt? Verè placiturus sum Deo per justitiam? aut justi illi placent, sub cujus imperio mali florent? Tanta mala committunt; et nihil illis evenit mali. Aut si fortè evenit aliquid mali: quid tibi dicunt illi, cùm eis cœperis dicere, Ecce quanta fecit mala, quomodo illi redditum est, qualem exitum habuit? Incipiunt illi cogitare justos, quibus mala evenerunt, et opponunt nobis, et dicunt, Si illi propterea mali aliquid accidit, quia iniquus fuit; illi quare accidit, qui tam justè vixit? Qui eleemosynas tantas fecit, qui tam multa bona operatus est in Ecclesia; quare talem sortem invenit? Quare talem exitum habuit, qualem ille homo qui multa iniqua commisit? Ad hoc autem ista dicunt, ut ostendant se propterea non facere malè, quia non possunt, aut quia non audent. Nam quid velit cor, lingua testatur.... Credo enim quia unusquisque Christianus, cùm audierit aliquem talia dicentem, si bonus fidelis est, et benè credit Deo, et spes ejus est in futuro seculo, non in hac terra, non in hac vita est, et non frustrà audit ut sursùm cor habeat: irridet et dolet talia murmurantes, et dicit sibi, Deus novit quid agat, nos non possumus nosse consilium ipsius, quare parcit malis ad tempus, vel quare laborant boni ad tempus: sufficit mihi tamen hoc scire, quia et ad tempus laborat bonus, et ad tempus floret malus. Qui ergo talis est, securus est, et patienter fert omnes felicitates malorum, et labores bonorum patienter fert, tolerat, donec finiatur hoc seculum, donec transeat iniquitas. Jam talis beatus est, et erudivit eum Deus de lege sua, et mitigavit eum à diebus malignis, donec fodiatur peccatori fovea. (*Ps.* XCIII. 12. *et* 13.)

N. 7. *Deus ultionum Dominus*, *Deus ultionum fidenter egit.* (*Ibid.* 1.) Tu putas quia non vindicat? Vindicat *Deus ultionum*. Quid est, Deus ultionum? Deus vindictarum. In eo certè murmuras, quia non vindicatur in malos. Noli murmurare, ne inter illos sis in quos vindicatur. Facit ille furtum, et vivit: tu murmuras adversùs Deum, quia non moritur qui tibi furtum fecit. Si jam non facis furtum, vide: si enim jam non facis, vide ne aliquando fecisti..... Quomodo autem tu quando faciebas; ideò vixisti ut posteà non faceres; noli quia tu transisti, velle misericordiæ Dei pontem subvertere. Nescis illàc multos transituros, quà et tu transisti? Esses modò qui murmurares, si adversùs te audiretur qui prior de te murmuravit? Et tamen et nunc optas vindictam Dei in malos, ut fur moriatur; et murmuras adversùs Deum, quia fur non moritur. Appende in statera æquitatis furem et blasphemum: jam dicis quia fur non es; sed murmurando adversùs Deum, blasphemus es. Ille captat somnum hominis, ut aliquid involet; et tu dicis quia dormit Deus, et hominem non videt. Ergo vis ille ut corrigat manum, prior tu linguam corrige: vis ille ut corrigat cor adversùs hominem, tu corrige cor adversùs Deum: ne fortè cùm optas vindictam Dei, si venerit, te priorem inveniat. Nam ille veniet, veniet et judicabit perseverantes in nequitia sua, ingratos prærogationi misericordiæ ipsius, ingratos patientiæ ipsius, thesaurizantes sibi *iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei*, *qui reddet unicuique secundùm opera sua* (*Rom.* II. 5. *et* 6.). quia *Deus ultionum Dominus*, *Deus ultionum*, *ideò fidenter egit.* (*Ps.* XCIII. 1.).... Noli ergo murmurare adversùs Deum, qui quasi parcit malis: sed esto bonus, cui fortè ad tempus in flagello non parcat, et in fine parcat in judicio.

N. 8. *Exaltare qui judicas terram*, *redde retributionem superbis.* (*Ibid.* 2.) Ergo redditurus est retributionem? Redditurus, sed superbis.

N. 9. Sed quando? Quando reddet? Interim mali triumphant, exsultant mali, blasphemant mali, omnia mala faciunt. Movet te? Cum pietate quære, non cum superbia reprehende. Movet te? Compatitur tibi et Psalmus.... Et Spiritus Dei, utique omnia sciens, quærit tecum, quasi verba tua dicit: *Usquequò peccatores*, *Domine*, *usquequò peccatores gloriabuntur* (*v.* 3.); *respondent*, *et loquentur iniquitatem*, *loquentur omnes qui operantur injustitiam?* (*v.* 4.) Quid loquentur, nisi contra Deum, qui dicunt, Quid nobis prodest quia sic vivimus? Quid diciturus es? Verè curat ista quæ facimus Deus? Quia enim vivunt, putant Deum nescire quod faciunt.... Venit justus aliquis, et dicit, Noli facere iniquitatem. Quare? Ne moriaris. Ecce feci iniquitatem, quare non morior? Ille fecit justitiam, et mortuus est: quare mortuus est? Ego feci iniquitatem, quare non abstulit Deus? Ecce, ille fecit justitiam, et quare sic in illum vindicavit? Quare ille sic laborat? *Respondent*: hoc est *respondent*, quia habent quod dicant: quia parcitur illis, de patientiâ Dei inveniunt argumentum responsionis suæ. Parcit ille propter aliud, respondent illi propter aliud, quia vivunt. Quare enim parcat ille, dicit Apostolus, exponit consilium patientiæ Dei: *Existimas*, inquit, *qui talia agis*, *quia tu effugies judicium Dei? An divitias benignitatis et longanimitatis ejus contemnis*, *ignorans quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit?* (*Rom.* II. 3. *et* 4.) Tu autem, id est, ille qui respondet et dicit, Si displicerem Deo, non mihi parceret Deus. Vide quid sibi facit, audi Apostolum: Tu autem *secundùm duritiam cordis tui*, *et cor impœnitens*, *thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei*, *qui reddet unicuique secundùm opera sua.* (*Rom.* II. 5. *et* 6.) Ille ergo auget longanimitatem, et tu auges iniquitatem. Erit illius thesaurus in sempiterna misericordia in eos qui non contempserunt misericordiam: tuus autem thesaurus in ira invenietur, et quod ponis quotidiè per modicum, posteà massam inventurus es: minutatim ponis, sed cumulum invenies. Noli attendere minuta peccata tua quotidiana: de minutissimis guttis flumina implentur.

N. 10. Quid autem illi faciunt, qui respondent et loquentur iniquitatem, quia faciunt et parcitur eis? *Populum tuum*, *Domine*, *humiliaverunt* (*v.* 5.)? id est, omnes qui justè vivunt, in quos volunt superbire omnes mali.

N. 11. *Et dixerunt*, *Non videbit Dominus* (*v.* 7.): Non attendit ista, negligit ista, alias res curat, non intelligit.... Infelix homo, ut esses curavit: ut benè vivas non curat!

N. 12. *Intelligite nunc qui insipientes estis in populo, et stulti aliquando sapite.* (*v.* 8.) Populum suum erudit, cui possunt commoveri pedes, quando felicitates iniquorum videt homo, jam benè vivens in numero sanctorum Dei, id est, in numero filiorum Ecclesiæ, videt quia florent mali, et faciunt iniquitatem, et æmulatur eos, et adducitur ut imitetur facta ipsorum; quia videt quasi nihil sibi prodesse quòd benè vivat humilis, hîc sperans mercedem.... Ergo si qui fortè aliquid cogitabatis, quando videbatis malos florere, et cogitationes vestræ faciebant nutare pedes vestros in via Dei; vobis loquitur Psalmus iste: si autem nullus vestrûm talis est, per vos aliis loquitur, dicens, *Intelligite nunc*: quia dixerunt illi, *Non videbit Dominus, neque intelliget Deus Jacob. Intelligite*, inquit, *nunc, qui insipientes estis in populo, et stulti aliquando sapite.*

N. 13. *Qui plantavit aurem, non audiet?* (*v.* 9.) Non habet undè audiat, qui tibi fecit undè audias? *Qui plantavit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat? Qui erudit gentes, non arguet?* (*v.* 10.) Attendite hoc magnoperè, Fratres mei, *Qui erudit gentes, non arguet?* Hoc modo facit Deus, *erudit gentes:* ideò misit Verbum suum per orbem terrarum hominibus, misit per Angelos, per Patriarchas, per Prophetas, per servos, per tot præcones antecedentes Judicem. Misit et ipsum Verbum suum, misit et ipsum Filium suum; misit servos Filii sui, et in ipsis servis Filium suum. Per totum orbem terrarum prædicatur ubique verbum Dei. Ubi non dicitur hominibus, relinquite iniquitates vestras priores, convertite vos ad itinera recta? Ideò parcit, ut vos corrigatis: ideò heri non vindicavit, ut hodiè benè vivatis. *Erudit gentes, non* ergo *arguet?* Non auditurus est quos erudit? non judicaturus est quibus sermonem præmisit et præseminavit?

N. 16. *Ut mitiges eum à diebus malignis, donec fodiatur peccatori fovea.* (*v.* 13.) Mitis ergo esto, quisquis Christianus es, à diebus malignis. Maligni enim sunt dies, quibus videntur florere peccatores, et laborare justi: sed labor justorum flagellum est Patris, et felicitas peccatorum fovea ipsorum est.... Fossa peccatorum, ipsa felicitas peccatorum est: in illam enim cadent tanquam in foveam. Intendite, Fratres, quia magna res est ut felicitas fovea dicatur, donec fodiatur peccatori fovea. Parcit enim illi Deus, quem novit peccatorem et impium, occultà justitiâ suâ; et hoc ipsum quòd ei parcit Deus, per impunitatem facit eum elatum. Ille se altum putat, et cadit: in eo ipso cadit, quo se altum putat. Hoc se ille putat sublimiter ire, et Deus hoc fossam vocat. Fossa ad ima tendit, non ad cœlum: peccatores autem superbi quasi in cœlum eunt, et in terram merguntur. Contrà, humiles quasi in terram se deprimunt, et in cœlum ascendunt. Mitesce ergo, quisquis es fidelis, si eruditus es ex lege Dei, ut sit cor tuum in firmamento cœli.... Quomodo vides luminaria cum tota patientia dirigere cursus suos: et non curare quæ in se dicant homines: sic et tu non cures quidquid tibi fecerit caro. Omnis enim homo caro et sanguis est. Non enim vilis es in comparatione alterius carnis à qua videris premi. Quia pro te ille suscepit carnem, et pro te ille fudit sanguinem, qui et te et illum ad suum est perducturus examen: et si tanta prærogavit, cùm esses impius, quid servat fideli? Hinc mitesce. Quemadmodùm mitescis? Cùm dicis, Quia Deus hoc vult, ideò florent mali: parcere vult malis, ad pœnitentiam adducit eos quibus parcit; sed illi non corriguntur: novit ille quomodo de illis judicet. Immitis est autem homo, cùm vult contradicere aut bonitati Domini, aut patientiæ, aut potestati, aut justitiæ Judicis. Erigitur superbus in Deum, mergit illum Deus; et in eo ipso mergitur, quo erigitur in Deum. Nam in alio Psalmo sic ait: *Dejecisti eos, dùm extollerentur.* (*Ps.* LXXII. 18.) Non dixit, Dejecisti eos, quia elati sunt; aut, Dejecisti eos posteàquam elati sunt: ut aliud sit tempus elationis eorum, aliud tempus dejectionis: sed in eo ipso quo extollebantur. Quantùm enim superbum cor homini, tantùm recedit à Deo: et si recedit à Deo, in profundum it. Contrà, cor humile de cœlo adduxit Deum, ut proximus fiat.... Certè altus est Deus: tu humilia te, et descendet ad te.

N. 20. *Quis exsurget mihi adversùs malignantes, aut quis consistet mihi adversùs operantes iniquitatem.* (*v.* 16.) Persuadent multi multa mala, susurrare serpens non desinit, ut facias iniquitatem: quàcunque te con-

Explicatur ea vox, Amen.

I. Quæ est interpretatio vocis ejus, *Amen*, quâ non solùm oratio Dominica, sed et cæteræ omnes preces Ecclesiæ concluduntur?

R. 1° *Amen* * vox hebræa est, quæ idem est quod latinè *veritas*. Hinc transiit in optantis vel assentientis particulam; ita ut *Amen* idem sit quod *firmum*, *ratum esto*, *fiat*. Cùm in principio sententiæ adhibetur, transit in naturam adverbii, et notat asseverationem et rei confirmationem. *Amen*, *Amen*, *dico vobis*, inquit Christus: hoc est, *Verè*, *verè dico vobis; id certissimè et verissimè assero.*

I. Cur additur ea vox in fine omnium precationum?

R. Ut detur assensus iis omnibus quæ sunt recitata, sive ipsi recitaverimus orationem, sive alius recitaverit adstantium nomine. (Z)

verteris, fortè si profecisti, quæris cum aliquo benè vivere, et vix invenis: multi mali te circumdant, quia pauca grana, multa palea. Habet hæc area grana sua, sed adhuc laborant. Separata ergo à palea tota massa grandis erit: pauca grana sunt, sed in comparatione palearum; multa autem in se. Ergo cùm undique mali perstrepant, et dicant, Quare sic vivis? Tu solus Christianus es? Quare non facis quod faciunt et alii? quare non spectas quemadmodùm et alii? quare non remedia et ligaturas adhibes? quare non mathematicos et aruspices consulis, sicut et alii? Et tu signas te, et dicis, Christianus sum, ut repellas istos nescio quos. Sed adversarius premit, urget, quod pejus est, exemplo Christianorum suffocat Christianos. Sudatur, æstuatur, tribulatur anima Christiana: vincere habet tamen; sed numquid de se?.... Verè, nisi putas quia Deus curat quomodo vivant homines? Et hoc fortè non in platea tibi dicit amicus, sed in domo uxor, aut fortè maritus uxori fideli, bonæ et sanctæ, deceptor ipsius. Si mulier marito, Eva est illi: si vir uxori, diabolus est illi. Aut ipsa tibi Eva est, aut tu illi serpens es. Aliquando vult convertere pater cogitationem suam vel ad filium: invenit et ipsum malum, nequissimum; æstuat, fluctuat, quærit quomodo vincat, propè sorbetur, propè consentit, sed adsit Deus. Audite ergo Psalmum: *Quis exsurget mihi*, inquit, *adversùs malignantes?* Tam multi sunt; quacùnque respicio, ipsi occurrunt. Quis occurret principi iniquitatis diabolo, et angelis ejus, et hominibus seductis ab eo?

N. 21. *Nisi quia Dominus*, inquit, *adjuvit me*, *paulò minùs habitaverat in inferno anima mea.* (*v.* 17.)

De Serm. Dom. in mont. lib. 2. *cap.* 9. *n.* 35. Ultima et septima petitio est, *sed libera nos à malo.* Orandum est enim ut non solùm non inducamur in malum, quo caremus, quod sexto loco petitur; sed ab illo etiam liberemur, quò jam inducti sumus. Quod cùm factum fuerit, nihil remanebit formidolosum, nec omninò metuenda erit ulla tentatio. Quod tamen in hac vita, quandiù istam mortalitatem circumferimus, in quam serpentinâ persuasione inducti sumus, non sperandum est posse fieri; sed tamen aliquando futurum sperandum est, et hæc est spes quæ non videtur. De quâ cùm loqueretur Apostolus, *Spes autem quæ videtur, non est spes* (*Rom.* VIII. 24.); sed tamen sapientia, quæ in hac quoque vita concessa est, fidelibus servis Dei non est desperanda. Ea est autem, ut id quod Domino revelante fugiendum esse intellexerimus, cautissimâ vigilantiâ fugiamus; et id quod Domino revelante appetendum esse intellexerimus, flagrantissimâ charitate appetamus. Ita enim reliquo mortalitatis hujus onere ipsa morte deposito, ex omni hominis parte opportuno tempore perficietur beatitudo, quæ in hac vita inchoata est, et cui capessendæ atque obtinendæ aliquando nunc omnis conatus impenditur.

(Z) S. AUG. *lib.* 2. *contra Epist. Parmen. cap.* 7. *in fine*, *n.* 14. Nam cùm

* אמן

Necesse est ergo ut qui publicis precationibus intersunt, animum attentum habeant ad ea quæ recitantur à Sacerdote, ut corde et ore dicere possint, *Amen.* (AA)

I. Quomodo Christiana plebs dicere potest *Amen* ad Sacerdotis orationem vel benedictionem, cùm ignoret linguam quâ utitur Ecclesia in publicis orationibus?

R. 1. Christiana plebs jam ab infantia assuefacta publicis Ecclesiæ precibus, novit saltem in genere quid petierit à Deo Sacerdos, quod sufficit ut corde et ore dici possit *Amen* ad Sacerdotis orationem et benedictionem.

2. Quòd mandatum omnibus animarum curam habentibus factum est in Concilio Tridentino, ut exponant Christianæ plebi vernaculâ linguâ quæ latinè leguntur intra missarum solemnia, id supplet aliquatenùs latini sermonis inscitiæ. (BB)

3. Huic suppletur faciliùs per translationem publicarum Ecclesiæ precum in linguam vulgarem. Porrò utilissimæ sunt ejusmodi translationes, modò auctoritate Ecclesiæ fiant; ne quid fortè in iis irrepat sanæ fidei contrarium. Porrò multæ sunt Episcoporum auctoritate ejusmodi translationes, quæ jussu Regis posteà per universum Galliæ imperium, Episcopis id agentibus, dispersæ sunt, et piæ plebi traditæ. De his infrà fusiùs agemus. (*Hujusce Sect. Cap.* 6. §. 1.)

I. Cùm recitatur oratio Dominica intra Missarum solemnia, Sacerdos sex priores petitiones solus canit; septimam, *sed libera nos à malo*, populus persequitur: tum solus Sacerdos, *Amen*, respondet. Quæ ratio illius ritûs planè singularis? Nam in aliis precationem recitat solus Sacerdos, quâ completa populus respondet, *Amen.*

R. Nomine Christi et Ecclesiæ sacrosanctum Sacrificium offert Sacerdos. In ipsa actione sacrificii recitat orationem

Episcopus solus intùs est, populus et orat cum illo, et quasi subscribens ad ejus verba, respondet *Amen.*

(AA) 1. Cor. xiv. 13. *Vide infrà hujus Sect. Cap.* 6. §. 1. *litt.* (D)

S. Aug. *Serm.* 362. *aliàs* 121. *de diversis, cap.* 28. *n.* 29. Tota actio nostra (*in cœlis*) Amen et Alleluia erit.... Nolite iterum carnali cogitatione contristari, quia si fortè aliquis vestrùm steterit, et dixerit quotidiè *Amen* et *Alleluia*, tædio marcescet, et in ipsis vocibus dormitabit, et tacere jam volet; et propterea putet sibi esse aspernabilem vitam, et non desiderabilem, dicentes vobismetipsis, *Amen* et *Alleluia* semper dicturi sumus, quis durabit? Dicam ergo si potero, quantùm potero. Non sonis transeuntibus dicemus *Amen* et *Alleluia*, sed affectu animi. Quid est enim *Amen*? quid *Alleluia*? *Amen*, est verum: *Alleluia*, laudate Deum. Quia ergo Deus veritas est incommutabilis, sine defectu, sine provectu, sine detrimento, sine augmento, sine alicujus falsitatis inclinatione, perpetua et stabilis, et semper incorruptibilis manens; hæc autem quæ agimus in creatura et in ista vita, velut figuræ sunt rerum per significationes corporum, et quædam in quibus ambulamus per fidem (*Cor.* xiii. 12.): cùm viderimus facie ad faciem quod nunc videmus per speculum in ænigmate, tunc longè alio, et ineffabiliter alio affectu dicemus, Verum est; et cùm hoc dicemus, *Amen* utique dicemus, sed insatiabili satietate.

(BB) Concil. Trid. *Sess.* 22. *cap.* 8. *Vide infrà hujus Sect. Cap.* 6. §. 1. *litt.* (E)

Dominicam, quæ compendium est omnium precationum: septimam petitionem, quæ cæterarum, ut diximus, summa est, persequitur altà voce Christiana plebs : Sacerdos autem Christi vices gerens in ea actione, respondet, *Amen;* quasi diceret nomine Dei, cujus ipse interpres est, Scitote vestras exauditas esse preces : scitote Deum hujus tanti Sacrificii merito exoratum. Ex catechismo Romano hanc sumpsimus responsionem (CC)

CAPUT QUINTUM.

De quisbudam aliis Precationum formulis.

§. 1. De Salutatione Angelica.

I. Inter varias precationum formulas, quæ B. Mariæ Virgini diriguntur, quæ cæteris excellentior ?

R. Ea cæteris et excellentior et notior, quam Salutationem Angelicam dicimus; sic dicta, quia prima pars ejus constat ipsis verbis quibus sanctissima illa Virgo salutata est à Gabriele Angelo annuntiante mysterium Incarnationis Dominicæ.

Hanc autem precationis formulam nemini Christiano incognitam subjicio.

1. *Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus.* (*Luc.* I. 28.)

2. *Et benedictus fructus ventris tui Jesus.* (*Ibid.* 42.)

3. *Sancta Maria, Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus, nunc, et in hora mortis nostræ. Amen.*

Partibus tribus illa precatio constat.

1. Ut mox dixi, ex ipsis verbis Angeli salutantis.

2. Ex verbis sanctæ Elisabeth, dùm eam Virgo Deipara prægnans prægnantem invisit.

3. Ex verbis pietate fidelium adjunctis, et Ecclesiæ auctoritate probatis.

Continet autem hæc precationis formula laudem, gratiarum actionem, et petitionem.

I. Quem laudem ?

R. Laudem et præconium B. Mariæ Virginis ; et quidem

(CC) CATECH. CONCIL. TRID. *part. 4. versùs finem, in illud verbum* Amen, *n.* 9. Cui voci illa quodammodo subjecta sententia est : Scito tuas auditas esse preces. Habet enim vim respondentis, et illum qui precibus quod velit impetrarit, cum bona gratia dimittentis Dei.

Hanc sententiam perpetua Ecclesiæ Dei consuetudo comprobavit, quæ in sacrificio Missæ, cùm pronuntiatur oratio Dominica, non rei sacræ Ministris, quorum partes sunt illa dicere, *sed libera nos à malo*, attribuit hanc vocem *Amen*, sed ipsi Sacerdoti accommodatam reservavit : qui cùm Dei et hominum sit interpres, Deum exoratum esse populo respondet.

Nota. Nec tamen hic ritus communis est omnium precationum : quippè cùm in cæteris Ministrorum sit munus respondendi *Amen*, sed proprius Dominicæ orationis : nam in aliis precibus consensum modò desideriumque significat ; in hac responsio est, Deum orantis postulationi consensisse.

tale præconium, quale majus nulli creaturæ tribui potuit unquam. In eo autem positum est quòd B. Virgini dicamus cum Angelo,

1. *Ave gratiâ plena*,
2. *Dominus tecum*,
3. *Benedicta tu inter mulieres.*

I. Quid intelligitur ea voce, *Gratiâ plena?*

R. Id intelligimus B. Virginem cumulatam esse donis, et auxiliis, et beneficiis, et gratiâ super omnem omninò creaturam; ita ut ipsis Angelis antecellat et præemineat.

I. Quid sibi volunt hæc verba, *Dominus tecum?*

R. Hoc sonant, B. Virginem, utpotè Deiparam, esse speciali ratione templum Dei, et Spiritûs sancti habitaculum; ita ut in ipsa inhabitaverit olim omnis plenitudo Divinitatis corporaliter (*Coloss.* II. 9.), et jam saltem spiritualiter inhabitet.

I. Quid sonant hæc verba, *Benedicta tu in mulieribus?*

R. Id intelligitur, nullam inter mulieres fuisse, nullam esse, nullam fore, quæ talem acceperit vel acceptura sit benedictionem à Domino qualem accepit Virgo Maria, ut sit simul et virgo et mater, et ipsius Dei mater.

I. Quam gratiarum actionem ais in formula hujus Angelicæ salutationis contineri?

R. Eam exhibent præcipuè hæc verba, *Benedictus fructus ventris tui.* Nimirùm his verbis benedicimus et gratias agimus Deo, quòd natus sit nobis Salvator Christus Jesus ex Maria Virgine. Sic enim Deus donavit nobis omnia per Christum et cum Christo (*Rom.* VIII. 32.), ut jam non supersit quod donet amplius et majus. Exhausta est prorsùs hoc tali ac tanto dono et beneficio Dei ipsius omnipotentis liberalitas et munificentia. *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam.* (*Joan.* III. 16.)

I. Quam petitionem Angelica salutatio continet?

R. Hæc in tertia parte hujus salutationis continetur, cujus hæc verba sunt, *Sancta Maria, Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus, nunc, et in hora mortis nostræ. Amen.*

I. Cur B. Virginem appellamus Dei Matrem?

R. 1. Quia reipsâ Christi Dei Mater est; atque adeò mater nostra: nos enim sumus fratres Christi, qui idcircò dicitur *Primogenitus in multis fratribus.* (*Rom.* VIII. 29.)

2. Ut hoc dulci matris nomine intelligamus quanta sit ejus apud Filium suum gratia et auctoritas, quanta sit erga nos pietas et benevolentia: eoque nomine accedamus ad eam confidentiùs.

I. Cur petimus ut oret *Pro nobis peccatoribus*?

R. Ut ipso miseriæ nostræ intuitu moveatur ad misericordiam nobis impetrandam à Deo per Christum unigenitum suum.

I. Cur petimus ut oret *nunc?*

R. Quia nobis jugiter accidunt nova peccata eluenda, novæ infirmitates sanandæ, nova egestas sustentanda, nova pericula subeunda, nova officia implenda; et novo proindè indigemus jugiter auxilio, ut variis illis necessitatibus occurratur.

I. Cur addimus, *et in hora mortis nostræ?*

R. Quia instante morte furit in nos majori impetu diabolus, ut nos decipiat et perdat. (*Catech. Bitur. in Salut. Angel.*) Adsunt tunc periculosiora certamina: indigemus ergo auxilio præsentiori, et efficaciori præsidio.

I. Cur huic petitioni laudem et gratiarum actionem præmittimus?

R. Præmittimus laudem, ut Angeli exemplo demus gloriam et honorem B. Virgini.

Addimus gratiarum actionem de Incarnationis mysterio; nihil enim est Incarnatione Dominicâ et gloriosius Mariæ, et utilius nobis: nihil ad excitandam spem nostram, et ad augendam orationum nostrarum fiduciam efficacius.

Deindè cum nonnisi propter nos homines, et propter nostram salutem descenderit de cœlis Dei Filius in virginalem uterum (*Symb. Constantinop.*), hoc tanto beneficio nixi accedimus confidenter ad Deiparam, quasi pro nostro jure postulaturi, ut ipsa intercedat pro nobis apud Filium, impetretque nobis salutem, quam ille suâ nobis incarnatione quæsivit, et morte promeruit. (A)

(A) S. Bernard. *Homil.* 1. 2. 3. *et* 4. *super* Missus est. *Vide suprà Part.* 2. *Sect.* 4. *Cap.* 2. §. 3. *litt.* (E)

S. Epiphan. *De laudibus B. Mariæ Virg. Tom.* 2. *pag.* 292. *et seq.* Mariam interpretari solemus Dominam, atque etiam spem. Peperit enim Dominum, qui est spes totius mundi, nempè Christum..... Mundo Virgo serenitatem et tranquillitatem contulit, dum portum peperit Christum... Gratia sanctæ virginis est immensa,.. quæ est urna aurea continens manna cœleste;.. quæ sitientes perennis fontis dulcedine satiat;... quæ in cœlis incomprehensum continet Deum.... Solo Deo excepto cunctis superior existit;... ipsa enim est cœli et terræ mediatrix, quæ unionem naturaliter peregit... Ipsa est sancta Mater Salvatoris, quæ Verbum Patris ex se incarnatum peperit... *Beata tu inter mulieres*, quæ Deum et hominem omnium creatorem... peperisti... Beata tu inter mulieres, cujus ubera suxit is qui alit universa.... Deipara existis, quæ sola solius Dei unigenitum Filium genuisti. Non temporaneum Deum genuisti ex te incarnatum, sed æternum, qui ante te est, et ante omnia. Ovis immaculata, quæ peperit agnum Christum..... Per te, ô sancta Virgo, medius obstructionis paries inimicitias dissolvit: per te pax cœlestis donata est mundo, per te homines facti sunt Angeli, per te homines appellati sunt amici, servi et filii Dei,..... per te homines fiduciam habent in cœlo erga Altissimum.

S. Joan. Damascen. *lib.* 4. *Fidei orthod. cap.* 15. Sancta atque omni laude sublimior, semperque virgo ac Dei genitrix Maria... propriè ac verè Dei genitrix est et appellatur. Ipsa enim ævo omni antiquiore, ac præsciente Dei consilio prædestinata, variisque Prophetarum imaginibus ac sermonibus per Spiritum sanctum adumbrata, atque antè prædicata.. Reverâ Domina facta est omnium creaturarum, cùm Conditoris omnium effecta est mater.... Quando autem venit plenitudo temporis, missus est Angelus Domini ad ipsam, annuntians Domini conceptionem.

I. Debetne sæpiùs salutatio Angelica recitari ?

R. Perutile est eam recitare sæpissimè. B. Virginis intercessio efficacior certè intercessione cujuslibet ex Cœlitibus. Neque enim vel in Angelis vel in Sanctis cum Christo regnantibus quisquam est qui tantam habeat apud Christum gratiam, qui tam arcto fœdere et vinculo cum Christo conjunctus sit. Sed videndum ne propterea B. Virgo Deipara æquiparetur Christo. Immensum enim distat semper creatura à Creatore.

I. Quo maximè tempore recitanda Salutatio Angelica ?

R. Manè, meridiè, vesperè ; præterea cùm versamur in aliquo periculo, cùm urget tentatio, cùm adest morbus, maximè verò instante morte.

§. 2. Explicatur ea Precationis formula, quæ *Angelus* dicitur.

I. Quæ est ea precationis formula, quæ *Angelus* dicitur ?

R. Hanc subjiciam libens.

Angelus Domini nuntiavit Mariæ, Concipies de spiritu sancto. Ave Maria, etc.

Ecce ancilla Domini ; fiat mihi secundùm verbum tuum. Ave Maria, etc.

Et Verbum caro factum est ; et habitavit in nobis. Ave Maria, etc.

(*Luc.* I. 25.) Et sic concepit Filium Dei, consubstantialem Patris virtutem, *non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri* (*Joan.* I. 13.), id est, ex congressu et semine ; sed ex Patris bona voluntate, et cooperatione Spiritûs sancti.... Natus est igitur ex ea Filius Dei, et Deus incarnatus : non Deifer homo, sed Deus incarnatus ;.... non transmutatione naturæ, sed unione secundùm hypostasim... Quomodo igitur non est Deipara, quæ Deum incarnatum ex se genuit ? Sic propriè et verè Dei genitrix et Domina, quæ omnium creaturarum dominatrix, ancilla et mater omnium Conditoris effecta est.

JOAN. HESSEL. *Catech. Tom.* 1. *edit. Lovan. pag.* 176. *in Explicat. Salut. Angel. cap.* 1. Si Dominus in sanctis suis laudare et mirabilem prædicare jubemur (*Ps.* CL. 1.) ; quantò magis in Deipara Virgine ? In qua non tantùm sanctitas, sed et sanctitatis elucet origo, (hoc est, Dominus Christus, pro nobis homo factus) plus quàm in aliis Sanctis. Si sancti Patres et Prophetæ maximo desiderio ac gaudio præcinuerunt hanc Virginem nasciturum, ac Salvatorem pariturum : quantò magis Christiani novi Testamenti, nunc orbi exhibitam collaudare debent ? Quanto putamus gaudio dixisse Isaïam, nunc (*Isai.* VII. 14.) : *Ecce Virgo concipiet et pariet filium ; et vocabitur nomen ejus Emmanuel* : nunc verò (*Isai.* XI. 1.) *Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet, et requiescet super eum Spiritus Domini* ? *Virga* enim Maria est, *Flos* Dominus Jesus ; in quo perpetuò inhabitat sanctus Spiritus, datus ei non ad aliquam mensuram.

Cap. 3. Compendio autem quodam tota laus Virginis salutatione Angeli et Elisabeth continetur : quam rectè fideles subjungunt orationi Dominicæ. Convenit enim ut orans recogitet eum, per quem impetrat quod orat : at hæc salutatione statim ipse Christus ex Maria incarnatus, qui omnium quæ à Deo obtinemus fons est, nobis occurrit : agnoscimusque utrumque sexum nostræ reparationi adfuisse, sicut quondam adfuerat corruptioni. Convenit etiam ut orans gratias agat : at hæc salutatio immensum illud Incarnationis Christi beneficium ad memoriam reducit, et excitat nos ad gratias agendas pro omnibus beneficiis, quæ per Christum incarnatum damnato mundo Deus elargiri dignatus est. In laudem igitur Dei redundat quidquid Matri ejus honoris impensum fuerit. *Cætera vide apud Auctorem.*

OREMUS.

Gratiam tuam quæsumus, Domine, mentibus nostris infunde; ut qui Angelo nuntiante, Christi Filii tui Incarnationem cognovimus, per Passionem ejus et crucem ad resurrectionis gloriam perducamur. Per eumdem Christum Dominum nostrum. Amen.

Ex pio Ecclesiæ more solet manè, meridiè, et vesperè signum dari, ut isthæc oratio recitetur ab omnibus.

I. Cur ter quotidiè signum hoc datur?

R. 1. Ut moneantur fideles ter saltem in die, scilicet, vesperè, et manè, et meridiè laudare Deum exemplo Davidis, et tempus aliquod orationi impendere.

2. Ut tunc gratias agant Deo pro ineffabili Incarnationis Dominicæ beneficio. (A)

3. Ut post actas de hoc inenarrabili dono gratias, petant quoque in se derivari hujus tanti mysterii effectum, id est, gratiam et gloriam.

4. Ut meminerint, quæ in hoc tanto mysterio partes fuerint beatissimæ Virginis Deiparæ: adeoque illius auxilium implorent ad consequendum fructum Dominicæ Incarnationis.

I. Exstatne præceptum aliquod hujus orationis ter in die recitandæ?

R. Nullum exstat. Recitatur ex pia consuetudine, quam sequi laudabile est.

I. Quâ mente recitanda hæc oratio est?

R. Quâ mente factum est ut ejus recitandæ ritus introduceretur: de quo mox diximus.

Sed cavendum ne oscitanter et perfunctoriè, ut fit à plerisque, et sine ulla mentis attentione recitetur.

Ut autem recitetur attentiùs, 1. ante ejus recitationem colligendus est parumper animus, et ad se revocandus.

Deindè maximè expedit hanc orationem, quantùm fieri potest, flexis genibus recitari: exceptis Dominicis diebus et tempore Paschali, quo tempore, ex prisco et Apostolico Ecclesiæ more, genua non flectuntur inter orandum.

CAPUT SEXTUM.

De Publicis Ecclesiæ Precibus et Officiis in genere.

§. 1. Quâ linguâ publicas Ecclesiæ Preces, publica Officia celebrari oporteat.

I. Cur celebrat Ecclesia divinum Officium linguâ latinâ plebi ignotâ?

R. 1. Cùm primùm lex Evangelica per orbem universum

(A) ORDINAR. CARTHUS. *cap.* 23. *n.* 33. In cunctis Ordinis domibus, sicut manè ac meridiè, sic statim ante vel post Completorium pulsetur ter quotidiè campana pro ritu regionis, ad Indulgentias obtinendas, quæ conceduntur tunc dicentibus trinà vice, *Ave Maria*, in venerationem Dominicæ Incarnationis.

disseminata est, Ecclesia illam ad divina Officia in unaquaque regione linguam adhibuit, quæ in ea regione maximè vulgaris esset. Adhibitam semel in singulis regionibus retinuit, etiamsi succedente tempore vulgaris illa non esset ampliùs. Nec enim sine gravibus incommodis fieri aliter potuisset. (A)

(A) M. Bocquillot, *Liturgie liv. 1. ch. II.* C'est une vérité certaine, que les Apôtres et leurs Disciples ont annoncé l'Evangile dans la langue vulgaire des peuples et des royaumes, où il a plu à Dieu de les envoyer. C'est pour cela principalement que Dieu leur avait donné le don des langues. Car comment ces peuples les auraient-ils entendus, s'ils leur eussent prêché dans une langue inconnue ? Quels fruits eussent-ils pu faire par des prédications qu'on n'aurait point comprises ? Mais une chose si claire n'a pas besoin de preuves.

S'il est vrai que les Apôtres et leurs Disciples aient annoncé l'Evangile dans la langue vulgaire des nations où Dieu les envoyait, il y a bien de l'apparence qu'ils célébraient les saints mystères dans la même langue qu'ils prêchaient. Car pourquoi les auraient-ils célébrés dans une langue inconnue ? Ce ne pouvait être par impossibilité de faire autrement, puisqu'ils parlaient facilement la langue de ces nouveaux fidèles. Ce ne pouvait être par un ordre supérieur, il n'y en avait aucun, ni de Notre Seigneur J. C. ni des Apôtres. Il n'y avait alors ni usage, ni coutume établie qui pût tenir lieu de Loi. Il était sans doute plus utile aux nouveaux fidèles de louer Dieu avec leurs maîtres dans une langue qu'ils entendaient, que dans une langue inconnue. *Si je venais*, dit saint Paul, *vous parler un langage inconnu, quelle utilité vous apporterais-je ?* (*1. Cor.* XIV. 6.) Ce qu'il ajoute ensuite est encore plus précis et plus fort ; puisqu'il parle des prières et des louanges que l'on donnait à Dieu dans les assemblées des fidèles, et, selon saint Thomas et d'autres interprètes, dans le Sacrifice même. Si vous ne louez Dieu que du cœur, dit-il (*Ibid.* 16.), en parlant une langue inconnue, comment celui qui n'est que du simple peuple, répondra-t-il *Amen* à la fin de votre action de grâces ; puisqu'il n'entend pas ce que vous dites ? *Si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet* Amen *super tuam benedictionem ? quoniam quid dicas, nescit.* Un Apôtre qui parlait ainsi aux fidèles n'avait garde de célébrer les saints Mystères avec eux dans une langue qui leur aurait été inconnue.

On peut donc assurer comme une chose certaine (*Bona lib. 1. cap. 5. n. 4.*), que les Apôtres et leurs successeurs se sont servis dans la Liturgie sacrée de la langue vulgaire du pays où ils la célébraient. C'est pourquoi l'on ne doute plus, qu'à Jérusalem, et en plusieurs autres lieux, ils n'aient célébré en langue Chaldaïque ou Syriaque ; en Grec à Antioche, dans Alexandrie et dans les autres villes où l'on parlait Grec ; et en Latin dans les royaumes et les provinces de l'Occident, où la langue Latine était vulgaire. Ce fait est si certain, qu'il serait tout-à-fait inutile de prouver que l'on ait célébré, et qu'on célèbre encore la Messe en trois langues : mais il est nécessaire de prouver qu'on l'a célébrée en d'autres langues dans les pays où celles-ci étaient inconnues.

En attendant les preuves particulières, en voici une générale que nous fournit Origène. (*Origen. lib. 8. cont. Celsum, pag.* 992.) Un Philosophe païen, nommé Celse, reprochait aux Chrétiens de vouloir que des noms barbares eussent une certaine efficace dans leurs prières, que n'avaient pas les noms Grecs et les noms Romains. Origène lui répond « qu'il » impose aux Chrétiens, et qu'il n'entend point leur religion. Car quelle » est, (dit-il,) la divinité que nous invoquons par un nom barbare ? Les » Chrétiens sont si éloignés d'affecter des mots barbares dans leurs prières, qu'ils n'y emploient pas même les noms Hébreux que l'Ecriture » donne à Dieu. Les Grecs se servent de mots Grecs, les Romains se servent de termes Romains. *Et tous les autres peuples prient Dieu et le louent chacun dans sa langue.* Dieu, ajoute-t-il, est le maître de toutes les » langues : *Ainsi il exauce ceux qui le prient en tant de langues diverses,*

» *comme s'ils le faisaient tous dans une seule et même langue.* Car il n'est » pas comme les hommes, qui sachant une langue ou barbare ou Grec- » que, ignorent les autres, et ne se mettent pas en peine de ceux qui » parlent un langage différent du leur. » De bonne foi, si du temps d'Origène les Eglises qui étaient établies en tant de Nations différentes, n'avaient célébré la liturgie chacune dans leur langue, aurait-il pu dire, comme il faisait, que tous les peuples différens des Grecs et des Romains priaient et louaient Dieu chacun dans sa langue ? Non-seulement il aurait blessé la vérité en parlant ainsi, mais il n'aurait pas répondu à Celse ; puisqu'il ne s'agissait entre eux que de prières qui se faisaient dans les assemblées publiques des Chrétiens.

Mais venons aux preuves particulières, elles seront plus sensibles. Saint Athanase, dans la vie qu'il nous a donnée de saint Antoine, remarque que des Philosophes Grecs étant venus pour conférer avec ce saint Anachorète, il ne put les entendre, ni leur parler que par un interprète ; il est donc évident qu'il ne savait pas la langue Grecque, il ne savait que la langue de son pays, qui était l'Egyptienne. Cependant saint Athanase dit du même saint Antoine, qu'étant fort jeune, il était attentif à tout ce qui se lisait à l'Eglise, et qu'il conservait en son cœur le fruit qu'on en pouvait tirer. Il ajoute qu'après la mort de son père et de sa mère, allant à l'Eglise selon sa coutume, avec sa dévotion ordinaire, il lui vint en pensée ce qui est dit des Apôtres, qu'ils avaient tout quitté pour suivre J. C. et des premiers fidèles, qu'ils vendaient leurs biens, et en mettaient le prix aux pieds des Apôtres ; et qu'ayant l'esprit plein de ces pensées, il entra dans l'Eglise au moment qu'on y lisait ces paroles de J. C. *Si tu veux être parfait, va, vends tout ce que tu as, donne-le aux pauvres, et viens et me suis, et tu auras un trésor dans le Ciel.* (*Matth.* XIX. 21.) Saint Antoine prit ces paroles comme si elles n'eussent été lues que pour lui. Il les comprit donc ; et pour les comprendre, il fallait que l'Evangile se lût publiquement à l'Eglise en langue Egyptienne : puisque c'était la seule qu'il entendît, comme saint Athanase nous l'a assuré. Ainsi voilà une preuve bien certaine, que dès le temps de saint Antoine on faisait le service divin en langue Copte, ou Egyptienne.

On le faisait aussi en langage Arménien ; car il est dit dans la vie de saint Sabas, écrite par un de ses disciples, « qu'un Arménien nommé » Jérémie, très-saint homme, vint avec deux de ses disciples trouver » saint Sabas, lequel les reçut avec joie, leur donna des cellules, et un » Oratoire pour chanter en leur langue les louanges de Dieu le Samedi » et le Dimanche. Les mêmes Arméniens en attirèrent d'autres, qui vin- » rent s'unir à eux. Le nombre en fut si grand, que saint Sabas fit bâtir » une nouvelle Eglise pour lui et pour ses Religieux, et donna l'ancienne » aux Arméniens. *Ils y lisaient l'Evangile, et faisaient toute la Liturgie en* » *leur langue*, puis ils venaient communier dans l'Eglise des Grecs. » Ces Arméniens étaient Catholiques sans doute ; car s'ils ne l'avaient pas été, saint Sabas ne les aurait pas reçus dans sa communion. Si dans leur pays l'on n'avait fait la liturgie en langue Arménienne, ils n'auraient pas songé à demander à la célébrer en cette langue, ni saint Sabas à le leur offrir.

Nous voyons dans les Vies des Saints que Bollandus nous a données (*Bolland.* 11. *Januar. pag.* 692.), que Théodose Abbé contemporain et voisin de saint Sabas, avait comme lui un Monastère de Grecs, un autre d'Arméniens, et un troisième de Besses. Nous ignorons d'où étaient ces peuples nommés Besses, et quelle était leur langue ; mais quelle qu'elle fût, ils faisaient certainement l'Office divin en leur langue, aussi-bien que les Grecs et les Arméniens ; « mais quand les Arméniens et les Bes- » ses devaient participer aux Sacremens, il y avait sur cela une règle » fort sagement établie ; c'est que jusqu'à l'Evangile, chacun d'eux enten- » dait les Ecritures divines en son Eglise, et en sa langue, et qu'ensuite » ils s'assemblaient dans la grande Eglise des Grecs, où ils recevaient » l'Eucharistie. » Bollandus.... croit que la langue des Besses pourrait bien être l'Esclavone, dont l'on se sert, dit-il, en diverses Provinces du Septentrion dans les divins Offices : *quæ latè per Septentrionem Officio Ecclesiastico usurpatur.* Mais il me semble que la conjecture de ce savant homme n'est pas bien fondée, puisque les Sclavons n'étant pas encore

convertis à la foi, ils ne pouvaient alors avoir de Liturgie en leur langue.

Nous en pouvons dire autant des Ethiopiens convertis par saint Frumence, que saint Athanase ordonna pour être leur Evêque, et des Scythes convertis du temps de saint Chrysostôme; puisqu'il n'y a nulle apparence que ces deux nations entendissent la langue Grecque, et qu'il y en a encore moins qu'on eût fait parmi ces peuples ce qui ne s'était jamais fait jusqu'alors, c'est-à-dire, qu'on leur eût fait le service divin dans une langue inconnue. Cela était alors sans aucun exemple, et le seul passage d'Origène, rapporté ci-dessus, est une preuve suffisante, que chaque Nation convertie à la foi, louait Dieu dans ses assemblées publiques en la langue qu'elle entendait, et non dans une langue inconnue.

Pour ce qui est de l'Eglise Occidentale, nous n'avons pas de preuves que la Liturgie s'y soit faite dans les premiers siècles, dans une autre langue que la Latine; mais nous avons aussi des preuves, que dans toutes les Provinces où elle se faisait, la langue Latine y était connue. Nous voyons dans la Cité de Dieu (*L.* 19. *c.* 5.), que saint Augustin parlant de Rome, dit, qu'en soumettant à sa domination tant de peuples différens, *elle leur avait imposé une espèce de nécessité de savoir sa langue.* Si cette preuve est trop générale, en voici une particulière pour l'Afrique, tirée du même saint Docteur. (*Lib.* 1. *Confess. cap.* 14. *n.* 3.) Parlant de lui-même, il dit, qu'il *a appris le Latin entre les caresses de ses nourrices.* Cette langue était donc vulgaire, puisqu'elle s'apprenait par l'usage seul. Mais la preuve la plus convaincante qu'on en puisse donner, c'est que de plus de quatre cents Evêques qui composaient l'Eglise d'Afrique, on ne peut pas en montrer un seul qui prêchât autrement qu'en Latin. Tous les ouvrages de Tertullien, de saint Cyprien, de saint Optat, de saint Augustin, de saint Fulgence, démontrent la vérité de ce fait. Car quoiqu'il n'y ait point de Sermons dans les œuvres de Tertullien et de saint Cyprien, il y a d'autres traités faits exprès pour le commun des fidèles. Tels sont les traités qu'ils ont tous deux faits sur l'Oraison Dominicale, l'exhortation au Martyre, le traité de la Mortalité, celui de la Virginité, etc. Pour qui saint Cyprien les écrivait-il, sinon pour son peuple? Il fallait donc que son peuple entendit la langue Latine dans laquelle ils sont écrits.

On voit cent preuves dans les Sermons de saint Augustin, que les simples fidèles entendaient fort bien la langue Latine, dans laquelle il les instruisait; et l'on n'en peut trouver une seule qui puisse faire conjecturer qu'il ne fût pas entendu de tous. Mais d'ailleurs qui pourrait se mettre dans la tête qu'un Evêque, tel que saint Augustin, eût instruit son peuple dans une langue qui lui aurait été inconnue? On ne laisse pas néanmoins de citer un passage de ce Père, dans lequel il paraît dire que l'usage de la langue Latine était rare à Hippone. C'est dans la Lettre 84. à l'Evêque Novat. Il avait retenu le frère de cet Evêque, qui était Diacre et se nommait Lucille, et pour s'excuser de ce qu'il le retenait, il semble lui dire que c'est à cause qu'il sait la langue Latine, dont l'usage est si rare dans son Eglise, que la dispensation de l'Evangile en souffre.... *Sed cùm Latina lingua cujus inopiâ in nostris regionibus Evangelica dispensatio multùm laborat*, etc. Il est aisé de voir qu'il y a une faute dans ces premiers mots, *sed Latina lingua*, ce substantif ne se rapportant à rien. C'est pourquoi les RR. PP. Bénédictins ont mis à la marge: *Forte legendum: Sed cùm callcat linguam Latinam.* Mais supposé qu'on lise ainsi, l'on fait écrire à S. Augustin tout le contraire de ce qu'il a dit et écrit plusieurs fois. On lui fait dire ici que l'usage de la langue Latine est rare même parmi ses Clercs; et dans ses Confessions, il dit qu'il l'a apprise parmi les caresses de ses nourrices. Dans le second livre de la Doctrine Chrétienne, fait exprès pour ses Ecclésiastiques, il suppose qu'ils parlent tous Latin, et se contente de les exciter à apprendre le Grec et l'Hébreu pour entendre mieux la Sainte Ecriture.

Il dit au contraire en divers endroits, qu'il trouvait rarement des Ecclésiastiques qui pussent parler la langue Punique, qui était l'ancien langage d'Afrique, et qui ne se parlait plus que dans les Villages. Il fut obligé à cause de cela (*Epist.* 219. *ad Cœlestin.*), d'ordonner un Evêque dans un Bourg de son diocèse, d'où dépendaient plusieurs Villages,

pour instruire les Paysans qui n'entendaient que le Punique. Ce langage des Paysans d'Afrique était même si peu entendu dans les Villes, que saint Augustin voulant un jour citer un proverbe Africain ; il dit à son peuple d'Hippone : Je ne veux pas vous le dire en langage Punique, parce tous ne l'entendent pas, mais en Latin, que tout le monde entend. *Latinè vobis dicam, quia punicè non omnes norunt.* (*Serm.* 167. *alias* 24. *de verb. Apost.*) Il est donc plus raisonnable de croire qu'en écrivant à Novat, touchant son frère Lucille, c'est de la langue Punique qu'il lui parle, et non de la Latine, et qu'il faudrait lire : *Sed cùm Punicæ linguæ inopiâ in nostris Regionibus Evangelica dispensatio multùm laborat.* Et pour lors ce passage aurait un bon sens, et serait tout-à-fait conforme à ce que dit ailleurs saint Augustin : au lieu que, comme il est, il n'a point de sens ; ou s'il en a, il donne une idée de saint Augustin tout-à-fait indigne de lui, comme d'un homme qui se contrarie lui-même. Peut-on se contrarier plus grossièrement, que de dire dans la lettre à Novat : Je retiens Lucille votre frère, parce qu'il sait le Latin, ce qui est assez rare ici ; et dire ailleurs qu'il n'a fait le Psaume *Abécédaire* en Latin, qu'afin que tous les peuples d'Afrique, même les personnes les plus basses du petit peuple et les plus ignorantes comprissent la cause des Donatistes, qu'il décrit dans ce psaume. *Ad ipsius humillimi vulgi et omnino imperitorum atque idiotarum notitiam pervenire.* (*Lib.* 1. *Retract. cap.* 20.) En vérité il n'est pas permis de penser qu'un si célèbre Docteur se fût contredit de cette sorte. Il faut donc conclure, que dans l'Afrique le Latin était de son temps plus vulgaire que le Punique, qui en avait été autrefois la langue naturelle et vulgaire.

Le latin n'était pas moins commun parmi les Gaulois que parmi les Africains : car outre que nos anciens Evêques n'instruisaient leurs Peuples qu'en Latin, soit de vive voix, soit par écrit, nous en avons encore d'autres preuves particulières. Nous en trouvons une bien convaincante dans le récit que fait Sévère Sulpice de l'élection de S. Martin à l'Episcopat de Tours. (*Lib.* 1. *vitæ S. Martini, cap.* 7.) Il dit : « qu'il fut comme » enlevé de son Monastère, et demandé pour Evêque par une incroyable » multitude de peuple venu des Villages voisins, contre l'avis de quelques » Prélats et principalement de l'Evêque d'Angers, nommé *Defensor* ; que » tout le monde étant assemblé dans l'Eglise, le Lecteur ne put entrer à » cause de la foule : qu'un de la troupe ayant ouvert le Psautier, lut le » premier verset qui se rencontra, en ces termes : *Ex ore infantium et* » *lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicum* » *et Defensorem.* (Ou lisait ainsi dans l'ancienne version *Defensorem* (*Ps.* » VIII. 3.), au lieu que dans la nouvelle on lit *ultorem.*) A ces mots le » peuple jeta un grand cri, persuadé que Dieu avait fait lire ce passage » pour confondre l'Evêque nommé *Defensor*, qui s'était déclaré contre S. » Martin. » Il fallait donc que ce peuple, dont un grand nombre était venu des Villages, entendît le latin, et par conséquent que cette langue fût commune et s'apprît par l'usage.

Comparons cette preuve avec une que l'on rapporte de Grégoire de Tours, pour montrer que la langue Latine n'était point vulgaire de son temps en France. Cet Historien parlant de l'Abbé Brachion (*Lib. de vitis Patrum, cap.* 12.), dit qu'étant encore Laïc, *il se levait la nuit deux ou trois fois pour prier le Seigneur* ; mais qu'il ne savait que dire, parce qu'il n'avait point de connaissance des lettres. *Nescicbat quid caneret, quia litteras ignorabat.* Je n'entends par ces derniers mots autre chose, sinon qu'il ne savait ni lire ni écrire ; C'est tout ce qu'on peut inférer de ce passage.

Tout le monde sait avec quel zèle saint Césaire prêchait à Arles et dans les autres Villes de son Diocèse. Ce n'est qu'en Latin qu'il prêchait, c'est un fait certain.... « Ce n'est pas assez, (dit-il à son peuple, *Serm.* 140. » *App. S. Aug.*), que vous écoutiez les divines leçons qui se chantent dans » l'Eglise ; mais il faut encore que vous les lisiez vous-mêmes dans vos » maisons, ou que vous cherchiez quelqu'un qui vous les lise, et que vous » les écoutiez de bon cœur. » Ces leçons qui se lisaient dans l'Eglise, étaient sans doute en langue Latine ; il voulait qu'on les écoutât là, et qu'on les lût encore à la maison. Il fallait donc qu'ils entendissent cette

langue. Dans un autre Sermon il leur dit (*Ibid. serm.* 265.) , « Lorsque » vous êtes dans l'Eglise , ne causez point , mais écoutez avec patience les » divines leçons ; *Lectiones patienter audite....* Vous pouvez lire chez vous, » (*dit-il ailleurs, Ibid. serm.* 180. *et* 300.), les leçons des Prophètes, des Apô- » tres , de l'Evangile ; mais vous ne pouvez entendre hors de l'Eglise ce » qui se dit pour consacrer le corps et le sang du Seigneur. » Aurait-on parlé ainsi à des peuples qui n'auraient point entendu la langue dans laquelle ces leçons étaient écrites ? Je ne le pense pas.

Saint Jérôme né et élevé dans l'Illyrie ou Dalmatie , parle de la langue Latine comme de sa langue maternelle en plus d'un endroit. Pour dire qu'il avait traduit en latin la version des Septante , il dit « qu'il avait » donné autrefois aux hommes de sa langue la traduction de la version » des Septante exactement corrigée. *Quorum translationem diligentissimè* » *emendatam olim meæ linguæ hominibus dederim.* » (*Epist. ad Sophron.* 134.) Il se sert de la même expression sur la préface du Livre de Josué , parlant de la traduction du vieux Testament sur l'Hébreu. Il appelle la langue Latine sa langue : car en parlant de la peine qu'il avait eue à apprendre la langue Hébraïque , il dit qu'il sait ce qu'il a perdu de la sienne en donnant toute son application à celle-là. *Quid profecerim ex linguæ illius studio aliorum judicio derelinquo , ego quid in mea amiserim , scio.* (*Præf. 3. comm. in Ep. ad Galat.*) Il fallait donc que la langue Latine fût commune, et s'apprit par l'usage dans l'Illyrie où saint Jérôme était né.

Lipse , dans son dialogue *de rectâ pronuntiatione linguæ latinæ*, assure « que les peuples d'Afrique , des Gaules , d'Espagne , de Pannonie , d'An- » gleterre , prirent cette langue avec joie , jusqu'à oublier peu à peu leurs » anciennes langues. *Et inaucto novo paulatim abolitum iverunt veterem* » *sermonem.* » Et pour le prouver , voici les anciens auteurs qu'il cite. « Apulée dans ses Florides le témoigne à l'égard de l'Afrique , et les Ser- » mons de saint Cyprien , de saint Augustin et des autres Pères en font » foi. Pour les Gaulois , Strabon , dès le temps d'Auguste , dit qu'on ne les » devait point appeler Barbares , ayant pris les coutumes des Romains » aussi-bien que leur langue. Il dit la même chose des Espagnols , et Vel- » leius de ceux de Pannonie. Et il paraît par Tacite qu'Agricola porta les » Anglais à désirer d'être éloquens dans la langue Latine , quoiqu'aupa- » ravant ils eussent dédaigné de s'en servir. » On voit par là de quelle étendue était la langue Latine , et combien de Nations s'en servaient dans l'Occident. Il ne faut donc pas s'étonner qu'on ne voie que des liturgies Latines dans toutes ces Nations , où la langue Latine a subsisté si longtemps dans l'usage commun.

Ce n'est pas seulement dans les premiers siècles que l'on a célébré les saints mystères dans la langue vulgaire des Peuples qui embrassaient la foi , lorsqu'ils n'entendaient que cette langue. Aussitôt que les Esclavons eurent reçu la foi , Méthodius leur Evêque célébra la Liturgie en langue Esclavone. (*Epist.* 195.) Le Pape Jean VIII. en eut d'abord quelque peine, parce qu'il ne connaissait pas encore cet Evêque , et qu'il craignait que la version de la Liturgie donnée à ces peuples ne fût pas fidèle. Mais aussitôt qu'il eut vu Méthodius , et qu'il se fut assuré que sa foi était saine et orthodoxe , il le renvoya avec la qualité d'Archevêque, et un plein pouvoir de célébrer la Messe dans la langue de ses peuples. Voici les paroles de ce Pape. (*Ep.* 247. *ad Sfentopulch.*) « L'autorité sacrée de l'Ecriture , » dit-il, nous apprend à louer Dieu, non-seulement en trois langues, » puisqu'elle nous dit , *Nations louez tous le Seigneur , peuples glorifiez-le* » *tous.* (*Ps.* CXVI. 1.) Les Apôtres remplis du Saint Esprit ont publié en » toute sorte de langues les merveilles de Dieu : et c'est ce que nous fait » entendre l'Apôtre saint Paul , cette trompette céleste , quand il dit : *Que* » *toute langue confesse que Notre-Seigneur J. C. est dans la gloire de Dieu son* » *Père.* (*Philip.* II. 11.) Il parle encore amplement et clairement des » langues dans sa 1. aux Corinthiens , où il nous avertit expressément » d'édifier l'Eglise de Dieu par l'usage des langues différentes. Et certes » *ce n'est pas une chose où il y ait rien d'opposé à la foi et à la sainte doc-* » *trine, que de chanter la Messe en Esclavon* , ou de lire le saint Evangile, » et les leçons divines de l'ancien et du nouveau Testament , traduites en » cette langue, et bien expliquées, ou *de chanter les autres heures de l'Office.*

» Car celui qui a fait les trois langues principales, l'Hébraïque, la Grec-
» que et la Latine, a créé aussi toutes les autres langues pour l'honneur
» et la gloire de son nom. Nous ordonnons cependant que dans toutes les
» Eglises de votre domaine (il parle au Comte de Sfentopulcher) pour
» un plus grand respect du saint Evangile, on le lise en Latin, et qu'on
» l'annonce ensuite traduit en Esclavon au peuple qui n'entend pas la
» langue, comme il paraît qu'il se pratique en quelques Eglises. Pour
» vous et vos Magistrats, si vous aimez mieux entendre la Messe en Latin,
» nous ordonnons qu'on la célèbre pour vous en cette langue. »

Ce témoignage démontre évidemment combien les ennemis de l'Eglise Romaine ont tort de l'accuser, comme ils font, d'affecter un langage inconnu dans ses divins Offices, pour cacher aux peuples ce qu'ils contiennent. Le Saint-Siége n'a jamais eu cette affectation, et bien loin de l'avoir, il a toujours témoigné désirer que l'on fît le service divin dans la langue vulgaire des Nations nouvellement converties à la foi qui n'entendaient point d'autres langues que la leur. Nous en avons une nouvelle preuve, en ce que Paul V. ayant appris au commencement de notre siècle les fruits des Missionnaires de la Chine, il permit de traduire en langue Chinoise l'Ecriture Sainte, la Messe et les autres divins Offices, et de les célébrer en cette langue. Le Père Bartoli Jésuite, dans son histoire de la Chine, 3. partie de l'Asie, imprimée à Rome en 1663. dit que c'est à leurs Pères que le Pape avait accordé cette permission; mais que les Supérieurs de la Société ne jugèrent pas à propos qu'on s'en servît. Dans la suite néanmoins le Père Couplet Jésuite ne laissa pas de traduire le Missel en langue Chinoise, et de le présenter au Pape, comme le P. le Comte nous l'apprend : (*Nouveaux Mémoires sur l'état présent de la Chine : lettre au R. P. de la Chaise*;) *mais après y avoir bien pensé*, dit-il, *on n'a pas jugé à propos de s'en servir, et l'on continue de dire la Messe en Latin comme à l'ordinaire.* L'on voit par le récit fidèle de ces deux Auteurs, qu'il n'a pas tenu au Saint-Siége que l'on ait donné aux nouveaux Chrétiens de la Chine la consolation d'entendre célébrer la Messe et les saints Offices en la langue de leur Pays. C'est donc faussement que nos adversaires attribuent à l'Eglise Romaine de cacher aux peuples de dessein prémédité ses Mystères sous une langue inconnue.

Mais s'il est vrai que de tout temps l'Eglise ait été portée d'elle-même à se servir de la langue vulgaire des Nations, à mesure qu'elles se sont converties à la foi : il n'est pas moins vrai qu'elle n'a pas jugé à propos de changer le langage de ses diverses Liturgies, quelque changement qui soit arrivé dans les langues des peuples chez qui elles sont en usage. Il y a peu de villes dans tout l'Orient où l'ancienne langue Grecque se soit conservée, et cependant l'on a toujours continué de célébrer les saints Mystères dans cette langue ancienne, que le peuple n'entend plus. Il en est de même des autres Nations, qui ont eu leurs Liturgies particulières en la langue de leur Pays. Les Coptes, ou Egyptiens, les Arméniens, les Ethiopiens, etc. n'entendent plus la langue de leur Liturgie, à moins qu'ils ne l'apprennent par étude; ils ne laissent pas néanmoins de célébrer les saints Mystères dans ces langues, quoiqu'elles aient cessé d'être vulgaires. On ne saurait trouver aucune de ces Eglises, même depuis leur Schisme d'avec l'Eglise Romaine, qui se soit avisée de changer l'ancien langage de sa Liturgie, pour s'accommoder à la langue nouvelle des peuples. Cet accord de tant de sociétés si divisées de sentiments les unes des autres, doit faire impression sur des esprits raisonnables; car il faut que chacune de ces Eglises ait jugé qu'il était d'une extrême importance de ne rien innover en ce point. Il faut de plus qu'elles aient toutes cru qu'en conservant leurs anciennes langues dans la Liturgie, malgré le changement arrivé dans le langage de leur peuple, elles n'agissaient point contre les ordres que saint Paul a prescrits aux Corinthiens, touchant les langues. Car sans entrer maintenant dans la discussion des paroles de l'Apôtre, le consentement de toutes les Eglises à les entendre comme nous, est une preuve du sens que nous leur donnons. Il ne faut donc pas nous alléguer des paroles qui ne regardent ni directement, ni indirectement l'usage présent de toutes les Eglises du monde.

Mais voyons ce qui peut avoir porté toutes les Eglises à conserver l'an-

cien langage de leurs Liturgies. 1° La majesté de nos mystères peut-elle souffrir d'être assujettie à tous les changemens qui arrivent si fréquemment dans le langage des hommes ? N'y avait-il point de péril de les rendre méprisables par un langage qui vieillit presque de siècle en siècle, comme nous l'éprouvons ? Qu'on regarde les Psaumes de Marot: cette version trouvée si belle, quand elle parut au siècle dernier, comment est-elle devenue? Combien y a t-il de gens qui ne l'entendent pas à présent, et qui ne peuvent s'empêcher de rire en la lisant, à cause de quantité de mots usés, qui ne valent plus rien que dans les pièces burlesques ? Que serait-ce donc si l'on chantait la Messe et les autres divins Offices en ce langage usé, plus propre à faire rire qu'à exciter la dévotion ? On dira sans doute qu'il n'y aurait qu'à faire une nouvelle traduction. Mais outre l'incommodité de changer si souvent des choses si saintes, n'y aurait-il point de danger à craindre qu'il ne se glissât des erreurs au moins par mégarde ? Il y a eu des siècles d'ignorance où cela aurait pu arriver. Tout le monde sait que les Ariens en changeant une seule lettre dans le Symbole de Nicée, y ont glissé leur erreur capitale, et causé une infinité de maux et de troubles à l'Eglise. Voilà sans doute un inconvénient considérable.

Nous voyons clairement que la langue Latine sert à unir toutes les Eglises d'Occident les unes avec les autres. C'est par elle que les Eglises de Rome, de France, d'Espagne, d'Allemagne, etc. se communiquent ce qui se passe parmi elles de considérable. Comment les Evêques expliqueraient-ils les sentimens de leurs Eglises dans les Conciles œcuméniques, si la langue qui leur est commune s'était perdue? On dira qu'on s'expliquerait par interprètes, comme l'on a fait quand les Grecs et les Latins se sont assemblés ; et je conviens que cela aurait pu se faire : mais il faut aussi convenir de bonne foi, que cela aurait été plus difficile, et qu'il est sans comparaison plus facile et plus commode d'expliquer soi-même ses sentimens et de les communiquer aux autres par une langue commune, que par la voie d'un interprète.

Si les Grecs et les Latins, etc. avaient changé la langue de leurs Liturgies, l'on n'aurait pas obligé les Clercs Grecs à étudier le Grec, ni les Clercs Latins à apprendre la langue Latine. S'ils n'avaient pas été obligés d'apprendre ces langues pour être Clercs, il est évident qu'ils les auraient négligées, et qu'elles se seraient enfin perdues comme une infinité d'autres. Qu'est devenue, par exemple, la langue de nos anciens Gaulois? Elle s'est si absolument perdue, qu'il n'en reste aucune idée, dans les Provinces où l'on s'en servait autrefois. Il en aurait été de même des langues Grecque et Latine, si la Liturgie ne nous les avait conservées. Quelles pertes n'aurions-nous pas faites en perdant ces langues ? A quoi serviraient les Originaux de l'Ecriture sainte, les anciennes versions, les Commentaires et tous les autres ouvrages des Saints Pères, si l'on n'entendait plus les langues dans lesquelles ils sont écrits ? Comment la tradition aurait-elle pu se conserver dans une si longue suite de siècles? Tant de Conciles tenus par nos pères, seraient devenus tout-à-fait inutiles. Nous ne saurions plus à quoi nous en tenir dans les contestations qui arrivent de temps en temps. Il était donc d'une importance extrême de ne pas changer le langage des Liturgies, puisque c'est par ce canal qu'elles devaient se conserver.

Cela était d'autant plus raisonnable et plus juste, qu'en ne changeant rien dans la langue du Service, il ne s'y trouve qu'un seul inconvénient, encore est-il facile d'y remédier. J'avoue qu'il serait à souhaiter que tout le monde entendit ce qui se dit dans la Liturgie sacrée, et dans les divins Offices ; le peuple en serait plus instruit, et plus édifié qu'il ne l'est présentement. Mais n'y a-t-il point de remède à cet inconvénient ? L'Eglise n'y a-t-elle pas suffisamment pourvu en ordonnant à ses Ministres d'instruire les peuples sur ces matières. Rien de plus clair, que ce que dit là-dessus le S. Concile de Trente. (*Conc. Trid.* §. 22. *cap.* 8. *de sacrif. Miss.*)

« Quoique la Messe, dit-il, contienne de grandes instructions pour les » fidèles, il n'a pourtant pas été jugé à propos par les anciens Pères qu'elle » fût célébrée partout en langue vulgaire ; c'est pourquoi chaque Eglise » retiendra en chaque lieu l'ancien usage qu'elle a pratiqué. Afin pour-

» tant que les brebis de J. C. ne souffrent pas de faim, le saint Concile » ordonne aux Pasteurs et à tous ceux qui ont charge d'ames, que sou- » vent au milieu de la célébration de la Messe, ils expliquent eux-mêmes, » ou fassent expliquer par d'autres quelque chose de ce qui se lit à la » Messe, et particulièrement quelque mystère de ce très-saint Sacrifice, » surtout les jours de Dimanche et Fêtes. » Outre les instructions qui se font de vive voix dans les Prônes et dans les Sermons, il y a grand nombre d'instructions imprimées sur ces matières : il y a même des traductions non-seulement des Epitres et Evangiles de l'année, mais encore de toutes les messes. Ainsi c'est la faute des fidèles, s'ils ne sont pas instruits et édifiés de ce qui se passe dans les saints Mystères, puisqu'ils ont dans l'Eglise tant de moyens de s'en instruire.

Plusieurs d'entre les nouveaux Convertis n'entendant point le Chapitre XIV. de la première Epitre de saint Paul aux Corinthiens, s'imaginent que ce saint Apôtre a condamné notre pratique, et certainement il n'y a point pensé.... De quoi est-il question dans ce chapitre ? Les fidèles de cette Eglise faisaient trop de cas du don des langues, le préféraient au don de prophétie, etc. et plusieurs d'entr'eux qui avaient ce don, s'en servaient dans les assemblées publiques, et louaient Dieu en des langues inconnues, sans se mettre en peine si on les entendait ou non ; ce qui causait un véritable désordre. Saint Paul ayant appris ce qui se passait, commence à leur montrer qu'ils devaient estimer davantage le don de prophétie, que celui des langues, 1° Parce que le don des langues sans interprétation n'est utile qu'à celui qui l'a reçu, puisque personne n'entend ce qu'il dit ; au lieu que celui qui prophétise parle aux hommes pour les édifier, les exhorter, et les consoler. D'où il conclut que celui qui prophétise est préférable à celui qui parle une langue inconnue, sans avoir le don de l'interpréter. Pour rendre cette raison plus sensible, il la confirme par son propre exemple : *Quelle utilité*, dit-il (*v.* 6.), *vous apporterais-je, si je venais vous parler en des langues inconnues ?*

Il tire sa seconde raison du but que l'on se propose en parlant, qui est de faire entendre ses pensées ; il l'explique, 1°. par la comparaison des instrumens inanimés : *Si le hautbois*, dit-il (*v.* 7.), *ne forme différens tons, l'on ne peut distinguer ce que l'on joue* sur cet instrument : *de même si la langue que vous parlez n'est connue, comment pourra-t-on savoir ce que vous dites ?* (*v.* 9.) 2°. Par l'impossibilité d'entretenir la société entre les hommes de diverses Nations qui ont chacune leur langue : *Si je n'entends pas ce que signifie ce qu'on me dit, je serai barbare à celui qui me parle, et celui qui me parle me sera barbare.* (*v.* 11.) Il conclut de là que ceux qui souhaitent le don des langues, doivent souhaiter aussi le don de les interpréter, afin qu'ils édifient l'Eglise : *Que celui qui parle une langue, demande* à Dieu le don *d'interpréter* ce qu'il dit. (*v.* 13.)

La 3e. raison est prise du peu de fruit que l'Eglise reçoit du don des langues, lorsqu'il n'y a personne pour interpréter ce que l'on dit. *Si*, dit-il (*v.* 16.), *vous louez Dieu par le* don du *S. Esprit* dans un langage inconnu, *comment celui qui n'est que du simple peuple répondra-t-il* Amen, *à votre prière ; puisqu'il ne sait ce que vous dites ? Ce n'est pas que votre prière ne soit bonne, mais elle n'édifie pas.* (*v.* 17.) Il presse ensuite les Corinthiens de ne plus se piquer comme ils faisaient de parler des langues inconnues dans l'Eglise, 1°. par son propre exemple (*v.* 18. *et* 19.) : *Je sais toutes vos langues*, dit-il, *mais j'aimerais mieux ne dire que cinq paroles* propres *à instruire, que d'en dire dix mille dans une langue* qu'on n'entendrait pas. 2°. (*v.* 20.) 2°. En traitant de puerilité cette démangeaison de parler une langue inconnue dans une Assemblée où il n'y a personne qui l'entende.

La 4e. raison, c'est que quand Dieu a donné aux simples fidèles le don des langues, c'a été pour servir de signe et de prodige aux infidèles, afin de les attirer à l'Eglise, ou pour le moins de les convaincre qu'il est avec elle : *Donc*, conclut-il (*v.* 22), *le don des langues est moins pour vous que pour les infidèles : au lieu que le don de prophétie est plus pour les fidèles que pour les infidèles.*

Enfin la dernière raison (*v.* 23.), c'est que si l'on n'use avec discrétion du don des langues dans les Assemblées publiques, il ne peut que

2. Quamvis latina lingua jam vulgaris esse desierit in Occidente, nulla tamen est quæ in tota Europa vigeat magis. Hanc populorum magna pars passim intelligit : nec ullam aliam facile esset adhibere.

3. Probari non potest aliam unquam in Occidente linguam adhibitam fuisse ad divina Officia. Constat tamen ex S. Augustino multa fuisse in Africa loca in quibus hujus sancti Doctoris tempore Punica lingua non Latina, vulgaris esset. (B) Et doctissimus Cardinalis Bona in eximio opere de rebus liturgicis luculenter probat Latinam linguam non fuisse vulgarem apud Alemannos, Francos, Anglo-Saxones, Sclavos, Polonos, cæterosque Septentrionales populos, cùm illis Evangelica lux affulsit ; nec propterea apud illos Officia divina celebrata fuisse unquam vulgari eorum linguâ, sed Latinâ solùm, sicut in reliquo Occidente. (C)

scandaliser les ignorans, et les infidèles qui pourraient s'y glisser. « S'ils » voient que tous parlent diverses langues, dans vos Assemblées, ne di- » ront-ils pas que vous êtes des insensés ? Mais si tous prophétisent, ils » découvriront un infidèle caché parmi eux, ils pénétreront les secrets » de son cœur, et le réduiront à confesser, le visage contre terre, que » Dieu est véritablement avec eux. » (*v.* 24. *et* 25.)

Mais rien ne fait mieux voir qu'il ne s'agit dans ce Chapitre que du don des langues, qui était assez commun dans la naissance de l'Eglise, que le réglement que S. Paul prescrivit aux Corinthiens sur ce sujet ; le voici. Que de ceux qui ont reçu le don des langues (*v.* 27.), *il n'y en ait que deux ou trois au plus qui parlent* dans vos Assemblées *en une langue inconnue ; qu'ils parlent l'un après l'autre, et qu'il y ait quelqu'un qui interprète ce qu'ils ont dit. Mais s'il n'y a point d'interprète* (*v.* 28.), que ceux qui ont reçu le don des langues *se taisent dans l'Eglise.* Cela est si clair, que je ne puis assez m'étonner que les Ministres Protestans aient pu trouver parmi eux des esprit simples et assez crédules, pour leur faire accroire que S. Paul avait condamné par avance l'usage présent de toutes les Eglises du monde, auquel il ne pensa jamais.

(B) S. Aug. *Epist.* 209. *aliàs* 261. *ad Cœlestinum Papam*, *n.* 2. (*Fussalæ*). Episcopum ordinandum, constituendumque curavi. Quod ut fieret aptum loco illi congruumque requirebam, qui et Punicâ linguâ esset instructus, etc.

Lib. 2. *Retractationum*, *cap.* 3. Liber *de agone Christiano* fratribus in eloquio Latino ineruditis humili sermone conscriptus est, regulam continens, et præcepta vivendi.

Epist. ad Romanos inchoata exposit. n. 13. Quo loco prorsùs non prætereundum, quod pater Valerius animadvertit admirans in quorumdam rusticanorum collocutione. Cùm enim alter alteri dixisset, *Salus*, quæsivit ab eo qui et Latinè nosset et Punicè, quid esset *Salus* : responsum est, *Tria*. Tum ille agnoscens cum gaudio salutem nostram esse Trinitatem, convenientiam linguarum non fortuitu sic sonuisse arbitratus est, sed occultissimâ dispensatione divinæ providentiæ ; ut cùm Latinè nominatur *Salus*, à Punicis intelligantur *Tria* ; et cùm Punici linguâ suâ *Tria* nominant, Latinè intelligatur *Salus*.

Tract. 7. *in Joan. n.* 18. Omnis qui verba Latina intelligit, scit quia dolus est, cùm aliud agitur et aliud fingitur. Intendat charitas vestra : Non dolus dolor est : propterea dico, quia multi fratres imperitiores Latinitatis loquuntur sic, ut dicant, dolus illum torquet, pro eo quod est dolor. *At ex his locis vulgi equidem imperitiam probari posse mihi videtur, non verò linguæ Latinæ ignorantiam. Juxta peritiores judicium esto.*

(C) Joan. Bona S. R. E. Card. *Rer. Liturg. lib.* 1 *cap.* 5. *n.* 4. Superest nunc alia difficultas explananda, quâ linguâ Apostoli celebraverint. Joan.

Echius. *L.* 2. *de sacrif. Missæ. c.* 2. nullo adhibito teste ausus est diffinire, Missam non nisi Hebraïcè actam tam ab Apostolis quàm ab eorum successoribus usque ad tempora Adriani Imperatoris ; et tunc demùm cœpisse Ecclesiam linguâ Græcâ in Sacris uti. Sed hujus sententiæ nullum reperio apud veteres fulcimentum ; multa autem habeo quæ ipsam convellant. Secundo enim labente seculo, quo vixit Adrianus, jam fides nostra in varias regiones propagata erat ; Apostoli autem donum linguarum à Spiritu sancto acceperant, ut fidem, ejusque mysteria singulis gentibus proprio cujusque idiomate prædicarent, non exotico, et præsertim Hebraïco, quod tunc temporis ne vulgo quidem Hebræorum notum erat. Deindè Jacobus Liturgiam suam Græcè scripsit ; hanc autem legitimum illius Apostoli fœtum esse suo loco ostendemus. Paulus item de publicis Ecclesiæ precibus ad Corinthios scribens (1. *Cor.* XVI. 16.) : *Si benedixeritis*, inquit, *spiritu, qui supplet locum idiotæ quomodo dicet* Amen *super tuam benedictionem, quoniam quid dicas nescit ?* Hæc autem verba S. Thomas et alii ita interpretantur, ut velint Apostolum loqui de sacrificio Missæ, et nolle ipsum agi prorsùs sermone ignoto et peregrino ; qualis tunc erat Hebraïcus Corinthiis, et aliis nationibus. Asserendum itaque videtur Apostolos, eorumque successores eo idiomate in singulis regionibus usos, quod tunc illis commune et vernaculum erat ; et ita Hierosolymis Chaldaïcè ; Antiochiæ verò, Alexandriæ et in aliis Græcorum civitatibus Græcè : Romæ autem et in toto Occidente Latinè celebrasse. Nititur hæc mea assertio antiquissimæ et memorabili Ecclesiæ consuetudini. In Occidente enim non inveniuntur antiquæ Liturgiæ, nisi Latinæ : in Oriente verò, quamvis multæ diversarum linguarum nationes sint, quæ Christianâ professione censentur, veteres tamen Liturgias non habent, nisi Græcâ, quâ Græci et Melchitæ, et Chaldaïcâ linguâ, quâ Maronitæ, Nestoriani, et Jacobitæ, per varias provincias dispersi utuntur. Hinc autem liquet vetustas offerendi formulas, maximâ curâ et religiosissimâ sollicitudine à majoribus nostris custoditas fuisse, ut sicut una est fides, ita una esset lingua communis, quâ multæ nationes possent mutuò communicare. Missæ enim Chaldaïco, et Latino sermone primùm compositæ, eodem semper celebratæ sunt, quamvis illæ linguæ desierint esse vulgares. Gentes autem, quæ in Occidente successu temporis Christianam religionem amplexæ sunt, Germani, Franci, Angli, Poloni et alii Septentrionales, Latinâ licèt illis ignota esset, Sacrificium offerebant. In Africa etiam Latinæ linguæ usus in sacris semper viguit, licèt eam populus non intelligeret, ut Augustinus testis est in expositione inchoata Epist. ad Rom. Idem accidit in Oriente quoad linguam Græcam, et Chaldaïcam : nam iis utuntur in divinis officiis, quamvis populis ignotæ sint, qui vel Græcâ vulgari, vel Arabicâ communiter loquuntur. Fert hoc rerum humanarum vicissitudo, ut linguæ vulgares mutationibus sint obnoxiæ, vel quia corrumpuntur alterius nationes commercio, vel quia Provinciæ in extraneorum Principum dominium transeunt, qui proprias leges, et mores, et linguam in eos introducent. Vetus Gallorum lingua, quâ uti solebant, priusquam regnum illud in Provinciam à Romanis redigeretur, penitùs abolita est. Sic etiam Hispani proprium amiserunt sermonem, cùm potestati Romanorum subditi fuerunt. Veteres Francos, qui regnum in Galliis constituerunt, Germanicâ linguâ locutos Beatus Rhenanus *l.* 2. *rer. Germanicar.* ostendit, ex antiquissimo codice Evangeliorum, quem Frisingæ se vidisse ait in linguam Francicam translatum, quæ eadem est ac Germanica. Regiones quoque septentrionales à Romanis subactæ Latinè loqui didicerunt, donec ipsa Latina lingua interiit, et ex ejus corruptione in Italia, Gallia, et Hispania vulgares hodiernæ exortæ sunt.

Eodem fato Græcâ et Chaldaïcâ exstinctis, Turcica, Arabica, et aliæ vulgares in plerisque regnis Orientalibus successerunt. Ut autem Religio adversùs hujusmodi mutationes inconcussa maneret, semper et ubique orthodoxa Ecclesia vetus idioma in divinis officiis retinuit, id exigente sacrarum rerum dignitate et majestate, ut nihil in his immutetur, nihilque erroneum aut impurum in eas irrepat. Quod facilè contingeret, si eas ab antiquo sermone, quo ab Apostolis et Apostolicis viris traditæ sunt, in alium recentiorem, vel à primævo diversum transferre liceret.

I. Quid esset incommodi si passim in qualibet regione vulgari linguâ publicæ preces fierent ?

R. Multa certè incommoda et gravia occurrerent.

1. Divina officia obnoxia essent continuis mutationibus ; nam continuam in linguis viventibus mutationem invehit frequens populorum usus , quèm penès arbitrium est et mos et norma loquendi. (*Horat. de art. Poët.*) Et intra unius seculi limites mutantur plurimùm linguæ vulgares.

2. In continuis illis idiomatum mutationibus facile esset invehere sensim graves errores circa fidei dogmata, quorum depositum servatur in publicis Ecclesiæ precibus et officiis. Sic paulatim hæreses serperent.

3. In eodem regno , verbi gratiâ in Galliis , adhibenda essent tria quatuorve ad minus idiomatum genera in celebrandis officiis ; et in singulis Provinciis, pro variâ horum idiomatum mutatione , corrigendæ subindè essent Ecclesiæ preces. Nemo nescit in inferiori Aremorica , in Alsacia , in Cantabria , in Benearnia , in Vasconia , in Russinonensi agro , in pluribus Occitaniæ et Provinciæ locis non intelligi passim à plebe idioma Gallicum. Vix unquam publicæ preces intelligerentur à peregrè euntibus, vix Sacerdotes possent extra suam quisque regionem celebrare sacrificium , vix abstinendum esset à continuis mutationibus.

4. Non facilè mutationes fiunt in publicis et tritis Ecclesiæ precibus , cæterisque quæ in usu plebis quotidiano versantur : id probat luculenter vel ipsa Protestantium experientia, ut alia exempla taceamus.

Quòd si Græca et Latina lingua conservatæ olim non essent, et usque ad nos propagatæ propter necessarium eorum usum in sacris functionibus, jam inutiles nobis forent veterum Conciliorum canones, antiquorum Pontificum Constitutiones , sanctorum Patrum et aliorum lucubrationes Græco vel Latino sermone exaratæ ; quia nec eas legere, nec intelligere possemus ; sicut non intelligimus priscos Hispaniæ characteres , qui in nummis conservati sunt, nec scimus quid dicat Pœnulus apud Plautum , quia lingua Punica , quâ ille loquitur , dudùm interiit. Narrat Polybius (*l. 3. histor.*) quòd cùm inita pax est post secundum bellum Punicum , pacta primæ pacis vix intelligebantur , adeò lingua tempore interjecto mutata erat. Ibidem nunc apparet in Italica nostra, et in Gallica ; multùm enim discrepat hodierna ab antiqua. Cùm ergo experientia docuerit , singulis ferè seculis vulgare idioma mutari , si Missa sermone vulgi celebraretur , iisdem mutationibus subjecta foret , non sine gravi dispendio debitæ venerationis , et cum evidenti periculo depravationis. Tolleretur etiam necessaria ad fidei unitatem Ecclesiarum communicatio , quæ hoc vinculo nectitur : nec posset Sacerdos Italus in Gallia , aut in Germania , nec Germanus aut Gallus in Italia sacris operari. Quare sapientissimè ab Ecclesia constitutum est , ut quo idiomate Missæ primùm institutæ sunt , eo semper celebrentur , licèt populo ignotum sit. Præcessit exemplum hujus disciplinæ in veteri Testamento : nam cùm populus post captivitatem Chaldaicè loqueretur , Psalmos tamen et Scripturas Hebraïcè semper cantavit , et legit ; quem morem Hebræi etiam hodiè in Synagogis observant : nec enim voluit Deus mutari Scripturam , licèt populus linguam mutasset. Eadem Romanis cura fuit servandi in Sacris sermonis antiquitatem , nam *carmina Saliorum vix sacerdotibus suis intellecta* , (ut ait Quintilianus *L. 1. Instit. orat. c.* 6.) , *nunquam mutarunt , quia vetabat religio , et consecratis utendum erat.*

Primò enim, vix jam intelligit quisquam quàm Besa et Marotus, labente seculo decimo sexto, ad Calvinianorum usum publici juris fecêre Psalmorum Davidicorum versionem, seu paraphrasim, linguâ tum in Galliis vulgari. Frustrà tamen tentarunt apud nostrates Calvinianos horum, ut vocabantur, Ministri, veteris illius versionis loco in publicis conventibus substituere Conrartii versionem, quæ correcta ad hodiernum usum, facilè ab omnibus intelligi poterat. Id notum omnibus : adeò ut vel inviti Calviniani cogerentur, usu prævalente, publica Religionis officia celebrare eâ linguâ quæ jamjam intelligenda esset à nemine.

Deindè, quæ Genevensibus typis jampridem edita est Gallica sacrorum Bibliorum versio à Calvinianis, ea vix jam à legentibus intelligitur, ob vetustatem idiomatis, jam ferè obsoleti. Si quæ tamen à Calvinianis proferuntur etiamnum, vel in libris Gallicis politioribus, vel in Concionibus, Scripturæ sacræ testimonia ; ea non aliundè illi proferunt, nisi ex vetusta illa versione jam barbara : tanta vis est consuetudinis in rebus quæ pertinent ad vulgarem et quotidianum usum.

Hinc intelligere licet, quàm difficilis sit, ne plura dicam, idiomatis mutatio in iis rebus quæ publico et continuo populorum in usu versantur. Et hæc quidem una est ex præcipuis rationibus, cur passim jam publicæ Ecclesiæ preces vulgari linguâ non fiant.

I. Rectè hæc quidem. Restat tamen mihi scrupulus minimè contemnendus. Vereor nimirùm ne divini officii celebratio linguâ ignotâ pugnare videatur cum iis quæ habet Apostolus cap. 14. primæ ad Corinthios Epistolæ ?

R. Cave id putes. 1. Enim non loquitur ibi Apostolus de divini Officii celebratione, quæ tunc Corinthi fiebat linguâ Græcâ, apud Corinthios vulgari.

Deindè non reprehendit Apostolus in publicis conventibus usum idiomatis incogniti, modò sit qui interpretetur idiotis. (D) Atqui vult etiam nunc Ecclesia populum Christianum à Pastoribus edoceri linguâ vulgari quidquid in publicis linguâ Latinâ recitatur caniturve. (E) Potest quoque hæc

(D) 1. Cor. xiv. 5. Volo autem omnes vos loqui linguis : magis autem prophetare. Nam major est, qui prophetat, quàm qui loquitur linguis : nisi fortè interpretetur, ut Ecclesia ædificationem accipiat.... 13. Et ideò qui loquitur linguâ, oret ut interpretetur.... 26. Quid ergo est, fratres ? Cùm convenitis, unusquisque vestrùm psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet : omnia ad ædificationem fiant. 27. Sive linguâ quis loquitur, secundùm duos, aut ut multùm tres, et per partes, et unus interpretetur. 28. Si autem non fuerit interpres, taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur et Deo.

(E) Concil. Trident. *sess.* 22. *cap.* 8. *de Missa vulgari linguâ passim non celebrandâ, et mysteriis ejus populo explicandis.* Etsi Missa magnam contineat populi fidelis eruditionem, non tamen expedire visum est Patribus, ut vulgari linguâ passim celebraretur. Quamobrem retento ubique cujusque Ecclesiæ antiquo et à sancta Romana Ecclesia, omnium Ecclesiarum matre et magistra, probato ritu, ne oves Christi esuriant,

interpretatio fieri per librorum Ecclesiasticorum versiones in vulgarem linguam, ut jam diximus in explicatione vocis hujus *Amen.* (*Hujus Sect. Cap.* 4. §. *versùs finem.*)

I. Quid ergo causæ fuit cur Apostolus in ea ad Corinthios Epistola loqueretur de linguâ Ecclesiis ignotâ?

R. Id dixit occasione doni linguarum, circa quod nonnulli abusus irrepserant apud Corinthios. Rem explico. Tempore nascentis Ecclesiæ, ut plures ad Christum ex gentibus adducerentur, dabat Deus sæpissimè Christianis donum linguarum; et, quod maximè faciebat ad miraculi manifestationem, multi loquebantur ignotâ linguâ, nec interpretari poterant; alii poterant interpretari, nec loqui; alii dènique, in quibus erat Apostolus, et loquebantur, et intelligebant, et interpretabantur omnes omninò linguas.

Circa hoc linguarum donum duo Corinthi abusus irrepserant.

1. Nonnulli ex fidelibus prout Spiritus daret loqui, loquebantur, et plures simul variis linguis, non singuli post singulos.

2. Quod dictum fuisset ignotâ linguâ, nemo quandoque erat qui posset interpretari. Hinc orta confusio.

Cui ut obviam iret Apostolus, duo præcipit cap. 14. primæ ad Corinthios Epistolæ.

1. Ut in singulis collectis duo tresve solùm, iique non simul, sed succedentibus vicibus, loquantur ignotis linguis.

2. Ut si nemo sit qui interpretetur, qui ignotâ linguâ locuturus erat, taceat in Ecclesia; sibi autem loquatur et Deo. Neque enim palàm proferri debet quidquam in Ecclesia, nisi ad ædificationem adstantium; nec prodesse cuiquam potest sermo ignotus, quem nullus interpretari valeat; adeoque Prophetas illos, qui linguarum donum acceperint, nisi interpres adsit, tacere oportere; imò si interpres adsit, judicandùm priùs esse ab illo linguarum interprete, an ad ædificationem adstantium conducere valeat quod ignotâ linguâ dicendum est: *Spiritus* enim *Prophetarum*, inquit Apostolus, *Prophetis subjecti sunt.* (1. *Cor.* XIV. 32.) Quod sic intelligi nihil vetat ut sensus sit, Prophetarum qui donum interpretationis acceperint id esse officii, ut dijudicent palàmne dicendum sit, an tacendum quo Prophetæ linguis ignotis loquentes sunt elocuturi.

Legatur attentiùs totum illud caput 14. primæ ad Corinthios Epistolæ, nihil aliud in eo reperitur quàm quod diximus. Atque indè constat,

neve parvuli panem petant, et non sit qui frangat eis (*Thren.* IV. 4.), mandat sancta Synodus Pastoribus, et singulis curam animarum gerentibus, ut frequenter inter Missarum celebrationem, vel per se, vel per alios, ex iis quæ in Missa leguntur, aliquid exponant, atque inter cætera, sanctissimi hujus Sacrificii mysterium aliquod declarent, diebus præsertim Dominicis et Festis.

1. Non hîc agi de lingua quâ celebrari divinum officium oporteret ; de eo non erat quæstio.

2. Non absurdum videri Apostolo usum ignotæ linguæ in Ecclesia, modò adsit interpres qui possit de singulis reddere rationem, si quis fortè extraneus adveniat.

Quid quòd nec ignota prorsùs videri debet lingua Latina, quâ utitur Ecclesia in divinorum officiorum celebratione. Hanc plerique loquuntur : cæteri ex continuo usu et ex Pastorum interpretatione et documentis norunt, vel nosse facilè possunt quid suis orationibus postulet à Deo Ecclesia. Adeoque dùm plebs respondet *Amen*, non ignorat omninò, quid respondeat, verumque præbet assensum iis quæ Sacerdos nomine Ecclesiæ à Deo poposcerit : ut taceam divinorum officiorum partem maximam esse in vernaculam linguam jussu vel licentiâ Episcoporum translatam, ut suprà observatum à nobis fuit. (*Hujus Sect. Cap.* 4. §. 2.)

§. 2. De Ecclesiæ Ritibus et Cæremoniis in genere.

I. Cur cum tanto rituum et cæremoniarum apparatu celebrat Ecclesia divinum officium ?

R. 1. Ut hoc exteriori apparatu excitetur efficaciùs Christiana plebs ad Dei cultum.

2. Ut et his cæremoniis ritibusque intelligatur faciliùs quid agat Ecclesia, quæ mysteria celebret, quid postulet à Deo, quâ mente Divinis vacare oporteat.

3. Ut supremo Numini consecrentur, ejusque cultui inserviant suo modo omnes omninò creaturæ, quæ omnes illius sunt.

4. Plerique rituum Ecclesiasticorum vel fundamentum habent in ipsa rerum natura positum, nec continent mysterii quidquam ; vel ob majorem decentiam pro variis necessitatibus introducti sunt ; vel ex usu vitæ civilis usurpantur.

5. In ritibus Ecclesiasticis non desunt qui mysterii causâ primùm introducti sunt, ut illis mysteriis mens eveheretur ad res his significatas et adumbratas.

6. Multos Judæorum ritus Ecclesia retinuit, et observavit ab initio.

7. Quin et ex gentibus ad Christum conversis nonnullos Ecclesia ritus sumpsit, quos ipsi ex Judæis acceptos in superstitionum suarum usum usurpaverant. Sic faciliorem Ecclesia reddidit Ethnicorum conversionem. Faciliùs enim adduci potuerunt ad consecrandos supremo Numini ejusmodi ritus, quos solebant priùs dæmonibus impendere, quàm ad eos tollendos omninò. Alioquin illis ritibus nihil ex natura sua mali suberat.

I. Nunquid satius fuisset illos prorsùs tollere, ne eorum occasione faciliùs ad superstitionem delaberentur gentes ad Christum conversæ ?

R. 1. Ritus illi, utpotè ex Judæis accepti, ex se et ex natura sua boni erant, Deoque ipso auctore in cultum Religionis introducti fuerant : ipsosque gentes ad Christum conversæ, seclusâ omni superstitione, observabant, edoctæ à Pastoribus de recto et legitimo eorum usu.

2. Non facile fuisset ritus illos de medio tollere. Nemo nescit quæ sit vis consuetudinis, et quàm arduum sit veteres et receptos usus abolere : longè satius est nihil immutare in iis quæ salvâ religione servari possunt. (A)

3. Quin etsi ritùs illi facilè tolli potuissent, erant tamen ob suam vel necessitatem vel utilitatem retinendi.

I. Quod ait Christus, Deum in spiritu et veritate adorari oportere, quomodo stat cum illo rituum exteriorum apparatu ?

R. Stat certè. Neque enim his verbis præjudicatùm voluit Christus adorationi exteriori. Hoc solùm innuit, cultum exteriorem inutilem esse et nullius momenti, si separetur ab interiori, quo Deus in spiritu et veritate adoratur. Cultus ille interior primus est, præcipuus est : ad eum fovendum, et excitandum, et significandum ordinatur exterior cæremoniarum apparatus. Si quis fortè apparatu illo exteriori contentus, non feratur interiùs ad Deum, is Judæum non Christianum sapit, is magno in errore versatur. Hinc omninò necesse est Pastores in id maximè incumbere, ut subjecti sibi populi sedulò edoceantur, quæ sit sacri cujusque ritùs ratio, qui usus ; populique ex assiduis Pastorum monitis intelligant, cultum illum exteriorem umbram quamdam esse, quâ ferri ad Deum mens humana debet, et significare quis sit affectus interior erga Deum.

I. Saltem exterior ille apparatus et magnificentia in sacra Ecclesiæ suppellectili, in vasis, in vestibus sacris, in templorum ædificiis et ornamentis videtur pugnare cum simplicitate Christiana, quæ toties in Evangeliis commendatur ?

R. In rebus ejusmodi positum esse simplicitatis Evangelicæ præceptum ne credideris. In eo positum est, ut simus humiles et pauperes spiritu, et seculi pompas aspernemur, et vitam agamus ab omni fastu et sumptu cultuque superfluo alienam, et eum servemus in omnibus modum, ut ne quid nimis.

Nihil isthæc ad templorum apparatum et ornamenta. Quæ fuerit in veteri lege Tabernaculi Mosaïci et Templi Judaïci magnificentia, Deo ipso auctore, nemo nescit : Nec tamen

(A) S. Aug. *Ad inquisit. Januar. lib.* 1. *seu Epist.* 54. *aliàs* 118. *cap.* 2. *n.* 2. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores esse convincitur, indifferenter est habendum, et propter eorum inter quos vivitur societatem servandum est.

Cap. 5. *n.* 6. His enim causis, id est, aut propter fidem, aut propter mores, vel emendari oportet quod perperàm fiebat, vel institui quod non fiebat. Ipsa quippe mutatio consuetudinis, etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat. Quapropter quæ utilis non est, perturbatione infructuosâ consequenter noxia est.

ad Judæos sicut et ad Christianos modestiæ et simplicitatis commendationem pertinuisse quis inficiabitur? Illam ipsam quæ Divino cultui refertur magnificentiam laudasse videtur Christus. Cùm enim pia mulier Christi pedes in domo Simonis leprosi unxisset nardo pretiosissimo, unguenti profusionem carpentibus Discipulis laudavit Christus (B), atque ita probavit terrenas divitias Dei cultui consecrari posse et debere.

I. Aiunt tamen prioribus seculis Ecclesiam non in cultu solùm et ornatu privato, sed et in templorum et sacræ supellectilis apparatu magnam simplicitatem et modestiam observasse?

R. Tribus prioribus Ecclesiæ seculis, dùm ferverent vel imminerent quotidianæ persecutiones, vix poterat Ecclesia colligi ad celebranda quietè divina officia. Non mirum ergo si tunc simplex esset templorum et structura et suppellex, et officiorum apparatus. Sed ex quo pax Ecclesiæ concessa est, et Christi religionem Imperatores orbis domini complexi sunt, tunc Christianorum templa fuerunt et magnificentissimè constructa, et splendidè instructa variâ eâque pretiosissimâ suppellectili, et vasis argenteis aureisque quàm plurimis, illamque in templorum ædificatione et ornatu magnificentiam laudarunt semper sanctissimi Præsules, ut Christianæ pietatis indicium, non in Imperatoribus modò, sed et in cæteris Christianis qui opibus affluerent. (C)

(B) Matth. xvi. 6. Cùm autem Jesus esset in Bethania in domo Simonis leprosi, 7. accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti pretiosi, et effudit super caput ipsius recumbentis. 8. Videntes autem Discipuli, indignati sunt, dicentes: Ut quid perditio hæc? 9. Potuit enim istud venundari multò, et dari pauperibus. 10. Sciens autem Jesus, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? Opus enim bonum operata est in me. 11. Nam semper pauperes habetis vobiscum; me autem non semper habetis. 12. Mittens enim hæc unguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit. 13. Amen dico vobis, ubicunque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, dicetur et quod hæc fecit in memoriam ejus.

(C) Euseb. *Ecclesiast. histor. lib.* 10. *cap.* 4. Cujusmodi sunt hæc templi hujus pulcherrima ornamenta atque donaria. Quæ ipsa quidem per se augusta profectò sunt ac magnifica, et stupore atque admiratione digna; quippè quæ regni Servatoris nostri illustre specimen exhibeant... Nihilo planè inferior Beseleele illo (*Exod.* xxxi. 2. *etc.*), quem Deus ipse spiritu sapientiæ et intelligentiæ omnisque ingeniosæ ac solertis peritiæ cùm implevisset, cœlestium templi imaginum per adumbratas quasdam figuras fabrum atque artificem elegit. Ad eumdem igitur modum hic noster totum Christum, qui verbum, sapientia et lux est, in sua ipsius mente tanquam imaginem gestans, dici non potest quanta cum animi magnitudine, quàm opulentâ ei prodigâ mentis manu, quantâ etiam omnium vestrûm liberalitate, qui vestrâ in conferendis sumptibus magnificentiâ quasi cum illo certantes, ne ejus consilio inferiores ulla ex parte videremini ambitiosiùs contendistis: hoc magnificum Dei altissimi templum quod sub aspectum cadit, ad exemplum præstantioris illius templi quod cerni oculis non potest, quàm fieri potuit simillimum fabricaverit.... Ecclesiam hanc prolapsam excitavit, cùm illam priùs omni labe purgasset, et medicamentis salubribus curavisset. Jam verò eam veste circumdedit, non illâ vetere, sed quam rursùs ex divinis oraculis

didicerat, in quibus disertè prædictum est, *Et erit posterior gloriæ domûs hujus longè supra priorem.* (*Aggæi* II. 10.) Itaque multò ampliorem locum metatus, exteriorem quidem ambitum muro undique communivit, qui totius operis tutissimum esset propugnaculum. Magnum deindè atque excelsum vestibulum ad ipsos solis orientis radios extendit; iis qui à sacro loci ambitu longiùs remoti sunt, conspectum quemdam eorum quæ intùs reconduntur abundè exhibens, et oculos eorum qui à nostra fide alieni sunt, ad conspicienda limina quodammodo invitans; ne quisquam fortè prætercurrat, qui non compungatur animo, tum ex memoria præteritæ solitudinis, tum ex stupendo præsenti operis miraculo. Hoc enim modo compunctos attrahi, et ad ingrediendum allici posse aspectu ipso speravit. Cæterùm ubi portas ingressus sis, non statim impuris et illotis pedibus in Sacrarium introïre permisit. Sed inter templum ac vestibulum maximo intervallo relicto, hoc spatium in quadrati speciem circumseptum quatuor obliquis porticibus circumquaque exornavit, quæ columnis undique attolluntur. Intercolumnia porrò ipsa septis è ligno reticulatis, in mediocrem et congruam altitudinem elatis circumclusit. Medium autem spatium apertum et patens reliquit, ut et cœli aspectum præberet, et aërem splendidum solisque radiis collustratum præstaret. Hic sacrarum expiationum signa posuit, fontes scilicet ex adverso Ecclesiæ structos, qui interiùs Sacrarium ingressuris copiosos latices ad abluendum ministrarent. Atque hoc primum intrantium diversorium est: cunctis quidem ornatum ac nitorem concilians; iisverò qui institutione adhuc opus habent, congruentem præbens mansionem. Jam verò hoc spectaculum prætervectus, pluribus aliis interioribus vestibulis aditus ad templum patentes effecit; rursùs ad ipsos solis orientis radios tribus ordine januis in uno eodem latere constructis. Quarum mediam duabus aliis utrinque positis, et altitudine et latitudine plurimùm præstare voluit, eamdemque æreis tabulis ferro vinctis, et sculpturis variis præcipuè decoravit; ei tanquam Reginæ satellites alias adjungens. Ad eumdem modum cùm porticibus ad utrumque templi latus fabricatis parem vestibulorum numerum disposuisset, diversos aditus quibus copiosum lumen supernè in ædem infunderetur, supra ipsas porticus excogitavit, easque fenestras variis è ligno sculpturis minutissimi operis ornavit. Ipsam verò ædem regiam opulentioribus magisque pretiosis speciebus instruxit, prolixâ sumptuum magnificentiâ ad hoc usus. Hic jam mihi superfluum videtur ædis ipsius longitudinem ac latitudinem describere, et hunc splendidissimum decorem, atque inexplicabilem magnitudinem; radiantem operum speciem ac splendorem; fastigia ad cœlum usque tendentia; et supra hæc eminentes Libani pretiosissimas cedros oratione prosequi, quarum mentionem ne divina quidem oracula prætermiserunt, in quibus dicitur, *Lætabuntur ligna Domini, et cedri Libani quas plantavit.* (*Ps.* CIII. 16.) Quid jam attinet de solerti et ingeniosa totius fabricæ dispositione, ac de excellenti singularum partium pulchritudine accuratiùs disserere, præsertim cùm oculorùm testimonium omnem quæ auribus percipi potest notitiam excludat. Porrò cùm templum in hunc modum absolvisset, thronisque altissimis in honorem Præsidentium, ac propterea subselliis per universum templum ordine dispositis exornasset; postremò Sanctum sanctorum, altare videlicet, in medio constituit. Utque hæc sacraria multitudini inaccessa essent, ea rursùs ligneis munivit, minutissimo opere ad summum artis fastigium elaboratis, adeò ut admirabile intuentibus spectaculum exhibeant. Quin etiam ne ipsum quidem solum negligendum putavit. Quod cùm mirum in modum marmore exornasset, indè ad ea quæ extra templum posita sunt conversus, exedras et œcos amplissimos utrinque summa cum peritia fabricavit, qui sibi invicem ad latera ipsius basilicæ conjunguntur, portisque quibus in medium templum intratur connexi sunt. Quas quidem ædes in gratiam eorum qui expiatione et purgatione per aquam et Spiritum sanctum opus habent, Salomon noster verè pacificus templi hujus conditor exstruxit.

Lib. 3. *de Vita constant. cap.* 53. In ipso Servatoris nostri martyrio nova fabricata est Hierusalem, ex adverso veteris illius celeberrimæ, quæ post nefariam Domini cædem ultimam vastitatem experta, pro incola-

rum impietate pœnas persolverat. Contra hanc igitur Imperator trophæum victoriæ, quam Servator noster de morte retulerat, ambitioso cultu erexit.... Primùm igitur sacram illam speluncam, utpotè totius operis caput, exornavit : divinum scilicet monumentum, juxta quod olim cœlesti luce radians Angelus, regenerationem quæ per Servatorem ostendebatur, omnibus nuntiaverat.

Cap. 34. Hoc, inquam, monumentum tanquam totius operis caput, Imperatoris magnificentia eximiis columnis et maximo cultu primum omnium decoravit, et cujusque modi ornamentis illustravit.

Cap. 35. Transgressus indè est ad vastissimum locum libero patentem cœlo ; cujus solum splendido lapide constravit, longissimis undique porticibus ad tria latera additis.

Cap. 36. Quippè lateri illi quod è regione speluncæ positum, solis ortum spectabat, conjuncta erat basilica : opus planè admirabile, in immensam altitudinem elatum, et longitudine ac latitudine maximâ expansum. Cujus interiora quidem versicoloribus marmoris crustis obtecta sunt : exterior verò parietum superficies politis lapidibus probè inter se vinctis decorata, eximiam quamdam pulchritudinem, nihilo inferiorem marmoris specie, præferebat. Ad culmen verò et cameras quod attinet, exteriora quidem tecta plumbo tanquam firmissimo quodam munimento ad hibernos imbres arcendos obvallavit. Interius autem tectum sculptis lacunaribus consertum, et instar vasti cujusdam maris compactis inter se tabulis per totam basilicam dilatatum, totumque auro purissimo coopertum, universam basilicam velut quibusdam radiis splendere faciebat.

Cap. 37. Porrò ad utrumque latus, geminæ porticus tam subterrancæ, quàm super terram eminentes, totius basilicæ longitudinem æquabant ; quarum concamerationes auro perindè variatæ sunt. Ex his, quæ in fronte basilicæ erant, ingentibus columnis fulciebantur : quæ verò interiores, pessis magno cultu extrinsecùs ornatis sustinebantur. Portæ tres ad orientem solem aptè disposilæ, introëuntium turbam exceperunt.

Cap. 38. E regione harum portarum erat hemisphærium, quod totius operis caput est, usque ad culmen ipsius basilicæ protentum. Cingebatur id duodecim columnis, pro numero sanctorum Servatoris nostri Apostolorum. Quarum capita maximis crateris argenteis erant ornata : quos Imperator tanquam pulcherrimum donarium Deo suo dicaverat.

Cap. 39. Hinc ad eos aditus qui ante templum sunt progredientibus, aream interposuit. Erat autem in eo loco primùm atrium, deindè porticus ad utrumque latus, ac postremò portæ atrii. Post has totius operis vestibula in ipsa media platea, in quo forum est rerum venalium, ambitioso cultu exornata, iter forinsecùs agentibus, aspectum earum rerum quæ intùs cernebantur non sine quodam stupore exhibebant.

Cap. 40. Hoc igitur templum tanquam salutiferæ resurrectionis testimonium Imperator exstruxit, et magnifico planeque regio apparatu decoravit. Nec dici potest, quot quantisque ornamentis ac donariis, partim ex auro et argento, partim ex gemmis, illud diversimodè venustavit. Quorum apparatum summo artificio elaboratum, et magnitudinem et numero et varietate insignem, hîc singillatim exponere haud vacat.

Cap. 43. Dei amantissima augusta (Helena) Deiparæ Virginis partum eximiis monumentis ornavit ; sacram illam speluncam omni cultûs genere illustrans. Nec mullò post Imperator eamdem Domini nativitatem regalibus donariis honoravit ; variis ex auro et argento monumentis, velisque acu pictis, matris suæ cumulans magnificentiam.

S. HIERON. *in cap.* VIII. *Zachar. tom.* 3. *edit. BB. pag.* 1746. In tantam rabiem persecutorum feritas excitata est, ut etiam conciliabula nostra destruerent, divinos libros ignibus traderent, omnes insulæ, metalla, carceres, Confessorum et Martyrum catenatis gregibus implerentur. Quis eo tempore crederet rursùm Ecclesias construendas ab his ipsis qui antè destruxerant ? Non quòd iidem homines fuerint ; sed quòd eadem regalis potestas, quæ priùs sedebat *in insidiis cum divitibus* (*Ps.* X. 8. *sec. Hebr.*), et quasi Senatus-consulto, Christi nomen conabatur exstinguere, nunc expensis Reipublicæ Ecclesiarum basilicas exstruat, et exaltet summa fastigia ; ut non solùm laquearia et tecta fulgentia auro decoret, sed

§. 3. De usu Cereorum et Lampadum.

I. In celebratione Divinorum officiorum cur cerei et lampades accenduntur?

R. Cùm Divinum officium nocte celebratur, necesse est accendi luminaria. Idem necesse fuit tempore persecutionum, quando in locis subterraneis fieri collectas, et rem Divinam peragi oportuit.

Ex quo pax Ecclesiæ reddita est, perseveravit mos accendendi lumina dùm sacra peragerentur, etiam interdiù: atque hunc morem omnium Orientis Ecclesiarum fuisse seculo quarto testis est sanctus Hieronymus. Accendebantur autem lumina, 1. ut servaretur vestigium hoc antiquitatis.

2. In signum lætitiæ.

3. Ut significaretur fidelium fides, quâ veluti lucernâ illuminamur, ut ambulare liceat in hujus vitæ caligine. (A)

parietes diversi marmoris vestiat crustis, et divinos libros, quos priùs tradebat incendio, nunc deauratos et purpuratos, et gemmarum varietate distinctos in custodiam Romani veneretur statûs.

His quæ superiùs ab hujusce Operis Auctore dicta sunt, non abs re visum est ea quæ cæremonias spectant è CÆREMONIALI PARIS. *hìc attexere. In capite prævio n.* 1. *hæc leguntur.* Prænotandum cæremonias esse peragendas vultu habituque totius corporis ad modestiam composito, cultu vestium mundo et nitido, motu gravi, voce aliis consonà non præcipiti, spiritu humili, cordeque per charitatem ad Deum attento.

N. 10. Prænotandum non oportere sui in Sacris ita moris esse tenaces Ecclesiæ Ministros, ut aliarum Ecclesiarum antiquas cæremonias damnent vel contemnant: memores tum moniti Gregorii magni ad Augustinum, quod in restauranda apud antiquos Britanniæ insulanos, aut fundandâ apud Anglo-Saxones Ecclesiâ Christianâ religiosè secutum eum esse æquum est censere; scilicet, ut non ita cæremoniis propriis foret addictus, ut abhorreret ab Ecclesiis Gallicanis, quæ diversis ritibus utuntur, quos ab iis mutuari rectè posset; tum etiam Tridentinæ Synodi, quæ, ut officiorum Ecclesiasticorum novos ritus antiquandos, ita antiquos retinendos sanxit: posse ergo antiquari novos ritus, ut aliundè antiquis sæpissimè nec conveniunt, nec cohærent.

N. 11. Proprios usus, licèt fortè nullius momenti videantur, non esse repudiandos, modò antiqui sint, sed cum veteribus aliis neglectis, et cum aliarum Ecclesiarum ritibus esse conferendos; et plerumque fieri, ut ex illa collatione lux illis afferatur, et ratio eorum quæ latebat, pateat clara, pia, nobilis, et dignitati cæremoniarum maximè consentanea.

Ita sensisse videtur S. AUG. *Epist.* 54. *alias* 118. *ad Januar. Vide suprà hocce 2. litt.* (A)

(A) S. HIERON. *adversùs Vigilant. pag.* 284. Cereos autem non clarâ luce accendimus, sicut frustrà calumniaris; sed ut noctis tenebras hoc solatio temperemus; et vigilemus ad lumen, ne cæci lecum dormiamus in tenebris. Quod si aliqui per imperitiam et simplicitatem secularium hominum; vel certè religiosarum feminarum, de quibus verè possumus dicere, *Confiteor, zelum Dei habent, sed non secundùm scientiam* (*Rom.* X. 2.), hoc pro honore Martyrum faciunt, quid indè perdis? Causabantur quondam et Apostoli, quòd periret unguentum; sed Domini voce correpti sunt. (*Matth.* XXVI. 8. *et seq.*) Neque enim Christus indigebat unguento, nec Martyres lumine cereorum: et tamen illa mulier in honore Christi hoc fecit, devotioque mentis ejus recipitur. (*Marc.* XIV. 8.) Et quicunque accendunt cereos, secundùm fidem suam habent mercedem, dicente Apostolo, *Unusquisque in suo sensu abundet.* (*Rom.* XIV. 5.) Idololatras appellas hujusmodi homines? Non diffiteor, omnes nos qui in Christo credimus de idololatriæ errore venisse: non enim nascimur,

Non desunt ex SS. Patribus, qui innuant jam à tertio seculo id fuisse in more positum, ut lumina accenderentur interdiù, dùm res sacra fieret in Ecclesiis. (B)

I. Cur feruntur cerei accensi ante Diaconum, dùm procedit ad Evangelium cantandum, item ante Sacerdotem dùm procedit ad solemnem Missæ celebrationem?

R. Moris olim fuit ut ante Principes et supremos Magis-

sed renascimur Christiani. Et quia quondam colebamus idola, nunc Deum colere non debemus, ne simili eum videamur cum idolis honore venerari? Illud fiebat idolis, et idcircò detestandum est: hoc fit Martyribus, et idcircò recipiendum est. Nam et absque Martyrum reliquiis per totas Orientis Ecclesias, quando legendum est Evangelium, accenduntur luminaria, jam sole rutilante: non utique ad fugandas tenebras; sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Undè et virgines illæ Evangelicæ semper habent accensas lampades suas. (*Matth.* XXV.) Et ad Apostolos dicitur, *Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris* (*Luc.* XII. 35.): et de Joanne Baptista, *Ille erat lucerna ardens et lucens* (*Joan.* V. 35.); ut sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur, de qua in Psalterio legimus, *Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine, et lumen semitis meis.* (*Ps.* CXVIII. 105.)

(B) PRUDENTIUS, *peri stephanon hymn.* 2. *in honorem passionis Laurentii Mart. strophe* 19. *vers.* 73.

Argenteis scyphis ferunt:
Fumare sacrum sanguinem,
Auroque nocturnis sacris
Adstare fixos cereos.

S. PAULIN. *Poëm.* 14. *aliàs* 18. *de S. Felic. natal.* 3. *vers.* 98.

Aurea nunc niveis ornantur limina velis,
Clara coronantur densis altaria lychnis,
Lumina ceratis adolentur odora papyris;
Nocte dieque micant, sic nox splendore diei
Fulget: et ipsa dies cœlesti illustris honore,
Plus micat innumeris lucem geminata lucernis.

S. EPIPHAN. *Epist. ad Joan. Hierosol.* Cùm venissem in villam, quæ dicitur Anablatha, vidissemque præteriens ibi lucernam ardentem, interrogassemque quis locus esset, didicissemque esse Ecclesiam.

S. GREGOR. TURON. Episc. *lib. de glor. Confess. cap.* 21. Intereà advenerunt duo energumeni ex basilica sancti Martini, qui collisis in se palmis clamare cœperunt, dicentes: Hic requieseit Solemnis beatissimus in crypta abdita. Reserate igitur sepulcrum amici Dei. Quod cùm repercritis, velis tegite, lumen accendite, cultumque debitum ei exhibete: erit regioni huic salubre, si quæ loquimur adimpleveritis..... Sed et Lithomeris urbis ipsius indigena, cùm ab quartani typi ægrotatione fatigaretur, acceptis ex hospitiolo suo cereis, surrexit cum uno tantùm puero, accessitque ad locum. Fusâ verò oratione, accensis cereis, manuque propriâ per totam noctem detentis, vigilias celebravit.

Cap. 69. *de Marcel. Epis.* Ad hujus ergo sancti sepulcrum lychnus assiduè lumen præbet: sed accensus semel multis noctibus sine ullo additamento perdurat.

Cap. 70. Ad cujus nihilominùs tumulum lychnus accensus diuturno spatio lucere solet.

Cap. 71. Non hic accendetur lumen, neque Psalmorum modulatio canetur, gloriosissime sancte, nisi priùs ulciscaris servos tuos de inimicis suis.

Cap. 79. Accensis cereis lychnisque non paucis, hymnis, psalmisque cœlestibus per totam excubat noctem..... Assumptâ igitur pallâ de Beati sepulcro componunt in modum feretri: accensisque super cruces cereis, atque ceroferalibus, dant voces in canticis, circumeunt urbem cum vicis.

Cap. 80. Regressique ad basilicam, sanctas ejus reliquias cum Saturnini, Julianique Martyrum, vel etiam beati Illidii, exindè solemniter radiantibus cereis crucibusque admovimus.

tratus honoris causâ luminaria deferrentur, dùm ad obeunda publica munia procederent. (C) Hinc morem illum in ritus Ecclesiasticos translatum fuisse nihil vetat.

Cui accedit et mystica quædam ratio, in eo posita quòd Sacerdos sacra facturus gerat personam Christi, qui lumen est mundi. Quod ipsum et significat liber Evangeliorum, qui solemniter defertur à Diacono procedente ad sacrosancti Evangelii lectionem.

I. Cur cereum accensum in manibus tenet, qui nomine totius plebis procedit ad oblationem? Cur item plures cerei accensi figuntur in panibus, qui solemni apparatu deferuntur benedicendi inter Missarum solemnia?

R. Hoc ritu significari quidam existimant, sic affectos esse oportere eos qui procedunt ad oblationem, ut parati sint pro Christo consumi, et vitam ipsam profundere, quemadmodùm cerei Divino cultui consecrati consumuntur. Piè id quidem excogitatum.

At certum est ritum illum hinc introductum, quòd jam à primis Ecclesiæ seculis offerrent fideles inter Missarum solemnia quidquid necessarium esset et ad sacrificii celebrationem, et ad Sacerdotum cæterorumque Clericorum, imò et pauperum sustentationem; adeoque panem, vinum, aquam, cereos, pecuniam. Oleum etiamnum offertur simul cum pane et vino pluribus in Ecclesiis.

I. Cur in solemni funerum apparatu plures accendutur cerei circa feretrum?

R. Fortè significatur hoc ritu Christianos in Christi fide defunctos, lucernarum instar exemplis vitæ præfulsisse, et vivere etiamnum quantùm ad nobiliorem suî partem; et per meritum fidei, cujus Christus fundamentum est, esse olim in resurrectionem vitæ processuros.

Fortè et illius ritûs primaria hæc ratio est, quòd nocte plerumque agerentur sacræ funerum et exsequiarum pompæ, ut fit etiamnum in exsequiis solemnioribus, et corpora fidelium in locis subterraneis conderentur, ut patet ex priscis Romæ cœmeteriis. (D)

(C) 2. MACHAB. IV. 22. Et magnificè ab Jasone et civitate (Jerosolymâ Antiochus) susceptus, cum facularum luminibus, et laudibus ingressus est.

S. GREGOR. NAZ. *Orat. 4. quæ est 2. advers. Julian. n.* 29. Ille igitur (Constantius) publicis præconiis, faustisque ominibus, ac celebri pompâ deducitur, religiosisque his nostris officiis, hoc est, nocturnis cantionibus, ac cereorum ignibus, quibus nos Christiani pium è vita discessum ornandum existimamus.

(D) S. EPHREM. *Serm. in eos qui in Christo obdormierunt, pag.* 593. Quorsùm igitur cereos accenditis mihi, Fratres? Non enim ego lampadem animæ meæ accendi? Cur me vestibus splendidis induistis? Non enim in meipso splendida vestimenta habeo? Quorsùm verò aquâ corpus meum depurgatis? Non enim meipsum aquæ per lacrymas admiscui?..... Bonos odores incendite, atque offerte: nam Angelicam præsentiam conspexit. Orate: nam in magna nunc agonia constitutus est.

S. GREGOR. NAZ. *Vide litt. super.*

S. HIERON. *Epist.* 86. *aliàs* 27. *ad Eustoch. Epitaph. Paulæ matr.* Trans-

I. Cur lampas diù noctuque jugiter ardet coram sacrosancto Christi corpore, quod in Ecclesiis servatur in pyxide?

R. Ardet honoris causâ. In veteri Testamento, ex Dei ipsius instituto, ardebat jugiter ignis sacer coram Arca in altari. (E)

Adde quòd ut præsto sit semper ignis ad sacrorum usum, necesse est lampadem in Ecclesia jugiter ardere.

§. 4. De Thuris usu.

I. Mos adhibendi thuris in sacris officiis vigetne jamprídem Ecclesia?

R. Jam ab initio nascentis Ecclesiæ viget. Id constat,

1. Ex quarto canone eorum qui Apostolici dicuntur, exhibentque disciplinam trium priorum Ecclesiæ seculorum. (A)

2. Ex S. Ambrosio. (B)

lataque Episcoporum manibus, et cervicem feretro subjicientibus; cùm alii Pontifices lampadas cereosque præferrent, alii choros psallentium ducerent, in media Ecclesia speluncæ Salvatoris est posita.

S. GREG. NYSS. *de vita S. Macrin. pag.* 201. *Append.* Etenim cùm frequens populus feretrum circumstaret, nec tamen mirabili et sacro spectaculo posset expleri, non erat facile nobis iter facere: ex utraque autem parte præcedebat non exiguus Diaconorum Ministrorumque numerus, qui omnes ordine progredientes, accensos cereos manibus gestabant.

(E) LEVIT. VI. 12. Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet Sacerdos, subjiciens ligna manè per singulos dies; et impositò holocausto, desuper adolebit adipes pacificorum. 13. Ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficiet in altari.

XXIV. 1. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: 2. Præcipe filiis Israël, ut afferant tibi oleum de olivis purissimum, ac lucidum, ad concinnandas lucernas jugiter, 3. extra velum testimonii in tabernaculo fœderis. Ponetque eas Aaron à vesperè usque ad manè coram Domino, cultu rituque perpetuo in generationibus vestris. 4. Super candelabrum mundissimum ponentur semper in conspectu Domini.

Porrò de lampadibus ante sacram mensam, saltem tempore Sacrificii, accensis loquitur S. JOAN. CHRYSOST. *Homil.* 33. *in Matth. cap.* IX. *paulò ante finem.* Hæc mensa (*de altari loquitur*) pretiosior multò est atque jucundior quàm tua; et lucerna quàm tua lucerna: et noverunt quotquot cum fide tempestivè oleo uncti à morbis liberati sunt.

Hæc quæ in medium adducit hujusce Operis Auctor consona sunt CÆREMONIALI PARIS. *ann.* 1703. *cap. præv. pag.* 7. Luminaria non tantùm ad fugandas tenebras, sed ad significationem lætitiæ, aut honoris delationem, ab omnibus ferè gentibus sunt adhibita, maximè in Oriente, deindè ubique terrarum. Hinc *Mario adhuc vivo, magno honori fuit*, inquit Tullius, *quòd omnibus vicis Romæ statuæ factæ sunt, et ad ea thus et cerei:* hinc in recipiendis Imperatoribus cerei ardentes præferebantur; et apud Judæos septem lampades diù noctuque in Templo ardebant. Hinc corpus Cypriani cum cereis ad sepulturam delatum est: et secundùm Hieronymum per totas Orientis Ecclesias ad lectionem Evangelii accendebantur luminaria jam sole rutilante. Hinc in Synodo Ephesina post damnatum Nestorium, incredibili populus gratulatione perfusus, collucentibus tædis ac funalibus, domum perduxit Episcopos, et prætereuntibus thura et odorem incendit: hinc etiam nunc ubique gentium in publicis lætitiis ob natales Principum, vel victorias reportatas, ignes et faces accenduntur, et illuminationes fiunt.

(A) CANON. APOST. *Canon.* 3. Ne liceat autem aliquid aliud ad altare offerre, quàm oleum ad luminare, et incensum tempore sanctæ oblationis.

(B) S. AMBROS. *Lib.* 1. *in cap.* 1. *Lucæ, n.* 28. *super v.* 12. *Apparuit autem à dextris altaris incensi*; atque utinam nobis quoque adolentibus

altaria, sacrificium deferentibus, assistat Angelus, immò præbeat se videndum. Non enim dubites assistere Angelum, quando Christus assistit, quando Christus immolatur.

EUCHOL. GRÆC. *In ordine sacri ministerii, in serie vigiliarum pag.* 2. Solus namque Sacerdos adorat, et solus stolam suam assumit et casulam, et thus adolere incipit, Lectore vel cæremoniarum Magistro cereum præferente, et, *Jubete* exclamante. Eoque præcedente cum cereo, Sacerdos pro more portis egressus, templum universum suffumigat, et à cæremoniis, coram sacris foribus exclamante *Jubete*, exsurgunt omnes. Sacerdos autem toto templo suffumigato, ad vestibulum etiam progreditur, thusque etiam ibi adolet, et rursùm speciosis portis ingressus, suavi et modulà voce exclamat, *Benedic Domine.* Iteraque sacrarum imaginum suffumigatione, penetrat sanctas fores, et sanctam mensam incensans, voce sonorà dicit, *Gloria.*

Pag. 3. Diaconus accepto thuribulo, et thure injecto, adit Sacerdotem intra sacrum tribunal stantem, et ait, *Benedic Domine incensum.* Et benedicit Sacerdos dicens, *Benedictus Deus noster: ubique, nunc et semper, et in secula seculorum.* Et suffumigat Sacrarium Diaconus, et templum universum; et reversus thuribulum deponit.... Tunc Diaconus discedit, et sanctam imaginem Superioris sedili superpositam, ipsumque etiam Superiorem incensat, et deindè in priori loco consistit, et psalmodiæ finem præstolatur. Quo adventante procedit in medium, et cruce per aërem thuribulo efformatà, exclamat, *Sapientia recti:* et confestim Præpositus, vel præscriptus ad hoc Monachus, *Lumen jucundum* psallit. Lectores verò sublatis iterùm cereis ad sacras usque fores progrediuntur, et Diaconus sacrum tribunal introgressus sanctam mensam thurificat.... Et post exclamationem processionis versus cantantur: iisque finitis ingressus Diaconus, thuribulo accepto, thure injecto, et petità benedictione, sanctis foribus clausis Boreali latere simul cum Sacerdote egreditur; et præcedentibus cereis, speciosas portas prætergrediuntur, quos reliqui fratres secuti stant in vestibulo. Fratres autem canentes Diaconus incensat de more.... Diaconus petità primùm et obtentà thuris benedictione, cruciformiter panem suffumigat, et deindè Superiorem, et iterùm panes ex parte sola anteriori. Sacerdos autem portà Boreali egressus, Sacrarium, templumque totum, et Fratres, et vestibulum suffumigat: et ad utrumque *ter Sanctus*, dicto *Pater noster;* subdit, *Quia tuum est regnum et potestas.* Advertant porrò qui canunt, et qui incensat, ut cùm exclamationes habet, coram imagine Christi reperiatur. Toto verò templo suffumigato, et consuetis decantatis modulis, intùs è sacro tribunali Sacerdos exclamat, *Gloria....* Canonibus porrò cantatis egressus Sacerdos, in dextro choro stat loco sibi proprio, Diaconus thuris priùs acceptà benedictione, sacrarium totum thurificat, et portà Boreali progressus, coram sacris foribus thuribulo crucem efformat: et suffumigatis primò cunctis à dextris pictis imaginibus, ad signum Monasterii patronum vadit; versusque illud cruce efformatà, ad Occidentem conversus, et in medio templo stans, ibi rursùm cruciformiter incensat: et ultrà progressus priùs suffumigat imaginem Superioris sedili appensam, si non Superiorem ipsum, deinceps chori dextri Fratres. Utroque autem choro incensato, in medio stans, et ad Meridiem conversus, crucem efformat. Dùm verò suffumigat, reverentiam exhibent suffumigati, et vicissim paululùm inclinatus honorem rependit. Factà autem ultimà hâc cruce, ad dextrum chorum secedit, et imaginibus ibi positis thure honoratis, eodem etiam à sanctis imaginibus facto initio, fratres lustrat, ad speciosas usque portas digressus, cunctique illum venerantur, et ipse vicissim aliquali veneratione alios excipit. Peracto ritu circa hunc chorum, rursùm in medio consistit, respiciens ad Boream, et cruce efformatà ad vestibulum progreditur; et omnibus ibidem suffumigatis, iterùm speciosis portis introgressus, cruce ad Orientem expressà, Superiorem incensat; et iterùm cruce in medio efformatà, sacris imaginibus thure exceptis, intrat in Sacrarium, et thuribulo depositò, foràs egressus Superiorem à longè veneratur, et consueto stat loco.

JACOB. GOAR *in ord. sacr. Minist. not.* 17. A thuris suffitu preces vespertinas utraque Ecclesia auspicatur. Et Latina quidem, *Dirigatur*, ait,

3. Ex praxi omnium omninò Ecclesiarum.

4. Ex libris liturgicis antiquissimis ; ex liturgia S. Basilii, S. Joannis Chrysostomi, ut taceam Liturgias antiquiores, quæ Apostolorum nomina præ se ferunt. (C)

oratio mea sicut incensum, etc. Græca verò oratione suâ 7. precatur eisdem ferè verbis. Ex altari deindè et sacro adyto pedem efferens Sacerdos, thure totum suffumigat templum, nec sine mysterio, ait Simeon Thessalonicensis, *lib. de templo.* Per suffitum ab altari inchoatum derivatam in alios suavemque Spiritûs gratiam repræsentat.

Not. 18. Cur ad Ecclesiæ vestibulum Sacerdos suffumigaturus egrediatur, exponit Balsamon *in can.* 2. *Epist. S. Dionysii Alexandrini ad Basilidem.* Ut thure incenso sepulcra, imò mortuos ibi jacentes expiet, et imagines Sanctorum ibi positas veneretur. Iis enim quibus templum intrare nefas sacræ imagines in vestibulis adorandæ exponuntur, et quondam non nisi in templorum liminibus, per legem Ecclesiasticam, sepelire mortuos liberum erat.

(C) *Miss.* S. JOAN. CHRYSOST. *p.* 62. Accepto deindè thuribulo et incenso, dicit Sacerdoti Diaconus, *Benedic, Domine, incensum :* aitque, *Dominum precemur.* Et Sacerdos dicit orationem, *Incensum tibi offerimus, Christe Deus, in odorem suavitatis spiritualis, etc....* Et Sacerdos cùm asteriscum suffumigaverit, ponit eum super panem.... Sacerdos postquam primum velum suffumigaverit, tegit sanctum panem, etc.... Et Sacerdos suffumigans secundo velo, et calice velato, dicit, etc.... Et Sacerdos suffumigans velum aëream dictum, et velans utraque, dicit, etc.... Et completâ oratione propositionem suffumigat.... Atque ita Diaconus accepto thuribulo discedit, et sanctam mensam circuitu cruciformiter suffumigat, dicens, etc.... Et dùm suffumigat Sacrarium et templum totum, ad sanctum tribunal rursùs ingreditur : et suffumigatâ iterùm sanctâ mensâ et Sacerdote, thuribulum quidem in suo loco reponit.

Pag. 68. Et (*ante Evangelium*) accipiens Diaconus thuribulum et incensum, accedit ad Sacerdotem, dicens, *Benedic, Domine, incensum.* Benedicente verò Sacerdote, et orationem hanc recitante, *Incensum tibi offerimus, Christe Deus noster, in odorem suavitatis spiritualis : nobis vicissim gratiam sanctissimi tui Spiritûs repende ; perpetuò, nunc, et semper, et in secula seculorum. Amen*, suffumigat Diaconus sanctam mensam circum circa, et Sanctuarium totum, et velum aëream dictum. Et post hæc thuribulo deposito accedit ad Sacerdotem.... Et reverentiam sancto Evangelio devote exhibens, sanctis portis præcedentibus cereis et suffitibus egressuris venit, et stat superiùs in ambone.

Pag. 72. Diaconus autem cum incenso accedens ad Sacerdotem (*ante Canonem*,) in circuitu et cruciformiter sanctam mensam, sacrarium et Sacerdotem suffumigat.... Et ter adorantes procedunt ad propositionis mensam præcedente Diacono cum suffitu, et cùm sancta suffumigavit apud se orat.... Dehinc à sancto disco et sancto calice velamina deponit Sacerdos : et velum aëream ex humeris Diaconi tollens, et suffumigans, illo sancta cooperit. Tum Diaconus sancta ter suffumigat, dicens, etc.

Pag. 78. Interim Diaconus circum circa sanctam mensam suffumigat, et diptycha sive tabulas.

Pag. 84. Et tertiò (*scilicet ante populi communionem*) thus adolet Sacerdos.

JACOB. GOAR. *in S. Joan. Chrysost. Miss. not.* 48. Primi hujus offertorii adest secunda pars, quâ pane et vino Deo oblatis, thus etiam adoletur. Hoc utraque Ecclesia semper in usu habuit, non Leonis primi præceptum secuta, ut è Chronicis anonymis scribit Radulphus Tungrensis *propos.* 23. sed Apostolicos canones primitùs editos observans, in quorum 30. dicitur, *Non liceat aliud quid in altare inferre, quàm oleum in lucernam, et incensum oblationis tempore.* Hinc licèt sine cereis, nunquam tamen sine lampadibus et thure accensis celebrant Græci : et pariter incensi fumum, si non oblationis partem, saltem comitem adjungunt. Amb. in cap. 1. Luc. *Utinam nobis quoque adolentibus altaria, et sacrificium deferentibus assistat Angelus.* Et Hippolytus lib. de consummat. mundi et antichristi, « Planctum magnum agunt Ecclesiæ, oblationibus vel thure

Denique thuris cæterorumque thymiamatum usum Deus ipse Moysi præceperat, et ad incendendum thymiama altare aureum jusserat in sancto collocari, plurimaque ex auro thuribula conflari voluerat. (D)

I. Quæ ratio est variorum thuris suffituum, qui fiunt in Ecclesia ? Thus offertur Deo, thura ingeruntur aris, exhibentur et thuris honores crucibus et sacris imaginibus, et libro Evangeliorum, et oblationibus, quin et ipsi populo Christiano : estne una eademque ratio horum rituum ?

R. Varia ratio est pro variis usibus ad quos thus adhibetur. Thure Deo litamus ceu supremo omnium Domino, cui debetur summus honos, et latriæ cultus. Hâc thuris oblatione

» non amplius libatis. *Inquirit autem Symeon Thessalonicensis*, Cur con-
» festim post oblationem adoletur incensum. *Respondet :* In divini operis
» gratiarum actionem, ad Spiritûs sancti operationem et adventum advo-
» candum, quod et testatur oratio dicens : Incensum tibi offerimus, etc. »
Cujus plures similes olim à Latinis ob eumdem finem usurpatas collegit Hugo Menardus *in appendice lib. Sacram. sancti Gregorii.*

In Div. Miss. S. Patr. Basil. *omnia ut in Div.* S. Chrys. *Missa peraguntur.*

In Liturg. S. Jacobi *nomine insignita, habetur oratio thymiamatis introïtus sacræ synaxis :* Deus, qui suscepisti dona Abel, Noë, et Abraham sacrificium, Aaron et Zachariæ thymiama, suscipe et thymiama ex manibus nostris, etc.

Et post Catechumenorum dimissionem, et ante hymnum Cherubicum habetur alia oratio thymiamatis, id est, dùm thus adoletur, quæ incipit, Domine omnipoteus, etc. suscipe ex manibus nostris, licèt simus peccatores, hoc thymiama, ut suscepisti munera Abel, et Noë, et Aaron, et Samuel, et omnium Sanctorum.

(D) *Vulgò proponitur* Exod. xxix. 13. Sumes et adipem totum, qui operit intestina : et reticulum jecoris, ac duos renes, et adipem qui super eos est, et offeres incensum super altare.... 18. et offeres totum arietem in incensum super altare : oblatio est Domino odor suavissimus victimæ Domini.... 25. Suscipiesque universa de manibus eorum : et incendes super altare in holocaustum, odorem suavissimum in conspectu Domini, quia oblatio ejus est. *At hîc non de thure, sed de combustione hostiæ agitur.*

xxx. 1. Facies quoque altare ad adolendum thymiama.... 7. Et adolebit incensum super eo Aaron, suave fragrans, manè. Quando componet lucernas, incendet illud : 8. Et quando collocabit eas ad vesperum, uret thymiama sempiternum coram Domino in generationes vestras. 9. Non offeretis super eo thymiama compositionis alterius, nec oblationem et victimam ; nec libabitis libamina.... 34. Dixitque Dominus ad Moysen : Sume tibi aromata, staelen et onycha, galbanum boni odoris, et thus lucidissimum, æqualis ponderis erunt omnia. 35. Faciesque thymiama compositum opere unguentarii, mixtum diligenter, et purum, et sanctificatione dignissimum. 36. Cumque in tenuissimum pulverem universa contuderis, pones ex eo coram tabernaculo testimonii, in quo loco apparebo tibi. Sanctum sanctorum erit vobis thymiama. 37. Talem compositionem non facietis in usus vestros, quia sanctum est Domino. 38. Homo quicunque fecerit simile, ut odore illius perfruatur, peribit de populis suis.

xl. 5. Et altare aureum in quo adoletur incensum coram arca testimonii ; Tentorium in introïtu tabernaculi pones.... 24. Posuit et altare aureum sub tecto testimonii contra velum, 25. et adolevit super eum incensum aromatum, sicut jusserat Dominus Moysi.

Levit. xvi. 12. *Sacerdos ingrediens in Sanctuarium*, assumpto thuribulo, quod de prunis altaris impleverit, et hauriens manu compositum thymiama in incensum, ultra velum intrabit in sancta : 13. ut positis super ignem aromatibus, nebula eorum et vapor operiat oraculum, quod est supra testimonium, et non moriatur.

significamus id nos in votis habere, ut *dirigatur oratio* nostra *sicut incensum in conspectu Domini.* (*Ps.* CXL. 2.)

Thure fumant et odoribus altaria, ut significetur ibi offerri sacrificium laudis per Christum, per quem orationes nostræ diriguntur ad Deum et ab eo suscipiuntur in odorem suavitatis. Christum enim per altare significatur in Apocalypsi. (E)

Thuris honores exhibentur crucibus et sacris imaginibus. Cujus quidem honoris, qui præcipuè refertur ad archetypa, jam reddidimus rationem, ubi de primo Dei præcepto ageremus. (*Part.* 2. *hujus Operis*, *Sect.* 3. *Cap.* 2. §. 5.)

Exhibetur sacro Evangeliorum volumini, tum ut significemus quâ veneratione prosequatur sacrosancta Evangelii verba, verba utique hominis-Dei : tum ut hoc ritu omnes intelligant bonum Dei odorem spargi ubique per eos qui obediunt Evangelio. (F)

Thuris suffitu afficiuntur oblationes, ut hoc ritu quasi consecrentur : simul ut incenso thure significemus id petere nos à Deo, ut oblationes has sicut et orationes nostras suscipere dignetur Deus in odorem suavissimum. Id constat ex precibus quæ intereà recitantur à Sacerdote, quas referemus infrà (*Hujus Sect. Cap.* 7. §. 22. *n.* 12.), ubi de Missæ Sacrificio.

Tandem et ipsis fidelibus thuris honos exhibetur, ut hoc thure exhibito moneantur dirigere ad Deum orationes suas ut incensum, et bonum Christi odorem ubique spargere. Hinc fit ut illis eò maximè tempore thus exhibeatur, quo oportet eos precari majori cum attentione et fervore : nimirùm sub ipsum Missæ fidelium initium completâ Catechumenorum Missâ, quod dicemus infrà fusiùs ; et ante communionem, dùm pax datur ; et in officio Laudum et Vesperarum, dùm canitur canticum Evangelicum, ante recitationem Collectæ, quâ Sacerdos veluti vota fidelium colligit et offert Deo sub finem officii.

Fortè etiam thus exhibetur fidelibus in signum communionis quam habent cum Christo et Sanctis cœli civibus. Hinc primò thus offertur Christo, cujus est in altari sacrosanctum corpus, vel saltem ejus effigies è cruce pendens ; deindè offertur sacris Sanctorum reliquiis, si quæ sunt ; tum Christi fidelibus, qui et ipsi membra sunt Christi, debentque per Christum et cum Christo et in Christo Deo litare.

(E) APOC. v. 8. Et cùm aperuisset (Agnus) librum, quatuor animalia, et viginti quatuor seniores ceciderunt coram Agno, habentes singuli cytharas et phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum.

(F) 2. COR. II. 14. Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Jesu, et odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco. 15. Quia Christi bonus odor sumus Deo, in iis qui salvi fiunt, et in iis qui pereunt. 16. Aliis quidem odor mortis in mortem ; aliis autem odor vitæ in vitam.

Hæc mystica quidem, sed tamen non exquisita subtiliùs, non inventa gratis. Petita sunt isthæc omnia è Scripturis et ex sanctorum Patrum scriptis, qui thuris suffitum in sacris eodem ferè modo exposuerunt. Nec diffiteor tamen fieri potuisse, ut primis Ecclesiæ temporibus adhibitus fuerit thuris et thymiamatum suffitus, vel ad spargendos odores in locis subterraneis, et ex nimia populi frequentia malè quandoque olentibus, vel ex more recepto tunc temporis, thura et odores incendendi in solemnibus et frequentioribus populi conventibus etiam extra Sacra. (G)

Patet autem ex antiquioribus Ritualibus Romanæ Ecclesiæ, qui Ordines Romani nuncupantur, olim thuribula non fuisse sicut hodiernus mos est ex catenis pendentia; nec aliam fuisse tum temporis exhibendi thuris rationem, quàm ut offerretur singulis thuribulum thure fumans, undè singuli manu sumptum odorem ad nares deferrent. (H)

I. Cur Episcopis, Sacerdotibus, Regibus, Principibus, cæterisque viris primariis exhibetur sigillatim thuris honos, cæteros verò populo non item?

R. Habetur in eo ratio characteris et dignitatis. Cæterùm eadem est omnibus ratio thuris exhibendi, quanquam non singulis possit speciatim exhiberi.

I. Cur alii ter, alii bis, alii semel thure donantur?

R. Attenditur uniuscujusque gradus: prout cujusque major minorve dignitas est, ita aliis ter, bis aliis, semel aliis thuris suffitus exhibetur.

I. Cur thus exhibetur Sanctorum reliquiis?

R. Quia Sancti bonum Christi odorem et sparserunt vivi et spargunt mortui, et eorum corpora membra sunt Christi. Hoc exhibito thure significamus.

I. Cur et cadavera et sepulcra Christianorum thuris honore donantur?

R. Non id fit solùm ad depellendum odorem ex sepulcris et cadaveribus prodeuntem; sed maximè ut intelligamus, Christianos in pace Ecclesiæ defunctos, et Christi bonum odorem spirare, et adjuvari Ecclesiæ precibus, quarum thus symbolum esse jam diximus. (*Hocce* §.)

I. Ergo redeundum est etiam nunc ad figuras et ænigmata rerum, quod innuere videntur mysticæ illæ quas protulisti rationes thuris adhibiti. Et tamen isthæc ad vetus Testamentum, quo stante omnia agebantur in figuris, videntur

(G) *Antiquum Missale* S. Dionysii in Gallia, *ad benedictionem incensi:* Hoc incensum, ad omnem fetorem nocivum exstinguendum, Dominus benedicat, et in odorem suavitatis accendat.

S. Thom. 3. *part. quæst.* 83. *art.* 5. *ad* 2. Thurificatione non utimur quasi cæremoniali præcepto legis, sed sicut Ecclesiæ statuto.... primò quidem ad reverentiam hujus Sacramenti; ut scilicet per bonum odorem depellatur, si quid corporaliter pravi odoris in loco fuerit, quod posset provocare horrorem: secundò ad repræsentandum effectum gratiæ, etc.

(H) Ordo Rom. II. *pag.* 46. *n.* 9. Thuribula per altaria portantur, et posteà ad nares hominum, et per manum fumus ad os trahitur.

pertinere magis quàm ad novum, in quo cessit umbra veritati?

R. 1. O utinam qui majorem vim faciunt in illa objectiuncula, id pro certo haberent in rebus majoris momenti (quale est sacrosanctæ Eucharistiæ sacramentum,) ita novum Testamentum successisse veteri, ut umbræ et figuræ nunc veritati cesserint?

2. Jam non omnia quidem in figuris aguntur, sicut apud Judæos; sed nondùm tamen umbræ et ænigmata transierunt omninò. *Videmus nunc*, inquit Apostolus (1. *Cor.* XIII. 12.), *per speculum et in ænigmate*, cùm venerit quod perfectum est, tunc primùm evacuabitur quod ex parte est; tunc primùm jam non erit ampliùs figuris et ænigmati locus.

3. Homo constat ex corpore et anima. Necesse est sæpiùs per corporeas imagines extollere mentem ad spiritualia cogitanda.

4. Tandem nec omisimus alias rationes horum rituum minimè mysticas, quibus id colligitur, fortè necessitate inductum fuisse thuris usum in sacrorum celebratione; quo semel introducto, sancti Patres è sacris Scripturis hauserint mysticas illas rationes, quibus ad Deum mens eveheretur per exteriorem hunc ritum; sicut et in aliis contigisse videbimus infrà.

§. 5. De variis cujusque Ecclesiæ ritibus et cæremoniis in divinorum Officiorum celebratione.

I. Cur in divinorum Officiorum celebratione suos unaquæque Ecclesia ritus habet ab aliis diversos? Longè satius fore videtur, si una esset ubique rituum et cæremoniarum ratio?

R. In ritibus sacris alii ubique observantur, alii non uno modo in variis Ecclesiis; suosque singulæ Provinciæ, singulæ Ecclesiæ ritus habent sibi peculiares. Cujus quidem varietatis ratio hæc est. Quod ex Apostolorum ordinatione ad nos usque traditione manavit, id ubique idem est, nulla in eo varietas. Quod Apostoli singulorum Episcoporum curæ et providentiæ permiserunt, id ubique diversum est, et variis mutationibus obnoxium. (A)

(A) Bona Cardinal. *lib* 1. *Rerum. Liturgic. cap.* 6. *n.* 1. Missæ institutio ita ad Christum referenda est, ut ipsum ejus auctorem agnoscamus quoad essentiam, quæ mutari non potest; cætera verò quæ ad preces, et ritus, et cæremonias pertinent, et quæ Parascevastica, et accessoria, ac veluti parerga sunt, ab Apostolis eorumque successoribus constituta faleamur. Hùc enim pertinent Apostoli verba ad Corinthios, *Cætera cùm venero disponam* (1. *Cor.* XI. 34.); ut docet Augustinus hunc locum tractans, Epist. 118. ad Januarium: «Undè, (inquit,) intelligi datur, (quia » multùm erat, ut in Epistola totum illum agendi ordinem insinuaret, » quæ universa per orbem servat Ecclesia,) ab ipso ordinatum esse, quod » nulla morum diversitate variatur.» Sunt igitur quædam in omnibus Liturgiis, in quibus omnes Ecclesiæ conveniunt, utpotè sine quibus sacrificii ratio nullo modo subsisteret; cujusmodi sunt panis et vini præparatio, oblatio, consecratio, consummatio, et ipsius Sacramenti communicare volentibus distributio. Aliæ item præcipuæ partes sunt, quæ licèt ad Sacrificii integritatem non spectent, in omnibus tamen omnium Li-

turgiis reperiuntur, Psalmorum scilicet modulatio, lectio Sacræ Scripturæ, Ministrorum apparatus, thurificatio, catechumenorum et aliorum profanorum exclusio, precatio pacis, preces diversæ, gratiarum actio, et si quæ alia sunt ejusdem generis. Modus autem et ritus, quibus hæc omnia peraguntur, verba quibus preces concipiuntur, ordo cæremoniarum et reliqua minoris momenti, diversis Ecclesiis diversa et pecularia sunt: nec ita ab Apostolis et Apostolicis viris instituta fuerunt, ut perpetua forent et immutabilia. Ideò in illis varietates apparent, et mutationes, quæ unitatem Ecclesiæ non scindunt, nec fideles offendunt. Narrat Augustinus Epist. 118. sibi dubitanti de variis Ecclesiarum observationibus dixisse Ambrosium: « Ad quam fortè Ecclesiam veneris, ejus morem » serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi. » Idem Epist. 86. « In his rebus, de quibus nihil certi statuit divina Scriptura, » mos populi Dei vel instituta majorum pro lege tenenda sunt: de quibus » si disputare voluerimus, et ex aliorum consuetudine alios improbare, » orietur interminata luctatio. » Hieronymus Epist. 28. ad Lucinium: « Illud te breviter admonendum puto, traditiones Ecclesiasticas, præ» sertim quæ fide non officiunt, ita observandas ut à majoribus traditæ » sunt: nec aliorum consuetudinem contrario more subverti. » Nicolaus I. Epist. 2. ad Photium: « De consuetudinibus, quas nobis opponere visi » estis scribentes, per diversas Ecclesias diversas esse consuetudines, si » illis canonica non obsistit auctoritas, pro qua obviare debeamus, nihil » judicamus, vel eis resistimus. » Fulbertus Carnotensis Epist. 2. ad Finardum: « Plura sunt in Ecclesiasticis officiis, in quibus Orientales Ec» clesiæ et nostræ communi observatione sibi respondent: sunt verò alia, » in quibus alias ab aliis cultu dispari, et variâ observatione audivimus » dissonare. Nec tamen nos offendit observantiæ diversitas, ubi fidei non » scinditur unitas. » Ernulphus Rolfensis Episcopus Epist. 2. tom. 2. Spicilegii editâ, Christum ait docuisse quæ facienda erant, sed non præfixisse modum quo fieri deberent. Tum subdit: « Hinc esse videtur quod ait, Hoc » facite in meam commemorationem (*Luc.* XXII. 19.): non ait, Hoc modo » facite. Undè nonnulla Christianæ Religionis instituta eum in Ecclesiæ » nascentis initio suæ modum originis accepere, quem in progressu ejus» dem credentis propter quasdam rationabiles causas non diù tenuêre. » Eodem tomo Spicilegii, quod vir eruditissimus Lucas Dacherius Monachus Benedictinus Congregationis S. Mauri, de re litterariâ optimè meritus, ex veterum monumentis, è situ Bibliothecarum erutis summâ curâ et judicio in plures tomos distinctum edidit; exstat tractatus Ratramni Monachi Corbeiensis contra Græcorum opposita qui lib. 4. multa diffusè congerit, ut ostendat mutari subindè salvâ fide consuetudines, easque in diversis Ecclesiis diversas esse. Gregorius Protosyncellus adversùs Marcum Ephesinum apud Leonem Allatium de Synodo Photiana pag. 531. « In ritibus, (inquit,) Ecclesiasticis consuetudo est varia. Nam Constan» tinopolitana major Ecclesia in celebrandis officiis alio more utitur; alio » verò majora monasteria, alio minora ad quietem accommodata; deni» que alia Sacerdotum secularium Ecclesiæ. Quin Tabennesiotæ in uno » eodemque cœnobio varios jejunandi, psallendique modos habebant, » aliis per biduum jejunantibus, aliis per hebdomadam: et his quidem » ad vesperam, illis verò de media nocte sacros hymnos canentibus; » quod fiebat etiam in monasterio Acœmetarum. » Alia de hac rituum diversitate Græcorum testimonia idem Allatius affert in Hottingero convicto *c.* 3. *et* L. 3. *de perpetua consensione Ecclesiæ Occident. et Orient. c.* 13. *et* 14. Asserit Sozomenus *L.* 7. *c.* 19. neminem posse easdem traditiones per omnia similes in omnibus Ecclesiis reperire, quamvis inter se consentiant. Cui Socrates suffragatur *L.* 5. *c.* 21. dicens cujusque religionis varios esse ritus, licèt in eadem fide consentiant. Ut enim doctè Bernardus ait Epist. 77. ad Hugonem Victorinum, « ibi unusquisque in suo sensu » securus abundat, ubi aut cerlæ rationi, aut non contemnendæ auctoritati quod sentitur non obviat. » Tertullianus denique his omnibus antiquior initio libri de velandis virginibus, « Regula fidei, (inquit,) una » omninò est, sola immobilis et irreformabilis. Cætera jam disciplinæ et » conversationis admittunt novitatem. »

N. 2. Causæ verò tantæ rituum varietatis in tanta fidei unitate hæ fuisse

videntur. Vel quia dispares diversarum Nationum mores, et ingenia sunt, quæ diversos ritus et cæremonias ut in rebus politicis, ita etiam in Ecclesiasticis exigunt: vel quia nullo exstante de his Christi vel Apostolorum præcepto, libera facultas Episcopis relicta est id sentiendi et decernendi, quod unicuique salvâ fide magis expediens visum fuit: vel quia sæviente in Christianos persecutione, cœtus Episcoporum in unum cogi non potuit, in quo communibus suffragiis communis forma sacrificii celebrandi ab omnibus custodienda stabiliretur. Divisis enim Provinciis inter Apostolos ad Evangelii prædicationem, credibile est unumquemque illorum gentibus, quas fide imbuerant, modum quoque Liturgiæ tradidisse ad eorum mores et consuetudines, quibus ante susceptam fidem vivebant, accommodatum. Quia verò dissimiles apud varias nationes mores semper fuerunt, hinc orta rituum diversitas est. Eadem libertate alios item Antistites usos fuisse, qui in variis Regnis successu temporis Evangelium disseminarunt, Ecclesiasticæ historiæ Scriptores docent. Nota est Epistola Gregorii magni ad Augustinum quem in Angliam misit, ut illas gentes ad fidem converteret. Illi enim interroganti, « Cur una cùm sit fides, » sunt Ecclesiarum consuetudines tam diversæ? Et altera consuetudo » Missarum est in Romana Ecclesia, atque altera in Galliarum Ecclesiis » tenetur? Sic respondet S. Pontifex: Novit fraternitas tua Romanæ Ec» clesiæ consuetudinem, in qua se meminit enutritam. Sed mihi placet, » ut sive in sancta Romana, sive in Galliarum, sive in qualibet Ecclesia » aliquid invenisti, quod plus omnipotenti Deo possit placere, sollicitè » eligas; et in Anglorum Ecclesia, quæ adhuc in fide nova est, institu» tione præcipuâ, quæ de multis Ecclesiis colligere potuisti infundas. » Non enim pro locis res, sed pro bonis rebus loca nobis amanda sunt. » Anselmus quoque Cantuariensis in responsione ad querelas Valeriani cap. 1. eidem conquerenti de varietate rituum Ecclesiasticorum, habere nos à sanctis Patribus, ait, « Quòd si unitas servatur charitatis in fide » Catholica, nihil officit consuetudo diversa. » Natas autem varietates asserit ex humanorum sensuum diversitate, qui quamvis in unitate non dissentiant, in aptitudine tamen et decentia administrationis non concordant; quia quod unus aptiùs esse judicat, alius sæpè minùs aptum æstimat. In Ecclesia Neocæsariensi quædam suo tempore introducta refert Basilius Magnus, Epist. 57. ad clerum ejusdem Ecclesiæ, quæ tempore Gregorii Thaumaturgi in usu non erant. Andreas Masius vir eruditus, cùm animadverteret breviorem esse apud Syros quàm apud Græcos Basilii Liturgiam, hanc hujus rei affert rationem Præfat. in Liturgiam Syrorum: « Quippè is fuit perpetuus hominum in religione sensus, » ut intra præscriptas à Patribus cæremonias, quantumvis sanctissimas, » sese continere pauci potuerint. Undè pro temporis tractu ad illas pro » vario Antistitum pietatis affectu alia atque alia addita, multa etiam » mutata videre est. » Solus fidei canon.... inconcussus, et immutabilis est: cætera quæ ad ritus et disciplinam pertinent, justâ interveniente causâ, sine reprehensione mutari possunt. Hoc Pelagius II. Epistolâ ad Episcopos Istriæ post magnum Leonem et alios suos Prædecessores, professus est, specialem scilicet Synodalium Conciliorum causam fidem esse: quidquid verò præter fidem agitur, nihil obstare, si ad judicium revocetur. Hoc idem asserit Augustinus lib. 2. de Baptismo contra Donatistas, dicens: « Ipsa Concilia, quæ per singulas Regiones, vel Provincias fiunt, » plenariorum Conciliorum auctoritati, quæ fiunt ex universo orbe Chris» tiano, sine ullis ambagibus cedere: ipsaque plenaria sæpè priora pos» terioribus emendari, cùm aliquo experimento rerum aperitur quod » clausum erat, et cognoscitur quod latebat, sine ullo typho sacrilegæ » superbiæ, sine ulla inflata cervice arrogantiæ, sine ulla contentione » lividæ invidiæ; cum sancta humilitate, cum pace Catholica, cum cha» ritate Christiana. »

N. 3. Atque utinam Ecclesiæ antistites ab hac regula pacis et charitatis nullo unquam tempore recessissent: in tanta enim consuetudinum diversitate nulla fuisset animorum dissensio, nullæ inter Christianos scissuræ, nulla scandala: nihilque ineptum, nihil reprehensibile in Ecclesiasticos ritus irrepsisset. Sed dùm plerique potestate sibi traditâ abutuntur, dùm nimiùm sibi suisque adinventionibus indulgent, dùm ve-

terum Patrum statuta parvipendunt, in varios errores lapsi sunt. Et primò quidem rituum varietas, quâ Græci à Latinis, et utrique inter se olim discrepabant, ingens augmentum sumpsit ex nimia libertate, quam sibi temerè arrogarunt quidlibet in hoc genere audendi, minorum etiam gentium Episcopi, et ipsi quoque Monasteriorum Præfecti; adeò ut nonnulli Apostolicis institutionibus neglectis, veterumque Patrum auctoritate posthabitâ, multa prorsus insulsa, et ab Ecclesiastica gravitate aliena Ritualibus libris inseruerint, quæ in antiquitatis codicibus hodiè legimus, et detestamur. Adversùs hanc licentiam justa percitus indignatione S. Innocentius Papa hujus nominis primus, sic ad Decentium Episcopum Eugubinum scripsit: « Si instituta Ecclesiastica, ut sunt ab Apostolis » tradita, integra vellent servare Domini Sacerdotes, nulla diversitas, » nulla varietas in ipsis ordinibus et consecrationibus haberetur. Sed dùm » unusquisque non quod traditum est, sed quod sibi visum fuerit, hoc » æstimat esse tenendum, indè diversa in diversis locis vel Ecclesiis aut » teneri aut celebrari videntur; ac fit scandalum populis, qui dùm ne- » sciunt traditiones antiquas humanâ præsumptione corruptas, putant » sibi aut Ecclesias non convenire, aut ab Apostolis vel Apostolicis viris » contrarietatem inductam. Quis enim nesciat, aut non advertat, id » quod à Principe Apostolorum Petro Romanæ Ecclesiæ traditum est, » ac nunc usque custoditur, ab omnibus debere servari, nec superinduci » aut introduci aliquid, quod aut auctoritatem non habeat, aut aliunde » accipere videatur exemplum? Præsertim cùm sit manifestum in om- » nem Italiam, Gallias, Hispanias, Africam atque Siciliam, insulasque » interjacentes nullum instituisse Ecclesias, nisi eos quos venerabilis » Apostolus Petrus aut ejus successores constituerunt Sacerdotes. Aut » legant si in iis Provinciis alius Apostolorum invenitur aut legitur do- » cuisse. Quòd si non legunt, quia nusquam inveniunt, oportet eos hoc » sequi quod Ecclesia Romana custodit, à qua eos principium accepisse » non est dubium; ne dùm peregrinis assertionibus student, caput in- » stitutionum videantur omittere. Sæpè dilectionem tuam ad urbem ve- » nisse, ac nobiscum in Ecclesia convenisse, et quem morem vel in » consecrandis mysteriis, vel in cæteris agendis arcanis teneat, cogno- » visse, dubium non est: quod sufficere ad informationem Ecclesiæ tuæ, » vel reformationem, si Præcessores tui minùs aliquid aut aliter tenue- » runt, satis certum haberem, nisi de aliquibus consulendos nos esse » duxisses. » Hæc fusiùs ex Innocentio hùc transcribenda putavi, ut ejus testimonio evincerem primarias Ecclesias proprios ritus à Fundatoribus accepisse; quosdam verò ex successoribus per licentiam, et potestatis abusum sæpè illos immutasse, et novitates introduxisse. Hoc primum in hoc genere peccatum fuit, quòd dùm alii evitare nimio studio conati sunt, stultorum more in contrarium inciderunt; semel enim susceptis consuetudinibus pertinaciùs adhærentes, turbas in Ecclesia suscitarunt..... cùm Romani Pontifices, vel abusus Episcoporum incuriâ introductos evellere, vel errores Hæreticorum fraude insertos expungere, vel aliquid in iis innovare justis de causis voluerunt. Alii denique nullum statuentes discrimen inter capita fidei et disciplinæ, ex varietate rituum, dogmatum quoque diversitatem æstimantes, mutuis inter se odiis, et concertationibus exarserunt, disruptoque vinculo pacis et dilectionis, schismatici et erroribus patentissimum ostium apertum est. Quot et quàm luctuosæ tragœdiæ inter Græcos et Latinos hac de causa exortæ sint notum est omnibus. A Photio illarum initium, seculo nono, et nondùm finis: adhuc enim in plerisque Orientalibus ferox odium adversùs Latinos fervet, et fortè acriùs quàm cùm primùm ab unitate et obedientia Romanæ Ecclesiæ defecerunt. Superbia omnium malorum causa rebellionis origo fuit; tum accesserunt ex rituum diversitate vani prælextus: nec enim Orientalibus iis unquam de ritibus mota est à Romana Ecclesia, quæ sedulò potiùs in hanc curam semper incubuit, ut illibati servarentur. Debet igitur unaquæque Ecclesia custodire ritus suos, sed receptos à majoribus, longoque usu præscriptos, et legitimâ auctoritate approbatos. Si quid verò innovatum, si quid perperàm immutatum, id expungendum et corrigendum est.

S. Gregorius Magnus. *lib.* 11. *Epist.* 64. *aliàs* 31. *ad August. Anglor.*

Quæ pertinent ad disciplinam, et celebrandi divini Officii ritus, ea non singula sunt ab Apostolis per totum orbem ordinata; multa enim in iis pendent ex variis temporum, locorum et personarum circumstantiis; et pro varietate circumstantiarum mutanda, vel aliter statuenda sunt. Quod spectat ad exteriorem cultum, id unum ordinarunt Apostoli quod ubique, quod semper, quod ab omnibus observandum erat; nec debuit mutari unquam pro circumstantiarum varietate.

I. Cur tanta varietas occurrit in iis quæ non sunt ab Apostolis ordinata? Cur tam frequens in ritibus Ecclesiæ mutatio?

R. 1. Quia fieri non potest ut Pastores à se invicem dissiti, non communicatis secum invicem consiliis, non ab uno eodemque Magistro edocti, in uno more, ritu, usu conveniant; maximè si res pendeat ab humano arbitrio.

2. In instituendis ritibus et cæremoniis maximè habenda ratio est morum consuetudinumque uniuscujusque regionis; spectanda populorum indoles, alia denique non pauca attendenda, quæ cùm et in variis regionibus varia sint, et pateant rerum humanarum vicissitudini, necesse est et varios esse in singulis Ecclesiis ritus, et eos subindè mutari. (B)

Hinc collige quanta sit Apostolicæ traditionis auctoritas, quam digna veneratione. Si enim homines in variis positi locorum et temporum circumstantiis, nunquam potuerunt inter se convenire circa res humano arbitrio permissas; si suos unaquæque regio, unaquæque Ecclesia ritus habet, eosque varios pro temporum vicissitudine; certè cum videmus omnes omninò populos Christianos, omnes Ecclesias in uno usu, ritu, dogmate convenire; constat rem non esse de novo introductam; et si res non fuerit in aliquo generali Concilio omnium Episcoporum consensione statuta, si de illius origine non constet, certissimè tenendum est, ut docet S. Augustinus, hoc non aliundè acceptum, sed ab Apostolis ipsis traditum, in unaquaque Ecclesia fuisse continuâ successione servatum. (C)

Episc. interrog. 3. Cur cùm una sit fides sunt Ecclesiarum consuetudines tam diversæ? Et altera consuetudo Missarum est in Romana Ecclesia, atque altera in Galliarum Ecclesiis tenetur? *Responsio S. Gregorii Papæ.* Novit fraternitas tua Romanæ Ecclesiæ consuetudinem, in qua se meminit enutritam. Sed mihi placet, ut sive in Romana, sive in Galliarum, sive in qualibet Ecclesia aliquid invenisti quod plus omnipotenti Deo possit placere, sollicitè eligas, et in Anglorum Ecclesia, quæ adhuc in fide nova est, institutione præcipuâ, quæ de multis Ecclesiis colligere potuisti, infundas. Non enim pro locis res, sed pro bonis rebus loca nobis amanda sunt. Ex singulis ergo quibusque Ecclesiis quæ pia, quæ religiosa, quæ recta sunt, elige; et hæc quasi in fasciculum collecta, apud Anglorum mentes in consuetudinem depone.

S. Ambros. *lib. de sacram. cap.* 1. *n.* 5. *in fine.* In omnibus cupio sequi Ecclesiam Romanam: sed tamen et nos homines sensum habemus; idcò quod alibi rectiùs servatur et nos rectè custodimus.

(B) S. Aug. *Epist.* 54. *aliàs* 118. *seu lib.* 1. *ad inquisit. Januarii cap.* 1. *n.* 1. *Vide superiùs Part.* 2. *Sect.* 1. *Cap.* 2. §. 1. *litt.* (R)

(C) S. Aug. *lib.* 2. *de Bapt. contra Donat. cap.* 7. *n.* 12. *et lib.* 4. *cap.* 24. *n.* 31. *etc. Vide superiùs* §. 4. *Cap.* 2. *Sect.* 2. *Part.* 2. *litt.* (B)

Epist. 54. *aliàs* 118. *seu lib.* 1. *ad inquis. Januarii cap.* 1. *n.* 1. *etc. Vide suprà Part.* 2. *Sect.* 1. *Cap.* 2. §. 1. *litt.* (R)

JOAN. BONA S. R. E. Card. *Rer. Litur.* 1. *cap.* 6. *Vide hocce* §. *litt.* (A)

Musei Italici tom. 2. *à Dom.* JOAN. MABILLON M. B. *in Ordinem Romanum Commentar. n.* 21. Tria sunt quæ in sacris ritibus possunt spectari, antiquitas, uniformitas, et constantia. Eadem fermè est sacrorum rituum atque Religionis antiquitas: sed eorumdem diversitas æquè antiqua in diversis Ecclesiis. *Multa* quippè *pro locorum et hominum diversitate variantur*, ait Firmilianus in Epistola ad Cyprianum: *nec tamen propter hoc ab Ecclesiæ catholicæ pace atque unitate discessum est.* Hæc diversitas obtinuit ab initio etiam apud Romanos, non modò *circa celebrandos Paschæ Dies, sed circa multa alia Divinæ rei sacramenta*: asseritque Firmilianus *non observari illic omnia æqualiter, quæ Jerosolymis observantur.* Legendus hac de re Socrates *in l.* 5. *c.* 22. ubi ait, nullam religionis sectam easdem observare cæremonias, licèt eamdem de Deo sententiam amplectantur.

Hæc rituum diversitas nascitur, tum ex diversis populorum moribus, qui non iisdem agendi modis delectantur, nec iisdem institutis possunt assuescere: tum ex diversis Ecclesiarum Fundatoribus, qui rem suaptè naturâ indifferentem et in medio positam, aliter atque aliter pro temporum ac locorum varietate constituerunt. Quapropter qui omnia ad unum eumdemque modum redigere conantur, perindè mihi videntur agere, ac si omnes populos ad eosdem mores eademque penitùs instituta reducere tentarent. Neque satis concedunt primis Ecclesiarum institutoribus, qui res ab eis stabilitas aut permissas tam facilè pervertunt. Nec sanè unquam citra pacis Ecclesiasticæ discrimen secùs attentatum est. Quod multis exemplis probari posset, si id cuivis non esset exploratum.

Ferenda itaque est rituum illa diversitas, vel maximè propter bonum pacis, immò etiam propter Ecclesiam, quæ hac varietate decoretur. Nescio enim quomodo dulcius sapit, quod vario cultu ornatur. Et hoc quidem primùm cavendum est in illis qui cæremoniarum magistratum gerunt: quorum nonnulli nunquam quiescunt, nisi omnes ad suos ritus vel invitos pertraxerint.

Alterum incommodum est eorum, qui vel antiquos novis, vel è contrario novos antiquis ritus semper præferendos volunt: Neutrum sine delectu placet. Ubi regnant antiqui ritus, hi constanter retinendi; ubi novi prævaluerint, antiquos laudare decet, novos non rejicere. Vix enim unquam accidit, ut quod usu semel receptum est ac firmatum, absque perturbatione possit mutari. Et quidem ut rituum varietatem induxit locorum varietas; ita etiam eorum iisdem in locis mutationem aliquando persuasit temporum diversitas.

Itaque laudanda in ejusmodi rebus constantia, modò cætera adsint. Ecclesiæ pax atque concordia et Christiana charitas, cui omnes ritus cedere ac suffragari necesse est. Quòd si salvâ pace et charitate retineri potest antiquitas, quin novitati præferenda sit, nemo sanè sapiens negaverit.

Qui novos sacrorum rituum libros novissimis temporibus scripserunt, mirum est quantum sibi tribuerint in pervertenda venerabili antiquitate, cujus institutiones, nedùm institutionum rationes, omninò ignorabant. Cumque quod suo tempore fieri cernebant id omnibus retrò seculis semper actitatum fuisse autumarent, probabiles, ut sibi videbantur, receptæ novitatis rationes adinvenerunt, quæ penitùs veterum sententiæ non rarò adversantur. Quod ut omnibus palàm fiat, quædam hùc exempla lubet afferre ad id probandum.

1. Mos olim fuit.... in Ecclesia Romana ut procedenti ad altare Pontifici *sacra*, id est, Eucharistia, præferrentur, ibidemque servarentur usque ad communionem. Quo tempore particula Eucharistiæ antea consecratæ dimittebatur in calicem. Tum ex oblatione novi sacrificii una particula reservabatur, *remanebatque in altari ipsa particula usque ad finem Missæ*: testante Amalario in l. 3. c. 35. *quia ita observant*, ait primus Ordo Romanus pag. 14. *ut dùm Missarum solemnia peraguntur, altare sine sacrificio non sit.* Atque ita toto tempore Missæ nunquam ab altari Eucharistia aberat, sive Eucharistia pro viatico in ipso altari, sive in secretario servaretur.

Contrarius ritus jam inductus erat Leone X. Pontifice ; quo tempore Paris de Crassis, qui cæremoniarum arbiter erat, rationem quærens, « quare Sacramentum corporis Christi, quod in Ecclesiis communiter » servari solet, ex suo loco priùs levandum sit, quàm solemniter cele- » brari contingat ibidem ; » ait id à Majoribus cautum fuisse, « non quia » à conspectu salutaris hostiæ abhorrendum ducerent, sed idcircò, quòd » inter sacrificandum non omnes cæremonias rite rectèque agere possent. » Quandoquidem in ipsius Sacramenti conspectu, nec Papa, nec Epis- » copus celebrantes, congruè ibi sedere, nec mitram in caput retinere, » neque incensationem in se recipere possent, nisi postquam ipsum » Sacramentum incensatum fuisset ; maximè quia per ipsosmet toties » illud adolendum esset, et non per Diaconum Evangelicum, cujus hoc » ministerium proprium est. Adde, *inquit*, quòd celebrans Prælatus, quan- » do quotiesve incensare debet, necesse toties habet ipse genibus Sacra- » mentum adorare, priusquàm crucem altaris et oblata, ac ipsum altare » incensaret. Postremò valdè absonum esse, ut in eadem capella seu » oratorio, in qua jam est Sacramentum quod adoratur, aliud Sacramen- » tum de novo ibidem conficiatur, ne quod ex illis ambobus Sacramentis » adorari debeat in dubium vertatur. »

Verùm primis illis temporibus sufficiebat sancta semel adorasse, sive ad altare præferretur Eucharistia, ut in primo Ordine Romano, sive in altari ipso asservaretur, ut in secundo. Jam verò sanctis illis Patribus persuasum erat quibusvis cæremoniis sacris, si modò religiosè fiant, adeò nullam Eucharistiæ inferri injuriam, ut contrà his Deum honorari quam maximè existimarent. Neque porrò ulla eis erat ambiguitas, utra species consecrata esset adoranda : cùm ad præsens sacrificium solummodò essent intenti. Et porrò unius præ altera speciei adoratio nullum scrupulum causare debet, cùm in idem objectum feratur.

2. Aliud exemplum ex eodem Paride proferre licet de Diacono Evangelium cantante, nempè, quia desiit usus ambonum pro Evangelio et Epistola cantandis, quam in partem converti debeat Diaconus, *collateralis* altari, *an conversus ad altare*, sicut *in capella palatii, similique loco ubi altare ad orientem solem non vergit* : Respondet Paris, *regulariter Evangelium recitari debere Diacono stante contra Aquilonem*, à quo, teste Prophetâ, panditur omne malum (*Jerem.* I. 14.) : secùs in capella Palatina in qua quia pro situ loci *cornu Evangelii non est directum ad Aquilonem, sed ad Austrum, quia in parte Pontificæ sacrificio præsens semper insidet* : Ideò Diaconus ibidem Evangelium cantans, *ne terga renesque ad Pontificem in solio manentem convertat rectâ ad cornu Evangelii facie* illud *cantat, adeoque sinistro humero ad Pontificem verso.* Absente verò Pontifice, *ut Diaconus ipse universali consuetudini rituique satisfaciat, eum stare collateralem quidem altaris, sed conversum ad Pontificis solium positum ad Austrum. Quippè minus malum esse sic* eum stare, *quàm renes ad Pontificis solium vertere ; et altare, quod est sanctum sanctorum, ad sinistram suam sub se habere.* Cæterùm in illis Ecclesiis, quarum majus altare non est conversum ad Orientem, Evangelium cantandum esse per Diaconum non *collateraliter* ad altare stantem, sed *facie ad faciem altaris, id est, contra ipsum altare.*

At quàm simpliciùs antiqui libelli Ordinis Romani præscribunt, ut Diaconus in ambone cantaturus Evangelium, stans ad Aquilonem faciem vertat ad partem Australem, in qua viri ; non ad Aquilonem, in qua feminæ consistebant.

Unum hoc loco notat Paris, altaris cornu dexterum intelligi debere, de cornu Evangelii, *Habito respectu ad ipsum altare, tanquam ad corpus magis honoratum ; non autem ad sacrificantem. Nam et crucis, et crucifixi super ipso altari stantis dextera ad prædictum cornu Evangelii vergit.* Secùs tamen interpretandas esse Missalis rubricas, *præsertim in officio Paresceves*, ut cornu dextrum ac sinistrum dicatur habito respectu ad Sacerdotem.

3. Infinitum esset ire per singula quæ ab hodiernis ritibus discrepant : quædam tamen hùc conglobatè referre juvat ad levanda studia lectorum. Hymnum Angelicum præcinebat Sacerdos conversus ad populum ; contrà verò salutationem ultimam, quæ collectam post communionem

præcedit, idem canebat conversus ad altare, primo nostro libello. Ad hæc Canonem non incipiebat, nisi absoluto Trisagii cantu : ut scilicet Clerus et populus Sacerdote Canonem submissâ voce recitante, in admiratione tanti mysterii quasi stupens sileret. Insuper antiphona illa, quæ *Communio* dicitur, non post ipsam Communionem, ut fit modò in multis Ecclesiis, sed tempore ipsius communionis cum suo Psalmo cantabatur. Qui ritus in Africana Ecclesia servabatur, populo ad Communionem accedente : cujus rei testis est locuples S. Augustinus *lib.* 2. *Retract. cap.* 11. Denique Sacerdos ea non recitabat, quæ tum à choro canebantur : sed vel rerum, quæ dicebantur meditatione, vel aliorum rituum actione totus occupatus erat. Nam quæ in Missa Illyriciana habentur ad id spatii orationes, non sunt haud dubiè antiqui Romani instituti....

Hoc autem non eo animo referimus, quasi veterum hujusmodi rituum usus privatà auctoritate revocari velimus, aut recentiorum, quod absit, induci contemptum : sed ut eos qui ejusmodi officiis præpositi sunt, invitemus ad consulendam antiquitatem, quæ quantò fonti proprior, tantò venerabilior est : eosdemque admoneamus ne ita vulgares et contritas ratiunculas præferant, quasi majores nostros in sanciendis contrariis ritibus omni ratione destitutos fuisse existiment. Immò verò si quando ritus sacri reformandi erunt, ut veterum ratio habeatur, et ab eis quàm propriùs abesse studeatur.

Hunc scopum sibi proposuit *Cameracensis* et *Atrebatensis Ecclesia*, cùm ordinem sacrorum in meliorem formam restituere voluit, ut legitur in vetustissimo utriusque Ecclesiæ Ordine, qui ex Petri Pithœi relictis scriniis recens vulgatus est in appendice ad Codicem Canonum Ecclesiæ Romanæ. Quippè Ordinis istius Reformatores præmittunt se velle ea ordinare, « quæ ab statu rectitudinis deviando, vel ab Ordine Romano » discrepare videbantur : ita tamen ut non instituatur novus Ordo ; ne » objici ab invidis possit, Ordinem sacratissimum Romanum, quem imi» tari desiderabant, quoquo pacto fuisse violatum. » In eodem autem » Ordine quædam inculcantur ex ipsomet Ordine Romano, quæ hoc loco memorare non pigebit. « Unum est, quòd matutinale officium (*Laudes* » *appellamus*) tractim decantandum est : altiùs tamen ipsi Psalmi, quàm » nocturnales. Sic enim fit in Romana Ecclesia. » Et paulò infrà. « Volumus » ut manè agatur Missa in Dominicis diebus : quia Dominus valdè manè » surrexit : et ita usus est in sancta sede Romanæ Ecclesiæ. In titulis » verò qui in civitate, vel extrà sunt, non antè cantetur Missa, quàm » in ipsa publica Ecclesia in civitate, neque illorum signa pulsentur, ut » omnis populus ad publicam procedat Ecclesiam, nisi fortè causâ infir» morum, aut pro iter agentibus. » Nec omittendum quod de vigiliis nocturnis præscribitur : « Cum omni verò honestate tractim Lectiones legan» tur, et Responsoria decantentur. Nona autem lectio sit Evangelica ex » Homiliis Patrum. Homilia ipsius Evangelii à Diacono, vel Presbytero, » aut Episcopo tota legatur, nisi fortè aurora interveniens hoc distule» rit. » Sic in Ecclesia Romana, apparente aurorâ officium nocturnale breviari mos erat.... Hæc ex veteri illo Ordine Cameracensi qui ante seculum XII. scriptus fuit.

Quærat aliquis, cùr hymnum Angelicum, seu *Gloria in Excelsis* olim præcinuerit Pontifex ad populum conversus : contrà verò ultimam salutationem, quæ fit post communionem, non verò alias ? De his respondere non est nostri instituti, nobisque sufficit antiquos ritus Romanos exposuisse. Placet regula Joannis Diaconi ex Epistola ad Senarium : « Illud firmâ mente custodio, quòd non à majoribus tradita custodiret » Ecclesia, nisi certa sui ratio poposcisset : nec ea possumus dicere » inania videri ac frivola, quia eorum minimè rationem accipimus. » Si tamen conjecturis indulgere licet, ideò Pontifex hymnum Angelicum præcinens convertebat se ad populum, ut eum ad laudandum Deum invitaret. Ideò verò salutationem illam postremam pronuntiabat versùs altare, quòd ad fideles communione seu corpore et sanguine Christi Domini tum refectos verba dirigeret ; quibus proindè non jam apprecantis optantisve, sed gratulantis more Dominum inesse hâc salutatione contestabatur.

In nostris libellis antiquioribus præscribitur, ut Pontifice Canonem

recitante, summum in choro teneatur silentium, et Ministri persteñ inclinati et silentes per totum Canonem, Subdiaconi usque ad verba hæc, *Nobis quoque peccatoribus, etc.*

M. BOCQUILLOT, *Traité historique sur la Liturgie, livr. 1. ch. 2. Dès la naissance de l'Eglise il y a eu de la diversité dans les rites de la Messe, aussi-bien qu'aujourd'hui.* Tous les habiles gens de notre siècle conviennent de cette maxime, comme d'une vérité certaine : mais il est bon de faire voir qu'ils l'ont reçue des anciens Pères par le canal de la Tradition. Saint Firmilien, Evêque de Césarée en Cappadoce, écrivant à saint Cyprien, assure qu'en plusieurs choses qui concernaient les saints Mystères, il y avait des usages différens dans les Eglises de Rome et de Jérusalem : et que l'on n'observait point dans l'une tout ce qui s'observait dans l'autre. *Circa multa divinæ rei Sacramenta, esse apud illos aliquas diversitates, nec observari illic omnia æqualiter, quæ Hierosolymis observantur.* Ces deux Eglises néanmoins avaient été fondées par les Apôtres ; celle de Rome par saint Pierre, et celle de Jérusalem par saint Jacques. D'où vient donc qu'il se trouvait déjà de la diversité dans un temps si proche de celui de Apôtres, qui les avaient fondées ? Est-ce que l'une ou l'autre avaient changé les rites que son Fondateur avait établis ? Ce ne serait pas une merveille qu'en deux cents ans il fût arrivé quelques changemens sur ce sujet dans ces Eglises ; car les rites et les usages Ecclésiastiques sont sujets au changement, aussi-bien que les autres choses humaines. Mais comme il n'y a point de preuves de ces changemens, il est plus raisonnable de croire que chacune de ces Eglises conservait alors les rites que son Fondateur avait jugé à propos d'établir, par rapport au lieu, au temps et aux personnes ; et c'est apparemment ce qu'a cru ce saint Evêque, puisqu'il dit encore qu'en beaucoup d'autres Provinces il se trouve quantité d'usages différens, selon la diversité des lieux et des personnes. *Multa pro locorum et nominum diversitate variantur.*

Le témoignage de ce saint Evêque ne nous montre pas seulement de la diversité ou des changemens dans les usages Ecclésiastiques, touchant les saints mystères : mais il nous fait voir la raison naturelle de cette diversité dans la différence des nations et des peuples. En effet, faut-il autre chose que du bon sens, pour comprendre que tous les peuples de la terre ne peuvent s'accommoder des mêmes cérémonies, et des mêmes manières d'agir ? Qui ne sait pas que chaque peuple a son génie, son humeur et ses manières ; que ce qui plaît aux uns déplaît aux autres, et que les hommes s'accoutument difficilement à des pratiques qui leur sont étrangères ? Il était donc de la prudence des Apôtres et des hommes Apostoliques, qui venaient fonder des Eglises, de s'accommoder aux mœurs et au génie des nations où ils prêchaient, dans tout ce qui n'était point essentiel à la Religion. Ils savaient que Notre-Seigneur J. C. s'était contenté d'instituer le mystère de l'Eucharistie, et qu'il avait laissé le soin du reste à eux et à leurs successeurs. S'ils avaient cru que l'uniformité des rites eût été, je ne dis pas nécessaire, mais seulement utile et possible, est-il croyable que ces hommes inspirés de Dieu ne l'eussent pas établie partout ? Cela était facile, il n'y avait qu'à dresser un ordre, une formule de célébrer les saints mystères, dont ils seraient convenus, et qu'ils auraient laissé dans toutes les Eglises. Que s'ils avaient laissé partout un même ordre de Liturgie, on le verrait observé au moins dans les principales Eglises qu'ils avaient fondées. Nous voyons au contraire de la diversité dans ces Eglises dès les premiers siècles. Il est donc évident que les Apôtres n'ont point établi l'uniformité dans les rites, et qu'ils ne l'ont crue ni nécessaire, ni utile, ni possible.

Cette diversité de rites paraît non-seulement dans les Eglises éloignées les unes des autres, comme l'étaient celles de Rome et de Jérusalem ; mais encore dans celles qui étaient voisines, et qui se servaient de la même langue dans la Liturgie. Les Eglises d'Afrique n'avaient pas les mêmes usages, comme nous l'apprenons de saint Augustin. Les Eglises des Gaules avaient leurs rites particuliers.... L'Eglise de Milan, si voisine de Rome, avait aussi ses rites et ses usages différens. Ceci est un fait certain, dont nous donnerons des preuves dans la suite. En voici une qui suffira pour le présent. Comme le zèle indiscret est de tous les siècles, quelques

Romains improuvaient dès-lors les rites particuliers de l'Eglise de Milan. Mais saint Ambroise, ou du moins un de ses proches successeurs leur répondait : « Je voudrais imiter en toutes choses l'Eglise de Rome ; mais » nous sommes hommes, et nous avons du sens aussi-bien que les autres ; » ainsi nous croyons agir plus raisonnablement en observant ce qui se » pratique de plus raisonnable dans les autres Eglises. » (*S. Ambros. lib.* 3. *Sacram. cap.* 1. *n.* 5.)

Saint Grégoire le Grand, dont le zèle était sans doute plus éclairé que celui de ces Romains qui improuvaient les rites de saint Ambroise, était aussi très-éloigné de leurs sentimens sur ce sujet. *Absit à me ut statuta majorum consacerdotibus meis in qualibet Ecclesia infringam : quia mihi injuriam facio, si fratrum meorum jura perturbo.* (*Greg. Magn. lib.* 2. *epist.* 37.) « A Dieu ne plaise, (disait-il,) que je viole dans les Eglises ce » qui a été établi par les prédécesseurs des Evêques qui les gouvernent : » je me ferais tort à moi-même, si je troublais ainsi les droits de mes » frères. » Bien loin de blâmer les coutumes des autres Eglises différentes de celles qu'on observait à Rome, ce saint Pape exhorte le Moine Augustin, qu'il avait donné aux Anglais pour Evêque, à prendre des rites des Eglises des Gaules, tous ce qu'il trouverait de plus propre à instruire et à édifier ces Néophytes. Ce saint Evêque avait traversé toute la France en allant de Rome en Angleterre : comme il fut reçu avec amitié de ceux de nos Evêques qu'il vit dans sa route, il eut tout le loisir de remarquer les rites et les usages de nos Eglises, qu'il trouva fort différens de ceux qui s'observaient à Rome. Frappé de cette variété, il demanda à saint Grégoire, pourquoi il se trouvait des coutumes si différentes dans les Eglises qui n'avaient qu'une même foi ? et pourquoi « dans la célébration » de la Messe les Eglises des Gaules observaient des rites tout différens de » ceux de l'Eglise de Rome. » Voilà la diversité des rites bien marquée, et c'est par un saint Evêque qu'elle est marquée à un Pape aussi grand par sa doctrine que par sa piété. Voici la réponse de ce saint Pape : « Vous savez, mon frère, les usages de l'Eglise de Rome, dans laquelle » vous avez été élevé : mais le meilleur parti que vous puissiez prendre, » et celui qui me plaît davantage, c'est de choisir soigneusement dans » les rites et les usages que vous aurez vu pratiquer, soit à Rome, soit » dans les Gaules, soit dans quelque autre Eglise, ceux que vous croirez » les plus agréables Dieu, et de les introduire dans l'Eglise d'Angleterre, » dont la foi est encore naissante. Car il ne faut pas aimer les choses à » cause des lieux où elles se trouvent ; mais il faut aimer les lieux à cause » de ce qui s'y trouve de bon. Choisissez donc dans chaque Eglise ce que » vous y trouverez de meilleur et de plus propre à inspirer la piété et la » Religion : faites-en comme une espèce de recueil, et mettez-le en dépôt » chez les Anglais, en les y accoutumant par la pratique. » *Ex singulis ergo quibusque Ecclesiis, quæ pia, quæ religiosa, quæ recta sunt elige : et hæc quasi in fasciculum collecta, apud Anglorum mentes in consuetudinem depone.*

Ce passage de saint Grégoire ne prouve pas seulement, que de son temps il y avait une grande variété de rites dans l'Eglise Latine pour la célébration de la Messe ; mais il nous donne lieu d'établir pour seconde maxime, que *la diversité des rites ne nuit point à l'unité de la foi, ni à celle du sacrifice.* Car si ce saint Pape avait cru que cette diversité d'usages eût blessé l'unité de la foi, il n'aurait eu garde de la souffrir : mais bien loin de la blâmer, il la loue au contraire, il l'autorise, il veut que le nouvel Apôtre d'Angleterre compose une nouvelle Liturgie pour son Eglise, de tout ce qu'il trouve de meilleur dans celle de Rome, des Gaules, et d'ailleurs. N'est-ce pas là manifestement vouloir augmenter la diversité des rites et des usages, et la regarder comme un ornement qui contribuait à la beauté extérieure de l'Eglise, bien loin de blesser l'unité de sa foi ? C'est ainsi que saint Augustin l'avait regardé long-temps avant saint Grégoire. « L'unité de la foi, (dit-il, *Ep.* 36. *n.* 22.) qui est la même » par toute l'Eglise, est ce qui fait la beauté du corps de l'Epouse de » J. C. selon cette parole du Prophète : *Toute la beauté de la fille du Roi est* » *au-dedans* (*Ps.* XLIV. 14.) ; et si dans le culte que produit cette unité de » foi, il se trouve quelques pratiques indifférentes, cette diversité d'ob-

» servations n'est que la variété de la robe de cette Epouse, selon ce qui » est dit au même endroit, *qu'elle est revêtue d'une robe en broderie d'or, » semée de diverses fleurs.* (*Ibid.* 15.) »

Le même saint Firmilien, que j'ai cité pour prouver la diversité des rites, nous assure de plus qu'elle n'a jamais blessé la paix et l'unité de l'Eglise Catholique : *multa pro locorum et nominum diversitate variantur; non tamen propter hoc ab Ecclesiæ Catholicæ pace et unitate discessum est.* Il est vrai que ce passage ne parle précisément que de l'unité et de la paix de l'Eglise, qui semble consister plutôt dans la charité que dans la foi. Mais il est évident que la charité qui unit les fidèles les uns aux autres, suppose nécessairement une même foi, qui les lie ensemble par la profession publique d'une même créance. Car quelle union, quelle paix, quelle charité pourrait-il y avoir entre des gens qui croiraient une doctrine contraire les uns aux autres ? Si donc la diversité des rites ne peut par elle-même troubler la paix et l'union de l'Eglise, certainement elle peut encore moins nuire à l'unité de la foi.

L'Historien Socrate, après avoir rapporté une infinité d'exemples de cette diversité de rites et d'usages, dit, « qu'il est impossible de faire un » exact dénombrement des pratiques différentes des Eglises. » (*Lib.* 5. *hist. cap.* 22.) Et toutes les Eglises qu'il nomme, à l'exception de quelques Sociétés schismatiques, faisaient profession d'une même foi dans le Symbole de Nicée et de Constantinople, qu'elles avaient reçu. Sozomène en dit autant dans son histoire. (*Lib.* 7. *cap.* 19.) « Les Eglises, (dit-il,) qui » font profession de la même doctrine, n'observent pas pour cela les » mêmes coutumes. Ceux de Constantinople et de plusieurs autres Villes, » s'assemblent le Samedi aussi-bien que le Dimanche : ceux de Rome et » d'Alexandrie ne s'assemblent point ce jour-là. On ne se sert pas en tous » lieux et en tout temps des mêmes prières, des mêmes psaumes et des » mêmes livres. Il n'y a que l'Archidiacre qui lise l'Evangile à Alexan- » drie, au lieu que les Diacres le lisent en plusieurs lieux ; les Prêtres » seulement en d'autres ; et en quelques Eglises aux grandes fêtes, les » Evêques, comme à Constantinople, le premier jour des fêtes de Pâ- » ques. » Il est donc vrai que la diversité des rites ne blesse point l'unité de la foi. Elle ne blesse pas non plus l'unité du Sacrifice ; car les rites et les cérémonies dont nous parlons, ne touchent point à l'essence du Sacrifice.... C'est le même Prêtre et la même Hostie, puisque c'est J. C. Dieu et homme, qui offre lui-même son corps et son sang par le ministère des Prêtres. Quelque différence qu'il y ait dans les Eglises à l'égard des prières, des lectures, des cérémonies, l'on voit dans toutes ce que J. C. auteur du Sacrifice a voulu être observé partout. Partout on offre du pain et du vin, on les consacre, on consume ce qui est consacré, on le distribue à ceux qui se présentent pour y participer. Quoique les prières, les lectures, et les cérémonies soient différentes, elles viennent toutes de la même source, elles tendent toutes à la même fin, elles ont toutes le même objet. En quoi donc pourraient-elles blesser l'unité du Sacrifice ? Puisque la diversité des rites ne blesse ni l'unité de la foi, ni celle du Sacrifice, j'ai eu raison de dire par avance, qu'elle ne peut par elle-même troubler la paix et l'union des Eglises. Il faut avouer néanmoins que contre les intentions de l'Eglise Catholique et du saint Esprit qui la gouverne, cette variété des rites a été une occasion de troubles à plusieurs, dont le zèle n'était pas selon la science. Et comme de notre temps il n'y a que trop de ces personnes zélées qui se troublent pour rien, et qui troublent les autres par un faux principe de piété, il est plus nécessaire que jamais de marquer les règles que les Saints Pères nous ont données sur cette diversité d'usages, et de faire voir comment ils répondaient aux cas qu'on leur proposait sur ces matières.

Lucinius, homme riche, ami de saint Jérôme, ayant consulté ce saint Docteur.... sur ce qui regarde l'observation du Samedi et de l'Eucharistie ; il lui répondit : (*Epist.* 28. *ad Lucin.*) *Sed ego illud te breviter admonendum puto, traditiones Ecclesiasticas, præsertim quæ fidei non officiant, ita observandas, ut à majoribus traditæ sunt : nec aliorum consuetudinem contrario more subverti. Unaquæque provincia abundet in sensu suo, et præcepta majorum leges Apostolicas arbitretur.* « Pour ce que vous me

» demandez touchant l'Eucharistie, s'il faut la recevoir tous les jours, » selon la pratique des Eglises de Rome et d'Espagne, plusieurs Auteurs » ont écrit sur ce sujet. Mais pour moi je vous dirai en deux mots ce que » vous devez faire. Il faut observer les traditions Ecclésiastiques qui ne » blessent point la foi, de la même manière que nos ancêtres, qui nous » les ont laissées par tradition, les observaient eux-mêmes; et il ne faut » jamais renverser les coutumes des uns par une coutume des autres qui » y serait contraire. Chaque Province en cela peut abonder en son sens, » et doit regarder comme des lois Apostoliques les préceptes de ses an- » cêtres. »

C'est aussi ce que répondait saint Ambroise, quand on le consultait sur des cas de cette nature. Sainte Monique étant à Milan, où l'on ne jeûnait pas le Samedi, ne savait pas si elle devait suivre cet usage de Milan, ou celui de Tagaste d'où elle était, où l'on jeûnait le Samedi comme à Rome. Son fils Augustin qui n'était alors que Catéchumène, consulta saint Ambroise pour la tirer de cette perplexité; et voici la réponse qu'il en eut. « Je ne puis, (dit-il,) prescrire sur cela que ce que » je fais moi-même. Quand je suis à Milan, je ne jeûne point le Samedi, » mais quand je suis à Rome, je jeûne ce jour-là. Ainsi dans quelque » Eglise que vous vous trouviez, suivez-en les usages, si vous voulez ne » causer de scandale à personne, et que personne ne vous en cause. » « Je rapportai, (dit saint Augustin,) cette réponse à ma mère, et ce fut » assez : elle obéit sans hésiter, et nous crûmes aussi que c'était la règle » qu'il fallait suivre. » Quoique le cas que saint Ambroise décide ici, ne regarde nommément que le jeûne du Samedi, toutefois la règle par laquelle il le décide étant générale, j'ai raison de la donner pour les rites; elle y convient certainement, et saint Augustin, en la rapportant, l'applique lui-même à toutes les diverses pratiques des Eglises.... Il est donc utile de la placer ici dans les propres termes de saint Ambroise. (*Aug. Epist.* 36. *ad Consul. n.* 32.) *Ad quam fortè Ecclesiam veneris, ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi.*

Il semble que de notre temps on prenne à tâche de suivre tout le contraire de cette règle. Des Prêtres d'un grand exemple pour la piété, pleins de zèle pour la maison de Dieu, appelés par des Evêques pour élever leurs Clercs, et les disposer au Sacerdoce, viennent s'établir dans les Diocèses où on les demande. Mais ils ne daignent pas s'informer des rites et des usages de ces Eglises, pour lesquelles ils doivent travailler, et dont ils doivent élever les Clercs. Il leur serait aisé de connaître ces rites, s'ils le voulaient; car demeurant pour l'ordinaire dans les villes Episcopales, il n'y aurait qu'à fréquenter les Eglises Cathédrales, considérer attentivement tout ce qui s'y fait, et conférer avec ceux qui conduisent le chœur dans ces Eglises. De plus ils pourraient lire les anciens livres d'Offices du Diocèse; car on n'en manque pas dans ces lieux, où l'on s'en sert encore. Mais pour agir ainsi, il faudrait croire avec saint Jérôme, saint Ambroise et saint Augustin, qu'on est obligé de suivre l'usage des Eglises où l'on se trouve; et apparemment ces Messieurs ne le croient pas. Il faudrait être aussi sans prévention, et ces Messieurs ne sont pas en cet état. Charmés des rites et cérémonies qu'ils ont apprises, et qu'ils enseignent en perfection, le moyen de se résoudre à en apprendre d'autres qui leur sont nouvelles, et que peut-être ils n'estiment point! N'est-il pas juste, disent-ils, de se conformer aux rites et aux usages de l'Eglise Romaine, qui est la mère de toutes les Eglises? Mais si cela était juste, les SS. Pères que je viens de citer auraient eu grand tort de donner pour règle qu'il faut observer à Rome les usages de Rome, et dans les autres Eglises les usages particuliers de ces Eglises, si l'on veut ne scandaliser personne. En vérité les paroles de saint Grégoire doivent convaincre sur ce sujet un esprit raisonnable. Il était naturel d'ordonner à l'Evêque d'Angleterre d'établir dans sa nouvelle Eglise les rites et les usages Romains. Les peuples de cette Ile, qui venaient d'embrasser la foi, n'en avaient point vu d'autres, auxquels ils pussent être attachés. L'Evêque ne savait que les rites Romains, et il avait de la pente à les introduire dans son Eglise. Cependant saint Grégoire, quoique Pape, ne veut point qu'il s'attache à l'Ordre Romain; mais qu'il choisisse dans toutes les Eglises qu'il a vues

en passant, ce qu'il y trouvera de meilleur et de plus agréable à Dieu. Quelle différence entre le zèle d'un si grand Pape, et celui de ces Messieurs, qui veulent introduire à toutes forces les cérémonies Romaines dans les Eglises qui en ont de particulières !

Mais saint Grégoire n'est pas le seul Pape qui ait approuvé la diversité des rites. Nicolas I. l'approuve aussi dans une réponse qu'il fit à Photius. Ce patriarche schismatique avait reproché au Pape cette variété de rites et d'usages qui se trouvaient dans toutes les Eglises qui reconnaissaient l'autorité du saint Siége. Le Pape lui répond : (*Nicolaus I. Epist. 2. ad Photium.*) *De consuetudinibus quas nobis opponere visi estis, scribentes per diversas Ecclesias diversas esse consuetudines, si illis canonica non obsistit auctoritas, pro qua obviare debeamus, nihil judicamus, vel eis resistimus.* Le Pape, dis-je, lui répond que cette diversité de coutumes en tant d'Eglises différentes, si elles n'ont rien de contraire aux SS. Canons, à l'observation desquels il doit veiller, il ne peut ni les condamner, ni s'y opposer.

On objecte en second lieu, contre les rites particuliers des Diocèses, la beauté des cérémonies Romaines. Elles sont si graves, dit-on, si belles et si pleines de majesté. Mais parler ainsi, c'est disputer des goûts, et chacun a le sien : votre goût est pour les cérémonies Romaines : le goût des autres est pour les cérémonies qui s'observent depuis si long-temps dans leurs Eglises. Etes-vous les seuls hommes qui ayez du sens ? L'humilité et la modestie ne vous permettent pas de croire cela de vous ; et si quelqu'un présumait ainsi de soi-même, on pourrait lui dire : Nous sommes hommes, et nous avons du sens aussi-bien que vous. Au lieu de disputer sur ce sujet, ne serait-il pas plus raisonnable d'observer cette règle de saint Augustin (*Epist. 36. n. 2.*), *In his rebus de quibus nihil certi statuit Scriptura divina, mos populi Dei, et instituta majorum pro lege tenenda sunt : de quibus si disputare voluerimus, et ex aliorum consuetudine alios improbare, orietur interminata luctatio.* « Dans ces choses où » l'Ecriture ne détermine rien de certain, les coutumes reçues parmi les » Chrétiens, ou établies par nos Pères, doivent tenir lieu de loi : et si » chacun voulait disputer sur cela, et que sous prétexte de la coutume » établie dans un endroit on condamnât ce qui se pratique en d'autres, » ce serait des procès sans fin, et la vérité ne nous fournissant rien de » certain pour les décider, il serait fort à craindre que les disputes » s'échauffant, n'allassent jusqu'à altérer la charité. »

C'est encore un préjugé fort commun parmi ceux qui suivent l'usage Romain, et qui l'enseignent aux autres, de croire que ce qu'ils font aujourd'hui, soit dans la Messe, soit dans les autres parties du Service divin, s'est toujours pratiqué de cette sorte dans l'Eglise Romaine. De là vient qu'ils traitent de nouveauté et d'abus plusieurs cérémonies des Cathédrales et des Collégiales, quoiqu'elles viennent la plupart de l'ancien Ordre Romain, en beaucoup de choses différent du nouveau qu'ils estiment si fort. De là ce zèle outré, qui porte quelques-uns d'entre eux jusqu'à cacher les cérémonies manuscrites de quelques Cathédrales, quand ils peuvent s'en saisir. De là viennent enfin les obstacles qu'ils apportent à la réforme des Rituels, Bréviaires, et Missels propres des Diocèses, quand ils ont affaire à un Evêque qui se laisse gouverner : afin de donner cours aux livres Romains, pendant que ceux-là manquent. Les Elèves sont encore plus hardis que les maîtres. Sont-ils Curés : dès qu'ils ont pris possession, ils changent toute leur Eglise, et toutes les cérémonies qu'on y avait observées de tout temps. Entrent-ils dans un chapitre, malgré le serment qu'ils viennent de faire en prenant possession de leurs Prébendes, d'observer les usages de cette Eglise, ils les renversent tous, si on les laisse faire ; et si on leur résiste, ils condamnent tout ce qu'ils voient faire à leurs anciens Confrères, par cela seul qu'ils ont appris à faire autrement.

Comme ce préjugé est la cause d'une conduite si peu régulière, il est nécessaire de le détruire par une maxime qu'on ne puisse contester. C'est que *les rites et usages Ecclésiastiques sont sujets au changement, comme les autres choses humaines ; et qu'il est effectivement arrivé divers changemens dans ceux de Rome, aussi-bien que dans ceux des autres Eglises.* Que les rites

soient de leur nature sujets à changer, il ne faut, ce me semble, que du bon sens et de la bonne foi pour en demeurer d'accord. Il est aisé de comprendre que les hommes sont naturellement portés au changement. Le génie même, l'humeur, la manière de vivre d'un peuple, changent par le mélange d'un autre peuple, et surtout par la différence des gouvernemens auxquels ils passent de temps en temps. Faut-il donc s'étonner que les peuples changent aussi en des choses de moindre conséquence; que ce qui a plu dans un temps, cesse de plaire dans un autre; que ce qui s'est fait dans l'Eglise avec édification pendant plusieurs siècles, ne pourrait peut-être s'y faire aujourd'hui sans scandaliser les faibles.... Je prie ceux qui ont tant de zèle pour introduire les rites et les usages Romains dans nos Eglises, de considérer qu'ils ne peuvent changer les nôtres, sans reconnaître que les rites Ecclesiastiques sont sujets à changer.

Qu'il soit arrivé des changemens dans les rites de Rome, aussi-bien que dans ceux des autres Eglises, il est aisé de le prouver. Autrefois à Rome on portait l'Eucharistie à l'Autel en y entrant: le Prélat imposait le *Gloria in Excelsis*, le visage tourné du côté du peuple; le Diacre chantait l'Evangile tourné vers le midi; le Célébrant ne commençait le Canon qu'après que le Chœur avait fini le *Sanctus*; c'était un Acolythe qui tenait la Patène enveloppée dans un voile; le Soudiacre la prenait nue au milieu du Canon; et à ces mots, *et ab omni perturbatione securi*, l'Archidiacre la prenait pour la donner au second Diacre; les Prêtres distribuaient l'Eucharistie sous l'espèce du pain, et les Diacres sous l'espèce du vin. Tous ces rites et plusieurs autres.... sont clairement marqués dans l'ancien Ordre Romain, et ne se trouvent plus dans le nouveau Missel Romain. Il est donc manifeste que l'Eglise Romaine a changé ses rites en plusieurs choses. Il faut donc avouer que les rites sont sujets au changement, et qu'ainsi il ne faut pas juger des anciens par ceux qui se pratiquent aujourd'hui.

Le Cardinal Bona, dont la mémoire est respectée de toutes les personnes d'érudition, dit, que c'est faire tort aux anciens rites Ecclésiastiques, que de les confondre avec ceux des derniers temps. « C'est le moyen, » (ajoute-t-il,) de tomber en plusieurs erreurs, que l'on ne peut éviter » si l'on n'a une claire idée de la discipline ancienne. » (*Lib. 1. cap. 18. Rer. Liturg.*)

Dom Mabillon, homme aussi célèbre pour sa modestie et sa piété, que pour sa capacité en tout genre d'érudition, parle encore plus fortement contre ce préjugé, peut-être parce qu'il règne trop en France. « On ne » peut voir sans étonnement, » (dit-il, *Musæi Ital. tom. 2. Comm. in Ord. Rom. pag. 142.*) « de quel air ceux qui ont écrit des Livres de rites dans » nos derniers temps, ont traité l'antiquité la plus vénérable, dont ils » ignoraient les institutions et les usages, bien-loin d'en pénétrer les » raisons et les causes. Persuadés qu'ils étaient que ce qui se faisait de » leur temps, s'était toujours fait, pour appuyer les nouveautés reçues, » ils ont inventé des raisons qu'ils trouvent probables: mais qui sont tout- » à-fait contraires aux sentimens des anciens. » Ce Père, pour prouver ce qu'il avance, rapporte des exemples, dont je me contente d'écrire ici le premier en l'abrégeant.

Selon l'ancien usage de Rome, lorsque le Pape célébrait la Messe, il faisait porter l'Eucharistie devant lui dans une bourse, la conservait sur l'Autel jusqu'à la Communion, qu'il la mettait dans le Calice: et du sacrifice qu'il venait d'offrir il réservait une parcelle de l'hostie, qui demeurait sur l'Autel jusqu'après la Messe, qu'on l'emportait devant lui dans la Sacristie pour le sacrifice suivant. Ainsi pendant toute la Messe le Saint Sacrement demeurait sur l'Autel, afin, dit le premier Ordre Romain, que l'Autel ne demeurât point sans sacrifice: *Ut dùm Missarum solemnia peraguntur, altare sine sacrificio non sit.* Cet usage cessa, et il s'en introduisit un autre contraire long-temps après; savoir, de ne point dire la Messe sur un Autel où le Saint Sacrement était ou conservé ou exposé. On commençait par ôter l'Eucharistie de dessus cet Autel, et ensuite on y disait la Messe. Paris de Crassis, Maître des cérémonies du Pape Leon X. s'imaginant que ce nouvel usage était ancien, et qu'il n'y

Atque itaque ex ipsa rituum et cæremoniarum varietate majore et firmior officitur Apostolicæ traditionis auctoritas.

I. Quomodo se quisque gerere debet circa varios illos Ecclesiarum ritus ?

R. Cùm fueris Romæ, Romano vivito more :
Cùm fueris alibi, vivito sicut ibi.

Non temerè reprehendendum quod ab aliis Ecclesiis observare cernimus, nisi manifestè constet rem ferri nullatenùs posse, et per errorem et abusum introductam. (De his multa egregiè scripsit Petrus Venerabilis, Abbas Cluniacensis, in sua verè aurea Epistola ad S. Bernardum, in qua agit de variis Cisterciensium et Cluniacensium ritibus. Lege præcipuè numeros 8. et 9. incipiendo ab his verbis : *Nonne, charissimi, totus orbis terrarum.* Hæc Petri Venerabilis Epis-

en avait jamais eu d'autres, dit pour raison de son institution, que les anciens avaient jugé à propos d'ôter l'Eucharistie de dessus l'autel où ils devaient célébrer, parce qu'autrement on n'aurait pu observer les cérémonies accoutumées, comme de s'asseoir, se couvrir de la mitre, se faire encenser, etc. Pauvres raisons! comme si la Religion consistait à se tenir debout ou à genoux ; à avoir la tête nue ou couverte ; à faire des génuflexions ou inclinations, etc. Nos saints Pères étaient persuadés que de quelques cérémonies qu'on se servît, pourvu qu'on les observât avec une religieuse piété, on rendait à Dieu et à J. C. l'adoration et l'honneur qui leur sont dus. Mais sans remonter si haut, nous ne voyons point d'Eglises Canoniales, qui n'aient conservé leur ancienne manière de saluer l'autel en s'inclinant, excepté quelque petite Eglise Collegiale, où de jeunes Ecclésiastiques ont introduit ces génuflexions nouvelles. A Lyon et à Vienne on fléchit un peu les deux genoux, selon l'ancienne manière de faire la révérence, que les Chevaliers de l'Ordre du Saint Esprit observent encore. Les Moines les plus réguliers ne font qu'une inclination comme les Chanoines ; les Chartreux, dont la piété est connue dans tout le monde, ne font jamais de genuflexion, non pas même en disant la Messe ; ils plient seulement un peu les genoux pour l'adoration, mais ils ne touchent pas la terre. Il est donc vrai que de notre temps, aussi-bien que du temps de nos Pères, les vrais Chrétiens ne font point consister la religion en de certaines cérémonies plutôt qu'en d'autres ; mais dans le fond de piété avec laquelle on observe toutes celles de l'Eglise à laquelle on est attaché.

Au reste ce n'est point pour blâmer les changemens arrivés dans la Liturgie Romaine, que j'en ai rapporté quelques-uns. C'est pour prouver... que les rites sont de leur nature sujets à changer, et qu'il y est arrivé en effet divers changemens, et à Rome et ailleurs ; et qu'ainsi il ne faut pas juger des anciens rites par ceux d'à-présent. Dom Mabillon tire de ces changemens de rites une autre conséquence si judicieuse et si importante, que je crois la devoir rapporter.... aussi bien est-ce l'une des vues que je me suis proposées en travaillant à cet ouvrage. (*Comm. in Ord. Rom. n.* LXV.) « Ce n'est ni pour rappeler les anciens rites par une autorité privée, ni pour faire mépriser les nouveaux, que nous rapportons » ces choses ; mais c'est pour exhorter ceux qui sont chargés des rites » Ecclésiastiques, à consulter l'antiquité, laquelle est d'autant plus vénérable qu'elle est plus près de la source ; et pour les avertir de ne pas » faire un si grand cas des petites raisons qu'on donne aujourd'hui des » nouveaux rites, qu'ils s'imaginent que nos ancêtres fussent dépourvus » de raison, lorsqu'ils ont établi des rites contraires aux nôtres. Bien loin » de là, (*ajoute-t-il*,) quand il s'agit de réformer des rites, il faut avoir » égard aux anciens, et faire tout ce que l'on peut pour en approcher de » plus près. » *Immò verò si quando ritus sacri reformandi erunt, ut veterum ratio habeatur, et ab eis quàm propiùs abesse studeatur.*

tola posita est inter S. Bernardi Epistolas ordine 229.) (D)

(D) S. Aug. *Epist.* 54. *alias* 118. *ad Januarium*, *n.* 1. *Vide superiùs Part.* 2. *Sect.* 1. *cap.* 2. §. 1. *litt.* (B)

Epist. 36. *aliàs* 86. *ad Casulanum*, *cap.* 1. *n.* 2. *etc. Vide suprà Part.* 2. *Sect.* 4. *Cap.* 7. *litt.* (A)

Petrus Venerabil. *Epist. ad Bernard. Abb. inter Epist.* S. Bern. *Abb.* 229. *n.* 8. Nonne, charissimi, totus orbis terrarum Christi Ecclesiis jam ab antiquo refertus est? Cumque omnem penè numerum excedat multiplicitas Ecclesiarum, sub una fide et eadem charitate Deo famulantium; tanta penè apud eas invenitur varietas usuum, quanta infinitas est locorum. Hoc in cantibus, hoc in lectionibus, hoc in omnibus Ecclesiasticis officiis, hoc in vestitu vario; hoc præter authentica quæ mutari non possunt jejunia, in jejuniis diversis: hoc in universis similibus, quæ pro temporum, locorum, gentium, regionum varietatibus, à Prælatis Ecclesiarum, quibus secundùm Apostolum (*Rom.* xiv.), quantùm ad talia pertinet, in suo sensu licet abundare, instituta sunt. Relinquent ergo omnes istæ Ecclesiæ charitatem, quia mutaverunt consuetudinem? Cessabunt esse Christiani, quia videntur in diversis usibus varii? Peribit ab his omnibus summum pacis bonum, quia unusquisque modo vario operatur bonum? Non ita sensit vitâ et verbo Doctor Ecclesiæ Ambrosius, qui de jejunio sabbati loquens, quod Romæ servari viderat, et Mediolani Episcopus factus servari non invenerat, ait: *Quando Romæ sum, jejunium à Romana Ecclesia servatum custodio: quando Mediolani, morem ejusdem Ecclesiæ sequens, non jejuno.* Hinc et Pater Augustinus bonæ matris suæ devotionem describens, narrat eam, juxta morem quem apud Africanas Ecclesias teneri viderat, oblationes suas contra Ecclesiarum Italiæ observantiam Mediolani voluisse offerre, sed ab Ambrosio prohibitam fuisse.

N. 9. Sed quid in istis laboro? Frustrà rem patentem multiplicibus testimoniis vel exemplis cingerem: maximè cùm nec apud antiquos ipsius Paschalis temporis dissonantia, nec apud modernos ipsius sacrificii Christiani inter Græcos et Latinos nota varietas, charitatem lædere, vel schisma aliquod unitatis gignere potuerit. Testes sunt præcedentis rei Patres sancti, et eorum quos Ecclesiæ reliquerunt approbati libri, quòd alio tempore Oriens, alio Occidens, alio in eadem Britanniæ insula Angli, alio Scoti Christiani scilicet antiquiores Pascha Domini celebrabant: testes sumus et nos temporis nostri, qui Romanam Ecclesiam, et totam Latinam linguam offerre Deo salutare Sacrificium azymi panis videmus; cùm Græca Ecclesia, et maxima Orientis pars, ac barbaræ sed Christianæ gentes sacrificare de fermentato dicantur. Cùm hoc ita sit; nec antiqui, nec moderni propter tam celebres et famosas usuum dissonantias à charitate mutua desciverunt: quia nihil quod fidem vel charitatem læderet, in his omnibus invenerunt. Ad quid istud? Ut si propter varios usus vestri, ô fratres, animi variati sunt, si propter diversitatem consuetudinum diversificati sunt, si propter alium et alium morem ab Ecclesiarum institutoribus vobis traditum, à pacis vel unitatis charitate languerunt: tantorum Patrum tam venerandis exemplis in unum redeant.

N. 10. Attendite ergo, ne lucem sensuum vestrorum propriæ sententiæ amor obnubilet: quia unitatem assequi non meretur, quisquis non ipsam, sed quod vult ipse, tuetur. Undè rogo, ut absque studio partium et propriæ sententiæ defensandæ, utrum hæc justa dissidii causa sit, discutiatis: et cùm injustam esse cognoveritis, discissos animos uniatis.

N. 11. Dixistis enim mirum esse, si ejusdem propositi et professionis homines non eumdem institutionum servaverint morem. Ad quod ego: Si ejusdem propositi et professionis homines, non eumdem institutionum morem servaverint, et tamen observationibus diversis ad eamdem salutem et æternam vitam pervenerint, quid refert? Quid planè refert, quid obest, si vario tramite ad eamdem regionem, si multiplici viâ ad eamdem vitam, si multiplici itinere ad eamdem, quæ sursùm est, Jerusalem pervenitur, quæ est mater nostra?

Card. Bona *de variis rit. divin. Psalmod. cap.* 18. §. 1. *n.* 1. Alias enim consuetudines Ecclesia Romana, alias habet Mediolanensis: aliis cæremoniis utuntur Monachi, aliis Clerici, suntque diversæ diversarum Ec-

clesiarum in recitandis officiis institutiones. Unam quidem Ecclesiam universalem, et orthodoxam confitemur, et unius corporis plura membra diversa obire munia in unum finem tendentia quis nescit ? Aut quis adeò stupidæ mentis est, quem non rerum diversitas oblectet ? Accedit ad delectationem omne ferens punctum utilitas. Nam ut gentium ac nationum mores diversi sunt, ita ad actus religionis, cultumque Divinum diversis utuntur institutis, quæ salvâ Christianæ fidei integritate vix possent ab eis vel omitti vel auferri. Quocircà optimum ait S. Isidorus (*de Eccles. offic. lib.* 1. *cap.* 43.), ut gravis prudensque Christianus eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quam fortè devenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra mores bonos habetur, indifferenter sequendum, et propter eorum inter quos vivitur societatem servandum est, ne per diversitatem observationum schismata generentur. Varias illæsâ fide Ecclesiarum consuetudines esse docet Ratramnus Monachus Corbeiensis *lib.* 4. contra Græcorum opposita doctè et luculenter. Laurentius à Villavincentio Xeresanus lib. 4. de ratione studii Theologici cap. 4. « Neminem, (inquit,) offendere debet quòd in diversis Ecclesiis » diversæ cæremoniæ in usu habentur. Etenim maxima in hoc genere » semper fuit Ecclesiarum libertas, ex libertate illa spirituali profluens, » quam Christus dilectæ Sponsæ Ecclesiæ suâ morte vindicavit. » Præterea non conveniunt quævis quibusvis locis, quippè alia in populosa civitate, alia in angusto oppidulo aut obscuro vico fieri et possunt et debent. Ad hæc quædam alicubi retinentur, quia videlicet nullum ibi vitium accessit: alibi verò eædem propter obortum vitium sunt abolitæ. Novas insuper introduci postulat subindè ipsa temporis ratio. Denique nullæ unquam ab hominibus eum ad finem sunt conditæ, ut perpetuæ et immutabiles maneant.

N. 2. Fulbertus Carnotensis eleganter de hac re ad Finardum scribens disserit. « Novi et verè novit Serenitatis vestræ prudentia, quòd in Ecclesiasticis officiis plura sunt, in quibus Orientales Ecclesiæ et nostræ » communi observatione sibi respondent : sunt verò alia in quibus alios » ab aliis cultu dispari, et variâ observatione audivimus dissonare. Nec » tamen nos offendit observantiæ diversitas, ubi fidei non scinditur unitas. Porrò in multis Græca ab Hispana, ab illis Romana, et Gallicana » discrepat Ecclesia. Sed neque in hoc scandalizamur, si audimus diversam observationem, sed non diversam fidem in Christi semper Ecclesiis exstitisse. Stat enim Regina Ecclesia à dextris Regis sui in vestitu » deaurato circumdata varietate. (*Ps.* XLIV. 19.) » Hæc Fulbertus. Legendus de hac re vir doctissimus Joseph Vicecomes toto libro secundo de antiquis ritibus Missæ.

His quæ superiùs ab hujusce Operis Auctore dicta sunt, non abs re visum est, ea quæ cæremonias spectant è CÆREMONIALI PARISIENSI *anni* 1703. *hìc attexere. In cap. prævio, n.* 1. *hæc leguntur :* Prænotandum cæremonias esse peragendas vultu habituque totius corporis ad modestiam composito, cultum vestium mundo et nitido, motu gravi, voce aliis consonâ non præcipiti, spiritu humili, cordeque per charitatem ad Deum attento.

N. 10. Prænotandum non oportere sui in sacris ita moris esse tenaces Ecclesiæ Ministros, ut aliarum Ecclesiarum antiquas cæremonias damnent vel contemnant: memores tum moniti Gregorii Magni ad Augustinum, quod in restauranda apud antiquos Britanniæ insulanos, aut fundanda apud Anglo-Saxones Ecclesia Christiana religiosè secutum eum esse æquum est censere; scilicet, ut non ita cæremoniis propriis foret addictus, ut abhorreret ab Ecclesiis Gallicanis, quæ diversis ritibus utuntur, quos ab iis mutuari rectè posset; tum etiam Tridentinæ Synodi, quæ, ut officiorum Ecclesiasticorum novos ritus antiquandos, ita antiquos retinendos sanxit: posse ergo antiquari novos ritus, ut qui aliundè antiquis sæpissimè nec conveniunt nec cohærent.

N. 11. Proprios usus, licèt fortè nullius momenti videantur, non esse repudiandos, modò antiqui sint, sed cum veteribus aliis neglectis, et cum aliarum Ecclesiarum ritibus esse conferendos ; et plerumque fieri, ut ex illa collatione lux illis afferatur, et ratio eorum quæ latebat, pateat clara, pia, nobilis, et dignitati cæremoniarum maximè consentanea.

Nulli autem privato Pastori licet aut novos inducere, aut veteres, in ea in qua degit diœcesi jam obsoletos, ritus revocare.

§. 6. De usu Cantûs, Musices, et Organorum.

I. Estne jam pridem in more positum, ut divina Officia canendo celebrentur in Ecclesiis ?

R. Vetustissimus ille mos. Sed varia tamen fuit ea de re Ecclesiæ disciplina. Pluribus enim in Ecclesiis id primitùs moris fuit, ut unus Psalmos caneret cæteris tacentibus, audientibus, et intùs ad cantoris vocem laudantibus Deum. Deindè sensim ubique introductus fuit mos alius, qui viget etiamnum, ut Psalmi canantur ab omnibus alternis choris. (A)

(A) AUG. *lib.* 9. *Confess. cap.* 6. Quantùm, inquit, flevi in hymnis et canticis tuis, suave sonantis Ecclesiæ tuæ vocibus commotus acriter. Voces illæ influebant auribus meis, et eliquabatur veritas tua in cor meum, et ex ea æstuabat. Indè affectus pietatis; et currebant lacrymæ, et benè mihi erat cum eis.

Cap. 7. Et tamen tunc, cum ita fragraret odor unguentorum tuorum, non currebamus post te. Et ideò plus flebam inter cantica hymnorum tuorum olim, suspirans tibi, et tandem respirans, quantùm patet aura in domo fenea.

Lib. 10. *cap.* 33. Aliquando autem hanc ipsam fallaciam immoderatiùs cavens, erro nimiâ severitate; sed valdè interdùm, ut melos omne cantilenarum suavium quibus Davidicum psalterium frequentatur, ab auribus meis removeri velim, atque ipsius Ecclesiæ: tutiusque mihi videtur, quod de Alexandrino Episcopo Athanasio sæpè mihi dictum commemini, qui tam modico flexu vocis faciebat sonare lectorem Psalmi, ut pronuntianti vicinior esset quàm canenti. Verumtamen cùm reminiscor lacrymas meas, quas fudi ad cantus Ecclesiæ tuæ in primordiis recuperatæ fidei meæ, et nunc ipso quòd moveor, non cantu, sed rebus quæ cantantur, cùm liquidâ voce et convenientissimâ modulatione cantantur, magnam instituti hujus utilitatem rursùs agnosco.

Lib. 2. *ad inquisit. Januarii, seu Epist.* 55. *aliàs* 119. *cap.* 18. *n.* 34. De iis quæ variè per diversa loca observantur.... una ex his saluberrima regula retinenda sit, ut quæ non sunt contra fidem, neque contra bonos mores, et habent aliquid ad exhortationem vitæ melioris, ubicunque institui videmus, vel instituta cognoscimus, non solùm non improbemus, sed etiam laudando et imitando sectemur, si aliquorum infirmitas, non ita impedit, ut ampliùs detrimentum sit. Si enim eo modo impediat, ut majora studiosorum lucra speranda sint, quàm calumniatorum detrimenta metuenda, sine dubitatione faciendum est, maximè id quod etiam de Scripturis defendi potest; sicut de hymnis et psalmis canendis, cùm et ipsius Domini et Apostolorum habeamus documenta, et exempla, et præcepta. De hac re tam utili ad movendum piè animum, et accendendum divinæ dilectionis affectum, varia consuetudo est, et pleraque in Africa Ecclesiæ membra pigriora sunt: ita ut Donatistæ nos reprehendant, quòd sobriè psallimus in Ecclesia divina cantica Prophetarum; cùm ipsi ebrietates suas ad canticum psalmorum humano ingenio compositorum, quasi ad tubas exhortationis inflamment. Quando autem non est tempus, cùm in Ecclesia fratres congregantur, sancta cantandi, nisi cùm legitur aut disputatur, aut Antistes clarâ voce deprecatur, aut communis oratio voce Diaconi indicitur.

Cap. 19. Aliis verò particulis temporum quid melius à congregatis Christianis fiat, quid utilius, quid sanctius, omninò non video.

S. AMBR. *præf. in Psal.* Psalmus benedictio populi est, Dei laus, plebis laudatio, plausus omnium, sermo universorum, vox Ecclesiæ, fidei canora confessio, auctoritatis plena devotio, libertatis lætitia, clamor

jucunditatis, lætitiæ resultatio.... citharæ modo ex diversis et disparibus vocibus unam exprimens cantilenam. Dici ortus Psalmum resultat, Psalmum resonat occasus. Mulieres Apostolus in Ecclesia tacere jubet, Psalmum etiam benè clamant. Hic omni dulcis ætati, hic utrique aptus est sexui. Hunc senes rigore senectutis deposito canunt, hunc veterani tristes in cordis sui jucunditate respondent. Hunc juvenes sine invidia cantant lasciviæ, hunc adolescentes sine lubricæ ætatis periculo, et tentamento concinunt voluptatis. Juvenculæ ipsæ sine dispendio matronalis psallunt pudoris: puellulæ sine prolapsione verecundiæ cum sobrietate gravitatis Hymnum Deo inflexæ vocis suavitate modulantur. Hunc tenere gestit pueritia, hunc meditari gaudet infantia, quæ alia declinat ediscere. Psalmum Reges sine potestatis supercilio resultant. Psalmus cantatur ab Imperatoribus, jubilatur à populis. Certant clamare singuli quod omnibus proficit.

JOAN. BONA S. R. E. C. *de Divin. Psalmod. cap.* 16. *n.* 1. Ipsi quoque Psalmi, cùm à pluribus alternatim recitantur, Antiphonæ dici possunt, quia scilicet duo chori ad statutæ antiphonæ symphoniam alternâ modulatione sibi mutuò respondent. Hanc igitur consuetudinem alternatim psallendi habet ab antiquissimis seculis orthodoxa Ecclesia ab Ignatio nimirùm, qui post Evodium Antiochenæ Ecclesiæ Antistes pontificatûs gratiam, ut ait Theodoretus (*Lib.* 1. *Hæret. fab.*), per Magni Petri dexteram accepit. Hic in excessu mentis suæ vidit Angelos alternis Hymnis sanctissimam Trinitatem collaudantes, undè psallendi formam in ea visione expressam Ecclesiæ tradidit Antiochenæ, quæ deindè in varias Ecclesias piorum Episcoporum studio insinuata, ab omnibus demùm Catholicis recepta est. Scio quidem Theodoretum, Suidam quos nonnulli recentiores secuti sunt, ad Flavianum, et Diodorum Antiochenos Monachos, qui tempore Constantii Imperatoris floruerunt, hanc institutionem referre. (*Hist. Eccles. lib.* 2. *cap.* 24. *Suidas.* V. *Choros*) Verumtamen vel errasse istos dicendum est; vel non de quocunque alterno cantu, sed de solis Davidicis Psalmis intelligi debent. *Hi enim primi*, ait Theodoretus, *psallentium choro in duas partes diviso Hymnos Davidicos alternis canendos instituerunt.* Theodorus autem Mopsuestenus citatus à Niceta Choniate *lib.* 5. *Thesauri Orthodoxæ fidei c.* 30. præfatos Monachos eam Psalmodiæ speciem ex Syrorum lingua in Græcam transtulisse asseverat. Scio etiam ritum Monachorum tempore Cassiani diversum fuisse. (*Cass. lib.* 2. *de Instit. Cœnob. cap.* 5. *et seq.*) Nam in cœnobiis hunc morem viguisse refert, ut sedentibus cæteris, et omni cordis intentione ad vocem psallentis intentis, unus in medio integrum Psalmum solus cantaret: imò quantalibet multitudo convenisset, nunquam ampliùs psallebant in synaxi, quàm quatuor fratres. Nondùm videlicet illa alternatio in monasteriis approbata fuerat, nec statim in omnes terræ partes propagata. Sanè in Latina, et Occidentali Ecclesia quotquot scribunt de sacris ritibus, beatum aiunt Ambrosium Mediolanensem Episcopum primum fuisse, qui Græcorum imitatus exemplum hunc canendi modum per Antiphonas tradiderit; quem posteà Damasus Papa Pontificali auctoritate confirmarit. Atque hinc fortasse quorumdam Historicorum error defluxit alterni cantûs auctorem B. Damasum asserentium, quem tamen ipse non introduxit, sed ab Ambrosio institutum Apostolico decreto stabilivit.

N. 2. Hanc veritatem unico testimonio confirmo, quod nullâ possit exceptione pervicax adversarius eludere. Audiamus Augustinum: scimus enim quia verum est testimonium ejus. « Quantùm flevi, (ait, *Lib.* 9. *Confess. cap.* 6.) in hymnis et canticis tuis suave sonantis Ecclesiæ tuæ » vocibus commotus acriter! (*Et infrà*, *Ibid. cap.* 7.) Non longè cœperat » Mediolanensis Ecclesia genus hoc consolationis, et exhortationis celebrare magno studio fratrum concinentium vocibus, et cordibus. Nimirùm annus erat, aut non multò ampliùs, cùm Justina Valentiniani » Regis pueri mater hominem tuum Ambrosium persequeretur hæresis » suæ causâ, quâ fuerat seducta ab Arianis. Excubabat pia plebs in Eccle» sia mori parata cum Episcopo suo servo tuo. Tunc Hymni et Psalmi ut » canerentur secundùm morem Orientalium partium, ne populus mœro» ris tædio contabesceret, institutum est, et ex illo in hodiernum retentum multis jam, ac penè omnibus gregibus tuis, et per cæteras orbis

» imitantibus. » Hæc Augustinus. Cæterùm in veteri Testamento cantûs alternationem adumbratam videmus Isaiæ sexto in duobus Seraphim, qui clamabant alter ad alterum *Sanctus*, *Sanctus*, *Sanctus*. Initio autem Evangelii, si non alterni cantûs expressio manifesta, aliquod saltem ejus vestigium apud Philonem, et Dionysium Areopagitam reperitur. (*Lib. de Vit. Contemp. Dionys. Eccles. Hierarch. cap.* 3.) Et ille quidem choros describit nunc junctis vocibus resonantes, nunc sibi invicem congruè respondentes. Hic verò canentes ad alterutrum laudat, quasi una concordi et consona sacrorum rerum chorea. Tertullianus quoque in fine libri secundi ad uxorem: *Sonant*, inquit, *inter duos Psalmi, et hymni, et mutuò provocant quis meliùs Deo suo canet.*

Cap. 17. §. 2. *n.* 3. Ab ipso Domino et ab Apostolis, ait Augustinus *Epist.* 119. *c.* 18. Psalmos et Hymnos canendi habemus documenta et exempla et præcepta. In veteri quoque Testamento quàm multiplex cantorum ac musicalium instrumentorum mentio habeatur, ut divina præconia ordinatissimis vicibus celebrarentur. Davidem in canticis eruditissimum celebrat Augustinus. (*lib.* 17. *de civit. Dei, c.* 14.) Salomonem ejus filium musicæ item peritissimum Pineda (*de reb. Salomonis l.* 3. *c.* 13.) commendat. Quid Moses? quid veteres Patriarchæ? An musicam ignorarunt, quos adeò frequentes in divinis modulationibus sacræ litteræ asseverant? Superfluum igitur fuerit sive ad probandam Ecclesiastici cantûs antiquitatem, sive ad multam ejus utilitatem adversùs novatores adstruendam, sanctorum Patrum, et Scripturarum testimonia coacervare. Stultus ego sum, si rem clarissimam et jam à multis Auctoribus illustratam velim clariùs illustrare. Legendi de hac re Bellarminus (*tom.* 4. *controversiarum, lib.* 1. *de bonis operibus in particulari, c.* 16.); Albertus Pighius (*lib.* 1. *Eccles. Hierarchiæ*); Thomas Valdensis (*tom.* 3. *Doctrinalis tit.* 2.); Alphonsus à Castro (*l.* 4. *adversùs hæreses*); Antonius Demochares (*lib.* 4. *de Missa c.* 12. *et* 13.); Joannes Filesacus Theologus Parisiensis (*lib.* 2. *Selectorum*); Ludovicus Cresolius (*lib.* 3. *Mystagogi*); Pamelius (*tom.* 1. *Liturgicorum Latinorum*); Franciscus Suarez (*tom.* 2. *de religione lib.* 4. *c.* 7. *et* 8.); Baronius (*ann.* 60. *n.* 24.); Durantus Tolosanus (*lib.* 3. *de ritibus Ecclesiæ*); Scholastici cum S. Thoma 2. 2. *qu.* 91. et alii multi.

LUDOV. THOMASSIN. *Discip. Ecclesiast. Part.* 1. *lib.* 2. *cap.* 71. *n.* 2. *et seq. Vide superiùs*, §. 10. *Cap.* 1. *hujusce Sectionis litt.* (H)

BARONIUS Card. *in Annal. Eccles. ad ann. Christi* 60. *n.* 24. *Verbum Christi habitet in vobis abundanter in omni sapientia; docentes et commonentes vosmetipsos psalmis, hymnis, et canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo.* (*Coloss.* III. 16.) Ephesios quoque iisdem ferè verbis scriptâ ad eos Epistolâ alloquens, ad hæc eadem facienda est vehementer hortatus: quibus Apostolus Ecclesiastici cantûs formam præscribit (*Ephes.* V. 19.); nimirùm ut in gratia, quod ait, cantarent Domino in cordibus suis, scilicet ut musicos modulos cordis cordâ concinerent. Illud enim cantare in cordibus dicit, ut Interpretes omnes elucidant, pro eo quod est, non ore tantùm. (*S. Chrys. Theod. et alii in cap.* 3. *ad Coloss.*) At hæc de cantu non solùm Paulus admonuit; sed et virtutes Angelicæ docuerunt, quomodo psallendum esset in Ecclesia. Socrates enim hæc de Ignatio testatur (*Hist. lib.* 6. *c.* 8.): « Ignatius, Antiochiæ, quæ est in » Syria, tertius à Petro Apostolo Episcopus, qui cum Apostolis ipsis mul- » tùm versatus est, visionem vidit Angelorum, sanctam Trinitatem hymnis » alternâ voce decantatis collaudantium; et formam canendi in ea visione » expressam Ecclesiæ Antiochenæ tradidit. Undè illa traditio ab omnibus » Ecclesiis recepta est. » Hæc Socrates. Sed altior, atque certior ejus rei fides habetur, cùm de Seraphim stantibus supra thronum, atque clamantibus, et alternis vicibus canentibus, sublimis facta est illa manifestatio Isaiæ. (*Isai.* VI. 3.)

N. 25. Eodem planè modo ab Essenis, quorum res gestas Philo illustri memoriæ commendavit (*Lib. de Vita contempl.*), Deo laudes alternatim carni solitas, ejusdem auctoris testimonio expressum habetur, cujus hæc sunt verba: « Ubi omnes consurrexere, duo chori fiunt in medio » cœnaculo, alter virorum, alter feminarum: cuique suus incentor » præficitur honore præstans et canendi perilia. Deindè cantant hymnos » in laudem Dei compositos variis metrorum carminumque generibus,

» nunc uno ore, nunc alternis non sine decoris et religiosis gestibus et » accentibus, modò stantes, modò prorsùm retrorsùm gradum moven- » tes, utcunque res postulat. Deindè postquam uterque Chorus seorsùm » explevit his se deliciis, velut amore divino ebrii unum chorum faciunt » permiscuum, ad imitationem illius olim instituti, quando mare, Deo » jubente, alteris salutem, alteris perniciem attulit, præcinente viris » Moyse, Mariâ vero prophetide feminis. » Hùc usque Philo, qui dùm ait non accentibus tantùm, sed et religiosis gestibus se moventes, illos occi- nere solitos esse, haud dubium est, intellexisse de canticis dramatis, qui non tantùm in voce, sed et in actione consisterent, quorum vulgata est illa mentio in Ecclesiasticis officiis : *Ante torum hujus virginis frequen- tate nobis dulcia cantica dramatis ;* nimirùm ut coram virgine recumbente in throno ejusmodi acroamata agerentur. De quibus Plutarchus cùm de his agit : (*In Sympos.* 7. *q.* 8.) « Nostros nimirùm Platonis dialogos, par- » tim narratione, partim actione quadam constare : qui ideò dramatici » dicuntur : de his facillimos pueri ediscunt, ita ut memoriter recitent : » adjunguntur autem gestus convenientes personarum motibus, et vocis » effictio, atque forma, et affectiones dictis congruæ. » Sed exsoleverunt jam hæc : cætera verò non tantùm non sunt prætermissa, sed aucta. At quod ad feminas spectat, ne in Ecclesia unà cum viris canerent legi- bus Ecclesiasticis est posteà interdictum. (*Synod. Antioch.*) De antiquo usu Christianorum, ut in unum ad Ecclesiam convenientes, dies noc- tesque cantu ducerent, Ethnicorum etiam testificatione, nempè de his quæ Romæ agerentur, Luciani, et de his quæ in Oriente, Plinii, qui vixere temporibus Trajani expressum habetur. (*Lucian. in Philopatr. Plin. lib.* 10. *Epist.* 97.)

N. 26. Justinus Martyr, in oratione ad Antoninum pium, hymnos Deo à Christianis decantari solitos tradit, cùm ait : « Gratos nos illi exhibentes » rationalesque pompas et hymnos celebramus atque decantamus, etc. » Et Clemens Alexandrinus ad Gentes oratione : « Hic, *inquit*, est mons » Dëo dilectus, mons sobrius, castis umbrosus materiis. In eo autem » bacchantur non fulmine iclæ Semelis sorores, Mænades, quæ in » incesta visceratione carnium initiantur ; sed Dei filiæ, pulchræ agnæ, » quæ veneranda Verbi orgiæ concelebrant, chorum moderatum congre- » gantes. Chorus sunt justi, canticum est hymnus Regis omnium : psallunt » puellæ, glorià afficiunt Angeli, Prophetæ loquuntur, editur sonus » musicus. » Et paulò post : Si velis tu quoque initiare, et chorum duces » cum Angelis circa eum qui est ingenitus, et ab interitu alienus, et qui » solus est verè Deus ; una nobiscum canite Dei verbo. « *Et Tertull. ad uxorem* (*Lib.* 2. *c.* 6.) : « Quid maritus suus illi, vel marito quid illa » cantabit ? Audiat sanè, audiat aliquid Dei cœna, etc. Idipsum Cyprianus » quoque dùm ait (*De Orat. Dom.*) : Et quando in unum cum fratribus » convenimus, et sacrificia divina cum Dei Sacerdote celebramus, verec- » cundiæ et disciplinæ memores esse debemus, non passim ventilare » preces nostras inconditis vocibus. » Cæterùm ejusmodi hymnos canendi in Ecclesia consuetudinem, non aliundè quàm ab ipso Domino et Apos- tolis acceptam dicit Augustinus, (*Epist.* 119. *c.* 18.) dùm inter illa quæ ex divina Scriptura defendi possunt, ait esse hymnorum atque psalmorum cantum : « Cujus, (inquit,) ipsius Domini et Apostolorum habemus » documenta et exempla et præcepta. » *Et paulò post* : « Quando autem » non est tempus, cùm in Ecclesia fratres congregantur, sancta cantan- » di ; nisi cùm legitur, aut disputatur, aut Antistites clarâ voce depre- » cantur, aut communis oratio voce Diaconi indicitur ? » *Hæc ille.*

N. 27. Id denique in universa Ecclesia fieri consuevisse, Basilius ad- versùs hæreticos hæc improbantes sic asserit, scribens ad Neocæsarien- ses : (*Basil. epist.* 69.) « Ad id verò quod propter psalmodias accusamur : » quare potissimùm simpliciores perterrefaciunt, qui vos traducunt : hoc » habeo quod dicam : quòd videlicet, qui jam obtinuerunt ritus, omnibus » Ecclesiis Dei concordes sunt et consoni. De nocte siquidem populus » consurgens, antelucano tempore domum deprecationis petit ; inibique » labore et tribulatione ac lacrymis indeficientibus factâ ad Deum con- » fessione, tandem ad orationem surgentes, ad psalmodiam instituuntur. » Et nunc quidem in duas partes divisi, alternis succinentes psallunt.

» Atque ex eo simul eloquiorum Dei exercitationem ac meditationem corroborant, et cordibus suis attentiorem, rejectis vanis cogitationibus » mentis, soliditatem suppeditant. Deindè uni ex his ad hoc muneris dato, » ut quod canendum est prior ordiatur, reliqui succinunt : atque ita in » psalmodiæ varietate precibusque subindè interjectis, noctem superant. » Illucescente jam die pariter omnes velut uno ore, ac corde uno, confessionis psalmum Domino offerunt : ac suis quique verbis resipiscentiam profitentur. Horum gratiâ si nos fugitis, fugietis simul et Ægyptios, fugietis Libyam utramque, Thebæos, Palestinos, Arabes, Phœnices, Syros, et qui ad Euphratem habitant, et ut semel dicam omnes » apud quos vigiliæ, ac preces, communesque psalmodiæ in pretio sunt. » Hùc usque Basilius. Innumera in hanc sententiam afferenda essent testimonia sanctorum Patrum, sed brevitatis causà temperamus.

N. 28. Illud autem non prætermittimus dicere de usu pristino, olim promiscuè unà cum Clericis in Ecclesia cantasse et populum, simulque Sacerdoti orationem danti vel colligenti respondere consuevisse. Ad hæc spectat illud Hieronymi (*In Præf. lib.* 2. *in Epist. ad Galat.*), *Ad similitudinem cœlestis tonitrui, Amen reboat ;* et illud Ausonii in Ephemeride :

Consona quem celebrant modulati carmina David,
Et responsuris ferit aëra vocibus, Amen.

Verùm quoniam imperitiâ canentium sæpiùs accidebat, ut harmonicam illam Ecclesiasticæ dignitati congruentem cantionem incomposito vocum sono corrumperent, in quos.... Joannes Chrysostomus jure declamat (*Homil.* 1. *in Isai. cap.* 8.) : idcircò necessariò Ecclesiasticis institutis provisum est, ne præter certos ad hoc opus adscriptos quis in Ecclesia psallerel. Canon enim Laodiceni Concilii id prohibens ait (*Can.* 15.) : « Non licere præter canonicos psalles, id est, qui regulariter cantores » existunt, quique pulpitum ascendunt, et de codice legunt, alium quem» libet in Ecclesia psallere. »

N. 29. Magnam certè sanctissimi Patres adhibuerunt diligentiam, ut perquàm religiosus, modestus, ac denique omnibus numeris ad pietatem compositus cantus Ecclesiasticus esset : quod ex eo facilè colligi potest, quòd constet et in ipsis à charitate deductis Christianorum conviviis Agape nuncupatis, tam pia, tam sobria adhiberi cantica consuevisse. Undè Christianus Pædagogus apud Clementem hæc ait (*Clem. Alexan. in Pædag. lib.* 2. *cap.* 4.) : « Quemadmodùm autem antequam sumamus alimentum, laudare nos convenit factorem universorum : ita etiam in » potu nos ei decet psallere, cùm ejus creaturarum efficimur participes. » Est enim psalmus numerosa et modesta laudatio : canticum spirituale, » psalmum dixit Apostolus. » Paulò inferiùs : « Sunt enim admittendæ » modestiæ et pudicæ harmoniæ : à forti et nervosa nostra cogitatione » verè molles, et enervatas harmonias amandando quàm longissimè, » quæ improbo flexuum vocis artificio utentes, ad delicatam et ignavam » vitæ agendæ rationem deducunt : graves autem, et quæ ad temperan» tiam pertinent modulationes ebrietati, et proterviæ valedicunt. Chro» maticæ igitur harmoniæ impudenti in vino proterviæ valedicunt, flo» ribusque redimitæ, meretriciæ musicæ sunt relinquendæ. » Hæc Clemens. De iisdem canticis in convivio Christianorum adhiberi solitis hæc Tertullianus (*Apolog. cap.* 39.) : « Post aquam manualem et lumina, ut » quisque de Scripturis sanctis, vel de proprio ingenio potest, provoca» tur in medium Deo canere : hinc probatur quomodo biberit. » Et Cyprianus ad Donatum. « Nec sit vel hora convivii gratiæ cœlestis immunis ; Sonet psalmos convivium sobrium ; et ut tibi tenax memoria est, » voce canorâ aggredere hoc munus ex more : magis charissimos pasces, » si sit nobis spiritualis auditio, prolectet aures religiosa mulcedo. »

N. 30. Si igitur in Christianorum conviviis adhiberi solita cantica tali fibulâ disciplinæ erant adstricta, quæ nihil penitùs sineret esse fluxum atque solutum : quanto majori solertiâ putandum illas institutas fuisse, quæ in Ecclesia publicè adhiberi solitæ erant sacræ in sacris divinisque mysteriis cantiones ? Sed et gentiles ipsi, qui rectè saperent, damnabant illos canendi modos, qui mollibus fractisque vocum inflexibus animos itidem molles, fractosque atque enervatos penitùs redderent. Nec alia de causa Pherecrates comicus musicam introduxit figurâ muliebri totum

corpus verberibus fœdè mulctatam, istamque Justitiam quærentem de causa hujus fœditatis; illamque respondentem carmina in accusationem eorum, qui candorem illum suum pristinum, et cum suavitate majestatem conjunctam chromaticis modulis fœdè corruperint. Sed et Aristophanes de iisdem queritur, et alii plures, quòd quidam musicam in minuta quasi fragmenta conciderint. Hæc et alia plura id genus apud Plutarchum. (*Lib. de Musica.*) At quanto hæc cum detrimento animorum accidere soleant, Cicero in libris quos scripsit de legibus, his verbis erudite demonstrat (*De Legib. lib.* 2.): « Assentior enim Platoni, nihil tam » facilè animos teneros, atque molles influere, quàm varios canendi so- » nos: quorum dici vix potest quanta sit vis in utramque partem; nam » et incitat languentes, et languefacit excitatos; et tum remittit animos, » tum contrahit. Civitatumque hoc multarum in Græcia interfuit, anti- » quum vocum servare modum; quo rum mores lapsi in mollitiem, pari- » ter sunt immutati cum cantibus, aut hac dulcedine corruptelaque de- » pravati, ut quidam putant; aut cùm severitas eorum ob alia vitia acci- » disset, tum fuit in auribus, animisque mutatis etiam huic mutationi » locus. Quamobrem ille quidem sapientissimus Græciæ vir longeque » doctissimus, undè hanc labem veretur: negat enim mutari posse mu- » sicas leges sine mutatione legum publica rum. » Hæc et alia plura ille: qui et in canendo non vocum tantùm modum, sed et situm corporis modestiæ attemperatum monet esse servandum: quamobrem illos potissimùm, qui canendo cervices oculosque pariter cum modorum flexionibus torquent, reprehendit.

N. 31. At si hæc Ethnicorum sententiâ cavenda sunt, quæ apud Christianos nec in conviviis olim admittebantur; quid quæso ab illis factum esse putandum in Sacris? Adversùs ergo ejusmodi disciplinæ transgressores est vehemens illa, sed justa, ex Pauli verbis S. Hieronymi objurgatio dicentis: (*S. Hier. in Epist. ad Ephes. cap.* 5. « Audiant hæc adoles- » tuli, audiant hi, quibus psallendi in Ecclesia officium est: Deo non » voce, sed corde cantandum; nec in tragœdorum more guttur et fauces » dulci medicamine colliniendas, ut in Ecclesia theatrales moduli au- » diantur et cantica, sed in timore et opere in scientia Scripturarum. » Quamvis sit aliquis (ut solent illi apparere *cacóphonos*) si bona opera » habuerit, dulcis apud Deum cantator est. Sic cantet servus Christi, ut » non vox canentis, sed verba placeant, quæ leguntur: ut spiritus malus » qui erat in Saüle, ejiciatur ab his qui similiter ab eo possidentur, et » non introducatur in eos, qui de domo Dei scenam fecere populorum. » Hæc ille, reprehendens pravum usum qui suo tempore apud nonnullos irrepserat. Verùm si, ut decet, ad pietatem musici modi compositi sint, nihil utilius, nec gratius quidquam audiri potest. Undè et apud Justinum Martyrem hæc eodem argumento conscripta habentur de simplici cantu Ecclesiastico: (*Quæst.* 107.) « Excitat hæc cantio cum voluptate quadam » animum; et flagrans ad ejus quod carmine celebratur desiderium: af- » fectiones et concupiscentias carnis sedat: cogitationes malas inimico- » rum quos cernere non est, suggestione oborientes, amolitur: mentem » ad fructificationem divinorum bonorum rigat: pietatis decertatores ge- » nerosos et fortes per constantiam in rebus adversis efficit: omnium re- » rum quæ in vita tristes et luctuosæ accidunt, piis affert medicinam. » Hæc et alia plura ibi. His consentientia paucis expresserat Philo Judæus his verbis (*Lib. de Victim. offer.*): « Cantus verbaque sanitatem et salutem » afferunt: cantus quidem excantando passiones animi; ut quidquid in » nobis dissonat, in concentum quemdam redigendo, reprimendoque » immodicos affectus certis modulis componat.

N. 32. Hujus igitur rei causâ à Spiritu sancto institutum esse psalmorum concentum, S. Basilius his verbis declarat (*Homil. in Ps.* 1.): « Quando Spiritus sanctus nos vidit ægrè persuaderi ad complexum virtutis, ac proindè ad ineundam vitæ rectitudinem per hoc lentescere, » quòd toti ad consectandam voluptatem propenderemus; quid fecit? » Nimirùm Scripturæ suæ dogmatibus mixtim inspersit concinnam istam » numerorum modulationem, ut auribus permulctis ac delinitis, mellito » vocum concentu clàm, velut aliud agentes, sineremus in animos nos- » tros irrepere eloquiorum utilitatem. » Hæc et alia plura id genus Basi-

lius. Sed meliùs hæc docent, qui didicerunt experimento, ut Augustinus qui hæc de se scribit (*lib.* 9. *Confess. c.* 6.) : « Quantùm flevi in hymnis » et canticis tuis, suave sonantis Ecclesiæ tuæ vocibus commotus acri- » ter. Voces illæ influebant auribus meis, et eliquabatur veritas tua in » cor meum, et ex ea æstuabat affectus pietatis, et currebant lacrymæ, » et benè mihi erat cum eis. » Et inferiùs cùm se mirum in modum affici solere Ecclesiastico cantico dicat; dolere tamen quòd eò raptus interdùm, quæ canerentur verba minùs attenderet, ac de his secum disserens hæc tandem ait : (*Confess. lib.* 10. *cap.* 33.) : « Ita fluctuo inter periculum » voluptatis et experimentum salubritatis, magisque adducor, non qui- » dem irretractabilem sententiam proferens, canendi consuetudinem » approbare in Ecclesia, ut per oblectamenta aurium infirmior animus » in affectum pietatis assurgat. » Idem Augustinus in sua Ecclesia Hipponensi sic amavit sacram canendi consuetudinem, ut interdùm de nimia illius prolixitate aliqui rerum divinarum parùm studiosi quererentur : de quibus hæc ait (*Serm.* 251. *de temp.*) : « Adhuc quoque, quod valdè do- » lendum est, conqueri vobiscum volo; quia sunt aliqui et maximè po- » tentes istius mundi, qui cùm veniunt ad Ecclesiam non sunt devoti ad » laudes Dei celebrandas, sed cogunt Presbyterum ut abbreviet Missam, » et ad eorum libitum cantet : nec ei licet morem Ecclesiasticum sequi, » propter illorum gulam et avaritiam. » Hæc ipse.

N. 33. Cæterùm licèt in universo orbe Christiano canendi in Ecclesia semper viguerit usus : tamen non idem ubique est servatus canendi modus : nam hæc de Athanasio Episcopo Ecclesiæ Alexandrinæ Augustinus testatur (*Confess. lib.* 10. *cap.* 33.) : « Tullius mihi videtur quod de Alexan- » drino Episcopo Athanasio sæpè mihi dictum commemini : qui tam mo- » dico flexu vocis faciebat sonare lectorem psalmi, ut pronuntianti vi- » cinior esset, quàm canenti. » Hæc ipse. Verùm in Oriente, undè etiam Mediolanensis Ecclesia sub Ambrosio Ecclesiastici formam cantûs accepit, suaviori vocum concentu, qui audientium animos licèt tristes erigere atque mulcere posset, hymnos psalmosque concini solitos esse, idem Augustinus affirmat. (*Confess. lib.* 9. *cap.* 7.) Nam sic Romana Ecclesia (ut aliquis existimavit deceptus commentitiis scriptis Damasi nomine pervulgatis) ab Orientali Ecclesia mutuata est modum psallendi, cùm jam ab ipso institutæ sedis exordio psalmorum cantus in eadem coaluisset Ecclesia : Nam Damasus non canendi ritum, sed psalleriam ex translatione septuaginta duorum ex Oriente ab Hieronymo scilicet Hierosolymis agente, accepit. Quantùm autem ex antiquis monumentis colligere licet, Romana Ecclesia mediam secuta viam, nec simplicitatem Alexandrinam, nec Orientalis Ecclesiæ suaviori concentu compositos numeros in omnibus amplexata, sic temperavit utrumque ut miram quamdam cum suavitate adjunxerit gravitatem. Africanæ autem Ecclesiæ ritus, quantùm ex Augustino colligitur, Romanæ atque Alexandrinæ Ecclesiæ potiùs quàm Orientali similis fuisse videtur : nam ait : (*Aug. Epist.* 119. *ad Jan.*) « De hac re tam utili ad movendum piè animum et » accendendum divinæ dilectionis affectum, varia consuetudo est : et ple- » raque in Africa Ecclesiæ membra pigriora sunt : ita ut Donatistæ nos » reprehendant, quòd sobriè psallimus in Ecclesia divina cantica Pro- » phetarum, cùm ipsi ebrietates suas ad canticum psalmorum humano » ingenio compositorum, quasi tubas exhortationis inflamment. » Hactenùs Augustinus.

N. 34. Exsecratur pariter Catholica Ecclesia modos illos musicos, atque cantus qui à gentilibus suis ipsorum ritibus adhiberi consueverunt; sed et illos, qui relictis Davidici psalmis, concinerent (ut de Donatistis tradit Augustinus), proprio ingenio hymnos excogitatos, ad novosque compositos musicos modulos : cujusmodi erant et ab Ario ad Soladis numeros compositæ cantiones, quas tantoperè Athanasius redarguere consuevit (*Athan. Orat.* 2. *contra Arian.*); sicut etiam de Meletianis tradit Theodoretus, (*Theodor. lib.* 4. *Hæret. fabul.*) « Solitis cum plausu ma- » nuum et quadam saltatione hymnos concinere, et multa simul tin- » tinnabula funi appensa movere, et his similia : qua de causa, inquit, » magnus ille Athanasius perpetuò cum eis bellum gessit. » In eamdem impietatis classem allegendus et Paulus Samosatensis, de quo hæc Syno-

dus Antiochena ad Dionysium Romanum Pontificem scripsit: « Psalmos » verò, qui in Dominum nostrum Jesum Christum dicebantur cessare fe- » cit, velut neotericos et nuper inventos: in semetipsum verò compositos » diebus Paschæ in medio Ecclesiæ canere mulieres, maximè quas ipse » priùs ad canendum pro more instituerat, faciebat; ita ut horresceret » si quis audiret. » Non ab his segregandus Apollinaris Laodicenus hæ- resiarcha, qui item à se compositos psalmos canendos quibuscunque tra- didit. Quos Synodus Laodicena proscripsit, statuens ne fideles *canerent in Ecclesia plebeios*, vel ut alia habet editio, *vulgares psalmos* (*Can.* 59.), nimirùm ad vulgaris musicæ modos attemperatos: horum auctorem fuisse Apollinarem, non idiotam quempiam suo loco dicemus. Hieracem etiam hæresiarcham longè ante Apollinarem quosdam recèns scripsisse psalmos Epiphanius tradit (*Epiph. hæres.* 67.); quos omnes Ecclesia respuit.

N. 35. Cæterum novos piosque conscribere atque cantare sacros hym- nos ad modos Ecclesiasticos attemperatos, non crimini sed laudi datum est à majoribus nostris, ab ipsis Apostolorum temporibus: quo nomine Hierotheus ille magnus excelluit, ut Dionysius testatur in Ecclesiastica Hierarchia, et de aliis Philo de vita contemplativa. Quamobrem divinos hymnos quantumlibet recèns scriptos, si præsertim pietatem præ se fe- rant, et ad modestos musicæ numeros sint accommodati, Ecclesia ne- quaquam respuere consuevit: ut constat in primis de hymnis à Nepote olim conscriptis, quos à nonnullis solitos fuisse decantari Dionysius tra- dit, dùm ait (*Dionys. Alex. apud Euseb. Hist. Eccles. lib.* 7. *cap.* 19.): « Quanquam non modò pro multis aliis rebus Nepotem amplector et di- » ligo, ut pro fide, pro studio in doctrina posito, pro assidua in Scripturis » exercitatione, pro nonnullis quoque et variis psalmis hymnisque ab eo » compositis, quibus hucusque nonnulli fratres libenter utuntur, etc. » Accidit idipsum de sacris hymnis compositis ab Ambrosio, Prudentio, et aliis, quos in celebriorem usum recepit Ecclesia, Arianis tantummodò reclamantibus in Ambrosium, quòd suis hymnis populum seduxisset. (*Ad Innoc. Epist. in fine.*)

N. 36. Quod autem spectat ad musica instrumenta, ne id prætermisisse videamur, iisdem Christum Dominum à Christianis laudandum esse, Prudentius adversùs Judæos agens, in Apotheosi his versibus docet:

Quidquid in ære cavo reboans tuba curva remugit,
Quidquid in arcano vomit ingens spiritus haustu,
Quidquid casta chelys, quidquid testudo resultat,
Organa disparibus calamis quod consona miscent,
Æmula Pastorum quod reddunt vocibus antra:
Christum concelebret, Christum sonet, omnia Christum;
Muta etiam fidibus sanctis animata loquentur.

N. 37. Porrò Christianus Pædagogus (*Clement. Alex. Pædag. lib.* 2. *cap.* 4.), quantumlibet ea quæ scripta sunt in Psalmis, Deum laudandum esse musicis instrumentis, ad spiritualem sensum inflectat, nolitque ea quibus gentilitas in suis ipsius ritibus uti consueverit, Christianis esse communia: tamen si eadem rectè pièque, ut Christianam modestiam decet, exerceantur, non prohibet, sed liberaliter indulget, cùm ait: « Etsi ad lyram vel citharam canere et psallere noveris, nulla in te cadet » reprehensio: Hebræum justum Regem imitaberis qui Deo est gratus et » acceptus: *Exsultate justi in Domino, rectos decet collaudatio*, dicit Pro- » pheta. (*Ps.* XXXII. 1.) *Confitemini Domino in cithara, et psalterio de- » cachordo ei psallite.* » (*Ibid.* 2.) Cæterùm constat testimonio Augusti- ni, citharam ab Ecclesia modulatione fuisse proscriptam, cùm ait (*S. August. in Ps.* XXXII. *Conc.* 1.) « Nonne id egit institutio in nomine Chris- » ti vigiliarum, ut ex isto loco citharæ pellerentur? » Sanè quidem mu- sica instrumenta haud antiquitùs in Ecclesiam introducta et recepta esse videntur: quod Auctor apud Justinum Martyrem affirmare videtur, dùm ait (*Just. quæst.* 107.): « In Ecclesiis non usus carminum per ejus gene- » ris instrumenta et alia insipientibus congruentia receptus est, sed » simplex cantatio in eis manet. » Cujus rei ratio illa videtur adscribi, quòd ejusmodi musica instrumenta à Gentilibus adhiberi consueverint in turpibus et sordidis usibus, nimirùm in theatris, in conviviis, ac sacrificiis.

Verùm quòd post multa secula usu receptum sit, ut in Ecclesia adhiberentur organica instrumenta disparibus cannis simul junctis confecta, haud jure quis poterit improbare, cùm omnem in sono præ se ferant cum gravitate et suavitate modestiam.

N. 38. His de canticis et musicis instrumentis in Ecclesia publicè adhibere solitis pertractatis, haud prætermittendam putamus laudatissimam antiquorum Christianorum consuetudinem : qui in privatis canticis animi causà concini solitis, nequaquam amatorias cantationes vulgò communes, sed dignas Christo Domino laudes canerent. Reperiuntur ejus antiquitatis vestigia imprimis apud Basilium (*Lib. de Spir. Sanct. Cap.* 19. *et seq. cap.* 27.), dùm tradit hymnum glorificationis, nimirùm quo Patri et Filio simulque Spiritui Sancto gloria impartitur, à rusticis etiam cantari solitum, sed id magis explicitè S. Hieronymus sic ad Marceliam scribens (*Epist.* 17.) : « In Christi, (inquit,) villula, tota rusticitas est, et » extra psalmos silentium est. Quocunque te verteris, arator stivam » tenens, *Alleluia* decantat ; sudans messor psalmis se avocat, curvà alten- » dens vitem falce vinitor aliquid Davidicum canit. Hæc sunt in provincia » carmina, hæ, ut vulgò dicitur, amatoriæ cantationes : hic pastorum » sibilus ; hæc arma culturæ. » Imbuebatur etiam tenella incantio, ut in *Alleluia* vocem lingua balbutiens primùm erumperet. Undè idem Hieronymus ad Lætam scribens hæc ait (*Epist.* 7.) : « Quis hoc crederet, ut » Albini Pontificis neptis de repromissione martyris nasceretur ; ut præ- » sente et gaudente avo parvulæ adhuc lingua balbutiens, Christi *Alleluia* » resonaret ? » Et inferiùs ; « Cùm avum viderit in pectus ejus transiliat, » de collo pendeat, nolenti *Alleluia* decantet. »

N. 39. Ad hæc facienda Chrysostomus vehementer exhortatus est suos ; ac diserte quidem à naturalibus principiis deducens orationem, sic ait (*Homil. in Ps.* XLI.) : « Nihil animam æquè erigit, et elatam quodammodo » efficit, et à terra liberat et exsolvit à vinculis corporis, et amore sapien- » tiæ afficit, et ut res omnes ad hanc vitam pertinentes irrideat perficit, » ut versus modulatus, divinum canticum numero compositum. Nostra » certè natura usque adeò delectatur canticis et carminibus, et tantam » cum eis habet consuetudinem et convenientiam, ut vel infantes ab » uberibus pendentes si fleant et afflictentur, eâ ratione sopiantur. Nu- » trices quidem certè, quæ eos gestant in ulnis, sæpè abeuntes et redeun- » tes, et quædam puerilia eis carmina decantantes, supercilia eorum » ita sopiunt. Quocircà sæpè quoque viatores meridiè agentes jugalia » animalia hoc faciunt, canentes, itineris molestiam illis canticis con- » solantes. Nec solùm viatores, sed etiam agricolæ uvas in torculari » calcantes, vindemiantes, et vites colentes et quodcunque aliud opus » facientes, sæpè cantant. Nautæ quoque remos impellentes hoc faciunt. » Jam verò mulieres quoque texentes, et confusa stamina radio discer- » nentes, sæpè quidem et persæpè singulæ, sæpè autem omnes concor- » diter unam quamdam melodiam concinunt : hoc autem faciunt mulie- » res, et viatores, et agricolæ, et nautæ, qui ex opere faciendo suscipitur » laborem cautè consolari volentes ; utpotè quòd anima, si carmina et » canticum audierit, molesta et difficilia sit faciliùs toleratura. Quoniam » ergo hoc genus delectationis est animæ nostræ valdè cognatum et fa- » miliare ; ne dæmones lasciva meretricia cantica introducentes, omnia » everterent ; psalmos Deus construxit, ut ea ex re simul caperetur volup- » tas et utilitas. » Et post multa de utilitate psallendi hæc addit : « Hæc » dico, non ut vos tantùm laudetis, sed ut filios et uxores docealis talia » cantare cantica, non solùm in texendo, aliove opere faciendo, sed » maximè in mensa : quando enim diabolus ut plurimum insidiatur con- » viviis, cùm et ebrietatis et ingluvici, risusque profusi et remissi animi » auxilio utitur ; tunc maximè oportet et ante mensam et in mensa se » munire psalmorum præsidio, et simul cum uxore et liberis surgentes » à convivio hymnos sacros Deo canere. » Hæc et alia plura Chrysostomus in eamdem sententiam, revocare cupiens Christianos ad illum pristinum laudatissimumque usum, cujus facta est mentio. Plura ad hæc addenda essent ex Ecclesiasticis regulis recentiùs restitutis : sed hæc satis ad institutum.

I. Quid sentiendum de usu instrumentorum musicorum in divini Officii celebratione ?

R. Usus ille laudabilis, modò ritè adhibeatur, et ex intimo religionis affectu. De hoc habentur multæ in Psalmis adhortationes. Sic habet inter alios Psalmus CL. 3.) *Laudate Dominum in sono tubæ, laudate eum in psalterio et cithara.* 4. *Laudate eum in tympano et choro, laudate eum in choris et organo.* 5. *Laudate eum in cymbalis benè sonantibus, laudate eum in cymbalis jubilationis.* (B)

(B) PSAL. CXLIX. 3. Laudent nomen ejus in choro ; in tympano et psalterio psallant ei.

CARD. BONA. *ubi superiùs hocce* §. *litt.* (A)

Cap. 17. §. 2. *n.* 4. *de Psalmodia.* Una autem difficultas hîc enodanda videtur : an deceat Ecclesiam instrumentis musicalibus uti in divinæ synaxis celebratione. Rem ambiguam reddunt diversæ diversorum sententiæ. Auctor quæstionum ad Orthodoxos inter opera Sancti Justini Martyris cantum vocalem laudat (*Justin. quæst.* 107.) ; sed ad cantum adhiberi instrumenta non permittit. Sancti quoque Patres Joannes Chrysostomus (*Homil. in Ps.* CL.), et Isidorus Pelusiota (*S. Isid. lib.* 2. *Epist.* 176.) solis Hebræi permissa olim instrumenta scribunt ob eorum imbecillitatem. Damnat eadem instrumenta elegantissimâ oratione S. Aelredus Abbas Rievallis Bernardi synchronus et discipulus (*Lib. Specul. charit. cap.* 23.); « Undè, (inquit,) cessantibus jam typis et figuris, undè » in Ecclesia tot organa, tot cymbala ? Ad quid rogo terribilis ille fol- » lium flatus tonitrui potiùs fragorem, quàm vocis exprimens suavita- » tem? » Pergit sanctus Pater, et cantum quoque figuratum suggillans ait : » Ad quid illa vocis contractio ? Hic succinit, ille discinit, alter super- » cinit, alter medias quasdam notas dividit, et incidit. Nunc vox stringi- » tur, nunc frangitur, nunc impingitur, nunc diffusiore sonitu dilatatur. » Aliquando, quod pudet dicere, in equinos hinnitus cogitur, aliquando » virili vigore deposito in femineæ vocis gracilitates acuitur, nonnunquam » artificiosà quàdam circumvolutione torquetur, et retorquetur. Videas » aliquando hominem aperto ore quasi intercluso halitu exspirare, non » cantare ; ac ridiculosà quàdam vocis interceptione quasi minitari silen- » tium, nunc agones morientium, vel exstasim patientium imitari. Inte- » rim histrionicis quibusdam gestibus totum corpus agitatur, torquentur » labia, rotantur oculi, ludant humeri, et ad singulas quasque notas digi- » torum flexus respondet. Et hæc ridiculosa dissolutio Vocatur religio : » et ubi hæc frequentiùs agitantur, ibi Deo honorabiliùs serviri clama- » tur. » Hactenùs ille. Sed alii è diverso instrumentorum usum admittunt, et laudant ; et primò quidem Christianus Pædagogus apud Clementem Alexandrinum instrumentis uti permittit. Deindè Prudentius audiendus est, qui vivebat sub Theodosio juniore et filiis ejus. (*Lib.* 2. *cap.* 4. *Prudent. adv. Judæos.*) Sic autem canit : *Quidquid in ære cavo etc. Quæ vide superiùs apud* BARONIUM *ad ann.* 60. *n.* 36. *litt.* (A) *hocce* §.

E Scriptoribus denique recentioribus Joannes Sarisberiensis Carnotensis Episcopus prodibit in medium, qui eodem quo Aelredus seculo vixit, tempore scilicet Alexandri III. Is primo libro Polycratici musicam instrumentalem commendat his verbis : « Ad mores itaque instruendos, et » animos exsultatione virtutis trajiciendos in cultum Domini, non modò » concentum hominum, sed etiam instrumentorum modos censuerunt » sancti Patres Domino applicandos, cùm templi reverentiam dilatarent. » Et si militantis Ecclesiæ tibi parva videtur auctoritas, vel triumpha- » trix illa præconia musicæ non tacebit, cujus seniores vidit, et tibi » monstravit tonitrui filius (*Apoc.* XIV. 2.), *Et voces eorum sicut citharœdorum citharizantium in citharis suis.* Quòd sí illos nondùm audisti, » Regem audias exsultantem, qui te regni, et exsultationis suæ vult esse » participem. Ait enim (*Ps.* LXXX. 4.) : *Sumite psalmum, et date tympanum : psalterium jucundum cum cithara.* Ad quid, inquis ? Ut laudetis » Dominum in tympano, et choro ; in chordis, et organo. (*Ps.* CL. 4.) »

I. Organorum usus vigetné jam pridem in Ecclesia ?

R. Exstant etiamnum antiquissimæ Ecclesiæ, qualis est Romæ capella Pontificalis, et apud nos Primatialis Ecclesia Lugdunensis, in quibus nondùm viget organorum cæterorumve musicorum usus. In aliis quampluribus Ecclesiis jam pridem introductus est. Non ante octavum nonumve seculum adhibita fuisse in divinis Officiis organa tradit eruditissimus Cangius. (C)

(C) Bona *ubi suprà hocce §. litt.* (A) *et* (B)

N. 5. Constat igitur ex dictis, nec statim ab initio, nec ubique recepta fuisse musicalia instrumenta : nam etiam nunc Romæ in sacello summi Pontificis semper sine instrumentis officiorum solemnia celebrantur ; et Ecclesia Lugdunensis, quæ novitates nescit, semper organa repudiavit, neque in hunc diem ascivit. Non tamen damnari debet moderatus eorum usus, cùm à sanctissimis et sapientissimis viris, ac novissimè à S. Tridentino Concilio approbatus et permissus sit. Lætificat organorum concentus tristes hominum mentes, et supernæ civitatis insinuat jucunditatem, sollicitat pigros, recreat diligentes : provocat justos ad amorem, peccatores ad compunctionem. « Qui Deum diligunt, (ait Climacus,) » ad hilaritatem, et divinam dilectionem, alque ad lacrymas, et ex » mundanis et ex spiritualibus canticis ac melodiis excitari solent : qui » verò voluptatibus addicti sunt, sibi colligunt materiam perditionis. » (*Climac. Grad.* 15.) Porrò organa pneumatica ætate Juliani Apostatæ adinventa fuisse docet Bulengerus. Exstat autem ejusdem Juliani Epigramma in organum (*Lib.* 2. *de Theatr.*), à Patre Martinio Morentino relatum præfatione in ejus Misopogonem, quod hic transcribere non gravabor.

Quam cerno alterius naturæ est fistula, nempè
Altera produxit fortasse hanc ænea tellus :
Horrendum stridet, nec nostris illa movetur
Flatibus, at missus taurino è carcere ventus
Subtus agit leves calamos, perque ima vagatur.
Mox aliquis velox digitis, insignis et arte
Adstat, concordes calamis pulsatque tabellas.
Ast illæ subitò exsiliunt, et carmina miscent.

Hæc organa statim audiri cœperunt in Ecclesia, permittente Damaso Pontifice, ut quidam aiunt apud Cresolium in Mystagogo. (*Lib.* 3. *cap.* 17.) Sed verior et communior sententia Platinæ est asserentis eorum usum tempore Vitaliani Papæ circa annum Domini 660. in Ecclesiis incœpisse. Desino, si priùs admonuero Ecclesiasticos cantores ne ad usum illicitæ voluptatis assumant quod sancti Patres ad affectum pietatis instituerunt. Talis enim debet esse sonus, tam gravis, tam moderatus, ut non totum animum ad sui rapiat oblectationem, sed eorum quæ cantantur sensui, et pietatis affectui majorem relinquat portionem.

Lib. 1. *de reb. Liturgicis*, *cap.* 25. *n.* 19. Posteà labentibus annis musicæ vocali addita est organica sive instrumentalis, tempore Vitaliani Papæ, ut plerique existimant, de cujus usu in Ecclesia disserui *Psalmodiæ cap.* 17. §. 2. *n.* 4. At in Gallis ignota fuisse organa ante Pipinum auctor est Sigebertus anno 766. referens à Constantino Imperatore ipsi dono missa, anteà nunquam visa : idemque narrant Annales Metenses, ann. 757.

Glossarium mediæ et infimæ Latinitatis in illud verbum Organum, *à Domino* Du Cange. (Carolo Dufresne.) Organum, quod vario calamorum ordine constat, follibusque inflatur,.... non omninò nuperum esse inventum, satis declarat S. Augustinus in Ps. lvi. « Organa dicuntur » omnia instrumenta musicorum. Non solùm illud organum dicitur, quod » grande est et inflatur follibus : sed quidquid aptatur ad cantilenam, et » corporeum est, quo instrumento utitur qui cantat, Organum dicitur. » Ut et Isidorus (lib. 2. Orig. cap. 20.) « Organum vocabulum est generale » vasorum omnium musicorum. Hoc autem cui folles adhibentur, alio » Græci nomine appellant. Ut autem organum dicatur, magis ea vulgaris

» est consuetudo Græcorum. » Eadem penè habent Amalarius (*lib. 3. de Eccles. officiis cap.* 3.), Papias, et Ugutio. Sed et hujusmodi organa respexit, opinor, Senator (*lib. 1. Epist.* 45.) : « Facit aquas ex imo surgentes præ» cipites cadere ; ignem ponderibus incurrere, organa extraneis vocibus » insonare, et peregrinis flatibus calamos complet, ut musicà possint » arte cantare. » Quin etiam describitur ab eodem in Ps. CL. « Orga» num itaque est quasi turris diversis fistulis fabricata, quibus flatu fol» lium vox copiosissima destinatur, et ut eam modulatio decora compo» nat, linguis quibusdam ligneis ab interiore parte construitur, quas » disciplinabiliter magistrorum digiti reprimentes grandisonam efficiunt » et suavissimam cantilenam. » A Juliano etiam, quem Parabatam plerique putant, hocce Epigrammate describitur in Anthol. lib. 1. cap. 64. *Quam cerno, etc.* suprà apud Card. Bona *n.* 5.... Francorum Annales in Franciam tùm primùm allatum organum ann. 757. à Pipino Compendii tùm agenti, cum aliis muneribus missum à Constantino Imperatore narrant. Ex hinc simile organum Carolo Magno oblatum per Legatos ab Imperatore Constant. Michaële fortè cognomento Rhangabe, subdit Monachus Sangallensis lib. 1. de Carolo Magno cap. 10. à quo ita describitur : « Adduxerunt etiam iidem missi omne genus organorum, sed et » variarum rerum secum ;.... et præcipuè illud musicorum organum » præstantissimum, quod doliis ex ære conflatis, follibusque taurinis, » per fistulas æreas mirè perflantibus, rugitu quidem, tonitrui boatum, » garrulitatem verò lyræ vel cymbali dulcedine coæquabat. » Organa verò habuisse Veronensem Ecclesiam Carolo magno imperante docent aliquot chartæ descriptæ ab Ughello, (*tom.* 5. *p.* 604. 610.) Ad Ludovicum pium deindè adductus est « Presbyter quidam de Venetia, nomine » Georgius, qui se organum posse facere asserebat : quem Imperator » Aquasgrani cum Thancolfo sacellario misit, ut ei omnia ad id instru» mentum necessaria præberentur imperavit, » ut est apud Eginhardum in Annalibus ann. 826. Auctor vitæ ejusdem Ludovici : « Qui diceret » organum more Græcorum posse componere. »

DURANT. *de ritib. Eccles. Cathol. lib.* 1. *cap.* 13. *n.* 2. Organorum usum in templis antiquissimum probat Julianus ad cap. XXXI. Job enarrans verba illa : *Si autem ambulavi cum irrisoribus, vel cum vanitate ;* his verbis : « Verùm longè res se habet aliter : neque enim organorum usus prohibi» tus erat, quandoquidem hoc ipsum cum pietate fieri potest. In templis » enim sunt illis ipsi usi. » Is autem Julianus longo intervallo S. Gregorium antecessit. Cæterùm quis primùm organa, quibus hodiè utimur, invenerit, in dubium revocatur. Glicas et Manasses (*in Theophilo*,) Imperatori Theophilo inventum organorum attribuunt. At longè ante Theophilum, Vitalliano Pontifice, usum organorum in Ecclesia receptum auctores sunt Marti. Polonus, Platina, Joannetus, et alii complures, ex Pontificali Damasi Papæ. Organa primùm missa Pipino Regi à Constantino Imperatore Græco, auctor est Marianus Scotus (*in Pipino.*) Verùm Aymon monachus (*lib. 4. de gestis Francorum, cap.* 113.) affirmat organa more Græcorum, primùm in Francia composita, industriâ cujusdam, cui Gregorius nomen erat, imperante Ludovico Pio, ejusque sumptibus. Quare hærendum non est Navarro, qui (*in libro de Oratione, et horis canonicis cap.* 16.) semel atque iterùm scripsit, superstite S. Thomâ Aquinate, usum organorum nondùm receptum fuisse. Planè et si organorum usus necessarius non sit, quare in Capella Papæ non exstant organa, ut Cajetan. (*ad S. Thom.*) et Sotus (*de just. et jur. lib.* 10. *qu.* 5. *art.* 2.) testantur ; non est tamen improbandus, (*S. Thom.* 2. 2. *qu.* 91. Sotus *ubi suprà.*) Nam et tibiis, tympanis, et aliis musicis instrumentis Deum laudandum innumeris Scripturæ locis expressum est. Planè Demochares (*de observanda Missarum celebratione cap.* 14.) « Organorum usum » Ecclesia, *ait Synod. Senonen. cap.* 17. à Patribus ad cultum, servitium» que divinum recepit : modò nihil præter hymnos divinos, et cantica » spiritualia organa repræsentent. *Item in Concil. Coloniensi :* Organorum » melodia in templis sic adhibeatur, ne lasciviam magis quàm devotio» nem excitet, neve præter hymnos divinos, ac cantica spiritualia quid» quam resonet ; » quod repetitum fuit in Synodo Diœcesana Augustensi, et in Synodo Tridentina, *Sess.* 22.

I. Quis modus servandus est in Organorum cæterorumque musicorum usu, ut isthæc ritè adhibeantur?

R. Hic modus servandus est : 1° Ut ad Cleri populique in canendis Divinis laudibus levamen, non ad profana adhibeantur.

2° Ut non canantur organis modulationes lascivæ et profanæ, quæ in theatris vel in profanis cantilenis adhibentur. *Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas* Ecclesiæ cum theatris? *Aut quæ conventio Christi ad Belial?* (2. *Cor.* VI. 14. *et* 15.) (D)

3° Ut et à nimia prolixitate in Organorum modulatione, et à præpostera festinatione recedatur; ne vel prolixitas tædium pariat, vel præ nimia festinatione minus impendatur temporis in Organorum modulatione quàm si res eadem voce caneretur. Quæcunque in Ecclesia fiunt, *Omnia honestè et secundùm ordinem fiant*, inquit Apostolus. (1. *Cor.* XIV. 40.)

I. Quis modus servandus in cantu Ecclesiastico?

R. 1° Canendum graviter, modestè, sine festinatione, adeò ut non priùs incipiat unum versum chorus quàm suum versum alter totum cecinerit.

2° Verba singula distinctè pronuntianda.

3° Servandæ diligenter inter psallendum pausæ in medio cujusque versûs.

4° Tenenda quam chorus tenet ratio canendi, sive quantùm ad vocis tonum, sive quantùm ad mensuram, et majorem minoremve gravitatem cantûs pro festivitatum diversitate.

5° Sic voce canendum, ut corde canatur ardentiùs. Id enim imprimis meminisse oportet, Deum esse colendum, laudandum, adorandum *in spiritu et veritate.* (*Joan.* IV. 24.)

Isthæc et alia luculenter habentur §. 21. Concilii Basileensis can. 3. et 5. *Laudes divinæ*, inquit sancta Synodus, *per singulas horas non cursim ac festinanter, sed sedatim ac tractim, et cum pausa decenti, præsertim in medio cujuslibet versiculi Psalmorum, debitam faciendo inter solemne ac feriale officium differentiam, reverenter ab omnibus persolvantur.... Qui.... in choro fuerint, gravitatem servent, quam et locus et officium exigunt; non insimul aut cum aliis confabulantes, seu colloquentes, aut litteras seu scripturas alias legentes. Et cùm psallendi gratiâ ibidem conveniant, juncta et clausa labia tenere non debent; sed omnes, præsertim qui majore funguntur honore, in psalmis, hymnis, et canticis Deo alacriter modulentur. Cùm dicitur* Gloria Patri, et Filio, et Spiritui

(D) CONCIL. TRIDENT. *Sess.* 22. *Decreto de observandis et evitandis in celebrat. Missæ.* Ab Ecclesiis verò musicas eas, ubi sive organo, sive cantu lascivum aut impurum aliquid miscetur, item seculares omnes actiones, vana atque adeò profana colloquia, deambulationes, strepitus, clamores, arceant, ut domus Dei verè domus orationis esse videatur, et dici possit. (*Luc.* XIX. 46.)

Sancto, *omnes consurgant. Cùm nominatur gloriosum illud nomen* JESUS, in quo omne genu flectitur, cœlestium, terrestrium et infernorum (*Philipp.* II. 10.), *omnes caput inclinent. Nemo ibidem, dùm horæ in communi publicæ cantantur, legat vel dicat privatim officium : nam non solùm officium, quo obnoxius est, choro subtrahit ; sed alias psallentes perturbat.* Hæc Canone 3°. Canone verò 5°. *Admonet hæc Sancta Synodus, si orationes suas Deo acceptas fore cupiunt, ut non in gutture vel inter dentes, seu deglutiendo aut syncopando dictiones, nec colloquia vel risus interniscendo.... diurnum nocturnumque officium reverentur verbisque distinctis peragant, ac tali in loco undè à devotione non retrahantur, ad quam se disponere et præparare debent, juxta id quod scriptum est :* (*Eccli.* XVIII. 23.) Ante orationem præpara animam tuam, ne sis quasi qui tentat Deum.

Hæc omnia et alia habentur et in canonibus 16. 17. 18. et 19. Concilii Senonensis Parisiis habiti an. 1528. Can. 16. sic statuit : *Prohibemus ne histriones aut mimi intrent Ecclesiam ad pulsandum tympano, cytharâ, aut alio instrumento musicali : neque in Ecclesia aut juxta Ecclesiam suis pulsent instrumentis.*

Canone 17. hæc habet eadem Synodus :.... *Curent Sacerdotes et Clerici sic suos cantus instituere, ut modestâ honestaque psallendi gravitate, placidaque et gratâ modulatione, sic audientium aures deliniant, ut provocent, excitentque ad devotionem compunctionemque, non ad lasciviam, cordisque aut animi titillationem. Organorum usum Ecclesia à Patribus ad cultum servitiumque Divinum recipit. Nolumus itaque quod organicis instrumentis resonet in Ecclesia impudica aut lasciva melodia ; sed sonus omninò dulcis, qui nihil præter hymnos divinos et cantica spiritualia repræsentet.*

Tùm subdit sacra Synodus Canonibus 18. et 19. transcripta superiùs verba canonis 3. et 5. Concilii Basileensi. (E)

(E) GARIEL (PETRUS) Canonicus Monspelliensis Ecclesiæ, *in serie Præsulum Magalon. in vita Guillelm. I. Episc. Magalon. qui sec. XII. florebat, admonit. ad Clerum pag.* 170. *et* 171. *Edit. Tolosæ, ann.* 1652. *in fol.* R. P. BONEFOY *Societatis Jesu Presbyter auctor est hujus libri, cujus materiam præstitit D. Gariel : florebat uterque seculo præcedente*

Clerice pausando dic horas non properando,
Dicas attentè, dic totum supplice mente,
Dic juxta morem primò, dicasque priorem,
Cùm Domino loqueris, orans non ergo vageris.
Qui benè non dicit horas, Deus hunc maledicit.
Syncopa vitetur, versus non anticipetur,
Donec finitus omninò sit benè primus.
Scribit defectus horarum dæmon ineptus.
Quotidiè multos valet ex his scribere libros.
Cor sursùm teneas, ubi sunt quæ poscere curas ;
Si non attendis quæ dicis, te reprehendis.
Vix Deus exaudit illum, qui cor sibi claudit :
Quando rogas ore, simul ora supplice mente,
Ut quod profertur linguâ, benè cor meditetur.
Cùm Domino psalles, psallendo tu tria serves:

Dirige cor sursùm, benè profer, respice sensum.
In Templo vanum fuge cantum, dilige planum.
Non clames tantùm, cogaris linguere totum.
Vos qui servitis, Christo servire studete,
Quò memores sitis, hos versus sæpè videte.
Psallite devotè, distinctè, metra tenete.
Vocibus estote concordes, vana cavete.
Nunquam posterior versus priùs incipiatur,
Quàm suus anterior perfecto fine fruatur.
Qui psalmos recitat, et verba Davidica curtat,
Nil plus indè feret, quàm si sua lingua taceret.
Tu quicunque choro Christi famularis honori,
Non sis mente foro, sed mens tua consonet ori.

S. BERNARD. *Serm.* 47. *in Cantica*, *n.* 8. ex regula nostra nihil operi Dei præponere licet. (*Reg. S. Benedicti cap.* 43.) Quo quidem nomine laudum solemnia, quæ Deo in Oratorio quotidiè persolvuntur, Pater Benedictus ideò voluit appellari, ut ex hoc clariùs aperiret, quàm nos operi illi vellet esse intentos. Undè vos admoneo, dilectissimi, purè semper ac strenuè divinis interesse laudibus. Strenuè quidem, ut sicut reverenter, ita et alacriter Domino assistatis, non pigri, non somno lenti, non oscitantes, non parcentes vocibus, non præcidentes verba dimidia, non integra transilientes, non fractis et remissis vocibus muliebre quiddam balba de nare sonantes; sed virili, ut dignum est, sonitu et affectu voce sancti Spiritûs depromentes. Purè verò, ut nihil aliud dùm psallitis cogitetis. Nec solas dico vitandas cogitationes vanas et otiosas: vitandæ sunt et illæ, illà duntaxat horà, et illo loco, quas officiales fratres pro communi necessitate, quasi necessariò, frequenter admittere compelluntur. Sed ne illa quidem profectò recipere tunc consuluerim, quæ fortè paulò antè, in claustro sedentes, in codicibus legeratis, qualia et nunc me vivà voce disserente ex hoc auditorio Spiritûs sancti recentia reportatis. Salubria sunt, sed minimè illa salubriter inter psallendum revolvitis. Spiritus enim sanctus, illà horà gratum non recipit, quidquid aliud quàm debes, neglecto eo quod debes, obtuleris. Cujus semper facere voluntatem ad ejus voluntatem ipso inspirante possimus, gratiâ et misericordiâ sponsi Ecclesiæ Jesu Christi Domini nostri.

ORDINARIUM CARTHUSIANUM, *Lugduni in* 16. *ann.* 1641. *cap.* 17. *n.* 8. Cætera prout convenit, cum decenti semper distinctione in medio versûs, et caveatur ne unus incipiat versum antequàm alter suum finierit.

N. 18. Et si in lecto ægritudinis causâ decumbamus, reverentiam nihilominùs aliquam faciamus, prout poterimus. In officio enim Dei servanda est sollicitè ubique reverentia et honestas, cùm ubique sit eadem ejus cui loquimur et adstamus, majestas et divinitas, nos intuens et attendens.

Cap. 18. *n.* 3. Psalmodiam non multùm protrahamus; sed rotundâ et vivâ voce cantemus. Principium, medium, et finem versûs simul intonemus, et simul dimittamus. Punctum hoc est, ultimam syllabam, seu notam medietatis et finis versûs, nullus teneat, sed citò dimittat.

N. 4. Post medium versûs bonam pausam faciamus. Nullus ante alios incipere, et nimis currere præsumat, aut post alios nimiùm trahere, vel punctum tenere. Simul cantemus, simul pausemus: semper ad voces aliorum auscultantes.

CÆREMONIAL. PARIS. *ann.* 1703. *in* 8. *cap. prævio*, *pag.* 20. In Ecclesiis Psalmi decantabantur quatuor diversis modis.

Primus canendi modus fiebat, cùm præcinente Lectore tota plebs succinebat, et concinendo totum Psalmum explebat. Sic antequam à S. Augustino Psalmi explicarentur, priùs à fidelibus canebantur.

Sic etiam hodiè in Ecclesia Parisiensi Symbolum, non alternis choris, sed integrum ab omnibus simul decantatur. Sic etiam cantatur in eadem Ecclesia *Introitus*, *Offertorium*, et *Communio* in omnibus festis duplicibus et suprà, et omnibus Dominicis per annum à Paschate ad Septuagesimam, quæ ideò vocantur Dominicæ in turba: in Dominicis autem à Septuagesima ad Pascha alternis choris *Introitus*, *Offertorium*, et *Communio* cantantur; quod et fit in omnibus festis semiduplicibus et infrà.

Secundus modus fit, cùm alternis choris Psalmus cantatur, quod in usu est omnium ferè Ecclesiarum.

Tertius modus, cùm æternis audientibus et tacentibus unus totum psalmum recitat. De quo Cassianus *in Institutionibus :* undè etiam fluit hodiernus ritus Tractuum qui à septuagesima ad Pascha loco *Allelnia* canuntur : tunc enim uno tractu sine ulla interruptione alicujus versûs vel repetitione antiphonæ Psalmus decantatur.

Quartus denique modus, cùm uno aut altero cantore Psalmum intonante, et versus diversos ejusdem Psalmi continuante, quasi respondet simul universa plebs, aliquem certum ejusdem Psalmi versum semper repetens. Cujus nobilissimum exemplum refert Eusebius : cùm enim, jubente Juliano Apostatà, Reliquiæ sancti Babylæ transferrentur, præeuntes Psalmum XCVI. præcinebant, ad cujus singulos versus tota plebs accinebat, quasi respondens, *Confundantur omnes qui adorant sculptilia et qui gloriantur in simulacris suis.* (*Ps.* XCVI. 7.) Qui modus etiam nunc in festo Purificationis pro distributione candelarum; quotidieque observatur ad officium nocturnum in recitatione Psalmi XCIV. *Venite, exsultemus,* ad cujus singulos versus idem à toto choro repetitur versus sub nomine invitatorii.

Hinc primùm ortus est Responsoriorum et Antiphonarum in Ecclesia usus, qui successu temporis aliquas mutationes passus est : hinc ad singulos ferè Psalmos officii diurni, vel nocturni, ad psalmum etiam Introïtûs, Offertorii, et Communionis in Missa Antiphonæ præmissæ sunt, aut subjunctæ. Hinc ritus Responsoriorum, quæ post lectiones Nocturnorum et Gradualium, quæ post Epistolam decantantur; quo in ritu chorus et cantores aliqui sibi quasi mutuò respondent.

FINIS TOMI DECIMI.

INDEX

TOMI DECIMI.

TERTIÆ PARTIS SECTIO ALTERA.

De Oratione, omnibusque ad eam pertinentibus.

CAPUT I. *De Oratione in genere.* Pag. 1

§. 1. Quid sit Oratio, quæ variæ ejus species. 1

§. 2. De necessitate Orationis. 3

§. 3. Quis orandus. Pro quibus orandum. 16

§. 4. Qui sint effectus Orationis. 21

§. 5. Quæ debeat esse affectio in Orante. 27

§. 6. Quid petendum à Deo sit. 33

§. 7. Quæ sint conditiones Orationis. 38

I. Conditio. *Orandum in nomine Christi.* 38

II. Conditio. *Orandum in spiritu et veritate.* 40

III. Conditio. *Orandum cum humilitate et compunctione cordis.* 40

IV. Conditio. *Orandum attentè, atque adeò cum prævià præparatione.* 42

V. Conditio. *Orandum cum fiduciâ.* 47

VI. Conditio. *Orandum perseveranter.* 50

§. 8. Quomodo Deus exaudiat orantes. 54

§. 9. Quo corporis habitu orandum. 60

§. 10. Quo tempore, quibus diebus et horis præcipuè orandum. 64

§. 11. Quo loco orandum. Quæ debeatur sacris oratoriis et Templis reverentia. 77

CAPUT II. *De Oratione in specie; ac primùm de Oratione mentali.*

§. 1. Quid sit Oratio mentalis : quæ ejus necessitas : quæ facilitas. 83

§. 2. De Meditatione. 87

CAPUT III. *De Oratione vocali in genere.* 95

CAPUT IV. *De Oratione Dominicâ.*

§. 1. De Oratione Dominicâ in genere. Explicatur ejus prooemium. 98

§. 2. Explicantur singulæ petitiones Orationis Dominicæ. 107
I. Petitio. *Sanctificetur nomen tuum.* 107
II. Petitio. *Adveniat regnum tuum.* 110
III. Petitio. *Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terrâ.* 114
IV. Petitio. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè.* 122
V. Petitio. *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* 135
VI. Petitio. *Ne nos inducas in tentationem.* 143
VII. Petitio. *Sed libera nos à malo.* 153
Explicatur ea vox, *Amen.* 160

CAPUT V. *De quibusdam aliis Precationum formulis.*

§. 1. De salutatione Angelicâ. 162
§. 2. Explicatur ea precationis formula, quæ *Angelus* dicitur. 165

CAPUT VI. *De Publicis Ecclesiæ Precibus et Officiis in genere.*

§. 1. Quâ linguâ publicas Ecclesiæ Preces, publica Officia celebrari oporteat. 166
§. 2. De Ecclesiæ Ritibus et Cæremoniis in genere. 180
§. 3. De usu Cereorum et Lampadum. 185
§. 4. De Thuris usu. 188
§. 5. De variis cujusque Ecclesiæ ritibus et cæremoniis in divinorum Officiorum celebratione. 194
§. 6. De usu Cantûs, Musices et Organorum. 211

FINIS INDICIS TOMI DECIMI.

1072